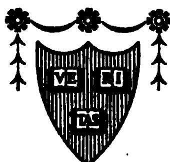

VE
RI
TAS

SKRIFTER

UTGIFNA AF

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

I

FINLAND.

LXXXI.

FÖRHANDLINGAR

OCH

UPPSATSER.

21.

1907.

HELSINGFORS

TIDNINGS- & TRYCKERI-AKTIEBOLAGETS TRYCKERI

1908.

Förteckning öfver Svenska Litteratursällskapets i Finland bestyrelse och ombudsmän.

Bestyrelse:

Hedersordförande: Estlander, C. G., statsråd.
Ordförande: Schybergson, M. G., professor.
Vice ordförande: Gustafsson, F., professor.
Sekreterare: Hultin, Arvid, vice bibliotekarie.
Skattmästare: Kullhem, Sigfr., direktör.
Arkivarie: Lagerblad, Elis, lektor.

Öfriga ledamöter: Freudenthal, A. O., professor.
Hausen, Reinh., statsarkivarie.
Lagus, Ernst, rektor.
Nordmann, P., fil. doktor.
Pipping, Hugo, professor.
Willebrand, R. F. von, friherre, vice häradshöfding.

Ombudsmän:

i **Bjärnå:** Bremer, C. G., kommunalläkare.
» **Björneborg:** Lagerblad, Uno, rektor.
» **Borgå:** Wichmann, Ossian, döfstumskolföreståndare.
» **Brahestad:** Heinrichs, Alfr., direktor.
» **Ekenäs:** Kullhem, Alfred, ingenjör.
» **Fiskars:** Julin, Albert Lindsay von, bergsingenjör.
i **Forssa:** Wahren, Ernst W., godsägare.
» **Fredrikshamn:** G. Hornborg, provinsialläkare.
» **Gamlakarleby:** Staudinger, E. F., provinsialläkare.
» **Hangö:** Julin, N. A. L. von, apotekare.
» **Heinola:** Thomé, Ester, fröken.
» **Jakobstad:** Englund, F. W., tullförvaltare.

i **Joensuu**: Paldani, N. A., kassör.
» **Jyväskylä**: Hedberg, Felix, stationsinspektor.
» **Kajana**: Enwald, G., kronofogde.
» **Kaskö**: Fleege, Uno, stadsläkare.
» **Kexholm**: Brehmer, A., läkare.
» **Kotka**: Hultin, Herman, fil. magister.
» **Kouvola**: Winter, Lars, apotekare.
» **Kristinestad**: Carlström, A., kommerseråd.
» **Kuopio**: Rosenberg, Sigurd, vice landtmätare.
» **Kyrkslätt**: Stén, A. W., apotekare.
» **Lahtis**: Holm, F., bankdirektör.
» **Lauttakylä**: Munck, Gösta, vice häradshöfding.
» **Lojo**: Rotkirch, W., stationsinspektor.
» **Lovisa**: Söderström, Ivar, handlande.
» **Lund**: Malm, A., biblioteksamanuens.
» **Mariehamn**: Takolander, Alfons, folkhögskoleföreståndare.
i **Mäntsälä**: De la Chapelle, R., friherre.
» **Nykarleby**: Hedström, Gustaf, lektor.
i **Nyslott**: Nyman, Torsten, ingenjör.
» **Nystad**: Savòn, Erik, konsul.
» **Nådendal**: Branders, A. A., provinsialläkare.
» **Raumo**: Koskull, W., friherre, bankdirektör.
» **Salo**: Zetterman, A., professor.
» **Sibbo**: Topelius, Nadine, hofrådinna.
» **S:t Michel**: Schauman, Allan, possessionat.
» **S:t Petersburg**: Kajanus, H., kyrkoherde.
» **Stockholm**: Englund, Fritiof, affärsman.
» **Tammerfors**: Björkstén, Valter, vice häradshöfding.
» **Tavastehus**: Sundel, Hj., rådman.
» **Torneå**: Kalm, Einar, stadsläkare.
» **Uleåborg**: Hedman, Georg, bankdirektör.
» **Vasa**: Åkesson, Knut, hofrätteråd.
» **Viborg**: Timgren, G., räntmästare.
» **Åbo**: Collan, Uno, fil. magister.

INNEHÅLL.

Förhandlingar:

Uppsatser:

Förhandlingar.

Bestyrelsens sammanträde den 17 januari 1907.

Till medlemmar i folkloristiska kommittén återvaldes professor A. O. Freudenthal, rektor Ernst Lagus och docenten Herman Vendell samt invaldes i stället för aflidne direktor M. Wegelius docenten Hugo Pipping och i stället för frih. R. F. v. Willebrand, som undanbad sig återval, doktor O. F. Hultman. Folkloristiska kommittén.

Föreståndaren för Runebergsbiblioteket, rektor Ernst Lagus uppläste följande årsberättelse: Runebergs-biblioteket.

Berättelse öfver Svenska Litteratursällskapets Runebergs-bibliotekets verksamhet och tillväxt år 1906.

Med tacksamhet bör omnämnas, att Runebergsbiblioteket äfven under senaste år ihågkommits med gåfvor af flere personer, nämligen: magister K. Flodin, lektor A. Furuhjelm, musikern E. Furuhjelm, dr A. Hultin, fröken J. Humble, dr E. V. Knape, rektor E. Lagus, fröken V. Lagus, statsrådet V. Lagus, dr P. Nordmann, pastor V. Palmroth, professor W. Söderhjelm, Vasa svenska lyceister, fröken H. Westermarck och fru A. Willhelms.

Äfven genom köp har bibliotekets egendom förökats. Bl. a. har sålunda inköpts från Sverige ett originalbref af Runeberg, skrifvet den 9 dec. 1853 till professor Wackerbarth i Uppsala. Dess inköpspris var 100 kronor — ett bevis på huru högt Runebergska autografer redan värderas i Sverige. Jämte

det Runebergs bref af den 29 maj 1863, hvilket Vasa svenska lyceister genom numera aflidne magister Eliel Vest förärade biblioteket, utgör detta dess värderikaste tillskott under året.

Den 31 december 1906 voro i ackvisitionskatalogen öfver serien *A* — omfattande manuskript, böcker och noter — förtecknade 602 numror, i den öfver serien *B* — som omfattar framställningar i bild af skalden, illustrationer till hans verk m. m. — 178 numror. Tillskottet utgör således (43 + 25 =) 68 hufvudnumror. De skilda afdelningarna i realkatalogen, för hvilken redogörelse lämnats i senaste årsberättelse, innehöllo följande antal numror, enhvar på sin lapp; siffrorna inom parentes hänföra sig till året 1905:

Serien A:	Afdelning	I	14	(12)
	„	II	136	(130)
	„	III	92	(91)
	„	IV	29	(27)
	„	V	343	(331)
	„	VI	248	(225)
	„	VII	12	(10)
	„	VIII	12	(10)
		Summa	886	(836)
Serien B:	Afdelning	I	11	(10)
	„	II	122	(112)
	„	III	41	(38)
	„	IV	14	(12)
	„	V	12	(12)
	„	VI	9	(4)
		Summa	209	(188)

Inalles har realkatalogen således förökats med 71 numror.

För nu innevarande år anhålla undertecknade, att Bestyrelsen ville till Runebergsbibliotekets disposition ställa 400 mark.

Helsingfors den 17 januari 1907.

Ernst Lagus. *Elis Lagerblad.*
Thorsten Wænerberg.

Det för biblioteket äskade årsanslaget af 400 mk beviljades.

Sällskapets stipendiater.

Stipendiaten V. E. V. Wessman hade i skrifvelse till Bestyrelsen anhållit om ett års uppskof med insändande af sina

samlingar, emedan han på grund af sjukdom senaste sommar varit förhindrad att genomforska hela det åt honom anförtrodda området. Beträffande denna anhållan beslöts att inhämta folkloristiska kommitténs utlåtande.

Upptogs till behandling den ajournerade frågan om att vid snart instundande årsmöte hemställa om att Sällskapet skulle taga initiativ till en hela landet omfattande insamling af medel för uppresande af en staty i Helsingfors öfver Sällskapets hedersledamot, skalden Zacharias Topelius. Efter diskussion af frågan beslöts att föreslå, att en kommitté, förslagsvis af 10 personer, skulle utses af årsmötet för att omedelbart skrida till förverkligande af detta förslag genom utsändande af teckningslistor och andra lämpliga åtgärder. Kommittén ägde redogöra för insamlingens resultat vid nästa årsmöte, då vidare åtgärder för sakens bedrifvande skulle träffas af Sällskapet. Sedan ett tillräckligt belopp för ändamålet influtit, borde Sällskapet skrida till utlysande af en täflan bland landets konstnärer för vinnande af eskiss till monumentet i fråga. Åt ordföranden och sekreteraren uppdrogs att vid årsmötet närmare motivera detta förslag. Topeliimonument.

Skattmästaren meddelade att Sällskapets räkenskaper för 1906 äro afslutade och öfverlämnade till revisorernas granskning. Balansräkningen utvisar en brist af Fmk 8,873: 47. Lägges härtill kostnaden för tvenne å 1906 års budget upptagna arbeten, hvilkas tryckning icke hunnit slutföras under året, stiger den faktiska bristen till minst Fmk 16,000. Till detta belopp har således Sällskapet lyckats nedbringa den brist på ursprungligen Fmk 36,000, som Sällskapet ådrog sig 1904 genom de kostsamma publikationer Sällskapet då utgaf till firande af J. L. Runebergs 100-års minne. Detta har emellertid kunnat ske endast därigenom, att Sällskapet under de två senaste åren inskränkt utgifvandet af sina publikationer till det minsta möjliga. Äfven under detta år måste en stor återhållsamhet i detta afseende iakttagas. Skulle dock den ansökan om ett något förhöjdt statsanslag från och med 1908, som Sällskapets bestyrelse nyligen till regeringen inlämnat, blifva bifallen, blefve Sällska- 1906 års räkenskaper.

pet försatt i det lyckliga läget att kunna återupptaga sin publikationsverksamhet i den utsträckning det numera hopade materialet påkallar.

Tillskottsafgifternas beräkning.

På förslag af skattmästaren beslöts, att då årsmedlem vill öfvergå till stiftande medlem genom erläggande af tillskottsafgift, skall värdet af de redan erlagda afgifterna beräknas efter följande skala:

1	årsafgift	motsv.	Fmk	10: —	o. tillskottet	således	Fmk	190: —
2	„	„	„	20: —	„	„	„	„	180: —
3	„	„	„	29: —	„	„	„	„	171: —
4	„	„	„	38: —	„	„	„	„	162: —
5	„	„	„	47: —	„	„	„	„	153: —
6	„	„	„	55: —	„	„	„	„	145: —
7	„	„	„	63: —	„	„	„	„	137: —
8	„	„	„	71: —	„	„	„	„	129: —
9	„	„	„	79: —	„	„	„	„	121: —
10	„	„	„	86: —	„	„	„	„	114: —
11	„	„	„	93: —	„	„	„	„	107: —
12	„	„	„	100: —	„	„	„	„	100: —

Samma skala kan tillämpas i de fall, då årsmedlem, innan han erlagt de stadgade 12 årsafgifterna, vill genom betalning i ett för allt blifva ständig medlem. Tillskotten blifva då naturligtvis 100 mark mindre än de här ofvan upptagna.

Pris åt Hj. Procopé.

Upptogs till behandling det af professor F. Gustafsson och undertecknad Arvid Hultin väckta förslaget att tilldela skalden Hjalmar Procopé ett extra pris af 1,000 mark för hans under år 1905 utgifna arbeten, diktsamlingen „Mot öknen" och skådespelet „Belsazars gästabud", till hvilka yttermera kommit den till senaste jul utgifna öfversättningen af Heines „En vintersaga", hvars stora förtjänster framhöllos. Efter en kortare diskussion godkändes förslaget och skulle vid tillkännagifvandet om prisets bortgifvande särskildt framhållas förtjänsterna hos diktsamlingen „Mot öknen".

Följande nya medlemmar inskrefvos i sällskapet: Stiftande medlem: bankdirektören Allan Gulin i Borgå. Ständig medlem: herr C. D. v. Wahlberg i Sibbo. Årsmedlemmar: häradshöfdingskan Beby Lindelöf (H:fors), student Filip Forsström (Finby), forstmästarinnan Sofia Wallin (Kajana), apotekaren Carl Rundqvist (Kotka), doktorinnan Helène Räihä (Lauttakylä). Nya medlemmar.

Arvid Hultin.

Upplästes följande utlåtande, som afgifvits af den för bortgifvande af Falckenska priset tillsatta kommittén: Falckenska priset.

Till Svenska Litteratursällskapets i Finland Bestyrelse.

Vid möte den 16 november 1906 har Bestyrelsen gifvit statsarkivarien, doktor R. Hausen, vice bibliotekarien, doktor A. Hultin och vice häradshöfdingen, frih. R. F. v. Willebrand i uppdrag att till Bestyrelsen inkomma med förslag angående utgifvandet af det Falckenska priset för en under år 1906 utkommen „förtjänt publikation i Finlands litteratur- eller kulturhistoria".

Då dr Hausen, på grund af frånvaro från orten, och dr Hultin, på grund af jäf i egenskap af författare till ett af de arbeten, som kunde komma i fråga att belönas, icke varit i tillfälle att deltaga i prisnämndens arbete, har den af Bestyrelsen utsedda suppleanten, rektor Ernst Lagus inträdt i nämnden och denna därå kompletterat sig med professor M. G. Schybergson.

Till fullgörande af uppdraget hafva undertecknade, medlemmar af den sålunda tillkomna prisnämnden, genomgått följande under år 1906 utkomna arbeten:

Torsten Hartman: Borgå stads historia. Första delen.

Arvid Hultin: Johan Jakob Nervander (Svenska Litt. Sällsk:s Förh. o. Uppsatser). — Finlands litteratur under frihetstiden. Förra delen.

Emil Nervander: Kejsar Alexander I:s resor i Finland.

Petrus Nordmann: Borgå barn och borgare.

Anders Ramsay: Från barnaår till silfverhår, VII.

Efter pröfning hafva vi funnit magister *Hartmans* och dr *Hultins* arbeten *Borgå stads historia* och *Finlands litteratur under frihetstiden* utom all jämförelse främst böra komma i åtanke.

Jämförelsen mellan dem har däremot erbjudit ett svårt val. Båda utmärka sig för samvetsgrann forskning och skicklig bearbetning af materialet. Båda äro delar af ofullbordade verk.

Vi hafva dock, efter omsorgsfullt öfvervägande, beslutit hos Bestyrelsen föreslå dr Hultin till erhållande af det Falckenska priset. Bestämmande har härvid för oss i främsta rummet varit, att den nu föreliggande delen af arbetet, som visserligen skall följas af en andra del, i jämförelse med första delen af magister Hartmans arbete, som skall följas af ytterligare två delar, i högre grad företer karaktären af ett afslutadt helt. Kompositionens plan har medgifvit författaren att redan i denna första del öfverblicka epoken i dess helhet. Hvad andra delen kan komma att innehålla, skall visserligen varda ägnadt att förfullständiga framställningen af ämnet; men redan nu, sådant arbetet föreligger, ger det en orienterande bild af det andliga lifvet under den väl afgränsade tidrymd, författaren satt sig före att behandla.

Såsom en speciell förtjänst hos detta arbete ha vi uppskattat författarens grepp på ämnet och det lyckliga sätt, hvarpå han förstått att inom ramen af en monografi öfver litteraturen under ett gifvet skede af vår historia till ett helt sammanfoga de rätt olikartade, om än delvis torftiga, alstren af författarskap på svenska, finska och latin i dåtidens Finland.

Om vi således funnit oss böra föreslå, att priset denna gång tilldelas dr Hultin, vilja vi tillika uttryckligen framhålla, att magister Hartmans arbete „Borgå stads historia, första delen" äfvenledes i hög grad varit förtjänt af att belönas, och anse vi oss därvid särskildt böra framhålla jämväl framställningens litterära värde. När arbetet, som tills vidare blott behandlar ämnets tidigaste skiften, skridit längre fram, skall det helt visst befinnas synnerligen ägnadt att vid ifrågakommande prisbelöning hafvas i åtanke.

På grund af det anförda få vi hos Litteratursällskapets Bestyrelse föreslå, att det Falckenska priset tilldelas doktor *Arvid Hultin* för hans arbete *Finlands litteratur under frihetstiden. Förra delen.*

Helsingfors den 15 januari 1907.

R. F. v. Willebrand. *Ernst Lagus.*

M. G. Schybergson.

I enlighet med kommitténs förslag beslöt Bestyrelsen att tilldela priset åt vice bibliotekarien, doktor Arvid Hultin för hans arbete „Finlands litteratur under frihetstiden. Förra delen". Tillika skulle till protokollet antecknas, att äfven arkivarien vid statsarkivet Torsten Hartman ansetts kompetent att erhålla priset för arbetet „Borgå stads historia", hvaraf första delen utkommit.

Elis Lagerblad.

Årsmötet den 5 februari 1907.

Förhandlingarna vid årsmötet föregingos enligt vedertaget bruk af en festakt i universitetets solennitetssal, till hvilken allmänheten inbjudits, och som öppnades af ordföranden, professor M. G. Schybergson med följande tal:

Med växande värme har den store skald, hvars minne vi i dag fira, blifvit hyllad af vår allmänhet. Måhända ha de ödesdigra händelser, som under de senaste åren öfvergått vårt folk, bidragit till att öka pieteten för honom såsom den främste representanten för fosterlandskärleken, såsom den sångare, som framför andra förevigat Finlands strider och väckt kraft till fosterländsk självuppoffring. Och dessa yttringar af kärlek och beundran ha icke blott varit stundens efemära känsloutbrott; vördnaden och hängifvenheten för honom ha under det senast förflutna decenniet äfven framkallat en rik litterär alstring, som månget land med större litterära tillgångar kunde afundas oss.

Strömborgs verk, som in i detaljerna tecknade Runebergs lif, blef icke slutfördt, men det hufvudsakliga hade den åldrige minnestecknaren dock före sin död hunnit gifva oss. Edelfelts med konstnärlig kraft utförda illustrationer till Fänrik Ståls sägner utkommo 1897—1900, och Estlanders normalupplaga med den på djupa synpunkter rika studien öfver Runebergs diktning slutfördes år 1902. Sedan följde sekularåret 1904, då mångfaldiga hyllningsgärder ägnades åt skalden. Svenska Litteratursällskapet i Finland bidrog med en minnesskrift, med uppsatser om Runeberg och honom nära stående personer i det till jubeldagen utgifna häftet af „Förhandlingar och Uppsatser“ samt med förra bandet af W. Söderhjelms Runebergs biografi. Detta sistnämnda verk, som af allmänheten mottogs med lifligt intresse, har nu slutförts med den till senaste jul utkomna andra delen. Jag får till författaren uttala Sällskapets tacksamhet för att han vackert och framgångsrikt utfört det uppdrag han af dess Bestyrelse emottagit, och jag bör tillika tillerkänna honom andra hälften af det utfästa premiet. Måhända kan ett skede af Runebergsforskningen nu anses afslutadt. Det släkte, som stod skalden nära, och den generation, som följt efter honom, ha gjort hvad

på dem ankommit för att hugfästa hans minne. En kommande forskning skall utan tvifvel finna nya synpunkter, men hon måste alltid söka stöd i hvad som sålunda blifvit utfördt.

Svenska Litteratursällskapet har haft anledning att nu ihågkomma en af våra skalder, mag. Hjalmar Procopé, bland hvars senaste arbeten särskildt diktsamlingen „Mot öknen" visar en betydande utveckling. Diktarens varma känsla uttalar sig i en tilltalande form, vare sig han rör sig på det rent personliga området eller ger uttryck åt sin fosterländska förbittring. Bestyrelsen har anslagit 1,000 mk till premium åt hr Hjalmar Procopé.

Efter försiggången granskning af de skrifter, som kunnat komma i fråga vid utdelningen af det årliga Falckenska priset à 500 mk, hvilket är afsedt för arbeten i Finlands kultur- och litteraturhistoria, har Bestyrelsen beslutit att gifva priset åt vice bibliotekarien dr Arvid Hultin för förra delen af hans verk „Finlands litteratur under frihetstiden". Förf. har med säker granskning behandlat sitt omfattande ämne och med klar blick framhållit, huru nya idéer redan under frihetstidens tidigare skeden arbetade sig fram inom vår vetenskapliga och sköna litteratur. Hans arbete är icke ännu afslutadt, men Bestyrelsen har så mycket mera ansett sig oförhindrad att tilldela dr Hultin detta premium, som kompositionens plan har tillåtit förf. att redan i den föreliggande delen öfverblicka epoken i dess helhet.

Med glädje hälsar jag såsom här närvarande Sällskapets korresponderande ledamot, professoren i Lund E. Wrangel, som förut gifvit bevis på sitt intresse för vårt sällskaps sträfvanden och nu med en beredvillighet, för hvilken vi äro honom varmt tacksamma, hörsammat Bestyrelsens inbjudning att hålla det sedvanliga föredraget vid årsmötet.

Därefter hölls festföredraget öfver ämnet „Goethe och Sverige" af Sällskapets korresponderande ledamot professor E. Wrangel, hvars föredrag mottogs med lifliga bifallsyttringar af den synnerligen talrikt närvarande allmänheten.

Sedan efter föredragets slut ett tjugotal af Sällskapets medlemmar samlats i fakulteternas sessionsrum, vidtogo de egentliga förhandlingarna vid årsmötet.

Undertecknad Arvid Hultin uppläste sedvanlig berättelse öfver Bestyrelsens verksamhet under det förgångna året. Sekreterarens årsberättelse.

Arkivarien lektor Elis Lagerblad afgaf redogörelse för arkivets tillväxt under det förgångna verksamhetsåret. Arkivariens berättelse.

Föredrogs revisorernas berättelse öfver verkställd granskning af Sällskapets räkenskaper för år 1906. På revisorernas tillstyrkan beviljades Bestyrelsen och skattmästaren ansvarsfrihet för förvaltningen under senaste år. Revisorernas berättelse.

Förelades till årsmötets behandling ett af Bestyrelsen väckt förslag om att Sällskapet skulle ställa sig i spetsen för insamlande af medel till uppresande af en staty i Helsingfors öfver Sällskapets hedersledamot, skalden Z. Topelius. Därvid yttrade ordföranden: Topelii-monument.

En yttre anledning till att väcka den i annonsen om dagens möte nämnda frågan om uppresandet af ett monument öfver Zachris Topelius har Sv. Litteratursällskapets Bestyrelse haft däri, att från Sverige, såsom ur sekreterarens berättelse framgår, en summa öfverlämnats åt Sällskapet såsom bidrag för sådant ändamål. Men oberoende däraf har säkert redan länge hos vår allmänhet den tanken lefvat, att den skald, som gifvit våra barn deras bästa läsning, som i Fältskärns Berättelser med fantasins skimrande ljus belyst vår historias rika värld och som i sina dikter skapat konstverk fulla af behag och skönhet, skulle hyllas genom ett nationalmonument i Helsingfors. Sv. Litteratursällskapets Bestyrelse hoppas därför på varmt intresse för saken från Sällskapets sida och på att detta intresse skall uppbäras af hela vår allmänhet.

Diskussionen inleddes af arkitekten Jac. Ahrenberg, som framförde till Sällskapet vid tvenne särskilda tillfällen i Sverige uttalade önskningsmål, att man äfven där skulle blifva satt i tillfälle att bidraga till uppresande af ett monument öfver Topelius samt föreslog med anledning häraf, att insamlingen äfven skulle utsträckas till Sverige.

Professor E. Wrangel uttalade, att förslaget skulle mötas med entusiasm i Sverige och förordade att listor skulle utsändas till betrodda män i Sverige, hvilka skulle bilda en filialkommitté därstädes för insamlingens bedrifvande.

Efter diskussionens afslutande godkände årsmötet enhälligt Bestyrelsens förslag och beslöt tillika, att insamlingen äfven skulle utsträckas till Sverige. Åt Bestyrelsen uppdrogs att tillsätta en kommitté, hvilken omedelbart skulle skrida till förslagets förverkligande genom utsändande af teckningslistor och andra lämpliga åtgärder. Till nästa årsmöte skulle af Bestyrelsen göras framställning rörande resultatet af kommitténs verksamhet.

Val till Bestyrelsen.

Vid anställdt val af ledamöter i Bestyrelsen i stället för de i tur afgående blefvo samtliga återvalda, statsrådet C. G. Estlander med 11 röster samt statsarkivarien R. Hausen, direktör Sigfr. Kullhem och lektor Elis Lagerblad med 12 röster.

Till ledamot i Bestyrelsen i stället för aflidne direktor M. Wegelius invaldes docenten doktor Hugo Pipping med 10 röster.

Val af revisorer.

Till revisorer utsågos professor Gustaf Heinricius och universitetssekreteraren frih. Tor Carpelan samt till revisorssuppleanter amanuensen magister Joh. Hedengren och rektor V. T. Rosenqvist.

Arvid Hultin.

Årsberättelse den 5 februari 1907.

Svenska Litteratursällskapet i Finland har under det tilländagångna året, det 22 sedan Sällskapets stiftelse, sökt liksom förut verka för fullföljandet af sitt i stadgarna angifna program. Med tillfredsställelse kan vid detta årsskifte antecknas, att den litterära verksamheten bland Sällskapets medlemmar fortfarande varit liflig, hvilket främst bevittnas däraf, att bidrag till Sällskapets skrifter, såväl större som mindre, under året i riklig mängd ingått till Bestyrelsen och att äfven inom Bestyrelsen initiativ tagits till nya publikationer. Sällskapet har sålunda för närvarande på förslag en mängd nya arbeten, hvilkas framträdande ej möter något annat hinder än det Sällskapets ekonomiska situation för närvarande ställer. Sällskapets ekonomi, sådan den nu ter sig, är visserligen ingalunda ägnad att ingifva några farhågor. Men Sällskapet har dock under de senaste åren, särskildt på grund af de dryga kostnaderna för de stora publikationerna till Runebergsjubileet, haft att räkna med ett betydande deficit i de årliga budgeterna, och ett sådant till ett belopp af omkring 16,000 mk kvarstår ännu från senaste år. Denna omständighet har gifvetvis ej kunnat undgå att i någon mån verka hämmande på Sällskapets verksamhet. I följd af lyckliga omständigheter har visserligen någon nämnvärd afmattning i Sällskapets litterära produktion tills dato icke försports. Men å andra sidan ha de finansiella svårigheterna hindrat en önskvärd utveckling af Sällskapets förlagsverksamhet, hvartill möjligheter skulle funnits för handen, hvilket redan framgår däraf, att flere arbetens tryckning måst tills vidare uppskjutas, liksom Bestyrelsen äfven nödgats afvisa anbud å nya publikationer, enär medel för deras tryckning saknats. Med behjärtande af dessa finansiella svårigheter har Bestyrelsen ansett sig föranlåten att vända sig till Kejs. senaten med anhållan om förhöjdt statsunderstöd för Sällskapet till ett belopp af 15,000 mark om året. Ifall denna Sällskapets anhållan beviljas, skall Bestyrelsen redan i en nära framtid se sig i tillfälle att skrida till utvecklande af en rikare litterär produktion, närmast till utgifvande af de publikationer, hvartill Bestyrelsen under de senaste åren förbundit sig.

Af Sällskapets skrifter ha under det förgångna året följande tomer utkommit:

LXXIV delen. Minnespenningar öfver enskilda personer födda eller verksamma i Finland beskrifna af Mauritz Hallberg. VIII + 154 s.

LXXV delen. Ordbok öfver de östsvenska dialekterna af Herman Vendell. Tredje häftet. Sid. 589—900.

LXXVI delen. Bidrag till Helsingfors stads historia samlade och utgifna af P. Nordmann. III. 210 s.

LXXVII delen. Joh. Ludv. Runeberg, hans lif och hans diktning af Werner Söderhjelm. II. 558 s.

LXXVIII delen. Förhandlingar och Uppsatser. 20. 1906. LXV + 325 s.

Om afslutandet af professor Söderhjelms stora lefnadsteckning öfver Runeberg har ordföranden redan uttalat sig i sitt andragande vid detta årsmötes högtidliga öppnande.

Med den i dag utkomna delen af „Förhandlingar och Uppsatser" har denna serie af Sällskapets publikationer utgifvits i tjugo volymer. Talrika äro de bidrag till vår odlings historia, som ingå i denna af Sällskapet årligen utgifna samling. Omkring ett 70-tal författare ha medverkat till densamma. De publicerade bidragen stiga till ett antal af omkring 225. Af dessa tillhöra de allra flesta den inhemska historiens och litteraturhistoriens områden. Jag har räknat vidpass ett 80-tal litteraturhistoriska och ett 70-tal historiska uppsatser. Därtill komma omkring ett 20-tal språkvetenskapliga bidrag, några geografiska och folkloristiska uppsatser, förteckningar å familjeporträtt, ortnamn m. m. De flesta bidrag härröra af följande personer: statsarkivarien R. Hausen 32 bidrag, professor K. G. Leinberg 17, professor M. G. Schybergson 16, doktor P. Nordmann 11, doktor Arvid Hultin 9, statsrådet C. G. Estlander och professor C. v. Bonsdorff 8, docenten H. Vendell 7, rektor Ernst Lagus 6, professorerna A. O. Freudenthal och F. Gustafsson 5 bidrag m. fl.

Af de under senaste år utkomna publikationerna ha doktor Nordmanns Bidrag till Helsingfors stads historia bekostats af handlanden K. H. Renlund och Minnespenningar öfver per-

soner i Finland af utgifvaren, handlanden Mauritz Hallberg, hvilket Bestyrelsen med tacksam erkänsla vill hafva omnämnt.

Oaktadt Sällskapets finansiella ställning själffallet manat till stor försiktighet, har Bestyrelsen likväl med förtröstan till framtiden fattat beslut om utgifvandet af nya publikationer. Så har under senaste år beslut fattats om utgifvande af en serie populära uppsatser, belysande Finlands kulturhistoria. Början skall göras redan under instundande verksamhetsår med ett häfte, som hufvudsakligen skall vara ägnadt Finlands medeltidshistoria. En redaktionskommitté har af Bestyrelsen tillsatts för företagets bedrifvande. Vidare har beslut fattats om utgifvande af en ny samling bref af Porthan, utan att tidpunkten för arbetets utkommande ännu närmare fixerats. De förberedande arbetena ha dock redan vidtagit, ett upprop har af Bestyrelsen riktats till allmänheten i Finland och Sverige att till Sällskapets förfogande ställa hos enskilda personer befintliga ännu otryckta bref af Porthan. För spridande af detta upprop i Sverige står Bestyrelsen i tacksamhetsskuld till Sällskapets korresponderande ledamot, bibliotekarien Aksel Andersson. Bestyrelsen har äfven varit betänkt på att skrida till fortsättande af den påbörjade serien „Finlands svenska vitterhet". Närmast äro planerade tvenne nya volymer, den ena omfattande G. F. Creutz' och frihetstidens vitterhet, den andra den gustavianska tidens vitterhetsalster. Af tidigare beslutna arbeten är manuskriptet till statsrådet Th. Reins på uppdrag af Bestyrelsen författade verk „Filosofins studium vid Åbo universitet" numera färdigt och kommer tryckningen af detsamma att vidtaga i den närmaste framtiden. Under arbete är för närvarande en lefnadsteckning öfver Henrik Gabriel Porthan af M. G. Schybergson, hvars utgifvande beslöts i anledning af hundraårsminnet af Porthans död. Under instundande verksamhetsår är äfven att motse afslutandet af docenten H. Vendells omfattande ordbok öfver de östsvenska dialekterna, på hvars sluthäfte tryckningen redan vidtagit. Slutligen må nämnas, att Bestyrelsen beslutit att genom ett mindre understöd söka medverka till utgifvande af en tysk upplaga af Runebergs „Fänrik Ståls sägner" med Alb. Edelfelts teckningar.

Utom den rent litterära verksamheten har Bestyrelsen haft

sin uppmärksamhet riktad äfven på flere andra frågor i nära anslutning till Sällskapets allmänna program. Så har Bestyrelsen beslutit att i dag förelägga årsmötet ett förslag, hvilket utan tvifvel skall vinna genklang hos alla vänner af den svenska diktningens stormän i vårt land. Förslaget går ut på att Svenska Litteratursällskapet på detta årsmöte skulle taga initiativ till en hela landet omfattande insamling af medel för uppresande af en staty i Helsingfors öfver Sällskapets hedersledamot, skalden Zacharias Topelius. Bestyrelsen har tänkt sig att en kommitté, förslagsvis af 10 personer, skulle af årsmötet utses för att omedelbart skrida till förverkligande af detta förslag genom utsändande af teckningslistor och andra lämpliga åtgärder. Kommittén skulle vid nästa årsmöte redogöra för insamlingens resultat, då vidare åtgärder för sakens bedrifvande skulle af Sällskapet träffas. När ett tillräckligt belopp för ändamålet influtit, blefve Sällskapets närmaste åtgärd att utlysa en täflan bland landets konstnärer för vinnande af eskiss till monumentet. Bestyrelsen vågar hoppas, att ett dylikt initiativ från Sällskapets sida skall vinna allmän tillslutning i landet och leda till det åsyftade resultatet.

Med anledning af de förslag till omorganisation af landets skolväsende, som tagit sig uttryck i tillsättande af en stor skolkommitté för förberedande af en reorganisation särskildt af mellanskolorna, har Bestyrelsen med beaktande af den föga framskjutna, för att icke säga förbisedda ställning, som modersmålets studium för närvarande intager i våra skolor, funnit sig föranlåten att vända sig till Kejserliga senaten med en hemställan, att det svenska språket både såsom modersmål i talrika skolor och som det andra inhemska språket i ännu flere måtte vid omorganisationen af våra mellanskolor, lika väl som det finska språket, tillgodoses vida mera än för närvarande är fallet. Denna Bestyrelsens hemställan har af Kejserliga senaten hänskjutits till skolkommittén, där man vågar hoppas att behörigt afseende kommer att fästas vid densamma.

I sammanhang härmed må äfven nämnas, att Bestyrelsen uttalat sig för att den nya ortografi, hvilken påbjudits i Sverige genom kongliga brefvet af den 7 april 1906, måtte successivt införas i skolorna i Finland.

Sällskapet har under det förgångna året haft att beklaga förlusten af flere dels högt uppskattade, dels genom sin verksamhet i Sällskapets tjänst bemärkte medlemmar. Af Sällskapets korresponderande medlemmar i utlandet ha under året aflidit bibliotekarien Harald Wieselgren och professor Oscar Levertin i Stockholm. Den 20 sistlidne november afled Sällskapets vordne skattmästare, senatorn Kasten Antell, som vid Sällskapets stiftelse invaldes i dess bestyrelse och under de fyra första åren af dess verksamhet fungerade som skattmästare och som sådan först organiserade Sällskapets ekonomiska förvaltning. Måhända smärtsammast har Sällskapet dock berörts genom förlusten af medlemmen i Bestyrelsen, direktor Martin Wegelius, som afled den 22 mars 1906. Ända från början af Sällskapets verksamhet en intresserad medlem af detsamma, invaldes han i Bestyrelsen vid årsmötet 1904. Kort var sålunda den tid, som förunnades honom att direkt verka för Sällskapets idéer. Men han inträdde i Bestyrelsen vid en tidpunkt, då Sällskapet hade begynt utsträcka sin folkloristiska verksamhet äfven till insamlande af folkmelodier. Och på detta område fann Wegelius en för sig enkom ägnad detalj, som han icke blott omfattade med lifligaste intresse, utan där äfven hans sällsynt gedigna musikaliska insikter kunde göra sig gällande i Sällskapets tjänst. Men Wegelius' stora litterära kunskaper och fina estetiska smak gjorde honom äfven väl ägnad att i litterära frågor framträda med värdefulla inlägg vid fattandet af Sällskapets beslut.

Genom en varm vän till den aflidne har Bestyrelsen satts i tillfälle att på ett särskildt sätt hedra Martin Wegelius' minne. Genom ett donationsbref af kommerserådet L. Borgström af den 30 april 1906 fick Sällskapet mottaga en summa af 5,000 mark, hvaraf ena hälften skulle användas för en lefnadsteckning öfver Wegelius, den andra hälften för en minnesteckning öfver Fredrik Pacius. Tacksam för denna vackra gåfva, har Bestyrelsen, följande donators afsikt med densamma, uppdragit åt magister Karl Flodin att författa en lefnadsteckning öfver Wegelius, hvilken är afsedd att blifva färdig under innevarande år. Bestyrelsen hoppas vinna magister Flodin äfven för den andra uppgiften, att författa en lefnadsteckning öfver Fredrik Pacius,

hvilken man hoppas kunna blifva färdig med till hundrade årsdagen af Pacius födelse, som infaller den 19 mars 1909.

Under senaste år har Bestyrelsen äfven fått mottaga största delen af den af f. d. högre kamratskapet vid finska kadettkåren till Sällskapet öfverlämnade donationsfonden, utgörande detta kamratskaps vid kadettkårens upplösning behållna kassa, stigande till i det närmaste 5,500 mk. Enligt stadgandet i donationsbrefvet skola medlen hufvudsakligast användas för författandet af en historia öfver finska kadettkåren och dess högre kamratskap. Bestyrelsen har också senaste vår genom annonser i tidningarna utfäst ett honorar af 3,000 mk för författandet af en sådan historia. Och har tiden för inlämnande af täflingsskrifter för ändamålet fastställts till utgången af vårterminen 1910.

Den redan på senaste årsmöte omnämnda af studeranden G. E. Ranins arfvingar för hedrande af hans minne till Sällskapet öfverlämnade donationen af 5,000 mk har Bestyrelsen beslutit att förvalta som en särskild fond under namn af G. E. Ranins fond, hvaraf de årliga räntorna skola användas för befordrande af Sällskapets verksamhet.

I detta sammanhang bör äfven nämnas en mindre penningegåfva af 100 kronor, som af majoren och skriftställaren Claes Adolf Adelsköld i Stockholm tillställts Sällskapet som en ringa grundfond för uppresande af ett monument öfver Z. Topelius.

Bland händelser af mera solenn natur under det förgångna året må nämnas det möte, som hölls den 12 maj 1906 på hundrade årsdagen af Johan Vilhelm Snellmans födelse, hvarvid ordföranden professor M. G. Schybergson höll ett föredrag om Snellmans ståndpunkt i språk- och nationalitetsfrågan. Bestyrelsen har äfven varit betänkt på att med en liknande hyllningsgärd ihågkomma hundraårsminnet af Fredrik Cygnaeus' födelse, som infaller den 1 nästkommande april.

Bestyrelsen har också under senaste verksamhetsår varit i tillfälle att genom prisbelöningar medverka till uppmuntrande af våra skriftställare. Genom den del Sällskapet tagit vid uppgörandet af förslag till utdelande af statsprisen ur de af ständerna anslagna medlen har ett pris af 1,500 mark tillfallit skalden Bertel Gripenberg för hans diktsamling „Gallergrinden". Ur

Sällskapets egna prisfonder har Bestyrelsen, såsom ordföranden nyss tillkännagifvit, tilldelat professor Werner Söderhjelm ett extra pris af 2,500 mark för senare delen af hans Runebergsbiografi, äfvensom skalden Hjalmar Procopé ett pris af 1,000 mk för hans under senaste år utgifna poetiska arbeten.

Sällskapets Runebergsbibliotek har, enligt biblioteksförvaltningens till Bestyrelsen afgifna årsberättelse, under senaste år ökats med inalles 68 numror. Däraf falla 43 numror på samlingen af manuskript, böcker och noter af och om Runeberg, hvilken samling den 31 december 1906 omfattade inalles 602 numror. Samlingen af framställningar i bild af skalden, illustrationer till hans verk m. m. har ökats med 25 numror och omfattade vid årets slut inalles 178 numror.

Sällskapets verksamhet för insamlande af folklore har under senaste år fortgått enligt förut fastställdt program. Fem stipendiater ha varit utsända, af hvilka två haft i uppdrag att uppteckna dansmelodier och sånglekar, den ena i de svenska socknarna i östra Nyland, den andra i Sideby och Lappfjärd samt Sastmolas och Hvittisbofjärds svenska byar. Likaledes ha tvenne stipendiater utsändts för uppteckning af historiska sägner och lokaltraditioner, gåtor, ordstäf, lekar och spel, den ena i Helsinge, Esbo, Kyrkslätt och Sjundeå socknar, den andra i Finström, Saltvik och Sund socknar samt Geta kapell på Åland. Slutligen har åt en stipendiat uppdragits att uppteckna ortnamn i Replot och Björkö församlingar i Österbotten.

Antalet af Sällskapets medlemmar har under senaste år ökats med 53, däraf 2 stiftare, 3 ständiga och 48 årsmedlemmar. I Helsingfors ha tillkommit en stiftare och 6 årsmedlemmar, i Hangö 8, i Uleåborg och Lovisa 6, i Kajana, Kotka, Muonio och S:t Michel 3, i Stockholm och Vasa 2, samt 1 ny medlem i Bjärnå, Borgå, Fredrikshamn, Jyväskylä, Kexholm, Lauttakylä, Nystad, Pärnå, Sibbo och Tammerfors. Under de närmast föregående åren representeras ökningen af Sällskapets medlemsantal af följande siffror: 1905 67, 1904 540, 1903 156, 1902 280, 1901 68 och 1900 46 nya medlemmar. Totalantalet af Sällskapets medlemmar torde för närvarande i rundt tal uppgå till 2,400.

Beträffande ombudsmannadistrikten i landsorten ha under

senaste år få förändringar inträffat. Ombyte af ombudsmän har endast ägt rum i två distrikt, Fiskars och Kyrkslätt, i det förra på grund af dödsfall, i det senare på grund af förre ombudsmannens bortflyttning från orten. Nya ombudsmannadistrikt ha tillkommit i Storkyrö och Muonio.

Af Bestyrelsens medlemmar äro vid detta årsmöte i tur att afgå Sällskapets hedersordförande statsrådet C. G. Estlander, statsarkivarien R. Hausen, skattmästaren direktör Sigfr. Kullhem och arkivarien lektor Elis Lagerblad.

Dessutom äger årsmötet att utse en ny medlem i Bestyrelsen i stället för aflidne direktor M. Wegelius.

Arvid Hultin.

Arkivariens årsberättelse den 5 februari 1907.

De stora utgifter, som Svenska Litteratursällskapet iklädde sig för att värdigt fira hundraårsminnet af Johan Ludvig Runebergs födelse, öfverstego som bekant dess krafter. Om Sällskapets ekonomi skulle i en snar framtid kunna återupprättas ur dess rubbade läge, fordrades att försäljningen af de två dyraste böckerna, den digra „Festskriften“ och prof. W. Söderhjelms Runebergsbiografi, skulle lämna, om icke ett öfverskott, så åtminstone någon godtgörelse för de stora omkostnaderna. Några förhoppningar i detta afseende kunde dock icke anknytas vid Festskriften, hvilken utdelats åt Sällskapets samtliga medlemmar, utan hufvudsakligen vid Runebergsbiografin. Då vi nu kunna öfverblicka resultatet af den första delens försäljning, kan det vara af intresse att ägna någon uppmärksamhet däråt.

Arbetet trycktes i en upplaga af 4,000 exemplar, hvaraf 2,500 inbundos i ganska smakfulla och starka band och 1,500 ex. häftades. Man hade tänkt sig att för eget land skulle reserveras 3,000 ex., medan 1,000 ex. skulle sändas öfver till Sverige. Oaktadt en upplaga af 3,000 ex. af ett på svenska språket skrifvet vetenskapligt arbete måste för våra små för-

hållanden anses vara väl starkt tilltagen, har det visat sig, att kalkylen varit tämligen riktig, ty af denna stora upplaga återstår för närvarande i rundt tal 400 exemplar. Men annorlunda ter sig förhållandet med den till Sverige afsända upplagan på endast 1,000 exemplar, ty af denna har ungefär hälften returnerats och omkring 300 ex. ligga osålda. Tillsammans med dessa 800 ex. utgör det återstående lagret af Runebergsbiografins första del således 1,200 exemplar.

Huru försäljningen af den nyligen utgifna andra delen af Söderhjelms Runebergsbiografi kommer att gestalta sig, kan ännu icke afgöras, men man måste väl hoppas att åtminstone de, hvilka lagt sig till första delen, också skola tillösa sig den andra och att måhända ej så få personer väntat på att få arbetet fullständigt med ens.

Arkivet har under det gångna året vunnit en ovanligt ringa tillökning, och denna har uteslutande kommit manuskriptsamlingen till del.

Vid sammanträdet den 22 februari inlämnades genom numera aflidne magister Eliel Vest såsom gåfva af Vasa svenska lyceister det af skalden Zachris Topelius egenhändigt skrifna manuskriptet till „Vasa gymnasisters sång", hvilken sedermera intogs i „Nya Blad" under benämningen „Vasa marsch". Sången ingår i facsimile uti Vests Topeliusbiografi. Jämte originalet till sången följde tvenne egenhändiga skrifvelser från skalden till dåvarande ordföranden i Vasa gymnasisters konvent R. V. Blomstedt, daterade den 28 mars och 1 maj 1864, äfvensom en skrifvelse rörande sången, utfärdad af t. f. rektorn vid gymnasiet August Lilius. Enär alla dessa skrifvelser äro fullständigt publicerade i Vests arbete, finnes ej skäl att här redogöra för deras innehåll.

Af rektor M. Brenner har inlämnats en kortare genealogisk uppsats om namnet Wessell i Finland samt af magister A. Sevón genealogiska anteckningar, utgörande tillägg och rättelser till A. Bergholms „Sukukirja". De meddelade uppgifterna beröra 74 särskilda släkter och äro hufvudsakligen hämtade från Tavastehus stadsförsamlings och Wånå sockens communionböcker samt dop-, vigsel-, lysnings- och dödslängder under 1700- och 1800-talen. Som källskrift har äfven användts ett häfte med

påskrift „Wonå Försambling sedan sidsta Probste visit, som skedde d. 24 Febr. 1738".

Lektor Jonatan Reuter har förärat en afskrift af „En folksägen, upptecknad af jaktskepparen Verner Fagerström, rörande ansiktsfigurer i sten, som finnas å Österbygge i Hitis by, och hans tankar därom". Sägnen innehåller en hisklig röfvarhistoria om „hundturkarnes" härjningar i Hitis' skärgård och förklaras af den nämnda skepparen böra hänföras till „jutarnes" plundringar och strider med Nils Grabbe i början af 1500-talet. Som historisk källa citerar han härvid berättelsen om „Kristian Tyrann" i „Boken om vårt land".

Kronofogden G. Enwald i Kajana har till arkivet donerat fyra stycken bref, skrifna af den af Runeberg besjungna landshöfdingen Olof Vibelius till häradshöfdingen i Lill-Savolaks nedre härads domsaga Anders Johan Enwald. Brefven hafva funnits i ett äldre arkiv på Vokkola egendom i Leppävirta socken, hvilket gods i mer än hundra år tillhört släkten Enwald. Jämte brefven följde några aktstycken rörande 1808 års krig. Alla dessa handlingar innehålla i detalj gående föreskrifter om leveranser för de ryska truppernas räkning, och framgår äfven af dem de stora svårigheter, som voro förknippade med att åstadkomma en rättvis fördelning af utlagorna, något som skalden särskildt betonar i sin dikt.

De folkloristiska samlingarna i arkivet hafva ökats endast med ett antal sagor och folksägner, som till inlösen erbjudits af magister J. E. Wefvar.

Elis Lagerblad.

Revisionsberättelse.

Vid granskning af Svenska Litteratursällskapets räkenskaper för år 1906 hafva vi funnit dem utvisa, bland annat:

Vinst- och förlusträkningen:

I debet:

Balans från 1905		8,380: 45
Prisbelöningar	3,000: —	
Författarhonorar	9,121: 75	
Tryckningskostnader	15,228: 73	
Resestipendier	950: —	
Gratifikationer	100: —	
Inköpta samlingar	400: —	
Aflöningar	1,200: —	
Annonser	308: 70	
Öfriga omkostnader	1,612: 86	
Runebergsbiblioteket	327: 97	
Särskilda fonder godtgjord ränta	7,331: 50	39,581: 51
	Summa Fmk	47,961: 96

I kredit:

Årsafgifter	13,445: —	
Intressen	11,233: 05	
Dividender	862: —	
Agio	31: 55	
Försålda skrifter	2,158: 92	
Statsbidrag	10,000: —	
Bidrag ur Längmanska fonden	500: —	
Runebergsbibliotekets fond	327: 97	
Bidrag ur H. L. Falckens fond	500: —	
Frivilliga gåfvor	30: —	39,088: 49
Brist, balanserande till 1907		8,873: 47
	Summa Fmk	47,961: 96

Balansräkningen vid årets utgång:

I debet:

Finska statens 3 1/2 % järnvägslån af år 1889 . .	7,185: 18
Hypoteksföreningens 4 % lån af 1902	2,683: 91
" 4 % lån af 1903	31,000: —
Helsingfors stads 5 % vattenledningslån af 1876	16,800: —
" " 4 1/2 % regleringslån af 1882	13,500: —
Ryska statens 5 % premielån af 1864	580: 80
Moskva—Kieff—Voronesch 4 % järnvägslån af 1895	48,980: —
Skuldsedlar	35,000: —
Depositioner	100,000: —
Aktier	11,640: —
Förskott till Runebergsbiblioteket	256: 19
Arkivariens, ombudsmäns och årsmedlemmars konti	960: 68
Upplupna räntor	2,651: 53
Löpande räkning	6,200: —
Kassa	1,503: 02
Vinst- och förlustkonto	8,873: 47
Summa Fmk	287,814: 78

I kredit:

Victor Höckerts testamentsfond	81,582: 09
Maria Lindemans "	5,493: 33
H. L. Falckens "	10,500: —
Finska kadetternas fond	5,482: 26
Werner Söderströms donationsfond	3,000: —
Leon. Borgströms "	5,000: —
G. E. Ranins fond	5,000: —
Fonden för Z. Topelii monument i H:fors	140: 27
Stiftarnes fond	137,323: 10
Ständiga medlemmars fond	18,412: 62
Runebergsbibliotekets "	1,064: 64
Prisfonden	2,000: —
Bidraget ur Längmanska fonden	4,000: —
Förskottsafgift	10: —
Olikviderade räkningar	8,806: 47
Summa Fmk	287,814: 78

Kapitalbeloppet af Sällskapets fonder har stigit från Fmk 256,782: 23 till Fmk 272,998: 31, häri icke inberäknade prisfonden och bidraget ur Längmanska fonden. Af ökningen belöper sig omkring 5,800 mark på stiftarenas fond och 10,000 mark på de under året tillkomna Leon. Borgströms och G. E. Ranins fonder, hvardera om 5,000 mark. Dessutom har under året tillkommit den lilla fonden för Z. Topelii monument i Helsingfors.

Räkenskaperna ha af oss befunnits förda med sedvanlig omsorg och tillgångarna i värdepapper och kassa öfverensstämmande med böckerna. Vi få därför förorda Sällskapets förvaltning till erhållande af ansvarsfrihet för år 1906.

Helsingfors den 29 januari 1907.

G. Heinricius. **Tor Carpelan.**

Funktionärernas sammanträde den 14 februari 1907.

Från S:t Michel hade ingått meddelande om att Sällskapets ombudsman å orten tullförvaltaren F. B. Gestrin hade aflidit. Till hans efterträdare föreslogs possessionaten Allan Schauman. Beslöts att fråga possessionaten Schauman, huruvida han vore villig att mottaga uppdraget. **Ombudsmännen.**

Skreds till uppgörande af budget för innevarande år och beslöts att förelägga Bestyelsen till stadfästelse följande förslag: **Budgeten.**

Förslag till budget för år 1907.

Inkomster:

Årsafgifter	Fmk	13,500: —
Räntor och dividender	„	12,500: —
Försäljning af skrifter	„	10,000: —
Statsbidrag	„	10,000: —
Bidrag ur Längmanska fonden	„	500: —
„ „ Falckens fond	„	500: —
„ „ fonden för Runebergsbiblioteket	„	500: —
Summa	Fmk	47,500: —

Utgifter:

Brist från 1906	Fmk		8,873: 47
Anslag från föregående år:			
G. Schauman, Biografiska anteckningar om A. Chydenius	Fmk	3,000: —	
W. Lagus, Åbo universitets stud. matrikel	„	4,000: —	7,000: —
Årets anslag:			
Förhandlingar och Uppsatser 20	Fmk	7,000: —	
H. Vendell, Ordbok, IV	„	5,000: —	
M. G. Schybergson, H. G. Porthan, I	„	6,226: 53	18,226: 53
Prisen (Falckenska)			500: —
Resestipendier etc.	Fmk	1,200: —	
Runebergsbiblioteket	„	500: —	1,700: —
Aflöningar	„	1,200: —	
Förvaltnings- o. distributionskostn.	„	2,300: —	3,500: —
Ränta till särskilda fonder			7,700: —
		Summa Fmk	47,500: —

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 21 februari 1907.

Val af funktionärer. Sedan föregående mötes protokoll justerats, skreds till val af funktionärer. Till ordförande återvaldes professor M. G. Schybergson, till vice ordförande professor F. Gustafsson, till sekreterare undertecknad Arvid Hultin, till skattmästare direktör Sigfrid Kullhem och till arkivarie lektor Elis Lagerblad, samtliga med nio röster.

Hedersbevisning. Ordföranden meddelade att han nedlagt en krans från Sällskapet vid aflidne kommerserådet Leon. Borgströms jordfästning.

Till föreståndare för Runebergsbiblioteket återvaldes rektor Ernst Lagus samt till medlemmar i bibliotekskommittén lektor Elis Lagerblad och artisten Th. Waenerberg. Runebergsbiblioteket.

Enär doktor O. F. Hultman afsagt sig uppdraget att vara medlem af Sällskapets folkloristiska kommitté, valdes i hans ställe lektor Hugo Bergroth. Folkloristiska kommittén.

Till Sällskapets ombudsman i S:t Michel efter aflidne tullförvaltaren F. B. Gestrin antogs possessionaten Allan Schauman. Ny ombudsman.

Funktionärernas förslag till budget för innevarande år granskades och godkändes. Budgeten.

Från folkloristiska kommittén hade ingått följande skrifvelse: Förslag af folkloristiska kommittén.

Till Bestyrelsen för Svenska Litteratursällskapet.

Sällskapets folkloristiska kommitté har äran föreslå:

1) att mag. *J. Klockars,* stipendiat 1889, måtte åläggas att ändtligen inlämna senare delen af den ordbok öfver Malaksmålet, hvars förra del han insände 1890. På Bestyrelsens förfrågan 1899 förklarade mag. Klockars sig „icke kunna lämna någon bestämd uppgift, när han blefve i tillfälle att fortsätta arbetet".

2) att folkskolläraren *J. E. Weikar,* som den 22 mars 1906 erhöll begärdt ytterligare uppskof med inlämnandet af återstoden af sina uppteckningar från sommaren 1903, måtte åläggas att omedelbart infria sin förbindelse.

3) att Bestyrelsen ville för 30 mark inlösa en af aflidne mag. *Valter Meinander* gjord mindre folkloristisk samling, som erbjudits Sällskapet af fru Signe Salovius i Pärnå.

4) att mag. *V. E. V. Wessmans* anhållan om uppskof med inlämnandet af hans samlingar från stipendiat-resan sommaren 1906 måtte bifallas.

5) att Sällskapets fyra öfriga stipendiater senaste sommar, musikern *O. Andersson,* musikern *P. A. Fredriksson,* folkskolläraren *K. V. Åkerblom* och folkskolläraren *Th. Bertell,* af hvilka beklagligtvis ingen enda uppfyllt sin skyldighet att inlämna sina samlingar inom januari månad innevarande år, måtte åläggas att inom den 10 mars fullgöra sina åligganden.

Af orsak, som framgår af moment 5 här ofvan, har folkloristiska kommittén icke kunnat uppgöra förslag till arbetsprogram för innevarande år, men hoppas kunna inkomma därmed till Bestyrelsens marsmöte.

Helsingfors den 21 februari 1907.

A. O. Freudenthal. *Ernst Lagus.*

Hugo Pipping. *Herman Vendell.*

Sedan ofvanstående upplästs, meddelades af undertecknad att folkskollärarena Th. Bertell och K. V. Åkerblom numera hade insändt sina samlingar, hvarjämte musikern Otto Andersson hade anhållit att få inlämna sina samlingar instundande höst, enär hans stipendiatresa till Östra Nyland af flere orsaker ej kunnat företagas vare sig under sensommaren, såsom ämnadt var, eller under julferierna.

Sedan dessa upplysningar meddelats, beslöts att mag. J. Klockars och folkskolläraren J. E. Weikar skulle uppfordras att fullgöra sina skyldigheter till Sällskapet;

att för 30 mark inlösa aflidne mag. Valter Meinanders folkloristiska samling;

att bevilja musikern Otto Anderssons och mag. V. E. V. Wessmans ansökningar om uppskof med sina samlingars inlämnande samt

att uppmana musikern P. A. Fredriksson att före den 10 mars insända sina uppteckningar.

Professor F. Gustafsson föreslog att folkloristiska kommittén skulle få i uppdrag att framdeles korrespondera med stipendiaterna och anställa efterfrågningar, utan att Bestyrelsens medverkan därvid behöfde tagas i anspråk. Förslaget hänsköts till folkloristiska kommittén.

Dansmelodier.

Musikern Otto Andersson hade insändt en samling dansmelodier jämte nedanstående skrifvelse:

Till Bestyrelsen för Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Den samling dansmelodier, som jag härmed har äran till Sällskapet öfverlämna, bildar egentligen en afslutning på de uppteckningar, hvilka jag genom Litteratursällskapets förfogande varit

i tillfälle att bedrifva i det svenska Österbotten. Hela området är nu i det närmaste utforskadt med undantag af ett par socknar i Vasa trakten, där dock liknande musikaliska samlingar af annan person torde ha företagits. Framdeles hoppas jag äfven kunna komplettera mina samlingar i flere afseenden.

Det var min afsikt att jämte denna samling framlägga en ingående redogörelse för det österbottniska allmogefiolspelet och de österbottniska dansmelodierna. Men då denna redogörelse ännu icke kunnat fullbordas, nödgas jag lämna samlingen till Sällskapets arkiv åtföljd endast af närslutna kortfattade reseberättelse.

Hvad granskningen af denna samling vidkommer, törs jag förmoda, att Svenska Litteratursällskapets folkloristiska kommitté i sin nuvarande sammansättning icke kan anses äga kompetens nog för att afgifva ett sakligt utlåtande öfver densamma. Jag djärfves därför anhålla, att granskningen — om en sådan i detta fall anses nödig — måtte öfverlämnas åt fackmän och jag ville i sådant fall föreslå mag. K. Flodin, herr V. Novácèk och till deras suppleant friherre R. F. von Willebrand.

Helsingfors den 21 februari 1907.

Otto Andersson.

Beslöts att, utan att fästa något afseende vid herr Anderssons åsikt om folkloristiska kommitténs kompetens, öfverlämna samlingen till granskning åt kommittén.

Topeliimonumentet.

Enär årsmötet hade uppdragit åt Bestyrelsen att å Sällskapets vägnar utse medlemmar i en kommitté för vidtagande af åtgärder för insamlande af medel till uppresande af ett monument öfver Z. Topelius, uppdrogs åt doktor P. Nordmann, doktor Hugo Pipping och frih. R. F. v. Willebrand att till nästa möte inkomma med förslag å lämpliga personer.

H. G. Porthan.

Ordföranden, professor M. G. Schybergson anmälde till publikation förra delen af en af honom på uppdrag af Bestyrelsen utarbetad lefnadsteckning öfver Henrik Gabriel Porthan. Denna förra del omfattade tiden från Porthans födelse till hans utrikes resa eller åren 1739—1779. Granskningen af arbetet uppdrogs åt undertecknad Hultin.

Kadettkårens historia. Beslöts att annons om det lediganslagna honoraret ur finska kadetternas fond för författandet af kårens och dess högre kamratskaps historia skulle införas i tidningarna.

Runebergsbiblioteket. Anmäldes att till Runebergsbiblioteket hade förvärfvats särskilda Runebergsporträtt, bland andra genom dr Kjellberg i Stockholm ett af C. P. Mazér år 1835 ritadt, hvilket såsom varande mycket sällsynt, på förslag af rektor Lagus, skulle ingå i nästa häfte af „Förhandlingar och Uppsatser". Biblioteket hade äfven ihågkommits med föräringar af särskilda skrifter.

Nya medlemmar. Följande nya medlemmar inskrefvos i Sällskapet:
Ständiga medlemmar: Prokuristen J. E. Hästbacka, Gamlakarleby. Årsmedlemmar. Helsingfors: fru Selma Alfthan, fil. kandidaten Fjalar Berndtson, vice häradshöfdingen W. J. v. Hausen, litteratören Verner Hougberg, fröken Hildur Jahnson, fil. kandidaten Alvar Palmgren, forstmästaren Ossian Sivén och fil. kandidaten Atle Wilskman. Borgå: lärarinnan Anna Andersén. Kveflaks: folkskolläraren K. V. Åkerblom. Kuopio: forstmästaren Erik Borenius, vice häradshöfdingen Arne Lund och justitierådmannen K. E. Saxén. Lauttakylä: godsägaren Gunnar Wilén och handlanden F. F. Fagerström. Lovisa: prostinnan Sofi Nykopp. Tammerfors: herr Hjalmar v. Wendt.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 21 mars 1907.

Topeliimonumentet. Till medlemmar i kommittén för insamling af medel för uppresande af ett monument öfver Z. Topelius utsågos, på förslag af den på senaste möte nedsatta kommittén, direktör Sigfr. Kullhem, docenten Hugo Pipping, statsrådet Th. Rein, skulptören Walter Runeberg, professor J. Tikkanen, artisten Th. Waenerberg, professor V. Vasenius, landtbruksrådinnan Hilda

Borgström, fröken Hedvig Estlander, statsrådinnan Ida Hjelt, statsrådinnan Emma Saltzman och professorskan Johanna Schybergson. Åt doktor Pipping gafs i uppdrag att sammankalla kommittén till konstituerande möte.

Föredrogs följande skrifvelse från folkloristiska kommittén: Folkloristiska stipendier.

Till Svenska Litteratursällskapets Bestyrelse.

Med anledning af ett inom Bestyrelsen väckt förslag, att beifrandet af de försummelser Sällskapets folkloristiska stipendiater läte komma sig till last i fråga om inlämnandet af sina samlingar och reseberättelser, hädanefter skulle öfverlämnas åt Sällskapets folkloristiska kommitté, tillåter sig kommittén härmed framhålla, att enligt dess mening alla hithörande åtgärder blifva vida mer effektiva, om de ske i Sällskapets namn, och föreslår kommittén därför, att verkställandet af ifrågavarande åtgärder framdeles, likasom hittills, anförtros åt Sällskapets sekreterare.

De samlingar, som till Sällskapet inlämnats af stipendiaterna stud. T. Bertell, folkskolläraren K. V. Åkerblom och musikern O. Andersson, hafva numera af folkloristiska kommittén granskats.

Herr Bertells samlingar af skrock och vidskepelse, sägner, gåtor, ordstäf, lekar och spel från Geta, Finström, Saltvik och Sund socknar på Åland äro skäligen rikhaltiga samt till stor del rätt intressanta och värdefulla. Då emellertid någon reseberättelse icke af herr B. inlämnats, föreslår kommittén, att den innestående andelen af hans stipendium utbetalas först sedan nämnda försummelse godtgjorts.

Herr Åkerbloms samling af ortnamn, upptecknade i Replot, måste äfven den betecknas som rikhaltig (saml. omfattar 1,835 namn), men herr Å:s uppteckningar förete den högst väsentliga bristen, att i ett stort antal fall namnens *uttalsformer* icke antecknats, detta i direkt strid med den för stipendiaterna gällande instruktionen. Äfven förekomma namnförklaringar eller öfversättningar af i namnen ingående dialektord i blott ringa antal. Reseberättelse har icke bifogats. Kommittén föreslår, att den resterande delen af herr Åkerbloms stipendium utbetalas först sedan stipendiaten afhjälpt ofvan anmärkta brister.

Herr Anderssons uppteckningar af dansmelodier från Österbotten och Åland äro, särskildt hvad vissa af de österbottniska melodierna beträffar, värdefulla och af stort intresse. Sånglekar hafva ej af herr A. upptecknats, ehuru det honom gifna upp-

draget innefattade äfven insamlande af sådana. Dock är den insända samlingen så rikhaltig, att kommittén icke tvekat att godkänna densamma.

Hvad beträffar de folkloristiska uppteckningarna under instundande sommar, 1907, ber kommittén att få föreslå, det nedanuppräknade stipendier à 250 mk måtte anslås lediga att ansökas:

1) ett stipendium för uppteckning af dansmelodier och sånglekar i Larsmo, Pedersö, Esse och Purmo kommuner i Österbotten;

2) ett stipendium för uppteckning af ortnamn i västra hälften af Ingå socken i Nyland;

3) ett stipendium för uppteckning af historiska sägner och lokaltraditioner, skrock, gåtor, ordspråk, lekar och spel i Kumlinge och Brändö socknar af Åland samt Iniö kapell i Eg. Finland, med uppdrag för stipendiaten att å sistnämnda ort tillika göra språkliga anteckningar (dialektord och -fraser).

Hösten 1892 nedsatte Svenska landsmålsföreningen en kommitté med uppgift att insamla bidrag till en svensk etnografisk ordbok för Finland. Då ett företag af denna art gifvetvis var alltför vidlyftigt för att kunna på en gång slutföras, sökte kommittén närmast insamla benämningar hänförande sig till *fisket* och utsände i sådant syfte till olika delar af landet en af ett tämligen detaljeradt program åtföljd uppmaning, „Till allmänheten“, att utarbeta och insända redogörelser för olika slag af fiske å hem- eller vistelseorten. Uppmaningen medförde emellertid icke åsyftad verkan: oaktadt öfver ettusen exemplar af programmet spriddes, inflöto endast tvenne fullständigare redogörelser, från Nagu och Larsmo. Orsak härtill torde väl till icke ringa del varit de relativt obetydliga prisbelöningar för de bästa insända skrifter Landsmålsföreningens kommitté såg sig i tillfälle att utlofva. Kommitténs verksamhet afstannade kort efter detta första försök. Emellertid har det sålunda afbrutna företaget synts Litteratursällskapets folkloristiska kommitté vara af den vikt, att det borde återupptagas. Kommittén tillåter sig för den skull föreslå, att Bestyrelsen ville, på samma gång de ofvan uppräknade stipendierna anslås lediga, utfästa tvenne pris à 100 mk för de bästa och utförligaste redogörelser för fisket i den åländska skärgården. I annonsen härom, hvilken borde införas äfven i tidningen „Åland“, skulle tillika meddelas, att Sällskapet komme att inlösa jämväl sådana insända skrifter, som icke erhållit pris, för så vidt de af folkloristiska kommittén vitsordades såsom värdefulla. Det af Landsmålsföreningens kommitté utarbetade programmet borde tillsändas täflande, som därom anhölle.

Slutligen tillåter sig folkloristiska kommittén hemställa till Bestyrelsens afgörande, huruvida icke skäl förelåge att införa

stipendii-annonserna äfven i lokalbladen för de orter, där stipendiaterna komma att utöfva sin samlareverksamhet, sålunda detta år i tidningarna Jakobstad, Vestra Nyland, Åland och Västra Finland.

Helsingfors den 18 mars 1907.

A. O. Freudenthal. *Hugo Bergroth.*

Ernst Lagus. *Herman Vendell.*

Kommitténs samtliga förslag godkändes.

Professor Gustaf Heinricius föreslog till publikation i „Förhandlingar och Uppsatser" utdrag ur Israel Hvassers bref till I. Ilmoni rörande förnämligast svenska förhållanden. Granskningen af uppsatsen uppdrogs åt professor M. G. Schybergson. I. Hvassers bref.

Till publikation i „Förhandlingar och Uppsatser" antogs några rättelser till Åbo akademis studentmatrikel af professor K. G. Leinberg. Åbo akademis studentmatrikel.

Magister Georg Schauman hade med anledning af en förfrågan af ordföranden rörande det långa dröjsmålet med tryckningen af „Biografiska undersökningar om Anders Chydenius" meddelat, att lefnadsteckningen nu vore slutligt redigerad och tryckfärdig till år 1797. Det som ännu återstår, d. v. s. Chydenius' verksamhet i Hushållningssällskapet och slutord, trodde sig magister Schauman få tid att fullborda under nästa sommar. Mot ordförandens på funktionärernas vägnar framställda förslag att de fyra ark af arbetet, som tryckts i en mindre upplaga, skulle omtryckas i 500 exemplar och tryckningen bekostas af författaren, hade magister Schauman haft intet att invända. Biografin öfver A. Chydenius.

Till arkivet hade kyrkoherden A. Neovius förärat en förteckning på ortnamn i Lojo. Till Runebergsbiblioteket hade herr Valfrid Hedman i Tavastehus förärat några nummer af den isländska tidningen „Fjallkonan", i hvilka ingå öfversättningar af Runebergs prosaberättelser. Gåfvor.

Nya ombudsmän.

Till ombudsman i Heinola efter aflidne ingenjör G. A. Appelberg antogs fröken Ester Thomé och till ombudsman i Björneborg efter konsul H. Rosenlew, som afsagt sig uppdraget, rektor Uno Lagerblad.

Nya medlemmar.

Som nya medlemmar af Sällskapet inskrefvos: Stiftare: Björneborgs svenska samskola och Vasa svenska fruntimmersskola. Årsmedlemmar. Helsingfors: banktjänstemannen Walter Paersch, lektor Albin Simolin och fil. mag. Sigurd Stenius. Heinola: fröken Anni Appelberg. Kotka: kontoristen Ardgar Erflund. Tammerfors: bankdirektören Rafael Sundström. Vasa: vice häradshöfdingarne J. W. Broman och Rafael Dahlberg, hofrättskanslisten A. S. Grönroos, direktör Emil Lindroos och vice häradshöfdingen Fredrik Poppius. Stockholm: byggmästaren Edv. W. Berggren.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 18 april 1907.

Folkloristiskt stipendium.

Efter justeringen af föregående mötes protokoll anmälde rektor Ernst Lagus, att han af förekommen anledning, efter samråd med folkloristiska kommitténs ordförande professor Freudenthal, vidtagit sådan förändring i annonsen om det ledigannslagna stipendiet för uppteckning af sånglekar och dansmelodier i Österbotten, att uppgiften skulle afse uppteckning af sånglekar i Kronoby, Larsmo, Nedervetil och Terijärvi kommuner samt dansmelodier i Larsmo och Terijärvi kommuner.

F. Cygnæus' 100-årsminne.

Ordföranden meddelade för upptagande i protokollet, att Sällskapet enligt förut fattadt beslut den 1 april högtidlighöll hundraårsminnet af Fredrik Cygnæus' födelse med ett festligt sammanträde i de vetenskapliga föreningarnas hus, hvarvid undertecknad Arvid Hultin för en talrikt tillstädeskommen allmänhet höll ett föredrag om Cygnæus som litterär kritiker.

Efter en kort teckning af Cygnæus' person och mångsidiga författarskap redogjordes för C:s litterära kritik, hvarvid framhölls hvilket högt pris redan samtiden hade satt på denna sida af hans verksamhet. Cygnæus gällde på sin tid som vårt lands främste kritiker. Det var han, som införde en litterär kritik i egentlig mening i vårt land. Han var den förste i vårt land, som sökte öppna allmänhetens ögon för den stora betydelsen af Runebergs nationella skaldskap, liksom han äfven var den förste, som genom estetisk analys påvisade det tragiska i Kullervo episoden i Kalevala. Redan många år före Runebergs offentliga uppträdande som skald förutsåg Cygnæus och profeterade om hans kommande storhet, och hans första kritiska ungdomsskrift var ägnad Elgskyttarne och Hanna, hvilka han prisade icke blott som det mest nationella, utan äfven som det yppersta, som någonsin i Finland hade blifvit skrifvet. Redan i denna ungdomsskrift sökte Cygnæus i några hufvuddrag påvisa karaktären af Runebergs diktning.

Cygnæus' mest betydande kritiska studie gällde Fänrik Ståls sägner och utkom 1861, då Cygnæus själf stod på höjden af sin litterära utveckling. Denna uppsats har litteraturhistorisk bemärkelse som den första litterärt-kritiska undersökning rörande Runebergs berömda nationalsånger. Cygnæus delade i hög grad skaldens entusiasm för 1808 och 1809 års hjälteminnen och hade i tvenne utförliga monografier lämnat bidrag till det sista finska krigets historia. I sin kritik af sägnerna betonade han främst den historisk-patriotiska ståndpunkten, och med allt erkännande af att sägnerna i detta afseende fyllde de största anspråk, nagelfor han äfven med skalden för en eller annan afvikelse från den historiska sanningen eller den uppfattning Cygnæus hade bildat sig om en eller annan af sägnernas föremål. Vid sidan af det patriotiska och nationella i Runebergs sägner påpekade Cygnæus äfven det demokratiska i hans uppfattning och den kärleksrika humor, hvarmed han omfattade sina fänrikar. Kritiken af Runebergs verk föranledde honom till många undersökningar af estetiska detaljfrågor på sidan af ämnet, och man kan redan hos Cygnæus skönja konturer till en skönhetsförklaring, byggd på den Runebergska dikten.

Topeliimonumentet.

Anmäldes att af de på senaste möte utsedda medlemmarne i kommittén för uppresande af ett monument öfver Z. Topelius skulptören W. Runeberg och professor V. Vasenius afsagt sig uppdraget. I deras ställe invaldes frih. R. F. von Willebrand och fru Therèse Hahl.

Festföredragare.

Till att hålla festföredraget vid nästa årsmöte utsågs professor Gustaf Heinricius.

H. G. Porthan.

Undertecknad Arvid Hultin, som fått i uppdrag att afgifva utlåtande om professor M. G. Schybergsons lefnadsteckning öfver Henrik Gabriel Porthan, meddelade att sedan författarens manuskript inlämnades till Sällskapet, ett nytt kapitel tillkommit, skildrande Porthan som universitetslärare. Genom tillägg af detta kapitel kommer den förra delen af arbetet att blifva något vidlyftigare än författaren ursprungligen tänkt sig och antagligen äfven proportionen mellan den förra och senare delen jämnare. Dispositionen af ämnet var öfver hufvud naturligt och lyckligt funnen. Författaren hade med samvetsgrannhet begagnat sig af alla till buds stående källor och äfven gjort nya värdefulla forskningar i det vidt omfattande ämnet. Hans framställning var mycket objektiv och sakenlig, och han hade utfyllt sin skildring med talrika utdrag ur Porthans rika brefväxling och ur hans många skrifter.

Filosofins studium.

Från statsrådet Th. Rein hade till ordföranden ingått följande skrifvelse:

Helsingfors den 17 april 1907.

Till ordföranden för Svenska Litteratursällskapet, herr professor M. G. Schybergson.

Sedan jag utarbetat en framställning af filosofins studium vid Åbo universitet, hvilken jag tänkt mig kunna bilda sista delen af nämnda universitets lärdomshistoria, som af Sällskapet utgifvits under en följd af år från och med året 1890, och då manuskriptet numera befinner sig i det skick att tryckningen kunde vidtaga, får jag vördsamt anhålla att herr professorn ville

göra sig underrättad och därpå meddela mig, huruvida Sällskapet vore villigt att bekosta tryckningen af detta arbete, som komme att upptaga omkring 20 tryckark eller något därunder. Och ber jag att, med afseende å innehållet, få nämna att detsamma, efter en inledning hvari redogöres för det filosofiska studium som före universitetets grundläggning bedrifvits i Finland eller af finske män i utlandet, upptager under rubrik „nyskolastikens tidehvarf 1640—1722" en framställning af filosofins ställning under denna tid, hvarvid särskildt behandlas innehafvarne af den teoretiska och praktiska lärostolen i ämnet äfvensom personer, hvilka ehuru icke filosofer till facket dock, såsom exempelvis biskop Gezelius den äldre, genom sin litterära verksamhet öfvat inflytande på ifrågavarande studium vid universitetet. Framställningen af perioden afslutas med en skildring af den opposition som, under inflytande af den Cartesianska filosofin, uppstod och alltmer tilltog i styrka gent emot de härskande tendenserna. Därpå följer en framställning af filosofin under upplysningsperioden 1722—1809 samt af det inflytande som densamma hos oss därunder mottog, tidigare af det Wolffiska systemet i rationalistisk, senare af det Locke'ska och därmed besläktade systemer i empiristisk riktning. Äfven här skildras såväl den af de båda filosofiska lärostolarnas innehafvare som af icke-fackmän utöfvade filosofiska skriftställareverksamheten, hvarjämte framställes det inom den Porthanska kretsen rådande filosofiska åskådningssättet och den litteratur, hvari detta fann sitt uttryck. Arbetets tredje och sista afdelning upptager en framställning af idealismens tidehvarf, som begynner från tiden omkring 1809 under inflytande af Kant och den från honom utgångna tyska idealismen, hvilken period sträcker sig utöfver universitetets flyttning från Åbo.

För den händelse att Sällskapet bifaller till att öfvertaga utgifvandet af detta arbete, torde närmare öfverenskommelse om tryckning, korrekturläsning m. m. få af mig träffas med Sällskapets funktionärer.

Högaktningsfullt

Th. Rein.

På förslag af ordföranden beslöts att statsrådet Reins arbete omedelbart skulle tryckas. För att möjliggöra detta skulle lefnadsteckningen öfver Porthan tills vidare utgå från budgetförslaget och Reins arbete träda i stället.

Ordföranden meddelade att studenten A. R. Cederberg till påseende öfverlämnat några papper, som i tiden tillhört lära- Teser af Porthan.

ren i Haapaniemi krigsskola, fältprosten Alexander Cajan eller Cajanus och belysa hans studier vid Åbo universitet 1797 och 1798. Bland dessa papper finnas i manuskript sju i österbottniska nationen ventilerade disputationsteser, på hvilka det är påtecknadt: „auctor Professor Porthan". Det är bekant att Porthan, som nitiskt ägnade sig åt ledningen af de nationer, den österbottniska och borealiska, hvilkas inspektor han var, äfven omsorgsfullt vakade öfver de sedvanliga disputationsöfningarna, hvilka afsågo att gifva studenterna vana att uttrycka sig, oftast på romarspråket. Men att han själf plägade författa teser, som lades till grund för nationernas disputationsöfningar, har man icke haft sig bekant. Här möter oss således ett nytt, visserligen litet, men dock intressant bidrag till kunskapen om Porthans, äfven under hans senare lefnadsår fortsatta outtröttliga omvårdnad om studenterna. Till innehållet erinra teserna påfallande om de teser, som finnas i de under Porthans presidium utgifna tryckta dissertationerna. Ämnena äro tagna ur moralens, filosofins eller retorikens områden. Undantagsvis förekomma äfven teser affattade på svenska språket. Ordföranden uppläste några prof på svenska teser i den Cajanska samlingen.

Studenten Cederberg hade äfven till Sällskapet öfverlämnat i svensk öfversättning en notis i „Journal des Débats" för den 24 februari 1854 angående den silfverkanna, som af veteranerna från sista kriget förärades åt Runeberg.

W. Eigenbrodt.

Från Sällskapets korresponderande ledamot dr Wolrad Eigenbrodt i Jena hade ingått en längre skrifvelse, hvari han uppmärksamgjord på förlagsfirman Söderström & C:os afsikt att utgifva en tysk upplaga af Fänrik Ståls sägner med Albert Edelfelts teckningar, förklarar sig beredd att bidraga härtill med 200 francs, enär det syntes honom för uppskattningen af Finlands konstnärliga produktioner i utlandet vara viktigt, att dessa synnerligen värdefulla teckningar af Finlands mest betydande konstnär genom förmedling af ett bland de stora kulturspråken skulle bekantgöras för världen. Många ansedda personer hade med stort erkännande uttalat sig om den stora svenska och den mindre danska upplagan af detta verk. Seidlitz i Dresden, den bekante konsthistorikern och föreståndaren för de berömda sachsiska konst-

samlingarna, hade skrifvit till Eigenbrodt: „Jag anser detta verk som ett af vår tids vackraste illustrationsverk". I ett bref af professor Robert Poetzelberger vid konstakademin i Stuttgart, en af Tysklands bästa tecknare, heter det: „Edelfelts illustrationer äro synnerligen kraftfulla och vackra, vi ha ej i Tyskland mycket af sådan kärnfull och lefvande kraft och tillika formskönhet". Poetzelberger har själf sökt få en tysk förläggare för verket och han beklagar mycket, att den tyska förlagsbokhandeln helt och hållet är tagen i anspråk af den tyska öfverproduktionen på det konstnärliga området. Men han fortsätter: „Skulle väl icke den finländska förläggaren för det patriotiska ändamålet i själfva Finland finna mecenater, beredda att subventionera företaget?" Eigenbrodt är af samma mening som Poetzelberger, att genom detta verk ett patriotiskt ändamål skulle vinnas, ty med tysk text skulle detta framstående dokument af finländsk konst finna ingång i alla länder, där man förstår tyska. Det skulle redan gagna Finlands anseende, om verket äfven i ett ringare antal exemplar skulle intränga i olika länder och där blifva bekant för konstvänner, i salonger, bibliotek, offentliga läsesalar o. s. v. Därigenom skulle äfven kännedomen och uppskattningen af Runeberg befordras. Hans dikter ha värde och betydelse icke blott för finländare, utan ock för hvarje utlänning, som öfver hufvud förstår att uppskatta en poesi, som förenar manlig kraft, innerlighet och vibrerande värme med en fulländad, lugnt behärskad form. Paul Heyse läste Runebergs dikter „med stor njutning" och menade att de „skulle förblifva verldslitteraturens tillhörighet". Herman Grimm ansåg öfversättningen af dessa dikter som en vinning för öfversättarens fosterland och skref: „Öfverallt röres och gripes jag af dessa verser". Visserligen måste erkännas att Runebergs poesi icke stämmer med vår tids smak och därför ej genast kan finna en stor läsarkrets. Men vår tids smak har mycket, som skall förgå, medan Runebergs poesi har ett konstnärligt och etiskt värde, som är oförgängligt. För genomträngandet af det verkligt värdefulla måste man kämpa och bringa offer.

Vidare omnämner dr Eigenbrodt i sin skrifvelse, att han efter långvariga mödor har färdigt manuskriptet till en ny genomgående förbättrad och mycket ökad upplaga af sin öfversättning

af Runebergs samtliga episka dikter. Denna nya upplaga har en kortare inledning än den förra, texten är väsentligt förbättrad, förökad med flere vackra stycken som Trägårdsmästarens bref, Lurendrejaren, Chrysanthos m. fl. och framstår som ett rent belletristiskt verk, hvarigenom den mycket lättare skall kunna intränga i vidare kretsar. Våren 1906 hade statsrådet C. G. Estlander underrättat, att en högt uppskattad förläggare i Helsingfors förklarat sig beredd att år 1907 öfvertaga arbetet. I januari och och februari 1907 hade dr Eigenbrodt skrifvit rekommenderade bref till förläggaren i Helsingfors, men denne hade tills dato ej svarat med ett ord. Dr Eigenbrodt hade nu afslutat sina för 20 år sedan påbegynta öfversättningar af Runeberg, hvilka trots allt varit honom en källa till rik fröjd och som bragt honom äran att kallas till korresponderande ledamot af Svenska Litteratursällskapet, en ära som han skattade högt. Det färdiga manuskriptet ställde han nu utan anspråk på honorar till förfogande. Till dess offentliggörande och spridning kan Sällskapet på grund af sina stadgar icke bidraga. Men måhända funnes det i Finland en förläggare och privata medel.

Skrifvelsen åtföljdes af tvenne bref till Eigenbrodt från Paul Heyse och Herman Grimm, innehållande uttalanden om Runeberg och den tyska Runebergsöfversättningen. Professor Pipping åtog sig att förberedelsevis meddela dr Eigenbrodt upplysningar angående kommerserådet Edlunds död och firman Söderströms & C:os beslut att utan subsidier utgifva Fänrik Ståls sägner på tyska.

E. Lönnrots skrifter.

På förslag af professor F. Gustafsson och doktor Jenny af Forselles beslöts, att utgifvandet af den tillärnade upplagan af Elias Lönnrots svenska skrifter skulle vidtaga instundande höst. Arbetet skulle fördelas i två tomer, af hvilka den förra kommer att innehålla Lönnrots reseskildringar och uppsatser i tidningar och tidskrifter, den senare tomen Lönnrots bref. Åt professor Gustafsson uppdrogs att ifall af behof bistå utgifvarinnan fröken af Forselles med råd vid urvalet.

Sällskapets stipendiater.

Stipendiaten, folkskolläraren Th. Bertell hade insändt reseberättelse och ägde nu att utbekomma återstoden af sitt stipendium.

Svenska folkpartiets lokalstyrelse i Helsingfors, som till behandling upptagit en i tidningspressen väckt fråga om ett byggnadsföretag för partiet, hade i skrifvelse till Bestyrelsen förfrågat sig, huruvida Sällskapet önskade sig lokal i den tilltänkta byggnaden. Beslöts att genom professor Gustafsson svara, att Sällskapet för närvarande ej reflekterade å anbudet. Svenska folkpartiets byggnadsföretag.

Beslöts att med Sällskapets skrifter deltaga i en utställning af litterära produkter från de skandinaviska landen, som i början af sommaren kommer att öppnas i Köpenhamn. Åt arkivarien uppdrogs att vidtaga de nödiga åtgärderna för böckernas befordran till Köpenhamn. Litterär utställning i Köpenhamn.

Sällskapets stipendiat, musikern P. A. Fredriksson hade insändt sina under senaste sommar gjorda uppteckningar af dansmelodier och sånglekar, hvilka öfverlämnades till granskning åt folkloristiska kommittén. Dansmelodier.

Folkhögskoleföreståndaren Johannes Klockars hade såsom svar å Bestyrelsens förfrågan, när fortsättningen å hans ordbok öfver Malaksmålet vore att förvänta, meddelat att arbetet i fråga hvilat dels på grund af andra maktpåliggande värf, dels af önskan att göra af ordboken någonting i vetenskapligt hänseende mera värdefullt än början utvisar. Herr Klockars hoppades att i september kunna inlämna arbetet fullbordadt. Ordbok öfver Malaksmålet.

Till ombudsman i Åbo efter magister Artur Forssell, som afflyttar från orten, antogs magister Uno Collan. Ny ombudsman.

Som stiftande medlem af Sällskapet anmäldes kommerserådet Johan Wilhelm Åkerstedt i S:t Petersburg och som årsmedlem fil. kandidaten Rolf Witting härstädes. Genom tillskottsbetalning hade bankdirektör C. G. Wahlström i Åbo öfvergått till ständig medlem. Nya medlemmar.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 16 maj 1907.

Folkloristiska stipendier.

Föredrogs följande skrifvelse från folkloristiska kommittén:

Till Bestyrelsen för Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Sällskapets folkloristiska kommitté har härmed äran meddela att stipendiaten *Th. Bertell* numera insändt sin reseberättelse och sålunda är berättigad att utbekomma den ännu innestående andelen af det honom senaste vår tilldelade stipendiet.

Likaså får kommittén anmäla att stipendiaten *P. A. Fredriksson* till Sällskapet inlämnat reseberättelse jämte en rikhaltig samling dans- och sångmelodier från Lappfjärd, Sideby, Sastmola och Hvittisbofjärd, hvadan äfven han är berättigad att utfå återstoden af sitt stipendium.

Jämte det kommittén har äran till Bestyrelsen återställa de inkomna tolf ansökningarna om de af Sällskapet detta år lediganslagna tre stipendierna för folkloristiska uppteckningar, får kommittén föreslå:

att stipendiet för uppteckning af sånglekar i Kronoby, Larsmo, Nedervetil och Terijärvi samt dansmelodier i Larsmo och Terijärvi kommuner i Österbotten tilldelas ende sökanden, kantorn *Henrik Sundblad* i Pedersö;

att stipendiet för uppteckning af ortnamn i västra hälften af Ingå kommun, hvilket ansökts af fil. kand. Hugo J. Ekholm och folkskolläraren Karl Sommardahl, tilldelas herr *Ekholm,* hvilken redan tidigare med framgång verkat såsom Sällskapets stipendiat;

att stipendiet för uppteckning af historiska sägner och lokaltraditioner, skrock, gåtor, ordspråk, lekar och spel i Kumlinge och Brändö socknar af Åland samt Iniö kapell i Eg. Finland, med uppdrag för stipendiaten att å sistnämnda ort tillika göra språkliga anteckningar, hvilket stipendium ansökts af lärarinnekandidaten Helle Hellberg, stud. Eric Holmberg, folkskolläraren i Kumlinge Arthur Johansson, folkskolläraren Bror Karling, folkskollärarinnan Erika Lindström i Kumlinge, folkskollärarinnan i Brändö Ida Skepparnabb, fil. kand. Wäinö Solstrand, folkskollärarinnan Fanny Sundström och stud. Gösta Tallqvist, måtte tilldelas fil. kand. *W. Solstrand,* hvilken under flere somrar uppehållit sig i den öståländska skärgården, där talrika anförvanter till honom äro bosatta, och hvilken förklarat sig ärna göra folk-

målet därstädes till föremål för noggrannare vetenskaplig undersökning.

Helsingfors den 13 maj 1907.

A. O. Freudenthal. *Herman Vendell.*

Hugo Pipping. *H. Bergroth.*

Kommitténs förslag godkändes.

Ordföranden meddelade att den af Bestyrelsen tillsatta kommittén för resande af ett monument öfver Z. Topelius numera hade konstituerat sig, hvarvid till ordförande utsetts verkliga statsrådet Th. Rein och till sekreterare professor Hugo Pipping. Topeliimonumentet.

Till publikation anmäldes en af fil. kandidaten G. Nikander insänd uppsats om „Jakob Tengströms verksamhet i finska hushållningssällskapet". Åt statsarkivarien R. Hausen och professor M. G. Schybergson uppdrogs att granska uppsatsen och afgifva utlåtande om densamma. Uppsats om J. Tengström.

Anmäldes att Sällskapets ombudsman i Kexholm, läneveterinären W. Henriksson afflyttat från orten samt till efterträdare föreslagit doktor Akates Bremer. Beslöts att genom skrifvelse fråga dr Bremer, huruvida han vore villig att mottaga uppdraget. Ny ombudsman.

Genom undertecknad hade doktor Rolf Lagerborg såsom tillägg till uppsatsen „Vår äldsta konstdiktning" uti 19:de tomen af Förh. och Upps. meddelat, att enligt uppgift af kyrkoherden Ad. Neovius det uti „Samling af Domkapitlets i Åbo Cirkulär-Bref 1564—1700", utgifven af W. G. Lagus såsom supplement till G. G. Hällströms utdrag ur samma bref, finnes en latinsk lärodikt, Commonefactio ad Verbi Ministros, hvilken utgifvaren påträffat „bland andra papper från Biskop Rothovii tid". Utgifvaren säger sig oviss om dikten, hvilken räknar 17 strofer om 4 verser hvarje och begynner „Viri venerabiles, sacerdotes En latinsk lärodikt.

Dei", är författad af Rothovius eller förskrifver sig alltifrån katolska tiden.

I själfva verket är denna dikt så litet humanistisk till prosodin, att man redan på denna grund frestas att hänföra den till medeltiden. Äfven synes diktens anda mindre tyda på reformationens troslära, som lade hufvudvikten på frälsarens förtjänst, än på katolicismens påtagligare salighetsordning; dikten går ut på att varna clerici för penningebegär och mana dem till en oförvitlig vandel. Vidare förordnas t. ex. om bikten, hvilket katolska bruk likväl fortlefde länge äfven efter reformationen. Huruvida dikten är importerad eller ett nordiskt original, har icke kunnat utrönas.

Nya medlemmar.

Följande nya årsmedlemmar inskrefvos i Sällskapet: köpmannen Paul Halleen, tandläkaren Emil Mellenius och ingeniör O. L. Stenberg (H:fors), vice häradshöfding Ossian Procopé (T:fors) samt stadsbiblioteket i Gefle. Handlanden M. G. Bähr i Åbo hade öfvergått till stiftarnes klass.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 19 september 1907.

Hedersbevisningar.

Efter det protokollet för föregående sammanträde upplästs och godkänts, meddelade ordföranden att, sedan Bestyrelsen senast var samlad, särskilda hyllningsåtgärder från Sällskapets sida ägt rum. En krans hade genom arkivarien Th. Westrin nedlagts vid Sällskapets aflidne hedersledamot, professor C. R. Nybloms jordfästning. Likaså hade kransar från Sällskapet nedlagts å skalden J. J. Wecksells och docenten H. A. Vendells grafvar. Ett lyckönskningstelegram hade tillsändts Sällskapets vordne sekreterare, kanslirådet C. Synnerberg, som den 10 sistlidne september fyllde 70 år.

Anmäldes att till Bestyrelsen inkommit nedanstående protokoll, förda vid sammanträden den 16 januari, 2 och 27 maj af delegationen för uppgörande af förslag till fördelning af statens litterära pris för år 1906: Statens pris.

Protokoll, fördt vid sammanträdet den 16 januari 1906 af den delegation, som i enlighet med Ecklesiastik-Expeditionens i Kejserliga Senaten till Svenska och Finska Litteratursällskapen aflåtna skrifvelse af den 25 oktober 1906 af respektive Litteratursällskap utsetts att uppgöra förslag till premiering af under år 1906 i landet utkomna skönlitterära originalarbeten. Närvarande voro: å Svenska Litteratursällskapets vägnar prof. Wald. Ruin, ordförande, doktor Yrjö Hirn och mag. O. Homén; å Finska Litteratursällskapets vägnar prof. Arvi Grotenfelt, doktorerna O. Hainari och O. Relander. Protokollet fördes af undertecknad, som därtill kallats.

§ 1.

Enär delegationens arbete under de föregående åren försvårats på grund af att icke alla ledamöter haft tillfälle att personligen stifta bekantskap med all den skönlitteratur, som kunde ifrågakomma vid uppgörande af förslaget till premiering, hade undertecknad, efter att därom enskildt hafva rådfört sig med ordföranden, vändt sig till referendariesekreteraren i Senatens Ecklesiastikexpedition för att utröna, huruvida det vore möjligt att af Ecklesiastikexpeditionens dispositionsmedel erhålla något mindre anslag för anskaffande af den behöfliga litteraturen. Å denna fråga hade erhållits jakande svar. Delegationen uppgjorde därför en förteckning öfver de originalarbeten, som under år 1906 utkommit på finska och svenska och hvilka skulle inköpas för delegationens räkning. Nedanstående förteckning upptager de böcker, som man beslöt anskaffa för cirkulation bland delegationens medlemmar:

a) på svenska:

Josefina Bengts „I nyländska stugor. II samlingen".
John Bergh „Olof Grehn".
Edvin Christianson „Styckegods".
Broder Jönis „Karl Ivarssons krönika".
John Villiam Nylander „Sjöfolk".

O. M. Reuter „Dikter. III samlingen".
Jacob Tegengren „Dikter. IV samlingen".
K. V. Tegengren „Längtan och andra skisser".

b) på finska:

Eine Aatelo „Perhosia".
Juhani Aho „Kevät ja takatalvi, I—II".
Eero Alpi „Aavikon kotka".
Kaarlo Atra „Valhetta".
Ilmari Calamnius-Kianto „Isänmaallisia runoelmia".
Rafael Engelberg „Pyhä puisto".
„ „Kotona käymässä".
Kaarlo Halme „Herran ääni".
Yrjö Heilala „Poissa kotoa".
„ „Arvan nosto".
Atso Jorma „Pälviä".
John Järnefelt „Luonnon kehdossa".
K. A. Järvi „Akilles".
Kössi Kaatra „Kyttä".
Kössi Lindström „Suurlakkokuvia".
Väinö Kataja „Varavallesmannina".
Kauppis-Heikki „Tarinoita. IV kokoelma".
V. A. Koskenniemi „Runoja".
Larin Kyösti „Särkynyt sävel".
„ „Ad astra".
Emil Lassinen „Kansan mies".
Eino Leino „Tuomas Vitikka".
Emil Nervander „Vanhoista kätköistä".
Ain' Eliisabeth Pennanen „Voimaihmisiä".
Sakari Pyysalo „Ihmisen poika".
Hanna Rauta „Vanhaa ja uutta virttä".
Helmi Setälä „Mennyt päivä".
Aukusti Simelius „Katovuosina".
Maila Talvio „Louhilinna".
Anja Tuulonen „Vilahduksia".
Valo Vettenranta „Lapista".

In fidem:

V. Tarkiainen.

Protokoll, fördt den 2 maj 1907 vid sammanträdet af delegationen för uppgörande af förslag till fördelning af statens litterära pris för år 1906. Närvarande voro alla i föregående protokoll uppräknade ledamöter utom doktor O. Relander. Protokollet fördes af undertecknad, som därtill kallats.

§ 1.

Ordföranden uppmanade de närvarande delegationsmedlemmarna, som numera stiftat bekantskap med alla de jämlikt föregående sammanträdes beslut anskaffade skönlitterära arbetena, att hvar och en för sig framställa förslag till premiering. Till först anhöll prof. Grotenfelt om ordet och yttrade, att enligt hans mening bland finskspråkiga arbeten främst Juhani Ahos roman „Kevät ja takatalvi“ och Maila Talvios „Louhilinna“ vore förtjänta af belöning. Närmast efter dem sade han sig vara benägen att ställa V. A. Koskenniemis „Runoja“, hvarjämte han icke var alldeles emot att Ain' Eliisabeth Pennanens roman „Voimaihmisiä“ komme i åtanke.

Doktor Hainari understödde likaså förslaget, att de tre förstnämnda arbetena skulle prisbelönas.

Prof. Ruin förenade sig med de föregående beträffande Ahos roman, men betviflade, att Maila Talvios roman obetingadt borde ställas omedelbart efter denna i andra rummet, hvilken plats enligt hans mening kanske snarare tillkom Koskenniemis „Runoja“.

Doktor Hirn uttalade först sin åsikt beträffande den svenskspråkiga litteraturen, hvarvid han påpekade, att af det senaste årets boknyheter endast John Villiam Nylanders „Sjöfolk“ och Jacob Tegengrens „Dikter“ kunde ifrågakomma och att af dessa författare den senare i betraktande af stilens formella förtjänster vore att ställas framom den förre, men erkände att äfven Nylander kunde ihågkommas, särskildt emedan åt honom tidigare föreslagits en belöning om 500 mark, hvilken han dock icke erhållit, hvarför en eventuell belöning nu kunde betraktas som en premiering äfven af hans föregående arbeten. — Af de finskspråkiga arbetena ställde han främst Ahos roman och Koskenniemis dikter, hvilka sistnämnda han tillerkände betydande formella förtjänster och ansåg till innehållet vara så egenartade och vackra, att den bristande självständigheten i särskilda poetiska bilder och jämförelser härigenom uppvägdes. Däremot ville han ej tillstyrka belöning af Maila Talvios roman, enär denna föreföll honom mångenstädes konstlad och falsk, ej heller af Eino Leinos roman „Tuomas Vitikka“, ehuru han erkände att den var anmärkningsvärd såsom politisk satir.

Mag. Homén förenade sig i hufvudsak med doktor Hirn i fråga om Ahos, Koskenniemis och Maila Talvios arbeten, men nämnde härtill ytterligare Eino Leinos „Tuomas Vitikka", i hvilket arbete han såg ett i allmänhet intresseväckande försök att tillämpa teorin för den diskussionsroman, hvilken det senaste kvartseklets utveckling åter kallat till lif, och hvilken ger uttryck åt betydelsefulla sidor af tidens lif. Då „Tuomas Vitikka" enligt talarens mening äfven i formellt hänseende betecknar ett framsteg i förhållande till „Kaunosielu" som ock „Päivä Helsingissä" och romanen således tyckes gifva vissa löften i fråga om författarens utveckling som prosadiktare, så tvekade mag. Homén för sin del icke att förorda densamma till ett pris.

§ 2.

Fattandet af definitivt beslut och bestämmandet af prisens belopp uppsköts till följande sammanträde, vid hvilket alla delegationens medlemmar skulle vara närvarande.

In fidem:

V. Tarkiainen.

Protokoll, fördt den 27 maj 1907 vid sammanträdet af delegationen för uppgörande af förslag till fördelning af statens litterära pris för år 1906. Närvarande voro alla delegationens ledamöter jämte undertecknad såsom tillkallad sekreterare.

§ 1.

Sedan ordföranden uppmanat de närvarande delegationsmedlemmarna att afgifva slutligt utlåtande om de böcker, som ansågos förtjäna belöning, och om prisens belopp, yttrade prof. Grotenfelt, att han, beträffande de finskspråkiga arbetena, fortfarande ansåg att Maila Talvios „Louhilinna" borde ställas näst efter Ahos roman, på grund af skildringens stora, enkla drag, trots den ställvis konstlade stilen; bland svenskspråkiga författare borde åter Tegengren och Nylander närmast komma i åtanke, men då den förstnämnde redan gång på gång erhållit statens pris och den senare aldrig, kunde priset för denna gång tilldelas Nylander såsom erkännande för hela hans litterära alstring. Under sådana omständigheter föreslog talaren att summan skulle fördelas sålunda, att Aho erhölle 2,000, Maila Talvio 1,000, Koskenniemi 1,000 och Nylander 1,000 mark.

Doktor Relander, som nu fick tillfälle att uttala sin åsikt, ställde Ahos roman obetingadt i främsta rummet, Koskenniemis „Runoja“ i andra och i tredje rummet Maila Talvios „Louhilinna“, hvars svagheter, manierism och benägenhet för upprepningar träda i skuggan i jämförelse med den verkningsfulla, kulturhistoriska bakgrunden och de liffulla episoderna. Bland svenskspråkiga författare ansåg han Tegengren vara förtjänt af priset framom Nylander, men var dock på samma grunder som prof. Grotenfelt mer benägen att förorda Nylander, hvadan han röstade för att åt Aho skulle gifvas 2,000 mk, åt Koskenniemi 1,000 mk, åt Maila Talvio 1,000 mk och åt Nylander 1,000 mk.

Doktor Hainari förenade sig om detta förslag.

Doktor Hirn yrkade på, att åt Aho skulle gifvas 2,000 mk, åt Koskenniemi 2,000 mk och åt Tegengren 1,000 mk.

Mag. Homén föreslog, att prisen skulle delas sålunda att Aho och Koskenniemi hvardera skulle erhålla 1,500 mk och Nylander och Eino Leino hvardera 1,000 mk.

Prof. Ruin föreslog för Aho 2,000 mk, för Koskenniemi 1,000 mk och för Maila Talvio 1,000 mk samt, ehuru med någon tvekan, för Nylander 1,000 mk.

Diskussionens och omröstningens resultat blef sålunda följande:

åt Juhani Aho föreslås för romanen „Kevät ja takatalvi“	Fmk	2,000
„ V. A. Koskenniemi föreslås för diktsamlingen „Runoja“	„	1,000
„ Maila Talvio föreslås för romanen „Louhilinna“	„	1,000
„ John Villiam Nylander föreslås för novellsaml. „Sjöfolk“	„	1,000

hvilket i protokollet såsom mötets beslut antecknades. Till Kejserliga Senaten beslöt man inlämna ett så lydande förslag:

Till Kejserliga Senaten för Finland.

Sedan Ecklestastik-Expeditionen i Kejserliga Senaten genom sin till Finska Litteratursällskapet och Svenska Litteratursällskapet aflåtna skrifvelse af den 25 oktober 1906 anmodat Litteratursällskapen att uppgöra och till Kejserliga Senaten insända förslag till premiering af i landet under år 1906 utkomna skönlitterära originalarbeten, och Finska Litteratursällskapet till medlemmar i en gemensam delegation för ärendets behandling utsett prof. Arvi Grotenfelt och doktorerna O. Hainari och O. Relander som ordinarie ledamöter samt doktor A. H. Bergholm och magister V. Tarkiainen till deras suppleanter, samt Svenska Litteratursällskapet till medlemmar i sagda delegation utsett prof. Wald. Ruin, doktor Yrjö Hirn samt magister O. Homén, hafva de delegerade

särskilda gånger sammanträdt och enats om att hos Kejserliga Senaten föreslå en delning af den disponibla anslagssumman 5,000 mark i fyra pris, sålunda att

herr *Juhani Aho* för sin roman „Kevät ja takatalvi I—II" skulle erhålla ett pris om 2,000 mark,

herr *V. A. Koskenniemi* för sin diktsamling „Runoja" ett pris om 1,000 mark,

fru *Maila Mikkola (Talvio)* för sin roman „Louhilinna" ett pris om 1,000 mark, och

herr *John Villiam Nylander* för sin novellsamling „Sjöfolk" ett pris om 1,000 mark.

Delegationens vid ärendets behandling förda protokoll hafva blifvit till Finska och Svenska Litteratursällskapen inlämnade.

Slutligen få de delegerade hos Kejserliga Senaten med djupaste vördnad anhålla att äfven för denna gång, likasom senaste året, ett belopp af hundra (100) mark måtte utbetalas i sekreterarearvode och för expenser samt att ett hundra sjuttiosju (177) mark sjuttiofem (75) penni måtte beviljas för betalning af delegationens bokräkning.

Helsingfors den 27 maj 1907.

Arvi Grotenfelt. *Yrjö Hirn.*
O. A. Hainari. *Olaf Homén.*
O. Relander. *Wald. Ruin.*

§ 2.

Till den skrifvelse, som skulle till Senaten insändas, beslöt man bifoga en anhållan om att delegationen måtte beviljas 100 mark som ersättning för mindre expenser och för sekreteraregöromål samt 177 mark 75 penni för betalning af delegationens bokräkning.

§ 3.

Till justeringsmän för protokollet valdes doktorerna Yrjö Hirn och O. Relander.

In fidem:
V. Tarkiainen.

Justeradt:

Yrjö Hirn. *O. Relander.*

Från Ecklesiastikexpeditionen i Kejs. Senaten hade till Sällskapet ingått följande tvenne skrifvelser af den 27 juni och 29 augusti:

Till Svenska Litteratursällskapet.

Sedan Litteratursällskapet, med anledning af Ecklesiastik Expeditionens skrifvelse af den 25 oktober 1906, i samråd med Finska Litteratursällskapet genom en för ändamålet utsedd delegation uppgjort och till Kejserliga Senaten insändt förslag till premiering af i landet under år 1906 utkomna skönlitterära originalarbeten, har Kejserliga Senaten, vid i dag skedd föredragning af ärendet, ur det för nämnda ändamål anvisade anslaget af 5,000 mark, i öfverensstämmelse med sagda förslag, tilldelat:

herr Juhani Aho för romanen „Kevät ja takatalvi I—II" 2,000 mark,

herr V. A. Koskenniemi för diktsamlingen „Runoja" 1,000 mark,

fru Maila Mikkola (Talvio) för romanen „Louhilinna" 1,000 mark, och

herr John Villiam Nylander för novellsamlingen „Sjöfolk" 1,000 mark.

Tillika har Kejserliga Senaten beviljat för aflönande af prisnämndens sekreterare och för betalning af bokräkningar med flere utgifter sammanlagdt 277 mark 75 penni samt anmodat Finlands Statskontor att till vederbörande utbetala nämnda premier och åt prisnämndens sekreterare magister William Tarkiainen nyssnämnda 277 mark 75 penni.

Härom får Ecklesiastik Expeditionen, enligt Kejserliga Senatens beslut, Litteratursällskapet till kännedom och för att vederbörande förständigas meddela.

K. J. Ståhlberg.

S. Aejmelæus.

Till Svenska Litteratursällskapet.

Sedan Hans Kejserliga Majestät, på därom af Kejserliga Senaten gjord underdånig framställning, den 10 augusti (28 juli) detta år Allernådigst behagat förordna att i de årliga staterna jämväl framdeles skall såsom reservationsanslag upptagas, bland annat, 5,000 mark till premier åt förtjänta finsk- eller svenskspråkiga författare, jämte det Hans Majestät funnit godt i nåder meddela Senaten tillstånd att framgent vidtaga de åtgärder, som

för utdelandet af dessa premier kunna erfordras; har Kejserliga Senaten velat hafva Sällskapet anbefaldt att i samråd med Finska Litteratursällskapet uppgöra och senast före utgången af nästkommande april månad till Kejserliga Senaten inkomma med förslag till premiering af i landet under år 1907 på finska eller svenska språket utkomna skönlitterära originalarbeten, under iakttagande af att premier till lägre belopp än ettusen mark icke föreslås till utdelning, hvilket Ecklesiastik Expeditionen, enligt Kejserliga Senatens beslut, får Sällskapet till kännedom och iakttagande härigenom meddela.

O. Donner.

S. Aejmelæus.

På grund af Kejs. Senatens anmodan utsågos till Sällskapets medlemmar i en gemensam delegation för ärendets behandling professor W. Ruin, docenten Yrjö Hirn och magister Karl Flodin samt till suppleanter doktor P. Nordmann och magister Olaf Homén.

Porthans poetik. Till publikation anmäldes en mindre uppsats af professor F. Gustafsson om „Porthans poetik". På förslag af ordföranden, som genomgått uppsatsen, beslöts att den skulle offentliggöras i nästa häfte af „Förhandlingar och Uppsatser".

Timmermansorden. Professor K. G. Leinberg hade insändt en uppsats om „Timmermansorden och dess finska medlemmar". Åt statsarkivarien R. Hausen uppdrogs att granska uppsatsen och till Bestyrelsen afgifva utlåtande om densamma.

Stora ofreden. Sällskapets korresponderande ledamot, arkivarien Th. Westrin i Stockholm hade insändt ett kortare bidrag till stora ofredens historia med titel „Väntans och besvikelsens dagar i Åbo 1715—1717". På rekommendation af ordföranden antogs uppsatsen till publikation i nästa häfte af „Förhandlingar och Uppsatser".

A. Chydenius. Magister Georg Schauman hade inlämnat det återstående manuskriptet jämte bilagor till sitt under utgifning varande ar-

bete „Biografiska undersökningar rörande Anders Chydenius". För uppgörande af kalkyl öfver tryckningskostnaderna hänsköts arbetet till funktionärerna.

Till Sällskapets ombudsman i Nyslott i stället för tullförvaltaren Lindeqvist, som afflyttat från orten, antogs ingenjören Torsten Nyman. Ny ombudsman.

Genom de vetenskapliga föreningarnas bibliotekarie anmäldes, att Sällskapets bibliotek flyttats till norra läktarrummet, där detsamma uppställts och ordnats sålunda, att serier af publikationer bildade en särskild afdelning, medan öfriga arbeten ordnats efter författare och uppslagsord. Åt arkivarien uppdrogs att upprätta en katalog öfver Sällskapets bibliotek enligt samma principer, som följts vid katalogiseringen af öfriga vetenskapliga sällskaps boksamlingar. Sällskapets bibliotek.

Doktor K. Lindén erbjöd till publikation i Sällskapets skriftserie ett arbete om „Läkare- och sjukhusförhållandena under 1808 och 1809 års krig i Finland". Uppdrogs åt statsarkivarien R. Hausen och doktor L. W. Fagerlund att granska arbetet och till Bestyrelsen afgifva utlåtande om detsamma. Ny publikation.

Såsom ett kasuistiskt tillägg till H. A. Vendells ordbok öfver de östsvenska dialekterna framhöll doktor Alb. Nordman, att han nyligen i sin praktik hört ordet *böter* användas i betydelsen af läkemedel, droppar. Det användes af en gammal gumma från Böle by i Hitis, och en medelålders kvinna i hennes sällskap intygade att ordet på orten allmänt sålunda användes. Enligt Rietz' ordbok öfver svenska allmogespråket användes det flerstädes i Sverige i denna samma betydelse samt äfven i Pargas, en uppgift, som synes undgått Vendell. — I högsvenskan har ordet bot, i pluralis böter, förlorat sin egentliga betydelse och har såsom bekant endast betydelsen af penningeböter. Vendells ordbok.

Som stiftande medlemmar af Sällskapet inskrefvos ingenjören Georg Candelin (Ekenäs), medicinalrådinnan Lydia Florin och fröken Ragna Florin (H:fors) samt Universitetsbiblioteket i Nya medlemmar.

Kristiania. Som ständig medlem doktorinnan Lisi Krohn (H:fors). Årsmedlemmar: i Björneborg dr Tore Asp, väfmästaren J. W. Asp, handlanden Nils Fr. Bäckman, järnvägstjänstemannen Bertel Bäckström, ingenjör Ernst Bäckström, landtmätaren August Ekelund, magg. Hj. Eklund och C. W. Fontell, kontoristen Bengt Granqvist, bryggeriägaren K. F. Grönvall, prokuristen Joel Hedström, samskoleföreståndarinnan Aina Henriksson, mag. Hugo Lagus, stationsinspektorn Bruno Lindqvist, handlanden S. E. Lundsten, bokhandlaren Emil Stenberg, magister Axel Söderholm, lärarinnan Lida Törnros, fröken Matilda Utter och tryckeriägaren Emil Wahlstein; i Helsingfors fru Ebba Rödlin; i Jyväskylä doktor Emil Leander samt i Stockholm justitierådet J. O. Wedberg.

Arvid Hultin.

Funktionärernas sammanträde den 14 oktober 1907.

Chydenius-biografin.

Enligt Bestyrelsens uppdrag skreds till beräkning af tryckningskostnaderna för magister Georg Schaumans vid senaste möte inlämnade manuskript „Biografiska undersökningar rörande Anders Chydenius" jämte bilagor. Af arbetet hade tidigare tryckts arken 2—23, hvarutom arken 1 och 24 voro uppsatta för tryckning. Det nu inlämnade manuskriptet, omfattande kapitlen 12—15 af lefnadsteckningen, beräknades blifva omkring 9 ark; bilagorna omkring 12 ark eller i det närmaste 200 sidor. Tryckningskostnaderna för lefnadsteckningen, som inalles kommer att omfatta omkring 500 sidor, beräknades till omkring 8,500 mark. Då å Sällskapets årliga budget endast upptagits 3,000 mark för ifrågavarande arbete, beslöts att föreslå Bestyrelsen att å nästa års budget skulle observeras ett tillskottsanslag af 5,500 mark för lefnadsteckningen. Enär enligt af skattmästaren uppgjord interimistisk kalkyl öfver nästa års inkomster och utgifter Sällskapets tillgångar för närvarande icke medgifva något ytterligare anslag för nämnda arbete, beslöts att föreslå att af bila-

gorna endast n:o 4 Memorial om skrif- och tryckfrihet, n:o 5 Herdakväde och n:o 15 Lefvernesbeskrifning skulle af Sällskapet bekostas. Vidare beslöts att arbetet, hvaraf 4 ark äro tryckta i 1,700 exemplar samt 18 ark i 2,200 exemplar, endast skulle utdelas till stiftare och ständiga medlemmar, hvaremot återstoden af upplagan skulle säljas i bokhandeln till ett billigare pris än det för Sällskapets publikationer vanliga.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 17 oktober 1907.

Chydenius-biografin.

Föredrogs Funktionärernas förslag till tryckning af det på senaste möte inlämnade, ännu återstående manuskriptet till magister Georg Schaumans arbete „Biografiska undersökningar rörande Anders Chydenius". Författaren, som närvar vid sammanträdet, meddelade att han, då Funktionärerna af ekonomiska skäl icke ansett sig kunna föreslå till tryckning flere än tre af bilagorna, hade vändt sig till handlanden K. H. Renlund, som förbundit sig att bekosta tryckningen af de återstående bilagorna.

Beträffande upplagans storlek hemställde författaren för sin del, att arbetet antingen skulle tryckas i 2,200 exemplar och utdelas åt alla, som 1903 voro medlemmar, eller att upplagan skulle bestämmas till 1,700 exemplar och arbetet utdelas endast åt stiftare och ständiga medlemmar samt säljas till billigare pris åt medlemmar. Sedan frågan diskuterats, beslöts att å nästa års budget skulle observeras ett tillskottsanslag af 5,500 mark för arbetet, att handlanden Renlunds genom författaren framställda anbud å tryckningen af de återstående bilagorna skulle accepteras, att upplagans storlek skulle blifva 2,200 exemplar, att arbetet skulle utdelas endast åt stiftare och ständiga medlemmar samt att priset å arbetet skulle beräknas lägre än det för Sällskapets publikationer vanliga.

M. Wegelius och F. Pacius.

Från magister Karl Flodin hade ingått nedanstående skrifvelse:

Helsingfors den 16 oktober 1907.

Till Svenska Litteratursällskapet.

Det af Svenska Litteratursällskapet mig anförtrodda uppdraget att författa en biografi öfver aflidne direktor Martin Wegelius har jag tyvärr icke inom den öfverenskomna tiden varit i stånd att fullgöra, af orsak att jag under sommaren 1906, sysselsatt med att i Folkbiblioteket härstädes genomgå gamla årgångar af hufvudstadstidningarna, därvid ådrog mig en lunginflammation, som för två månader fjättrade mig vid sjukbädden, och under nu förflutna sommar har jag likaledes af en ständig sjuklighet hindrats att slutföra samlandet af material för biografin. Under den öfriga delen af de båda åren har jag på grund af mitt arbete vid tidningen Nya Pressen icke i nämnvärd grad hunnit syssla med annat.

Emedan jag i början af nästa år har för afsikt att öfverflytta till Sydamerika, Buenos Aires, för att där vistas åtminstone några år, kan ett framskjutande af tiden för biografins fullbordande knappast ifrågakomma, utan ser jag mig tvungen att helt och hållet afsäga mig detta uppdrag, äfvenså författandet af Fredrik Pacius' biografi, hvilket Svenska Litteratursällskapet ställt i utsikt.

Martin Wegelius' manuskript, bref m. m., som öfverantvardats åt mig, skall jag återlämna till den aflidnes rättsinnehafvare. De anteckningar jag i och för biografin gjort, torde tyvärr, såsom dechiffrerbara endast för mig, vara af ringa nytta för den, som definitivt kommer att skrifva biografin.

Lifligt beklagande att jag icke kunnat fullfölja det värf, hvarmed Svenska Litteratursällskapet behedrat mig, tecknar

med fullkomlig högaktning

K. Flodin.

Beslöts att frågan om författandet af lefnadsteckningar öfver M. Wegelius och F. Pacius skulle tills vidare lämnas beroende, och att den af kommerserådet L. Borgström för ändamålet donerade fonden under tiden skulle förräntas.

Släktbok. Från den kommitté, som tidigare nedsatts för att förbereda frågan om utgifvandet af en på svenska språket affattad släktbok öfver finska ofrälse släkter, meddelades genom ordföranden, att

kommittén vändt sig till rektor Axel Bergholm i Borgå, som förklarat sig villig att mottaga uppdraget och öfvertaga ledningen af företaget, men därvid uttalat som önskan att kunna räkna på medverkan af för saken intresserade genealoger. Kommittén hade vidtalat frih. Tor Carpelan, juris doktor George Granfelt och statsrådinnan Jully Ramsay, som lofvat samverka med utgifvaren. Beslöts att rikta en anhållan till rektor Bergholm att öfvertaga företagets ledning samt att uppgöra och till Bestyrelsen insända ett program för arbetets bedrifvande.

Bref till Runeberg.

Rektor Ernst Lagus, som af Bestyrelsen fått i uppdrag att genomgå en samling bref, skrifna af veteraner från 1808—1809 års krig till J. L. Runeberg i anledning af Fänrik Ståls sägners utkommande, föreslog att brefven skulle offentliggöras i nästa häfte af „Förhandlingar och Uppsatser" samt förordade att utgifvandet skulle ombetros professor W. Söderhjelm, som förärat afskrifter af brefven till Sällskapets Runebergsbibliotek och på därom gjord förfrågan förklarat sig villig att åtaga sig tryckningen. Härtill biföll.

Bref af Z. Topelius.

Cand. mag. L. F. la Cour i Danmark hade erbjudit till publikation en i hans ägo befintlig brefväxling mellan Z. Topelius och den danska historikern och populäre skriftställaren Frederik Barfod, härrörande från åren 1881—1888. Professor M. G. Schybergson, som genomgått brefven, förordade deras offentliggörande i „Förhandlingar och Uppsatser". Beslöts att erbjuda ett arvode af 64 mark per tryckark för brefsamlingen, hvarutom utgifvaren berättigades att till försäljning genom danska bokhandeln taga så många öfvertrycksexemplar han önskade.

Nya publikationer.

Efter behörig granskning antogos till publikation i „Förhandlingar och Uppsatser" följande på tidigare möten inlämnade bidrag:

„Om Israel Hvassers uttalanden i hans finska korrespondens om personer och förhållanden i Sverige" af professor Gustaf Heinricius;

„Jacob Tengströms verksamhet i finska hushållningssällskapet" af magister G. Nikander;

„Timmermansorden och dess finska medlemmar“ af professor K. G. Leinberg;

„Ett italienskt musikdrama från 1600-talet med nordiskt stoff och skådeplats i Finland“ af professor Werner Söderhjelm.

En af doktor Ossian Grotenfelt till publikation insänd uppsats om „Sigfrid Porthan“ öfverlämnades till granskning åt professor M. G. Schybergson och undertecknad, Arvid Hultin.

På förslag af statsarkivarien R. Hausen och medicinalrådet L. V. Fagerlund antogs till publikation i Sällskapets skriftserie ett af doktor K. Lindén författadt arbete „Läkare- och sjukhusförhållandena under 1808 och 1809 års krig i Finland“. Arbetet skulle utgifvas från trycket under nästa år, då hundraårsminnet af 1808 års krig infaller.

Runebergsbiblioteket.

Rektor Ernst Lagus anmälde särskilda föräringar till Runebergsbiblioteket, bland annat en modell i terracotta af J. L. Runeberg, utförd år 1857 af Sjöstrand, äfvensom en tafla, föreställande solennitetssalens dekorering vid sorgefesten öfver Runeberg, båda förärade af hofrådinnan Leontine Weckström.

Stipendiaterna.

På grund af afstyrkande utlåtande af folkloristiska kommittén beslöts, att den ännu innestående delen af det stipendium, som tilldelats folkskolläraren K. V. Åkerblom, icke skulle utbetalas.

Kadetternas donation.

Från fullmäktige för f. d. kadetter hade ingått nedanstående skrifvelse:

Helsingfors den 16 oktober 1907.

Till Svenska Litteratursällskapets i Finland Bestyrelse.

Enär den af Sällskapet genom annonser i tidningarna meddelade inbjudan till författandet af en historik öfver Finska Kadettkåren och dess Högre Kamratskap hittills veterligen icke ledt till något resultat och orsaken härtill närmast står att söka däri, att de af Kadettkårens sista Högre Kamratskap stipulerade stad-

garna för det bästa arbetets premiering afhållit eventuella författare från att ägna sig åt denna uppgift, har bland f. d. Kadetter fråga väckts, huruvida icke genomförandet af en ändring uti omförmälda stadgar vore möjligt.

Å ett allmänt möte af f. d. Kadetter den 29 maj d. å. nedsattes en femmannadelegation för ärendets beredning och har densamma vändt sig till donationsbrefvets af den 15 juni 1902 undertecknare, hvilkas flertal numera, såsom af bilagda fullmakter framgår, gifvit sitt samtycke till sagda donationsbrefs ändring på sätt allmänt möte af f. d. finska Kadetter i samråd med Svenska Litteratursällskapets Bestyrelse för godt finner.

Förrän delegationen skrider till inkallandet af nytt allmänt möte af f. d. Kadetter, har densamma härmed äran vända sig till Svenska Litteratursällskapets Bestyrelse med höflig anhållan, att Bestyrelsen måtte afgifva benäget yttrande i frågan, huruvida densamma vore villig att samtycka till sådan ändring af stadgarna för finska kadetternas fond, att sammanställandet af ofvannämnda historik snarast möjligt kunde förverkligas.

Samtidigt anhåller delegationen om Bestyrelsens utlåtande, huruvida Kadetternas till Sällskapet öfverlämnade arkiv för underlättande af den blifvande historieskrifvarens forskningar kunde förflyttas till Finlands Statsarkiv, där Kadettkårens arkiv f. n. förvaras.

Med utmärkt högaktning å delegationens vägnar:

G. A. Gripenberg.
Ordförande.

Carl Enckell.
Sekreterare.

Beslöts att i princip samtycka till en ändring af stadgarna för kadetternas donation i det af f. d. kadetter föreslagna syftet. Äfven beslöts att kadetternas arkiv för hugade forskares räkning finge öfverföras till statsarkivet.

Ordbok öfver Malaksmålet.

Folkhögskoleföreståndaren Johannes Klockars hade anhållit att för vidtagande af ändringar i den af honom till Sällskapet inlämnade förra delen af ordbok öfver Malaksmålet få för någon tid låna manuskriptet. Härtill bifölls med villkor att lånet skulle återställas till Sällskapets arkiv före den 1 maj 1908.

Beslöts att uppskjuta det definitiva afgörandet till nästa sammanträde, till hvilket funktionärerna ägde inkomma med beräkning af tryckningskostnaderna.

Sigfrid Porthan. På grund af afstyrkande utlåtande af de på senaste möte utsedda granskarena beslöts att icke antaga till publikation den af doktor Ossian Grotenfelt inlämnade uppsatsen om „Sigfrid Porthan".

Finlands kulturhistoria. Från den kommitté, som nedsatts för utgifvandet af en tidigare beslutad serie „Bidrag till Finlands kulturhistoria", meddelades, att kommittén nyligen hade sammanträdt, men i betraktande af att Sällskapets tillgångar för närvarande äro strängt tagna i anspråk, ansett ej skäl föreligga att nu skrida till en sådan publikation, helst utsikt fanns att kunna realisera planen genom anlitande af enskildt förlag. Kommitténs förslag godkändes.

Topeliusmonumentet. På därom gjord anhållan af sekreteraren i kommittén för Topeliusmonumentet, professor Hugo Pipping beslöts att bevilja kommittén ett anslag af 300 mark för särskilda depenser.

Pehr Kalms resa. Magister Georg Schauman meddelade att han fått mottaga ett bref af en mr Adam Strohm, bibliotekarie vid Free public Library i Trenton New-Jersey, hvari denne uttalar sitt intresse för den af Sällskapet utgifna upplagan af Pehr Kalms resa samt erbjuder sig att insända en förteckning å institutioner och bibliotek i Förenta staterna, till hvilka det vore skäl att sända cirkulär och kungörelser angående den nya upplagan. Åt magister Schauman uppdrogs att sätta sig i förbindelse med mr Strohm och uppmana honom att insända den utlofvade förteckningen.

P. Forskål. Till publikation i „Förhandlingar och Uppsatser" antogos några af magister Georg Schauman meddelade nya bidrag till Petter Forskåls biografi.

Som gåfva till Runebergsbiblioteket anmäldes en af fröken Forsman förärad melodi till Runebergs „Vårt land", komponerad af sångaren Bror Berndt Broms. Runebergs-biblioteket.

Samtycktes till en genom docenten Yrjö Hirn framförd anhållan af bibliotekarien vid nordiska biblioteket i Paris om erhållande af gratis exemplar af Sällskapets skrifter till sagda bibliotek. Till vedergällning hade bibliotekarien utlofvat att referera märkligare arbeten i „Journal des Savants". Nordiska biblioteket.

Dr P. Nordmann meddelade att 4:de bandet af „Bidrag till Helsingfors stads historia" för närvarande är under tryckning. Boken som innehåller kongl. resolutioner, stadens riksdagsbesvär m. m. från 1714 till ingången af 1800-talet, torde utkomma i februari 1908. H:fors stads historia.

Rektor Ernst Lagus meddelade att fröken Irene Aspelund i Tammerfors genom honom till Sällskapet förärat en större handskrifven volym, innehållande intressanta och värdefulla memoarer af gifvarinnans fader, framlidne prosten i Mäntsälä C. E. Aspelund. Volymen omfattade 442 sidor och var försedd med en noggrann innehållsförteckning. Beslöts att ett tacksägelsebref skulle aflåtas till gifvarinnan. C. E. Aspelunds memoarer.

Statsarkivarien R. Hausen meddelade att framlidne öfverste Berndt Adolf Grotenfelts rättsinnehafvare genom geheimerådinnan Maria von Collan, född Grotenfelt, till Finlands statsarkiv förärat en större samling bref och handlingar, som tillhört nämnde öfverste och nyligen uppdagats å Grotenfeltska godset Frugård i Jorois socken. 1808—1809 års krig.

B. A. Grotenfelt var, då 1808—1809 års krig utbröt, major vid Savolaks fotjägare. Han bivistade i sådan egenskap större delen af kampanjen. 1809 befordrades han till öfverstelöjtnant, erhöll följande året öfverste afsked och dog på Frugård 1836.

Största delen af handskrifterna tillhör tiderna före och efter kriget samt utgöres hufvudsakligen af ämbets- och tjänsteskrifvelser äfvensom privata meddelanden af ekonomisk art, utan tvifvel i mångt och mycket upplysande i personhistoriskt hän-

seende. Korrespondenternas antal uppgår till något öfver etthundrade. Af de mera kända kunna nämnas Sandels och Wibelius (från åren 1803—1807), Malm (1804) samt F. Steinheil (1812).

De bref, som beröra kriget, äro tyvärr ganska få, men af stort intresse.

Såsom af tidigaste datum är att främst nämnas en af Sandels den 6 maj 1808 åt major Grotenfelt utställd order om afsändandet af en trupp under kapten Malms befäl till Kuopio stad för att bortföra där magasinerad proviant. Uti ordern ingår en detaljerad instruktion beträffande hvad allt befälhafvaren borde iakttaga för att befordra företagets lyckliga framgång.

Vidare finnes i samlingen ett privat bref till Grotenfelt från hans svåger, kapten Germund Aminoff, skrifvet vid Ruona bro den 29 aug. 1808, således blott ett par dagar före den märkliga drabbningen. Lifligt skildrar han det kort förut utkämpade slaget vid Alavo. Fienden, säger han, sprang „så att svansen var rak"; men själf träffades han i bröstet af en kula, som visserligen hindrades af västen och hängslen att tränga i kroppen, men hvilken dock gaf honom en sådan stöt, att han fann sig sittande i landsvägsdiket. — I ett senare bref från Umeå i mars 1809 klagar Aminoff i nedstämd ton öfver att han haft uppkastning af varigt blod från det träffade stället. Det var ock denna kontusion, som några år därefter (1816) orsakade hans död.

Ännu är att nämna konceptet till en af major Grotenfelt i största hast uppsatt rapport (förmodligen till Sandels) om sin manöver vid den öfverrumpling han jämte Duncker var beordrad att utföra å fienden, lägrad vid Virta, den 11 nov. 1808. Företaget utföll ej lyckligt, och bland dem, som därunder såsom sårade föllo i fiendens händer, var kapten Malm.

Slutligen finnes ock ett bref af J. Z. Duncker, skrifvet i Umeå den 17 mars 1809. Skrifvelsen, ställd till Grotenfelt, afhandlar blott tillgodoseendet af privata behof, men utgör dock ett dyrbart minne, såsom varande troligen ett af de sista brefven af hjältens hand.

På förslag af statsarkivarien Hausen beslöts att brefven skulle offentliggöras i nästa häfte af „Förhandlingar och Uppsatser".

Genom direktör Sigfr. Kullhem framfördes till mötet en anhållan af bestyrelsen för svenska folkpartiet, som för närvarande förbereder bildandet af en svensk kulturfond, att Sällskapet skulle öfvertaga förvaltningen af denna fond. Efter en kortare öfverläggning samtycktes härtill. Svenska kulturfonden.

Följande nya årsmedlemmar inskrefvos i Sällskapet: I Björneborg ingenjör Waldemar Baranowsky och fru Matilda Juselius. I Gamlakarleby: kronofogden A. Svens, vice häradshöfding Uno Björklund och hästafvelsinstruktören Teodor Holmberg. I Hangö: kontorschefen F. Behrens, gårdsägaren J. Cairenius, hotelieren N. Jefimoff, kontorschefen J. Schmidt samt hofrättsauskultanterna W. Westman och O. Zweiberg. I Kaskö: stadsläkaren Uno Fleege. I Vasa: prokuristen Alfr. Wiklund. Till stiftande medlemmar hade öfvergått fil. magister Emil Hasselblatt härstädes samt frih. Harald von Hellens och apotekaren Gösta Widbom i Björneborg. Nya medlemmar.

Arvid Hultin.

Funktionärernas sammanträde den 13 december 1907.

Enligt Bestyrelsens uppdrag skreds till uppgörande af kalkyl öfver tryckningskostnaderna för utgifvandet af en svensk släktbok. Såsom ledning härför meddelades af skattmästaren följande beräkning af inkomster och utgifter för år 1908: Svensk släktbok.

Inkomster:

Årsafgifter, förslagsvis	Fmk	13,500: —
Räntor och dividender, förslagsvis	„	12,500: —
Statsbidrag	„	12,000: —
Försäljning af skrifter, förslagsvis	„	2,000: —
Bidrag ur Längmanska fonden	„	500: —
„ „ fonden för Runebergsbibl., förslagsv.	„	500: —
„ „ Falckenska fonden, för pris	„	500: —
	Fmk	41,500: —

Utgifter:

Omkostnader, förslagsvis		Fmk	3,500: —
Resestipendier	Fmk 1,200: —		
Runebergsbiblioteket	„ 500: —		
Inköp af samlingar	„ 300: —		2,000: —
Pris (Falckens)			500: —
Summa stående utgifter		Fmk	6,000: —
Förhandlingar och Uppsatser 21, förslagsvis		„	8,000: —
Biografin öfver A. Chydenius, tillskott, förslagsv.		„	5,000: —
Henrik Gabriel Porthan I, förslagsvis		„	6,000: —
Lönnrots svenska skrifter, förslagsvis		„	4,000: —
Doktor K. Lindéns arbete, förslagsvis		„	4,500: —
Ränta till särskilda fonder		„	8,000: —
		Fmk	41,500: —

För de därpå följande fem åren torde Sällskapets inkomster kunna beräknas till i medeltal ungefär Fmk 41,000 årligen, enär inkomsten från försäljning af skrifter under dessa år torde kunna uppskattas till högst Fmk 1,500 i st. för Fmk 2,000 under år 1908.

Om från dessa Fmk 41,000 afdragas:

1:o Stående utgifter till samma belopp som under 1908 eller	Fmk 6,000: —	
2:o Ett häfte Förhandlingar och Uppsatser, 20 ark à 250 mk	„ 5,000: —	
Ränta till särskilda fonder	„ 8,000: —	19,000: —
Återstår till förfogande ett årligt belopp af c:a		Fmk 22,000: —

Då såsom häraf framgår, Sällskapets tillgångar redan äro disponerade för nästa år i och för tidigare beslutna publikationer, beslöts att föreslå Bestyrelsen att å 1909 års budget skulle observeras ett anslag af 2,500 mark för ett första häfte af den tillärnade släktboken, omfattande omkring 10 ark i det större formatet och i den mindre endast för stiftare afsedda upplagan. Tryckningen af detta första häfte skulle dock kunna vidtaga redan

instundande höst. Sedan första häftet utkommit, skulle å följande års budgeter upptagas anslag för arbetets fortsättande, och ansågos utsikter förefinnas att hvarje år kunna utgifva ett häfte af släktboken. Ett skriftligt kontrakt borde därför nu redan uppgöras med utgifvaren rektor A. Bergholm, och ägde Bestyrelsen härför utse lämpliga personer.

Förslag af Kullhem och Gustafsson.

I betraktande af att Sällskapets „Förhandlingar och Uppsatser" alltmer tillvuxit i omfång, hvarigenom äfven trycknings-kostnaderna för desamma öfver höfvan stigit, föreslog skattmästaren att beslut skulle fattas därom, att arbetet ej finge öfverskrida omkring 20 tryckark. Tryckningskostnaderna skulle i sådan händelse kunna nedbringas till omkring 5,000 mark.

Vidare föreslog skattmästaren att uttryckligen skulle beslutas, att då Sällskapet gör beställning å något arbete eller mottager anbud å ett sådant, tidpunkten för arbetets tryckning ej skulle bestämmas på förhand, utan först vid uppgörandet af den årliga budgeten, då de ekonomiska möjligheterna för utgifvandet kunde beräknas.

Professor F. Gustafsson föreslog en nedsättning af de af Sällskapet utgifna författarehonoraren, hvilka syntes honom öfver höfvan höga. För originalarbeten och uppsatser skulle ersättningen framdeles utgå med 100 mark per ark, för utgifvandet af handlingar med 40 mark per ark. Endast i undantagsfall skulle ett högre arvode kunna ifrågakomma.

Beslöts att samtliga dessa förslag skulle hänskjutas till Bestyrelsen.

Arvid Hultin.

Bestyrelsens sammanträde den 19 december 1907.

Gåfvor. Ordföranden meddelade att Sällskapets hedersordförande, statsrådet C. G. **Estlander** till Sällskapets arkiv förärat följande manuskript:

Trenne bref från F. M. Franzén till hans ungdomsvän I. E. Estlander;

En volym anteckningar efter H. G. Porthans föreläsningar för blifvande informatorer;

Anteckningar gjorda af J. J. Estlander efter Porthans föreläsningar i poetik;

Anteckningar efter Franzéns föreläsningar öfver moralen af J. B. Estlander, samt

Ett häfte anteckningar efter Franzéns föreläsningar i lärdomshistoria.

För dessa värdefulla gåfvor skulle ett tacksägelsebref aflåtas till gifvaren.

Kadetternas fond. Från en af f. d. finska kadetter utsedd delegation hade ingått nedanstående skrifvelse jämte förslag och protokoll:

Helsingfors den 15 december 1907.

Till Svenska Litteratursällskapets i Finland Bestyrelse.

Sedan flertalet undertecknare af stadgarna för Finska Kadetternas till Svenska Litteratursällskapet i Finland öfverlåtna fond gifvit sitt skriftliga samtycke till eventuell ändring af stadgarna i fråga och Litteratursällskapets Bestyrelse å sammanträdet den 17 oktober d. å. äfvenledes bifallit till desammas ändring i föreslaget syfte, har allmänt möte af f. d. Finska Kadetter den 11 november d. å. befullmäktigat en femmannadelegation att å samtliga f. d. Finska Kadetters vägnar med Svenska Litteratursällskapet träffa öfverenskommelse om stadgarnas ändring samt i öfrigt skrida till sådana åtgärder, som för snaraste åstadkommande af en historik öfver Kadettkåren och dess Högre Kamratskap skulle synas af behofvet påkallade.

Öfverlämnande härmed justeradt protokoll öfver mötet af den 11 november har delegationen äran samtidigt insända ett

ändringsförslag till „Stadgar för Finska Kadetternas fond" samt anhålla om Bestyrelsens benägna utlåtande beträffande detsamma.

Å delegationens vägnar:

Edvard Krogius.
Ordförande.

Carl Enckell.
Sekreterare.

Förslag till Stadgar för Finska Kadetternas fond.

§ 1.

Ändamålet med Finska Kadetternas till Svenska Litteratursällskapet i Finland öfverlåtna fond är att betäcka kostnaderna för utarbetandet och utgifvandet på svenska språket af en historik öfver Finska Kadettkåren och dess „Högre Kamratskap".

§ 2.

Arbetet bör utom skildringen af Kadettkårens officiella öden gifva en möjligast trogen bild af kamratlifvet inom inrättningen samt torde särskildt afseende fästas vid framställningen af Kadettkårens betydelse för fosterlandet och den andel „Kamratskapet" haft däri.

§ 3.

Fonden förvaltas af Svenska Litteratursällskapet.

§ 4.

Svenska Litteratursällskapets Bestyrelse väljer i samråd med å allmänt möte af f. d. Finska Kadetter utsedda delegerade en af 7 personer bestående redaktionskommitté, hvilken äger att utse författare och uppgöra kontrakt med honom om arbetets snarast möjliga affattande samt att utgifva detsamma i tryck.

Redaktionskommittén bör med hänsyn till förefintliga källors knapphändighet bistå författaren vid hopsamlandet af nödigt material samt äger densamma granska arbetet före dess utgifvande i tryck.

§ 5.

I händelse intet arbete före 1 januari 1920 kommit till stånd, tillfaller fonden Svenska Litteratursällskapet för att af detsamma efter förgodtfinnande användas.

Å delegationens vägnar:

Edvard Krogius.

Carl Enckell.

Protokoll fördt vid allmänt möte af f. d. Finska Kadetter å Societetshuset i Helsingfors den 11 november 1907 kl. 7 e. m.

Mötet hade sammankallats af en femmannadelegation bestående af herrar G. A. Gripenberg (ordf.), E. Krogius, E. Hultin, T. Kurtén och C. Enckell (sekreterare), hvilka å allmänt möte af f. d. Finska Kadetter den 29 maj erhållit i uppdrag att förbereda frågan om åstadkommande af historik öfver Finska Kadettkåren och dess Högre Kamratskap.

Närvoro följande 58 f. d. Finska Kadetter: A. Adlerflug, N. Alfthan, K. E. Berg, S. Brander, V. Brander, G. A. Bäckman, Hugo F. Catani, Seb. Colliander, A. R. Enckell, Carl Enckell, G. D. von Essen, Aug. Fabritius, Georg Fraser, G. A. Gripenberg, Mauritz Gripenberg, M. von Hertzen, Walter Holmberg, Elis J. Hultin, K. Humble, B. Jalander, Woldemar Kihlström, C. G. von Kræmer, Edvard Krogius, T. Kurtén, Alfons Lindberg, Arthur Lindfors, Georg Londen, Hjalmar Londen, Harald Meinander, Gustaf Melart, L. Munck, Max Möller, G. Neovius, A. Nilson, K. Nordensvan, Arthur Nygren, H. Nykopp, A. de Pont, Georg Procopé, Adolf Ramsay, R. Schauman, V. Schwindt, C. Silfverhjelm, S. A. Sohlman, August Spåre, Axel Stenius, Claes Stenius, M. Stjernschantz, Julius Stjernvall, Hjalmar Sucksdorff, F. von Tobiesen, O. Tudeer, Oscar Wasastjerna, B. Winter, Ernst Wrede, Harald Åkerman samt Karl Fraser. Mötet öppnades af baron G. A. Gripenberg, hvilken i korthet redogjorde för frågans förhistoria framhållande hurusom stadgarna för Finska Kadetternas till Svenska Litteratursällskapet donerade fond till följd af den i desamma upptagna bestämmelsen om utlysande af fri konkurrens för författandet af Finska Kadettkårens och dess Högre Kamratskaps historia och om det bästa inlämnade arbetets premiering med minst Fmk 3,000, icke vore ägnade att säkerställa sagda historiks åstadkommande och att snaraste ändring af nämnda bestämmelse i stadgarna

vore särdeles önskvärd. Det vore nämligen föga troligt att någon skulle ägna årslångt arbete åt en sådan historiks sammanställning, utan att vara säker om lönen för sin möda. Delegationen hade grundligt förberedt frågan och erhållit såväl af Svenska Litteratursällskapet som det sista Högre Kamratskapets flesta medlemmar principiellt samtycke till ändamålsenlig ändring af stadgarna. Talaren föreslog att mötet skulle uttala sig i frågan om den nödig befunna ändringen och föreslog till ordförande guvernör E. Krogius, hvilken ledt förhandlingarna äfven vid mötet den 29 maj.

Sedan förslaget om guvernör Krogius' val till ordförande enhälligt godkänts, utsågs på förslag af ordföranden ingenjör C. Enckell att föra mötets protokoll och uppmanades den sistnämnde att i korthet redogöra för delegationens utförda arbete.

Ingeniör Enckell uppläste delegationens cirkulärskrifvelse till 24 undertecknare af stadgarna för Finska Kadetternas fond och meddelade, att af det sista högre kamratskapets 25 medlemmar numera en aflidit och flere ännu icke kunnat påträffas, hvaremot alla de 17, hvilkas adresser delegationen lyckats erfara, insändt fullmakter för stadgarnas ändring på sätt allmänt möte af f. d. Finska Kadetter i samråd med Svenska Litteratursällskapets i Finland Bestyrelse för godt finner. Med anledning af delegationens skrifvelse till sistnämnda bestyrelse hade ett utdrag ur det visserligen ännu ojusterade protokollet öfver bestyrelsens sammanträde af den 17 oktober genom dess sekreterares tillmötesgående erhållits och framgick ur detsamma bestyrelsens principiella samtycke till stadgarnas ändring i det föreslagna syftet. Emedan en detaljerad granskning af stadgarna icke gärna kunde å allmänt möte af f. d. Kadetter företagas, ansåg sig delegationen böra för mötet föreslå, att detsamma skulle befullmäktiga några delegerade att i samråd med Svenska Litteratursällskapets Bestyrelse genomföra den nödig befunna ändringen samt vidtaga åtgärder för det historiska arbetets snaraste åstadkommande.

Ordföranden föreslog till diskussion frågan, huruvida mötet ansåg sig kunna i samtliga f. d. Kadetters namn fatta beslut i frågan och framhöll att i sådant fall vissa af mötet valda delegerade borde utrustas med fullmakt att i samtliga f. d. Finska Kadetters namn upptaga underhandlingar med Svenska Litteratursällskapets Bestyrelse.

Statsrådet *Winter* ansåg mötet icke vara tillräckligt talrikt besökt och framhöll såsom sin åsikt, att å sammanträdet icke närvarande f. d. Kadetter borde gifvas tillfälle att yttra sig.

Häremot opponerade sig på det bestämdaste kapten *G. Fraser,* hvilken betviflade att genom uppskof af frågans afgörande något annat resultat kunde uppnås, än att den blifvande

historieskrifningen genom framskjutande i tiden försvåras, enär genom dödens skörd de äldsta kadetternas led städse glesna. Öfverste *Berg* förenade sig med kapten Fraser och betviflade att ett talrikare besökt möte kunde fås till stånd, emedan delegationen gjort allt hvad i dess förmåga stått för att sprida kännedom om detta sammanträde.

Baron *E. Wrede* understödde statsrådet Winter och ansåg att samtliga s. k. donatorers samtycke till ändringen borde införskaffas, emedan någon skyndsamhet med frågans lösning icke förelåg. Baron Wrede yrkade därför på uppskof, till dess de 7 ännu felande undertecknarne af stadgarna skulle gifva sitt samtycke till dessas ändring.

Guvernör *L. Munck* ansåg att yrkandet om uppskof i synnerhet med baron W:s motivering kunde förklaras endast genom den omständigheten, att förslagsställarne icke tidigare deltagit i frågans behandling och sålunda icke hade kännedom om det uttömmande och grundliga skärskådande frågan vid tidigare sammanträden erhållit. Det kunde icke hafva någon som helst betydelse, huru många af det sista högre kamratskapets medlemmar nu varit i tillfälle att gifva sitt samtycke till ändringen, emedan fonden icke tillhörde donationsbrefvets undertecknare, utan hade dessa endast händelsevis blifvit de sista förvaltarena af en kassa, som rätteligen tillhörde alla f. d. medlemmar af det Högre Kamratskapet, enär alla genom sina inbetalningar bidragit till fondens åstadkommande. Dessa s. k. donatorers rätt att utan öfriga f. d. Kadetters hörande disponera öfver kassan var själftagen och är det intet tvifvel underkastadt att allmänt möte af f. d. Kadetter äger obestridlig moralisk rätt att i samråd med Svenska Litteratursällskapet besluta om stadgarnas ändring. Statsrådet *Winter* återtog därpå sitt förslag om uppskof af det definitiva afgörandet i frågan, hvarefter *ordföranden* framhöll att enär endast baron E. Wredes förslag om uppskof återstod, och detsamma icke blifvit understödt, frågan utan omröstning kunde anses vara afgjord. Häremot motsatte sig kapten Fraser, anseende ett dylikt förfarande mot baron Wredes förslag inkorrekt, hvaremot mötet genom öppen omröstning afgjorde, att de beslut, som å aftonens sammanträde i historiefrågan komme att fattas, skulle från f. d. Finska Kadetters sida blifva definitivt gällande.

Upptogs därpå förslaget om öfverlämnande af frågans lösning åt en delegation, hvarom mötet enhälligt förenade sig, och efter det kapten Fraser föreslagit den gamla delegationens återval, enades mötet om att herrar E. Krogius, G. A. Gripenberg och C. Enckell skulle kvarstå, då däremot herrar E. Hultin (på grund af bristande tid) och T. Kurtén (till följd af afflyttning från orten) på begäran befriades från medlemsskapet.

Sedan vid omröstningen mellan guvernör L. Muncks förslag om att den nya delegationen skulle bestå af 7 medlemmar och 2 suppleanter och öfverste Bergs förslag, att såväl medlemmarnas som suppleanternas antal skulle blifva 5, det senare förslaget segrade, skreds till val af delegation medelst slutna sedlar.

Utom de tre ofvannämnda herrarne E. Krogius, G. A. Gripenberg och C. Enckell valdes till ordinarie medlemmar herrar H. Åkerman och S. Brander samt till suppleanter herrar L. Munck, O. Wasastjerna, A. Spåre, G. Fraser och O. Tudeer; närmast i röstetalet följde herrar E. Tigerstedt och G. Procopé.

Delegationen befullmäktigades att å mötets vägnar i samråd med Svenska Litteratursällskapets Bestyrelse utföra nödig befunna ändringar af stadgarna för Finska Kadetternas fond samt vidtaga öfriga af omständigheterna påkallade åtgärder, på det att sammanställandet och utgifvandet af Kadettkårens och dess Högre Kamratskaps historia snarast möjligt kunde förverkligas.

På förslag af guvernör *L. Munck* beslöt mötet rikta en uppmaning till samtliga f. d. Finska Kadetter att lämna bidrag till den blifvande historiken, och sedan öfverste *Berg* uttalat de närvarandes tack för det arbete, delegationen nedlagt på frågans utredning, samt herrar baron E. Wrede och öfverste S. Brander valts att jämte ordföranden justera protokollet, afslöts mötets officiella del.

Edvard Krogius.
Ordförande.

Carl Enckell.
Sekreterare.

Det af delegationen uppgjorda förslaget till stadgar för finska kadetternas fond granskades och godkändes. Vidare beslöts att den blifvande historiken öfver finska kadettkåren, sedan den blifvit granskad af den i stadgarna omnämnda redaktionskommittén, borde öfverlämnas till Bestyrelsen, som därpå skulle fatta beslut om publikationens tryckning. Till medlemmar i denna redaktionskommitté beslöt Bestyrelsen för sin del att utse två personer, hvilka skulle väljas på nästa sammanträde.

Från f. d. kronolänsmannen O. R. Sjöberg hade ingått följande skrifvelse: Understöd.

Till Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Sällskapets högtärade Bestyrelse torde, enligt uppgift i tidningen Vasabladet N:o 142 för 1907, vid sammanträde den 21 innevarande november hafva planerat utgifvandet af en på svenska språket affattad släktbok öfver finska ofrälse släkter. Med anledning häraf får vördsamt undertecknad tillkännagifva, att jag redan år 1894 påbörjade en förvånansvärdt vidlyftig och flera år omfattande samt med diverse kontanta utläggningar förenad korrespondens, i afsikt att kunna insamla material till utredning af en år 1792 ifrån Sverige till Finland inkommen släkt, vid namn „Sjöberg". Ändamålet härmed var ursprungligen att få samma släkt införd uti det i Borgå utkommande verket „Sukukirja". Beklagligtvis uppdagades dock sedermera, efter i saken redan nedlagdt mycket arbete, att släktens svenskhet var alltför stor samt dess vistelse i Finland af alltför kort varaktighet, för att kunna berättiga densamma att finna någon plats uti det i afseende å utrymmet strängt anlitade fennofilska verket. Oafsedt det erhållna afslaget och oaktadt mina samsläktingar, med ett och annat undantag, för befarade dryga kostnader voro emot något befordrande till tryck af mina gjorda iakttagelser och anteckningar, i all synnerhet som Sjöbergska släkten, enligt deras förmenande, hvarken hade kommit att intaga någon synnerligt framstående plats i samhället, ej heller i öfrigt vore af en sådan intresseväckande beskaffenhet, att de föreslagna tryckta häftena komme att finna några afnämare, ansåg jag dock att allt det insamlade vore förtjänt af att uppbevaras åt framtida forskningar. Jag lät därför om hösten 1902 trycka en liten upplaga af blott 100 exemplar af „Kort Biografiskt Släktregister öfver ätten Sjöberg i Österbotten", och har däraf, till största delen gratis, distribuerat 80 exemplar ibland släktens medlemmar, för att åtminstone förmå väcka upp dem ur deras iråkade letargi. Tryckningskostnader (= 220 mk) och alla öfriga kontanta utgifter, i synnerhet prästerliga uppbörder för upplysningars meddelande, och sådana framför allt annat i Sverige, tyckas, enligt mina däröfver förda böcker, belöpa sig till närmare 385 mk. Däraf hafva dock släktingar, hufvudsakligast kommerserådinnan Eva Ahlström, till mig återburit 220 mk. Återstår således af mina kontanta utgifter ett deficit af närmare 165 mk. Mitt eget arbete är alltför vidlyftigt att här ens kunna komma synnerligen i fråga.

Jämte det jag samtidigt härmed i skildt omslag får äran tillsända och förära åt H. Sällskapet 2 exemplar af förenämnda Släktregister, djärfves tillika vördsamt jag anhålla att H. Sällskapet gunstigt behagade bispringa mig med något understöd

för mina kostnader vid Släktregistrets tillkomst, och åtminstone för förberörda hos mig uppståndna differens 165 mk, i synnerhet som tydligt synes vara att mitt arbete måste blifva till ovärderlig nytta vid framtida forskningar, beträffande en släkt, som under sin öfver sekellånga existens i Finland nog också har haft sitt enkla, idoga och kanske ej alltid så obemärkta värf att uppfylla i landet.

I registret torde benäget böra observeras att personernas hvardagliga benämningar äro utsatta med spärrad stil.

Replot den 30 november 1907.

Olof Reinhold Sjöberg.
f. d. kronolänsman.

Beslöts att afslå herr Sjöbergs anhållan om understöd för sitt geneologiska arbete.

På förslag af undertecknad Arvid Hultin beslöts, att Bestyrelsens sammanträden under nästa år skulle äga rum å följande dagar: 23 januari, 20 februari, 19 mars, 23 april, 21 maj, 24 september, 22 oktober, 19 november och 17 december. Sammanträden 1908.

Anmäldes att förlagsfirman Söderström & C:o till Sällskapet förärat den nyss utkomna tyska upplagan af Fänrik Ståls sägner med Albert Edelfelts teckningar. Gåfva.

Föredrogs det vid funktionärernas senaste sammanträde förda protokollet. Frågan om utgifvandet af en svensk släktbok, enligt funktionärernas förslag, ajournerades till nästa sammanträde. Likaså bordlades frågan om nedsättning af författarehonoraren, enligt professor Gustafssons förslag, till januari mötet. Svensk släktbok.

Skattmästarens förslag att vid utgifvandet af „Förhandlingar och Uppsatser" framdeles borde iakttagas, att arbetet ej finge öfverskrida omkring 20 tryckark, äfvensom att tidpunkten för tryckningen af antagna manuskript skulle bestämmas vid uppgörandet af den årliga budgeten, godkändes.

Enär ständerna vid 1904—1905 års landtdag beviljat Sällskapet 3,000 mark ur Längmanska testamentsfonden, att användas såsom pris för litterära arbeten utkomna efter 1903, beslöts Längmanska pris.

att utdela prissumman vid nästa årsmöte och att täflingen skulle omfatta åren 1904—1907. Till medlemmar i en nämnd, med uppdrag att till Bestyrelsens nästa sammanträde inkomma med förslag om prisens utdelande, utsågos professorerna F. Gustafsson, Hugo Pipping, M. G. Schybergson och W. Söderhjelm samt frih. R F. v. Willebrand; suppleant: amanuensen Emil Hasselblatt.

Falckenska priset.

Uppdrogs åt professor M. G. Schybergson, statsarkivarien R. Hausen och doktor P. Nordmann att till januarimötet ingifva förslag om bortgifvande af det årliga Falckenska priset à 500 mark för någon förtjänt publikation i Finlands kultur- eller litteraturhistoria.

„F. F.“

Beslöts att Sällskapet skulle ingå såsom medlem i det folkloristiska forskarförbundet „F. F.“, hvartill inbjudning utfärdats af Axel Olrik i Köpenhamn, C. W. von Sydow i Sverige och K. Krohn i Helsingfors.

Kveflaks historia.

Doktor P. Nordmann meddelade att folkskolläraren K. V. Åkerblom i Kveflaks till honom insändt ett manuskript rörande Kveflaks historia samt förfrågat sig, huruvida detta arbete kunde antagas till tryckning af Sällskapet. Härtill hade dr Nordmann svarat, att afgörande ej kunde träffas, innan manuskriptet förelåge fullt färdigt, men att föga utsikter förefunnos, enär så många arbeten redan antagits till publikation.

Nya medlemmar.

Följande nya årsmedlemmar anmäldes: I Helsingfors: ingenjör Carl Enckell och doktorinnan Irene Leopold. Bjärnå: fil. magister C. G. Björkenheim. Fiskars: läkaren Lennart Holm. Kimito: disponenten Axel Frisk och trävaruhandlanden Georg Hartman. Kotka: veterinären V. Platin.

Arvid Hultin.

Goethe och Sverige.

Föredrag hållet på Svenska Litteratursällskapets i Finland högtidsdag 1907.

Af Evert Wrangel.

Högt ärade församling!

Med glad tacksamhet har jag mottagit uppdraget att tala här på denna Svenska Litteratursällskapets i Finland högtidsdag. Detta sällskap representerar ju den svenska kulturens blomstring i det forna dotterlandet; och att detta land må på grundvalen af denna kultur okränkt utveckla sig i självständighet och välmåga som en civilisationens framgångsrike förkämpe, det är alla svenskars lifliga önskan och förhoppning.

Denna dag är också Runebergs dag, och det gör den för mig dubbelt dyrbar. Hans namn är det stora enande tecknet för kulturens olika strömningar i Finland och i Sverige. Också i Sverige hafva millioner och skola millioner allt framgent fröjdas och stärkas af hans diktnings flöden. Jag är uppfylld af tacksamhet och glädje öfver att det sällskap, som är det Runebergska minnets främste vårdare, inbjudit mig att denna dag här hålla en föreläsning.

* * *

Mina damer och herrar!

Då man betraktar den litterära situationen i Weimar under Goethes tidigare period, kan man icke underlåta att göra jämförelser med förhållandena i Sverige under tredje Gustafs dagar. Olikheterna mellan de båda staterna

äro ju iögonfallande; och äfven karaktärer, åsikter och kulturriktningar peka till stor del åt olika håll. Men litteraturen, teatern och konsten kommo just nu både i Weimar och Stockholm att spela en storartad roll, uppmuntrade af de två vittra hofven — Europas mest vittra, efter glansdagarna vid Fredrik den andres. Från denne hade också kärleken till vetande och vitterhet ärfts af tvenne hans systrars barn: hertiginnan Amalia i Weimar och konung Gustaf i Sverige. Mindre än sin store morbroder voro ju dessa beroende af den franska smaken, och Amalias son Carl August — „Goethes hertig" —, som kom till regeringen några få år efter det Gustaf III uppstigit på den svenska tronen, bröt afgjort med densamma. Hos Gustaf III fanns ju det antydda beroendet kvar i flera fall, likaså i den litteratur, som vid hans tron uppväxte; men han var dock, äfven han, barn af en ny tid, som medförde frigörelse ur klassicitetens trånga skrankor — till och med i hans egna dramer märker man detta. Både Gustaf och Amalia, liksom hennes son, voro lidelsefullt hängifna teatern och den dramatiska litteraturen. Det är i detta hänseende af särskildt intresse att höra en svensk resandes reflexion vid ett besök i Weimars hofteater under en något senare tid. Bernhard von Beskow berättar från sin resa 1819, att han blifvit inbjuden att i Goethes loge åse en opera, och att den storhertigliga familjen där mangrant med sin uppvaktning infunnit sig, hvarvid han tillägger:

Den med ett älskvärdt nedlåtande blandade välvilja, i förening med det begrepp om mediceisk kärlek och frikostighet för litteraturen och de sköna konsterna, som fäste sig vid detta furstehus, påminte om hvad vi hört berättas om Gustaf III:s sätt att deltaga i detta offentliga nöje.

Hoflifvet i Stockholm som i Weimar var till en icke ringa del litterärt; hofvets herrar och damer drefvo vitterlek, och det var litteratörer och poeter, som blefvo satta till lärare och uppfostrare för den furstliga ungdomen vid det ena som vid det andra hofvet.

Emellertid kan man icke blunda för att Weimarhofvet under Carl August fick en helt annan prägel, mera ungdom-

lig, mera frigjord, mera anti-konventionell. Den unge hertigen var ju en „Stürmer und Dränger“ på tronen och licentiatus juris („doktor“) Johan Wolfgang Goethe — som snart satte Voltairebeundraren Wieland i skuggan — blef Carl Augusts lustige „Lebensbruder“.

Den känslofulla diktningen, som ur naturbetraktelsen hämtade en viktig del af sin näring, och som gärna uppblandades med ett obändigt patos för friheten och mot de sociala orättvisorna, hade från England utbredt sig till kontinenten liksom äfven till norden. Rousseau å ena sidan, Klopstock och Herder å den andra upptogo och framförde med styrka denna tidsriktnings fordran på natur och frihet, folklighet, orginalitet och geniets obundenhet; och Goethe uppfångade drag från alla dessa, omsmälte dem efter eget naturell och egna upplefvelser, och resultatet blef Werthers Leiden, blef Götz von Berlichingen, Stella och Clavigo. Denne storm- och frihetsårens Goethe redan var det, som blef bekant i Sverige och Finland. Så omtalas han — såsom det synes för första gången i vår litteratur — af den för allt möjligt litterärt sig intresserande C. C. Gjörwell i Stockholms lärda tidningar för den 11 april 1776 på följande sätt (under rubriken „Berlin“):

Hr Joh. Wolfgang Goethe, jur. doktor, är en af Tysklands originellare pennor. Hans skrifter äga en eld och en våldsamhet, som ingenting kan emotstå. Han bevisar, han intygar åtminstone hvad han vill; men han skrifver utan regler. Hans „Schriften“ utkommo härstädes förlidet år uti 2 delar i 8:o. De bestå af: 1) *Die Leiden Werthers:* en roman, som gjort ett ovanligt uppseende, såväl för sammansättningen som för innehållet. Händelsen är sann och under Werther ligger en högst respektabel teologs, en J — — —son, som af ärelystnad och kärlek tog i de bästa åren lifvet af sig. 2) *Götter, Helden und Wieland, eine Farce.* En bitter satir emot hr Wieland och hans opera Alceste. Borde ej stå ibland H. G—s arbeten. För besväret blef han regalerad med en annan fars: Menschen, Thière und Goethe. 3) *Götz von Berlichingen mit der eisernen Hand, ein Schauspiel;* och 4) *Clavigo, ein Trauerspiel.* 5) *Erwin und Elmire, ein Singspiel.* — Sex de skönaste kopparstycken, arbetade af h:rne Chodowiecki och Berger i Berlin, göra verket än mera lysande. — Hr G. har dock svåra paradoxer, och låter naturen öfverträffa sig i alla utbrott. Man läser honom därföre ej utan rysning, och han bör läsas med varsamhet.

Äfven om nu denna notis är öfversatt från tyskan, uttrycker den säkerligen också den ståndpunkt, som då intogs af den betänksamma i fransysk regelrätthet uppfostrade kritiken i Sverige. Ett eller annat exemplar af dessa Goethes skrifter — den i notisen åsyftade upplagan var för öfrigt utgifven utan författarens tillstånd (af boktryckaren Himburg) — letade sig så småningom väg till Sverige, och från 1770-talets slut började man här bli allt mer bekant med den unge revolutionäre, känslofulle tyske diktaren. Särskildt gäller detta naturligtvis „Die Leiden des jungen Werthers“. Men — betecknande nog för tidens språkuppfostran — liksom Gellert, Gessner och andra af Tysklands mera uppmärksammade författare blefvo införda hos oss till stor del genom fransk förmedling, så också nu Goethe: ännu på 1780-talet kunde man i Stockholms tidningar annonsera Werther i fransk öfversättning. En annan tid randades dock snart, och just Goethe bidrog i hög grad att göra tyska litteraturen direkt känd och förstådd i Sverige.

Som de första Goethe- eller rättare sagt Werther-svärmare hos oss framstå Bengt Lidner och Johan Lundblad. De dimitterades båda 1774 från Göteborg, hvarest den nya patetiskt sentimentala riktningen inom litteraturen, särskildt sådan den utformat sig i England (Young, Ossians-sångerna etc.) redan fått ifriga anhängare, ej minst bland gymnasiets lärare, J. Gothenius m. fl. Lundblad for ut till Leipzig — hvarest just då Werthersboken af den forne Leipzigerstudenten Goethe (anonymt) utkommit — men kom några år senare till Lund. Lidner åter for direkt till den sydsvenska högskolan. Här har sannolikt marken redan varit förberedd för den nya riktningen; bland annat kan man väl antaga att Klopstocks kraftgeniala toner, som så länge ljudit från andra sidan Sundet, funnit genklang i Skåne. Nu blef genom *Bengt Lidner* sentimentaliteten proklamerad i poesien. „In lacrymis etiam voluptas“ var en sats, som han tog till valspråk, och som han redan 1775, på en disputationsöfning i Göteborgska nationen, försvarade, understödd af en nykommen student Thomas Thorén, sedan känd under namnet Thorild. Tædium vitæ, världssmärtan, som är hela Werther-

diktningens underström, kännetecknar också Lidners skaldskap. Och liksom Werther erkände han blott „hjärtats dygd“ och känslans rätt, hatade det konventionellas skrankor och hyste djup medkänsla med olyckliga likar. Äfven någon gång längre fram i tiden skref han — eller trodde sig skrifva — „i Werthers stil“. Men i stort sedt blef Lidners skrifart en annan och beroende af andra inflytanden, å ena sidan mera deklamatoriskt gråtmild, å den andra, trots all hans opposition, mera konventionellt akademisk. Med rätta var det också som Thorild opponerade sig, då Lidner en gång (af Samuel Ödmann) blef kallad „Sveriges Goethe“.

Thorild själf är en mera egentlig Werther-svärmare än Lidner. Redan som ung student tillber han naturen, han går upp om morgnarna för att njuta af soluppgångens sublima skådespel från Helgonabacken, han vill „dyrka Gud i naturens ljus“, säger han, och han anses af många rent af som en „soldyrkare“. Och med Werther sätter han solsångaren Ossians vilda naturpatos öfver den Homeriska dikten. Liksom Werther brinner han af harm öfver de sociala missförhållandena. „Jag är så Wertherisk, har så många galna inbillningar . . . Ack, i dag har jag lupit en half mil ut kring landet, ursinnig af kval och ömhet“, skrifver han 1781 från Stockholm till sin vän „Arist“, den sedan som teolog bekante Anders Hylander i Lund. I sin skrift om Harmonien (1794) berättar Thorild, att också han i sin ungdom varit „en Werther i lidande“; han kunde „af en Werthers låga brinna“, som han sjöng i dikten Till Charlotte („Goethes förtjusande Lotta“ som han skämtande kallar denna svenska fru Göthe).

När han i sin stora programdikt Passionerna apostroferar sina andliga föregångsmän, kraftgenierna, anropar Thorild också Goethe och nämner honom med de högsta lofordande attribut han kunde välja:

Mäktige Goethe, hög, rousseauisk, shakespearisk,
Själens härskare, våldsam, ljuf, underfull, ossianisk.

I ett bref till Arist 1781 beklagade sig Thorild, att han i hufvudstadens boklådor icke lyckats uppdrifva något

exemplar af Werthers Leiden, och han bad sin vän, att denne måtte åt honom afskrifva ett visst förprickadt stycke ur det exemplar han användt i Lund. Ett par år senare hade han emellertid glädjen att hälsa en svensk öfversättning af den beundrade boken. —

Ack, läs det — allt hvad själ och en bättre känsla har! det *lilla* snillet finner konvulsioner där: det *ädlare* rörelse, stark, sann, gifvande tårar och lycksalighet. Jag vet ej, det har kanske förlorat i öfversättningen. Men ändå — om ni läser det utan förömmande, utan en suck af dessa själens tårar — tro er aldrig född för den starka och högsta känslan! Gå och lef bland fransosernas evigt artiga spelscener.

Det är en förtjänst, det är ett slag af känsla, smak och snille att hafva gifvit oss *Landtprästen* i Wakefield och *Werther*: det är att hafva mycket deltagit i den gudomliga bördan att röra och behaga, att upplyfta hjärtat och tankan.

Denna lilla utgjutelse stod att läsa i den af Kellgren redigerade Stockholms Posten i slutet af år 1783. I tidningen intogs emellertid ej sällan insändare, äfven om de uttryckte alldeles motsatta åsikter mot redaktionens. Och här blef denna direkt angripen: det var *Kellgren* själf som åsyftades med „det lilla snillet". Uttrycket „Goethens konvulsioner" hade ju några veckor förut fällts af denne i den dråpliga anti-Thorildska satiren „Nytt försök till orimmad vers", där ensidigheten i Thorilds val af förebilder för den nya patetiskt-sentimentala stilen helt summariskt i några nonchalanta rader gisslades.

Säkerligen härstammade den lilla nyss citerade Werther-artikeln i Stockholms Posten från Thorild eller från någon af hans närmaste vänner och beundrare.

Äfven om Werther-svärmeriet efter några år gick öfver, förblef Thorild dock alltjämt — i motsatts mot den en gång beundrade Goethe — en obändig stormare. I viss mån har måhända Thorilds lifsuppfattning varit påverkad af Goethes; båda hyllade, ehuru med åtskilliga differenser och delvis under olika tider, en från Spinoza stammande panteism. En sådan uppfattning var dock under 1700-talets senare del icke ovanlig hos djupare andar, som icke tillfredsställdes af upplysningstidens materialism; och Tho-

rild har nog i det stora hela utvecklat sig parallellt med Goethe. I hvarje fall synes Iphigenies och Hermann und Dorotheas, Fausts och Wilhelm Meisters skald icke fått någon betydelse för Thorild. Det finnes yttranden af denne från 1790-talet, som visa, att han betraktade Goethes vistande vid Weimar-hofvet med missaktning. Däremot närmade han sig en annan storhet i Weimar, Herder, hvilken — äfven han i grunden alltjämt en „Stürmer“ — under de senare åren också aflägsnat sig från Goethe.

Den tredje unge Göteborgs-studenten, som framstår som en af de första Werther-svärmarne hos oss, vistades „i de tyska orterne då själfva händelsen tilldrog sig“, som han själf säger, eller rättare då Werther-boken utkom i Leipzig — och blef förbjuden. När *Johan Lundblad*, efter flitigt bedrifna klassiska studier för Ernesti m. fl., 1778 begaf sig till det sydsvenska lärosätet, där han åter träffade Lidner, och där han blef vän med Thorild, var han alltjämt djupt inne i Werther-svärmeriet; ja, saken var ännu 1786 så aktuell, att Lundblad då åt Werther ägnade en liten bok med egna och andras dikter, som han anonymt lät trycka under titeln: „Werthers första och sista stunder för Lotta“. „Åt Werther“ sade jag, men kunde hellre sagt åt Carl Wilhelm Jerusalem, den verkliga hufvudförebilden för den olycklige svärmaren i Goethes roman; ty Lundblad anmärker uttryckligen vid en af dikterna („Werther till Lotta“) att han där mera följer de verkliga händelserna än romanen; och han tillägger: „Det är bekant att dr. Goethe, som misstänkes hafva blandat in något af sin egen historia, uti åtskilligt gått ifrån verkliga händelserna“. Detta är ytterst betecknande för tiden. Det skönlitterära intresset var ännu på de flesta håll af underordnad betydelse; men Goethe hade här träffat tidsstämningen på kornet, som han ock gjorde så många gånger senare, ehuru han i stort sedt blef mindre mode-författare än de flesta andra.

I företalet till den lilla boken, som efter några år upplefde en ny upplaga, yttrar utgifvaren om den unge Jerusalems kärlekssorg: „Detta hjärta, som han hade rättighet till [!] måste han skänka åt en annan ... Jerusalem kunde

icke längre lefva. Han blef Werther. Han dog. — Fråga ej, läsare, vidare. Den handen, som ej mera var sin egen, afbröt ett blomster innan hösten fick borttaga dess blader." Och om „det kära kval, som mig i grafven sänker ner" sjöng nu Lundblad också. — Hans svenska dikter äro för öfrigt helt obetydliga; som latinsk skald skulle han sedan räknas bland våra främsta.

När den andra upplagan af den Lundbladska boken utkom, hade utgifvaren uppsatt eget tryckeri, och från detta utsände han på 1790-talet, äfven sedan han blifvit professor i den latinska vältaligheten, en hel rad af sentimentala skrifter. Till de patetiska och ömma poeter, som Lundblad så framdrog, hörde *Georg Adlersparre* och *A. F. Skjöldebrand,* hvilka i ungdomen uppträdde som „svärmare och stormare". Dit hörde också en ung magister docens i Lund *Erik Ålf,* en Lidners själsfrände och efterföljare, en för 1790-talets sentimentalitet typisk företeelse.

Också vid de andra svenska högskolorna märker man Werther-svärmeri och känslofrosseri. I Uppsala var Werther på 1790-talet ett aktuellt ämne och man tvistade därom både på prosa och vers i stadens och akademiens tidning. Och från Åbo vill jag blott erinra om det uttryck för tidens sentimentalitet, som den unge Franzén gaf i sitt tal i Musikaliska sällskapet 1794 öfver temat: om njutningen af de sorgliga känslorna i estetiska skapelser (i synnerhet musiken).

Men i Lund var rörelsen både tidigare och intensivare. Den lilla sydsvenska högskolan synes verkligen varit den förnämsta härden, där den nya stämningsriktningen inom vår vitterhet förbereddes. Och när Kellgren persiflerade „de Lundska muser" var det icke blott en eller annan pekoralist som åsyftades, utan ville han nog drabba hela den litterära miljö, från hvilken Thorild utgått.

Under ett par årtionden flödade Werther-litteraturen hos oss. Den svenska öfversättningen af Goethes roman verkställd på ett för sin tid utmärkt sätt af *Er. Wilh. Westée* (sedan bekant som lexikograf), utgick i 4 upplagor till och med år 1796 (2 nya utgåfvos 1860 på föranstaltande af

Chr. Eichhorn). Och en mängd Werther-skrifter, mest tarfliga imitationer öfversatta från tyskan eller franskan, sågo nu dagen. Motskrifter fattades icke heller. Skildringen af Wertherismen i Sverige kan jag här icke gifva; jag skall däråt ägna en särskild essay. Jag vill ytterligare blott betona den stora betydelse Werther hade hos oss ej blott i litterärt utan ock i socialt afseende. Striden om Werther bildar en af de intressantaste episoderna i brytningen mellan upplysningsrationalismen och sentimentaliteten. Ur samtidens moraliska synpunkt fann man ju boken skadlig — i Danmark blef öfversättningen förbjuden. Här var det just betänkligt att man — och det gällde både beundrare och motståndare — icke förmådde fasthålla vid den litterära synpunkten, såsom jag antydt, utan blott ville se det reala innehållet därunder och därpå grundade en lifsuppfattning. Mer än en självmördare blef funnen med Werther-boken eller egna Werther-utgjutelser i fickan.

I företalet till den svenska öfversättningen af C. F. Nicolais bekanta motskrift i „Werthers nöjen som yngling, Werthers lidande och nöjen som man“ klandras Goethe därför att han skulle ha framställt brottet i behaglig dager och gjort den brottslige till en hjälte — Werther var ju en man med öfverspända begrepp och alltför lätt uppeldad inbillning, med „en smak för egenhet och ett begrepp om frihet, hvilket leder till förakt för det nyttiga såsom icke nog tillfredsställande för ett blott snille“.

Förkärleken för „fransosernas evigt artiga spelscener“ behärskade ju på de flesta håll ännu den litterära smaken. De gustavianska smakdomarne funno öfver hufvud taget Werther-boken osund. *Leopold* gaf den också i sin tidning Extra-Posten en eller annan gliring. Liksom Kellgren synes Leopold uppfattat Goethe blott som en representant för „den frisväfvande, prunkande och högt uppspända känslostilen“, emot hvilken sattes „den ädla och behärskade skrifarten“ hos sådana som Pope, Voltaire, Racine och Boileau (jfr. Leopolds afhandling Om smaken och dess allmänna lagar). Goethe var för denna uppfattning — som man återfinner t. ex. i de litterära artiklarna i Åbo Tidningar från

1800-talets början — framför allt en regeltrotsande stormare, en Shakespeare-efterföljare. Med den klassicerande Goethe synes Leopold aldrig stiftat närmare bekantskap. När denne citerar något af den förres dramer, t. ex. Götz von Berlichingen, eller någon ballad, såsom Die Braut von Korinth sker det alltid i klandrande syfte; fastän det någon gång kan hända, att han gör en liten honnörsbugning för den tyske skaldens snille: „Jag talar alltid om blotta teorier“, heter det i slutet af uppsatsen Om den fransyska tragedien, „för geniet i utförandet hos en Lessing, en Schiller, en Goethe knäböjer jag med beundran“.

Att „de sentimentala romaner, som gifva så mycket åt inbillningen och så litet åt förståndet“ kunde bli ett farligt gift för „unga och oerfarna läsare och läsarinnor“, framhölls också af det unga Sveriges förnämsta litterära tidskrift vid 1800-talets början, *Gustaf Abraham Silfverstolpes* Journal för svensk litteratur och teater. Genom denna tidskrift banades annars i icke ringa mån väg för en ny, från den ensidiga gallomanien renad smak, under det man där tillika sökte afskära de osunda utväxterna på den nya uppspirande vitterheten. Också var det blott de dåliga imitationerna af Werther, som nedklubbades. Goethe själf, „det af ingen imitator uppnådda snillet“, fick sin berättigade hedersplats högt öfver „imitatorum pecus“. Och när hans ungdomsdrama „Die Mitschuldigen“ utkommit i svensk öfversättning 1799, sedan det refuserats af Kgl. teatern i Stockholm, anmäldes det i Silfverstolpes Journal med stora loford: „Af komedier, som i senare tiden utkommit, torde få i så många delar kunna uthärda den strängaste granskning som Goethes „Die Mitschuldigen“ ... Karaktärerna äro bestämda och strängt underhållna, och dialogen lika lätt som passande efter personerna, och i anseende till stilen är den såsom alla Goethes skrifter förträfflig.

Det första Goethe-drama, som i Sverige uppfördes, torde varit „Stella, für liebende“ — „för känslofulla“ som det heter i den svenska öfversättningen. Uppförandet skedde icke i Stockholm, utan i Jönköping (år 1797). Öfver-

sättningen af detta problemdrama, som sätter äktenskapet och möjligheten af tvegifte under debatt, hade utkommit ett par år förut i „Försök af en yngling“ af *N. P. Bagge,* också han en Werther-beundrande och Werther-besjungande Lundastudent.

Götz von Berlichingen, som först utkom i svensk öfversättning 1814, hade emellertid dessförinnan utöfvat inflytande på den svenska dramatiken såsom man särskildt märker i den nyss omtalade *A. F. Sköldebrands* „Herman von Unna“ (af 1795) — mindre i tonen och hållningen af det hela, än i vissa scener samt hjältens och två af de kvinnliga personagernas karaktärer.

Under 1800-talets andra och tredje årtionden utkommo en hel rad Goethe-dramer i svensk tolkning, dels i Sverige dels också i Finland. Jag kan nämna Iphigenia af *Ludv. Borgström* (1818). Denne uppträdde för öfrigt flitigt i romantikernas Poetiska kalender med tolkningar af Goethes smärre dikter; likaså *Ph. B. v. Schwerin,* hvilken också (1815) lämnade i öfversättning en scen ur Tasso. Det var emellertid *Engelbr. Rancken* i Åbo, som först gaf oss Tasso fullständigt (1819). Rancken följdes ett par år senare af *G. A. Avellan,* hvilken öfversatte „Die natürliche Tochter“, en öfversättning, som sedan i Sverige utgafs i ny upplaga.

Det första Goethe-drama, som i Stockholm blef uppfördt, var Clavigo, men detta skedde icke förr än mot 1800-talets midt (1846, återupptaget 1888). En plan att uppföra Faust (första delen) 1829, för att fira Goethes åttioårsdag, blef icke realiserad — mer än femtio år skulle dröja, innan det väldiga tankedramat framfördes på svensk scen (å d. v. Nya teatern 1880).

Det var hos oss framför allt *romantikerna,* som bidrogo till kännedomen om och förståelsen af Goethe — så blef ju också förhållandet i Finland att döma af Åbo-kalendern Aura och tidningen Mnemosyne, i hvilka den nyssnämnde Engelbr. Rancken jämte Ax. Gabr. Sjöström uppträdde. Först med romantikerna blef Goethe en verklig faktor i

Sveriges andliga odling. Denna införlifningsprocess ägde framför allt rum *under det andra årtiondet af 1800-talet.*

Goethe förblef ju alltjämt — i motsats till Schiller — äfven för Tysklands romantiker en „Magnus Apollo“, ehuru han rätt tidigt vände sig ifrån dem och kom att stå i spändt förhållande till åtskilliga af den nya romantikens koryfeer. De beundrade alljämt såväl hans klassiska diktverk Iphigenie, Elegierna, Hermann und Dorothea som hans fantasiskapelser på modern grund, Fausts 1:a del och Wilhelm Meisters Lehrjahre — huru stor betydelse denna senare haft för romantikens roman, har ju af en finsk forskare, dr J. O. Donner, visats. — Hos oss sammanställdes Goethe under den nya rörelsens början både af beundrare och motståndare med romantikens specielle banérförare, Novalis, Tieck etc. utan att man alltid gjorde sig reda för hans egendomliga särställning. För den svenska romantiken blef också Goethes diktning af genomgripande betydelse; och detta gäller icke blott det s. k. fosforistpartiet, det gäller också Stagnelius och Almqvist och än mer än desse Tegnér, såsom vi skola se.

Ända från de första årens brefväxling mellan *Lorenzo Hammarsköld* och *Clæs Levijn* ser man, huru Goethe betraktades som det stora förelysande snillet. Levijn läste 1804 med beundran Hermann und Dorothea, „ett mästerverk af Goethe“; och samma år prisade han Wilhelm Meister som „den yppersta skrift som hittills sett ljuset“. Levijn tänkte att öfversätta denna roman, men planen gick om intet, då man icke fann någon förläggare — Wilhelm Meister blef heller aldrig i sin helhet försvenskad. I Levijns senare romandiktning märker man här och där inflytande från Goethe, mera likväl från andra författare; och icke gick den förhoppning i uppfyllelse, som vännen Hammarsköld en gång uttalat, att Levijn skulle blifva „en svensk Goethe“.

För Hammarsköld själf blef dennes inflytande emellertid af största vikt; man märker det såväl på hans kritik som på hans egna produktioner. Först genom Hammarsköld blef Goethes dominerande ställning i den samtida littera-

turen erkänd hos oss; och först Hammarsköld sökte att åt vår publik gifva Goethes lyrik i svensk dräkt.

Det var 1806 han framträdde dels med en uppsats, däri han behandlar Goethe, dels med ett häfte öfversättningar och imitationer. Nämnda uppsats, som offentliggjordes i Linköpingsbladet, utgör några „Korta underrättelser om de förnämsta tyska poeter", och sådana underrättelser borde, menar författaren, nu vara af intresse, då „smaken för den sköna tyska litteraturen äfven hos oss tyckes blifva allmännare". Lessing, Wieland, Goethe, Schiller och Tieck karaktäriseras här, och några andra omnämnas. Längst dröjer Hammarsköld vid Goethe, som förklaras vara „den störste så väl bland Tysklands som bland alla nyare skalder". Det är som konstnär han står högst: „hos ingen finner man artistiskt geni i lika hög grad som hos denne store man. Konstnärlighet, ordning och natur är karaktären af Goethes poesi." Schiller vore väl hos oss mest känd bland Tysklands skalder — Schiller hade ju rätt hastigt eröfrat den svenska publiken och började blifva en mode-författare ända från 1700-talets sista år. Men Hammarsköld menar, att Schiller egentligen vore historiker och filosof, mindre skald; och i sin lilla skrift om Schiller 1808 vänder den unge svenske kritikern sig rätt skarpt mot Schillers skaldskap. Äfven i senare uppsatser framhölls Goethe på Schillers bekostnad, hvilket uppkallade Atterbom att träda inom skrankorna för Schiller med dessa ord: „Goethe själf, genom sin kända vänskap och vördnad för denne sin ende medtäflare, borde vara för sina ensidiga tillbedjare det bästa beviset på hans värde".

Hebe, räck näktarpokalen åt denne förtjusande skalden,
Som i sin himmelska sång samtid och forntid förent!
Evigt ibland nationerna du skall lysa, Teutona,
Ty i moderligt sköt Goethe du ammade upp.

Detta „epigram" står som inledande motto till några Goethe-tolkningar, som Hammarsköld offentliggjorde i det nyss omtalade häftet „Öfversättningar och imitationer". De flesta af dessa äro efter antika original, några efter

Petrarca; bland nyare författare förekomma blott Goethe och Tieck. Från Goethe har Hammarsköld hämtat några visor och ballader samt epigrammer och elegier (jämte en monolog ur Tasso). — Äfven den följande tiden utsände Hammarsköld då och då tolkningar efter Goethes lyrik. En del infördes i hans 1813 utgifna „Poetiska Studier". Bland dem kan anföras „Mignons sång" („Kennst du den Ort" etc.), hvars oefterhärmliga behag Atterbom strax därpå och sedan en hel rad svenska skalder ända till 1800-talets slut försökt att återgifva. En variation af dess melodi har Hammarsköld lämnat i romansen „Den heliga orten". Vidare bära en hel del distikondikter af Hammarsköld tydliga spår af Goethes inverkan; särskildt märker man hans stora beundran för dennes „Römische Elegien". Om Goethes „Zueignung" erinrar en tillägnan, hvari „Konstens genius" uppträder, likasom ännu mer en framför romansafdelningen ställd Åkallan („O helga Svärmeri" etc.). Denna Goetheska dikt i stanser, äfvensom hans „tillägnan" framför Faust, har sedan inspirerat många andra svenska skalder, Atterbom t. ex. upprepade gånger; och till åtskilliga sånger af Tegnér, äfven från senare åren, märker man att den likaledes bildat uppslaget.

Jag kan här icke följa i detalj det införlifvande af Goethes diktning, som nu genom de svenska romantikerna ägde rum. De allra flesta af dem hörde till hans varma beundrare och hämtade i större eller mindre omfattning motiv från honom. I deras tidskrifter och kalendrar träffar man honom ständigt. Endast vid en af „fosforisterna", den störste af dem — Atterbom —, skall jag dröja; han blef efter Hammarsköld Goethes ifrigaste vapendragare hos oss, en vida lyckligare sådan än den förre. Jag återkommer till honom sedan. —

En svensk vitterlekare, som synes för Hammarsköld spelat en viktig roll vid det första tillägnandet af den nya tyska vitterheten, var *C. G. von Brinkman*. Denne kan också betraktas som den förste personlige förmedlaren mellan Goethe och Sverige; ingen svensk torde kommit den store i Weimar så nära som han. Men han kunde

också med den rätt, som uppfostran, studier och skrifter ge, räkna sig till den tyska litteraturen. Brinkman gjorde Goethes bekantskap redan, då han i början af 1798 begaf sig från sin plats vid beskickningen i Berlin som legationssekreterare till Paris och då tog vägen öfver Weimar. Vänskapen med Wilh. von Humboldt och dennes fru var där den bästa rekommendation för den unge svensken. På Goethes begäran stannade Brinkman i „musernas stad" några dagar; han gjorde där stor lycka, särskildt vid änkehertiginnan Amalias hof, såsom Schillers fru förnummit och berättade för sin man. Schiller fick likaledes (i Jena) bebesök af den litterate diplomaten, hvars lifliga konversation, vidsträckta intressen och förvånande receptivitet slog an på Weimars storheter. Goethe skref sedan till Schiller att han tänkte låta Brinkman jämte Humboldt hålla „en prosodisk kongress" öfver Hermann und Dorothea och underställa dem äfven andra metriska frågor. I sin tidigare diktning hade Brinkman varit påverkad framför allt af Klopstock; från denna tid märker man starka intryck af Goethes tankelyrik jämte Voss' och Schillers. Det var i synnerhet Elegierna Brinkman, liksom sedan Hammarsköld, beundrade, samt vidare Hermann und Dorothea, Wilhelm Meister och äfven Faust I, som i fragment utgifvits 1790 men ännu icke väckt större uppmärksamhet eller blifvit i vidare kretsar förstådd. I Paris lät Brinkman 1799 trycka ett litet häfte „Elegien", där inflytandet af Goethes distikondiktning är särdeles märkbart. Dessa elegier ingingo i delvis omarbetadt skick i en större samling „Gedichte", som Brinkman utgaf 1804, sedan han åter blifvit förflyttad till Berlin. Denna diktsamling, den sista han i Tyskland offentliggjorde, tillägnade han Goethe med en rätt ståtlig och naturligtvis oerhördt entusiastisk dedikationsdikt, där Goethes Zueignungs-form går igen. Brinkman skref till Goethe, att han kände sig uppfylld af djup tacksamhet mot den upphöjde man, som så oändligt riktat och förskönat hans andliga lif: den „välgörande förtrollningen" af Goethes musa hade han att tacka för de skönaste och njutningsrikaste stunderna i sitt lif, därför vågade han tillägna honom sin diktbok. I Berlin gjorde Brinkman i

de bildade och vittra kretsar, hvari han var en gärna sedd gäst, propaganda för „den äkta Goetheanismen". Goethe sände honom bref eller hälsningar med resande. Och ofta riktade Brinkman sina längtande blickar till „poesiens heliga land", Weimar, men han återsåg det aldrig. Däremot fick han då och då skicka hälsningar med resande landsmän, som han gifvit rekommendation till „sångarhofvet". En sådan var den unge grefve Hans Gabriel Wachtmeister, som år 1804 på sommaren vistades i Weimar och där blef väl upptagen af både hertigen och Goethe. „Jag har ännu aldrig sett ett hufvud, som kunnat förliknas vid Goethes", skref Wachtmeister till en vän. „Du föreställer dig ej ett ansikte så manligt skönt, så utmärkt af elevationen, styrkan och snillet, eller en sådan blick, som ljungar ur hans stora svartbruna ögon". För öfrigt fann Wachtmeister staden mycket obetydlig: „Schiller, Wieland och Goethe äro främlingar i Weimar". Under sin resa iakttog han med förvåning, att i Tyskland, likasom i Sverige, Wieland och Schiller då ännu voro mera kända som författare än Goethe; „Goethes skrifter ligga tämligen stilla på lånbiblioteken, då däremot de andras äro i beständig cirkulation", tillägger han.

Om Brinkman under dessa år hörde till — för att begagna ett i Stockholms Posten 1808 fälldt uttryck — „den s. k. Goethiska skolan, som på andra snillens bekostnad vill upphöja sin hjälte", så blef hans beundran med åren mera sansad. Man finner i hans brefväxling Goethe tidt och ofta åberopad; men mot dennes senare alstring ställde han sig mera kritisk, och han bedömde t. ex. andra delen af Faust oväntadt strängt. I Brinkmans bästa svenska dikter, Tankebilderna, är det dock alljämt den Goethe-Schillerska reflexionspoesien (i distikon), som återklingar. Brinkman har också i Sverige verkat för kännedomen om Goethe och utbredt förståelsen för hans diktverk. Och när denne äfven efter sin död blef föremål för trångsinta angrepp, tog Brinkman indignerad den vittre heroen i försvar.

Med sin vän *Tegnér* korresponderade Brinkman ej sällan om de store tyske författarne, genom hvilkas studium han hoppats att Tegnérs ovilja mot „tyskeriet" skulle gifva vika. Med Goethes dikter var emellertid Tegnér förtrogen ända från ungdomsåren.

Det har länge erkänts och nyligen i detalj uppvisats, att Schiller med sitt eldiga patos, sin etiska läggning och sin frihetsglöd utöfvat ett starkt inflytande på Tegnér. Å andra sidan har man framdragit yttranden, som skulle bevisa att han icke förstod Goethe. Man har t. ex. särskildt fäst sig vid dessa rader i Tillägnan af „Kronbruden" till Franzén:

Jag gått mig trött i Goethes pelargångar . . .
skald ser jag öfver allt, men mänska ingenstädes;

hvarvid fortsättningen icke får förglömmas:

Dock — djup är Faust, och hur Tasso glöder,
hur varm Ottilia, innerlig Mignon!
Förstånd från norden, känsla ifrån söder
försmälta skönt uti hans gudasång.
I vetenskap som konst vi ständigt möte
på spetsen af sin tid den blott för lugne Goethe.

Äfven om nu Tegnér alltjämt hos Goethe, som han kallade „den universellaste af alla poeter", saknade den omedelbart tillmötesträdande, varmhjärtade personlighet, som han t. ex. fann hos Schiller; så satte han dock Goethe just som skald, som konstnär högre — i detta afseende öfverensstämde han med sin motståndare Hammarsköld. Goethe var och förblef för Tegnér kungen i diktningens värld. Och på hans egen poesi, måhända äfven på hans världsuppfattning, har Goethe haft större inflytande än man hittills erkänt.

När Tegnér 1799 kom till Lund, låg där ännu kvar i sinnena något af sentimentaliteten och Werther-svärmeriet. Johan Lundblad blef också en af hans förste lärare. Och det ligger nog något berättigadt i Oscar Levertins uppfattning, att hos den unge Tegnér ett drag af „Weltschmerz"

kunde spåras, äfven om det rätt snart gick öfver. Bekantskapen med Goethe har väl nu i Lund också kunnat befordras genom närheten till Köpenhamn, där Steffens och Oehlenschläger började göra honom känd och uppskattad. Studiet af Goethe reflekterar sig här och där i Tegnérs diktning. I „Jätten" (från 1813) har han på sitt karaktäristiska sätt omsatt ett motiv från Goethes „Prometheus", och i „Floden" (1817) tankegången i „Mahomets Gesang" — dessa två dikter af Goethe höra för öfrigt till de på svenska oftast tolkade (senast af K. E. Forsslund); Tegnér öfversatte själf Prometheus i rätt fria men klangfulla rytmer. Och i hexameterdikten, vare sig den berättande, den elegiska eller den epigrammatiska, är det icke blott Voss och Schiller, som varit Tegnérs föregångsmän, utan äfven i ej ringa grad Goethe.

Det är ju bekant, att Goethe också uppmärksammat Tegnér; och det kunde ju icke annat än glädja denne, hur litet fåfäng han än var, att härskaren i „det mänskliga snillets hufvudstad", som Tegnér kallade Weimar, fällde ett så vackert omdöme om Frithiofs saga. I anledning af Amalia von Helvigs öfversättning af några romanser därur, särskildt Kungavalet, anmälde Goethe i sin tidskrift „Für Kunst und Alterthum" det nordiska diktverket. Denna anmälan — hvaraf Tegnér först fick del genom Brinkman — gick ut på att „der geniale Tegnér" återgifvit oss den gamla, kraftiga gigantisk-barbariska diktarten „auf eine naive sinnigzarte Weise und doch unentstellt".

Intresset för Goethe synes snarare till- än aftagit med åren hos Tegnér. Esomoftast finner man i hans bref och andra skrifter yttranden om Goethe och hans verk. De äro ingalunda alltid beundrande. Iphigenie t. ex. ansåg han skön, men kall som en marmorbild. Wilhelm Meister fann han vara till sin grundidé oklar, smakande af nebulism och ändock alltför dogmatiserande. Redan vid 1820-talets början menade Tegnér att „Goethe öfverlefvat sig själf", och liksom Brinkman beklagade han, att Goethe strödde omkring sig för mycket „poetiskt nürnbergerkram" och att Faust II, trots det oerhörda däri nedlagda arbetet,

visade ålderdomssvaghet. Men alltjämt beundrade Tegnér Goethes *stil,* som når „den allra högsta klarhet och genomskinlighet i uttrycket". Och fulländningen bär enkelhetens prägel: som en sannskyldig diktningens öfverstepräst, säger Tegnér, går Goethe „oftast i hvitt, i mässskjorta, under det att tempelsoparne gå i brokot kjortel". I konstnärligt afseende måste Tegnér känna sig dragen till Goethe: båda voro ur mer än en synpunkt klassiker. Och måhända är det icke oriktigt att antaga, att den utveckling till större enkelhet, med allt mera sparsamt användande af „brokot" bildskrud, som man ovillkorligen kan iakttaga i Tegnérs diktning, i ej ringa mån sammanhänger med hans Goethe-studier.

Hvad åskådningssättet beträffar, så kunna ju visserligen stora olikheter påpekas. Tegnér stod med sin konkreta personlighetsläggning, kristendomens teism vida närmare. Men Goethes panteism var ej ensidigt spinozistisk och blef det allt mindre. Och äfven Tegnér kunde känna naturens storhet på ett religiöst sätt; dikter både från hans ungdom och hans mannaålder vittna därom (Lifvet, Träden, Solsången, Epilogen 1820 m. fl.); och denna immanenta Guds-åskådning återkommer under de sista åren med förnyad styrka. Jag vill blott erinra om det bekanta stället i talet på Vexiö Gymnasium 1843, där Tegnér leder tanken på „det nya testamente, som utkommer hvarje vår, där bokstäfverna äro blommor och musikbilagorna fågelsång". Och i en fortsättning på Gerda, som aldrig blef tryckt, i inledningen till den 9:e sången skildrar han Gud som den ende fullt originelle diktaren:

Den sol, som vågorna förgyller
Och land och fält är hans *idyller,*
Hans *dityramber* rankan bär . . .
Ett stjärnehvalf hans *ode* är
Och världshistorien hans *epos.*

I ett hittills otryckt bref till Brinkman (af april 1842) bekänner Tegnér sin stora förbindelse till Goethe; ett utdrag må anföras (brefvet vittnar för öfrigt rätt mycket om författarens svaghetstillstånd):

Jag erkänner, att jag i forna dagar varit intagen af fördomar mot tyska litteraturen och hela nationens tänkesätt. Men kan du gissa hvem som omvändt mig? Jo, ingen annan än Goethe. Hvilken frisinnighet, hvilken tolerans hos den verkligt store! Jag talar ej om hans onekliga snille. Sådana stycken som hans Faust, Iphigenie och Tasso och framför allt hans romaner och Lieder ha vi knappast i Europa . . .

Det är flere punkter i Tegnérs religiösa uppfattning och i hans konståskådning, som erbjuda jämförelser med Goethes. Många af dessa beröringspunkter torde emellertid mera bero på en inre öfverensstämmelse i utvecklingen än på yttre direkt förmedling. — Så var det ju också med *Runebergs* förhållande till Goethe i många stycken. Mitt ämnes begränsning förbjuder mig att nu ingå härpå — och denna fråga, om Runeberg och Goethe, liksom i allmänhet om Goethe och Finland, torde här komma att tecknas af skickligare händer än mina.

Den, som emellertid blef den förnämste Goetheaposteln i Sverige under 1800-talets förra hälft var *Atterbom.* Redan i en ungdomsdikt „Till Sofie“ sjöng han — man lägge märke till det första ordet! —

Fördomsfri beundra med mig den härlige Goethe,
Som antik och naiv tronar i sångens olymp.

Från 1810 framkom Atterbom då och då med dikter, i hvilka Goethes inverkan kan spåras; de offentliggjordes i Eleganttidningen, Polyfem, Phosphoros och Poetisk kalender. Somliga äro mer eller mindre lyckade öfversättningar (Mignons sång, Violen m. fl.), andra mer eller mindre tydliga efterbildningar. Några bland dessa senare sluta sig till visartade eller romansartade stycken af Goethe (t. ex. Den nye Blondel, Die Insel des Gesangs); andra åter till hans epigram („Xenier“) eller elegier. Slutligen står Atterbom i sina programdikter till en god del på Goethes grund; detta gäller icke blott tankeinnehållet utan också formen; så Phosphorosprologen (mellanstycket) och Epilogen (1813: „Och dikten sväfvar ner“ etc.), som särskildt erinra om Goethes „Zueignung“ framför de lyriska dikterna; och hans

„Zueignung“ framför Faust går igen i Atterboms tillägnan vid andra uppl. af Lycksalighetens ö (1851) „Till den hädangångna“.

Det var ju mest till Goethes idealare fantasiskapelser, som Atterbom i sin egen diktning anknöt, icke till verklighetsprägeln eller naturstudiet. Men Atterbom saknade dock icke sinne och förståelse för detta senare drag, och det blef hans lott att hos oss försvara det och utveckla dess betydelse gent emot angrepp och misstydning. Denna Atterboms kritiska och essayistiska verksamhet för Goethe är af ofantligt mycket större betydelse än den direkta efterbildningen i hans diktning och visar också bäst huru nära han i självfva verket anslöt sig till den tyske mästaren.

Redan 1810, vid 20 år, gör Atterbom en allmän värdesättning af denne i anledning af Hammarskölds öfversättning af Asts Poesiens historia. Ast kritiseras i denna recension (i Phosphoros) på flere punkter ganska grundligt; och Atterboms egna uttalanden om Goethe äro mindre ensidiga och mera objektiva. Så fick Atterbom några år senare träda i harnesk för Goethe, närmast i anledning af den ryktbara romanen „Die Wahlverwandtschaften“, som då (1813) utkommit på svenska. Palmblad hade 1812 i en dialogiserad artikel i Phosphoros „Om romanen“ uppehållit sig äfven vid Goethes sista prosaverk, som prisas och i romantisk anda förklaras. Nu kom i Allmänna Journalen — den gamla skolans organ — en recension, i hvilken, till stor del med stöd af utdrag ur Allgem. Litteraturzeitung, den „dåliga boken“ skarpt anfalles och likaså dess författare, som af den svenske recensenten ställes ganska lågt och icke säges kunna mäta sig hvarken med Rousseau eller Wieland; recensenten ondgöres öfver att man nu i Sverige började „utan åtskillnad beundra som mästerverk allt hvad det behagar Goethe och en del tyska litteratörer, hans apor, att erbjuda allmänheten“. I en rad af artiklar i den nya skolans organ, Svensk Litteraturtidning, hvari öfversättningar från Goethe anmäldes — efter Valfrändskapen „Tyska flyktingars tidsfördrif“ (i början af 1813 också „Den gamle men heliga lampan“); vidare, under de följande åren, Götz

von Berlichingen, Clavigo, Iphigenie samt Hermann und Dorothea, — draga nu Atterbom och hans vänner i härnad för Goethe och utveckla för den svenska publiken skönheten af hans „oförgängliga snilleverk“, hans „evigt varande mästerstycken“. Af särskildt intresse är den estetiska analysen (1818) af Iphigenie, „ett poetiskt mästerverk af fulländad skönhet“. I regeln satte man en hög måttstock vid bedömandet af öfversättningar från Goethe. De flesta kritiseras skarpt. Mest beröm får *A. G. Sjöströms* tolkning af Hermann und Dorothea (1823), detta snilleverk, där Goethe visat, att han öfverträffar alla nyare skalder genom sin „med poetisk skönhet förbundna enkelhet“; när ett utdrag ur öfversättningen meddelas, anmärker recensenten, att han här icke behöfver bifoga motsvarande stycke ur originalet, enär detta nu är „i allas händer“. (Också i Sverige hade Goethes förnämsta skrifter på tyska utgifvits, i Bruzelii klassikerbibliotek.)

„Die Wahlverwandtschaften“ fortfor emellertid att uppröra sinnena, och tvenne gånger ännu måste Atterbom gå i elden för att försvara författaren. I ett i Upsala Correspondenten 1835 infördt angrepp på *C. J. L. Almqvists* Törnrosbok och särskildt Tintomara-romanen vänder sig artikelförfattaren — som var anonym, men snart misstänktes vara den unge magister docens *C. A. Hagberg*, sedan bekant som en talangfull Shakespeare-tolkare — också mot Goethe och hans roman, hvilken skulle bildat uppslaget till den nyare naturalismen, „en hednisk natur- och kulturdyrkan“: Goethe skulle ju där velat framställa lidelsen som ett blindt öde, det där verkar oundvikligt som en naturlag, med upphäfvande af den fria viljan. I Litteraturföreningens Tidning grep nu Atterbom till pennan och utvecklade med värme den äkta religiösa halten i Goethes diktning. Hvad Valfrändskapen beträffade, berodde angreppen från etisk synpunkt på missförstånd; redan den omständigheten, att Goethe ämnat sin roman som ett parti i „Wilhelm Meisters Wanderjahre oder *die Entsagenden*“, borde visa, att Goethes egen ståndpunkt var densamma som hjältinnan Ottilies: renhet genom försakelse, och icke den af en den fria kär-

lekens förkunnare. Goethe predikade icke köttets evangelium, utan var genomträngd af tron på människans moraliska kraft. Atterboms försvar är, säger han, „sprunget ur personlig tacksamhet mot en författare, som var icke blott en af jordens *snillrikaste* män, utan framför allt en af jordens *visaste*, och åt hvilken sannolikt därföre den åt så få dödlige beskärda lyckan blef förunnad, att afsluta en lång och ärekrönt lefnad såsom ett i alla delar välordnadt konstverk“.

Bland den nya skolans män funnos en och annan, som ställde sig mera kritiskt till Goethes produktion och särskildt Valfrändskapen. En sådan var *Adolf Törneros*, annars Atterboms vän och i mycket liktänkande med honom. Atterbom sjöng visserligen i sin „Nänie“ vid Törneros' död (1839) att denne var

af Goethe fostrad som af Sofokles.

Men när Törneros' Bref och dagboksanteckningar strax därpå började utgifvas, fick man däri läsa åtskilliga yttranden, som visa föga förståelse för Goethe. Hagberg, som var Törneros' lärjunge, anmälde det posthuma arbetet (i Studier, kritiker och notiser 1841) och aftryckte då klandret mot Valfrändskapen: en opposition mot denna roman hade nog varit af nöden, ty den hade blifvit en symbolisk bok för sköna själar och för „de rättrogne i den allena saliggörande Goethe-dyrkan“. Emellertid vittnade Hagberg, att Törneros dock högt skattade den store skalden, han hade visat detta bl. a. i en föreläsning hållen strax efter underrättelsen om Goethes död. Törneros kunde nämligen „beundra och älska utan att därför vara blind“.

Striden om Die Wahlverwandtschaften, som i flere fall erinrar om Werther-fejden, och som varade än längre än denna, var icke slut med Törneros' och Hagbergs utfall. Åter en gång gjordes ett angrepp och det af det mest allvarsamma slag. Det kom från en annan af Atterboms kolleger i Uppsala, *Israel Hwasser*, också han i sin grundåskådning Atterbom närstående. I den af en hög sedlig anda uppburna skriften om äktenskapet 1842 ställer Hwasser

Goethe till ansvar för den farliga läran om „den fullkomligt fria sammanlefnaden“, som några år förut trädt skarpt i dagen i Almqvists „Det går an“ och som fortfarande upprörde sinnena. Nu kunde Atterbom icke nöja sig med en tidskriftsuppsats — det blef en hel liten bok (tryckt s. å. tillsammans med E. A. Schröders också genom Hwassers broschyr framkallade „Plato“). I denna lilla bok, som hör till det allra bästa vi ha på svenska om Goethe, genomgår Atterbom från filosofisk och kristen ståndpunkt icke blott Valfrändskapen, utan också de flesta andra af Goethes större diktverk och häfdar entusiastiskt det djupt etiska och i grunden religiösa hos den store skalden, eller ungefär samma uppfattning, som man återfinner hos våra dagars mest ansedde Goethe-forskare. Hwassers yttranden om Goethe genomgås och vederläggas af Atterbom punkt för punkt och i förbifarten tillbakavisas också Törneros' (och Hagbergs) beskyllningar.

En allmän värdesättning af Goethes lifsgärning gaf Atterbom redan några år förut i sitt stort anlagda arbete „Studier till filosofiens historia och system“ (1835). Jämte Shakespeare är Goethe för Atterbom den största skalden i nyare tid, större i vissa fall än Schiller och än Tieck — blott Novalis skulle måhända ha kunnat blifva hans jämlike. Goethe är en skald, heter det, „i alla afseenden full af framtid och därföre oförgängligt klassisk, därföre stiftare af en skola i sann bemärkelse“; och han har „för poesins världsström öppnat en ny ådra, i hvilken den nu flyter“. Också i filosofiskt afseende ger Atterbom honom det största beröm: han vore Schellings „närmaste själsfrände“ och med „den Schellingska tänkareskolan“ öfverensstämde „den Goetheska konstnärsskolan“, båda höjde sig öfver och gjorde front mot såväl den falska naturalismen som den falska rationalismen.

I uppfattningen af den Goetheska diktens „sedliga skönhet“ stod *Geijer* — som annars under de senare åren i så mycket skillde sig från Atterbom — alltjämt vid dennes sida; i Den blå boken ägnar han några sidor däråt, särskildt med värme lofprisande det ideala eposet Hermann und Doro-

thea. Och en af Atterboms yngre motståndare *B. E. Malmström* följde honom som Goethe-försvarare efter. Varmt och vackert skildrade Malmström i sin inledningsföreläsning i Uppsala 1853 Goethes allmänna betydelse. Ännu vid den tiden ansågs en sådan skildring böra få apologiens form.

År 1823 hade man vid recensionen af Sjöströms Hermann und Dorothea-öfversättning med glädje kunnat konstatera att „bekantskapen med tyska vitterheten på de tio senare åren i vårt fädernesland mycket tilltagit". Goethes diktning hade tvifvelsutan i detta afseende, som jag redan antydt, spelat den största roll. Och äfven för höjande af „nationens sinne för poesi" — att tala med den flitige Goethe-tolkaren Ph. B. von Schwerin — borde just ett införlifvande af Goethes dikter vara bästa medlet. Så hade det ock blifvit under de gångna brytningsåren — och så blef det icke mindre från århundradets midt.

Visserligen uppträdde nya glänsande företeelser på vitterhetens horisont, och det unga släktet, som började poetisera på 1830- och 1840-talen, hade andra idoler än Goethe — Byron och snart därpå Victor Hugo främst bland dessa. Men dessa solar bländade dock blott en kortare tid. Åter framstod Goethe; och nu sågs hans diktning i förklarad glans. Modealstren och småkramet bland hans mångtaliga skrifter sjönko undan och fördunklade icke längre glansen, man tvistade ej mera om honom och hans betydelse, hans verk af evigt bestående värde började åter genomtränga nationens poetiska uppfattning och så småningom genomsyra den.

Hans diktning har, som Atterbom förespådde, haft *framtid* också hos oss.

Senare delen af 1800-talet utmärkes, hvad Goethe och Sverige beträffar, framför allt af *Faust-tillägnandet.*

Här kan det i förbigående erinras om att Goethes Faust till någon del har svenska anor. Jag afser nu de drag från *Swedenborg,* som däri kunna spåras. Man har

till och med velat göra gällande, att Goethes första intension var att „Swedenborgianisera“ Faust, att i Swedenborgsk anda bearbeta den gamla folkdikten (så Max Morris). I hvarje fall var Goethe, när han 1773 påbörjade Faust, djupt inne i den svenske teosofens „Arcana coelestia“, och de i den första monologen förekommande andeväsen af olika grader visa ett Swedenborgskt kynne; ej blott „makrokosmen“, utan också „jordanden“ är bildad efter Swedenborgs schema af högre och lägre andar och organismer („societeter“) af andar. Från den ursprungliga planen står jordanden kvar, om än dess uppenbarelse i det utförda dramat är tämligen isolerad och icke utgör något nödvändigt led. Satsen, att man blott förmår fasthålla en valförvandt ande („Du gleichst dem Geist, den du begreifst“), är också fullkomligt Swedenborgsk. Slutligen återkommer i andra delen Swedenborgs andekrets vid skildringen af Fausts förklaring, „det Faustska paradiset“.

Det första försöket att på svenska återgifva scener ur Faust synes hafva framkommit i Åbo-tidningen Mnemosyne 1819, där slutscenen ur första delen finnes införd. Från 1800-talets midt må erinras om *Karl Collan,* hvilken bl. a. förträffligt återgifvit prologen. I Sverige framkommo tid efter annan i kalendrar och tidskrifter scener ur Faust I och II öfversatta; men först *Johan Andersson* gaf oss 1852 Faust I fullständig, och tjugu år senare *Hans Gabr. Melin* Faust II (med inledning och korta förklaringar till det svårtolkade verket). I Lund, hvarifrån desse utgått, hade på 1850-talet *Gustaf Ljunggren* föreläst om Faust, och vid 1870-talets början höll *Albert Lysander* sin intressanta serie af föredrag, som utgåfvos under titeln „Faust, en själs historia“. Strax därpå (1876) utkom *Viktor Rydbergs* mästerliga tolkning af Faust I. Och på 1880-talet framträdde *August Lindberg* med Faust på scenen — också genom uppläsningar har han ju sedan bidragit till förståelsen af det stora diktverket.

Viktor Rydberg är Faust-tillägnandets främste man hos oss, ja vår främste Goethean under 1800-talets senare del — häri, som i så många andra fall, en Atterboms arftagare.

Redan 1867 offentliggjorde Rydberg sina „Bilder ur Faust", meditationer öfver temat med tolkningsprof. De fortsattes sedermera, men fortsättningen blef fragment. Däremot infördes i Svensk Tidskrift 1875 „Ur andra delen af Goethes Faust", en förklarande skildring med flera partier öfversatta. I dessa Bilder och skildringar visar sig Rydberg på ett mera personligt sätt än kanske någon annan svensk skald ha tillägnat sig och omsatt Faust-diktens poetiska motiv — han själf hade, som Warburg påpekat, under en tid (på 1860-talet) varit fylld af en verklig Faust-stämning, grubblande, tvifvelsjuk, vemodstyngd.

Djupa beröringspunkter har Viktor Rydberg också med Goethe: i hela sin klassiska studiekrets och sin konstnärliga ämnessfer, hvari också romantiska drag betydelsefullt spela in, vidare i det humanitära sträfvandet, tilldels också i det religiösa uppfattningssättet.

Goethes betydelse för vår litteraturs utveckling låter sig endast approximativt bestämma. Endast här och där är hans inflytande nog påtagligt; men det har genomsyrat marken och i hög grad befordrat diktningens och det fria tänkandets sådd. Har icke, kan man fråga, hela vår nyare vitterhet, för hvilken en förenklad konstform och en sund naturlighet blifvit lösen, haft Goethe — bredvid Runeberg — till föresyn?

I sin universalism tjänar hans diktning ju också till utgångspunkt för olika utvecklingslinier, för riktningar, som synas vara hvarandra alldeles motsatta. Ej blott Snoilsky och A. T. Gellerstedt, utan Ellen Key och Karl-Erik Forsslund hämta hos Goethe lifskraft och näring.

Så har Goethe vuxit in i vår andliga odling och blifvit en mäktig faktor däri.

Det har blifvit sanning hvad Johan Erik Rydqvist yttrade i en nekrolog öfver den vittre heroen i Weimar (Heimdall 1832):

Släkten skola, efter många irrfärder, återvända tacksamt till honom, som har en lärdom i behåll för alla, och kan upplåta för dem portarna till den enkla och rena konstskönhetens tempel.

Och för oss, som förenas i kärleken till det stora och äkta i Goethes diktning, och för hvilka den utgör en källa till föryngring, till sinneslyftning, till själsfördjupning, må det just om denna diktning gälla hvad han en gång sjöng i sin „Zueignung“:

So kommt denn, Freunde! Wenn auf euren Wegen
Des Lebens Bürde schwer und schwerer drückt,
Wenn eure Bahn ein frischerneuter Segen
Mit Blumen ziert, mit goldnen Früchten schmückt,
Wir gehn vereint dem nächsten Tag entgegen!
So leben wir, so wandeln wir beglückt.
Und denn auch soll, menn Enkel um uns trauern,
Zu ihrer Lust noch unsre Liebe dauern.

J. L. RUNEBERG.

(RITAT EFTER NATUREN AV C. P. MAZÉR.)

Ett nytt Runebergsporträtt.

Meddelande av **Ernst Lagus.**

Myntkamreraren doktor Fr. Kellberg i Stockholm är egare av en hittills icke i större kretsar känd blyertsteckning, föreställande J. L. Runeberg. Porträttet skall enligt underskriften vara „ritat efter naturen år 1835 av Mazér". Den nuvarande egaren erhöll bilden för 15 à 20 år sedan av sin mor, en syster till C. J. L. Almqvist. Huru den kommit i Almqvists ego är icke med säkerhet känt, men uttalar dr Kellberg en förmodan, att den möjligen varit en gåva från Runeberg till Almqvist. Denna förmodan vinner dock icke stöd av ett brev, som Almqvist den 1 juli 1837 skrev till sin nära vän Mazér, närmast angående Runebergs uppsats om Ramido Marinesco. I detta brev[1]) tackar Almqvist för Runebergs porträtt, vilket påtagligen — brevets stilisering är dock icke fullt klar — hade sänts åt Almqvist av Mazér, som då vistades i Finland, sysselsatt med talrika porträtteringar. Jag antar för min del, att det nu i dr Kellbergs ego befintliga porträttet är just det, som Almqvist tackar för i nämnda brev, ehuru denna hypotes kunde synes tvivelaktig, då ju teckningens underskrift uppger, att den utförts redan 1835. Måhända är denna uppgift, som ju kan ha införts senare, emellertid beroende på ett minnesfel: veterligen vistades ej heller Mazér sistnämnda år i Finland. Dr Kellberg har även, efter det jag delgivit honom min mening, förklarat att den antagligen är riktig. Han skriver sålunda: „Anteckningen och årtalet under bilden är gjord med bläck

[1]) Publicerat av Strömborg i Biografiska anteckningar III, 375.

missarie i Moskva. Han hade 1679 äktat Barbara Hassenia (död 1723), dotter af köpmannen Peter Hassenius i Reval, och hade med henne sönerna Peter (f. 1680, d. 1707), Thomas Henrik (f. 1682, d. 1723) och Johan Henrik (f. 1686, d. 1774) samt döttrarna Katarina (f. 1684, d. 1745), Elisabet (f. 1685, d. 1710) och Dorotea (f. 1788, d. 1725). Nära lierad med familjen, hvars olycksöden han delade, var den vid beskickningen anställde *Hans Persson Varell* eller *Varel,* en son af Petrus Haquini Varelius, kyrkoherde i Åsbo församling i Östergötland, och Magdalena Eosander. Han hade 1686 inskrifvits som student i Uppsala [1]) och 1699 fått som „volonteur“ följa med den stora legationen till Ryssland, vid hvilken hans morbror Samuel Eosander Göthe var tredje ambassadör [2]). Efter beskickningens hemresa stannade Varel kvar i Moskva för språkstudier, och till sitt „uppsåts desto bättre vinnande“ sökte han hos K. M:t ett stipendium, en ansökning, som K. M:t den 21 mars 1700 afslog på grund af „närvarande medellösa tider“ [3]).

Efter Narvaslaget slets Thomas Knipercrona från sin familj, och de höllos på skilda håll arresterade åtta månader, då de åter fingo bo tillsammans i svenska kronans hus („Svenska hofvet“) i Moskva, men under bevakning af 24 musketerare och så strängt inspärrade, att de ej ens fingo gå i kyrkan. Dock tilläts det Knipercrona på sensommaren 1701 att korrespondera, sedan brefven lästs i tsarens kansli [4]). Hans bref kommo emellertid sällan fram. Åter förbittrades fångenskapen därigenom, att maken skildes från hustru och barn, men så vardt tsaren blidare till sinnes, och de fingo flytta tillsammans igen. Under senare hälften af 1704 kunde Knipercrona ej heller

---

[1]) Se *K. G. Odén,* „Östgötars minne“ (1902), sid. 94.

[2]) Muscovitica: 1699 års beskicknings protokoll för den 15 augusti. Nicolaus Lindell i sitt „Diarium“ öfver samma beskickning upptar Varell (Varelius) som Göthes privatsekreterare, *Odén* gör honom till ambassadsekreterare.

[3]) Ansökningen bland „Biographica“: Varel.

[4]) Knipercrona till kungl. rådet och öfverste marskalken grefve Karl Piper den 16 mars 1702 (Muscovitica: Knipercronas und. skrifvelser).

klaga öfver arresten, men andra åtgärder af ryska regeringen upprörde honom. Svenska hofvet anslogs den 15 juli 1704 af posolski prikazen till salu, och Knipercronas egendom hotades med konfiskation, om ej inom den 15 november underrättelse ingått, att Chilkov fått igen hvad man beröfvat honom. Och dock tyckte Knipercrona, att de 12,000 rdr specie, som han hade försträckt „förnämt folk" i Ryssland kunde balancera mot Chilkovs saker. För att undgå ruin anhöll han hos Karl XII:s premierminister kungl. rådet grefve Karl Piper, att man måtte ställa Chilkov till freds [1]). Den 15 november kom, och månad efter månad gick, men i Moskva hördes ej utaf, att Chilkov fått sitt igen. Då skref Knipercrona den 18 maj 1705 till sekreteraren och assessorn Göthe, den ofvannämnde ambassadören, i Stockholm, att tsarens förste minister knes Fedor Golovin hotat med att vräka honom och hans familj från Svenska hofvet, om ej Chilkovs konfiskerade egendom återställdes [2]).

Kort därpå hemsöktes Knipercrona af en oväntad vidrighet. Tsaren ansåg sig ha blifvit bedragen i fråga om en öfverenskommelse rörande grunderna för en allmän utväxling af svenska och ryska krigsfångar [3]), och i vredesmod däröfver deporterade han Knipercrona i juli 1705 till det 370 verst från Moskva belägna Oranienburg, en ort, känd för sin oerhörda dyrhet [4]), ty hvarje matbit måste föras dit från platser, som lågo på 10 mils afstånd därifrån.

Knappt hade han i januari 1706 fått återvända till de sina i Moskva och till en lindrigare fångenskap — Kniper-

---

[1]) Knipercrona till Piper den 8 september 1704 (l. c.) De 12,000 rdr specie motsvara i våra dagars mynt omkr. 200,000 mk. I det nedan nämnda brefvet till Göthe uppger Knipercrona summan till endast 1,200 rdr. Hvilkendera siffran är den rätta, kan jag ej afgöra.

[2]) Brefvet bland Knipercronas und. skrifvelser (Muscovitica).

[3]) Om denna sak se Defensionskommissionens bref till Knipercrona den 16 december 1704 samt den 21 juni och 6 oktober 1705 (i dess registratur) äfvensom Knipercronas und. skrifvelse af den 10 mars 1706 jämte bilagor.

[4]) Så t. ex. begärde de i Oranienburg förlagde svenske fångne officerarna att, *för dyrhetens skull*, blifva förflyttade till annan ort (Pipers dagbok den 4 aug. 1714).

cronas och de fångna officerarna fingo nu bevista gudstjänsten i tyska slobodan och besöka hvarandra — förrän tsarens legationskansli försatte familjen i ångest genom sina skrifvelser om hofvets försäljning och indragning af dess enskilda egendom, om ej Chilkov vederfores rättvisa inom året [1]). Ändtligen, den 13 juli 1706, befallde senaten statskontoret, att till Chilkov skulle in natura eller i penningar återställas hvad som afhändts honom [2]), men först den 6 maj 1707 assignerades honom till räntekammaren de 2966 daler silfvermynt [3]). Vid samma tid rycktes Knipercrona ur sjuksängen och fördes snart sagdt med våld till gränsen. Men hans familj kvarhölls såsom gisslan mot Chilkov i Ryssland och blef under de därpå följande åren ett mål för den ryska regeringens oberäkneliga och grymma hugskott.

Genast vid Knipercronas hemkomst hade regeringen lofvat att utväxla hans familj mot Chilkov, men det blef ingenting af med saken till följd af än det ena, än det andra hindret från rysk sida. 1709 fingo residentens hustru och barn emellertid befallning att begifva sig till Novgorod i och för utväxling, men däraf blef då intet, och de släpades tillbaka till Moskva — allt på egen bekostnad — samt höllos där i svårt fängelse, emedan rykte gick, att Chilkov och de andra förnäma ryska fångarna i Sverige underkastades hård behandling [4]). En lindring i familjens ställning inträdde omsider, och så länge den fick stanna kvar samlad i Moskva voro förhållandena drägliga, trots skilsmässan från maken och fadern. Sönerna voro de efter Poltavaslaget och kapitulationen vid Perevolotjna talrika svenska fångarna till mycken nytta i „prikazen", medan den yngsta af döttrarna, Dorotea, gjorde en af fångarna lycklig. Hon skänkte nämligen sin hand åt den ryktbare statsmannen Thomas Polus' fångne son, gardeslöjtnanten grefve Jakob Polus (född 1685), med hvilken hon firade

[1]) Knipercronas und. skrifvelse den 31 maj 1706.
[2]) Kungl. senatens registratur.
[3]) Handlingar angående „Ministrar. Utländske. Ryssland. I".
[4]) Bref från residentens son Thomas till fadern af Moskva den 14 december 1709.

bröllop den 4 september 1712 i närvaro af bland andra självfve Karl Piper[1]), som fått pröfva lyckans omskiftelse och då var rysk krigsfånge. Samtidigt med bröllopsglädjen väcktes hos familjen hopp om att få återförenas med fadern.

I Sverige hade Chilkov erbjudit sig att utverka, att familjen och dess egendom samt därjämte den vid Poltava fångne kunglige sekreteraren *Joakim von Düben*[2]) skulle lösgifvas mot honom. Svenska senaten hade för sin del 1711 förordat detta förslag, och konungen hade från Turkiet i två skrifvelser, som anlände till Stockholm den 13 april och 28 maj 1712 befallt senaten att vidtaga de för ändamålet nödiga åtgärderna. På senatens order anhöll också grefve Piper den 16 juli 1712 skriftligen hos knes Dolgorukij, att utväxlingen måtte gå för sig[3]).

Men de ljusa utsikterna för familjen förmörkades plötsligt. Chilkov greps på bar gärning med att föra en förbjuden hemlig korrespondens, och det beslöts i december 1712, att han skulle förflyttas från Stockholm till Västerås[4]). Antagligen som repressalier därför sprängdes familjen Knipercrona 1713. Modern och de två döttrarna fingo stanna i Moskva, men sönerna och mågen fördes bort till Oranienburg. Kostnaden för tre hushåll blef fadern hart när omöjlig att bära i synnerhet som hofvet i Moskva sedan hans aflägsnande två gånger härjats af eldsvådor, trots dörrar och fönsterluckor af järn, och han måst bekosta reparationen, hvartill kom, att han ej fick in sina i Ryssland utlånade pengar och ej på åratal fick ut sin residentslön. Familjen råkade i det största elände. Efter någon tid, antagligen under loppet af 1714, fingo sönerna emellertid tillåtelse att återvända till Moskva, tvifvelsutan genom bemödande af Chilkov, som måhända hoppades att

[1]) Pipers dagbok.

[2]) Slutligen riksråd och friherre.

[3]) Pipers dagbok.

[4]) Rådsprotokoll den 17 december 1712. Förflyttningen skedde först 1713 (Vice landshöfdingen i Västmanland C. Ribbings und. skrifvelse den 23 maj 1715) och gjordes sjövägen för en kostnad af 30 dlr kopparmynt (Galles specifikation bland „Handl. rör. ryska fångar" den 12 maj 1713).

själf därigenom bereda sig möjlighet att få återkomma till Stockholm [1]).

Emellertid afgingo från Stockholm nya order till grefve Piper att arbeta på utväxlingen. I memorial af den 6 april och 14 juli 1714 anhöll han om storkanslern Golovkins och furst Mensjikovs medverkan till frågans lösning i önskad riktning [2]). Själf sökte familjen Knipercrona verka för sin sak genom att för vice rikskanslern Sjafirov under dennes resa genom Moskva skarpt framhålla, att konung Karl för länge sedan samtyckt till utväxlingen [3]). Ändtligen gaf äfven tsar Peter sitt bifall till densamma, hvarom generalamiralen Apraksin från Petersburg i bref [4]) af den 27 december 1714 underrättade senaten i Stockholm med begäran, att denne ville ofördröjligen utse utväxlingsort på gränsen. Senaten svarade, men i amiral Gustaf Wattranghs namn, i ett bref, dateradt Karlskrona den 8 februari 1715, att Chilkov skulle föras åt Åbosidan till, så snart underrättelse kommit, att Knipercronas familj och von Düben vore i nejden [5]). Apraksin föredrog saken för tsaren, som bestämde, att de svenska fångarna utan dröjsmål skulle skickas från Moskva och, så snart de kommit till Kronslott, fritt få passera till Åbo, hvarifrån de skulle få skicka en af sitt folk till Sverige. På samma sätt skulle Chilkov, då han närmade sig gränsen, ha rätt att sända en af de sina med bref till Ryssland [6]). Apraksin hade ej varit sen att meddela familjen Knipercrona den glada nyheten, och redan den 25 maj skyndade sig Knipercronas och Düben att lämna Moskva. Men därmed voro ej alla moln sking-

---

[1]) Muscovitica: Knipercronas und. skrifvelse (odat.)

[2]) Pipers dagbok.

[3]) Apraksin till svenska senaten (se följ. not).

[4]) En svensk öfvers. af brefvet är bilagd senatens und. skrifvelse den 8 februari 1715.

[5]) Prinsessan Ulrika Eleonoras egenhändiga kopia af brefvet bland „Handlingar rörande svenska fångar i Ryssland. 4°.

[6]) Apraksin till Wattrangh af Kronslott den 19 maj 1715 (Orig. jämte svensk öfvers. bland „Handlingar rörande svenska fångar i Ryssland. 4°).

rade. Hvad skulle Polus' öde blifva, ty han var ej inbegripen i utväxlingen mot Chilkov? Då Knipercronas kommit till Petersburg, lyckades man emellertid den 13 juni utverka en order, att Polus och hans grefvinna skulle få följa efter mot försäkran, att han hos svenska regeringen skulle utbedja sig en fången rysk officer till utväxling. Några dagar därefter träffades familjen af „bedröfliga tidender": residenten Knipercrona hade den 10 maj [1]) dött. I sin förtviflan var änkan ett ögonblick besluten att stanna kvar i Ryssland. Men man fortsatte färden, och några dagar efter sin ankomst till Åbo hade familjen glädjen att där den 28 augusti återförenas med det grefliga paret Polus. Från Åbo skrefvo fru Knipercrona och Düben ett bref till K. M:t, i hvilket de notificerade sin ankomst och efter en ödmjuk tacksägelse för utväxlingen anhöllo, att den måtte snart gå för sig, „damit wir arme gefangene die von so vielen jahren her vermisste edle freÿheit ein mahl wirklich wieder erlangen mögen". Därjämte anhöll fru Knipercrona för sin del, att en fången rysk officer måtte få utbytas emot hennes måg. Brefvet [2]), som fattats i pennan af Düben och företeddes kommenderande generalen i Finland furst Golitsyn, öfversändes af denne med en Dübens tjänare den 2 oktober, och med samma lägenhet underrättade Golitsyn Chilkov om, att allt var klart för utväxlingen.

Redan den 1 november befallde prinsessan Ulrika Eleonora och senaten vice landshöfdingen i Västerås baron Konrad Ribbing att fråga Chilkov, om han vore till freds med, att de svenska fångarna genast fördes öfver till Sverige på det villkor att, så snart de ankommit till Stockholm, han själf 2 och en rysk löjtnant 1, i utbyte mot Polus 3 utan ringaste tidsspillan sändes hem till Ryssland. Ginge han in därpå, skulle med nästa post till regeringen

---

[1]) Så enligt en till „Stater för utrikesministrar" fogad uppgift. Enligt nedanstående dagboksanteckningar skulle Knipercronas dödsdag ha varit den 15 maj.

[2]) Original bland „Handlingar rör. svenska fångar i Ryssland. 4".

inskickas en af Chilkov till vederbörande i Finland ställd skrifvelse med redogörelse för denna utväxlingsmetod [1]). Samtidigt begaf sig von Dübens broder kammarherren Anders von Düben till Västerås för att närmare ordna saken. Chilkov tyckes ej ha gillat den föreslagna utväxlingsmetoden, ty i det begärda brefvet till knes Golitsyn [2]), säger han, att man kommit öfverens om, att utväxlingsorten skulle blifva Eckerö. De svenska fångarna skulle på en finnskuta (ej ett örlogsfartyg) jämte en officer, fyra musketerare och sex båtsmän föras från Åbo till en liten holme vid byn Björnhofda på södra delen af ön och invänta Chilkovs ankomst från Grisslehamnshållet.

Allt tycktes nu vara klart, och längtande hjärtan på ömse sidor om hafvet hoppades nu nå sin längtans mål. Men man gjorde skeppsbrott i själfva hamnen.

Konung Karl hade i fråga om utväxlingen i en skrifvelse, som kom rådet till handa, först sedan det med ryska regeringen gjort aftal om Åbotrakten som destinationsort för de svenska fångarna, bestämt, att Chilkov skulle föras till Kalmar och därifrån på en fregatt transporteras till Windau, på hvars redd utväxlingen med Knipercronas och von Düben skulle gå för sig [3]). Och i bref af den 13 maj befallde senaten vice landshöfdingen Ribbing att ofördröjligen vidtaga åtgärder till Chilkovs affärdande — så snart denne först betalt sina kreditorer. Ribbing förfrågade sig några dagar därefter [4]), huru Chilkov skulle färdas, och bifogade en af Chilkovs sekreterare Aleksej Mankiev på latin framställd begäran, att Chilkov måtte få taga vägen öfver Stockholm för ordnande af sina affärer. Men den 18 aug. gaf konungen senaten befallning att utfärda order om, att samtliga ryska fångar ej längre skulle åtnjuta samma

---

[1]) Brefvet till Ribbing, som saknas i senatens registratur, finnes i kopia af S. Bark bland „Handl. rörande Svenska fångar i Ryssland. 4".

[2]) Odaterad svensk öfversättning bland de i not 1 citerade handl.

[3]) Konungen till rådet, Stralsund den 31 mars 1715 (ankommet till Stockholm den 14 maj s. å.). Tryckt i „Hist. handl.", XV, 137.

[4]) Ribbings und. skr. den 23 maj 1715 (Landshöfdingars i Västmanlands län und. skrifvelser).

frihet som dittills, utan hållas inspärrade, emedan de svenska fångarna i Ryssland behandlades mycket hårdt. Särskildt hade det upprört konungen, att fyra svenska generalmajorer sutto tillsammans i två små rum i ett befäst kloster, där i järn slutna missgärningsmän förvarades [1]. Då Ribbing fick senatens order [2], frågade han, om han verkligen skulle innesluta Chilkov på slottet, enär det nu vore beslutet, att utväxlingen snart skulle försiggå [3]. En ny order från konungen af den 18 januari 1716 betog Ribbing all tvekan: Chilkov skulle hållas noga bevakad på slottet utan möjlighet till korrespondens eller samtal med någon [4], och den 30 januari befalldes Ribbing att låta afföra Chilkov under säker vakt och betagen hvarje tillfälle att samtala med någon till Örebro, hvarifrån han sändes till Jönköping [4]. Detta skedde i midten af februari [5]. Från Jönköping fördes den beklagansvärde ryske residenten den 27 i samma månad till Visingsborgs slott på Visingsö i Vättern, och där befriades han snart, den 8 november s. å., af döden från sina lidanden [6]. Hans vän och medfånge general Artamon Michailovitj Golovin anhöll hos Karl XII, sedan det i början af år 1718 beslutits, att Golovin och knes Ivan Jurjevitj Trubetskoj skulle utväxlas mot fältmarskalken Rhenschiöldh, att Chilkovs då ännu obegrafda lik, hans husgeråd och tjänare måtte få öfverföras till Ryssland [7], och i sammanhang med nyss-

---

1) Konungen till rådet den $^{18}/_{29}$ augusti 1715; uppläst i senaten först den 10 oktober (tryckt i „Hist. handl.", XV, sid. 236—237).

2) Senaten till landshöfdingarna den 10 oktober 1715 (Senatens registratur).

3) Ribbings und. skrifvelse den 5 november 1715 (Landshöfdingars i Västmanlands läns und. skrifvelser).

4) Riksregistraturet.

5) Ribbings und. skrifvelse den 15 febr. 1716 (Landshöfdingars i Västmanlands län und. skrifvelser).

6) Enligt en specifikation bland handlingar rörande fångarna på Visingsö. Den vanligen förekommande uppgiften, att Chilkov dog 1718, är oriktig.

7) Golovins und. skrifvelse (latin) af Visingsborg den 24 februari 1718 („Handlingar rörande ryska fångar i Sverige. Generalerna").

nämnda utväxling, som egde rum den 19 oktober 1718 på Löfö [1]), där svenska och ryska plenipotentiärer underhandlade om fred, fick ock den döde Chilkov följa med för att antvardas åt fosterjorden.

Men i fiendernas land fingo familjen Knipercrona och von Düben tills vidare stanna. De väntade i Åbo dag efter dag på den glada nyheten, att de skulle få gå ombord och vid Eckerö stiga öfver tröskeln till friheten, men västern var stum. All korrespondens österut hade i Sverige blifvit förbjuden. Däremot fingo de fångne med oro se fiendens stora skeppsrustningar mot deras fädernesland; de sörjde öfver sin vanmakt, men sökte i tysta böner den allsmäktiges bistånd till farans afvärjande.

Huru dessa väntans dagar fördrefvos, därom vittna de enkla dagboksanteckningar, som en af fångarna fört och som numera äro införlifvade med samlingen „Biographica. Knipercrona“, efter att förut ha haft sin plats bland Th. Knipercrona d. y:s beskickningshandlingar. De utgöra 5 half-foliosidor under rubriken „Journal“. Många skäl synas mig tala för, att antecknaren är den ofvannämnde Varell. Dels påminner pikturen i manuskriptet om annan skrift af Varells hand, dels talar författaren om sina förbindelser med familjen Göthe, dels sluta anteckningarna den 11 juli 1716 kort före den tidpunkt, då Varell synes ha dött. Han insjuknade nämligen i juli månad så svårt, att han ej var säker på, om det gällde lif eller död, hvarför han gjorde upp sitt testamente. Detta, som uppsattes af von Düben, underskrefs med darrande hand af Varell på Åbo slott den 28 juli 1716 och bevittnades af Polus och von Düben [2]).

Efter Varells död förblef von Düben som fånge i Åbo, tills han i slutet af 1718 utväxlades mot en kapten och en

---

[1]) Grefve Karl Gyllenborgs und. skrifvelse af Löfö den 19 oktober 1718 (Muscovitica: Plenipotentiariernas på Löfö skrifvelser).

[2]) Testamentet, som i likhet med anteckningarna legat bland Th. Knipercrona d. y:s beskickningshandlingar (Muscovitica) förvaras nu i samlingen „Biographica: Varell“. Odéns uppgift l. c. att Varell dog 1718 torde, efter hvad ofvan sagts, vara oriktig.

fänrik. I december nämnda år återkom han till Stockholm [1]).

Familjen Knipercrona, för hvilken besvikelsens dagar voro många, fick se von Düben lycklig vända stäfven åt fäderneslandet. Själf måste den stanna kvar i fångenskapen först i Åbo, sedan i Petersburg. Men i sina och barnens namn besvor fru Knipercrona drottning Ulrika Eleonora att, då nu Chilkov, låt vara som död, fått lämna Sverige, genom sina ministrar vid fredskongressen yrka på, att också hon och barnen, „die nur einzig und allein zu repressalien vor wohlgedachten zar. Residenten angehalten worden, auf freÿen fuss gestellet und nach Schweden abgelassen werden mögen." Den hemvändande von Düben kunde berätta om familjens lidanden. Den var alldeles utblottad samt saknade medel till hemresan, om sådan skulle komma i fråga, och till sina skulders betalning, om ej kunglig nåd trädde räddande emellan [2]). Men „hemkomstens dag" gick sent upp för henne. Först efter freden 1721 befriades familjen ur sin tjuguåriga fångenskap.

Här följer den lilla, antagligen af Varell förda dagboken. Vid utgifningen ha inga andra ändringar vidtagits, än att åtskilliga förkortningar upplösts.

---

[1]) Von Düben, utnämnd till statssekreterare vid krigsexpeditionen, började den 24 december 1718 bevista kanslikollegii sessioner och omtalas i protokollet för denna dag såsom den där „nyligen" kommit ur fångenskapen.

[2]) Fru Knipercronas bref i original, utan dato, bland „Biographica: Knipercrona".

Journal

Anno 1715.

Den 25 maji om aftonen kl. 9 reste wij ifrån Moscou.
d. 4 Junii kommo wij till Novogrod.
d. 11 till Petersbourg.
d. 13 afskickades därifrån ordres till Moscou effter gref Polus.
d. 23 reeste Th. Knipercrona med knes Chilkof till Cronslott.
I desse dagar echaperade öfwerstlieutenant Stobæus.
Item den engelske och hollendske coffordieflottan.
d. 24 kom han [Th. Knipercrona] tillbakars och berättade, att Stobæus wore attraperad wijd Coporien; men det war osandt.
d. 25 baar jag till M:r Shilling [1]) de mig till öfwerbringande recommenderade brefwen att öfwersee; item ett paqvet angående sal. H:r Nils Göthe [2]); item ett pacqvet angående mit gratiale.
Straxt effter Stobæi echapade fördes gref Piper till Nötheborg.
Schoubynachten Ehrenskiöld in i Peterburgska fästningen; item Tilon [3]). Fröknarne Hornerne blefwe hårt insperrade etc.
ditto kom H:s Zar. M:et ifrån Cottlina Oslof [Ostrov] till Petersburg.
d. 27 giordes effter hållen mässa i Petersburg en starck canonade till åminnelse af Pultafske victorien.
Ditto förnummos de bedröfveliga tijender, att residenten Knipercrona vore död.
Ditto förnamms om skeppet Narva, som med 500 eller mehr man wijd Cottlina öen af ett åskeslag war flöget i lufften, hvilket war sant.
Ditto blef ett örlogskepp i Petersbourg af stapeln låtet.
d. 29 canonerades på Zar. Maij:tts nampnsdag.
Ditto sade knes Tscherkaski, att couranterne confirmerat wår konungs victoria öfver Brandeburgaren.
d. 30 reeste Zar. M:et till Chronslått. Kom dagen efter tillbakars.

Julius.

d. 4 reste han åter till Cronslått.
d. 6 war Th. Knipercrona hoos amiralen gref Opraxin, som sade, att generalmajorn och commendanten Schernitzof hade ordre att skaffa oss bort med proviantskeppet till armeen

---

[1]) En *Benedikt Gustaf Schilling* deltog som „volunteur" i 1699 års ambassad (N. Lindells Diarium öfver beskickningen 1699).

[2]) Antagligen hofjunkaren *Nils Göthe*, en son till ambassadören Samuel Göthe, Varells syskonbarn.

[3]) Majoren *Tilow von Tilow?*

i Finnland, hwarest knesen och generalen Michalla Michailowitz Gallitzin skulle beställa om uthwäxlingen.
d. 7 war Th. Knipercrona hoos försten Menschikof till måltijd, som sade, att man redan längesedan hafft tijdender om des faders död. Sade och, att zar. M:t beklagade fru residentskan och hennes barn, bad dem blij qvar i Ryssland; H:s Z. M:t worde dem med god rang förseendes. Item befalte försten, att Th. Knipercrona skulle bringa till honom sin moder.
d. 8 foor hon wäl med sina söner dijt, men träffade honom intet.
Imedlertijd war Zar. M:t med sin flotta gången ifrån Kottlin öen åth Reval.
Ditto war fru residentskan hoos vice amiralen Crelitz, där hon fick wiss efterrättelse om sin mans död, som war skedd d. 15 maij [1]), hvilket af [ock]? Mad:e von Kochens bref, som war kommet under hållendske residentens couvert, uthwijste.
d. 9 resolverade sig fru residentskan att blij qvar i Ryssland.
d. 10 ändrades denna resolution.
d. 11 fördes wåra saker neder och gingo öfwer på andra sijdan.
d. 12 lågo wij stilla.
d. 13 gingo wij fort med proviant-corbuserne under öfwersten Ostrofski commando till taalet 22. Däruppå fördes och 600 man recreuter. Vår wachtcapitain heet Boris Andr. Levaschof.
Ditto kl. 12 wijd middagst[id] kommo wij till Kottlin Ostrof.
d. 14 lågo wij stilla.
d. 15 gingo wij åther med ådror och lijten wind.
d. 20 kommo wij i inloppet för Helsingfors, där wij lågo till d. 2 aug. för ett saltskepp, som uthladades.
d. 21 skickade öfwersten Ostrofski en courier till knös Gallitzin.

Augustus.

d. 2 gingo wij ifrån Helsingfors.
d. 20 emot afftonen kommo wij under Åbo slått.
d. 21 tågade wij canalen upföre och blefvo straxt aflefwererade till öfwerst Skotts wacht. Fingo och straxt qwarteer wijd stranden i Professor Hielms huus.
d. 23 kom generalen knös Gallitzin på en galere tillbakars till Åboo.
Ditto på afftonen beskickade han fru residentskan och lät beneventera henne, så och beklaga, att hoon hafft en så lång och besvärlig reesa.
d. 24 war secreteraren Düben och bägge Knipercronerne hoos

[1]) Se sid. 37, not 1.

knösen och giorde sin reverence, blefwo där qwarhåldne till måltijd och ad ebrietatem usque tracterade.

Där taltes, huru som på wår sijda man hade behållit den galeren och convoy, som hade öfverbracht generalmajorn Horn, hvilket wore ett hinder för oss.

d. 26 besökte han med generallieutenanten Bruss [Bruce] och många andra öfverstar och officerare fru residentskan.

d. 28 kom gref Polus med sin grefvinna på en galere till Åbo.

d. 29 upwachtade han knösen och Bruss.

d. 28 kom general major Balck till Åboo . . .

7:br. [September].

d. 26 skickade kniösen till köket en qwijga och fåår.

Straxt därpå gick secreteraren Düben, gref Polus och Knipercrona till honom och fingo det besked, att en dräng skulle skickas föruth åth Stockholm.

d. 27 war secreteraren Düben och M:r Thomas hoos förston Galitzin och öfwergåfwo brefwen, som skulle skickas med drängen åth Stockholm. M:r Thomas begärte, att ock en af des fru moders drängar måtte få gå med. Men försten swarade: „det woro nog af en“.

October.

d. 1 fingo zariske officerarne af staben, som warit med i combaten wijd Wasa, medailler af guld.

d. 2 kom öfwersten Bils och bad secreteraren Düben, gref Polus och Knipercrona till måltid hoos knösen, sade, att secreterarens dräng skulle nu blifwa aflåten, bad, att secreteraren igenom skrifwelse wille procurera de anhåldne galeernes relachement, qvod hic noluit.

d. 2 skickades secreteraren Dübens Isac ifrån Åbo åth Stockholm.

d. 3 antydde oss öfwerst Bils af generalen Gallitzin, att wij skulle blij flytta på slottet.

d. 5 transporterades wij dijt och fingo fyra gemaker och ett kök.

d. 7 finge wij till wachtofficerare en rysk lieutnant, benämd Andrei Jurgawitz Ladyschenin; tillförene hade wij hafft en tysk, benämd Hillman.

d. 8 skrefs åther wårt folck op.

d. 16 skickade oss knösen 6 fåår.

November.

d. 8 war secreteraren Düben och M:r Th. Knipercrona hoos knösen till måhltijd på hans nampnsdag.

d. 23 blef lieutenant Ladyschenskoi commederat åth Petersburg, i hwars ställe wij fingo capitain Kriustschof.

X:br. [December].

d. 1 reeste knesen åth Petersburg och så wijdare åth Musko.
d. 6 förnummo wij först af wår capitain Kriustschof, sedan af generallieutenant Brüss de bedröfweliga tijenderna, att de wåra blifwit slagne på Landt-Rügen.
d. 27 sades, att öfwersten Boye med ett partij af 600 man af ryssen wijd Torne wore slagen och han sielf fången.
d. 30 fick secreteraren Düben bref ifrån Isac af d. 3 X:br.

Anno 1716. Q. D. B. V. [Quod Deus bene vertat].

d. 2 martii communicerade wij, administrando domino magistro Sorgero, hoffpredicant hos generallieutenant Bryss.
d. 5 finge wij weeta i bemelte Hr generallieutenants huus, att hennes Maij:t wår enckedrottning war d. 25 Nov. nästf. åhr död blefwen.
d. 15 martii kom försten Gallitzin tillbakars till Åbo kl. 6 f. m. Beneventerades med canonerne.
Ditto des unga förstinna, furst Kurakins dotter.
d. 17 ditto war secreteraren Düben, gref Polus och både Knipercronerne hos honom till måhltiid. Fru residentskan war ock inviterad, men excuserade sig med sin dotters siukdom.
d. 8 April blef Cajaneborg gvarnison, som emot accordet under namn af repressalier för de ryske anhåldne galeerne, till fångar giorde woro, införde på Åbo slått.
d. 14 kommo styckerne till tahlet 12 eller 13 af jern, 3 eller 4 af metall, 3 klåckor, 2 fahnor.
d. 10 Maji kom amiralen grefwe Opraxin till Åbo.
d. 13 giorde de wåra hoos honom upwachtning, då han lofwade att aflåta den yngre Knipercrona till Swerige.
d. 16 skref jag till hr stats-secreteraren Barck [1]) och des swärmoder, fru assessorskan Göthe [2]), på tyska, hvilka bref med andra skulle skickas med Knipercrona.
d. 17 brachtes wåra bref och skriffter till ofwan bemälte amiral, som frågade, om alla woro på tyska. Men såsom det swarades, att ock några voro på swenska, sade han: „wij har ingen swensk tolck" etc.
d. 18 brachte både Knipercronerne dijt de tyska brefwen, då han, amiralen, sade sig hafwa fått bref af Zar. M:t, det han ock äfvensom wijste Thomas Knipercrona, de dato Königzberg d. 13 April, hwaruti Zar. M:t skall skrifwit,

[1]) *Samuel Bark,* den bekante statssekreteraren, slutligen riksråd och grefve, gift med Varells syskonbarn.
[2]) *Anna Bertilsdotter Göthe.*

att all correspondence woro af de våra afhuggen, och par conseqvens kunde han intet aflåta någon, som han förr lofwat. Doch wille han wijdare skrifwa hans Zar. M:t till därom, det han ock i Thomas Knipercronas närwaro befalte sin secreterare göra.

Ditto när de kommo till knös Gallitzin och beklagade sig, att deras hopp wore åther till intet blifwit, derföre att Zar. M:t förbjudit correspondencen, sade knösen *los lag*[1]) retro legendo.

d. 22, som war 3:die dag pingst, besökte generalamiralen Opraxin och knös Gallitzin fru residentskan.

d. 23 blef en rysk capitain och des lieutenant wijd Åbo arquebuserade, för det de emot Zar. M:tz så stränga förbud hafwa plundrat en präst. En capitain, som för uthlofwad wedergällning af prästen rögt honom de andra, måste löpa gatulop, effter han gärningen intet straxt angifwit hoos sitt generalitet. Soldaterne, som läto bruka sig wid berörde sköfling, blefwo grufveligt knutade.

Ditto skickade generalamiralen Opraxin fru residentskan 5 säckar miöl, $^{1}/_{2}$ tunna gemeent brennewijn och ett par byttor smör.

d. 27 gick den ryske galléeflottan uth ifrån Åbo. Marchen begyntes kl. 7 f. m. med en canonade af alla galleerne [på] en gång i sådan ordning, att generalen knes Gallitzins esqvadre hade avantgardet, amiralen Opraxin gick mit uti, och generallieutenant Bryss hade arriergardet. Galleerne woro till talet några och siuttio. Dominus exercitium sit nobiscum et protegat nos propter nomen sanctum suum! Amen.

d. 23 Junii kom generalmajoren Dupré med Ingermanlands regementet uppå 22 galleer till Åbo och gick d. 25 ditto uth igen att conjungera sig med amiralen Opraxin. Gud göre deras anslag till intet!

d. 29 förnummo wij, att h:s excellentz gref Piper redan för 5 weckor sedan wore död blefwen i Nötheborg och begrafwen.

d. 30 syntes wijd och lijtet effter middagztijden en stierna under solen, som wid solenes fortgång blef effter. Dagen war heel klar och warm.

d. 7 Julii passerade den ryska galleeflottan Åbo förbij tillbakars ifrån Åland, då någre af de förnähme officerarne incognito woro i Åbo och besökte sina fruar.

d. 11 blefwe officererne med deras hustrur och barn, item andre af Cajaneburgiske gvarnisonen förde ifrån Åbo slott på kreijare och talcker förmodeligen åth Petersburg.

[1]) Dessa twå ord lästa baklänges („retro legendo") bilda ryska ordet солгалъ = han ljög.

Israel Hwassers uttalanden i hans finska korrespondens om personer och förhållanden i Sverige.

Af G. Heinricius.

I den flitiga och långvariga korrespondens, hvilken professor Israel Hwasser i Uppsala 1831—1855 förde med sina finska vänner, professorn *Immanuel Ilmoni*[1]) och tulldirektören *Chr. Avellan*[2]), ingå flere uttalanden af Hwasser om personer och förhållanden i Sverige.

Då jag tror, att dessa Hwassers åsikter och bedömanden skola intressera den svenska litteraturens vänner i Sverige och Finland, har jag velat offentliggöra ifrågavarande förut icke publicerade delar af de Hwasser'ska brefven tillika med nödvändiga förklaringar och biografiska upplysningar. Denna uppsats utgör på sätt och vis ett komplement till den af mig i Svenska Litteratursällskapets i Finland Förhandlingar och Uppsatser 20, 1906, intagna artikeln „Israel Hwasser och Finland".

Som bekant var den förnämsta orsaken till Hwassers beslut att lämna Finland, där han så framgångsrikt hade verkat som professor i medicin först vid Åbo akademi och

---

[1]) *Ilmoni, Immanuel*, f. 1797, professor i praktisk och teoretisk medicin vid universitetet i Helsingfors 1834, d. 1856.

[2]) *Avellan, Christian*, f. 1778, hofrättsråd i Åbo hofrätt 1827, öfverdirektör för tullverket i Finland 1831, afsked 1841, d. 1848.

sedan vid universitetet i Helsingfors, och öfverflytta till Sverige, hans fasta föresats att söka motarbeta de försök, hvilka från början af 1820-talet gjordes i Sverige att förlägga den medicinska undervisningen från universiteten i Uppsala och Lund till det Karolinska mediko-kirurgiska institutet i Stockholm.

För att med större framgång kunna kämpa för sina idéer och för den medicinska fakultetens bestånd beslöt Hwasser att offra sin trygga ställning och ekonomiska fördel vid universitetet i Helsingfors och ansökte 1829 den efter *Zetterström* [1]) lediga professuren i teoretisk och praktisk medicin vid Uppsala universitetet, till hvilken han äfven utnämndes den 17 sept. 1830.

I den mångåriga, med mycken liflighet och bitterhet i kommittéer, ämbetsutlåtanden, särskilda skrifter och i riksdagen förda striden mellan Karolinska institutet och de medicinska fakulteterna vid de båda universiteterna tog Hwasser en väsentlig del. Hans förnämste motståndare var den berömde kemisten *J. J. Berzelius.* [2]) Hwasser, teoretikern och naturfilosofen, ansåg praktikern och empirikern Berzelii då redan af några klarsynta män omfattade och genom senare tiders erfarenhet riktigt befunna förslag innebära stor fara för medicinens studium och utveckling. Berzelius och hans likatänkande ansågo, att de större tillfällen till praktisk öfning, hvilka en hufvudstad erbjuder, göra att en medicinsk utbildningsanstalt kunde förläggas lämpligare där än i en småstad. Hwasser sökte visa att sjukhuskliniker väl utgöra en väsentlig del af läkarens uppfostran, men dock endast en del, ty läkarebildningen innehåller äfven andra element än det, som på sjukhus står att förvärfva; en afsöndring af medicinen från kulturens gemensamhet vore förkastlig.

---

[1]) *Zetterström, Karl,* f. 1767, med. adjunkt i Uppsala 1802, med. professor i Uppsala 1820, d. 1829.

[2]) *Berzelius, Jöns Jakob,* f. 1779, professor i farmaci och medicin vid Karolinska institutet i Stockholm 1807, präses i vetenskapsakademin 1810, d. 1848.

Hwassers kamp mot „Caroliniterna“ var långvarig och fortsattes ännu efter Berzelii 1848 inträffade död. Ehuru han på sätt och vis utgick som segrare ur densamma, lämnade den likväl honom liten tillfredsställelse och mycken bitterhet, gaf honom föga ro och mycken harm.

I Hwassers bref till Ilmoni finnas några uttalanden angående nämnda strid. Sålunda skrifver han d. 12 nov. 1837:

„Hvad de käràlskelige Caroliniterne beträffar, så vet jag att de utan misskund handskas med min stackars reputation, men detta förlåter jag dem, ty i wår ömsesidiga tvist war jag den angripande och i något af det klander, som personligen rigtas emot mig, hafva de icke så alldeles orätt, ehuru de i hufvudsaken hafva det. Hvad vår tvist åter beträffar, så kan jag, såsom det blifvit yttradt af en viss hög auctoritet, anse mig hafva segrat, och tecknet dertill är inrättningen (i Uppsala) af chirurgiæ professionen, som nu ändteligen för sig gått. — Deras prat är således blott munväder och betyder ingenting, ehuru det smärtar mig, derföre att det utgår ifrån många, som warit mina ungdomsvänner.“

Vid 1840 års riksdag hade utskottet tillstyrkt en af K. M:tet äskad förhöjning af staten för Karolinska institutet med ett tillägg till förmån för institutet. I prästeståndet motsatte sig både *Tegnér*[1]) och *Geijer*[2]) detta tillägg, hvilket ej heller antogs af riksdagen.

Härom skrifver Hwasser d. 3 maj 1840:

„Wåra riksdagsmän äro i det närmaste deliranter. Min och Berzelii envigeskamp torde af dem tillsvidare afgöras till den sednares förmån, men det betyder ingenting — jag tappar ej modet för det. — Jag har vunnit segrar, som ej synas — förr än i en framtid.“

Den 14 juni 1840:

„Jag förmodar att den strid jag nyligen fört med Berzelius och consortes nu är af Dig känd. Blott jag orkar hålla ut, hoppas jag att slutligen vinna fullkomlig seger. — Men striden är

---

[1]) *Tegnér, Esais,* f. 1782, biskop i Wexiö 1824, d. 1846.

[2]) *Geijer, Erik Gustaf,* f. 1783, professor i historia i Uppsala 1817—1846, d. 1847.

hård och smutsen haglar mig om öronen, men jag har dock fått en och annan af de tänkande för mig — *Wingård*[1]), Tegnér o. s. v. Skräflan Geijer[2]) har i denna fråga warit lika som i alla andra opålitlig, fallit än hit och än dit. — Ungdomen i allmänhet har jag för mig, ehuru man temligen allmänt är missnöjd med mina fakultetskamrater."

Den 11 okt. 1840:

„Borgare och Bondestånden hafva tagit parti för Institutets tendens. Adeln och presterne åter sätta sig emot tendensen, men äro gynnsamme mot Inrättningen sådan den nu är. Institutisternas intriger hafva dock gjort dem förhatlige hos många, som i början woro deras vänner."

I kampen för den medicinska fakultetens vid universitetet rätt sökte Hwasser personligen inverka på kronprins Karl, akademiens kansler.

Han skrifver därom d. 15 nov. 1845 till Ilmoni:

„Stockholmsligans intrigeurer hafva utkräft all min uppmärksamhet. Jag har haft många conferenser med Kronprinsen och hoppas att i den dubbla strid, som nu pågår, kunna hålla min och fakultetens sak oppe. *Wahlenberg*[3]) är en oxmickel och *Huss*[4]) en lurifax. Men lyckligtvis är *Bergstrand*[5]) hederlig, nitisk och pålitlig. Deremot sviker mig sannolikt Geijer."

Den 25 mars 1846 meddelar Hwasser Ilmoni följande om stridens utgång:

Min gamla strid med Berzelius och Caroliniterna anser jag nu, efter ett samtal jag nyligen haft med Konungen, wara afgjord

---

[1]) *Vingård, Karl Fredrik af,* f. 1781, biskop i Göteborgs stift 1818, ärkebiskop 1839, d. 1851.

[2]) Geijers bekanta „affall" från det konservativa partiet till det liberala hade skett kort förut, 1838.

[3]) *Wahlenberg, Georg,* f. 1780, professor i medicin och botanik i Uppsala 1829, d. 1851.

[4]) *Huss, Magnus,* f. 1807, biträdande öfverläkare vid Serafimerlasarettet i Stockholm 1839, öfverläkare och e. o. professor 1840, ord. professor vid Karolinska institutet i Stockholm 1846, generaldirektör öfver hospitalen i riket 1860—1876, d. 1890.

[5]) *Bergstrand, Karl Henrik,* f. 1800, professor i kirurgi och obstetik i Uppsala 1838, d. 1850.

till min eller fakultetens seger — ware dock detta sagdt i största förtroende. Det egentliga ändamålet af min öfverflyttning till Sverige är således vunnet och min sextonåriga ihärdiga kamp ändtligen slut. Jag har äfven hört af pålitlig man, att Berzelius jultiden haft en conference med Konungen, hvars föremål man väl icke känner, men hvars resultat retade Berz. till en harm, den han häftigt och oanständigt yttrat till den person, af hvilken jag fått underrättelsen — och dervid haft de märkvärdiga orden: „Han har svikit en förhoppning jag i många år hyst och vid hvilken jag fästat mitt hjerta“. Man har således anledning att gissa till hvarom frågan war, och hvad jag gissar, kan du wäl förstå.“

Kort efter det Hwasser hade tagit säte och stämma i Uppsala konsistorium, gifver han i ett „circulär“ till sina vänner i Finland: Ilmoni, *Linsén* [1]), *Keckman* [2]), *Westzynthius* [3]) och *Orrström* [4]) en nog så satirisk beskrifning öfver sina ämbetsbröder och andra academici i Uppsala. Brefvet, odateradt från 1832, innehåller bl. a. följande:

„Men nu till annat. — Hvad skall jag väl roa Eder med härifrån? — Något skvaller t. ex.? Skall jag beskrifva några af mina kamrater? — Må gjordt — men utspriden icke mitt prat för vida — det kan gifva echo och förnimmas här och skaffa mig fan på halsen — men jag skall gå varliga till väga och tala berömmeligen om de flesta, såsom de ock verkeligen förtjena.

Bergström. [5]) Domprost — sammansatt af gårdsfogde, gymnasist och Capellan. Slagrörd, stundom sjuk i consonan-

---

[1]) *Linsén, Johan Gabriel,* f. 1785, professor i vältaligheten och skaldekonsten i Helsingfors 1828, d. 1848.

[2]) *Keckman, Karl Niklas,* halfbror till skalden Frans Mikael Franzén, f. 1793, lektor i finska språket vid universitetet i Helsingfors 1829, d. 1838.

[3]) *Westzynthius, Karl Gabriel,* f. 1782, refendariesekreterare vid senaten i Finland 1828, afsked 1852, d. 1853.

[4]) *Orrström, Anders Johan,* f. 1774, provinsial- och kurhusläkare i Helsingfors distrikt 1812 o. 1819, afsked 1828 och 1838, d. 1847.

[5]) *Bergström, Erik,* f. 1775, teol. professor primarius och domprost i Uppsala 1830—34.

terne (d. ä. uttalar dem oriktigt) — småfjäskig, godhjertad, snål, liberal, orthodox etc. Har för öfrigt goda skolstudier — många vänner, ibland dem äfven mig, samt inga fiender.

Fahlcrantz. [1]) Genie — min närmaste vän; allvarligt dugtigt tänkesätt — varm theolog — mycken humor och stundom derigenom bitter — lycklig skald, ehuru allmänheten ännu känner föga af hans producter. Svag helsa.

Rogberg. [2]) Skicklig stylist — ansedd predikant — måttligt hufvud. — Mycken list. — Lurifax duplex — afsade sig Biskopsstiftet i Hernösand och ökade derigenom sitt anseende, som werkeligen både här och ännu mera i Stockholm är ganska stort.

Thorssander. [3]) Lärd, så att min okunniga fläskmassa ryser dervid, Theolog, Lingvist och Matematicus — vuxen flera olikartade professioner. — Skall äfven vara treflig för bekanta — men ser tråkig ut. — Nyss inkommen i Consistorium och, så wida han för öfrigt lefver mest såsom Eremit, för mig obekant.

Juridiska fakulteten består af tvenne hederlige, jemne, treflige, högst anständige och ordentlige medelmåttans dyrkare, förfäktare och wårdare, af hvilka den äldre, *Rabenius* [4]), kallas den tjocka och den yngre, *Boethius* [5]), den långa rättvisan. Begge mina synnerligen goda vänner, och med hvilka jag väl trifves.

P. v. Afzelius. [6]) Senior fac. med. 72 år gammal — har under sin lefnad såsom Academicus och Läkare utvecklat en werksamhet, som är svår, för mig omöjlig att efterapa. — Nu går Gubben och sköter sina blommor, berättar anecdoter och säger sarcasmer. — Man förebrår honom garrulitas senilis. — Han har en tid courtiserat den såk. yngre ligan (Geijer etc.). — Såsom politicus har Gubben varit liberalist och har svårt att

---

[1]) *Fahlcrantz, Kristian Erik,* f. 1790, professor i kyrkohistoria i Uppsala 1829, ledamot af Svenska Akademien 1842, biskop öfver Västerås stift 1849, d. 1866. Förf. till bl. a. den episka dikten Ansgarius, 1835 o. 1846.

[2]) *Rogberg, Karl Georg,* f. 1789, professor i pastoral-teologi samt kyrkoherde i Gamla Uppsala församling 1831, d. 1834.

[3]) *Thorssander, Johan,* f. 1777, teologie adjunkt i Uppsala 1826, förste teologie professor och domprost i Uppsala 1835, erhöll ständig tjänstledighet 1850, d. 1851.

[4]) *Rabenius, Lars Georg,* f. 1771, jurisprudentiæ, œconomiæ och commerciorum professor i Uppsala 1807, emeritus 1837, d. 1846.

[5]) *Boethius, Jakob Edvard,* f. 1789, professor i allmän lagfarenhet i Uppsala 1826, d. 1849.

[6]) *Afzelius, Per von,* f. 1760, professor i medicin i Uppsala 1801, afsked 1820, d. 1843.

jemnka sig efter de legitima grundsatser, som tillhöra de tongifvande vid Universitetet, Geijer, Järta m. fl.

Wahlenberg. [1]) Lärd, ryktbar, Homöopath och tjurhufvud. — Visar sig ibland med och ibland utan hufvud, oftare det sednare. — F. vet hvilkendera skepnaden är den rätta, men hvad som är säkert är att hans vilja är jernhård och uthållande hvilka mödor och uppoffringar som heldst. — Jag vet ej ännu, huruvida den kan kallas ädel.

Romansson. [2]) Stel och bornerad till hufvud, character och kunskaper men inom denna tränga sphèr kraftig och grundlig nog. — Spelar gerna qvadrille och påstår sig derigenom rensa hufvudet. — Men jag fruktar det han rensar för mycket, så att sluteligen intet blir qvar.

Hwasser. Lat, häftig — anser hvilan höra till saligheten och korrespondence till „helvetet" — skryter af medicinen, i synnerhet i dictamina till Consistorii och Facultetens protoc., och oaktadt sin lätja är han flitig nog att författa sådana. — Ett medföljer för att af Ilmoni behjertas.

Kolmodin. [3]) Anses wara Universitetets mest classiskt bildade man. Lärd, mild och ädel, är han tolerant ända till likgiltighet, blygsam ända till feghet och i följe af allt detta indolent och owerksam. Han synes höra till den icke så alldeles fåtaliga class, som betraktar sin samtid med misströstan, men ej med hat. De afsky väl all förföljelse, men äfven all kamp med tiden, utan låta, under ett hemligt klagande öfver mensklighetens öden, werlden obehindradt gå sin gång.

Svanberg. [4]) Professor af äkta scrot och korn, trygg, flitig, glad — patriarchalisk inom sin famille, säker och dugtig i sin lärostol, fridsam med sina kamrater, är han hwad hvar och en prof. borde wara — en gammal student.

Bredman. [5]) President i de enfaldiges församling. När han talar som aldra triwialast, har han en så sjelfförnöjd, småslug mine, att han är ganz possierlich — för öfrigt tråkig, snusar

---

[1]) *Wahlenberg, Georg,* f. 1780, professor i medicin och botanik i Uppsala 1829, d. 1851.

[2]) *Romansson, Henrik Vilhelm,* f. 1776 (i Finland), professor i anatomi och kirurgi i Uppsala 1830—44, d. 1853.

[3]) *Kolmodin, Olof,* f. 1766, professor skytteanus i Uppsala 1805, d. 1838.

[4]) *Svanberg, Jöns,* f. 1771, professor i matematik i Uppsala 1811—41, d. 1851.

[5]) *Bredman, Johan,* f. 1770, professor i astronomi i Uppsala 1811—41, d. 1859.

och spelar vira med Landshöfdingen m. fl. — och säges temmeligen väl kunna sin vetenskaps lexa.

Lundwall. [1]) Med denne redan emot sextio avancerade aktningsvärde man har jag kommit i ett ganska warmt vänskapligt förhållande. Han är nu utnämnd till Munktorps pastorat i Westm. land. Han anses för en af Sveriges lärdaste Theologer — och den som vill lära känna honom, kan göra det genom en liten skrift om *reformer af Luthers reformation,* som är införd uti Rogbergs Eclesiastiska Tidskrift — häft 7 p. 28. — Denna skrift är gången ur hans hjerta — den är ej hycklad, utan på fullt allvar författad.

Höijer. [2]) Qvick, sarcastisk, ensidig — tror nästan på icke något annat dugligt än Grek. Literaturen. — Sjuklig i följe af en stöt på bröstet, måste han föra sträng diet och vistas mest hemma. — Ibland de lögner, som återkommande studenter utspridt i Finland om Upsala, hör äfven den om Höijers dryckenskap — denna beskyllning är utan all grund.

Grubbe. [3]) Denne ryktbare man har icke motsvarat min väntan. Redig och klar i sin framställning både såsom talare och scribent, är han likväl med all sin lärdom och philosophie ytlig i åsigterna och vattenaktig i tänkesättet. — Ej fri från egennytta — för öfrigt likgiltig — odräglig accommodator af mot hvarannan stridande meningar, synes han mig hafva svag öfvertygelse, men ovanliga kunskaper och arbetsförmåga.

Geijer. — Har snille och hjerta men bekl. icke uthållande kraft — och derföre långa slapphetsperioder. — Vänskapen har stor magt öfver honom. Ödet bjöd åt honom en gång chefskapet för hans fosterlands humanistiska bildning. Detta har han, likasåväl som Tegnér förvaltat klent — i synnerhet när man jemförer honom med materialisternas planmässige, kraftfulle anförare Berzelius. — Hans rykte i det allmänna har sedan sista riksdagen betydligen fallit, men af sina vänner, hvilkas antal är stort, är och förblifver han högt värderad. — Hans mindre Svenska historia i tvenne band är under tryckning och kommer ut i år både på Svenska och Tyska.

---

[1]) *Lundwall, Karl Johan,* f. 1775, professor i latinsk vältalighet och poesi i Uppsala 1813, kyrkoherde i Munktorp 1831, tillträdde befattningen 1834, d. 1858.

[2]) *Höijer, Josef Otto,* f. 1775, professor i grekiska i Uppsala, d. 1833.

[3]) *Grubbe, Samuel,* f. 1786, professor i logik och metafysik i Uppsala 1813, professor i etik och politik i Uppsala 1827, statsråd 1840—44, d. 1853.

Sillén. [1]) Hederligt sinnad, men klen i förstånd och studier. — Naturphilosoph à la Ursin. [2]) — Har för sin oduglighet att wara professor blifvit hugnad med Philipstads stora pastorat — och Borgströmska professionen är således nu ledig. Denna ledighet har blifvit begagnad af vederbörande för att få tjensten förwandlad till prof. i Naturalhistorien och besatt med Fries. Under debatterne öfver denna fråga ingaf jag det dictamen, som härhos medföljer. Jag ber såsom sagdt I—i behjerta dess innehåll, emedan jag anser frågan om naturalhistoriens vetenskapliga relationer för wigtig, och så wida jag i Finland med Fattenborg [3]), Westzynthius m. fl. mycket grälat om denna fråga, anser jag icke olämpligt att sent omsider komma fram med mina skäl.

Walmstedt. [4]) Snäll Chemist och Matematicus. — Nitisk lärare, men, såsom alla chemister, ytterst ensidig och bornerad, åflande att påtruga det uppwäxande slägtet sin falska, inbilska och tråkiga visdom, hvilken jag hoppas wara i allmänhet snart mogen för skördemannen. Walmstedt är för öfrigt en hederlig man, har den hos professorer owanliga egenskapen af rik — och den hos chemister lika sällsynta af Universitetsvän — men han är bekl. djekne både till kropp och själ.

Atterbom. [5]) Känd som poët och phosphorist. För öfrigt god, välvillig, hygglig. — Han längtar ifrån den philosophiska lärostolen — och sköter den slappt och slarfaktigt. — Har dålig helsa — understundom tungt lynne, men är en werkligt älskwärd man och har till belöning för sina dygder blifvit utmärkt väl gift.

Rudberg. [6]) Torndyfvel — perigrinatur nästan utan tillåtelse. — Universitetets och den humanistiska bildningens af-

---

[1]) *Sillén, Nils Jakob,* f. 1788, professor œconomiæ practicæ Borgströmianus 1821, utnämnd kyrkoherde i Filipstad 1831.

[2]) *Ursin, Nils Abraham,* f. 1785, professor i anatomi o. fysiologi vid akademien i Åbo 1825, sedermera i Helsingfors, afsked 1846, d. 1851.

[3]) *Fattenborg, Hans Henrik,* f. 1769, professor i orientalisk litteratur vid akademien i Åbo 1812, sedermera i Helsingfors, afsked 1831, d. 1849.

[4]) *Walmstedt, Lars Peter,* f. 1782, professor i kemi i Uppsala 1822—52. Då professionen 1852 delades i tvenne, behöll W. såsom läroämne mineralogi o. geologi, d. 1858.

[5]) *Atterbom, Per Daniel,* f. 1790, professor i filosofi i Uppsala 1828, professor i estetik och modern litteratur i Uppsala 1835, d. 1855.

[6]) *Rudberg, Fredrik,* f. 1800, professor i fysik i Uppsala 1828, d. 1839.

svurne fiende. — Säges hafva fått och refuserat kallelse till utl. Universiteter.

Han hurtig är dryg förbannadt
Nå väl! Han är ock physicus
Chemist och Mathematicus
Blott icke Han är folk — allt annat.

Helsa imellertid Nervander [1]) ifrån honom, emedan denne af honom anses för utmärkt skicklig för experimental physikens studium.

Sjöbring [2]) hör till de enfaldiges församling — har läst mycket, men säges ej veta mycket — optimist — och för öfrigt en af de mest godsinnade och tjenstaktiga menniskor jag känt.

Schröder. [3]) Denna Cons. Acad:ci akterände är af Eder känd. Början af hans tal är dårskap — och änden skadelig galenskap. — — Imellertid har denne sk— i afseende på Univ. materiel uträttat mera än alla de hederlige tillsammans. — Vi hafva honom till en stor del att tacka för Flemmingska donationen best. af 5,000 vol. till större delen dyrbara praktwerk och för Brinkmans [4]) testamente af sin 13,000 band starka och utvalda boksamling. Derföre måste man väl hålla krabaten i ära. — Han står för öfrigt mycket i gracen hos Geijer, hvars svans han ambitionerar att vara. Han skall d. 14 maji, d. ä. första dagen i kråknedanet hålla tal öfver Exc. Fleming. [5])

Af Universitetets yngre Lärarecorps utmärka sig såsom förhoppningsfulle — *Knös* [6]), theolog, *Bergfalk* [7]), jurist, *Törne-*

[1]) *Nervander, Johan Jakob,* f. 1805, adjunkt i fysik och matematik vid universitetet i Helsingfors 1832, professor i fysik 1845, d. 1848.

[2]) *Sjöbring, Per,* f. 1776, professor i orientaliska språken i Uppsala 1830, d. 1842.

[3]) *Schröder, Johan Henrik,* f. 1791, bibliotekarie och professor i arkeologi och litteraturhistoria i Uppsala 1830, d. 1857.

[4]) *Brinkman, Karl Gustaf von,* f. 1764, svensk diplomat i Berlin, Paris och London 1792—1810, en af de aderton i Sv. akademien 1828, d. 1847.

[5]) *Fleming, Klas Adolf,* f. 1771, landtmarskalk vid riksdagen 1810, statsråd 1810—24, grefve 1818, riksmarskalk 1824, d. 1831.

[6]) *Knös, Anders Erik,* f. 1801, vikarierade som teologie professor i Uppsala 1829—35, professor i praktisk teologi och kyrkoherde i gamla Uppsala 1835, förste teologie professor och domprost i Uppsala 1852, d. 1862.

[7]) *Bergfalk, Per Erik,* f. 1798, docent i juridiska fakulteten i Uppsala 1832, jurisprudentiæ, oeconomiæ och commerciorum professor i Uppsala 1838—61, ordförande i författningskommissionen 1858—68, d. 1890.

ros[1]) blifvande Eloqv. prof., *Lindgren*[2]) orientalist, *E. A. Schröder*[3]) och *Boström*[4]) philosopher; samt tvenne *Svanberger*[5]) matematici.

För öfrigt njuta vi den werkliga lyckan att hafva dugtiga Embetsmän. Vår Cancellerstyrelse anses för lam af många, men den är mild och välvillig och har i synnerhet vid befordringsfrågor visat sig mycket samvetsgrann och öm om Universitetets bästa.

Allt detta, i synnerhet då jag på samvete kan tillägga, det ungdomens esprit i allmänhet är godt, synes väl antyda att tillståndet inom det gamla Universitetet icke är så dåligt — men det förb. systemet som i sednare tider uppkommit, som glömmer, att sjelfva studierne utgöra professorens hufvudgöromål och i stället anser detta bestå i undervisning och examina, har här såsom annorstädes öfverlastat professionerne med så mångfaldiga, till de sednare functionerne hörande officia, att äfven den ihärdigaste tröttnar och slår i sko, som en gammal åkarkamp. Ytterligare är det en förb. aristocratisk eller Hierarchisk försigtighet, samt hos andre ett förakt för den nuvarande tiden, som motiverar den strenua passivitas, hvilken nog allmänt börjar blifva Universiteternas character. — När jag betraktar Upsala Universitets ovanligt lyckliga yttre ställning, ehuru det i vissa afseenden kan anses fattigt, när jag kommer ihåg dess ålder och dess minnen m. m., synes det mig, som det skulle hafva en stor role för sig, och för att börja dennas utförande wore den fond af krafter och kunskaper, som det verkeligen äger, tillräcklig, om blott en kraftfull vilja lifvade dem — men hvarifrån skall denna komma? Det fordras en domsbasun, som väcker de slumrande till lifs — och Geijer borde wara den, som stötte i hornet, men:

Du sofver Heimdal, son af de nio mör.

Men nog om Upsala etc. —"

---

1) *Törneros, Adolf,* f. 1794, professor i latin i Uppsala 1832, d. 1839.

2) *Lindgren, Henrik Gerhard,* f. 1801, docent i arabiska litteraturen i Uppsala 1830, uppehöll än den grekiska, än den österländska professuren i Uppsala 1833—41, erhöll professors titel 1838, kyrkoherde i Tierp 1841, d. 1879.

3) *Schröder, Erik August,* f. 1796, adjunkt 1829 och professor i teoretisk filosofi i Uppsala 1836, d. 1849.

4) *Boström, Kristoffer Jakob,* f. 1797, docent 1827 och professor i praktisk filosofi i Uppsala 1842, emeritus 1863, d. 1866.

5) *Svanberg, Adolf Ferdinand,* f. 1806, docent i matematik i Uppsala 1828, professor i mekanik och fysik i Uppsala 1841—55, d. 1857.

6) *Svanberg, Gustaf,* f. 1802, docent i astronomi i Uppsala 1825, observator 1829, professor i astronomi i Uppsala 1842—75, d. 1882.

Vid en fest på Uppsala Högar d. 3 juni 1835 öfverlämnade kronprins Oskar ett af konung Karl Johan året förut på samma ställe åt den akademiska ungdomen utlofvadt dryckeshorn af silfver. Minnesskänken emottogs af Hwasser i egenskap af universitetets rektor med ett tal.

Om detta tal skref Hwasser till Ilmoni d. 7 juli 1835, att „det var mat åt Måns, emedan han i truten har sin egentliga kraft".

Om sin egen verksamhet i Uppsala och händelser inom det akademiska konsistoriet och om den studerande ungdomen, som han alltid med stor kärlek omfattade, skrifver Hwasser i flere bref till Ilmoni. Sålunda meddelar han d. 7 okt. 1835, huru han knogar med sina föreläsningar, läser ren praktik och gräfver flitigt i pharmakologier och receptlexica. Han, teoretikern ex professo, förklarar dessa praktiska studier vara nödvändiga, ty det beständiga grubblandet öfver principer och grundidéer gjorde, att den praktiska detaljen började blifva något för knapp för en professor i saken. Han förklarar sig numera vara mycket nöjd med med. studiosi, men den öfverdrift, som Berzelii majestät föranledt af kemiens studium, och hvilken af Walmstedts nitälskan aggraverades till det yttersta, hade han ännu icke förmått återföra inom skrankorna.

I ett bref till Ilmoni af d. 22 jan. 1836 meddelar han, att den medicinska ungdomen „blir af en allt bättre och bättre esprit", och att den d. v. uppsättningen, 63 till antalet, hade en vacker blomning. Han beklagar att själens spänstighet icke mera är hvad den varit och att en enda genomvakad natt gör honom slapp för en hel vecka, så att han icke mer kan uträtta något af stort värde.

D. 18 juli 1836 uttrycker Hwasser för Ilmoni sin tillfredsställelse med att han fått ett nytt lif däraf, att det medicinska studiet var i verklig tillväxt samt tilltagit i allvar och djup. Han berömmer särskildt upplänningen *Regnell*[1]) —

---

[1]) *Regnell, Anders Fredrik,* f. 1807, läkare, verkade sedan 1840 i Brasilien, d. 1884. Stor mecenat.

sedermera läkare i Brasilien och känd för sina stora donationer till Sverige — såsom en ovanligt mogen och solid man, samt norrlänningarne *Glas*[1]) och *Gellerstedt*[2]) — hvardera sedermera professor — såsom särdeles flinka och profeterar, att den förre, då blott 22 år gammal, blir hans efterträdare.

D. 18 juli 1838 skrifver Hwasser till Ilmoni om en strid inom konsistorium angående den juridiska undervisningen. Brefvet är märkeligt därigenom att Hwasser fäller skarpt omdöme öfver fosforisterne, hvilka han dock i många afseenden stod nära. Han skrifver:

„Äfven inom Cons. acad. hafva vi haft en skarp strid; phosphoristerne med Geijer i spetsen å den ena sidan, och Fahlcranz, Knös, *Fries*[3]) jag och de flesta Gubbarne å den andra. Frågan rörer Juridiska undervisningen och phosphoristerne, som utgjorde minoriteten, hafva ådagalagt sin ytlighet derigenom, att de i afseende på en så wigtig bildningsgren hyllat routineprincipen och sin dålighet genom att låta ett personligt intresse gälla i stället för sak — och vid valet af den person, de med sin ynnest omfatta, hafva de dessutom visat, att det egentligen är dålighet, i synnerhet i moraliskt afseende, som egentligen faller dem på läppen. Jag kommer allt mer under fund med, att desse phosphorister äro just ömkliga suggor."

I bref till Ilmoni af d. 9 sept. 1840 och till Avellan af d. 21 okt. 1843, ger Hwasser uttryck åt sin missmodighet i följd af sjukdom och andra motigheter. Han skrifver till Ilmoni:

---

[1]) *Glas, Olof,* f. 1812, Hwassers efterträdare som professor i praktisk och teoretisk medicin i Uppsala 1856—1877, d. 1880.

[2]) *Gellerstedt, Per Erik,* f. 1815, professor i praktisk medicin i Lund 1848, d. 1881.

[3]) *Fries, Elias Magnus,* f. 1794, professor i praktisk ekonomi i Uppsala. År 1851, då efter Wahlenbergs död den Linnéanska professurens läroämnen fördelades på flere lärare, och botaniken, liksom zoologien, från medicinska fakulteten öfverflyttades till den filosofiska, förändrades Fries' titel till professor i botanik och praktisk ekonomi, hvarjämte botaniska trädgården och museum ställdes under hans öfverinseende. Emeritus 1859, d. 1878.

„Min helsa har warit och är skral. — — Det kroppsliga onda borde väl kunna besegras, men det har en psychisk grund och denna är djupare. Min åt flere håll kämpande polemiska ställning har invecklat mig i förhållanden, som gifvit mig en djupt smärtande erfarenhet, men öfvertygelsens oemotståndliga magt tvingar mig att hålla ut. Men det ena vänskapsbandet efter det andra sönderslites, och så mycket jag äfven älskar ensamheten, är dock den grad deraf, som troligen förestår min ålderdom, hemsk — men nog härom!"

Till Avellan:

— — „Om mig är ingenting widare att berätta, än att jag sträfvar och arbetar så godt jag kan, men bekymmer etc. hafva tärt på mina krafter. Jag börjar känna ålderdom både i kropp och själ. Men man måste hålla hufvudet uppe så länge man förmår. Väl känner jag mången gång frestelsen att kasta bort pennan och gifva skriftställeriet djefvulen — men så många inre röster låta då höra sig, som uppmana mig att hålla ut — och man måste således lunka på." — — —

Den studerande ungdomens tillgifvenhet fröjdade Hwasser. Han berättar åt Ilmoni d. 23 nov. 1842, huru denna med värme hade emottagit hans bok „Om vår tids ungdom" (Uppsala 1841) och tackat honom med sång.

I ett odateradt bref till Ilmoni i maj 1843 meddelar Hwasser, att senaste riksdag anslagit expektansioner åt fyra nya juridiska professioner, två i Uppsala och två i Lund. Han skrifver med anledning däraf:

„Detta war väl godt, men på det detta, åtminstone till en början, ej måtte göra någon nytta, hafva privatintressen genomdrifvit samma dumhet, som straxt efter nya staten hade sådan fart i Åbo, nemligen den att straxt tillsätta dessa nya tjenster, man må hafva dugligt folk dertill eller ej. Detta är så mycket mer rasande, som af alla bildningens grenar, ingen hos oss nu står så lågt som den juridiska. Imellertid är nu den ena af de Upsaliensiske redan tillsatt med ett st. led karl, som heter *Lindblad.* [1]) Till den andra hafva vi blott en gammal adjunkt,

---

[1]) *Lindblad, Johan Kristoffer,* f. 1799, juris patriæ docent 1829, jurispr. œcon. et commercior. adjunkt 1838, historiæ leg. svec., juris criminalis et process. professor 1843—1874.

som heter *Delldén* [1]), som väl förr icke heller warit något särdeles, men på de sednare åren genom lättja och mångfaldiga distraktioner blifvit äfven sämre än han war förut. Nu hafva, såsom jag ifrån några håll fått höra, några fått i sitt hufvud, att förmå *Nordström* [2]) att komma hit. Det är i anledning deraf jag nu skrifver till Dig."

D. 8 febr. 1844 skrifver Hwasser till Avellan med anl. af dåvarande upprörda tid:

„Här äro för det närvarande starka rörelser inom sjelfva universitetet och lärowerket, af hvilka jag tror mig kunna spå något godt. — Men oro blir det väl i början. — Här är en slapphet, som kallar sig conservativ och en råhet, som föregifver sig wara reformist — och bägge äro af djefvulen. Men mitt tal om ungdomen är ej något tomt prat eller lögn, och jag tror på fullt allvar, att räddningskraften ligger der."

Som bekant besökte de kungliga på 1840-talet upprepade gånger Uppsala. Konung Oskars söner åhörde där föreläsningar och deltogo i studentlifvet. Ifrig rojalist som han var, underlät Hwasser icke att meddela därom åt sina finska vänner. Sålunda skref han d. 6 dec. 1843 till Avellan:

„Kronprinsen har warit här på ett par dagars besök — och war, såsom vanligt, öfverträffande i hygglighet och artighet — och, efter jag vet att det hugnar Dig, kan jag väl säga att Han var det särdeles och äfven för andra synbart."

Den 10 april 1844 skrifver Hwasser till Ilmoni:

„Vi hafva enhälligt valt Prins Carl till wår Canceller. Få se om det blir något krångel derom i Statsrådet. Jag hoppas dock det bästa. Jag är öfvertygad att Canceller Embetet är en Furstlig befattning och bestämdt tillhör tronföljarens kall. Men detta ingår icke lätt i alla hufvuden. Det är ej utan att rabu-

---

[1]) *Delldén, Carl Olof,* f. 1800, docent i praktisk filosofi 1822, juris patriæ et rom. adjunkt 1827, förestod juridiska professioner i Uppsala 1830 o. 1833, juris suecani fundament, ecclesias. et milit. professor 1843—1854.

[2]) *Nordström, Johan Jakob,* f. 1801, professor i folk- o. statsrätten i Helsingfors 1834—46, riksarkivarie i Stockholm 1846, d. 1874.

lister och reformister låtit föreljuda den förb. meningen, att Cancellers Embetet såsom föråldradt och ej öfverensstämmande med det nuvarande statsskicket borde upphäfvas och universiterne ställas omedelbart under förvaltningen. Men skulle detta ske, vore deras fall och förvandling till Instituter och Statsskolor oundvikligt."

Hwasser skrifver till Avellan d. 3 nov. 1844:

„Våre unge Furstar vistas nu här. De äro älskvärde, vänlige och särdeles flitige. En gång hafva de bevistat äfven min föreläsning. — Om onsdag kommer minnet af Gustaf Adolphsfesten att firas högtidligare än de förra åren. I slutet af terminen vänta vi Konungen och Drottningen hit — åtminstone har något sådant blifvit yttradt."

D. 7 jan. 1846 meddelar Hwasser Avellan följande:

„Jag har, sedan wi råkades, warit tvungen att hålla tal — icke mindre än sju gånger — dels till Studenterne, dels till Prinsarne, dels till med. Studiosi, dels till Erkebiskopen.

Våra furstlige ynglingar äro ovanliga. Uti salonen och den vanliga conversationen är Gustaf vida öfver Kronprinsen. — Han skall wara ett musicaliskt geni och är särdeles warm för allt, som hör till den sköna konsten. När Studenterna med sin stora sångarchör — omkring tvåhundrade röster — uppwaktade dem dagen före deras afresa, sade Pr. Gustaf efteråt till mig: „Det är gudomligt vackert; på sådan sång skulle jag kunna stå och höra hela natten utan att tröttna. Begge hafva warit utmärkt flitige och det oaktadt särdeles glada och trefliga i umgänget. I synnerhet utgjorde deras fria och vänskapsfulla umgänge med studenterna ett trefligt skådespel. — Ehuru sin Bror underlägsen i den större sällskapskretsen, är dock kronp. af vida större wärde i den enskilda eller på tu man hand. Det är rentaf förtjusande att hos en så ung man finna ett så djupt allvar och en så ren och varm fosterlandskärlek. — Han är nog käck i både vilja och förhoppningar, men han låter säga sig, ehuru han dock icke saknar vederbörlig envishet och den, som talar med honom, måste wara säker på sin sak — etc."

Hwassers personlighet slog mycket an på kronprins Karl, hvilken för den gamle originelle professorn fattade en vänskap, tillgifvenhet och vördnad, som han sedan bibehöll hela sitt lif. Han talade sedermera mången gång

med värme om sin käre „farbror Israel", och det berättas att han med en viss rörelse yttrat, „att det var denne, som lärt honom skatta människans värde i och för sig". Det var också som en gärd af den tillgifvenhet och aktning, Karl XV hyste för Hwassers minne, som han vid ett besök i Uppsala 1861 grundade ett resestipendium af 2,000 kr. årligen att under Hwassers namn användas för utrikes vetenskapliga resor åt framstående unge läkare (enl. L. Alfr. Hedin: Daniel Hwasser etc. Sthlm 1901).

Den nordiska enhetstanken eller skandinavismen hade först vaknat till lif i Danmark. Den nya rörelsen bland de nordiska ländernas ungdom betraktades med oro och motvilja af konungarne Karl Johan och Christian VIII. Det oaktadt började Köpenhamns och Lunds studenter vid slutet af 1830-talet genom ömsesidiga besök närma sig hvarandra, och förbindelser mellan nämnda städers och Uppsala studenter knöts fastare vid förbrödringsfesten i den nordsvenska universitetsstaden 1843.

Vid Skandinaviska sällskapets i Uppsala sammankomst d. 12 febr. 1844 väcktes fråga om ett studentbesök i Köpenhamn, såsom ett återsvar af Uppsala ungdom för de danska studenternas gästbesök i Uppsala 1843. I tidningspressen uttalades olika åsikter om frågan. Höge vederbörande voro emot resan till Köpenhamn. Konung Oskar yttrade önskan, att resan måtte inställas med anledning af sorgen efter Karl Johan. Äfven Geijer, d. v. rektor för universitetet i Uppsala, var emot resan och f. d. landshöfding *Järta* [1]), då bosatt i Uppsala, skref i „Svenska Biet" 1844 N:o 67 emot besöket. Däremot tog Atterbom i en 1844 utgifven skrift: „Om Skandinaviska Föreningen och Student-uttåget från Uppsala till Köpenhamn" varmt till ordet för skandinavismen, som af några stämplades som ett politiskt kannstöperi-upptåg. [2])

---

[1]) *Järta, Hans,* f. 1774, landshöfding i Stora Kopparbergs län 1812—1822, flyttade hösten 1825 till Uppsala, där han vistades till 1837, chef vid riksarkivet 1837—1844, d. i Uppsala 1847. Bekant statsman och författare.

[2]) Jmf. Thorgny 1844 N:o 33—42.

Om det tillämnade studentbesöket i Danmark meddelar Hwasser d. 15 maj 1844 åt Ilmoni följande:

„Vi hafva här haft åtskilligt buller och bång i följd af intriger ifrån Danmark ibland Studenterna. Man har nämligen i Danmark dumma tillställningar för sommaren af mycket djup revolutionär tendens och vederbörandes önskan är att deruti inveckla äfven oss och särdeles wår ungdom, men sannolikt framför allt att föranleda något sken deraf att Svenska Konungen sympathiserar med folkrörelserna i Danmark. Åtskilliga dumheter hafva här blifvit begångna af professorer, L. höfdingar, studenter och jung-heglinge etc. etc., men jag hoppas dock att på sistone allt skall sagta sig."

D. 29 jan. 1845 sänder Hwasser till Avellan följande bref, däri han uttalar sin tillfredsställelse öfver det erkännande, han erhållit för sin verksamhet:

„Jag har såsom vanligt, haft mycket att göra — men gör dock ganska litet. Min mer och mer tillväxande benägenhet för ensliga meditationer och drömmar eller phantasispel, gör icke allenast att min själswerksamhet wänder sig mer inåt än utåt, utan sjelfva arbetet vid skrifbordet börjar blifva motbjudande. Detta är en dålig tendens, och jag känner nödvändigheten att motarbeta den. Dessutom lemnar man mig icke i fred. Jag börjar att få kallelse utifrån, d. ä. ifrån andra menniskor, att icke sluta mig inom skalet. Den starkaste af dessa är den, som under de sednaste månaderna kommit ifrån wår unge Canceller. Du vet att jag icke är svag för de högmögendes gunst — och att jag aldrig sökt den — men det förtroende, som denne Furstlige yngling visat mig, har i djupet uppwärmt mitt hjerta, och der ånyo uppväckt förhoppningar, dem jag redan för längesedan nästan begrafvit. Jag måste aflägga den bekännelsen att ännu har ingen hwarken hög eller låg, ung eller gammal gått mig så allvarligt på lifvet som Han. Dessutom hafva äfven andra uppmuntringar icke uteblifvit. Ett par Exellenser, *Ihre* [1]) och *Björnstjerna* [2]), hafva både åt mig och om mig yttrat sig på ett sätt, som vittnar om något mer än vanlig aktning. Hos Stockholms läkare, ibland hvilka nu, såsom för öfrigt äfven i

---

[1]) *Ihre, Albert Elof,* f. 1797, hofkansler 1828, chef för eklesiastikdepartementet 1840, utrikes statsminister 1842—1848, d. 1877.

[2]) *Björnstjerna, Magnus,* f. 1779, generallöjtnant 1820, grefve 1826, en af rikets herrar 1841, general 1843, d. 1847.

större delen af landet, mina lärjungar fått ett afgjordt öfvertag, har tonen, som förr war skarp och nästan unanim smädelse, betydligt ändrat sig — och den mening, som Landshöfdingen Järta skall nyligen hafva yttrat till kronprinsen: „det är obestridligt att om inom alla bildningens områden en så stark tillwext ägt rum, som genom H—rs inflytelse inom den medicinska, wore det ingen fara med Svenska bildningen i det hela", skall hysas äfven af flera. På min namnsdag d. 23 dec. hade under det jag war ute, en gråhårig Herre lemnat ett bref till mig. När jag öppnade det, fann jag deruti medföljande verser [1]. Författ-

---

[1]) En afskrift af dessa verser finnes bland Ilmonis papper. Den meddelas här:

Till I. H.

(den 23:die december 1844.)

Jacob brottades med Gud en qväll,
Lam i höften och dock segersäll.
Israel han nämndes från den dagen.
Så ock wäldigt fattad, aldrig slagen,
håller Du — en annan Israel —
Wettenskapens Genius i kragen.

Liksom Jacobs kamp, din ädle strid
har begynt och fortgår nattetid,
för att först vid morgonrådnan ändas.
Huru wapenskiftet helst må wändas,
Du i mörkret sluter ingen frid,
fäktande tills ljusets strålar tändas.

Jacob släppte ej förrän han bedref
att omsider han wälsignad blef.
Men om segrens lön för Dig står inne
det bekymrar ej ditt höga sinne;
Som ett gammalt inlöst skuldebref
Wäntar dock wälsignelsen ditt minne.

Andens kraft ersätter en Försyn.
Lyckligt om från jordens låga bryn
Lyftes öfver forskarne i diket,
Någon hugstor, som, till trots af skriket,
reser Jacobsstegen upp mot skyn,
för att göra wåld på himmelriket.

Wallerius.

taren är den bekante Cancellie Rådet *Walerius*[1]). Nu har jag skrutit nog! — Men det är ej för skryts skull, som jag anfört det. Jag behandlar Dig nu såsom min biktfader och bekänner nu, att allt detta rent af plågar mig. — Hade det kommit förr, hade det haft en annan werkan. Nu åter står min längtan till den ensliga studerkammaren. Jag måste utweckla de tankar, som lefva och röra sig i mitt innersta, innan döden kallar mig hän. Att åter gifva mig ut i den tråkiga werlden och fortsätta mina strider ware sig inom literaturens eller det praktiska lifvets arena, är mig motbjudande. Jag har druckit för mycket af smädelsens dryck, att kunna finna behag i den prisets bägare, som nu af en och annan, måhända med ärlig mening, bjudes mig, men förtroendet är svårare att tillbakavisa. Jag lider således af inre strider — och för någon måste jag omtala detta — och till hvilken skulle jag med en sådan bekännelse bättre kunna vända mig än till min bäste vän, så länge jag har honom qvar i lifvet."

Kort därpå får hos Hwasser missmodet åter öfverhand. Han skrifver d. 17 juni 1846 till Avellan bl. a.:

—. — „Jag står på en wändningspunkt i min lefnad: Jag vill draga mig ifrån werlden och öfverlemna mig åt studier helt och hållet. — I programmet öfver Rudbeck finnes något om alpklättringar, som tål att tänka på för något hvar. Jag har bråkat nog med det Medicinska uppfostringswerket i norden både i Sverige och Finland. Hwad jag uträttat må wara lemnadt derhän. Men ett vet jag med säkerhet och det är att min själswerksamhet derigenom fått en större rigtning utåt, än som kan stå tillsammans med mina tankars fordran — en fordran, som nu börjar alldeles för mycket qvälja mig, och jag måste således lyda den och vända min werksamhet inåt helt och hållet samt låta i afseende på det yttre andra hjeltar hofvera. Du ser således att jag har goda föresatser. Men för att hålla dem, fordras kamp med omständigheter och förhållanden."

Den franska revolutionen 1848 uppväckte hos Hwasser ingen entusiasm; tvärtom betraktade han denna, liksom andra yttringar af opposition mot det bestående, med ovilja.

---

[1]) *Valerius, Johan David,* f. 1776, skald, ämbetsman, d. 1852.

Om nämnda revolutions inverkan på stämningen hos studenterna i Uppsala skrifver han till Avellan d. 26 maj 1848 följande:

„Vår studentkorps har i det hela uppfört sig väl. Den rörelse Franska revolutionens utbrott väckte, motverkades och styrdes med både klokhet och kraft af den äldre majoriteten. — Företaget att slå ut mina fönster utgick från ett inskränkt antal nyss ankomne pojkar, och blef, såsom bekant är, tillbakavisadt af de äldre. Det var ett gammalmodigt universitetsuppträde. — Vid de tyska universiteterna hafva sådana opp. uttryck ifrån äldre tider varit en vanlig sak. Att åter, när en sådan rörelse hos en Studentkorps af 850 personer uppkommer, de förståndiga, utan allt biträde af någon yttre myndighet och vid fullkomlig passivitet hos professorerne, förmå hålla styr på de oroliga och vidmagthålla ordning och skick, är ej vanligt. Jag är skyldig studenterna rättvisan af ett sådant erkännande."

Den ryktbare författaren *C. J. L. Almqvists* [1]) skrifter uppväckte, såsom det var att förutse, Hwassers ovilja, hvilken han delade med sin vän Fahlcrantz.

Almqvist, som prästvigdes 1837, hade råkat i strid med Uppsala domkapitel. Denna myndighet gaf nämligen i juni 1840 en varning åt Almqvist, på grund af de året förut utgifna „Det går an", såsom vådlig för sedligheten, och den gäckande framställningen af Paulus i „Marjam". Efter flere frågor af domkapitlet och svar af Almqvist, inhiberades den tillämnade religionsprocessen mot Almqvist, sedan denne förpliktat sig att afge en ny förklaring om sin afsikt att framgent hålla prästeden.

Om denna celebra händelse skrifver Hwasser den 8 april 1843 till Avellan följande:

„En sak, som nu sysselsätter vår allmänhets uppmärksamhet, är den horaktige presten Almqvists behandling af Domkapitlet i Uppsala och hans dervid ådagalagda både sturskhet, låghet och list. Domkapitlet har förfarit alldeles för moderat och, såsom många tycka, fegt — men i det hela med mycken klokhet och wärdighet. Dess sista åtgärd eller slutliga epistel till honom står nu att läsa i Biet. Sedan den officiella striden

---

[1]) *Almqvist, Karl Jonas Love,* f. 1793, d. 1866.

upphört, kommer den literära. Uti Biet äro införda några artiklar, som torde blifva genomgripande. — De tvenne serierna, som hafva till öfverskrift — Almqvist och hans skyddsherrar samt repliken derpå Almqvist martyr etc. äro begge af Fahlcrantz och, såsom Du ser, särdeles qvicka. Den allvarsamme, som kallar sig Votum, är en prest på landet, är af prosten *Stenhammar*[1]). Striden är Europeisk, ty hyllningen af köttets magt och den deraf beroende fiendtligheten emot familielifvet och äktenskapet utgöra det syndigaste och fruktansvärdaste draget i tidens character och det är werkligen lyckligt att striden deremot äfven hos oss blifvit framkallad. Det förtjenar att anmärkas, att en af wåra mest ryktbara prelater, som dock i det hela är en stor slusk, prof. *Thomander*[2]), är Almqvists hemliga hjelpare."

Mot den rationalistiska riktningen utgaf Fahlcrantz den bekanta stridsskriften „C. J. L. Almqvist såsom författare i allmänhet och såsom teolog i synnerhet skärskådad" (1845—46). Om denna bok skrifver Hwasser till Avellan d. 25 mars 1846, att den är „skarp utaf hin, men kanske för tung att genomläsa".

Äfven senare gaf Hwasser sin förtrytelse öfver Almqvist luft i tvenne bref till Ilmoni. Han skrifver i nov. 1847:

„Apropos! Hwad dj—n kommer det åt Finlands fruntimmer, att de äro så förälskade i Almqvists otäcka och snuskiga skrifter. Hit öfverresta damer hafva sjelfva erkänt sig såsom varma anhängarinnor af denna vidriga Astaroths prest."

Och d. 5 aug. 1851:

„Almqvist är en af de fräckaste och mest förhärdade bofvar, som någonsin funnits till, men det är en lycka att hans uselhet blifvit så uppenbar, att äfven den dummaste måste se den. Han är dock en expression af en verldsåsigt som djupt genomgriper wår tid. Macaulay säger om Byrons anhängare att

[1]) *Stenhammar, Kristian,* f. 1783, histor. et moral. lektor i Linköping 1822, kyrkoherde till Häradshammars och Jonsbergs pastorat 1828, d. 1866. Känd naturforskare.

[2]) *Thomander, Johan Henrik,* f. 1798, professor i Lund i pastoralteologi 1833, i dogmatik och moralteologi 1845, 2:dra teol. professor 1847, biskop i Lund 1856, d. 1865. Känd öfversättare, politiker och vältalare.

deras morallag innehåller icke såsom decalogen 10 bud, utan endast två: 1) Hata din granne, 2) älska din grannes hustru."

Hwasser stod i intimt vänskapsförhållande till sin ämbetsbroder, sedermera biskopen Fahlcrantz. De fyra första delarna af dennes poetiska arbete, det episka försöket „Ansgarius, Bilder ur Nordapostelns lif" utkommo redan 1835; fullständigt blef arbetet utgifvet 1846. Hwasser sökte göra Fahlcrantz' arbete kändt äfven i Finland. Genom vännen *Gylich* [1]) i Åbo sände han till Ilmoni (enl. bref af d. 7 okt. 1835) 70 ex. af boken och bad denne draga försorg om bokens försäljning. I ett bref af den 29 okt. 1836 tackar han Ilmoni för att Ansgarius genom dennes nitälskan blifvit så väl såld i Helsingfors, ehuru han förmodar, att den där lika litet som i Sverige fallit allmänheten särdeles på läppen; i Sverige hade boken några beundrare, främst landsh. Järta samt äfven, ehuru icke i lika hög grad, Geijer.

Om sitt inval till ledamot af Vetenskapsakademien sänder Hwasser till Ilmoni d. 6 nov. 1846 följande rader:

— — „Såsom Du sett af tidningarna, har Wetenskaps Academien kallat mig till ledamot — och man säger att det skett enhälligt med acclamation. Men denna kallelse är dock för mig osmaklig och motbjudande, ty jag anser den för en skef och till sitt syftemål skadlig inrättning. Och alla sådana institutioner äro dessutom blott spökerier. Genom dylik samwerkan befordras icke culturens sak — det är den enskilde tänkarens studerkammare, som är det passande stället för tankarnes födelse. I academiens saloner döper man vanligen blott missfoster. Jag åtminstone passar icke för dem. Valet är, i förbigående sagdt, just ingen heder för Berzelii minne. — F—z har arbetat för mitt intagande i Svenska Academien, men det lyckas icke, ty der herrskar *Beskow* [2]) nästan lika enväldigt som B. i Wet. academien och äfven han är min personliga fiende. I Sv. Academien äro nu trenne ledigheter och hvilka dertill nu äro föreslagna, kan Du troligen icke gissa. I förtro-

---

[1]) *Gylich, Pehr J.*, f. 1786, politierådman, handlande och stadsarkitekt i Åbo, d. 1875.

[2]) *Beskow, Bernhard von*, f. 1796, Svenska akademiens ständige sekreterare, d. 1868.

ende kan jag säga Dig det — *Rydqvist* d. ä. [1]), Nordström och *Malmström* [2]).

Om poesins ställning i Sverige 1846 skrifver Hwasser till Ilmoni d. 18 dec. 1846:

„En särdeles besynnerlighet är det hos oss och äfven i flere andra länder att poesins Genius tyckes hafva flytt bort ifrån allt hvad scribent heter. Tegnérs plats i Sv. academien kan, då *Runeberg* [3]) såsom utlänning icke kan komma i fråga, ej besättas. Mågen *Böttiger* [4]) är den sannolikaste efterträdaren, men detta är ett spectakel. I stället tyckes den besagde genien hafva slagit sig in med sångerskor, målare och bildhuggare m. m. Kannstöpareandan har sänkt sig tungt öfver hela wår literatur, och under det den söfver oss med sina, såsom det tyckes, magnetiskt werkande läderlappsvingar, sätter den sin wampyrmun tätt intill wårt hjerta. Men alt som här sker uppe i norden, betyder litet i det stora hela."

Åt Avellan meddelar Hwasser nedanstående nyheter ang. bl. a. Svenska Akademien. Han skrifver den 13 juni 1847:

„De sannolike efterträdarene efter Tegnér, Järta och Geijer uti Sv. Academien äro Böttiger, Ihre och *Reuterdahl* [5]). Dock finnes ett parti, som vill kalla Runeberg till successor efter Tegnér. Stadgarne lära icke innehålla något bestämdt hinder emot en utlännings kallelse till en sådan plats. Men de inwigde hafva hviskat till mig, att några anser det bäst passande att kalla Runeberg efter Franzén, som icke kan hafva många tider igen."

---

[1]) *Rydqvist, Johan Erik,* f. 1800, bibliotekarie i Stockholm 1858, d. 1877 (språkforskare, kritiker).

[2]) *Malmström, Bernhard Elis,* f. 1816, e. o. professor i estetik och modern litteratur 1856 och ord. professor i estetik, litteratur- och konsthistoria i Uppsala 1859, d. 1865.

[3]) *Runeberg, Johan Ludvig,* f. 1804, docent i vältalighet i Helsingfors 1830, lektor i romersk litteratur vid Borgå gymnasium 1837—1857, d. 1877.

[4]) *Böttiger, Karl Vilhelm,* f. 1807, professor i estetik och modern litteratur i Uppsala 1856, prof. i nyeuropeisk lingvistik och modern litteratur i Uppsala 1858—1867, d. 1878.

[5]) *Reuterdahl, Henrik,* f. 1795, professor i dogmatik och moralteologi i Lund 1844, statsråd 1852, biskop i Lund 1855, ärkebiskop i Uppsala 1856, d. 1870.

Den 16 okt. 1847:

„Tit. Ihre waldes werkligen till en af de 18, men sade ifrån sig förtroendet. I hans ställe waldes sedermera Skogman [1]), ehuru åtskilliga ledamöter ej dermed lära warit nöjda. Hufvudsakliga anledningen till walet lär hafva warit det Gubben Järta sjelf i lifstiden skall hafva yttrat sin önskan derom, emedan *Skogman*, hvilken tjent under honom, då han war Statssekreterare skulle, såsom Gubben trodde, kunna bättre än någon annan, känna och bedömma honom såsom Embetsman."

Om statutförslaget af 1850 meddelar Hwasser Ilmoni d. 18 dec. följande:

„Det statutförslag, som i slutet af sommaren blef till oss remitteradt, är ifrån början till slut ett pecorale, ja ett pecoralissimum. Man kan säga derom, såsom Gubben Johnson sade om köttet, som bars fram för honom på wärdshuset: „Det är illa gödt, illa förvaradt, illa slagtadt och illa tillredt". — Då Nordström har en betydlig del i detta förslag, och är nästan ensam skyldig till den miserable redactionen, och Du är hans vän, har jag varit rädd för att genom mina yttranden derom såra din känsla."

År 1851 meddelar Hwasser i ett bref af 3 febr. Ilmoni uppgifter om några läkares inkomster:

— — „Glas sköter om chir. professionen och torde komma att söka den för att framdeles efterträda mig, när jag får afsked. Det är bedröfligt att läkarepraktiken är nu för tiden i de större städerna så lönande att våra dåligt aflönade lärareplatser se ut som hungerposter i jemförelse dermed. *Malmsten* [2]) och Huss förtjena årligen 20,000 R:r R:g. *Lundberg* [3]),

---

[1]) *Skogman, Karl David,* f. i Finland 1786, president i kommerskollegium 1838, en af de 18 i Svenska Akademien 1847, friherre 1854, d. 1856.

[2]) *Malmsten, Pehr Henrik,* f. 1811, anställd vid Serafimerlasarettet och Karolinska institutet i Stockholm från 1843, professor i medicin vid nämnda institut 1860, d. 1883.

[3]) *Lundberg, Daniel Vincent,* f. 1816, anställd vid Serafimerlasarettet och Karolinska institutet i Stockholm från 1846 till 1849, biträdande läkare vid styrelsen öfver fängelser och arbetsinrättningar i riket 1849—1887. Kgl. lifmedikus 1855, d. 1891.

Lemchen[1], *Tholander*[2], *Ahlberg*[3], *Svalin*[4], något mindre, men äfven de rätt mycket. *Lang*[5] i Götheborg har 10—12 tusen B:co. En ung *Forssenius*[6], hvilken jag ville engagera vid universitetet, reste till Götheborg i April och har sedan dess på knappast $^{3}/_{4}$ år förtjenat 2,500 R:r B:co. Hvad skall man göra i sådana förhållanden för att upprätthålla den ihärdiga meditation och de forcerade studier, som fordras af vetenskapsmannen, nämligen inom wårt kunskapsområde. Vi äro dömda till routine och empirism — till träldom under auxiliärdisciplinernas puerila forskningar."

Till Ilmoni skref Hwasser den 28 sept. 1851 om ärkebiskop af Wingård, ocl. det af dennes död föranledda invalet till svenska akademien:

„Såsom Du sett af tidningarna hafva wi förlorat wår erkebiskop. Han war en märkwärdig man. Han war på en gång en af de mest smädade och mest aktade män jag personligen känt. Såsom ståndschef förwärfvade han åt presterskapet en större politisk betydelse och större aktning än det förut i långa tider haft. Han erkändes tillika som det conservativa partiets starkaste stolpe. Han var en werksam biskop. Han höll flere visitationer inom erkestiftet än någon erkebiskop före honom och ifrån Götheborgs stift flyttade han utan att hafva lemnat en enda församling obesökt. Han war en werkligt gudfruktig man utan hyckleri; mångsidigt och grundligt lärd utan pedanteri, skarpt ortodox utan intolerans. Ehuru duglig och werksam chef, gick han i mildhet emot underlydande nästan till öfwerdrift. Han var glad, qvick och treflig i umgänget, samt alldeles ovanligt ärlig, i synnerhet när man betraktar honom såsom offentlig man. Han var en särdeles talentfull talare och i små tillfällighets tal den bäste jag någonsin hört. Något märkwärdigt hos honom är att alla hans goda egenskaper woro under ålderdomen i beständig tillwext. Han är för det närvarande oersättlig. Efter

---

[1] *Lemchen, Johan Magnus,* f. 1811, med. licentiat 1837, läkare i Stockholm, d. 1877.

[2] *Tholander, Fredrik,* f. 1806, läkare i Stockholm fr. 1831, d. 1872.

[3] *Ahlberg, Johan Daniel,* f. 1793, stadsläkare i Stockholm från 1827, d. 1856.

[4] *Svalin, Olof Magnus,* f. 1808, läkare i Stockholm fr. 1832, d. 1857.

[5] *Lang, Fritz,* f. 1817, läkare i Göteborg fr. 1843, d. 1857.

[6] *Forssenius, Karl Johan Fredrik,* f. 1815, med. licentiat 1849, läkare i Göteborg, d. 1895.

Rosenstein[1]) föreslogo vi *Wallin*[2]), *Franzén*[3]) och Wingård, efter Wallin — Wingård, Franzén och Tegnér — men hvad hafva vi nu för lumpne namn att välja på. Medelmåttan är nu, mer än någonsin förr, hela werldens uniform."

I ett bref till Ilmoni af d. 4 maj 1851 utlägger Hwasser sina åsikter om Linneanismens betydelse med anledning af en af Fries väckt motion om botaniska trädgårdens förflyttning efter Wahlenbergs död till hans profession, d. v. s. till filosofiska fakulteten. Han skrifver:

„Jag har väl till Medicinska fac.-s protocoll afgifvit ett dictamen som skarpt protesterar deremot, men omständigheter göra, att mitt nederlag är säkert. Jag är måhända ensam i min uppfattning af Linneanismens werkliga betydelse, men jag är troligen ensam äfven i mycket annat. Enligt min öfvertygelse är Linneanismen den enda naturbetraktelse, som hittills utgått ur en biologisk princip, och i afseende på denna princip är jag en werklig Linnean, ehuru jag icke såsom Linné, hufvudsakligen betraktade växternas blomning, utan menniskans. Min åsigt af ungdomen är fullkomligt Linneisk — och af tillfriskningen likaså. Mitt hopp att det medicinska bildningsområdet skulle kunna blifva den organiska naturbetraktelsens centralorgan har derföre hufvudsaktigen grundat sig på Linneanismens princip. Detta hopp har varit mig en werklig Sisyphusklippa, men sedan den nu åter vältat ner, ernar jag icke vidare streta för att välta den upp igen. Jag slutar lugn min långa strid, aflägger min rustning och låter verlden ha sin gång. Jag har erfarit att sjelfva hoppet kan wara ett straff. Sedan jag således blir en antiqvitet — tillhör blott det förflutna, kan jag nog föreställa mig hvad werlden skall säga om mig, men jag frågar icke derefter."

Kort därpå, vid det skandinavisk anaturforskarmötet i Stockholm 12—19 juli 1851, kom den gamla stridslusten åter öfver Hwasser. Han meddelar Ilmoni d. 5 aug. 1851 följande:

---

1) *Rosén von Rosenstein, Karl,* f. 1766, ärkebiskop 1819, d. 1836.

2) *Wallin, Johan Olof,* f. 1779, pastor primarius och kyrkoherde i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm 1821, ärkebiskop 1837, d. 1839.

3) *Franzén, Frans Mikael,* f. i Uleåborg 1772, professor i litteraturhistoria i Åbo 1798, professor i historia och moral i Åbo 1801, kyrkoherde i Kumla i Sverige 1810, kyrkoherde i Klara församling i Stockholm 1824, biskop i Hernösand stift 1831, d. 1847.

— — „Jag skref sist, att jag skulle aflägga min stridsrustning och hålla mig passiv, men sådana föresatser kan man icke hålla — och man bör det icke heller, emedan de vanligen hafva sin rot i harm. Jag har vunnit en lycka, för hvilken jag mer än många andra har skäl att tacka Gud. Denna består åter uti den varma och innerliga vänskap, hvarmed jag omfattas af de flesta af dem, som stått till mig i förhållande af lärjungar. De woro så warmt vänliga emot mig vid det sista mötet, att mitt hjerta måste mjukna, om det icke redan gjort det förut. Då jag reste till mötet, ernade jag icke hålla något föredrag i annat fall än att Svenskarne skulle i de anmälda föredragens mängd ligga under Danskarne och jag således skulle kunna behöfvas för att uti denna puerila täflan uppehålla balancen. Men det var ifrån bägge hållen en sådan uppsjö af föredrag, att jag alldeles icke behöfdes och jag skulle genom mitt framträdande undanträngt yngre, som woro talträngdare än jag. Men då föredragen i allmänhet voro klena, innehöllo blott specialiteter och småsaker, fick jag känningar af min gamla vämjelse vid den så kallade naturforskningens lappri; den gamla stridslusten waknade ånyo och jag var på wägen att hålla ett polemiskt föredrag. — Det blef väl lyckligtvis icke något af, men ämnet spökar mig ännu i skallen och jag skall måhända sätta det på papperet framdeles. Oaktadt min föresats att wara taciturnus war jag således hardt nära på vippen att bryta den — och i en liten sak måste jag nolens volens deran och göra det. Man nämligen nästan tvang mig att vid afskedsmiddagen föreslå en skål. Jag fick ej många minuter att bereda mig dertill, men alt gick dock för sig, och orden sammankommo ungefär i den form, som är upptecknad på hos följande papper. — — —

Faye [1]) (Norrman och prof. i Christiania) en qvick karl, men tillika en munvig och anspråksfull skräflare, höll ett föredrag i med. sectionen om de zymotiska sjukdomarna [2]), der han drog ut i skarp härnad emot nutidens ensidighet att uppta blott det topiska i sjukdomsprocessen. Sålunda ser man här och der hos bättre hufvuden tecken till en början reaction emot den moderna ensidigheten. Jag fick håg att tala något i samma ämne, men tystlåtenhetens genius, kvilken jag nu hyllar, hindrade mig. Kanske kommer jag dock att sätta mina tankar i detta afseende på papperet."

---

[1]) *Faye, Frants Kristian*, f. 1806, lektor och öfverläkare vid födselstiftelsen i Kristiania 1846—76, d. 1890.

[2]) Fayes föredrag hade titeln: „Om de saakaldte zymotiske Sygdommes Therapie med særligt Hensyn til Puerperalfebern".

Om prins Gustafs oväntade död skref Hwasser d. 4 dec. 1852 till Ilmoni:

„Här har händt åtskilligt under detta år, som måhända åstadkommer en djup och helsosam förändring inom tänkesättet både i Sverige och Norrige. Du vet att wår älskelige prins Gustaf dött i blomman af sina dagar. När du får läsa Böttigers förträffliga tal om honom, kan du wara öfvertygad, att allt hvad som der står, är ren sanning. Den kärlek prins Gustaf vann och den allmänna sorg Hans död framkallat, är något som gränsar till det underbara. Jag har aldrig sett något sådant förr."

Efter sitt afsked 1855 skref Hwasser till Ilmoni d. 7 okt. 1855 bl. annat följande:

„Jag har under den förflutna sommaren varit djupt nedstämd. Dertill finnas skäl, som jag inser, och sannolikt andra, för hvilka jag icke kan redowisa. Af de förra är mitt afsked ett — ty att upphöra med deltagandet i det offentliga lifvets werksamhet och lefva blott för mig sjelf kostar mer på än jag före min werkliga erfarenhet deraf trodde att det skulle göra. Den der ensamheten, som nu förestår mig och efter hvilken jag så länge längtat, börjar nu förekomma mig dyster. Originalitet och sjelfständighet äro väl goda saker, men att nästan i allting tänka olika med andra menniskor och för sina bästa och heligaste tankar sakna alla sympathier är dock tungt. Jag har dock i anledning af mitt afsked haft ett par upplyftande stunder. Straxt efter det underrättelsen derom blef införd i tidningarne, uppvaktade mig medicine studiosi med tal och sång, och både de och jag woro naturligtvis djupt rörda. — På min födelsedag d. 17 sept. fick jag en dylik uppvaktning af hela studentcorpsen och denna var ändå wida högtidligare — och det var werkligen, såsom det tycktes, för oss alla en andaktsfull stund. Jag war djupt rörd och såg tårar i flere ungas ögon. Jag läste häromdagen ett yttrande af den, hvilken jag hoppas wara Sveriges blifvande Erkebiskop, Statsrådet *Anjou* [1]), uti hans märkwärdiga bok om kyrkoreformationen i Sverige. „Hela historien vittnar att den som tänker lågt om menniskor icke uträttar inom det menskliga lifvet något bestående werk; det är kärleken, som vinner fruktbärande segrar och icke föraktet." Jag har på sednare tider icke läst eller hört något, som slagit mig så hårdt

[1]) *Anjou, Lars Anton,* f. 1803, professor i kyrkohistoria i Uppsala 1845, statsråd och chef för eklesiastikdepartementet 1855, biskop öfver Visby stift 1859, d. 1884.

för hufvudet. Jag erkänner att tanken både är sublim och sann, men den praktiska tillämpningen är mig tung. Ju längre jag lefver och erfar ju mera lågt måste jag tänka om menniskor och menniskoföraktet är en förfärlig inre magt, som snart torde, öfverväldiga mitt förstånd, ehuru jag ihärdigt kämpar dermed."

Revolutionen 1830 i Frankrike uppväckte äfven i Sverige liberala sträfvanden. *J. G. Richert*[1]) och *K. H. Ankarsvärd*[2]), sedan gammalt personlig ovän till Karl Johan, offentliggjorde förslag till nationalrepresentation, hvilka likväl icke vunno konungens bifall. Med stor lifaktighet afhandlades representationsfrågan i pressen, i synnerhet af oppositionstidningarna Aftonbladet, hvars redaktör var liberalismens banérförare i Sverige *L. J. Hierta*[3]), och Nya Dagligt Allehanda under *V. F. Dalmans*[4]) ledning. De konservatives fasthållande vid de gamla samhällsinrättningarna och motvilja för alla större reformer uppbars af den s. k. historiska skolan, till hvilken hörde bland andra Geijer, Atterbom, *Palmblad*[5]), Järta, medan en del af pressen kämpade för den gamla ordningen. Karl Johan, själf utgången från revolutionen, var som konung ytterst konservativ; sättande främst sin egen säkerhet och sin dynastis befästande på tronen, hade han en stor fruktan för alla folkrörelser och var obenägen för alla mer genomgripande reformer. Under de närmast följande åren efter riksdagen 1834—35 — den s. k. rabulistperioden — var spänningen mellan de liberala och konservativa mycket skarp. Genom tidningsindragningar och åtal sökte regeringen tillintetgöra

---

[1]) *Richert, Johan Gabriel,* f. 1784, framstående ämbetsman, rättslärd och politiker, d. 1864.

[2]) *Ankarsvärd, Karl Henrik,* f. 1782, militär, politiker, d. 1865.

[3]) *Hierta, Lars Johan,* f. 1801, framstående publicist, riksdagsman, affärsman, utgifvare af „Aftonbladet" 1830—1852, d. 1872.

[4]) *Dalman, Vilhelm Fredrik Akates,* f. 1801, publicist, politiker, redaktör för „Dagligt Allehanda" 1833—47, d. 1881.

[5]) *Palmblad, Vilhelm Fredrik,* f. 1788, adjunkt i historia och statistik i Uppsala 1827, professor i grekiska 1835, d. 1852; bekant polyhistor och skriftställare.

oppositionspressen. Detta blott retade den till häftigare angrepp mot regeringen och den gamle konungen gick icke fri för tadel.

År 1838 inträffade Geijers bekanta „affall“. Redan förut vacklande i sin konservatism, uppsade han i sitt Literaturblad, till de konservatives vrede och de liberales jubel, gemenskapen med den historiska skolan.

De liberala åsikterna eröfrade allt mer den allmänna opinionen. Vid 1840 års riksdag voro de förhärskande i borgare- och bondeståndet samt företräddes i prästeståndet främst af Geijer och biskop Thomander. Ledare för det reaktionära partiet vid samma riksdag voro biskop af Vingård och hofkanslern *Hartmansdorff*[1]).

Vid denna riksdag uppnådde oppositionen mot regeringen sin höjdpunkt, skonande icke ens den gamle konungen, hvilken betraktades såsom den, hvilken främst motsatte sig de föreslagna reformerna i Sveriges författning och administration.

Efter 1840—41 års riksdag gjorde sig dock en försonligare stämning gällande.

Det var naturligt att Hwasser med sin konservativa läggning och beundran för Karl Johan skulle höra till de mest konservative. I flera af hans bref till Ilmoni och Avellan ger han uttryck åt sin ovilja mot de liberala „reformatorerna“, på samma gång han utlägger sina åsikter om de politiska rörelser, som på 1840-talet ägde rum i och utom Sverige.

Han skrifver till Ilmoni d. 3 maj 1840:

„Den jäsnings- och brytningsprocess, som genomgår werlden, nämligen den inre, har nu hos oss sitt utbrott och materia peccans kastas ut genom mångfaldiga munnar och pennor. Om helsa eller fortsatt sjukdom blifva följden, må Gud ensam veta. Det beror ej ensamt af oss — och under det skenbara yttre lugnet i Tyskland är det inre lidandet djupt. Det gäller der icke nu personliga intressen, eller den yttre författningen, utan det innersta i samhället, religion och familjelif.“

---

[1]) *Hartmansdorff, Jakob August von,* f. 1792, framstående ämbets- och riksdagsman, d. 1856.

Den 20 febr. 1841:

„Vår ställning här i landet är betänklig. En infernalisk faction, som länge drifvit sitt spel, har lyckats att, understödd af de i Europa i allmänhet rådande destructiva lärorna, förbrylla mängdens sinnen, — men det är godt att blifva pröfvad och pröfvad hårdt."

Den 22 dec. 1842:

„Vi, likasom i Tyskland, Frankrike och England, lefva i gräl. Tvisterna börja dock nu, äfven hos oss, antaga en djupare betydelse, och jag hoppas wi skola hålla ut — många krafter ryckas upp ur den apathi, hvari de så länge warit försjunkna och den ena väcker slutligen den andra. Wi, som haft mod att träda fram i början och spela rollen af hvad Napoleon kallade canonkött, hafva väl fått uppbära mycket ovett, men det gör ingenting. Våra motståndare hafva inga andra vapen än smutsbållar ur smädelsens kastmachiner, och dessa såra icke, utan fläcka blott, och fläckarna sitta ej länge qvar, om man blott undviker att, då man nödgas emottaga dem, vara klädd i fåfängans sugpappers mantel. Denna sednare måste man alldeles afkasta, om man skall gifva sig ut i sådan strid."

De liberala åsikternas seger efter Oskar I:s tronbestigning 1844 uppväckte Hwassers ovilja. I några bref till Avellan och Ilmoni ger han uttryck åt sitt missnöje däröfver.

Till Avellan skrifver Hwasser d. 10 april 1844:

„Wår allmänna ställning är bekymmersam. Nationallynnet är, i synnerhet genom tidningspressens inflytelse, sjukt och retligt. Wår lycka består i den ädla och rena characteren af wårt furstehus och, hwad jag wärderar mycket, den kraft Norrige hos sig utwecklat. Ty denna är dock, efter allt hvad jag förmår inse, den starkaste och bästa folkkraften i Norden. Dock äro Svenskarne ännu alltid den Nordiska bildningens centralfolk. Om rötan får öfvermagt der, hjelper det föga, att folken i circumferensen äro friska. Olyckligt är det folk, som ej kan förgäta att det förr warit större, mägtigare och ärorikare än nu. Det plågas af en inre oro, den ingenting kan stilla. Så är det med Sverige, med Danmark, med Schweiz och med Frankrike själft."

Den 11 jan. 1845:

„Vår politiska ställning ser underlig ut. Reformisterna hafva fått luft och bära sig i fröjden hiskligen dumt åt. De

conservativa, som nu blifvit försatta i oppositionsställning, utgöra det werkligen starka partiet i landet. Arfslagen är oklok och skadlig, men det är ej wärdt, att skriftligen kannstöpa öfver sådant, utan vi få val tala derom mundtligen."

Till Ilmoni skref Hwasser i mars 1845:

„Hvad du skrifver om promotionerna och universitetets af de pratande intelligensernas ifrågasatta flyttning, är ganska vigtigt, men pratet måste ha sin gång. Radicalism, rabulism, kannstöperi och reformisteri höra tiden till och man tröttnar stundom så vid deras hojtande, att man nästan längtar efter förhållanden, uti hvilka despotismens tunga hand trycker ned både dem och den mensklighetens utwecklingskraft, hvars carricatur de utgöra. Hvad universitetets flyttning beträffar, är det blott tomt prat, men promotionernas afskaffande understödjes af flere den philosophiska facultetens professorer, isynnerhet af Geijer. Ehuru philosopherna denna gång fått afsked, torde de dock en annan gång få sin vilja fram."

Om upploppet i Stockholm 1848 meddelar Hwasser åt Avellan i ett bref af d. 26 maj följande:

— — „Du säger med skäl att upploppet i Stockholm, om, såsom det tyckes, det var blott en imitation af upproret i Paris, var endast löjligt. Men det var beklagligen ej blott imitation. Revolutionspropagandan har varit vidsträckt och så hemlig, att den kunnat gömma sig äfven för den verksammaste police i Europa, nämligen den i Wien. Det är anmärkningsvärdt att upploppen i Milano, Berlin och Stockholm, inträffade på samma dag, att man i Köpenhamn, och såsom några uppgifva, äfven i P—g visste åtminstone 8 dagar förut att upplopp skulle den 18 mars uppkomma i Stockholm samt att då flere önskade en sednare och några en tidigare dag för reformmiddagen i Stockholm, det var Hjerta och consortes, som genomdrefvo att det blef d. 18. Allt detta jemte mycket annat vittnar att till trots af den ytterliga publiciteten dock hemliga sällskaper funnits till och varit verksamma efter en hemlig plan i flere länder."

Själf barnlös hade Hwasser i sitt hus upptagit sin brorson *Daniel Hwasser,* sedermera sekreterare vid kungl. teatern i Stockholm och gift med den utmärkta skådespelerskan Elise Jacobsson. Daniel Hwasser var känd i

Stockholm såsom en mycket angenäm sällskapskarl, spirituell ordlekare och en estetiskt bildad man. Han gaf sin farbroder anledning till både sorg och glädje, såsom det framgår af några bref från Hwasser till Avellan och Ilmoni.

I brefvet till Avellan d. 26 aug. 1846 skrifver Hwasser bland annat:

„Daniel [1]) flyttar till Stockholm i september. Angående honom har jag endast att säga, att han gjort mig större sorg, än någon annan. Allt annat skulle jag hafva fördragit med tålamod, om denne mitt hjertas älskling icke svikit mitt hopp. Men jag måste å andra sidan tacka Gud att det icke är sämre — och vare sig dermed huru som helst, min kärlek till honom kan aldrig upphöra. Jag kan aldrig glömma, att han under sina barnaår utgjorde min ädlaste och renaste glädje, och icke heller, att hans hängifvenhet under nöjets magt och den slapphet i characteren, som deraf är följd, hafva sin rot till en stor del uti det uppfostringssystem, jag för honom valde och som war beräknadt för en starkare character. Dessutom kan jag hafva skäl att bekänna, det om jag hade haft hans älskwärda väsende, hans röst, m. m. och tillika genomlefvat min barndom och ungdom i lika milda förhållanden som han, jag troligen afvikit från lifvets allwarliga bana, äfven såväl som han; men jag hade då säkert fallit djupare. — Ytterligare hafva mångas omdömen om honom varit öfverdrifna och omilda — emedan de motiverats af hat till mig. Han är en nöjets dyrkare, och Du kan läsa skildringen af honom och hans likar i min skrift af wår tids ungdom, men han är icke grof, icke sordid i sina njutningar, och detta kan wara skäl för mången att bedömma honom med tolerans. — — Jag känner mig sjelf och menniskor i allmänhet för mycket för att wara ofördragsam emot enskilde."

Den 20 jan. 1847:

„Daniel war icke hemma under Julen. Jag tyckte det kunde wara onödigt att så hastigt besöka hemmet. Han skrifver snälla och hyggliga bref till Mamma. Om han är flitig och arbetsam, tror jag nog att han kan vinna befordran i sinom tid. Några höge Embetsmän hafva visat honom mycken vänlighet,

---

[1]) *Hwasser, Daniel*, f. 1817, sekreterare vid kungl. teatern i Stockholm, d. 1871.

och i synnerhet har Presidenten *Westerstrand*[1]) behandlat honom såsom son och fosterson till Hans gamla ungdomsvänner. Men huru skall han kunna wara flitig? — Eftersökt i alla sällskaper och bjuden öfverallt, behöfver han en större energie i characteren, än han hittils visat sig äga, att kunna motstå alla de nöjets frestelser, som hopa sig omkring honom. Icke blott hans beprisade discantstämma, utan äfven hans werkliga qvickhet och obestridliga hygglighet i umgängeslifvet göra honom till en älskad, nästan oumbärlig man i nöjets kretsar — och sådana finnas i Stockholm mer än många. Jag älskar icke denna ort, men roa sig kunna krabaterna, och den som fått namn af den älskvärde, måste der wara i ständig frestelse. De hafva der en nära oändlig mängd af societeter med endast nöjet till ändamål. Till dessa höra äfven de så kallade Landskapsgillena. När jag i höstas war i Stockholm, hade Uplandsgillet en soirée. Jag var mycket i frestelse att gå dit sjelf, men Daniel sade att han icke war ledamot deri och att han skulle bjuda till att hålla sig ifrån så väl denna som alla andra föreningar af samma slag."

„Sedan träffade jag en prost, som varit med, och han frågade mig: „Hvarför är Daniel icke med i Uplandsgillet? Det var en sådan längtan efter honom hos alla. Det blir ingen sång, sade man, som duger och ej heller någon annan treflighet, förr än han kommer med." Det förtjenar att anmärkas det både här och i Stockholm han är mer känd under namnet Daniel, än under sitt tillnamn. Ja! Sat sapienti!"

Den 13 juni 1847:

„Daniel war hemma öfver pingsthelgen. — Han är särdeles hygglig, älskwärd och intressant i sin umgänges werld; om han duger till något i allvarsamma förhållanden, må Gud weta!"

Hwassers sista bref till Chr. Avellan d. 28 juni 1848:

„Den sednare (Daniel) har i afseende på werklig bildning tillväxt mycket och har under sin sednaste hemmawaro hugnat mig mer än förr, alltsedan han war barn, då han, såsom Du minnes, utgjorde måhända, mer än för honom var nyttigt, min största glädje."

---

[1]) *Westerstrand, Sven Peter,* f. 1785, president i statskontoret 1832, afsked 1851, d. 1851, vitterlekare, teaterdirektör 1832—40.

Såsom sjukhusläkare vid svenska armén under fälttågen i Tyskland och Norge 1813—1814 såg Hwasser i Greifswald för första gången Karl Johan. Denne gjorde på Hwasser ett mäktigt och outplånligt intryck, medan Napoleon från samma tid framstod för honom som den personifierade härsklystnaden och våldsmakten. Hwassers beundran för Karl Johan kvarstod under hela hans lifstid, och konungen hade i den lärde professorn en af sina tillgifnaste och varmaste anhängare.

Åt denna vördnad och beundran för Karl Johan ger Hwasser uttryck på flera ställen i sina skrifter och bref, i de föredrag och skålar, han höll och föreslog i det af honom och politiskt likasinnade män den 8 mars 1848 stiftade „förbundet till Carl Johans minne“.[1]) I min uppsats „Israel Hwasser och Finland“ [2]) har jag redogjort för Hwassers försvar af Karl Johans politik 1812 och de däraf föranledda stridiga uttalandena i Sverige och Finland.

I brefven till Avellan ger Hwasser ofta uttryck åt sin beundran för Karl Johan personligen och för dennes politiska åsikter.

Den 5 och 8 febr. 1843 firades Karl Johans 25-åriga regeringsjubileum med uppriktig hyllning. Därom meddelar Hwasser d. 8 april 1843 åt Avellan följande:

„Festiviteterna i anledning af Konungens 25 åriga jubilæum synas werka mycket på opinionen till Konungens fördel, eller rättare de framkalla en sådan mängd af sympathier, att man kan se det tillgifvenheten för honom är både alllmännare och större, än man förut, i anledning af rabulisterns dumma skrik, kunde tro. Högtidligheterna här komma att hållas krönings- och hyllningsdagarna, d. 11, 12 och 13 Maji, och vi hafva åtskilliga tillställningar för detta ändamål. Jag har fått uppdrag att hålla talet d. 12. — Få se hur jag gör ifrån den saken. H. M:t skall till någon hafva yttrat fägnad öfver att jag

---

[1]) Jmf. *Bagge:* Om „Carl Johans förbundets“ tillkomst och verksamhet 1848—98 i „Carl Johans Förbundets Handlingar“ för åren 1894—1898. Uppsala 1898.

[2]) Svenska Litteratursällskapets i Finland Förhandlingar och Uppsatser, 20, 1906.

blifvit wald till talare. Jag lärer nämligen för det närwarande stå i ynnest hos Högstdensamme. Jag har fått åtskilliga mycket vänliga helsningar ifrån honom, den sednaste genom en resande härifrån, som spisade hos H. M:t blott i sällskap med en tredje. K. sade till den förre vid bordet. Huru mår H.? — Väl, såsom jag tror! Det fägnar mig mycket. Jag vet väl att jag här i landet har flera vänner, men ingen har haft mod att uttala det så öppet och ärligt som han. Helsa honom och säg, att jag tacksamt wärderar hans omdöme om min politik, och instämmer i hans åsigt af Skandinavien och dess framtid — samt att Han är mitt hjerta ganska kär! Att denna helsning mycket hugnat mig, wore affectation att icke erkänna, och jag berättar den, emedan jag tror att den fägnar äfven Dig."

Den 18 febr. 1844:

„Wår gamle Konung ligger på sin dödssäng. Jag är så djupt genomträngd af kärlek och wördnad för honom, att jag icke kan tänka på hans snart förestående bortgång, utan att falla i en dyster, men tillika upplyftande sinnesstämning. Det kommer troligen en dag, då icke blott Sverige utan Norden i allmänhet skall välsigna hans minne och begripa att han war en af dess största wälgörare."

Karl Johan dog den 8 mars 1844. Med anledning däraf skrifver Hvasser till Avellan d. 13 mars 1844:

„Wår gode och store konung har nu ändtligen fått hvila, och Oscar I har uppstigit på thronen. Den förres sista dagar woro väl plågsamma, men de hade dock äfven sin ljusa sida. Sjelf war han på sin dödssäng, såsom alltid, stor och ädel och Hans närmaste omgifning, familien samt Gr. *Brahe* [1]), *Edholm* [2]) m. fl. omfattade honom med en kärlek, som är sällsynt icke blott i palatserna, utan äfven vid dödssängar i allmänhet. Samma dag underrättelsen om dödsfallet hitkom, infann sig en tiggegubbe i mitt kök. Då han der fick höra att Kungen war död, yttrade han med häpnad: „Herre Gud är det då slut! Gifve Gud att de ändå haft vett att tacka Honom, medan han lefde. Nu blir det visst bara krig och elände." Denna tanke att Han

---

[1]) *Brahe, Magnus,* f. 1790, riksmarskalk 1834, personlig vän till Karl Johan, d. 1844.

[2]) *Edholm, Erik af,* f. 1777, lifmedikus hos konung Karl Johan 1818, ordförande i sundhetskollegium 1841—49, d. 1856.

warit Nordens fridsfurste har trängt djupt in i det lägre folkets tro, och hwad jag sagt om Honom är således icke annat än hwad äfven tiggegubbarne veta och tro. Imellertid är jag personligen hemsk i mitt inre. Jag har vid den bortgångne fästat mig med så starka band af wördnad och kärlek, att deras sönderslitning kommer att hos mig länge bittert kännas.“ .

Den ? april 1844:

„Såsom Du vet har wår gamle Konung slutat sina dagar. Hans dödssäng var, såsom Hans lefnad, vittnande om en högsint och ädel själ. Norrmännen hafva i anledning af Hans bortgång uppfört sig på ett ädelt och wärdigt sätt. — Svenska rabulisterna hafva deremot hållit uti med sin svinaktighet. Dock äro de många, som innerligt och djupt känna den bortgångnes wärde. Det är märkwärdigt huru starkt denna känsla yttrat sig hos allmogen och det lägre folket i allmänhet.“

I bref till Avellan 1845—1846 och 1847 meddelar Hwasser några i sammanhang med hans Karl Johans kult stående nyheter. Han skrifver hösten 1845:

„I rapport af portraitter har jag berättat Dig, att jag sedan min hemkomst fått åtnjuta en utmärkelse, som jag skattar särdeles högt. H. M. Enkedrottningen har låtit lithographiera bilden af sin Mans lik i profil. Denna lithographi delar hon ut åt dem, hvilka Hon anser för Hans verkligt tillgifne, men förfar dervid med sträng pröfning. I Upsala och orten deromkring är jag ännu blott den andra, som fått den. Järta är den första. Hennes hofmästarinna, den älskwärda Grefvinnan *Rosen* [1]) besökte mig i förgår och yttrade vid taflans öfverlemnande, att H. M. ganska väl kände att jag både såsom författare, talare och i mitt enskilda umgänge visat mig såsom den aflidne konungens verkligt tillgifne vän, och detta i den grad, att den aflidne sjelf ansåg mig hafva gått längre deri än någon annan. Häröfver är jag nu, såsom Du ser, nästan högfärdig, och för Dig kan jag väl våga skryta deraf utan att Du skrattar deråt alltför mycket. Men efter jag nu är i farten, skickar jag Dig medföljande bref för att visa huru wåra Excellenser bruka skrifva till lärdt folk.

Om Lördag reser jag till Norrköping för att dels af egen

---

[1]) *Rosen, Karolina Beata von,* f. Lagerstråle 1801, gift med kammarherren grefve Gustaf Robert von Rosen, statsfru hos H. M. Drottningen 1833, d. 1876.

devotion dels såsom representant för Universitetet öfvervara aftäckandet af Carl Johans statue, som sker Tisdagen derpå."

Den 16 okt. 1847:

„I Norrköping gjorde jag bekantskap med en af Carl Johans närmaste vänner, Statssekreteraren *Ulrich*[1]), som varit hans handsekreterare i 34 år, eller under hela Hans vistelse i Sverige. Det var trefligt att höra denne Gubbe tala om sin aflidne Herre och gynnare. Jag skickade förl. vår till min vän asessorn *Lagergren*[2]), den märkwärdiga Riksdagsmannen, en afskrift af mitt bref till Dig om C. J., och han hade meddelat det åt flere andra C. Johanniter i Norrköping och bland dem åt Ulrich. Jag fick särdeles mycket beröm för denna skrifvelse och han sade sig icke hafva läst något så träffande och rigtigt omdöme om C. J. och förundrade sig öfver, att jag kunnat skrifva det utan att vara personligen närmare bekant med föremålet för skildringen. Detta gjorde naturligtvis särdeles godt i min kräfve. Men det är just icke derföre som jag berättar detta, utan derför att det kan hos Dig gälla såsom ett slags bekräftelse på sanningen af hvad jag sagt."

Den 20 jan. 1847 hade Hwasser skrifvit till Avellan ett långt bref med vidlyftig utläggning om Karl Johans karaktär, lefnadslopp och politik. Han börjar med en beskrifning öfver aftäckandet af Karl Johans staty i Norrköping hösten 1846:

„Min resa till Norrköping afbröts af en ledvrickning i foten, som tvingade mig att öfver ett par dagar qvarstanna i Södertelje. Det var ledsamt, ja hårdt att nödgas afbryta resan, men för öfrigt var hela händelsen en obetydlighet.

Alla, med hvilka jag samspråkat derom, erkänna att den (Norrköpingsfesten) war en werklig högtid. Hela arrangementet war i stor skala väl anordnadt och med alldeles utmärkt frikostighet bekostadt. En brist war der dock och denna bestod i Atterboms ytterligt klena werser. Sådant meningslöst otyg bör hvar klockare kunna skrifva. Men allt detta utgör dock icke

---

[1]) *Ulrich, Johan Christian Henric,* f. 1781, handsekreterare hos Karl Johan, statssekreterare, d. 1849.

[2]) *Lagergren, Per Johan,* f. 1797, assessor i Svea hofrätt 1830, justit. borgmästare i Norrköping 1836, framstående konservativ riksdagsman i borgareståndet 1840—54, talman i nämnda stånd 1853—54, d. 1856.

hufvudsaken. Denna låg åter uti den inre känsla, som framkallades hos åskådarne, ty utan denna är all högtid prål. När sången slutat, uppkom en tystnad under det ordföranden begärde tecknet af konungen till werkställande af aftäckningen och denna tystnad genomgrep underbart ganska många. Men då draperiet föll och bildstoden trädde likasom helsande fram inför den stora folksamlingen, då for såsom en electrisk gnista en djup känsla genom alla, och icke allenast Drottningen, utan Konungen sjelf och de fleste af åskådarne brusto i gråt. Gamle generaler m. fl., de åldrige grenadiererna, som tjenat under honom i fält voro djupt rörda — med ett ord, bland alla folkclasser syntes ansigten badande i tårar. Ett utmärkt bildadt fruntimmer, Grefvinnan Rosen, sade mig det hon ansåg detta ögonblick såsom ett af de heligaste i sin lefnad. Dessutom är Norrköping en märkvärdig fläck för sig betraktadt. Der råda mer än annorstädes samhällighet och ordning — och man har der utfört något som knappt någonstädes ännu lyckats i Europa. Man har uppdrifvit fabriksnäringen, utan att den vanliga följden deraf, nämligen fattigdom och sedeförderf hos de arbetande uppkommit. Deras fattigwård skall wara ett mönsterwerk. I spetsen för denna werkliga form har warit och är den högst aktningswärde fabrikören Swartz [1]."

För Hwassers uttalanden om den europeiska politiken i allmänhet och om Karl Johans betydelse särskildt skall jag redogöra på annat ställe.

[1]) *Swartz, John,* f. 1790, fabriksidkare i Norrköping, framstående kommunalman och patriot, d. 1853.

Jacob Tengströms verksamhet i Finska Hushållningssällskapet.

Af J. G. Nikander.

Det sista decenniet af Finlands förening med Sverige bevittnade i flere afseenden ett återuppblomstrande af de allmänna ekonomiska sträfvandena från 18:de seklets midt. Det rådande regeringssystemet med dess fientlighet mot alla politiska rörelser bland medborgarena uppmuntrade det ekonomiska framstegsarbetet. Gustaf III:s krig mot Ryssland hade visserligen bortryckt tusental af landets mest arbetsföra befolkning, men också bragt stora penningesummor till storfurstendömet till gagn för handel och näringar. Dessa erbjödo omfattande reformuppgifter för dem, som intresserade sig för allmänna spörsmål. Kännare af förhållandena ansågo nämligen, att hushållningssättet endast i vissa delar af landet var i någon mån tillfredsställande, medan det i de öfriga, särdeles de inre områdena, led af svåra brister, hvilka väl till stor del egde sin rot i dåliga kommunikationer och afsättningsmöjligheter, men ock i allmogens tröghet och obetydliga ekonomiska kunskaper. Allehanda restriktioner hämmade varuomsättningen, missväxtår med åtföljande hungersnöd inträffade ofta, farsoter, i synnerhet smittkopporna, härjade bland befolkningen. En del klartseende medborgare insågo, att man med god vilja och ihärdighet skulle kunna råda bot på flera af dessa missförhållanden och länka utvecklingen i de ljusare banor, hvarom landets trots allt snabbt växande folkmängd och tilltagande nyodlingar gåfvo grundadt hopp. Finska hushållningssällskapets stiftelse blef ett uttryck för

dessa idéer. Initiativet togs i universitets- och ämbetsmannakretsar i Åbo; inom kort egde samfundet medlemmar i alla delar af landet, bland dem flertalet af de båda stiftens högre prästerskap. Det blef ett slags konsultativ regeringsmyndighet för Finland, lyckliggjordes med titel af kongligt och majestätets beskydd samt erhöll rätt att i ekonomiska frågor vända sig direkt till regeringen med förslag till nya förordningar. Såsom af medlemmarnas samhällsställning var att förvänta, erhöll sällskapets arbete och organisation äfven i öfrigt en byråkratisk karaktär. Dess särskilda organ kommunicerade sinsemellan på skriftlig väg, och ledamöterna nödgades i memorial framställa sina förslag, så framt de voro af någon betydenhet. Samfundets begynnelse blef en de stora planernas tid. Först tvekade man väl om gränserna för sin befogenhet, men då konungen visade sig välvilligt stämd mot sällskapets verksamhet, började man frimodigt framlägga sina projekt. I den fasta tron på reformernas genomförbarhet och på makten af en upplysning, som ännu saknade nästan alla organ för att tränga ned till de åsyftade breda lagren, spåras reminiscenser af de franska samhällsförnyarenas tankar, medan dessa planers merendels ekonomiska innehåll närmast påminner om den tidigare svenska utilitarismens läror. Mycket förblef endast önskemål, men å andra sidan åstadkom samfundet betydande resultat inom olika områden, innan dess första blomstring bröts genom kriget, och Finlands skilsmässa från Sverige förändrade alla dess existensmöjligheter.

Inom denna period faller Jacob Tengströms verksammaste inlägg i samfundets arbete. Ända från dess grundläggning var han en af dess mest nitiska medlemmar. Ehuru teologieprofessor och senare biskop, egnade han de ekonomiska sträfvandena varmt intresse. Hans första universitetsstudier hade rört sig inom hushållsvetenskapens område, där han anslutit sig till morbroderns, Anders Chydenius' liberala syn på de sociala företeelserna. Sedermera sattes han som innehafvare af annexpastorat i tillfälle att studera praktisk landthushållning, på hvilket arbetsfält han förvärfvade grundliga kunskaper. Vid deltagande i förvaltningen af akademins pre-

bendehemman lärde han känna landets kamerala förhållanden. Då initiativet till sällskapet togs, var det naturligt, att Tengström — ännu i sin fulla mannakraft — skulle ansluta sig till det „upplysta och patriotiska" samfundet, där han med utsikt om framgång kunde göra sig till tolk för frisinta idéer. — Han kom att intaga en bemärkt ställning inom sällskapet. Under åren 1799—1807 utsågs han icke mindre än fem gånger till ordförande i det för samfundets verksamhet betydelsefulla beredningsutskottet. För sommarhalfåren 1802 och 1808 fungerade han som sällskapets ordförande. Dessutom erhöll han ofta representations- och kommittéuppdrag. Så invaldes han redan vid det konstituerande mötet den 1 nov. 1797 i den tremannakommitté, som skulle granska ett inlämnadt förslag till stadgar. I det viktiga utskottet för potatisodlingens befrämjande blef han en af de första medlemmarna. Under särskilda perioder tillhörde han äfven utskottet för åkerbruksredskap.

Tengström, kammarrådet Arndt Johan Winter och lagmannen Olof Wibelius voro de första, som till sällskapet inlämnade betänkanden, där de allmänna principerna för dess verksamhet utvecklades närmare, än det kunnat ske i stadgarna. Samtidigt betonades de särskilda uppgifter, åt hvilka man omedelbart borde egna synnerlig uppmärksamhet. Tengströms promemoria utgör i flere afseenden ett program för hans blifvande verksamhet inom samfundet, hvarför den här i korthet skall refereras.

Landtbruket var oomtvisteligt Finlands hufvudnäring; dess omvårdnad hade i främsta rummet att påräkna sällskapets intresse. Det första steget härvid var att uppdaga inom jordbruket förefintliga brister och missförhållanden. I någon mån trodde sig de flesta af samfundets ledamöter känna dessa, och därför plägade icke heller förslag till deras afhjälpande saknas. Oftast framfördes projekten „med en mine af betydlighet och en assurance", som möjligen kunde imponera på den oerfarne, men de öfvertygade aldrig dem, som helst sågo med egna ögon. Orsakerna

härtill hade i regeln varit otillräckliga förkunskaper och ensidig ompröfning, hvarför de föreslagna reformerna haft „endast det lilla felet, att på en sida ega en grund att stödja sig på, men sakna den på alla de öfriga". Följdriktighet var framför allt af nöden vid ett så omfattande verk; att lappa litet här och litet där röjde ingen systematisk ekonomi. Man måste således till en början söka införskaffa allsidiga uppgifter om jordbrukets tillstånd i olika landsändar eller rättare sagdt om hindren för dess uppblomstring. Enligt Tengströms egen och många andras kännedom om landet och dess innebyggare var det allmännaste „hindret" bristen på idoghet, drift och omtanke. Då man uppmärksamt betraktade folket i flertalet landskap, „kunde man snart falla på den tanken, att sömnaktighet, lättja och håglöshet äfven för den tarfligaste utkomst utgöra hufvuddragen i nationens karaktär, och att sekler än skola framlöpa, innan ett så beskaffadt folk, sig själft lämnadt, kan blifva mer arbetsamt och uppmärksamt på sina verkliga fördelar". Nationallynnet var dock ej i sig själft „odogsamt eller förderfvadt", det egde ock flera goda sidor, blott dessa genom upplysning, uppmuntran och föredöme kunde komma till sin rätt. Det verksammaste botemedlet var dock en förbättrad afsättning af landets produkter, hvarigenom den „tröge, nedslagne och betryckte" jordbrukaren skulle väckas ur sin dvala och genom egennyttans mäktiga tvång förbindas med det öfriga samhället.

De grundtankar, Tengström här framställde, vidhöll han energiskt. En betydande anpart af hans arbete inom samfundet egnades försöken att sprida fackkunskaper bland jordbrukarena och att åstadkomma ekonomisk statistik och topografi.

I.

Vid ett af sina tidigaste möten anmodade sällskapet ledamöterna att uttänka tjänliga ämnen till prisfrågor, hvilka efter vanlig sed inom lärda societeter kunde framställas offentligt, för att besvaras af erfarna ekonomer. Användrag

dande detta system för nåendet af sina syften, föreslog Tengström i det memorial, som ofvan omtalats, följande frågor:

„Hvilka äro de hinder, som än fjättra finska landtmannens idoghet? Hvilka äro orsakerna till denna allmänt öfverklagade håglöshet, hvarmed vår bonde i allmänhet än bedrifver sitt landtbruk? Och hvilka medel äro de kraftigaste och lämpligaste att väcka honom till mer drift och omtanke i sin landthushållning?"

Han gaf denna prisuppgift en allmän innebörd. Beträffande landtbrukets tekniska brister föreslog han en hel serie prisämnen. Med den förstnämnda afsåg han tydligen att blotta de missförhållanden, som härrörde af inskränkningarna i näringsfrihet och varuomsättning. För att svaren skulle gagna äfven den ekonomiska kännedomen af landets olika delar, borde författarena uppge, hvilken trakt de närmast åsyftade. — I förbigående nämnde Tengström, att nyttan af böndernas seglationsfrihet kunde vara tvifvel underkastad. Frågan borde framdeles upptagas till offentlig diskussion. En uppgift, som däremot kräfde snar åtgärd, var den att åstadkomma en landtbrukslärobok för allmogen, närmast den finskatalande. De på svenska utgifna arbetena i ämnet voro för vidlyftiga och icke så lättfattliga, att nämnda allmoge kunde använda dem. På två eller högst tre tryckark torde man kunna sammanfatta det säkraste och nödvändigaste af det bonden behöfver veta. På särskilda orter var hushållningssättet så olika, att det blefve förvillande om ej omöjligt att i ett elementarverk beskrifva alla metoder; boken skulle omfatta endast de öfverallt tillämpliga grundsanningarna. En lämplig prisuppgift var sålunda:

„Att författa en i möjligaste måtto kort, men dock i det hufvudsakligaste fullständig och tillika tydlig lärobok för finska bonden i de viktigaste delar af hans landthushållning, nämligen, ängsskötseln, åkerbruket och skogsskötseln."

Tengström intog en särställning i fråga om folkbildningsarbetet. Porthan och flere andra lärda med honom höllo före, att allmogen läste nästan ingen litteratur, hvar-

för den tills vidare borde inhämta sin ekonomiska upplysning genom ståndspersonernas råd och föredöme. Bland den bildade allmänheten ansågs äfven ekonomisk litteratur för bonden som relativt öfverflödig. Tengström påvisade, att nästan intet blifvit gjordt för att sprida litteratur bland „finnarna". De voro icke så tröga att läsa som man vanligen ville göra troligt. Men utom ett fåtal religiösa böcker, som ingalunda alltid voro afpassade efter „en sinnlig och enfaldig allmoges svaga fattningsförmåga", funnos snart sagdt inga skrifter, som kunde höja begreppsodlingen. Ett glädjande undantag var Frosterus' „Huvitus luomisen töissä", som inom några år sålts i flera tusen exemplar. Folkskrifter måste intressera sina läsare, endast då röna de framgång. De trakter af Finland, som voro bebodda af svenskar, stodo i allmänhet att döma högst i „hyfsning och förnuftsodling", ett företräde som han ansåg i väsentlig mån bero af deras större tillgång till böcker. „Därför", utropade han, „egnar det vårt sällskap att äfven till våra i detta afseende så alldeles vanlottade finnar söka sprida det välgörande ljus, som åtminstone i en framtid skall bidraga att lyfta nationen ur den råhet, som verkeligen än utgör ett hufvuddrag af dess karaktär, i synnerhet i de aflägsnare landsorterna". — Läroboken för landtbrukare skulle blifva ett första steg för afhjälpande af bristen på finskspråkig ekonomisk litteratur.

Sällskapet tillsatte omedelbart en kommitté för att pröfva Tengströms förslag till prisuppgifter. Efter några månader afgaf den sitt utlåtande. Frågoserien om landtbrukets tekniska brister godkändes icke, de båda öfriga uppgifterna gillades enligt protokollet som de „i bokstafven lydde". Men vid närmare besinnande tyckes den andra frågan om „hindren" ansetts politiskt betänklig, måhända äfven sårande för det hedervärda bondeståndet; den uteslöts ur de annonser i Åbo Tidningar och Inrikes Tidningen, där prisämnena bekantgjordes för allmänheten. Om ock, som ofvan framhållits, tvifvelsmål hystes om den ekonomiska litteraturens nytta för allmogen, var det naturligt, att man icke ville motsätta sig direkta försök att åstad-

komma en sådan. Prisuppgiften att författa en landtbrukslärobok godkändes. — Det af Tengström blott antydda spörsmålet om gagnet af bondeseglationen väckte högt uttalad „betänklighet“, man bekräftade hans mening, att det tills vidare kunde hvila. Dess blotta omnämnande var anledning nog för Porthan att i ett bref[1]) till Calonius gifva Tengström epitet af den där „gärna vill sträcka sin åtgärd jämväl till œconomia publica“, hvarjämte han uttryckligen frågade sin i regeringskretsarna initierade vän, hvilka slags frågor man öfver hufvud kunde upptaga till behandling inom samfundet. Calonius tillstyrkte försiktighet[2]).

Inom föreskrifven tid inkommo icke tillfredsställande täflingsskrifter. Båda uppgifterna framställdes för andra gången — att besvaras inom april 1801. Rörande hindren för landtmannens idoghet inflöto sedermera fyra svar, af hvilka ett var en i flera hänseenden märklig skrift[3]). Den anonyme författaren (supercargören J. P. Bladh) hade begagnat tillfället att grundligt kritisera regeringens finanspolitik. Några namngifna ledamöter ansågo, att denna kritik drifvits ända till bitter ensidighet och att det använda skrifsättet var „alltför satyriskt, otjänligt och på sina ställen oanständigt“; men flertalet höll före, att skriften för sitt nyttiga och rikhaltiga innehåll borde belönas med stora priset. Enligt Tengströms åsikt var den förträfflig. På yrkande af honom erhöll afhandlingen, något omarbetad, „i anseende till ämnets allmänna intresse“, hedersplatsen näst efter kungabref och stadgar i första tomen af samfundets „Handlingar“.

Tre försök till lärobok för landtbrukare inlämnades, tvenne på finska och ett på svenska, det sistnämnda författadt af Tengström, ehuru anonymt. Det utmärkte sig så fördelaktigt „genom ordning, pålitlighet och val af upplysningar samt tydlighet i framställningssättet“, att dess författare skulle erhålla stora priset, om sällskapet finge i

---

[1]) Porthans bref till Calonius $^{23}/_{3}$ 1798 s. 471.
[2]) Calonius bref till Porthan $^{11}/_{12}$ 1798 s. 377 f.
[3]) Tryckt i sällskapets „Handlingar“ I. s. 27—187.

manuskriptet införa vissa förbättringar. Beslutet annonserades i tidningarna. Genom Wibelius som ombud gjorde Tengström likväl allehanda invändningar mot denna öfverarbetning, något som inom samfundet uppfattades som öfverhöfvan stor ömtålighet hos författaren. För att tillfredsställa hans auktorliga ära och samtidigt tillgodose allmänhetens och sällskapets fordringar att en läsebok för bonden skulle vara fullt pålitlig och brukbar, beslöt man anslå en medelväg. Afhandlingen var „ovedersägligen ganska vacker och nyttig“ samt var som täflingsskrift betraktad i allo värdig stora priset, hvartill den icke behöfde ega „absolut fullkomlighet“. Den skulle därför tryckas oförändrad för författarens räkning. Men som folkskrift, utgifven i samfundets namn, måste en lärobok underkastas strängare pröfning än andra prisskrifter. Sällskapet borde äfven för egen del söka bidraga till dess fullkomlighet enligt erfarenhet och öfvertygelse. Därför skulle kunnige landthushållare uppmanas att till samfundet insända rättelser och tillökningar till det tryckta utkastet. Man tviflade icke att författaren på dessa villkor skulle bereda allmänheten och sällskapet nöjet att uppgifva sitt namn och uttaga sin belöning. Då skriften en gång offentligen prisbelönats, ansåg samfundet den i hvarje händelse som sin tillhörighet. Likväl vill man ännu under några månader afbida författarens ultimata yttrande. I ärendet lämnades protokollsutdrag till Wibelius för att „afsändas“ till Tengström, som vid samma tillfälle var ordförande vid plenum. Han hade själf tidigare påyrkat ett analogt förfaringssätt för granskning af inkommande försök till denna lärobok.

Men för att göra sin anonymitet så mycket mer ogenomtränglig försummade han den utsatta fataljetiden. Namnsedeln bröts, men befanns innehålla blott tänkespråket: „Qvi bene latuit, bene vixit“. Därefter inlämnade han ånyo ett namnlöst memorial, hvari han falskeligen uppgaf, att han för sent erhållit del af ofvan omtalade beslut. Han vägrade fortfarande att mottaga belöningen, innan han, tvärtemot hvad i andra lärda societeter var vanligt, fått kunskap om de mot hans skrift gjorda och „i publiken

annonserade" anmärkningarna. Han förklarade dock äfven för sin del afhandlingen såsom åt sällskapet hemfallen egendom och föreslog, att guldmedaljen skulle ges som belöning åt den, hvilken fullkomligast rättade och omarbetade utkastet. Men då antalet ekonomiska författare i vårt land icke var stort „och ej alla bland dem torde ega nog håg och styrka att gömma eller bära smärtan af en genom offentliga kungörelser mer eller mindre sårad egenkärlek", ville han „af bästa välmening råda sällskapet att i framdeles utgående omdömen öfver täflingsskrifter så mycket som möjligt skona äfven medelmåttan och visligen lämpa uttrycken efter det hvars och ens svaghet kan tåla dem". — Detta råd senterades. Man bestämde, att det offentliga omdömet om täflingsskrifter skulle förtiga smärre förändringar och rättelser, som sällskapet gjort i manuskripten.

Tengström vann intet med sitt hemlighetsmakeri, om afsikten därmed var att för allmänheten dölja auktors namn. Frånsedt den andel sårad egenkärlek verkligen kunde ega i det hela, torde hans afsikt varit att motarbeta uppfattningen, att samfundet gärna prisbelönade sina egna ledande medlemmar. I sitt sista memorial hade Tengström begått oförsiktigheten att själf tillfoga två felande bokstäfver, hvarför hans karaktäristiska stil måste förråda honom för dem, som sågo inlagan. Det blef allmänt bekant, att han var bokens författare. I dess 1844 utgifna andra upplaga nämndes den kända hemligheten i mycket genomskinliga ordalag. Skriften var författad af en högt uppsatt man, som på sin tid var en af samfundets mest utmärkta och verksamma medlemmar. Han hade uttryckligen förbehållit sig att icke blifva namngifven. Af aktning för den vördnadsvärde, nu bortgångne ledamotens vilja utsattes icke heller denna gång hans namn på titelbladet, men „författaren är ändock känd såväl inom som utom sällskapet och hans namn skall länge fortlefva i kärt och aktadt minne".

Den uttalade afsikten att trycka skriften fullföljdes innan kort. Magister Frenckell åtog sig förlaget; sällskapet erhöll gratis 50 ex. af upplagan, i hvars företal man införde en uppmaning till erfarne landtbrukare att insända kritik

öfver utkastet. — Detta var försedt med devisen „Naturam optimam ducem, tanquam Deum sequimur, erique paremus". Cicero. Efter denna empiriska tes följa några i religiös ton hållna inledningsord, afslutade med uppmaningen:

„Redelige Dannemän!

I hafven alle ifrån barnaåren uppvuxit vid jordbruket. I hafven därvid lärt och tillvant Er att följa fars och farfars sed, utan att kanske eftersinna, om denna förfädernas arbetsordning i allt kan vara den bästa. De hafva visserligen mycket erfarit; låtom oss därföre begagna oss af det goda de lärt, men därjämte tillse, om vi ej i vissa stycken kunna hitta på något än bättre."

Därefter framhåller förf., att han själf är landtman och att han genom flerårig erfarenhet förvärfvat någon insikt i jordbruket. Han hade själf följt och följde fortfarande de regler han uppställt för att gagna någon af hans „mindre kunniga medbröder, Finlands hedervärda jordbrukare". Vidare öfvergår förf. till skildringen af de olika landtbruksmetoderna, indelande sitt arbete i hufvudstycken om ängsskötsel, boskapsskötsel och åkerbruk, hvilka åter sönderfalla i kapitel om detaljfrågor. Så upptar det första hufvudstycket särskilda råd för förbättrande och rödjande af ängar, för höslåtter och löftäkt, mulbete och dess förbättrande. Den andra afdelningen behandlar först stallbyggnader och så vården af olika boskapsdjur; den tredje åkerbruksredskap, skifte af jord, plöjning, luckring, gödsling o. s. v. I slutet af boken finnes åter en kort religiös betraktelse, och några bibelspråk afsluta det hela.

Till en början insände blott den kände författaren inom landtbrukslitteraturens område Carl A. Grevesmöhlen och J. P. Bladh utlåtanden[1]) om Tengströms skrift. Ur den förres allmänna omdöme må anföras följande. „Skriften innehåller — — de hufvudsakligaste omständigheter, föreställde på ett kort och populärt sätt, så fullkomligen som den af auktor antagne lilla plan kunnat tillåta. Förf. har ock tillika visat, att han är fri från de fleste af vår tids

[1]) Tryckta i sällsk. Underrättelser 1807 s. 7—31.

ännu rådande fördomar. Denna skrift eger ock den egenskap, att på ganska få ställen ha afvikit från de rätta grunderna, en egenskap, som saknas i alla hittills utkomna hushållsböcker utan undantag (En af sekr. Giers författad prisskrift utgjorde likväl ett undantag)." Bladh betecknade sina rättelser som obetydliga. Häraf framgår, att Tengström egt goda skäl att försvara sin afhandling. — Inom sällskapet ansågos de inkomna rättelserna icke vara till fylles omfattande. Efter några år tillgrep man en officiell utväg att förmå sakkunnige att afge utlåtanden om arbetet, i det man sände exemplar däraf till alla Finlands landshöfdingar med anmodan, att de i nämnda syfte skulle öfverstyras till skicklige landtbrukare. Icke heller nu inkommo utlåtanden i önskad mängd. Först 1815 insände Winter ett vidlyftigt sådant [1]) utan något som helst allmänt omdöme; så sent som 1824 inlämnade sekreteraren J. Timm några anmärkningar.

Tengströms förslag om guldmedaljen betecknades af beredningsutskottet som „sannolikt icke nog uppriktigt", hvarför det borde förfalla. Detta skedde så fullständigt, att saken icke ens omnämndes i pleniprotokollen. 1813 inlämnades ett på finska affattadt utkast till en landtbrukslärobok, hvilket omedelbart öfverstyrdes till Tengström för granskning. Själf fick han samtidigt mottaga ett annat försök i samma ämne af en österbottnisk prästman. Han ingaf kort därpå till sällskapet ett memorial — det enda af honom efter 1806 inlämnade — där han kritiserade de båda utkasten. De innehöllo åtskilliga goda råd och underrättelser, „tjänliga för en enfaldig och i sin husliga lefnad mindre ordentlig allmoge", men tillika flere oriktiga och felaktiga föreskrifter. De lämpade sig icke för tryckning i sällskapets namn, med mindre de underkastades sorgfällig bearbetning. Faktum att tvenne sådana utkast samtidigt uppstått, bevisade i sin mån det trängande behofvet af en lärobok. Någon såväl språk- som sakkunnig ledamot borde snarast görligt genomse de båda försöken, rätta det felaktiga

[1]) Tryckt i sällsk. Underrättelser 1816 s. 1—55.

och rensa språket från dess „sveticismer och idiotismer af Åbo läns finska dialekt“, så att det kunde förstås äfven i aflägsnare trakter. — Tillfället syntes honom lämpligt att väcka frågan om hans egen lärobok till lifs. Den borde jämte de inkomna anmärkningarna pröfvas och bearbetas för att slutligen granskas af samfundet och i dess namn utges på svenska och finska. „Då enligt herr biskopens utlåtande“ ingendera af de inlämnade skrifterna kunde tryckas omedelbart, sammanförde sällskapet hans båda förslag till ett och öfversände alla utkasten jämte anmärkningar till Bladh, numera kansliråd, med anhållan att han skulle åtaga sig utarbetandet af en lärobok på svenska, hvarefter samfundet skulle draga försorg om dess öfversättning till finskan. Äfven detta försök blef fruktlöst. Likaså flere senare, ehuru man till slut utfäste en belöning af 86 sifverrubel för en lycklig lösning af uppgiften. År 1816 gjorde prosten Gottlund i Jokkas en öfversättning af Tengströms försök, på uppdrag af sällskapet, men den trycktes icke tills vidare. Samfundet nödgades omsider utgifva en andra upplaga af detta utkast, som nu kallades en af sällskapet år 1803 utgifven lärobok i landthushållning. Åtskilliga ändringar och tillägg, föranledda af senare tiders rön hade företagits. Samma år (1844) trycktes boken på finska. — Måhända hade Porthans uppfattning af allmogens bildningsståndpunkt varit riktigare än Tengströms mera sangviniska.

I samfundets bemödanden att genom periodiska småskrifter verka för folkupplysningen deltog Tengström med intresse. På förslag af Porthan och Winter beslöt man år 1800 utgifva „Hushållsunderrättelser för menige man“. Men det dröjde en rundlig tid, innan några åtgärder härför vidtogos. I juli följande år uppträdde Tengström med ett energiskt yrkande, att detta skulle ske. Den af föregående års missväxt förorsakade sädesbristen, hvartill som en följd af den genom krigen hämmade sjöfarten kom brist på salt, påkallade samfundets omedelbara ingripande. Genom „Underrättelser“ borde såväl den svenska som den finska allmogen upplysas om medel att afhjälpa behofvet af födo-

ämnen, såsom brödberedning af ren- och islandsmossa, tillagning af den s. k. Rumfordska soppan, saltsjudning af Östersjövatten o. s. v. Framför allt var tillfället inne att bedrifva propaganda för odlingen af potäter. Han hade genomläst de brukbaraste skrifterna i ämnet och funnit, att de i flera afseenden kunde förbättras. På grund af flerårig erfarenhet erbjöd han sig att genom en uppsats i första häftet af omordade publikation så godt han kunde vara allmogen till tjänst. Hans föreställningar beaktades. I en samma dag daterad proklamation vände sig sällskapet till allmänheten med en erinran om de brydsamma omständigheterna. Korta afhandlingar i förberörda ämnen trycktes och utdelades, bland dem Tengströms uppsats om „potatoës kulturen". Tidigare hade han yrkat att samfundet skulle låta författa en artikel om späda barns vård med varningar för de fel och orimliga kurer, hvarmed allmogen plägade försynda sig af fördom eller oförståndig välmening, närmast för att bekämpa den sydösterbottniska seden, att mödrarna af idel arbetsamhet icke ammade sina barn. Man beslöt att låta författa „en öm och bevekande föreställning om skadan af den öfverklagade oseden, om dess oförenlighet med en mors plikter och om det ansvar, Gud, fäderneslandet och samvetet ålägga för en så utmärkt missvård om människolif". Uppsatsen skrefs af dr Wallenius, sällskapets sekreterare, och infördes i andra häftet af „Underrättelserna" samt aftrycktes därefter af Åbo Tidning.

Nyttan af ekonomiska ortsbeskrifningar uppfattades till fullo af flera bland sällskapets ledamöter. Vid ett af de första mötena väckte Wibelius förslag om införskaffande af sådana. För nående af enhetlighet skulle en plan för beskrifningarna författas och utdelas. Man tillsatte för ändamålet ett antal kommitterade, bland dem Tengström, som utom annat yrkade att en belöning om 10 à 15 rdr skulle utfästas för de bästa insända sockenbeskrifningarna. Professor Gabriel Bonsdorf författade den beslutna planen till en „fysiografisk och ekonomisk socknebeskrifning, lämpad efter orternes läge och häfd i storfurstendömet Finland".

Tengström inledde den med en „erinran till allmänheten", där han framhöll, att den geografiska kännedomen om vårt finska fosterland genom forskande medborgares nit blifvit betydligt utvidgad under de senare åren, hvaremot kunskaperna om hushållningssättet ännu voro mycket ofullkomliga. Från alla orter kunde väl icke sockenbeskrifningar påräknas, men om helst strödda underrättelser insändes från olika platser, kunde man af dem möjligen sammanställa ett värdefullt helt. De begärda uppgifterna voro måhända alltför talrika, men de kunde hellre vara detta än för få. Sällskapet anhöll på det enträgnaste, att allmänheten måtte verksamt understödja företaget, hvars lösen var „kännedomen af en älskad fosterjord" och af hvars lyckliga fortgång man väntade den största nytta för landthushållningen. Skriften trycktes i 1,000 ex. och utdelades „i landet och bland ledamöterna". I stället för den penningepremie Tengström föreslagit utfästes en hedersbelöning i form af sällskapets silfvermedalj.

Emellertid inkommo sockenbeskrifningar till jämförelsevis ringa antal. Några år senare föreslog Tengström, att man för goda sådana skulle utlofva en högre belöning, t. ex. den Ahlmanska jettonen i guld. Så skedde, men icke heller denna åtgärd medförde åsyftad verkan. Han yrkade då, att man under sommaren 1803 som samfundets stipendiater skulle utsända några för ekonomin hugade och i naturalhistorien kunniga unga män för att i vissa trakter insamla de nödiga uppgifterna. Beredningsutskottet tillstyrkte bifall till detta förslag, helst som samfundet redan tidigare beslutit att låta anställa sådana undersökningar, så snart man funne någon, som därtill egde „ledighet, håg och insikter". Men då ärendet sedermera behandlades i ekonomieutskottet, befanns sällskapets kassa för svag att bestrida utgifterna. Skattmästaren, prof. Pipping, föreslog visserligen, att medlen skulle tagas ur Ahlmanska fonden, men flertalet ansåg testamentets ordalydelse icke berättiga till ett sådant förfarande, hvarför frågan fick förfalla. — För närvarande finnas i sällskapets arkiv inemot tjugu sockenbeskrifningar, af hvilka en del tack vare den enhet-

liga och omfattande planen genom sin uppställning och sitt rikhaltiga innehåll fördelaktigt utmärka sig i jämförelse med äldre tiders gradualafhandlingar i liknande ämnen. Möjligt är att flere förkommit från arkivet; oaktadt ifrigt efterforskande har t. ex. en af häradshöfding Brotterus år 1799 författad beskrifning öfver Pargas sockens ekonomiska förhållanden icke kunnat anträffas.

Vid sekelskiftet 1800 egde prästerskapet för tabellverkets räkning uppgöra tablåer öfver såväl prosteriernas som de enskilda församlingarnas folkmängd, fördelad efter ålder, stånd och näringsfång. Hänvisande till detta sakförhållande, yrkade Tengström, att sällskapet genom hemställan till båda domkapitlen skulle införskaffa alla dessa tabeller jämte liknande från år 1749, samtliga i bestyrkta afskrifter. Då de flesta konsistorialer, prostar och kyrkoherdar voro medlemmar i samfundet, hoppades han af deras upplysta patriotism, att de beredvilligt skulle skänka sin medverkan, helst om man förekomme dem med underrättelsen, att det för framtiden icke skulle göras någon vana af slika uppgifters rekvisition. Detta godkändes till alla delar. Tengström hade icke missräknat sig om sina ämbetsbröders tillmötesgående. Domkapitlet i Borgå svarade omedelbart, att det genom ett cirkulär anmodat pastores att författa de begärda tabellerna samt försäkrade samfundet ett villigt biträde i hvad på konsistoriets egen vidare åtgärd ankomme. Samtidigt anmälde Tengström vid plenum, att kapitlet i Åbo handlat på samma sätt. Denna enqvête lyckades bättre än någon annan af samfundet under detta decennium anordnad. Till en början bearbetade Tengström själf det inkomna materialet. I augusti 1801 inlämnade han tvenne tabeller [1]), som innehöllo sammandrag ur prosteritabellerna för Åbo stift öfver födde och döde samt upplösta och vigda hjonelag år 1800 äfvensom öfver folkmängden efter åldrar och kön. Framdeles skulle han utarbeta ett gemensamt

[1]) Det enda af Tengströms enligt diariet inlämnade memorialer, som und. icke lyckats anträffa bland sällskapets handlingar.

sammandrag för hela Finland och en jämförelse mellan folkstocken nämnda år och 1749, en uppsats som han förmodade blifva brukbar för samfundets „Handlingar", om hvilkas utkommande han äfven i öfrigt vinnlade sig. Följande år infriade han sitt löfte till en del med en kort afhandling „Något om Finlands folkmängd". Han beräknade denna vid stora ofredens slut till något öfver 200,000 pers. med ledning af ur kyrkböckerna hopsamlade uppgifter om födde och döde för 1721 och de följande åren, hvarvid han som den allmännast bestyrkta proportionen mellan de föddes och dödes antal och hela folkmängden angaf 1:24 och 1:42. Så snart, fortsätter han, fredslugnet hunnit samla och fästa de i landet ännu öfverblifna folkhoparna, ökades såväl behofvet af lifvets nödtorft som arbetshågen hos yngre och äldre. Gårdar och hemman, som lämnats öde af sina forna, sedermera döda, fångna eller bortflyttade odlare, funnos öfverallt. „Allt gifte sig, som giftas kunde", och äktenskapen blefvo lika fruktsamma som de nyupptagna åkerfälten, hvilka under en lång följd af år på de flesta orter gåfvo de rikaste skördar. „Man glömde gärna forna tiders krigsmödor och kämpadater, drömde ej mer om blodiga och förödande landvinningar (lilla ofreden, pommerska kriget?) och hyllade småningom och allmänt den klokare, den af både mänsklighet och en sund statskonst yrkade läran: „Den ökar Svea land, som odlar Svea jord". Strax därefter utropar han om nyodlingarna: „Eröfringar likaså ärofulla, åtminstone likaså gagneliga, som dem vi någon gång köpt med slagna medborgares blod och i den idoge landtbrukarens och näringsidkarens ödelagda förmögenhet". Och i samma anda på flera ställen, nästan ett förebud om hans blifvande handlingssätt under det kommande kriget.

1749 var folkmängden i Åbo stift 258,811 pers., i Borgå stift 150,028 tillsammans 408,839 pers. 1800 voro respektive siffror 502,654, 334,498 och 837,152, således för hela landet en ökning af 428,313 själar. Specialtabellerna utvisade, hvad man äfven annars kunde förmoda af sakens natur, det tillväxten varit störst på de orter, där en större mängd

öfverloppsjordar och uppodlingstillfällen beredt folket större möjligheter till bärgning. I Österbotten, en del af Savolax och Kymmenegårds län funnos flera socknar, där folkstocken under 50-årsperioden blifvit mer än tredubblad. I tätare befolkade trakter med äldre odling var ökningen flerstädes 150 à 160 procent och sålunda större än i de flesta af rikets öfriga landskap; „varandes det således att förmoda, om annars Försynen i nåder från oss afvärjer krig och andra härjande landsplågor, att Finland inom nästkommande tolf års tid skall kunna räkna en full million invånare — en förkofran, hvars like man näppeligen lärer kunna framte bland något af Europas öfriga, äfven under en mildare himmel bosatta och af hvarjehanda naturens förmåner vida mer gynnade folkslag!" — Tengström uppläste sin afhandling vid ett plenum och lofvade framdeles fortsätta arbetet. På grund af mellankomna hinder kunde han dock icke göra detta, hvarför han några år senare öfverlämnade alla inkomna tabeller till prof. Hällström för vidare bearbetning. Man hade redan beslutit, att afhandlingen, en gång färdig, skulle tryckas i „Handlingarna", men icke heller den sistnämnda tyckes ha slutfört arbetet; någon uppsats af detta slag blef aldrig synlig.

Inom sällskapet sökte man på visst håll förklara den af alla erkända bristen på arbetare som bland annat en följd af sjömäns utflyttning eller rymning till utländska fartyg. För att förhindra denna borde restriktioner vidtagas. Gentemot dessa yrkanden framhöll Tengström, att landets folkförlust genom nämnda utflyttning sannolikt var af ringa betydelse, så framt man finge tro sekreterarne i Vetenskapsakademin Vargentins och Nicanders beräkningar. För att vinna klarhet i saken för Finlands vidkommande borde man införskaffa statistiska uppgifter, ett förslag, som varmt understöddes af kontreamiralen Hjelmstjerna, hvilken i likhet med Tengström höll före, att afgången från Finland var obetydlig. Minoriteten inom samfundet betviflade riktigheten af nämnda beräkningar, på den grund att, då man kort förut i Ryssland lagt embargo på en del engelska

skepp, ombord på dessa funnits halft annat hundratal svenskar. Flertalet omfattade Tengströms åsikt, liksom man delade hans uppfattning, att rymning ej kunde hindras genom författningar. Man vände sig till magistraterna i landets sjöstäder med anhållan om noggranna uppgifter; sådana inflöto äfven i relativt stor mängd. — Då Tengström efter år 1813 arbetade på ett „försök till en geografi öfver Finland", kommo sällskapets topografiska och statistiska samlingar till användning för detta arbete, som förnämligast behandlade allmänna ekonomiska och topografiska förhållanden. [1])

Strax efter samfundets grundläggning yppade sig ett kännbart behof af medel för kommunikation mellan de på hufvudorten och de på landsbygden bosatta medlemmarna. Man beslöt att utgifva en ekonomisk tidning, i sitt slag den första i Finland. Problematiskt var, huru man skulle trygga företagets rentabilitet. Tengström, som egde erfarenhet om tidens pressförhållanden, afgaf då ett utförligt betänkande. Det var troligt, att en enbart ekonomisk tidning åtminstone i början icke skulle bära sig. Publikationen borde därför utges i samband med Åbo Tidningar sålunda att första numret i hvarje månad af detta blad finge disponeras af samfundet. Tidningen hade alltid innehållit äfven ekonomiska artiklar, hvarför sällskapets meddelanden ej skulle blifva något för dess riktning främmande. Dess spridning var så stor, att man icke kunde hoppas på en liknande för ett hushållningsblad. De ledamöter, som icke prenumererade på Å. T., kunde lätt erhålla de föreslagna månadsnumren särskildt. Om publikationen framdeles komme att bära sig, kunde samfundet öfvertaga den, hvarvid vinsten borde som sportel tillfalla sekreteraren, som skulle redigera bladet, för att han så mycket sorgfälligare skulle vaka öfver innehållets värde och rikhaltighet. Sannolikt var nämligen att brist på material skulle yppa sig. Innan saken afgjordes, anmälde Tengström, att enligt preliminära underhandlingar med boktryckaren Frenckell bättre

[1]) Enligt uppgift af dr Aug. Hjelt i Fennia I, n:o 2 b. s. 9.

villkor kunde nås genom att den sistnämnde öfvertoge förlaget af skriften, som skulle tillhandahållas allmänheten mot en lösen af 16 sk. för 12 ark, ett pris som var en obetydlighet för dem, som intresserade sig för samfundet. Höfligheten mot de frånvarande medbröderna fordrade näppeligen, att de för sin medlemsafgift skulle erhålla skriften på sällskapets bekostnad, ty de närvarande ledamöterna fingo utan några förmåner vidkännas „mycket särskildt besvär" i sällskapets tjänst. Bladet skulle för öfrigt på alla medlemmar lägga ett nyttigt band, så att de med oaflåtlig verksamhet skulle söka att uppfylla sina förbindelser och löften och sålunda göra sig förtjänta af öfverhetens nåd och medborgarenas odelade bifall. Dess namn kunde lämpligen blifva „Utdrag ur K. F. H:s Dagbok". För innehållet hade han uppgjort följande plan:

1. Korta underrättelser om sådana af sällskapet vidtagna beslut, som i något afseende kunde intressera allmänheten och frånvarande ledamöter (ty alla småsaker förtjäna ej att publiceras). Så länge en sak till utskotten är remitterad och ligger på bordet oafgjord, omröres hon ej i månadsskriften.

2. Anmälan af de till sällskapet inkomna skrifter och handlingar jämte korta recensioner af innehållet i de viktigare; i synnerhet då ämnet är problematiskt och förtjänar att af flere sakkunnige närmare undersökas.

3. Recensioner af sällskapets efter hand utgifvande handlingar äfvensom af underrättelserna för allmogen i hvarjehanda hushållsärenden.

4. Berättelser om de anstalter sällskapet kunnat vidtaga och verkställa till hushållningens förkofran i Finland äfvensom om hvarjehanda äfven annorstädes i landtbruket och näringsvägen gjorda upptäckter och anställda nya försök samt uppgifter och anledningar att dem äfven hos oss verkställa.

5. Underrättelser om årsväxten, sädesprisen, väderleken och sällsamma fenomen i naturen ifrån särskilda orter i Finland.

6. Underrättelser om till sällskapet gjorda testamenten och donationer af pengar, böcker, åkerbruksredskap, modeller, naturalier m. m.

7. Uppgift af prisfrågor och de därå inkomna svar, sällskapets däröfver afgifna yttrande äfvensom berättelse om allehanda andra af sällskapet för gagnelig och utmärkt arbetsflit utgifvande belöningar.

8. Förteckningar på nyligen inkallade eller genom döden afgångna ledamöter.

För att i månadsbladet ega material till samfundets historia borde man efter hand införa uppgifter från mötena under de tvenne första åren.

Sällskapet gillade till alla delar denna plan, som ger en god föreställning om dess „göromål" på olika områden. Emedan den redan anställde ständiga sekreteraren ännu icke begynt sin tjänstgöring, uppdrogs åt Tengström att tills vidare ombesörja bladets redigering, så att det skulle kunna utkomma på nyåret 1800. Redan 1 nov. utgafs det första numret, där han införde en anmälan till finska allmänheten, hvari bladets tillkomst och syftemål i korthet framställdes. Enkelt och okonstladt som det yrke, det ville tjäna, skulle bladet icke pråla med nya teorier utan fastmer befästa gamla sanningar i hushållsvetenskapen samt, „om möjligt vore, med enahanda varm känsla för fosterbygdens odling och dess näringars förkofran uppfylla hvarje finsk man, som känner att han eger ett fädernesland".

Då Tengström i slutet af januari nödgades begifva sig till Sverige som prästerskapets fullmäktige vid riksbanksrevisionen, kunde han endast redigera de första numren af publikationen. Före sin afresa vidtog han åtgärder att säkerställa materialtillgången för denna „dagbok". I stadgarna hade bestämts, att samfundet skulle anmoda vissa ledamöter i landsorten att brefväxla med styrelsen i Åbo. Denna korrespondens hade dock icke blifvit effektivt ordnad. Han yrkade därför, att detta med det snaraste skulle ske. I sådant syfte inlämnade han ett i hast „utan all ordning" framkastadt förslag till brefväxlingsämnen, hvilket här införes som ett uttryck för denne skalds och teologs mångsidiga ekonomiska intressen.

1. Underrättelser om väderleken på olika årstider, förnämligast med afseende å ekonomiska göromål, såsom t. ex. om vårens ankomst, löfsprickningen, vissa växters första blomning, flyttfåglarnes ankomst, islossningar, vårfloder och öfversvämningar, såningstider, nederbörd, rådande vindar, högsta

värme och köld, frostnätter, torka, bärgningstider, skördetid, vinterns ankomst, snöfall, före och väglag. — Kunde säkra termometrar, barometrar och ombrometrar härvid rådfrågas, vore så mycket bättre.

2. Märkeliga händelser i naturen, tjänande till att upplysa landets naturalhistoria.

3. Årsväxtens beskaffenhet, så tidigt därom möjligen kan inberättas, samt sädespriserna såväl å landet som å närmaste afsättningsort. — Utsikt för nästa års årsväxt.

4. Hvilka hushållare och slöjdeidkare sig i synnerhet utmärkt. Hvaruti och på hvad sätt? Nya påfund och försök i alla slags hushållsgrenar och deras antingen framgång eller misslyckande.

5. Hvilka hufvudfelen eller de utmärkta förmånerna kunna vara i hvarje orts hushållningssätt.

6. Farsoter såväl bland barn som äldre folk; äfvensom bland boskap, till deras art och dödlighet, samt däremot nyttjade eller bepröfvade botemedel. — Odjursskador till mängd och värde.

7. Fiskets, djurfångets och andra binäringars beskaffenhet och afkastning. — (Om stadsmannanäringarna lärer bli svårt att få pertinenta uppgifter).

8. Förslag på nya förtjänte ledamöter.

9. Kärrodlingar verkställde eller begynte? Med hvad utsikt om framgång?

10. Socknarnas folknummer 1749 och nu.

11. Storskiftets fortgång och hvad därvid än återstår.

12. Nybyggenas antal och beskaffenhet.

Samfundet fann detta förslag, „alldeles fullständigt i de flesta delar". Så länge hopp fanns, att de äskade sockenbeskrifningarna skulle inkomma, ville man dock icke upptaga brefväxlingsämnen af den art, som de med n:ris 10—12 betecknade. Detta beslut föranledde Tengström att senare taga initiativet till den omtalade befolkningsstatistikens insamlande. För stadsmannanäringarnas vidkommande delade man ej hans åsikt, utan valde ett antal korrespondenter, som med ledning af tullspecialerna å inkommande och utgående varor skulle inlämna uppgifter öfver omsättningen. Tengström hade, förutseende att arbetet komme att medföra besvär för korrespondenterna, yrkat att de skulle befrias från årsafgiftens erläggande. Men sedan man uppgjort förslag, resolverades: „Som alla förberörde herrar

och män voro kända för äfvenså mycken patriotism som insikt och uppmärksamhet för vår hushållning — — så förmodade sällskapet, att de äfven utan afdrag eller eftergift af den vanliga årsafgiften icke lära afslå sällskapets för dem bevisade förtroende“. Dessutom gjordes en påminnelse om skillnaden i arbetsbörda för närvarande och frånvarande ledamöter. Programmet för brefväxlingen tricktes i närmast utgående ark af „Dagboken“, hvaraf öfvertryck sändes till de utsedda korrespondenterna. Med endast relativ regelbundenhet och än mindre fullständighet begynte dessa insända de äskade uppgifterna. En del behandlade blott potatiskulturen. Kvartalsberättelser inkommo dock i så stort antal, att man för „Dagboken“ kunde utarbeta regelbundet återkommande utdrag ur dem, hvilka artiklar vanligen genomgingo flere nummer i följd. Likaledes åstadkommos senare värdefulla meteorologiska samlingar. Att Tengström på allvar velat ålägga korrespondenterna det arbetsdryga verket, framgår däraf, att han några år senare uttalade sitt stora missnöje öfver dem. Förgäfves väntade man sammanhängande och allsidiga upplysningar, intet vanns „för någon hufvudsak“. Han framställde därför det förslag om utsändande af stipendiater, om hvars misslyckande ofvan talats.

Tengströms farhågor rörande „Dagbokens“ afsättning och tillgång till material blefvo innan kort besannade. Från dess första utkommande och mer högljudt för hvarje år knotade förläggaren öfver brist på prenumeranter. Företaget bragte honom förlust. 1803 omfattade upplagan blott 100 ex.; endast ett mindretal af samfundets medlemmar egde sålunda intresse nog för att prenumerera på bladet. Också redaktören, dr Wallenius, klagade för sin del. Redigeringen hade under de senare åren blifvit ett besvärligt onus. Samfundets förhandlingar angingo till stor del penningeaffärer och rättegångar med anledning af det Ahlmanska testamentet och egde vanligen icke något direkt intresse för publiken, hvarför han ej sällan varit föranlåten att „under mycken förlägenhet och villrådig tvekan på flera håll se sig om efter ämnen af den beskaf-

fenhet, att de hvarken skulle vara för den läsande allmänheten h. o. h. likgiltiga, eller genom alltför stora brister i utförandet blottställa hela hans lilla auktorliga existimation". Däri låg orsaken, hvarför den obetydliga journalen under senare tider icke kunnat utkomma fullt periodiskt. Innan Frenckell definitivt vägrade att fortfara med förlaget, insåg Tengström sannolikheten af denna eventualitet och föreslog i samfundet med återupptagande af sitt första projekt, att man åtminstone vid hvarje kvartals slut skulle i Å. T. publicera en berättelse i samma ämnen, som „Dagboken" behandlat. Franzén, Å. T:s förläggare, understödde herr biskopens motivering. Den läsande allmänheten var för liten att delas i flera klasser, innehållet af en periodisk skrift måste vara mycket blandadt; flera sådana kunde icke bära sig i vårt land. Om Tengströms projekt förverkligades från juni månads början, skulle Franzén vid årets slut till samfundet inbetala 50 rdr, så framt antalet af de med posten afgående tidningsexemplaren, som för innevarande år icke voro flere än 270, skulle stiga till 300, hvilken siffra t. o. m. något öfverträffats under de föregående åren. Samfundet antog Franzéns erbjudande med nöje; början skulle ske omedelbart och i första numret skulle man underrätta publiken om förvandlingen af sällskapets „Dagbok" till en „löpande artikel" i Å. T. — Därhän hade nu Tengströms ståtliga program krympt samman. Om några år kom det till heders på nytt. Till följd af missnöje med den löpande artikeln begynte man 1806 utge „Underrättelser" med ett innehåll, som motsvarade den tidigare „Dagbokens". För att säkerställa afsättningen ville Tengström, att de skulle utdelas till alla ledamöter mot en förhöjning af 24 sk. i årsafgiften. Men då det visat sig svårt att indrifva äfven det tidigare beloppet om 3 rdr, afböjdes detta. 1813 afstannade all publicistisk verksamhet inom samfundet. Han genomdref då, att man ånyo vände sig till Å. T. med begäran om bistånd. Denna gång gällde det blott annonser om utdelade belöningar. Några år senare lyckades man dock åter upplifva „Underrättelserna", hvilka sedan utkommo under en längre tidsföljd.

II.

„Den oförtjänta nåd, hvarmed Kungl. Maj:t på det mest lysande sätt täckts omfatta Dess finska hushållningssällskap kan icke annat än hos hvar och en af sällskapets medlemmar uppväcka den lifligaste tacksamhet. Men hvilken af oss, mina herrar, är icke tillika försatt uti yttersta bekymmer öfver de medel, sällskapet må kunna vidtaga för att ådagalägga dess rena afsikter och uppriktiga böjelser att fullgöra den plikt, hvartill detta Konungens nådiga bifall sällskapet förbinder. Att vid ett allmänt riksmöte ifrån konungatronen utmärkas såsom en för fäderneslandet välgörande stiftelse, är ett lysande vedermäle af Konungens varma kärlek till sitt folk, liksom det utgör den kraftigaste uppmuntran, det starkaste band för hvarje ledamot af sällskapet att använda all dess förmåga för att uppfylla Konungens nådiga vilja, allmänhetens väntan och sällskapets allmänt kungjorda förbindelse."

Med dessa ord skildrade kammarrådet Winter — och på liknande sätt flera andra medlemmar af samfundet — de tankar och känslor, som Gustaf Adolfs erkännande yttrande om sällskapet vid riksdagen i Norrköping väckte hos dettas ledamöter. Om än mycket får skrifvas på de undersåtliga frasernas räkning, är dock deklamationen ett uttryck för att dessa kungsord väsentligen bidragit till att göra ett slut på samfundets afvaktande ställning till de stora reformplanerna; de vidaste perspektiv tycktes nu öppna sig. Året 1800 och de närmast följande måste betecknas som kulminationspunkten i sällskapets lif under den första perioden af dess historia. Wibelius och Porthan hade något tidigare yrkat på praktiskt fruktbärande åtgärder. I maj nämnda år inlämnade Winter det memorial, hvars början vi nyss citerat, där han framställde ett program för *hela* det ekonomiska framstegsarbetet i Finland, sådant det tedde sig för honom [1]).

[1]) Memorialet företer talrika beröringspunkter med den berättelse öfver Åbo och Björneborgs läns tillstånd år 1792, som af landshöfding v. Willebrand inlämnades till regeringen kontrasignerad af Wibelius och Winter.

Det var första gången ett så omfattande förslag såg dagen inom samfundet. Som kommentarier inlämnade Porthan, landtmäteriöfverdirektören Alfving m. fl. betänkanden. Sällskapet behandlade under sommarens förlopp några detaljfrågor, hvarvid särskilda beslut fattades. Då Tengström återkommit från sin svenska resa, kastade han sig — trots det han i privatbref uttryckte sin glädje öfver att ha återvändt till skötet af sin familj från de besvärliga riksdagsärendena — med ifver i diskussionen om det förestående nydaningsarbetet, som icke blott skulle medföra reformer inom näringslifvet utan äfven omfattande förbättringar i det allmänna undervisningsväsendet. Ett första resultat blefvo vidlyftiga „Reflexioner“ öfver Winters memorial. Som han själf framhöll, innefattade de icke blott kritik af dennes förslag, utan äfven en del nya uppslag. Till följd häraf togs Winters program under „ny och närmare ompröfning“. På grund af nödvändigheten att om särskilda detaljer införskaffa upplysningar och den hopade mängden ärenden vid sällskapets plena dröjde det flera år, innan granskningen fullständigt medhanns. Då härvid åsikter, uttalade af landets främste nationalekonomer, underkastades saklig pröfning af fackmän, skola Tengströms inlägg i diskussionerna och de af dem föranledda åtgärderna här något närmare skildras.

Allmänt omfattades meningen, att Finland trots den starka folkökningen led af brist på invånare, särdeles „närande“ sådana. Allehanda medel att afhjälpa detta föreslogos, bland dem inrättande af barnhus, påskyndande af storskiftet, underlättad immigration, skatteafkortningar för föräldrar till många barn o. s. v.

Tengström ställde sig mycket skeptiskt mot nyttan af barnhus. På andra orter hade erfarenheten visat, att dödligheten bland deras interner var synnerligen stor. I vårt land omöjliggjordes de dessutom af de ofantliga, icke allestädes i rätt hand stannande kostnaderna. Instämmande häri, betecknade samfundet barnhusen som föga bättre än mördarekulor. Ett liknande bevis för allmänna institutioners ringa nytta för barnavården såg han i det öfverkla-

gade sakförhållandet, att de för fattiga barns underhåll „högstnyttiga" hospitalsmedlen voro föga begärliga bland folket. I Åbo län kunde 50 barn erhålla det betydliga understödet af 16 till 32 sk. i månaden, men flera fosterföräldrar hade i åratal försummat att uttaga dem tilldelade medel. Inom sällskapet försporde man med förundran denna bekymmerslöshet och införskaffade genom Wibelius noggranna uppgifter från nämnda län. Men man kunde icke taga någon vidare befattning med saken, som egentligen ankom på serafimerordens och landshöfdingarnas åtgärd. — Att folkmängden skulle ökas genom utlänningars inflyttning var föga att hoppas. Tengström medgaf riktigheten i beskyllningen, att prästerskapets religionsnit under hugenottförföljelsernas tid varit öfverdrifvet och möjligen förhindrat några idoga främlingars hitkomst, men vårt lands aflägsenhet och kalla klimat kunde svårligen då mera än under senare tid locka nyttiga immigranter. Att de, som under de senaste åren emigrerat från Frankrike, Italien, Schweiz och Nederländerna icke styrt sin färd hit måste af goda skäl räknas som en nationalvinst både för religion och seder. — Hvad utflyttningar beträffade, kunde Finland icke klaga öfver några andra än dem, som sjöfarten medförde, och äfven dessa voro, som ofvan nämnts, troligen högst obetydliga. — „Enligt naturens drift och ordning föras människor alltid otvunget till äktenskap och fortplantning, så snart de hafva någon utsikt till bärgning för sig och de sina". Det kraftigaste sättet att öka folkmängden var att bereda den arbetande hopen ökade möjligheter till utkomst. De gällande författningarna om hemmansklyfningar, storskiften, skattelindringar o. d. åsyftade alla detta mål och hade utöfvat goda verkningar. Delvis kunde de dock förbättras. Nyklufna hemman borde i minst tio år befrias från ökade utlagor till stat och kyrka, sålunda att de tillsammans skulle betala samma skatt som det oklufna. Klyfningarna fingo dock ej drifvas för långt, som det skett t. ex. i Dalarna. Än så länge funnos i vårt land ypperliga odlingstillfällen i de vidsträckta utmarkerna, som voro tillräckliga såväl för yngre bondsöner som för andra

dugliga arbetare. — Samfundet beslöt att hos konungen anhålla om en författning i denna riktning, men de begärda frihetsåren nedsattes till sex. Expeditionen i ärendet innehöll jämväl ett af Tengström uttryckligen ogilladt lagförslag om stäfjande af missbruk med sytningar. Den blef icke genast afsänd, och senare förföll hela ärendet.

Åt frågan om storskiftets påskyndande egnade Tengström särskild uppmärksamhet, därvid tangerande ett ämne, som han behandlat redan i sin gradualafhandling. Man hade ofta anmärkt, att landtmätarne vanligen funno sin fördel i att mäta mycket och dela intet. Förordningar funnos väl, som i de strängaste ordalag förbjödo detta, men så länge mätningarna betalades högre än delningsarbetet skulle de allra flesta landtmätare vara oredliga nog att på fattiga jordegares bekostnad fördröja skiftet. Under tiden kunde dödsfall inträffa, hvarvid kartor och handlingar ofta förkommo, och då måste nya mätningar och återmätningar företagas. Han yrkade, att antingen arfvodet för mätning skulle sänkas eller ock det för delning höjas. Det senare alternativet godkändes. Alfving, intresserad ledamot af samfundet, sökte som naturligt var hindra, det Tengströms skarpa kritik af landtmätarekåren skulle komma inför majestätets ögon, därvid förebärande olika orsaker. Men dessa voro enligt sällskapets åsikt mindre viktiga. Expeditionen [1]) till konungen blef i allt väsentligt ett uttryck för professorns uppfattning, och texten är delvis ordagrant afkopierad efter hans inlaga. Ännu då skrifvelsen justerades, fordrade Alfving dess förkastande, emedan de öfverklagade bristerna skulle afhjälpas vid en omedelbart förestående revision af landtmäteriförfattningarna. Men sällskapet fann, att detta skäl tvärtom påskyndade expeditionens afsändande, då tillfället tycktes egnadt för framläggande af nya förslag. — Innan revisionskommittén inlämnade sin proposition till konungen, öfversändes den af statssekreteraren Rosenblad till Tengström för vidare befordran till samfundet, med en uppmaning till ledamöterna, „som

---

[1]) Tryckt i Handlingar III s. 46—48.

förenade erfarenhet och kännedom af landet med upplyst nit och eldad håg att gagna", att underkasta projektet granskning till de delar, som rörde Finland. Tengström föreslog, att man för ändamålet skulle tillsätta en kommitté. Som lämpliga medlemmar i denna nämnde han Winter, Alfving, prof. Haartman och landtmäteridirektören Tillberg. Dessutom borde en förståndig och erfaren egodelningsrättsdomare tillkallas. Allmänt vitsordad som en skicklig sådan var häradshöfding Brotterus. Förslaget gillades, men då Tengström själf ansågs vara i stånd att lämna kommittén „det betydligaste biträde", invaldes äfven han. Brotterus hade nyss förut aflidit, och man föreslog Calonius i hans ställe. I pleniprotokollen nämndes icke hans namn, utan blott att kommittén skulle få komplettera sig med en egodelningsrättsdomare. Detta blef den sistnämnde [1]). Handlingarna cirkulerade i flere månader inom kommittén, men någon slutlig expedition i ärendet synes icke kommit till stånd.

Utöfver gällande skatteafkortningar för föräldrar till flera barn hade man föreslagit några nya äfvensom indragning af en del äldre. Tengström medgaf, att bönder, som egde fyra mantalskrifna barn, ej behöfde några skattelättnader, då barnens arbetskraft var dem till största hjälp. De projekterade eftergifterna ville han i någon mån modifiera. Äfven mycket fattiga hjonelag önskade sig i allmänhet minst ett barn, hvarför detta „icke behöfde påkallas" genom belöningar. Men från det andra barnets födelse skulle föräldrarna successivt befrias från vissa utskylder, så att de vid fjärde barnets födelse, så framt alla voro vid lif, skulle åtnjuta afkortning från alla personella utskylder (enl. Winters uppgift 19 $^1/_3$ sk. årligen). De folkklasser, som dessa lättnader borde gälla, voro inhysingar, soldater, „reserver", båtsmän, drängar, dagsverkare m. fl. Härigenom skulle

---

[1]) Enligt en lista öfver kommitténs medlemmar, skrifven af sekret. Radloff. Härmed rättas Cygnæus' uppgift i F. Hushållningssällskapet, s. 174 noten. Episoden kan sålunda icke anses bevisa Tengströms ovänskap med Calonius.

giftermålen befordras och föräldrarna uppmuntras att bättre vårda sina barns hälsa. Beredningsutskottet tillstyrkte förslaget; nyttan af åtgärden skulle icke blifva svår att ådagalägga inför monarken. Men vid plenum ansåg man, att den föreslagna författningen hvarken torde befrämja folkökningen eller underlätta „barnlastade“ föräldrars omsorger om barnens uppehälle under deras „mest behöfvande och vid gården ogagneliga ålder“, trots det Winter och Tengström kraftigt betonade, att allmogen satte stort värde äfven på obetydliga skattelindringar.

Rörande „reserve-corpsens“ nytta för folkökningen framhöll Tengström, att den egentligen subsisterade och byggde äktenskap på de skattdragande jordbrukarenas bekostnad. Om man ville öka dess numerär, skulle bönderna därigenom tvingas att lämna nybohjälp åt ett stort antal unga drängar, som annars kanske aldrig skulle gifta sig. Rikets försvar hade af ålder ålegat allmogen. Då folkmängden fördubblats, var det billigt och tillika försiktigt, att föröka den väpnade styrkan. Härtill lämpade sig reservsystemet väl, då dessa soldater liksom bonden i fredstid voro jordbrukare. Det senaste kriget hade nogsamt bevisat, att den svenska indelta soldaten gjorde lika skäl för sig i fält som någonsin den värfvade. Yrkandena att hela armén skulle försättas på värfvad fot måste öfver hufvud betecknas som opatriotiska.

I fråga om lättnader för varuomsättningen hade man många önskemål. Wibelius och Winter hade med sådan energi behandlat dessa spörsmål, att för Tengström endast en bekräftande roll återstod. Så tillstyrkte han det ofta framkastade förslaget om småtullarnas afskaffande. De renderade staten icke mer än 150,000 rdr i årlig nettobehållning. Om de indroges, skulle talrika arbetare återföras till det närande ståndet; ett flertal andra onyttiga sysslor och tjänster på rikets stat borde behandlas på samma sätt. Borgareståndet hade vid senaste riksdag ånyo anhållit om småtullarnas afskaffande, men han fruktade dock, det dels förevändningen att de tjänade till lurendrejeriers hämmande, dels svårigheten att jämnt fördela sagda

summa på skattdragarena en tid bortåt skulle fördröja detta. Man delade Tengströms betänkligheter. Sällskapet kunde blott hos allmänheten underhålla öfvertygelsen om dessa tullars fördärflighet. — Likaledes förordade Tengström varmt viktualiehandelns frigifvande, men detta borde ske på ett sätt, som ej underlättade spridningen af tidens yppighet och öfverflöd bland bönderna. Lagstiftaren ålåg att med alla medel stäfja detta onda.

Tidehvarfvet ordade ständigt om folkets fördomar. Man företog sig att uppräkna de allmännaste på det ekonomiska området, och då befanns antalet ganska litet. Tengström uttalade sin stora tillförsikt om Finlands framtid. Det dagades långsamt under vår kalla himmel, men man hade rätt att hoppas, det sommardagen skulle blifva så mycket varaktigare och längre. Måhända finge redan det 19:de seklet bevittna, att tavastlänningen och savolaksaren blefvo hyfsade, trefne och omskapade, samt idogheten ej mindre bosatt vid Päijännes och Saimens stränder än vid Mälarens oeh Vänerns.

Ett nationalekonomiskt missförhållande låg däri, att flertalet adliga gods och järnbruk egdes af familjer, som voro bosatta på svenska sidan. Härigenom fördes en stor del af det allmänna rörelsekapitalet ur landet. Det gafs ej några direkta botemedel mot denna anomali, som likväl i märklig mån aftagit efter det senaste kriget. Mycket vore vunnet, om näringsfrihet infördes, så att handtverkare och slöjdidkare otvunget kunde slå sig ned på platser, som af naturen och handelsförhållandena danats till medelpunkter för den allmänna rörelsen. — Den tröga afsättningen försvårade framåtskridandet uti inlandet. På grund af vägens längd kunde bönderna där blott två eller tre gånger årligen besöka sjöstäderna. Genom den långa transporten förlorade en tyngre vara, t. ex. spannmål, hela sitt värde, i det försäljningspriset endast betäckte forlönen. Denna allmoge borde därför mera egna sig åt boskapsskötsel, hvars produkter, viktualievaror, lättare kunde bära stora transportkostnader. Öppnandet af båtleder blefve tills vidare för kostsamt i vårt glest bebyggda land. Om städerna i det

inre landet skulle uppblomstra — Kuopio och Tammerfors voro tills vidare endast „dåliga fläckar“ — kunde deras konsumtion bereda afsättning för kringliggande trakters alster. Föga hopp fanns dock, att kapitalister från rikare städer skulle för deras förkofran äfventyra något, hvarför denna uppblomstring ännu länge skulle låta vänta på sig. — Det var hög tid, att industrin vunne det uppsving, att den kunde tillfredsställa landets behof. Tyskarna hade i århundraden riktat sig på vår bekostnad. Den otillräckliga inhemska produktionen var ock upphof till lurendrejerierna, som länge vanhedrat nationen och undergräft dess styrka och redbarhet. Särskildt nämnde han smugglingen vid ryska gränsen. Denna „skymfeliga, omedborgerliga handelsgren“ kunde ej omintetgöras genom blotta författningar. — Handelsbalansen trycktes af den stora införseln af utländsk spannmål, föranledd i väsentlig mån af den skändliga misshushållning med säd, som bedrefs uti den „ohyggliga och öfverdrifna“ brännvinsbränningen, lika förderflig för landets ekonomi som för sederna. All tillverkning kunde väl icke hämmas, men genom att inskränka tid och pannrymd kunde „syndafloden“ göras långt mindre, än när alla fingo bränna fritt. Under vanliga år borde den tillåtna tiden vara högst tre månader; ofta kunde bränningen förbjudas under ett helt år, som fallet var 1800.

Man hade föreslagit en författning mot bondens mångslöjd. Häremot opponerade sig Tengström afgjordt. I vårt klimat lämnade jordbruket sin idkare många lediga stunder. Naturligt var att han själf tillverkade en mängd redskap och husgeråd, helst då handtverkare af flera slag ännu saknades i de flesta socknar. Om en granne med större skicklighet ville arbeta åt en annan, kunde detta med intet sken af rättvisa förbjudas honom. En författning, som gjorde detta, skulle dessutom blifva svår att handhafva. Då folktätheten i en framtid blifvit större, skulle den naturliga utvecklingen afskaffa bondens mångslöjd. Som bevis för riktigheten af sin åsikt nämnde han skärkarlen, som i samband med jordbruk idkade fiske och sjöfart, gifvande honom följande vitsord: „I allmänhet mår han bättre än

bonden i öfre landet; och är öfver hufvud ingalunda hans hemman sämre skött än t. ex. tavastlänningens. Men att han i allt afseende är idogare, uppmärksammare äfven på den minsta förtjänst och rörligare samt mer omhugsam i alla sina företag, är en erkänd sak. Upphöra fisket och sjöfarten att löna hans möda, så blir han väl en gång blott landtbrukare; men detta måste bli naturens och ej lagarnas verk.“ — Af förhållandena i några socknar i Kumo älfdal hade Winter dragit den slutsatsen, att rikedomen gör bonden lat och liderlig, hvarför man genom kännbara skatter skulle förebygga samlande af öfverflödig förmögenhet i bördiga bygder. Tengström kunde ej godkänna denna tankegång. Endast af välmående undersåtar kunde konungen vid „faror och olyckshändelser“ påräkna bistånd; det vore obilligt att beröfva människor, som arbetade i sitt anletes svett, frukterna af deras mödor. Sträfvan till välstånd är ett allmänmänskligt drag, som föga nog kunde sägas försämra speciellt bönderna. Bland ett antal förmögna sådana torde näppeligen finnas flera lata och liderliga än bland ett lika antal fattiga, snarare tvärtom, i det de förra i regeln äro idoga och tilltagsna, medan de senare genom armodet blifva driftlösa och ofta förledas att genom ruset söka döfva sina bekymmer. — Intetdera af de ifrågasatta lagförslagen blef gilladt af samfundet. — Öfver hufvud ville Tengström, att lagarna blott skulle hindra laster och brott, men gifva alla medborgare näringsfrihet. Då skulle äfven bonden vara sig själf och andra nyttig, då han ginge dit bästa förtjänsten kallade honom.

Winter hade som fackman på området framställt de svåra brister, som vidlådde uppbördsverket. Icke skatternas storlek, men deras komplicerade art vållade det allmänna missnöjet med dem; jordeboksräntan bestod af mer än 30 olika räntor och persedlar, bevillningarna voro nästan lika talrika och på extra utskylder var „snart sagdt ingen ände“. Då han uppgaf, att all kronans och kyrkans skatt för $^{1}/_{8}$ mantal under år 1799 ej öfversteg 6 tnr spannmål, måste äfven en så initierad man som Tengström tillstå, att upplysningen var lika oväntad som tröstefull. Af välmening

och af okunnighet hade man trott, att ingen förkofran för landet vore att förvänta utan kännbar lindring af skatterna. Men då endast en erfaren kameralist, aldrig skattdragarena själfva, hade kunskap om utskyldernas art och belopp, föreslog han, att man skulle utarbeta en fullständig kameralupplysning för Finland. Genom landskontoren skulle man anskaffa noggranna uppgifter om alla utlagor till kronan, soldaten och öfriga kapptagare och om de olika sätt, på hvilka de i hvarje län, härad eller fögderi erlades af säterier, säterirusthåll, skatte- och kronohemman samt krononybyggen och om andra publika onera i afseende å byggnader, väglagningar, hållskjuts o. d., som slika lägenheter kunde vara underkastade. — Samfundet hyste tvifvelsmål, huruvida landskontoren på grund af deras dryga arbetsbörda skulle kunna stå till tjänst härvid, men Tengström åtog sig likväl att i samråd med Winter uppställa en tabell, som skulle underlätta arbetet och öka öfversiktligheten, hvarefter sällskapet finge afgöra, om något hopp om planens realiserande förefanns. Resolutionen måste ha utfallit i negativ riktning, ty arbetet blef icke utfördt. Först under det gamla räntepersedelsystemets elfte timme utkom i Åbo ett arbete i denna riktning, „Debiterings- och beskattningsverket", af länebokhållaren G. G. von Bonsdorff (1833) äfvensom i Helsingfors ett arbete om landets allmänna kameralväsen af dr J. G. v. Bonsdorff.

Ett svårt missförhållande var skatternas ojämna fördelning. Tengström påvisade, att den första skattläggningen hade varit i hög grad provisionell, hemmanen voro ej refvade, allt berodde på nämndens gissningsförmåga eller jordegarens sanningsenlighet vid uppgifvande af gårdens beskaffenhet. Odlingsförhållandena voro helt andra än år 1800. Socknar, som bestodo af små, nybrutna hemman, blefvo lågt skattlagda, såsom Hvittis och Loimijoki, hvilka senare förvandlats till fruktbara trakter. Skärsocknarna blefvo i anseende till sitt fiske högt skattlagda, och ehuru fisket i senare tider starkt försämrats, var skatten densamma som förr. Skatteförmedlingar hade egt rum, men de hade dels ej varit allmänna, dels hade hänsyn tagits till alle-

handa tillfälliga omständigheter, såsom innehafvarens armod eller orkeslöshet, hemmanens ödeläggelse genom utskrifningar eller fientligt öfvervåld o. d. Följden var att ett hemman, som ej egde hälften eller ens fjärdedelen af ett annat hemmans förmåner, ofta måste utgöra mångdubbelt större skatt än det senare. Ny skattläggning borde öfvergå landet enligt den nyländska metoden eller ock med tilllämpande af beräkningsgrunden för nya hemmans skatt, hvarigenom rättvisa skulle nås och de mångfaldiga s. k. undervisningarna för olika trakter kunna åsidosättas. Proposition till konungen borde insändas först sedan bevismaterial insamlats i och med den nödiga kameral-upplysningen. — Också denna blef en af Tengströms framtidsplaner, som först en långt senare tid kunnat förverkliga.

Mycket klagades öfver osäkerheten af jords besittning. Tengström ansåg det lända regeringen och ämbetsmännen till ära, att äfven kronobonden fattat förtroende till besittningsrätten af sitt hemman. Att han likväl hyste större förkärlek för skattejord, bevisade de talrika skatteköpen. Nödvändigheten af långvarig och säker besittningsrätt framgick bl. a. af de mindre boställenas tillstånd, hvilket vanligen lämnade mycket öfrigt att önska, jämfördt med de större boställenas, — kyrkoherdarnas och de högre officerarenas — hvilka antingen innehades på lifstid eller för en längre följd af år. På många platser kunde de sistnämnda redan tjäna som föredömen bland välinrättade landtbruk. — Arrendelagen hade nyligen blifvit förbättrad, i det den tillät lega af jord för längre tid, men Tengström förmodade, att dess tillämpning blefve sällsynt tills vidare, emedan „åtminstone de flesta“ af landets possessionater ännu räknade som sina bästa privilegier att, så ofta det föll dem in, uppsäga sina landbönder eller pålägga dem förhöjd afrad och dagsverksskyldighet.

För att hvarje landsdels lokala behof skulle tillgodoses vid utfärdande af ekonomiska förordningar och samtidigt sällskapets egenskap af auktoritet i sådana frågor för Finlands vidkommande officiellt erkännas, yrkade Tengström, det man skulle göra en hemställan af innehåll, att konun-

gen i hvart fall ville infordra samfundets utlåtande om tillärnade ekonomiska stadgar för storfurstendömet. Detta förslag ansågs emellertid alltför djärft, helst då majestätet dittills „af egen nådig böjelse merendels i denna del förekommit sällskapets önskan“.

III.

Den naturliga ordningen för det ekonomiska upplysningsarbetet syntes Tengström vara den, att kunskaper och insikter från de högre samhällsklasserna trängde ned till de lägre. Utöfver spridandet af litteratur kunde samfundet befrämja detta arbete genom att verka för de allmänna läroanstalternas omdaning i syfte att bereda den ekonomiska undervisningen en den tillkommande plats. Därvid behöfde man icke frukta några tvister vare sig med teologer eller politici. I sitt nuvarande skick tjänade läroverken endast till utbildning af lärde och präster. Äfven blifvande civila ämbetsmän och näringsidkare egde rätt att få undervisning i de kunskaper, som voro nyttiga och oundgängliga i deras yrken. — Utom allt tvifvel stod, att pedagogierna tarfvade förbättring, men så länge lärarena vid dem voro så illa aflönade, att drängarna i allmänhet hade det vida bättre i sin årstjänst, fanns intet hopp, att skickliga män skulle söka dessa sysslor. Därför gagnade de bästa förslag till deras omorganisation, såsom det af Porthan kort förut till sällskapet inlämnade, till intet, förrän öfverheten kunde förmå städernas invånare att högst betydligt förbättra pedagogernas lönevillkor.

Vid trivialskolorna var apologistklassen ursprungligen afsedd för meddelande af ekonomisk undervisning, men denna var för inskränkt och elevantalet vanligen för stort för en lärare. Tengström föreslog, att klassen skulle delas i tvenne cirklar, af hvilka den lägre skulle omfatta ungefär samma läroämnen, som apologisten dittills undervisat. Åt historia och geografi borde egnas större uppmärksamhet än förr. I den högre cirkeln skulle undervisningsämnena vara matematik och kemi, jämte dessas „tillämpning till

näringarna och det allmänna lefvernet", naturalhistoria, ekonomi och sedelära. Geografi- och historieläsningen skulle fortsättas. Då dessa kunskaper voro nyttiga jämväl för dem, som gingo den lärda vägen, borde dessa elever bivista vissa lektioner i apologistklassen. Beredningsutskottet tillstyrkte detta förslag i hufvudsak, men ville utesluta undervisningen i kemi och ekonomi och i stället införa sådan i franska och tyska språken. Tengström vände sig då till respektive facklärare vid akademin med anhållan om deras utlåtande. Professorerna Johan Gadolin och Mether samt docenten Hällström afgåfvo utförliga betänkanden, hvari de förordade hans projekt och tillika uppgåfvo de områden af deras discipliner, som egnade sig för elementarundervisning. Äfven beträffande sakens mest betänkliga sida, anvisande af fonder för de nya lärarenas aflöning, visste Tengström råd. Vid katedralskolan skulle samma förändring vidtagas som i trivialskolornas apologistklass. Rektor och konrektor hade för stora löner, 120 och 111 tnr spannmål årligen. Detta var till skada för tjänsterna, emedan lärarena vanligen fäste sig vid dem för lifstid, ehuru de „vid tilltagande år blifva både ledsna och oskickliga att sköta dem med den drift och munterhet, som hos en rättskaffens lärare är af så mycken och erkänd nödvändighet". De nämnda herrarna borde därför af sina löner afstå 40 tnr hvar åt den nye läraren. Apologistens och kollegornas löner borde förbättras genom att de skulle erhålla hela beloppet af djäknepenningarna, hvilka nu till en del nästan utan allt ändamål fördelades bland skolungdomen. Afgiften borde framdeles utgå i fördubbladt räknevärde. — Vid trivialskolorna borde den nya läraren erhålla i lön omkr. 50 tnr spannmål, som helst skulle utgå af kronotionden från under skatt fallande nybyggen, hvilka medel äfven tidigare ofta anslagits ad pios usus. En annan utväg vore att något nära skolstaden beläget regalt pastorat ålades att till läraren utbetala nämnda belopp af tertialtionden. En tjänst af ekonomisk natur kunde svårligen förenas med pastoralvården i ett annex, och man borde

äfven här förebygga, det innehafvaren till följd af alltför rundliga förmåner kunde „fatta det oråd, att på lifstid vid sin skolesyssla förblifva". Den nya läraren skulle få räkna dubbla tjänsteår samt „tour och värdighet" näst efter rektor. En nödfallsutväg, pinsam för alla parter, vore att rektor och konrektor skulle åläggas att sinsemellan dela undervisningen i den högre cirkeln af apologistklassen.

Vid Borgå gymnasium borde linguarum eller moralium lector afträda sin lön åt en nytillsatt lektor i fysik, kemi och naturalhistoria mot erhållande af ett nära staden beläget pastorat som annex. Finland med inemot 1 million inv. egde blott ett gymnasium, medan Sverige med ungefär dubbelt så stor folkmängd egde elfva; skäl fanns sålunda att förmoda det tillstånd till den nödvändiga förbättringen skulle kunna utverkas. — Utskottet tillstyrkte dessa förslag i allt väsentligt. Då ärendet behandlades vid plenum, hade initiativ i samma fråga tagits på regeringshåll. Det nyinrättade kanslersgillet hade anmodat flere kända medborgare, bland dem Porthan, att inkomma med förslag till en förbättrad skolordning. Samfundet ansåg det vara „för sig en plikt och i enlighet med allmänhetens behof" att söka bidraga till frågans lösning och äfven för sin del till gillet insända reflexioner i ämnet. Till följd af de i ärendet tillkomna handlingarnas vidlyftighet gjordes först ett utdrag ur dem. För att bland mängden af framkastade projekt kunna göra nödigt urval förbehöll sig Porthan att ytterligare få genomläsa handlingarna och på grund af dem uppgöra förslag till en hemställan. I sitt utkast upptog han mycket litet af Tengströms förslag. Så hade han visserligen uppmärksammat möjligheten att erhålla medel af den nämnda kronotionden, men han ville använda dem för pedagogiernas behof. Apologistklassernas utvidgning nämndes i största korthet; om det blefve af nöden, kunde detaljerna „lätt uppgifvas". Den af Tengström ifrågasatta förändringen vid katedralskolan nämndes icke; orsaken var synbarligen den, att han, numera biskop, förmått domkapitlet att efter lektors timade frånfälle insända till konun-

gen en hemställan[1]), genom hvars stadfästande ej blott behofvet af utvidgad undervisning i apologistklassen utan äfven krafvet på bättre underbyggnad för blifvande skollärare skulle tillgodoses. — Med ledning af Porthans utkast uppsattes en expedition[2]), som afsändes den 1 nov. 1803. Den blef välvilligt upptagen af kanslersgillet[3]). Rörande detaljerna i förslaget om apologistklasserna önskade gillet erhålla upplysningar. Sällskapet ansåg sig då böra kommunicera ärendet med båda domkapitlen. Från Borgå erhölls utförligt svar[4]) innan kort. Konsistoriet tycktes föga till freds med samfundets inblandning i skolreformen. Ett af Porthan härrörande yrkande i skrifvelsen till kanslersgillet gick ut på att sorgfälligare tillsyn än därförinnan skulle hållas öfver pedagogernas flit och göromål. Denna „patriotiska önskan" förekom äfven i anmärkningarna om trivialskolorna. Den bemöttes med en viss indignation. Öfver hufvud vidhöll kapitlet sina tidigare afgifna förslag. Då detta svar föredrogs i sällskapet, förutsatte man att äfven konsistoriet i Åbo skulle afge utlåtande. Men något sådant hördes aldrig af. Ärendet förekommer icke vidare i samfundets handlingar. I domkapitlets protokoll nämndes intet om saken. — Några år tidigare hade Tengström visserligen försäkrat, att man icke skulle komma i tvist med teologerna; men hans planer hade i konsistoriet rönt ett vida gynnsammare öde än i samfundet, och möjligen såg han skolfrågorna från en annan synpunkt nu, då han blifvit biskop och prokansler. Troligt är sålunda, att det var Tengström, som genom sitt inflytande i sällskapet — han var för halfåret ordförande i beredningsutskottet, till hvars behandling saken remitterats — åstadkom denna utgång på ärendet, hvarmed ett hastigt och definitivt slut

[1]) Tryckt i Leinbergs Handlingar rör. finska skolv. hist. II s. 252—58. T. använde i detta förslag utskottets anmärkningar. Kemi och ekonomi uteslötos ur programmet, däremot upptogos franska och tyska samt engelska.

[2]) Tryckt hos Leinberg, a. a. s. 272—77.

[3]) Svaret tryckt hos Leinberg, a. a. s. 372 f.

[4]) Svaret tryckt hos Leinberg, a. a. s. 418 f.

bereddes samfundets nya egenskap af läroverksförbättrande myndighet.

Vi återgå till reflexionerna. Den akademiska undervisningen i ekonomi ansåg Tengström tillfredsställande; några lärare kunde dock upptaga nya ämnen. Så borde mateseos, ekonomie och elokventie professorerna sig emellan dela undervisningsskyldighet i arkitekturens teori. Dess praktiska del måste inhämtas genom utländska resor. I handels- och fabrikskunskaperna borde ekonomie- och kemieprofessorerna meddela undervisning. Man hade yrkat, att prästkandidaterna skulle undergå förhör i naturkunskap och ekonomi för att framdeles kunna sprida kunskaper i landtbruk bland allmogen. Tengström häfdade uppfattningen, att prästerna hade en helt annan uppgift än denna. Däremot borde civila ämbetsmän, som domare, kronofogdar, häradsskrifvare och landtmätare förvärfva sig sådana kunskaper. — Man klagade öfver studenternas ringa intresse för de ekonomiska studierna, Tengström försvarade dem. Ungdom och visdom plägade sällan följas åt. Tidehvarfvets kynne i alla lefnadsstånd var sannerligen icke att förarbeta sig. Man hade önskat, det samfundet skulle uppmana föräldrar och målsmän att befalla ungdomen att egna sig åt ekonomins studium, då den „kära friheten eller självsvåldet“ vid akademin icke ledde dem därtill. Tengström hade för sin del intet emot saken, om man trodde att ett godt råd till föräldrarna kunde bringa „gossarna“ på andra tankar. Ett allvarsamt missförhållande ansåg han ligga däri, att allmogestudenterna vid akademin vanligen tillhörde den fattigare bondeklassen. Då de ej sågo lämplig utväg till bärgning vid jordbruket, trängde de sig in på tjänstemannabanan, „ehuru så ganska sällan till verklig båtnad, hvarken för sig eller för det allmänna“. — Samfundet ansåg den akademiska undervisningen falla utom räckvidden för sin befogenhet, i den omtalade expeditionen till kanslersgillet berördes den helt flyktigt.

Ofvan har redogjorts för Tengströms principiella ställning till upplysningsarbetet bland allmogen. I assessor

Ahlmans donation hade samfundet erhållit medel för ett praktiskt sådant, hvarför Tengström yrkade, att man i god tid skulle vidtaga förberedelser att så effektivt som möjligt kunna använda dessa testamentsmedel, antingen det skulle ske efter mönster af utlandets åkerbruks- och industriskolor eller någon för vårt land särskildt lämpad organisation skulle uttänkas. Bäst vore att uppgifva ämnet som prisfråga. Detta skedde innan kort och frågan, stiliserad af Wallenius, erhöll följande lydelse: „Huru skola de Ahlmanska sockneskolorna helst och lämpligast inrättas för att med minsta möjliga kostnad bäst och fullkomligast svara emot sitt ändamål? Och till hvilka särskilda afseenden föranleder i denna del lokalen och folkets lynne? På hvad sätt skall den ekonomiska undervisningen göras för allmogen begriplig och nyttig? Genom hvad slags lärare bör den bestridas? Och till hvilka socknar utom Messuby synes inrättningen böra sträckas med afseende såväl på ortens behof som fondens tillgångar?"

Sex svar inkommo, bland dem ett af Tengström, som denna gång undertecknat skriften med sitt namn och afsagt sig hvarje anspråk på belöning, då han icke önskade något „annat pris, än det — att gagna". — Skolorna borde enligt hans åsikt blifva ambulatoriska till den del, som närmast skulle motsvara testators yrkande på anstalter för undervisning i kristendom och innanläsning. Sistnämnda ämne skulle stå främst på dessa skolors program som det egentliga medlet att odla elevernas begrepp. Vid religionsundervisningen vore en bättre lärobok än den föråldrade katekesen oafvisligen af nöden, men föga hopp fanns att en enskild läroinrättning skulle få rätt att använda en sådan. Utanläsning utan föregående förklaring finge icke förekomma. De mera framstående gossarna skulle erhålla undervisning i skrifning och räkning. Testator hade påyrkat äfven ekonomisk undervisning; härför visste Tengström ingen annan utväg än innanläsning i samfundets ekonomiska lärobok. Lärarne borde vara dugliga, yngre „cives academici". Tidigare hade han föreslagit, att en del af fondens tillgångar skulle användas till ett seminarium

för utbildande af lärare vid dessa „folkskolor", emedan man bland studenterna svårligen kunde finna och påräkna sådana, som egde nödig kännedom „både af hvad de skola lära, och huru de skola lära". Med frångående af detta projekt föreslog han nu, att lämpliga aspiranter på fondens bekostnad under minst ett års tid skulle af enkom utsedde lärare handledas i pedagogik — både teoretiskt och praktiskt — och andra nödiga ämnen samt examineras af samfundets deputerade, innan de kunde erhålla sysslan [1]). Till en början skulle skolor inrättas endast i två eller tre socknar; med de öfrigas anläggning borde man vänta, tills fonden vuxit genom besparingar och erfarenhet vunnits. Lärarne borde erhålla husrum, värme och husmanskost af barnens föräldrar.

Dessa sockenskolor kunde endast ofullkomligt meddela ekonomisk undervisning; för denna borde inrättas en särskild åkerbruksskola, oberoende af de mindre. Den borde förläggas till en medelstor gård, där elever i en ålder mellan 18 och 30 år under den kalla årstiden skulle undervisas i jordbrukets teori genom föreläsningar, varande åtta timmar om dagar. Om sommarhalfåret skulle de erhålla praktisk handledning; kursen borde vara i 4 år. Skolan skulle förestås af en styresman, som borde meddela all teoretisk undervisning och med tillhjälp af fogde och redskapsmästare äfven den praktiska. Han borde ega grundlig vetenskaplig underbyggnad och dessutom erfarenhet vunnen under utrikes resor; hans lön kunde blifva 300 rdr om året.

För att alla lokala omständigheter på säkrare grund än blott hans uppgifter skulle kunna tagas i ompröfning, ville Tengström, att förslaget skulle granskas af kyrkoherdarna Lilius i Messuby och Mollin i Karkku samt kaptenen Gripenberg i Teisko. Det öfversändes omedelbart till desse, hvarefter de inlämnade vidlyftiga betänkanden. Alla tre herrarna skänkte utkastet ett superlativt erkännande. Mollin ville votera för det in extenso, Lilius hade önskat lägga ned pennan genast för att ej försämra det med sina under-

---

[1]) Jfr G. Lönnbecks närmare redogörelse i Folkskoleidéns utveckling i Finland ss. 25—27.

lägsna anmärkningar och kaptenen kallade det grundligt, hedrande och allmännyttigt. Af anmärkningarna skola här de viktigaste antecknas. Lilius tillstyrkte varmt det ambulatoriska systemet såsom bäst afpassadt efter ortens behof. Dessutom hade assessor Ahlman i lifstiden plägat framhålla det som ett verksamt medel att befordra elevernas sedlighet. Där en större mängd ungdom sammankom i fast skola för längre tid, blef sedefördärfvet lättare smittande än bland ett mindre antal under en kort samvaro, som ej erbjöd „lika täta retelser af andra trakters barns insupna oseder". Båda kyrkoherdarna fruktade, att de flesta bönder ännu voro så svaga, envisa, dumma, högfärdiga och misstänksamma, att de icke frivilligt skulle bidraga till skolornas underhåll. Mollin föreslog, att de på administrativ väg skulle tvingas därtill, hvarefter prästerskapet med absolut verkan genom kronobetjäntes bistånd skulle nödga allmogen att „acceptera den välgörande effekten" af skolorna. I sitt bemötande ville Tengström till det längsta undvika tvångsåtgärder. „Förståndiga och i sina ämbeten aktade pastorer" skulle sannolikt i godo kunna genomdrifva saken på de årliga läsmötena. — Han hade föreslagit, att „boksynta och beskedeliga personer, såsom afskedade soldater, gamla gärningsmän" och andra skulle antagas för att i pedagogens frånvaro anställa repetitioner med eleverna mot årligt arfvode af 15 à 16 rdr. Mollin höll före, att dessa gamla hjon icke egde nog „estime och gehör", för att saken kunde ordnas så. Lilius uppgaf däremot, att ej blott ortens manfolk, utan stundom äfven dess kvinnor kunde läsa latinsk stil och afskrifva andliga visor, hvarför man i hvarje kyrkogäll kunde antaga en „boksynt och kanske skrifkunnig" person för nämnda syssla. Flera kunde man dock icke uppbringa, ty man måste frukta, „att dylika människors handläggning vid barnaundervisningen vore hellre att anses som en förspilld möda än som en lättnad för pedagogen". Tengström upptog detta råd och föreslog en underpedagog för hvart gäll. Till sysslan lämpade sig klockarena, hvilka egde ett visst anseende bland allmogen och dessutom vanligen höllo egna hästar, med hvilka de om söndagsefter-

middagarna kunde begifva sig till den plats, där förhörs anställande kungjorts från predikstolen samma dag. Tengström hade som Ahlmanska socknar förslagsvis nämnt Messuby, Birkkala, Ruovesi, Wesilaks, Tavastkyrö, Orihvesi, Kangasala, Lembois, Karkku och Mouhijärvi. Lilius anmärkte, att de båda sistnämnda icke hörde till testatorns fögderi, till hvilket denna förmodligen helst velat sträcka sin välgörenhet.

Gripenberg riktade sin kritik uteslutande mot jordbruksskoleprojektet. Han hade tidigare till samfundet inlämnat ett sådant och yrkade fortfarande att skolan skulle anläggas i vida större skala än Tengström föreslagit. För öfrigt ville han inskränka den teoretiska undervisningen, förkorta lärotiden till två år och som lärlingar intaga endast blifvande husbönder. Tengström befarade, att elevantalet i hvarje fall blefve knappt till en början, dessutom behöfdes dugliga arbetsledare på ståndspersonernas egendomar; försiktighet vore af nöden, intet finge göras för stort. Dock medgaf han riktigheten i en del af kaptenens anmärkningar och införde smärre förändringar i sitt utkast.

Tengström hemställde till samfundet, att hans afhandling för allmän granskning skulle utges i tryck, om den helst i hufvudsak kunde gillas. Sällskapets omdöme blef erkännande. Genom „flera väl uttänkta, grundliga, systematiska och omständligen detaljerade förslag" tilldrog sig skriften synnerlig uppmärksamhet; projekten skulle möjligen i allo förverkligas. Afhandlingen trycktes jämte en annan af täflingsskrifterna, författad af teologieadjunkten Bonsdorff. Det synes, som om inga anmärkningar inkommit. Då rättegångarna, som föranledts af testamentet, drogo långt ut på tiden, kunde skolornas slutliga organisation försiggå först efter kriget. Man följde därvid Tengströms plan, ehuru vissa inskränkningar företogos. Landtbruksskolan kunde icke ännu anläggas, emedan fondens afkastning, 1,000 rdr om året, ej tillät det, då testator nämnt flere skolor. Till en början anställdes tvenne lärare, för Messuby och Birkkala. Aspiranterna examineras af ett utskott, tillsatt för ändamålet; bland dem erhöllo två studenter

tjänsterna (1811). Efter några år erbjöd sig J. P. Bladh att anlägga en landtbruksskola enligt Tengströms program, men planen strandade.

Då de båda skolorna varit i verksamhet några terminer, väckte Tengström fråga om anläggande af nya, emedan hopp fanns att processen snart blefve afgjord. Han ville gifva de nya skolorna en något förändrad organisation, i syfte att göra deras underhåll billigare. Då kunde antalet blifva större och upplysningen allmännare. Mönster skulle tagas af biskopinnan Haartmans skolor i Åbo stad, där i läsning kunnige män och kvinnor mottogo barn till undervisning mot bestämdt arfvode för hvarje. Därigenom skulle lärarnes egennytta förmå dem att söka förvärfva så många elever som möjligt. Kontrollen öfver barnens framsteg skulle anförtros åt respektive socknars kyrkoherdar. Samfundet fann, att förslaget stödde sig på goda grunder. Till följd af den vanmakt, hvari dess verksamhet nedsjunkit under denna period, dröjde det fem år, innan ärendet vardt slutbehandladt. Tengströms förslag godkändes. Läraren skulle erhålla 10 rubel för hvarje elev, som han enligt pastors intyg bibragt fullkomlig kunskap i innanläsning; för utanläsning fastställdes arfvodet till hälften af denna summa. Vid beräknadt minimum af 12 elever blefve lönen sålunda 175 rubel. Därtill lades som fast grundlön 125 rubel. För denna ersättning kunde inga studerade personer påräknas, ty om sådana befunnes hågade att mottaga poster, från hvilka ingen befordran var möjlig, så vore de säkert lika odugliga till barnalärare som till allt annat. Däremot kunde man hoppas på äldre ståndspersoner af de lägre klasserna, helst afskedade underofficerare, såsom sergeanter, korporaler och deras vederlikar. För granskning sändes projektet till alla kyrkoherdar i Tammerfors kontrakt. I början af 1817 inrättades sådana „Ahlmanska nya skolor“ i Lembois, Pälkäne, Wesilaks och Kangasala. Lärareaspiranterna examinerades af respektive pastorer. Undervisning i ekonomi ansågs alls icke möjlig. Systemet bibehölls omkring tio år, ehuru lärarena ingalunda alltid nådde upp

till 12 elever. I vissa fall kunde de prestera intyg blott öfver en enda elevs färdighet i innanläsning.

Skolan i Birkkala blef med tiden så „usel", att den indrogs år 1821. Efter flera år yttrade socknemännen och pastor gemensamt hos domkapitlet sin önskan om skolans återupprättande. Vederbörande kontraktsprost hördes i målet, hvarefter domkapitlet till sällskapet aflät en skrifvelse, där det — med åberopande af sin på ett kungabref af 1806 stödda rättighet att öfvervaka förvaltningen af enskilda ad pios usus gjorda stiftelser — fordrade förklaring öfver orsaken till nämnda skolas upphörande. Sällskapet svarade, att utgifterna för de i verksamhet varande skolorna upptogo alla disponibla medel. Så kärt det än vore för samfundet att återupprätta skolan i Birkkala, kunde det icke ske omedelbart, då man stod i begrepp att åstadkomma en bättre organisation för läroverken. Testator hade bestämt plats endast för skolan i Messuby, de öfrigas placering ankom på samfundets åtgärd. Domkapitlet ansåg förklaringen tillfredsställande.

IV.

Om hösten 1800 vände sig sällskapet till regeringen med anhållan om ett understöd af 600 rdr årligen, för att det kraftigare än dittills måtte kunna främja potatiskulturen i landet. Anslaget blef icke blott beviljadt, det höjdes t. o. m. till 1,000 rdr, hvarjämte konungen infordrade samfundets utlåtande om bästa sättet för medlens användning. Redan vid det möte, där den kungliga skrifvelsen med sedvanlig undersåtlig vördnad upplästes, inlämnades tre förslag i sådant syfte, af Wibelius, Tengström och Alfving. Wibelius hade lämnat sin skrift till Tengströms granskning och senare i marginalen af dennes inlaga tecknat sina kontraanmärkningar till hans kritik. I ingressen anför Tengström som ursäkt för ett skenbart afvikande från sina liberala principer följande: „För att snart och säkert hos vår flegmatiska och för alla nya, ehuru ock de gagneligaste företag obenägna nation bringa den så angelägna potatoëskulturen

i allmännare gång fordras verksammare anstalter än blott exempel och undervisning". Genom öfverhetens påbud hade tidigare flera näringar kraftigt främjats. Potatisodlingen förtjänade i vårt af missväxter så ofta hemsökta land onekligen att omhuldas på liknande sätt. Alla hemman borde åläggas att inom två års utgång odla potäter på minst 5 à 6 kapplands vidd. Straffpåföljderna skulle sättas lågt; lämpligt var det af Wibelius föreslagna lindrigaste vitet, förverkad rätt att vid missväxtår erhålla kronospannmål till låns. Däremot kunde betydande förmåner beviljas dem, som iståndsatte mer än „laga plantering". Arbetet var för tungt för att kunna „considereras för kvinnokönets sysslande" (Wibelius' uttryck). Ett förslag till expedition i ärendet uppsattes med gillande af Tengströms liberalare yrkanden, men kort därpå uppträdde Porthan med ett memorial, där han genomgående opponerade sig mot „allt obehagligt tvång och all ny tunga, som kan synas vara våra landsmän framför andra orter i riket åbragt". Han ville h. o. h. trygga sig till föredömets makt. Tryckta underrättelser voro visserligen icke nog, men om allmogen med egna ögon såg något nytt företagas med framgång, var den icke „till efterföljd så obenägen, som man gemenligen klagar". De från Pommern hemkomna soldaterna och vissa nitiska ståndspersoner hade uträttat det mesta, som hittills gjorts för potatiskulturens främjande. Utsäde borde anskaffas, upplysningar meddelas, ihärdighet i sällskapets arbete skulle göra det öfriga.

Porthans klander gick Tengström till sinnes. Han upptog frågan ännu en gång, omständligt motiverande sina yrkanden. Han var kanske mer än någon annan öfvertygad om grundsatsen, att upplysning och frihet säkrast och naturligast befordra alla näringars lif och trefnad. Men han ville ånyo betona, att en upplyst öfverhet till landets nytta kunde utfärda ekonomiska påbud; det hade Englands och Preussens visa regeringar visat, och jämväl i Sverige funnos bland många onyttiga, ja skadliga förordningar flera goda. I detta fall gällde det icke att införa någon ny handels- och öfverflödsvara, utan ett födoämne, hvarförutan

Finlands folk än i sekler skulle löpa fara att svälta eller dela födan med sin boskap under hvarje missväxtår. Om man allvarligen ville detta mål, att åt tusentals nödlidande och hungriga uslingar anskaffa lifvets första behof, födan, måste man lika allvarligen vilja medlen för dess nående. Tengström vidhöll, att vår allmoge kunde kallas flegmatisk. Att hvarken exempel eller den allsmäktiga egennyttan kunde nog kraftigt förmå bonden till nya företag, bevisades af de ringa framsteg, potatisodlingen under snart 50 år gjort. Ståndspersoner hade ganska allmänt idkat den, men den från städerna och sjökusterna aflägsnare allmogen hade endast sällan följt deras föredöme. Där en eller annan öfverbyggare begynt odla potäter, var det endast till ett kvantum af några kappar kring hemknutarna. En foglig förordning, sådan han föreslagit den, skulle verksamt befordra odlingen på grund af den aktning, som den finska bonden i allmänhet hyste för öfverhetens påbud. Då i ekonomiska mål böter högst sällan utgingo, torde författningen föga förlora i anseende, äfven om den ej stadgade viten. — Vid ärendets slutliga behandling omfattade samfundet i allt väsentligt de af Tengström häfdade synpunkterna[1]) med godkännande af hans anbud att författa den skrift om potatisodlingen, hvarom tidigare talats i samband med „Underrättelserna". — Inom kort mottog samfundet en skrifvelse af innehåll, att dess hemställan blifvit i alla delar gillad. Statssekreteraren Rosenblad utarbetade på grundvalen däraf en kungörelse, som han sände till Åbo för att öfversättas till finskan. Choralis Rancken åtog sig uppdraget, hvarefter Porthan och Tengström granskade öfversättningen. I bref till Rosenblad intygade den senare, att man försökt göra den så vidt möjligt felfri och fattlig för landets allmoge af olika dialekter. På förslag af statssekreteraren trycktes en större upplaga än den för kungörelser vanliga; icke blott alla kyrkor (96 svenska och 342 finska) utan äfven hvarje trakt eller efter finskt talesätt kant af socknarna erhöllo den. — Kungörelsen nämnde,

[1]) Jfr Cygnaeus a. a. s. 229 f.

att sällskapet låtit författa en lämplig afhandling om potäternas utsåning, skötsel, inbärgning, förvaring och användning för att på svenska och finska utdelas bland allmogen. Därmed åsyftades Tengströms skrift, som han omedelbart efter afgifvandet af sitt löfte utarbetat. Manuskriptet underställdes beredningsutskottets granskning, hvarvid Winter, som tidigare utfäst sig att författa en likadan skrift, men i åratal „temporiserat“ därmed, afgaf en i öfverlägsen ton hållen kritik. Tengström bemötte den hofsamt som alltid, men resolut. Han hade icke skrifvit en rad, hvarom han icke haft erfarenhet. Därför kunde hans utkast vara något ofullständigt, men i alla fall pålitligt. Kammarrådets dels problematiska, dels för allmogen svårfattliga anmärkningar kunde han icke upptaga i skriften. — Liksom i „Läroboken“ anslog han i uppsatsens inledning och afslutning en religiös ton. Då man kände medlen att skydda sig för olycka och kunde använda dem, var det brottsligt inför Gud och människor, om man förgicks i elände. Potatisväxten var ett räddningsmedel undan hungersnöd. Den trifdes under vanliga år ända upp mot Lappmarkens gräns, och gömde sin frukt oskadd under jordytan, om ock bladen förfröso i höstens frostnätter. Afkastningen var ganska rik och säker och tjänade utan stora anrättningar i stället för både bröd och sofvel som sund och närande spis för vuxna och barn.

Skriften trycktes i en upplaga af 1,200 svenska och 3,500 finska exemplar. I Åbo län tog Wibelius, som förordnats till vice landshöfding, dess spridning om hand. Den 2 mars 1802 utfärdade han till kronobetjänte tryckta „ordres“, med hvilka följde ett parti af sällskapets „Underrättelser“, däribland Tengströms uppsats. Hvart s. k. nattbol i socknarna erhöll två exemplar, som af länsmannen skulle anförtros åt läskunnige och pålitlige allmogemän. Dessa skulle — helst om helgdagseftermiddagarna — föreläsa skriften för byamännen, så länge att handlaget för och kunskapen om bästa odlingssättet blefvo allmänt bekanta. Då detta skett, kunde den uppväxande ungdomen lättare genom efterdöme och handläggning vid arbetet än genom läsning inhämta de nödiga insikterna. — Tengström själf ifrade

för att skriften skulle få så stor användning som möjligt. Han genomdref, det sällskapet anmodade prästerskapet att från predikstolarna uppläsa den, hvilket ock skedde. Inom samfundet föreslog han, att de utlofvade belöningarna närmare skulle preciseras samt allmogen underrättas om ett enkelt sätt att medels rep eller blotta steg uppmäta den stadgade arealen, hvarigenom den skulle säkerställas för de „chikaner och vexationer“, som kronobetjänte annars kunde tillåta sig. Vidare yrkade han, att man på „potatisfondens“ bekostnad skulle utsända instruktörer, som jämväl borde insamla statistiska uppgifter. Idén godkändes, men att använda de föreslagna medlen därtill ansågs icke nog försiktigt eller i enlighet med den höge gifvarens ändamål. I öfverensstämmelse med ett af Porthan gjordt förslag framhöll Tengström nyttan af ett särskildt utskott för fondens förvaltning och för handläggning af alla till odlingen hörande mål. „På de grunder ej mindre förf. själf än hr prof. Porthan anfört“, gillades tanken. Tengström fick i uppdrag att uppgöra ett utkast till instruktion för utskottets arbete. Han gjorde detta omedelbart. Med några jämkningar godkändes instruktionen [1]), som gaf utskottet stor handlingsfrihet utom i belöningsfrågor. För att medlemmarna skulle ega nödig erfarenhet, skulle de tillhöra kommittén i två år, endast halfva antalet fick afgå på en gång. Vid förrättadt val erhöll Tengström näst Wibelius de flesta rösterna. Utskottets första ordförande blef den sistnämnde; det följande året fungerade Tengström som sådan. Det var en verksam kommitté. Antalet handlagda ärenden och expeditioner samt de betydande resultat, som verkligen vunnos, tyda på drygt arbete. Årligen insändes till konungen berättelse öfver vidtagna åtgärder. Den första nämner bland allmänna mått och steg främst spridandet af Tengströms uppsats samt dess uppläsning från predikstolarna. Uppgifter om odlingens tillstånd hade infordrats genom cirkulär till prästerskapet; då detta sedermera bland allmogen gjort sina förfrågningar, hade bönderna flerstädes

---

[1]) Tryckt i „Dagboken“ 1802 s. 82—84.

fattat farhågor, att nya skatter, särskildt till kyrkan, skulle indrifvas. För att häfva detta misstroende vore en kunglig förklaring af nöden. I hvarje socken eller trakt borde vissa ståndspersoner anmodas att öfvervaka odlingen, hvarvid de i viss mån skulle blifva ansvariga inför landshöfdingarna. I Åbo län, på få socknar när, och i en del af Kymmenegårds län hade betydliga åtgärder ej behöft vidtagas, men så mycket nödvändigare hade de varit i de öfriga; hela årsanslaget hade dock icke användts. Under året för Tengströms ordförandeskap genomfördes den sedan synnerligen nyttiga institutionen af förtroendemän, som socknarna själfva fingo utse och bland hvilka en del af landets mest kända namn märktes. Elfva belöningar, silfvermedaljer och bägare, utdelades. Konungen uttalade flera gånger sin tillfredsställelse öfver arbetet; så utfärdade han året efter Tengströms ordförandeskap ett särskildt reskript med anledning af understödets förmånliga verkan och sällskapets berömliga omsorg vid befrämjandet af hans höga afsikter. Det äskade kungabrefvet för motarbetande af allmogens farhågor utfärdades i början af 1805.

I sällskapets lifliga diskussioner om de bästa medlen att befordra koppympningen i landet kom Tengström, ehuru icke fackman på området, att spela en viss roll. Kort förrän han skref sina „reflexioner" af år 1800 hade sällskapet beslutit att till regeringen aflåta en hemställan i ämnet, gående ut därpå att ympningsskyldigheten skulle åhvälfvas klockarena; expeditionen blef likväl uppskjuten. Tengström upptog ånyo frågan. Icke blott klockarena, äfven prästerna borde blifva koppympare, — annars ville han vanligen förskona dem från profana plikter, men i detta fall synes han påverkad af minnena från det Chydeniuska hemmet, där själasörjaren med intresse egnat sig åt läkarevård. Hvartdera slaget af tjänstemän borde dessutom skyldigkännas att lämna hjälp i allehanda enklare kirurgiska fall, emedan antalet läkare i landet var försvinnande litet i jämförelse med befolkningens storlek. Allmogen hade hittills af fördom eller oförstånd varit föga benägen

att låta ympa sina barn, därför borde under en tid framåt smärre skattelindringar beviljas de föräldrar, som tilläto det. Nästan intet af det nya, Tengström föreslagit, godkändes. Prästerskapets indragande ansågs betänkligt af flere skäl, samfundet hade redan tidigare ogillat ett förslag att förvandla Finlands prästerskap till läkare. I stället för skattelindringar för ympade barns föräldrar borde man utverka understöd för dem, som utförde operationen. Då diskussionen om en bisak blef liflig, fortsatte Tengström att förfäkta sina åsikter inom detta reducerade område. Tvisten gällde, huruvida man utöfver koppympningsskyldigheten skulle pålägga klockarena plikten att utföra enklare kirurgiska operationer, såsom förbindande af arm- och benbrott, läkande af hugg- och krossår, åderlåtning o. d. Som nämndt förordade Tengström en positiv lösning. Han föreslog, att åtminstone blifvande klockare skulle vid länelasaretten eller hos provinsialläkarena inhämta de nödiga kunskaperna. Borgå domkapitel hade som sin mening uttalat, att klockarena på grund af sin bristande underbyggnad som koppympare och kirurger skulle blifva „farlige och skadlige praktici“, dessutom skulle deras talrika tjänstegöromål, i synnerhet „barnalärans drifvande“ försummas därigenom. Under Tengströms ordförandeskap resolverade beredningsutskottet, att allmänna meningen var, det klockarena näppeligen eller alls icke fullgjorde de skyldigheter, som dittills ålagts dem. För mången var dock tryckande fattigdom en förmildrande omständighet. Professor Pipping ifrade också mot klockarenas lagstadgade rätt att öppna åder. Då de i allmänhet icke enligt kyrkolagens föreskrift voro kompetente att undervisa barn, hade man för att på annat sätt sysselsätta dem ålagt dem denna operation. „Till verklig olycka för mänskligheten är denna åderlåtning så lätt lärd, att klockare däruti kunna vinna färdighet, och så hastigt verkställd, att deras maklighet däraf ej störes“. Hos oss, där skörbjuggen var „landets inföding, folkets arbete strängt och tungt, födan svag och dålig, har man att förmoda mer brist än öfverflöd på blod“. Icke okunniga bonddrängar, utan begåfvade gymnasister borde framdeles få bli klockare.

Efter en tid valdes nytt beredningsutskott, och det var „af annan öfvertygelse“ än det förra. Det ansåg, att de erforderliga kunskaperna hvarken voro svåra att fatta eller hinderliga för utöfningen af klockareämbetet. Det förordade ett utlåtande, som i hufvudsak sammanföll med Tengströms åsikter. Frågan diskuterades ytterligare på flera möten; så uppsatte Wallenius ett förslag till hemställan, hvilket kritiserades först hofsamt, sedan strängt. Porthan uppträdde mycket energiskt, försvarande Pippings yrkanden. Genom slutlig omröstning segrade likväl den motsatta åsikten, och Tengström anmodades att uppgöra nytt utkast till hemställan, synbarligen emedan hans uppfattning som en medelväg närmast motsvarade flertalets. I utkastet upptog han flera argument, som han tidigare framfört i sina inlagor. Läkarena voro ytterst få och därtill illa aflönade, ehuru äfven den ringaste medlem i samhället syntes berättigad att erhålla läkarevård i nödiga fall. Klockarena kunde svårligen ersätta dem, ty deras tid upptogs af ämbetsplikter, som dessutom voro af så servil art, att ungdom med liberal uppfostran och kunskaper af större värde och omfång svårligen kunde fästas vid dessa illa lönta sysslor. Däremot kunde äfven ostuderade personer „och följaktligen äfven klockare“ på kort tid inhämta de kunskaper, som voro nödiga för enklare kirurgiska operationer, däribland koppympning. Klockarena voro i det närmaste allmogens gelikar och kunde lättare än andra tillvinna sig dess förtroende, hvarigenom koppympningens framgång väsentligen skulle befordras. Man anhöll därför, att konungen ville stadga, det alla klockare måtte åläggas att vid lasarett eller hos provinsialmedikus inhämta nödiga insikter i koppympningskonsten ej mindre än i åderlåtning och ofta nämnda lättare kirurgiska förrättningar. Tengströms utkast gillades utan ändringar af pluraliteten, hvaremot mindretalet med Porthan som främste man yrkade, att en af honom skrifven reservation skulle få åtfölja expeditionen, hvilket efter någon tvekan medgafs. Professor Pipping inlämnade jämväl ett votum. Ännu samma år nödgades samfundet öfversända ytterligare en hemställan i samma ämne, emedan kännedomen om

vaccinet nått Finland, och skyddsmedlet här pröfvats och befunnits välgörande. Prof. Haartman och ass. Wallenius författade den nya inlagan, där Tengström som sällskapets ordförande införde några förändringar, bland dem argumentet, att de räddade människolifven tjänade „till fosterjordens både odling och försvar“. Arfvode borde tilldelas enhvar, som förrättat ympning eller vaccination. För ändamålet anhöll sällskapet, att „till en början åtminstone en viss årlig och för behofvet afpassad summa kunde därtill af statsmedlen anslås“. Båda petitionerna blefvo samtidigt godkända. Klockarena skulle, så vidt ske kunde, åläggas ympnings- och vaccinationsskyldighet, liksom de borde ega skicklighet i de allmännaste delarna af fältskärskonsten. Sällskapet erhöll en summa af 2,000 rdr årligen för arbetets främjande. Utförlig plan för medlens användning skulle insändas till regeringen. Som ordförande i beredningsutskottet tog Tengström verksam del i planens uppgörande. Inom flera områden yrkade han på utsändande af instruktörer som kraftigaste sättet att befordra framstegsarbetet; han hade gjort så äfven i fråga om koppympningen, men utan resultat. Nu genomdref han, att vaccinatörer skulle skickas till olika trakter för att, utom det de själfva gjorde operationen, „tilllära skickliga ämnen“ att fortsätta verket. Samfundet förmodade, att allmogens fatalistiska fördomar skulle häfvas i samma mån, som prästerskapet motarbetade dem med renare idéer och tjänliga upplysningar, „hvilken läroämbetets åtgärd Finlands domkapitel borde anmodas att eftertryckligen och allvarligen inskärpa“. Häri spåras tydligt herr biskopens inspiration. — Instruktörssystemet ansågs sedermera som ett hufvudmedel för vaccinationens fortgång; för ändamålet antogos vanligen studenter, som sändes till särskildt hotade trakter. För fondens förvaltning tillsattes en kommitté med en befogenhet liknande den, som tilldelats potatoësutskottet.

Tengström följde vaccinationens spridning med intresse. Personligen utdelade han sällskapets belöningar åt några mödrar i S:t Marie, hvilka varit de första bland allmogen, som låtit vaccinera sina barn. Föregående sina

präster med godt exempel, höll han vid detta tillfälle ett tal, hvarigenom han enligt egen uppgift „både undanröjt de betänkligheter och fördomar, som hos en stor del af allmogen ännu hindrar vaccinationens framgång, och uppmuntrat den talrikt församlade menigheten att igenom antagande af detta bepröfvade förvaringsmedel rädda sina barn från död och lyten“. Som stiftschef var han outtröttligt verksam att förmå klockarena till verklig åtlydnad af den nämnda förordningen. Vid alla prostvisitationer ålåg det förrättaren att uppmana dem därtill; om detta ej skedde med framgång, tilldelades den ovillige ofelbart föreställningar af domkapitlet. Genom sina ecklesiastika förbindelser erhöll Tengström ofta snabb underrättelse om farsotens uppträdande på olika orter och utverkade oförtöfvadt afsändande af vaccinatörer. Strax efter fredsslutet 1809 inberättade han, att vaccinämnet tagit slut i Tavastehus, och anmodade samfundet att anskaffa sådant. Något senare fäste han uppmärksamheten vid att vaccinationen under kriget råkat i lägervall uti hela landet, ett sakförhållande som han lagt märke till vid granskning af tabellverksuppgifter. Anstalter måste vidtagas för att råda bot härpå. Småningom kom ock arbetet i gång på nytt. 1812 yrkade han, att det skulle koncentreras på nordligaste Österbotten, emedan smittan i öfriga delar af landet enligt mortalitetstabellerna tycktes nästan utrotad. På hans förslag erhöll provinsialmedikus i Uleåborg uppdraget att organisera arbetet.

Tengström hade liksom flere andra med penningeväsendet förtrogna medborgare lagt märke till att den allmänna kapitaltillgången i Finland alltsedan 1799 under en följd af år kännbart förminskats. Orsakerna härtill ansågos ligga i upprepade missväxtår, kontributioner, realiseringen af riksgäldssedlar och bortflyttningen af enskilda kapitalister. Tengström vände sig (1805) till samfundet med en erinran om att Åbo kunde räknas till de från Stockholm aflägsnare, folkrikare städer i riket, hvilka enligt en författning af 1800 egde hopp att erhålla privilegier å en diskontinrättning.

En sådan skulle kraftigt bidraga till afhjälpande af den rådande penningeknappheten, som nått därhän, att äfven mindre lån endast med svårighet kunde erhållas. Detta var till men såväl för landtbruket som för slöjder och handel. För att diskussion skulle väckas i frågan, föreslog han, att man därom skulle utlysa ett prisämne. Knappt hade dock detta skett, innan man vidtog direktare åtgärder. Tengström jämte 27 andra medborgare i staden, bland dem ett fruntimmer, inlämnade till samfundet en skrift, där de begärde, att sällskapet skulle hos konungen anhålla om tillstånd för inrättande af ett diskontverk för Finland i Åbo stad. Med hänvisande till de strama penningeförhållandena önskade man, att diskonten skulle inrättas efter mönster af den i Malmö föregående år grundade, men med vissa af lokalen betingade modifikationer. Kapitalet borde utgöra minst 150,000 rdr banco, fördeladt på aktier om 50 rdr. Subskriptionen skulle ske i Åbo och Finlands invånare därvid ega förmånsrätt. Förslaget godkändes med obetydliga ändringar af sällskapet och expedierades omedelbart till högre ort. Tengström blef ett slags mellanhand mellan regeringen, d. v. s. statssekreteraren Rosenblad och samfundet i denna fråga som i flere andra. Innan kort kunde han anmäla, att bifall till samfundets anhållan gifvits; förberedelser till anstaltens inrättande borde utan dröjsmål vidtagas. Vid subskriptionen uppkom af ett misstag oreda, i det att i Åbo tecknades 800 aktier, i Stockholm 26,882. Sällskapet anhöll hos Rosenblad, att han skulle söka utverka rättelse i denna „oordning". Efter någon tid förklarade Tengström å hans vägnar, att han redan på annat initiativ sökt tillgodose de finska subskribenternas intressen, och att han ogärna ville hos konungen föreslå någon ytterligare ändring; saken fick förblifva därvid. Diskonten började den 1 maj 1806 sin verksamhet, som af naturliga skäl kom att stå utom samfundets inflytande.

Ett uttryck för Tengströms mångfrestande initiativrikedom voro de talrika prisfrågor, han föreslog. Utöfver de tidigare omtalade skola här nämnas följande.

Enligt Tengströms åsikt var ett af de svåraste hindren för slöjdernas och handtverkeriernas uppblomstring det sedefördärf, som rådde bland gesäller och lärlingar: de voro ej blott ohyfsade, utan utblottade på all moral. Åtgärder för bättre undervisning och uppfostran af dessa klassers ungdom borde vidtagas, likaså borde barnen på landsbygden ledas till större arbetsdrift och idoghet. Den teoretiska lösningen af dessa problem kunde ske genom prisuppgifter. På samma sätt borde man diskutera frågan om bästa användningen af den till städerna flerstädes donerade jorden, som tycktes föranleda borgerskapet att idka landtbruk och sålunda skilja dem från de egentliga stadsmannanäringarna.

Städerna samlade till sig en mängd fattiga, af hvilka en del af lättja och vanart skydde all anständig utväg till bärgning, medan andra ej alltid egde tillfälle till lämplig arbetsförtjänst. För att bistå dessa och motarbeta det af armod och arbetslöshet uppkomna sedefördärfvet, måste arbetshus inrättas. Ett sådant hade väl verkat i Åbo under flera år, men nödigt var att uttänka utvägar till dess förstorande och inrättande af liknande anstalter i Finlands öfriga folkrikare städer.

Allmänt medgafs, att skogarna måste räknas bland landets yppersta rikedom, men likväl vanvårdades de på ett oförsvarligt sätt. Han ville fästa sällskapets och allmänhetens uppmärksamhet vid att skogseldarna årligen utan hinder af släckningsanstalter på milsvida sträckor förstöra den bästa skog jämte jordens matmylla, skapande för sekler ofruktbara hedar.

Intet af dessa förslag till prisfrågor godkändes. Däremot gillades ett viktigt ämne, som han uppgaf 1806, frågan om cirkulationssädets användbarhet i vårt land. Man hade börjat diskutera frågan äfven i Finland; röster hade höjts för och emot. Tengström önskade synbarligen se frågan afgjord i positiv riktning. Han vidhöll energiskt, att endast en längre tids erfarenhet kunde gifva ett giltigt svar i tvistefrågan. Utom flere mindre betydande afhandlingar i ämnet inkom en märklig sådan, författad af fil. mag. D. F. Mallen.

V.

Från samfundets tidigaste år intog Tengström en representativ ställning inom detsamma. Han valdes ofta till ordförande för dagen, då viktigare frågor behandlades. Affattandet af ett flertal expeditioner till regeringen uppdrogs åt honom. Vid många tillfällen höll han tal å sällskapets vägnar. Så tolkade han en gång dess och fosterlandets känslor af högaktning för ambassadören friherre v. Stedingk, hvilken enligt hans ord med utmärkt hjältemod stridt för rikets försvar under det senaste kriget och sedermera som minister hos Finlands mäktigaste granne bevakat dess bästa och fredens bestånd. Under uppehåll i Stockholm och äfven annars företrädde han ofta samfundets intressen gentemot regeringsmyndigheterna. — Sina åligganden som ordförande eller ledamot i utskotten fullgjorde han med sorgfällighet. Om demokratiska tendenser vittnar, att han redan 1799 väckte fråga om förtjänte bönders upptagande i det högloftiga sällskapet; som förste kandidat nämnde han frälsehemmansåbon på Lill-Cappelstrand i Pargas. Porthan antecknade redan i marginalen af Tengströms memorial sina betänkligheter. Förslaget förföll. Tjugo år senare lyckades han bättre, i det han genomdref invalet af en sockenskrifvare i Mustasaari, hvilken lämnat viktiga ekonomiska uppgifter från Wasa län. I öfrigt föreslog Tengström ett stort antal nya medlemmar i samfundet, bland dem efter kriget Mikael Speransky och en del ledamöter i regeringskonseljen. Hans ställning som stiftschef satte honom i tillfälle att verksamt befordra sällskapets arbete. Upprepade gånger förständigade han prästerskapet att utföra dess uppdrag. Ekonomiska skrifter utbjödos till försäljning i domkapitlets cirkulär, sällskapets rundskrifvelser spriddes ofta med den kyrkliga „klockareposten". Hans eget föredöme bidrog att hos prästerna väcka och underhålla ett lifligt ekonomiskt intresse; samfundets aktiva landsortsmedlemmar funnos till största delen bland dem. Präster uppträdde som författare af prisskrifter och som auktoriteter i ekonomiska frågor. Man torde direkt eller indirekt kunna spåra Tengströms

inflytande i den omständigheten, att prästeståndet vid Borgå landtdag framställde petitioner i en mängd ekonomiska frågor, som till största delen tidigare behandlats inom hushållningssällskapet.

För sommarhalfåret 1808 valdes Tengström till ordförande i sällskapet. Bland dem, som stodo det nära — han hade senast varit ordförande i beredningsutskottet under det föregående halfåret — ansågs han sannolikt lämpligast att föra dess talan gentemot den ryska krigsstyrelsen. Naturligt var dock, att verksamheten inom samfundet blef föga intensiv. Man lyckades uppbära en del af statsanslagen, som på vårvintern ej kunnat erhållas, då landtränteriets alla medel förts till Klingspors fältkassa. Om „behof och konjunkturer“ framdeles fordrade och tilläte det, skulle man försöka utverka återstoden. Möten höllos dock regelbundet med ett undantag. Den 1 juli, då Tengström var frånvarande, beslöts att i anseende till „tidens skick“ uppskjuta nästa sammanträde. Samma anledning omintetgjorde de få initiativ, som togos. Tengströms prisfråga om bondeseglationen, som i början ansågs farlig, hade under de goda åren utsatts till besvarande; den 1 nov. 1808 hade den ånyo blifvit betänklig och indrogs. Afgörandet af några obetydliga belöningsfrågor vardt nästan hela resultatet af sällskapets verksamhet under halfåret.

Då de politiska förhållandena efter kriget stadgats, tyckes Tengström varit villig att verka för samfundets återupprättande. Men nu funnos af olika orsaker icke mera de tidigare nitiske medhjälparne. Stadfästelse af privilegierna hade utverkats af kejsaren i juli 1809 uti Borgå, men det oaktadt voro utsikterna om samfundets framtid föga förhoppningsfulla. — Dels fördes protokollen under denna tid högst bristfälligt, dels ha de förkommit; det tidigare stadgandet, att alla viktigare frågor skulle framställas skriftligen, kom ur bruk, hvarför underrättelserna om denna samfundets vanmaktstid äro mycket ofullständiga. — Biskopens ansträngningar voro icke betydelselösa, men

spontana sådana af en man, som var öfverhopad med maktpåliggande ämbetsgöromål, kunde icke väsentligen förbättra läget. — En karaktäristisk bild från denna period är följande. Regeringskonseljen remitterade år 1810 till sällskapet ett memorial af landshöfdingeämbetet i Åbo om förvarandet af äldre strömrensningsredskap i Ikalis med begäran om utlåtande. Samfundet skulle kommunicera ärendet med i staden varande medlemmar af förra strömrensningsdirektionen. Under två och ett halft år blef intet tillgjordt i saken. Omsider „behagade“ Tengström uttaga handlingarna för att lämna dem till nämnde herrar. Innan kort presterade han i samfundet deras utlåtande, hvarefter en skrifvelse afsändes till ekonomiedepartementet. Ordförande för året var prof. Wallenius, som tidigare på ett mönstergillt sätt fungerat som sällskapets sekreterare. Han bad om tillgift för det långa dröjsmålet, försäkrande att hvarken han eller de tidigare ordförandena vållat det. Samfundets utlåtande var föga upplysande i sak: det hade aldrig tagit någon befattning med strömrensningarna.

Tengströms bemödanden under denna tid i fråga om landtbruksläroboken, vaccinationen och de Ahlmanska skolorna ha tidigare omtalats. Framgången var på alla håll endast relativ. Äfven arbetet för potatisodlingens främjande låg nere; han kom samfundet till hjälp så godt han kunde genom anmaningar till prästerskapet att insamla uppgifter om kulturen och verka för dess framgång. Ströskrifter om nödbrödsämnen spriddes af domkapitlet, prästerna skulle tala för deras användning. Sockenmagasinens vård uppdrogs åt samfundet. Det egde inga andra utvägar än att vända sig till prästerskapet med anhållan om bistånd. Tengström utsände cirkulär, men måste efter någon tid upplysa, att allmogen ånyo visat misstro mot själasörjarenas inblandning i deras ekonomiska angelägenheter; dels hade de ej erhållit någon aktiv befattning med magasinen, dels utestängdes de med sorgfällighet från hvarje beröring med deras förvaltning. Domkapitlet hade härom gjort framställningar till regeringen och utfärdat nya cirkulär.

Något efter fredsslutet erinrade Tengström, att en

bestämmelse i stadfästelsen af privilegier kunde tolkas som fortsatt rättighet för samfundet att direkte till majestätet insända förslag till ekonomiska författningar. Man borde göra början med en anhållan om förändrad flyttningstid för legohjon. Önskningsmål härom hade ofta uttalats, senast af prästeståndet vid Borgå landtdag. Frågan ansågs ömtålig; det dröjde flera år, innan den äskade hemställan genom generalguvernörens förmedling afsändes till kejsaren. Utom de ekonomiska skäl, som fordrade en förflyttning af legostämmans början från stadgadt datum, 29 september till 1 november, anfördes ett politiskt. Tjänstefolkets utflyttning till Sverige, som antagit betydande omfång, skulle förhindras af den senare årstiden och den blifvande skillnaden i flyttningstid i detta land och vårt. Denna hemställan godkändes, och en förordning utgafs i åsyftad riktning. Däri angafs uttryckligen, att initiativet tagits af hushållningssällskapet, ett erkännande som bidrog att höja samfundets anseende (1816).

Under de senare åren af sin lifstid inskränkte sig Tengströms åtgärder inom samfundet väsentligen till dess inre angelägenheter. Han hade alltid ifrat för sparsamhet och sträng ordning vid förvaltningen af publika medel, och denna egenskap kom nu mer till synes än förr, emedan hans ekonomiska intressen öfver hufvud fingo ge vika för de historiska, hvilka han på ålderdomen egnade det otium, han kunde vinna från sina ämbetsplikter. Det är synbarligen dessa sträfvanden, som Cygnæus [1]) betecknar som konservativa gentemot sekreteraren Böckers liberala. Redan under tidigare år hade Tengström i likhet med Porthan och Wibelius häfdat sådana synpunkter, särdeles i fråga om den Ahlmanska fondens förvaltning, hvarvid han ansåg, att all disposition af medlen för annat ändamål än de af testator bokstafligen nämnda måste stämplas som otillbörlig. Tvisten om testamentet med änkefru Ahlman slöts först 1813, då den afgjordes genom kompromisser. Tengström betraktade detta förfaringssätt som oegentligt

[1]) F. H. Sällskapet s. 302.

och inlade sin reservation däremot. Hans exempel följdes af professorerna Johan Gadolin och Wallenius. På början af 1820-talet föreslogs, att man skulle använda donationsmedel för inköp af eget hus för samfundet. Tengström opponerade sig häremot. Åtminstone borde kejserlig tilllåtelse utverkas för ett sådant steg. Lämpligast vore, att man hos samfundets höge beskyddare skulle anhålla om en gåfva eller räntefritt lån för ett billigt hus. Sällskapet höll före, att hans yrkanden borde egnas synnerlig uppmärksamhet. Vid flera andra tillfällen förordade han, att sparsamhet borde iakttagas. Ännu år 1827 uppträdde han i samma anda. Den i öfrigt förtjänstfulle sekreteraren Böcker visade sig försumlig vid afgifvande af räkenskap öfver de medel, som stodo under hans förvaltning. Han begärde uppskof med redovisningen för 1826. Då yrkade Tengström, att han skulle vid nästa möte förete räkenskaperna för de tre föregående åren. Det befanns, att de till största delen voro oafslutade. Böcker ålades vid ansvar att inom viss tid afgifva fullständig redogörelse, hvilket han gjorde med yppande af en ansenlig balans. — 1821 uppgjordes nya stadgar för sällskapet; Tengström utsågs till ordförande i den sexmannakommitté, som erhållit i uppdrag att utarbeta dem. Kommittén förordade ett af Joh. Gadolin inlämnadt förslag, men sedermera omfattade samfundet i hufvudsak ett af Böcker uppgjordt sådant. — Ännu vid 76 års ålder erhöll Tengström ett uppdrag af sällskapet, det att granska en almanacksafhandling om bästa utvägarna att göra landets skogar fruktbärande för den allmänna ekonomin, ett ämne som han fackmässigt behandlat redan 56 år tidigare.

I ett offentligt tal, hållet i Åbo 1840, nämnde Rob. Henr. Rehbinder vid en skildring af hushållningssällskapets tidigare år främst bland dess medlemmar Tengström, — som mig synes, med rätta, ty kvalitativt måste hans arbete inom samfundet räknas bland de bästes, kvantitativt torde det — om man bortser från sekreterarnes och skattmästarnes verksamhet — öfverträffat alla samtida ledamöters.

Porthans poetik.

Af F. Gustafsson.

Ehuru H. G. Porthan i sin akademiska undervisning långt ifrån försummade filosofin, synes han dock ej hafva hållit några föreläsningar i den filosofiska disciplin, som teoretiskt och praktiskt taget dock stod honom nära, estetiken. Men för litteraturhistorien och konstarkeologin ådagalade han i sin lärareverksamhet ett särskildt intresse, och i poetik höll han likaledes kurser, som det tyckes tvenne, hvarjämte han gaf handledning vid öfningar i latinsk och svensk vers. Den teoretiska undervisningen i poetik anslöt sig till Horatii s. k. Ars poetica. Förutom den egentliga tolkningen på svenska af detta skaldebref, som är allmännare känd [1]), finnas anteckningar efter eller koncept till en latinsk kurs i detta ämne. De förvaras i vårt universitetsbibliotek, och de 18 kvartsidorna äro skrifna med samma handstil som de efteråt i samma häfte ingående „Anmerkningar till Horatii Flacci Ars Poetica af Kantzli Rådet och Riddaren Henric Gabr. Porthan". Båda hafva årtalet 1792 (senare tillagdt?) och namnteckning af J. M. af Tengström 1812 $^{13}/_{2}$, men hafva förut tillhört en annan person, hvars namn inskrifvits på titelbladet till den först

---

[1]) Jfr G. Palander, Henr. Gabr. Porthan yliopiston opettajana i Suom. uud. hist. julk. J. R. Danielson, h. 3, Helsinki 1902, sid. 77 ff. Angående estetiska disputationer och Porthans retorik jfr I. A. Heikel Filologins studium vid Åbo universitet, Helsingfors 1894, s. 224 ff. (Åbo akad. lärdomshist. 5).

nämnda kursen och på den bakre pärmens inre sida, men till stor del utplånats, möjligen D. W. Buscius.

Den latinska kursen börjar med a) Monita Generalia de Virtutibus Carminis internis. Denna afdelning är strängt systematisk och indelad i kapitel och underafdelningar af flere ordningar. Innehållet består i korta, men i allmänhet fullständigt utförda satser på latin [1]), de allra flesta direkt eller indirekt tagna ur Horatii ars poetica med ständigt anförande af resp. versers nummer. Dock är icke blott uppställningen självständig, äfven i enskildheter förefinnes mycket, som icke kan deduceras ur Horatius, icke ens ur hans öfriga bref med ämne ur poetiken, hvilka egendomligt nog alls icke indragas i kursen.

Så skiljes (cap. I, 1) i de första raderna emellan egentliga skaldestycken och carmina didactica, hvilken åtskillnad är främmande för Horatius; hans bekanta *utile dulci* går dock naturligtvis igen. Skalden skall (2) vinnlägga sig icke blott om formen utan ock om innehållet, och i ett godt skaldestycke (3) skall det finnas: (1) doctrina elegans, (2) poetisk gestaltningsförmåga, (3) känsla [2]). Särskildt i didaktisk poesi (4) kräfves koncentration i sak och form, i motsats till talarens copia, hvarvid Ciceros Brutus c. 51 jämföres. Egentlig dikt (5) skall vara sannolik (a) i det hela, (b) i karaktärsteckning och (c) i känslans uttryck, hvilket skall visa sig i hvarje persons stil, ord och handlingar samt i särskilda slag af poesi äfvensom i måleri och skulptur (— en ganska extensiv användning af Horatii satser).

Skaldens utbildning (6) bör omfatta (a) filosofin i allmänhet, (b) men i synnerhet „morum ac civilem doctrinam", det senare, emedan ofta personer i hög ställning skildras. Skalden bör också tillegna sig erfarenhet i lifvet och naturen, men afmåla „bella natura" efter urval med

[1]) Till svenska öfversättes på ett ställe (B 1 b 2) res minoris momenti: „små detailler".

[2]) „Motum ut cor tangetur", med ett språkfel, som jämte öfrig stilisering tyder på afskrift efter lärarens koncept; längre fram *quod* för *quoad* och *aut ita posita* upprepadt, o. s. v.

behaget som ögnamärke (— om uttrycket quae maxime placeant skall tolkas efter orden).

Till skaldeverkets inre förtjänster höra vidare (7) klarhet i anordning och uttryckssätt samt (8) ett språk, fritt från triviala uttryck och med sparsamma nybildningar. I afseende å poetisk skönhet bör skalden a) undvika prydnader på orätt ställe, b) osannolika eller onaturliga sådana; de böra c) icke strös här och där, utan d) det hela bör vara harmoniskt, fulländadt, enhetligt i tanke och stil. Stilen (10) skall emellertid afpassas efter innehållet och efter olika arter af poesin.

Detta gäller ock metern, som här affärdas med några rader i kapitlet (II) om yttre förtjänster hos skaldestycket. Kort är äfven det följande kapitlet (III) om undvikande af fel. Bland dessa nämnas falsk originalitet och spetsfundighet, hvartill Plautus efter Horatius v. 270, 273 påstås hafva gjort sig skyldig — oriktigt nog, om icke något bortfallit i afskriften.

I ett nytt kapitel (IV) redogöres för „requisita ex prudentia boni poetae“. Dessa (1) äro (a) begåfning och inspiration, (b) omdöme, (c) kännedom af konsten och (d) af filosofi o. s. v. (jfr I 6) samt (e) sorgfällighet. Ett poetiskt verk måste (2) vara framstående, ej blott felfritt, ej medelmåttigt; därför (3) må skalden ej hasta med utgifvandet, utan fila flitigt. Han bör (4) noggrant välja sitt ämne efter sin förmåga, pröfva det länge och, om han har förmåga, studera blott sin konst. Den som sysselsätter sig med annat blir sällan en framstående skald. Dock, säger läraren med tydlig adress till studenterne, gäller detta icke desses öfningar, utan dem, som ämna utgifva poesi. Skalden måste (5) studera förebilder, i synnerhet de antika, romerska och grekiska, rådfråga (6) kritiker och andra smakdomare samt (7) icke ängslas öfver smärre fel, om det hela är förträffligt. Poeten bör (8) icke påtruga andra sina alster.

Afdelningen B omfattar monita specialia och behandlar poesins arter, hvilka äro fem: den berättande, inclusive apologi af Phaedrus, Lafontaine, Gellert m. fl., den

didaktiska, inclusive satirae och iambi, den lyriska, den elegiska och den dramatiska. Den episka poesin eller väl egentligen versen har icke haft framgång hos tyskar och svenskar, heter det. Bland didaktiska skalder nämnas Pope, Boileau och Gyllenborg, efter hvilket namn Kellgren förekommer med annan stil. Lyriska sånger behandla antingen „graves res" eller „vinum et amores fere".

Nu följa åter generalia monita angående dramat i nära anslutning till Horatius; angående choren tilläggas orden: eius fata apud recentiores, hvilket tyder på närmare utförande vid föreläsningen. De gamles tragedi är affinis nostrae „operae". Specialia monita gälla, likaledes enligt Horatius, komedin och tragedin samt satyrdramat („farcer, Nachspel"?).

I olika afdelningar gifvas helt korta utkast till poesins historia, mest efter Horatius [1]), de förnämsta skalderna (bland de nyare Provinciales, Troubadours, Minnesänger, Meistersänger, Itali, Galli, Angli, Germani, Batavi, Svaeci, Hispani, Lusitani, Polavi, Russi), författare i poetik (äfven Voltaire, Marmontel, Gotsched, Salzer och Batteaux).

Den svenska inledningen till Ars poetica, knappa 6 sidor, påminner i mycket om den föregående kursen, t. ex. i fråga om utvärtes och invärtes egenskaper hos poesin, om „fiction" samt om hexametern i tyskan och svenskan. Något utförligare beskrifvas en del metra och caesurer, med sidoblickar på modern, t. ex. fransk prosodi. Här äro skaldestyckena antingen målande, beskrifvande, eller „pathetiska, mycket rörande och känslofulla". Skalden bör vara eftertrycklig, „smickra" (i den latinska kursen: abblandiatur) och förnöja Phantasien, och förmedelst vackra, qvicka och ädla tanckar röra både Hjertat och Förståndet — hvartill fordras en fin smak. — Man kan njuta äfven af det fula, „då det af en Målare och Skald blifvit väl och lifligen

---

[1]) Medan angående fablerna förut anförts att noster auctor, d. ä. Horatius, intet nämner om dem, jämföres nu hos honom v. 404.

efterapat". En med fin smak utväljer alltid sådana ämnen, som ej såra anständigheten och blygsamheten. En skald skall vara „lätt rörd" och kunna „ikläda sig alla möjliga former och sinnesrörelser"; han skall ha en liflig inbillningskraft och en fin smak.

Efter en anmärkning om Poetisk Enthusiasme[1]) begynnes detaljförklaringen. Porthans tolkning är i märkbart ringa grad språklig, den afser öfverallt att gifva en klar och fullständig bild af det sakliga innehållet. Den är hållen i bred stil och rättar sig mindre efter ordalydelsen hos auctor än efter meningen, ger därför icke särdeles många direkta vinkar för en exakt öfversättning. Syftningar på senare tiders litterära förhållanden saknas icke; man jämföre t. ex. tolkningarna till v. 126, där det talas om mademoiselle Schuderi, Boileau, Voltair och Mollieres Harpagon. Vid v. 242 anföras Tassos Arminta, Shakspeares Winterqväde, Fletchers Trogna Herdinna, Milton, Johnson och Humes reflexioner, vid v. 318 den nederländska och den italienska målareskolan. Vid v. 71 framhålles Luthers språkliga reformation och svenskarnes förstörande af deras kasusändelser, vid v. 264 v. Dalin. — Speciell vikt lägges på realförklaringar, v. 50 talas om bruket af „böxor" i Sverige, v. 66 om påfvens åtgärder för uttorkningen af de pontinska träsken, då „trackten däromkring är ganska pestilentialisk". Vers 297 gifver en icke alldeles osökt anledning till en vidlyftig framställning om romarnes badande och badinrättningar. Ordtolkningen bär ofta en mindre precis, nästan familjär prägel, och till v. 302 anmärkes: „Horatius hade någon inclination för Melancholie, därföre laxerar Gubben hvar vår".

Vid vers 195 nämnas de chorer, som „Salig kungen G. III" införde i sina skådespel. Före år 1792 — jämför här ofvan sid. 151 — är således den i afskriften återgifna kursen icke hållen. Hvartannat blad har lämnats blankt och, antagligen med annan(?) hand, möjligen den förre egarens, här och där i början delvis fyllts af nya förkla-

[1]) Ämne för en af de porthanska disputationerna.

ringar och exkurser, såsom t. ex. om prosodin, hvarvid uttalet Kikero nämnes som det riktiga, och den svenska, liksom italienska prononciationen af latinet anses tämligen god. Någon gång afvika utläggningarna från hufvudskriften, t. ex. i fråga om operor. En ny, senare hand har på dessa blad öfverallt tillagt mera lärda, delvis på latin affattade noter och utvikningar från ämnet; i synnerhet dessa skilja sig ställvis från Porthans tolkning. Vid v. 86 ha inskrifvits få och korta förklaringar till första boken af Horatii oder, nämligen 2, 4—24.

I detta sammanhang bör jag beröra frågan om det „Försök til Prosaisk öfwersättning af *Horatii* Bref om Skaldekonsten“, hvilket såsom „meddelt til införande“ förekommer i Åbo Nya Tidningar 1789, sid. 161, 169, 185, 251, 259, 307, 312[1]), och allmänt antages hafva Porthan till författare. Detta bekräftas i viss mån, men icke fullständigt af en jämförelse med föreläsningskursen. Visserligen förekomma flere, icke alldeles själffallna likheter i ord och hela satser, t. ex. v. 26 f. styrka, högt, 29 underbara ombyten, v. 31 culpa litet fel, vitium större fel, 51 sparsamt, 97 högttrafvande, 99 f. präktiga, v. 112 den talandes tillstånd, 115 hetsig; likaså 122, 134, 137, 144, 147, 153, 155, 165, 185, 198, 212[2]), 271, 322, 337, o. s. v. V. 63 är förklaringen lika lydande med öfversättningen: vi och våra verk äro förgängelsen underkastade; detsamma är fallet v. 163 och 164. Vid olika sätt att förklara Horatius, hvilka omnämnas i föreläsningskursen, stämmer den som riktigare angifna öfverens med öfversättningen v. 59 och 128. Däremot är motsatsen fallet v. 114: *divus* anses bättre, men öfversättaren har föredragit *Davus:* „trä“. Icke heller vid v. 44 utfaller en jämförelse öfvertygande i frågan om Porthans författarskap. Dessa olikheter kunna dock förklaras genom tidsskillnaden; öfriga afvikelser kunna dessutom bero på

[1]) Jfr I. A. Heikels anf. arb. s. 226.

[2]) *Turpis* ohöfsad, öfvers. ohyfsad; det förra tydligen dåtida uttal.

det olika ändamålet med publikationen i Åbo nya tidningar och tolkningen från katedern.

Porthans undervisning i poetik kan icke lofordas som synnerligen djupgående, icke heller som lifvande i högre mening. Men den var alltigenom anlagd på de för alla åhörare lätt tillgängliga realiteterna och därigenom utan tvifvel väckande, den var rent saklig och detaljerad, kunskapsrik, tillika märklig i sträfvandet att allsidigt utnyttja den antika grundval, på hvilken den var uppbyggd. Formen var, om man får döma af anteckningarna, enkel, tilltalande och personlig, det är den erfarne och förträfflige lärarens framställningssätt.

Zacharias Topelius og Frederik Barfod.

En brevveksling, meddelt af cand. mag. L. F. la Cour.

Kort tid efter Fr. Barfods død, som indtraf d. 15:de juni 1896, henvendte meddeleren af disse breve, som havde fået det hverv overdraget at ordne Barfods efterladte papirer, sig til Zacharias Topelius med forespørgsel, om det var muligt at få Barfods breve overladt, for at brevene fra bægge sider kunde være samlede. Topelius oversendte dem nogen tid derefter, ledsagede af følgende skrivelse, der passende kunde optages her som en art „fortale" til brevvekslingen.

Villa Björkudden 3 nov. 1896.
(Helsingfors)

Deras vänskapliga bref af den 3 oktober har föranledt mig att genomsöka en brefsamling från 65 år tillbaka, ordnad efter årtalen. Jag har där funnit 10 bref af min högt aktade vän, Frederik Barfod, från åren 1882 till 1886. Det är möjligt, att flera blifvit förlagda, men jag tror ej, att de kunna vara många, ty jag satte ett högt värde på Barfod.

Genom honom tyckte jag mig höra Danmarks röst tala till mig, likasom Sverige talade genom A. Wetterbergh och Norge genom Christian Daa. Dessa tre mäns förenade röster sammanbundo för mig Finland med de tre skandinaviska rikena, alla

såsom ett folkeligt uttryck af det bästa, erfarnaste och ädlaste, som på denna tid kom folkens hjertan att klappa. De förstår, att detta samband mellan fyra folk var af historiskt värde och mycket dyrbart för mig.

— — — — — — — — — — — — — —

Man kan icke finna gudsfruktan, fosterlandskärlek och historiskt omdöme lyckligare förenade med en rörande kärlek till familj och vänner, än i dessa bref af en gammal arbetare för sitt land och menskligheten. De äro skrifna med hjertats värme och klar blick. Må de skänka Dem glädje och bidraga att klargöra insidorna af Deras morfaders lif.

Men hvad der her er sagt, kunde med ligeså stor ret siges om Topelius' breve.

Imidlertid kunde der vel være grund til som indledning at komme med nogle få ord om de to brevskrivere.

Af alder var *Poul Frederik Barfod* den ældste. Han var udgået fra et jysk præstehjem, idet hans fader, den senere provst Hans Peter Barfoed, da var præst i Lyngby og Albøge ude på Djursland. Barfod så dagens lys $^{7}/_{4}$ 1811.

Det første minde fra hans barndom knyttede sig til fædrelandets historie. Det var fra januar 1814, da han var 2 $^{3}/_{4}$ år gammel. Han huskede, hvorledes han som lille purk sad i kakkelovnskrogen, da landinspektør Grouleff trådte ind og fortalte faderen, at Kielerfreden var sluttet og Norge afstået. Han mindedes tydelig de to kraftige mænds sorg, hvorledes de gik op og ned i stuen og hulkende vred deres hænder.

I november 1822 forflyttedes faderen til Fakse på Sælland, og Frederik Barfod måtte da ombytte Jylland med Sælland. Det blev for hele livet, men alligevel følte han sig altid som jyde.

1828 blev han student. Det var den $^{22}/_{9}$, og det slog ham, at det netop var 587 årsdag efter Snorre Sturlesons

mord, hvoraf man skønner, hvor historisk han allerede da var. Året efter tog han 2:den eksamen, men det voldte ham nogen vanskelighed at samle sig om et bestemt fag. Han holdt mest af at gå på egen hånd. Efter to års fraværelse fra hovedstaden som huslærer vendte han 1832 tilbage og blev snart optaget som medlem i selskabet uden navn eller vennesamfundet, hvor han levede et på mange måder rigt ungdomsliv med en skare unge, af hvilke flere, således Hall, Monrad og lensgreve Knuth kom til at spille betydelige roller i Danmarks politiske historie. Nogen afsluttende eksamen opnåede han ikke at tage, idet han mere fulgte sine egne indskydelser i steden for at båndlægge sig med et bestemt mål for øje.

Imidlertid begyndte han sin forfattervirksomhed, som han fortsatte uden afbrydelse til lige kort før sin død. Det første egentlige arbejde af ham var den i sin tid vel ansete *Poetisk læsebog for børn og barnlige sjæle,* som kom 1835 og 36. Foruden et udvalg af dansk digtning indeholdt den en række levnedstegninger af de forskellige digtere, og allerede derigennem viste Barfod sin evne til at tegne en skikkelse i få omrids. „Den har“, skriver stiftsprovst Mørk Hansen, „bidraget overordentlig meget til at vække sansen for vore poetiske skatte“.

1839 begyndte han udgivelsen af det nordiske tidsskrift *Brage og Idun,* det første af sin art. Det åbnedes med et digt af Grundtvig, og det lykkedes Barfod at samle en betydelig kreds af datidens skribenter, både digtere og videnskabsmænd, til samarbejde med sig. Det var tanken om Nordens enhed, der havde grebet ham, og som han straks viede en stor del af sine kræfter, og denne tanke blev han tro til det sidste. Nordens enhed og Sønderjyllands danskhed var de to poler, hvorom alt hans arbejde drejede sig. Derved blev han også en ivrig deltager i den skandinaviske studenterbevægelse, og det så en tid ud til, at han skulde være studenternes leder, ja han var det virkelig på junirejsen 1838, men senere trådte Ploug mere i forgrunden. Men Barfods varme kærlighed til brødrefolkene på den anden side Øresund og Kattegat forblev

usvækket, og den nordiske enhedstanke har ikke haft mange ivrigere forkæmpere end ham.

D. $^{11}/_{9}$ 1841 havde han bryllup med *Emilie Birkedal,* der var to år yngre (f. 1813, † 1897) og datter af forpagter Ludvig Harboe Birchedahl på Ålebækgård og Agate Johanne Husum. Sammen med sin hustru fik han nåde til at grunde et hjem, der blev til stor velsignelse for mange mennesker, og de havde den lykke at leve et langt liv ved hinandens side, så at de endog kunde fejre deres guldbryllup i 1891.

Også det politiske liv tog han ivrig del i; han var således medlem af den grundlovgivende rigsforsamling og sluttede sig der til det såkaldte bondevenneparti.

Men ved siden af sit politiske arbejde førte han stadig pennen, og 1853 så hans hovedværk „*Fortællinger af fædrelandets historie*“ dagens lys. Denne bog har, efter rigsarkivar A. D. Jørgensens og mange andres udsagn været en af de mest velsignelsesrige i vort folk, og „selv om Barfod slet intet andet havde skrevet, vilde han dog alene som denne bogs forfatter have krav på at regnes blandt vore betydelige og fortjente forfattere“, skriver ligeledes stiftsprovst Mørk Hansen.

Sit nære forhold til svenskerne bevarede han frem gennem årene, og det var derfor en nydelsesrig rejse han i 1862 foretog sammen med sin ældste datter til Sverige. Han har skildret den og de historiske minder, der knytter sig til de steder. han besøgte, i en af sine bedste bøger *En rejse i Dalarne* (1863).

Lige til sin høje alderdom fortsatte han sin skribentvirksomhed, udarbejdede flere levnedstegninger, sål. af enkedronningen Karoline Amalie, af Grundtvig, af P. A. Fenger og udgav i årene 1885—93 en fremstilling af Danmarks historie fra 1319—1670.

Rigsarkivar A. D. Jørgensen har engang ($^{11}/_{1}$ 80) i et brev til ham sammenfattet sin dom om hans arbejde i følgende udtryk: „De vil mindes, når adskillige videnskabelige storheder neppe mere huskes; når Deres bøger hører op med at være lærebøger, vil de blive kildeskrifter for vor tids historie, dens tænkemåde og livssyn. Intet af hvad der er

fremkommet fra Grundtvigs kreds vil kunne sættes over dem, meget lidet ved siden af dem. Og de vil vise, hvorledes friheden og den nordiske enhedstanke slog ud i sine förste vårblomster og skød sine første skud. Og de vil vise hvor dybt vort fædreland var elsket".

Zachris Topelius, som han skrev sig selv, var 7 år yngre end Barfod. Han blev født $^{14}/_{1}$ 1818 på Kuddnäs herregård lige nord for Nykarleby, hvor hans fader, Zachris Topelius d. æ. da boede som læge. Naturen med de bølgende kornmarker, de udstrakte enge, de lyngbevoksede heder, de dybe nåleskove, de mange elve med de brusende fosser gjorde allerede i barndommen et stærkt indtryk på ham, og han tog den store kærlighed til naturen, som han bevarede gennem hele livet, i arv fra sine forældre, ligesom det også var i hjemmet, at grunden lagdes til hans dybe religiøse følelse. Til sit 11:te år modtog drengen undervisning i hjemmet, men sendtes da til skole i Uleåborg, hvor han hos nogle fastre fik lejlighed til at fordybe sig i de vidunderligste romaner og æventyrskildringer, så at hans fantasi i høj grad påvirkedes, og han hensank i alle slags underlige drømmerier. 1832 drog han til Helsingfors, hvor han kom i huset hos Runeberg, og der udviklede sig mellem Topelius og den 14 år ældre, allerede da højtagtede finske digterkonge et varmt venskab, der holdt sig frem gennem årene. 1833 blev Topelius student og læste derpå — samtidig med at han udvidede sit kendskab til både svensk og fremmed literatur — til filosofikandidateksamen i den hensigt at blive læge ligesom sin fader (der imidlertid var død). Denne hensigt opgav han dog, efterat han i 1840 var bleven kandidat og magister, og besluttede sig til at studere historie. 1844 blev han licentiat og 3 år efter dr. phil.

Det var en rig ungdomstid, han tilbragte i Finlands hovedstad; dels kom han i mange ansete familier, og dels sluttede han venskab med en skare unge jævnaldrende, for hvem det kom til at stå som et mål: at vække finnernes nationalfølelse. En rig lejlighed til at kæmpe for denne

sag fik han, da han i 1842 blev redaktør for Helsingfors Tidningar, et hverv, som han fra først af mente kun skulde være forbigående, men som bandt ham til sig i 19 år.

Allerede inden han blev student — ja endog i sine barneår — var han begyndt at skrive digte og fortsatte dermed under sin redaktionsvirksomhed. Hvad han på grund af de strænge presseforhold i Finland ikke kunde sige i nøgtern prosa, iklædte han digtets form og indrykkede digtene i sit blads spalter, og gennem disse digte virkede han vækkende, styrkende og samlende på sine landsmænd. Ved at skildre naturens liv synger han om folkets unge sind og dets håb og om lysets uovervindelige magt.

3 år efter at han havde begyndt sin redaktørvirksomhed giftede han sig. Bryllupet stod $^{30}/_{12}$ 1845, og bruden var *Emilia Lindqvist,* datter af købmand i Nykarleby Isak Lindqvist og Johanna Kyntzell. Topelius vandt i sin hustru en kvinde, der med den inderligste forståelse kunde følge ham i hans virksomhed, og hvor lykkelig han følte sig i sit hjem, vil også tilfulde fremgå af de følgende breve.

Omtrent ved år 1850 stod Topelius fuldt udviklet som digter, og i tidsrummet 1850—60 forfattede han også sine betydeligste værker. Uden at kunne gå ind på de enkelte skal her blot fremhæves, at vel hans mest kendte arbejde: *Fältskärns berättelser* så lyset i Helsingfors Tidningars spalter. Disse ypperlige skildringer danner, som det er bleven påpeget, et storartet supplement til Fänrik Ståls sägner og har i høj grad bidraget til at sprede kendskabet til Finlands fortid ud blandt den store mængde. Professor Eliel Aspelin siger: „Runeberg och Topelius ha med poesins trollstaf gjort vår forntid lefvande och på samma gång bibragt nationen den berättigade sjelfkänsla, som svunna generationers ärofulla bragder och lidanden äro egnade att framkalla“. Men idet Topelius tænker på og skriver om fortiden, har han stadig nutiden og fremtiden for øje.

Fra samme tidsrum skriver sig også hans bedste dramatiske værker, hans *Sagor* og *Sylviavisor* og endelig fra 1856 *Naturens bok.*

I 1860 ophørte Topelius med at være bladmand, men allerede 6 år i forvejen var han bleven extraordinær professor i historie vid Helsingfors universitet. Han viede sig nu udelukkende til sin embedsgærning og sin forfattervirksomhed, og ved siden af forskellige historiske arbejder så *Boken om vårt land* lyset i dette tidsrum (1875), ligesom de første bind af *Läsning för barn,* der indeholdt æventyr, sange og dramatiske småting, han tid efter andet havde offentliggjort i forskellige børneblade.

Men allerede 1878 sagde han farvel til universitetet og tilbragte nu de sidste 20 år af sit liv på sit landsted Björkudden i Östersundom, og dette sidste tidsafsnit var hans egentlige storhedstid, ikke fordi han nu frembragte værker, der i betydning overgik hans tidligere arbejder, men af andre grunde. Han stod nemlig nu ene tilbage som repræsentant for den store tid i Finlands literatur, og alle partier sluttede sig sammen for at vise ham deres ærbødighed. Uenighed glemtes, når man var vidne til hans uforandrede brændende fædrelandskærlighed og, som professor Aspelin siger i sit foredrag vid Porthansfesten 1898, ved Guds nåde og sin egen livserfaring blev han det ideal, hvori man så fortidens minder og fremtidens forhåbninger legemliggjort. Man följte sig tryg, når man vidste, at hans ånd endnu dvælede blandt Finlands folk, som man föler sig tryg i et hjem, hvor faderen våger.

Af omtale kendte de to brevskrivere til hinanden langt tilbage i tiden. Da Topelius i 1856 på en rejse passerede København, skaffede han sig Barfods „Fortællinger af fædrelandets historie“, der for første gang havde set dagens lys 3 år i forvejen, og læste den med stor glæde, og det fik for så vidt indflydelse på hans forfattervirksomhed, som det var læsningen af den, der hos ham fremkaldte tanken om at udarbejde „Boken om vårt land“, hvad tilfulde fremgår af Topelius' brev til Barfod af $^{20}/_{7}$ 1881. Men det var ikke alene tanken til „Boken om vårt land“, Topelius fik ved at lære Barfods „Fortællinger af

fædrelandets historie“ at kende, men endnu mere, hvad ligeledes kan ses af Topelius’ brev af $^{20}/_{7}$ 1881.

Medens vi altså har en tydelig udtalelse om, at Topelius allerede i sine yngre år (han var da 38 år) lærte Barfod som forfatter at kende, er det vanskeligere at sige, når Barfod først stiftede bekendtskab med Topelius’ arbejder. Men når man kender Barfods store kærlighed til alt, hvad der hører Norden og ikke mindst Finland til, er der ingen grund til at tvivle om, at han — så godt lejlighed dertil bødes — fulgte Topelius’ udvikling gennem årene.

Imidlertid gik der lang tid hen, inden de to mænd mødtes og fik veksle ord med hinanden. Den 7:de april 1881 fyldte Barfod 70 år, og i den anledning havde en deputation med Ploug som ordfører overrakt ham en adresse med c. 300 underskrifter og en gave på 1,800 kr., der senere øgedes til 2,200 kr., for at han derfor kunde foretage en rejse til Sverige, Norge og Finland. Ledsaget af sin ældste søn drog han afsted 16 juni 1881 over Stockholm til Finland og nåede 29 juni til Helsingfors. Just som han trådte ud af stationsbygningen og i en droske skulde køre til hotellet, ser han for første gang Topelius, der netop gik forbi med sin hustru under armen. Barfod minder selv Topelius om deres første møde i et brev af $^{10}/_{8}$ 1881.

Dagen efter var Barfod i Topelius’ selskab tilstede ved en fest i Elementarläroverket, og Topelius sendte ham sine „Ljungblommor“ og „Nya blad“.

Efter dette første møde mellem Topelius og Barfod åbnedes der en brevveksling mellem dem, som herved fremlægges for offentligheden. Den strakte sig fra $^{2}/_{7}$ 1881 til $^{21}/_{5}$ 1888, altså gennem omtrent 7 år, og omfattede 15 breve fra Barfod og 15 fra Topelius, af hvilke sidste dog et er forsvundet. Hvorfor den ophørte allerede 1888, 8 år før Barfods død, kan ikke siges, men det var absolut ikke på grund af nogen uoverensstemmelse mellem de to brevskrivere.

Brevene fremlægges her i den form, hvori de findes fra brevskriverens hånd.

Helsingfors d. 2:den juli 1881.

Højstærede hr. professor Topelius!

I dette öjeblik hjemvendt til Helsingfors fra Runebergs[1]) grav skal det være min förste gerning, kære hr. Professor! at takke Dem ret hjærtelig for den smukke gave, jeg igår modtog fra Dem[2]), og som ikke alene skal være mig et kært og betydningsfuldt minde om Helsingfors, om Finland og om Dem, men som tillige — derom er jeg overtydet — i mangen stund skal være til rig glæde for hele mit hus. De har venner i Danmark, mange varme venner, kære hr. Topelius! og iblandt disse kan De med fuld sikkerhed regne mig og mit hus; men det er kun et forsvindende tal i mængden. Hvad vi elske hos Dem er ikke alene den rige fantasi, den store skaberkraft og det smukke, klare, jævne sprâg, hvori Deres skabninger, Deres tanker og følelser så let og naturlig klæde sig, — iblandt andet fordi De ikke i ordbøger søger efter udtrykket, men, næst af hjærtets dyb, henter det fra folkets levende mund. Det er, siger jeg, ikke alene dette, vi elske hos Dem; nej, vi elske den sædelige renhed, som gör, at vi uden skygge af angst kunne give vore börn enhvær side af Dem i hænde; vi elske Deres inderlige rørende kærlighed til folk og fædreland, som må vække og styrke den samme kærlighed hos enhvær, der selv har et fædreland; og vi elske Deres kristelige barnetro, den, som ene kan samtidig rumme himmel og jord: kan af Guds nåde håbe alt for det jordiske fædreland og vænte alt i det himmelske.

Så tak da for alt, hvad De hidtil har givet os! og Gud give Dem nåde til i den sene høstaften at skænke os — Deres eget nærmeste folk og alle os andre, som lytte — mangt et nyt, mangt et kærnesundt og farvefrisk blad!

Min söns[3]) ildebefindende var da — Gud være lovet! — kun forbigående. Derfor kunde vi igår tage til Borgå og i dag hjem igen. Men Viborg, Imàtra og Vilmandstrand have vi af tidshensyn måttet opgive. Vi have gjort det med et suk, men vi have måttet göre det. Nu rejse vi, vil Gud, i morgen aften med dampskibet Hangø igennem skærgården til Åbo, og sige overmorgen aften, mandag, det dejlige Finland farvel. Om vi

nogensinde skulle gense det, er vel höjst uvist og for mit vedkommende kun lidet rimeligt. Men jeg har længe elsket det usete Finland; nu har jeg set det og elsker det dobbelt. Den Gud, som ikke alene kan böje den mægtige, men også kan og vil holde den svage ved live, når han med fuld tro hengiver sig til ham, — han holde altid sin kærlige hånd over Finland, dets ædle mænd og kvinder!

Og så for Dem selv endnu kun dette ene ønske: måtte De genfavne en sund og karsk hustru, når hun med sine døtre vender hjem fra sin baderejse!

Gudsfred og levvel!

Deres ærbødigst hengivne og forbundne

Frederik Barfod.

Barfod.

Björkudden 20 Juli 1881.

Käre gamle Mästare, mitt föredöme i folkskrifterna!

En gång i lifvet ha våra vägar mötts, och det är knappt troligt, att vi mer skola mötas. Men för mig har detta alltför korta möte varit en glädje och en lärdom. Jag tackar Dem för att De besökt vårt land med ett varmt hjerta och för att De dervid också ihågkommit mig.

Ånskönt vi ha mycket mera att lära af ett gammalt kulturfolk, som Danskarne, än de af oss, synes det mig och många mina landsmän som skulle der vara något särskildt hjerteband mellan Danmark och oss. Gud vet hvaraf det kommer sig: kanske af någon likhet i lynnen, kanske också deraf, att vi båda äro folk, som strida för vår tillvaro, — folk med en stark pression öfver sig och tvungne att anstränga sin andliga kraft, för att icke gå under. Visst är, att de fleste bland oss känna sig mera hemma i Kiöbenhavn, än i Stockholm eller annorstädes utom vårt land, och det är endast beklagligt, att våra Danske vänner så sällan besvara våra besök.

Jag har haft tre lärare i konsten att skrifva „fortællinger af fædrelandets historie". Jag började med Valter Scott[4]), jag fortsatte med Ingeman[n][5]), jag slöt med Barfod. De se att två varit Danskar. I 24 år har jag som universitetslärare föreläst och arbetat i den stränga historiska vetenskapen, jag måste ju erkänna dess rätt, men när jag sökt den lefvande menskligheten med dess klappande hjerta i tidehvarfven, då har jag gått till V. Scott, till Ingeman[n], till Barfod, och så kommer det sig, att jag icke efterlemnar något, som förtjenar att omtalas, i den stränga stilen; jag bugar mig för dem, som detta förmått, men jag har sökt lifvet och velat känna tidernas hjertslag. De ha ock sin andel deri; är det ett fel, så dela De skulden, Mästare! När jag läste Deras „Fortællinger" 1856, hade jag nyss utgifvit „Naturens Bok" för folkskolorna och ämnade utgifva andra kursen af socialt allmänt menskligt innehåll under titel „Lefnadens bok". Men när jag läst „Fortællingerne", kastade jag om och beslöt att, som De, begränsa mig inom fäderneslandet och dess folk. Jag behöfde dertill 19 år; men att „Boken om vårt land" såg dagen 1875, derför har jag att tacka Deras föredöme. Se, så veta vi ju aldrig hvar det frö fattar rot, som vi utströ i vinden. De vet icke, ej ens Deras barn skola veta, hvar Gud låter alla de frön, hvilka De sått ut i Danmarks jord, finna fäste och framtid, — det är allt Guds verk, icke vårt, och Honom allena tillkommer äran, — men det gifver mod att arbeta, förtröstan att så. Gud välsigne Dem, gamle Mästare, — Dem och Deras verk!

Jag sänder Dem den autograf och det kort[6]), som De önskat. Må De vara frisk och upplifvad af resan tillbaka i Deras hem! Min aktningsfulla helsning till Doktor Barfod och Deras familie.

Med varm vördnad tecknar Deras

Z. Topelius.

Flade præstegård på øen Mors (Nörrejylland)
d. 10:de avgust 1881.

Kære professor Topelius!

Onsdag aften d. 27:de juli hjemvendte jeg fra min lange rejse i Finland, Sverrig og Norge. Det var en anstrængende rejse, på hvilken jeg ikke undte mig selv sønderlig hvile, og jeg må da vel love og prise Vorherre, som ikke alene — trods mine fyldte syvti år — gav mig kræfter til at holde ud fra först til sidst og førte mig sund og rask tilbage til hjemmet, men også lod mig finde alt mit og alle mine ved helsen og kræfter. Det er dejligt at rejse, dejligt at se Guds undere i naturen; men det er dog endnu dejligere at vende hjem med alle de indsamlede minder. „Når alting er frist, er hjemmet bedst", siger jo et af vore gamle ordspråg.

Jeg er en sön af Norden, og hele Norden er mit fædrene hjem; i over firti år, ja lige fra min ungdom har derfor den rejse, som jeg nu har fuldført, stået for mig som mine ønskers og længslers mål. Trange kår havde dog hidtil gjort den umulig for mig: jeg var jo henvist til at føde og klæde mig selv og en talrig familie så godt som ved min pen alene. Jeg kan derfor ikke noksom takke Gud, der dog til sidst gjorde det muligt for mig at nå dette mål for min ungdoms og min manddoms drömme; og jeg kan ikke noksom takke de mange landsmænd og landsmandinder, kendte og ukendte, der ved et rigeligt sammenskud satte mig i stand dertil og valgte min syvtiende årsdag til at overraske mig med dette smukke vidnesbyrd om deres godhed for mig. Ja, Gud har i et langt liv været mig meget god og givet mig mangen stor og ren glæde; en af mine störste og mest uvæntede personlige glæder havde han dog gemt til mine gamle dage.

Jeg elsker hele mit folk og hele mit fædreland, hele Norden, og til dette kan jeg umulig undlade at henregne også Finland, der i henved syv hundredår trolig delte kår med Sverrig, altså med en del af Norden, og hvor endnu så mange tale, synge, tænke og føle svensk. Jeg ved vel, at den egentlige, ublandede Finne tilhører en helt anden folkestamme end vi nord-

boer; men jeg ved også, at, mens han endelig selv har fået öjet op herfor og derfor med ædel nidkærhed kæmper for sin finskhed, vedligeholder han med gammel troskab sit venlige forhold til os; og jeg kan derfor af fuldt hjærte med ham istemme hans: „pysy Suomessa pyhænæ!“ Ja, Gud bevare det frie, det fræmadstræbende, det uafhængige Finland! Han give det held og nåde til at udvikle både dets åndelige og dets materielle kræfter til den rigeste, den skönneste blomstring! Skulde jeg tilföje endnu noget, da skulde det være dette: måtte det aldrig — aldrig, selv i de fjærneste tider — glemme sit gamle forhold til Norden! og måtte alt *det* samle sig nærmere og nærmere, som efter Guds råd hører folkelig sammen: Finner, Ester og Liver! På hin uforglemmelige festdag, hvis begyndelse jeg ved Deres godhed kom til at overvære, mens en uheldig misforståelse holdt mig borte fra fortsættelsen[7]), så jeg jo klare vidnesbyrd om, at folke-fællesfølelsen er vakt; måtte den da fræmdeles udvikle sig til et kraftigt, et — sejrigt liv!

Hvad jeg i øvrigt så på min rejse af natur, af konst, af minder osv., skal jeg ikke her skildre Dem, da De jo selv kender det alt i forvejen og vel nok så omtrent kan tænke Dem, med hvilke öjne jeg så det. Derfor kun: jeg gjorde en god, en meget god, en dejlig rejse! Jeg er inderlig glad for alt, hvad jeg så i Finland, i Sverrig og i Norge, og jeg er ikke mindst glad for Finland.

I dette öjeblik kommer min kone til mig og siger: „Hils og tak Topelius for hans „Feltskærns berættelser!“ Jeg har læst den to gange, men er ikke bange for at tage fat på den tredie gang. Först må jeg dog have læst „Boken om vårt land“, som du må skaffe mig, når vi komme hjem!“ — Det er min kones egne ord og egen hilsen, jeg ordret gengiver Dem, og jeg er vis på, at De venlig modtager den.

Ja, jeg glædede mig, glædede mig som et barn over alt, hvad jeg så på min rejse, over fjæld og skov og mark og sø, over vandfald, land- og søveje, over byer, bygninger og mindesmærker, over de fortidsminder, som knyttede sig til så mangen plet, hvilken jeg længst kendte af bog og sang, men först nu var så lykkelig at se med mine egne öjne. Som menneske glædedes jeg dog mest ved menneskenaturen, og mangen gammel

kær ven traf jeg på min vej og sagde ham — måske det sidste farvel. Men jeg gjorde også flere nye bekendtskaber, det vil sige: så först gang öje til öje mænd, som jeg længst havde set i ånden og elsket. Af sådanne mænd var der særlig to, som mit hjærte bankede imøde: Zakarias Topelius i Helsingfors og Frederik Wexelsen[8]) i Trondhjem. Hvor glad jeg blev ved at træffe Dem, må De straks have sagt Dem selv. Det fræmgik af hele den formløse måde, på hvilken jeg fræmstillede mig for Dem. Jeg stiger lige af banevågnen i drosken og hører, at den mand, der går hist på torvet med sin frue under armen, er Topelius. Og jeg springer strags af drosken, iler efter Dem, glemmer alt, da jeg når Dem, også det, at De gik med en dame under armen, banker Dem helt fortrolig på skulderen og spørger: „Er ikke det Zakarias Topelius?“ — også „professoren“ glemte jeg. De har vel aldrig modtaget så formløs en hilsen för, og hvad Deres frue og De selv i det förste öjeblik måtte tænke om den vildfremmede mand, aner jeg knap; men i det næste öjeblik har dog vist mit öje sagt Dem, at det var overraskelsens glæde, som lod mig glemme al afstand og alle former; og — jeg er fuldt vis derpå — både De og hun have tilgivet mig. Ja, at *De* tilgav mig, det fik jeg jo talende vidnesbyrd om både samme og de følgende dage, men at også *hun* har gjort det, skönt jeg ikke tiere fik hende at se, kan jeg ikke i fjærneste måde tvivle om. Hun rejste samme dag til badet på Gotland. Nu er hun vel atter hjemvendt? Måtte hun være hjemvendt med genvunden sundhed!

Det er mig ufatteligt, hvad De dog gentagne gange har forsikret mig om, at jeg, den lidet kendte, fra min fjærnhed har kunnet udøve end den aller mindste indflydelse på Deres forfattervirksomhed. Men jeg vil tro Dem på Deres ord, og jeg vil takke den grundgode Gud, som ikke lod mig leve aldeles forgæves, og — som gav mig Deres vidnesbyrd derom.

Løber jo dog også bæk til flod og øger, i hvor lidt det end kan være, dens vande. Men sikkert er det, at en mere overraskende virkning, en mere uventet glæde af min forfattervirksomhed har jeg aldrig mødt. Jeg må vel sige, at Gud er en underlig Gud, hvis veje ere usporlige, og som kan bruge selv de ringeste redskaber til at udføre sine råd og sin villie.

Lovet være hans navn og priset hans miskundhed mod menneskenes börn!

For deres fotografi takker jeg Dem ret hjærtelig! Det ligner ypperlig, om jeg end nok kunde have ønsket, at det var taget en lille smule mere forfra. Må jeg til gengæld tillade mig at sende Dem også mit fotografi, at det en enkelt gang kan opfriske mindet hos Dem om nogle få öjeblikkes samliv. — Ikke mindre takker jeg Dem for håndskriften til min dattersøn[9]): han skal med Guds hjælp lære at „strida för sanningen till sin död!“ Bægge hans forældre[10]) ere af sandhed; jeg har aldrig grebet nogen af dem i nogen usandhed, og han vil — det håber jeg — tage arv efter dem. Hans fader strider daglig for sandheden: han er en udmærket dygtig folkehöjskolelærer; men han har også lært at bruge de blanke våben: han er kaptejn i forstærkningen, vandt i krigen mod Tyskland ridderkorset, skönt den gang (1864) knap 26 år gammel; har senere for sin sivile virksomhed fået danebrogskorset og vilde tillige haft nordstjærnens ridderkors, hvis han ikke udtrykkelig havde frabedt sig det.

Tör jeg, kære professor Topelius! bede Dem hilse og takke så hjærtelig gymnastiklærer Heikel[11]) og hans familie, hvis De skulde se dem? og ligeledes at hilse og takke Heikels morbroder Schauman[12]), der på så mange veje var vor trofaste vejleder? — Ja, der var endnu adskillige hilsener, jeg kunde have lyst til at bede Dem om at bringe. Jeg vil dog indskrænke mig til at bede Dem hilse Deres hustru, som jeg kun så den ene gang, og Deres börn, som jeg aldrig har set. Og dog jo: hils hele Finland, og tak det så varmt, så inderlig for alle de glæder, det har ydet mig selv og min sön! Ham er jeg nu fjærnt fra, ellers vilde jeg også haft en hilsen fra ham, ti for öjeblikket gæster jeg med min kone en af vore andre sönner[13]), som er præst, og i hvis præstegård jeg skriver disse linier.

Gud velsigne Dem og alle Deres, kære Topelius! Hans nådes rigdom være ny over Dem hvær morgen og hvær aften! Bliv længe ved som hidtil at synge for Finland, for hele Norden!

Deres hengivne

Frederik Barfod.

Efterskrift:

Når jeg kommer hjem, skriver jeg Dem vist atter til, og måske tager jeg mig da den frihed at sende Dem et par af mine arbejder.

Till Frederik Barfod[14]).

Hilsen fra Finland.

Björkudden 8 December 1881.

Z. Topelius.

København, Frederiksberg Allégade nr. 4,
d. 9:de januar 1882.

Kære professor Topelius!

Hvis posten går i vinter, som den gik i sommer, må De kunne have dette brev netop selve d. 14:de, på hvilken dag De fylder de åtte gange åtte, og jeg vil derfor strags ønske Dem et glædeligt og velsignet nyår. Gud være med Dem selv, Deres hustru og alle Deres. Han holde og styre endnu i mange år plektret i Deres hånd, at De må kunne vedblive at give os endnu mange af de fromme og friske sange, hvormed De allerede i over en menneskealder har glædet os, — har glædet ikke alene Deres nærmeste landsmænd, men tillige os, der sidde så langt fravejs. Der rører sig atter stærke og onde kræfter trindt i verden og midt imellem os; vi kunne da vel trænge til at fastholde alle dem, der endnu ikke have böjet knæ for denne verdens fyrste, der endnu sætte den levende Gud over Beelsebub. Derfor, lev og mal og syng endnu længe, kære Topelius! Vi skulle villig lytte til Deres røst. Måtte De endnu længe ved Guds nåde, i den lykke og det hygge, som hustru og börn skabe Dem, finde kraft og lyst og mod til at tegne, male og synge for os!

Og så tusind tak, hjærtelig tak for den smukke julegave, hvormed De forleden overraskede os: hvad der hidtil er ud-

kommet i dansk oversættelse af „Fæltskærns berættelser!“ Det var en „hilsen fra Finland“, som der stod på det medfølgende blad, der i höjeste måde glædede os. Min kone tilegnede sig strags disse „berættelser;“ hun har læst dem to gange på svensk, men vil nu i vinter læse den danske oversættelse (i vinter får jeg ikke tid dertil), og jeg længes ret efter at høre, hvad hun synes om den: om den nogenlunde tilfredsstiller hende; ti selvfølgelig taber ethvært godt og ejendommeligt arbejde ved oversættelse, ja selv ved hvad jeg hellere vilde kalde en „omskrivning“ (end en „oversættelse“) fra svensk til dansk. Ti man „oversætter“ jo dog kun fra det ene språg til det andet; men svensk og dansk ere *samme* språg. — Min kone tilegner sig overhovedet *alt*, hvad jeg får af Deres hånd. „Ljungblommor“ og „Nya blad“, som De var så god at give mig i Helsingfors, tog hun ligeledes til sig, så snart jeg kom hjem, og, da jeg kort efter købte 3:die oplag af „Boken om vårt land“ (De ved, at det er en af mine yndlingsbøger), gik den samme vej. De har i min kone ligefræm en elskerinde, varm og ildfuld trods sine sekstiåtte år.

Da jeg kom hjem fra Finland, Sverrig og Norge, rejste jeg strags med min kone til Mors (en ø i Limfjorden), hvor vor mellemste søn er præst. Herfra skrev jeg Dem til (det må vist have været d. 13:de avgust)[15]) og takkede Dem for Deres venlige brev, for fotografien og for håndskriften til min dattersön. Jeg vil dog håbe, at De har modtaget dette mit brev, ved hvilket jeg havde lagt den fotografi af mig selv, som min kone havde valgt. Men desuden havde jeg i dette brev skrevet, at, når jeg kom hjem, vilde jeg tillade mig at sende Dem nogle af mine arbejder. Jeg har nu været på femte måned hjemme, og först i dag sender jeg dog pakken gennem den gyldendalske boghandel til Edlund i Helsingfors, som jo er Deres forlægger. Grunden til, at det först sker nu, er følgende: jeg havde sat mig i hovedet, at jeg vilde sende Dem 3:die og ikke 4:de udgave af mine „Fortællinger“, fordi jeg mener, at 3:die udgave er en del bedre end 4:de, skönt der i denne selvfølgelig er rettet en del småfejl, som endnu fandtes i 3:die. Men 4:de udgave blev efter forlæggerens ønske en 18,20 ark kortere end 3:die, og, da den dog væsentlig indeholder netop det selv samme stof,

har, synes mig, fræmstillingen tabt en del i livlighed ved afkortningen. Så underligt som det kan synes Dem, har jeg dog i fire måneder forgæves arbejdet på at skaffe et eksemplar af 3:die udgave til veje, som jeg kunde være bekendt at sende Dem, og tilsidst måtte jeg lige fuldt bide i det sure æble og sende Dem 4:de udgave, som jeg vil bede Dem modtage med samme venlighed, hvarmed den sendes. De vil tillige i pakken finde „Billeder af Nordens historie" og „Seks forelæsninger over Nordens oldtid" (hvis „forord" jeg særlig kunde ønske, at De vilde læse). Disse to bøgers indbinding vil rimeligvis overraske Dem, men jeg havde — imod al min sædvane — tænkt at give kong Oskar dem, og derefter bleve de indbundne. Men jeg opgav dette, *fordi* jeg følte mig krænket ved den måde, hvorpå kong Oskar nærmede sig kejser Vilhelm, og *fordi* jeg fik en angst for, at min gave skulde blive agtet som et tiggeri. Derfor holdt jeg den tilbage, og nu beder jeg Dem op at modtage den. De øvrige bøger, De vil finde i pakken, ere, jeg tilstår det, et temmelig vilkårligt udvalg af min forfattervirksomhed: „Ledetråd i Danmarks historie", — „Mindre lærebog i Danmarks historie", — „Nissens fædrelandshistorie" (jeg henviser om den til mine forord), — „En rejse i Dalarne" — og „Peter Andreas Fenger, en levnedstegning". Denne sidste sender jeg, fordi den, hvis De finder tid til at læse den, vil give Dem et indblik i Danmarks nyere kirkehistorie, som De mulig turde savne, og fordi den ikke alene skildrer en af vore hæderligste præster[16]), men tillige giver bidrag til Grundtvigs[17]) karakteristik, som vistnok for störste delen må være Dem fremmede. Endelig har jeg også tilladt mig at tænke lidt på mig selv, og De vil derfor i pakken ikke alene finde fire små basargaver[18]), som jeg har udgivet til fordel for nogle af de mange basarer, hvis formand jeg har været, men tillige de små sanghæfter[19]), som jeg udgav ved alle vore seks börns brylluper, samt mindeordene over vor afdøde svigersön[20]) og vore to afdøde døtre[21]). De vil af disse ni små hæfter se, hvor inderlig god Gud har været os både i sorg og i glæde. Det er al den fortjæneste, disse små hæfter have.

Og så — Finland! Ja, der er ikke gået en dag siden min hjemkomst, uden at jeg har tænkt på Finland og glædet

mig over Finland, — ja, jeg kan gærne sige, at jeg til trods for mine 71 år stadig går og drömmer om, at jeg skal gentage denne rejse efter en udvidet målestok både i tid og rum. Så meget er vist, at, hvis Vorherre måtte spare liv og kræfter, og hvis jeg så nogen rimelig udvej til at komme ud over de pekuniære vanskeligheder, der rigtig nok opstille sig for mig som en uoverstigelig mur, — så — kom jeg til sommer igen! Jeg har nu en gang fået blod på tand, — jeg har set Finland, og jeg har dog kun set så lidt af det, — jeg har talt med enkelte af dets mænd og kvinder, men dog kun så få og i så kort og flygtig en tid, — jeg har stået på enkelte af dets historiske punkter og indsuget deres ånd i min sjæl, men jeg har dog så mange, så mange, ja de aller fleste tilbage! Ja, sandelig, var der nogen mulighed derfor, kom jeg i sommer igen! Men jeg ser ikke muligheden, i hvor tit og hvor stærkt jeg end drömmer! Så hils da Finland, og sig, at jeg har det kært! Men denne kærlighed kan jeg takke Runeberg og Dem for, — Runeberg, som jeg aldrig har set, og Dem, som jeg kun så nogle få öjeblikke; ti uden vejledning af disse mine førere vilde jeg hverken fatte Finlands natur, dets folk eller dets historie, da Gud endelig gav mig at skue det længe, længe eftertragtede.

Kommer De aldrig mere til Danmark? Jeg tror visselig, at det vilde kunne glæde Dem endnu en gang at gense vore bøgelunde. Vistnok er ikke alene Deres gamle ven Ingemann død (han var også min ven i over femogtyve år; han var min forlover, da jeg havde bryllup[22]), og hans kone gav alle myrterne til min kones brudekrans), — men så at sige alle vore store ånder ere bortvandrede, så der er kun stubbe og halvvisne løv tilbage; men — hvis dette kan tilfredsstille Dem, og jeg tror, det kan — De vil træffe venner herovre, langt flere og langt varmere, end De drømmer om. Så tænk da derpå, og tænk *alvårlig* derpå. De er jo en ung mand i sammenligning med mig, og når jeg ifjor kunde udføre en finlandsrejse, kan De sagtens i år udføre en danmarksrejse.

Og så farvel, kære professor Topelius! Endnu en gang: Gud give Dem lykke og velsignelse i det nye år, som nys er oprundet for os alle, og i det nye år, som på lørdag vil oprinde for Dem selv personlig! Guds fred være over Dem, Deres

kone, Deres börn, hele Deres hus og fædreland! Ja, Gud i nåde være med os alle! Så vil året blive os et godt år, hvad enten det bringer os glæde eller sorg, liv eller død.

Deres

Frederik Barfod.

„Björkudden“ 8 Febr. 1882.

F. Barfod, Kjöbenhavn.

Käre, högt aktade Vän!

Ånskönt De redan var skriftställare, när jag ännu satt på skolbänken vid min latinska grammatika, tör jag, efter den vänskap De bevisat mig, tilltala Dem så, som stode vi jemnsides i år och erfarenhet, — och här, om De vill, är min trofasta hand derpå!

Tandem! må De väl utropa efter en så lång tystnad. Jag har mottagit Deras kärkomna skrifvelser af den 10 Augusti 81 med ett stort, vackert porträtt och af d. 9 Jan. 82 med Deras lyckönskan till födelsedagen, men den dyrbara sändningen af Deras arbeten, daterad 14 Jan., mottog jag först den 2 Februari. Paketet har denna årstid gått genom många händer, och se der orsaken hvarför jag velat invänta detta, för att sända min tack!

Under de få dagarne sedan ankomsten har jag blott hunnit egna en flyktig blick åt dessa resultater af ett helt långt lifs forskningar och kärlek till fosterlandet, kärlek till Gud och menniskor. Men jag har redan läst nog, för att vida bättre, än härtills varit möjligt under våra bristfälliga literära förbindelser, uppskatta Deras verksamhet som skriftställare; jag har redan med glädje funnit, att jag ännu har mycket att lära af Dem i den historiska framställningen för folket. Vi läsa här gemensamt i familjekretsen goda arbeten under de långa vinterqvällarne; men ljusets årstid är min egentliga studietid både för naturen och boken, och först då hoppas jag, på vår öppna veranda mot sjön, få tillbringa mången skön eftermiddag vid ett noggrannare ge-

nomforskande af Deras historiska verk. Såsom Deras Fortællinger vägledt mig till Boken om vårt Land, så skall äfven Deras Mindre Lærebog i Danmarks historia, jemte Deras bearbetning af Nissen, vara för mig en vägledare för ett arbete, som nu närmast ligger mig om hjertat, nemligen en lärobok (icke läsebok) för folk- och elementarskolor i Finlands historia. Icke mindre än 6 sådana ha utgifvits, mest af pedagoger, under de senaste 20 åren. Men ehuru jag ej betviflar, att de i andra afseenden äga förtjenster, som göra ett nytt försök vågadt, saknar jag i dem alla *först* den kristliga lifsåskådningen, hvilken, på samma gång den gifver fakta deras rätt, söker deras grund djupare, än i tidernas tillfälliga vexlingar; *dernäst* koncentreringen kring kulturhistoriska hufvudpunkter, med uteslutande af minst hälften sådana namn och årtal, som endast belasta minnet med utanlexor, bestämda att glömmas, och *slutligen* det lefvande lif i det förgångna, förutan hvilket historien förblifver ett själlöst register, utan förmåga att värma, förädla och, der så behöfves, varna. Våra pedagoger utgå från den grundsatsen, att läroboken skall vara ett underlag för minnet och läraren skall ingjuta lif i dess döda bokstaf. Godt; men huru många lärare äga sjelfva nog förmåga och nog lefvande insigt dertill? Lyckas det, så medgifver jag, att äfven minneslexan har sitt värde som historiens skelett; men lyckas det icke, — visar oss erfarenheten, att äfven utmärkte lärare småningom tröttna och öfverlemna historiens uppfostrande kall åt boken, — hvad återstår?

Få vi lefva, skall jag sända Dem mitt försök och begära Deras omdöme. De kunna emellertid häraf se med hvilket intresse jag skall följa Deras spår som föregångare. Jag tilllägger, att skilnaden i behandlingen af Danmarks och Finlands historia måste vara väsentlig. Danmark har en sjelfständig, gammal och betydande politisk historia, medan Finland måste söka hufvudinnehållet af sin historia på kulturens område, i folkanden, uppfostran och utveckling, i sammanvexandet af ett folk, som icke blifver historiskt förrän 1323 och icke sjelfmedvetet förrän efter 1809. Vi komma härmed, som De märka, in på fennomaniens beryktade område; men var lugn för mig, jag är ingen partiman, jag skall göra den skandinaviska skolan och den historiska solidariteten med brödrafolken full rättvisa.

Käre Barfod, De har tagit mig med storm från den stund De sprang af droskan och slog mig på axeln, och det var icke något storverk, att taga vänskap med vänskap; men det, som mest gläder mig, är att vi stå på samma lifsgrund. Jag har icke många förtrogna vänner qvar, ett par konstnärer, ett par skriftställare och några bland dem, som söka och tjena Guds rike på jorden. De förre kunna icke rätt förlikas med de senare och de senare ej med de förre. Gif mig den vissheten, gif mig föredömet, att dessa båda områden i deras sanning kunna sammanflyta i en omfattande kärlek till Gud och menniskor, och jag skall af allt mitt hjerta tacka Dem derför!

Det, som också innerligt gladt mig i Deres bref, är att se Dem på gamla dagar lycklig bland barn och barnabarn, rik på tillgifvenhet, rik på erfarenhet, på förnöjsamhet med hvad Gud beskärt och på landsmäns aktning. Gud välsigne Dem. Helsa Deras kära!

Skänk mig stundom ett bref. Berätta mig något om tidens strömningar i det gamla Danmark; jag skall berätta våra. Tack för allt! Och välkommen, om Gud vill, åter till Finland och

Z. Topelius.

Min hustru och mina döttrar bedja om sin vördnadsfulla helsning och vore glada att få se Dem här.

København d. 27:de juli 1882.

Kære professor Topelius!

I dag er det et år, siden jeg vendte hjem fra min lange, dejlige rejse — Sverrig, Finland, Sverrig og Norge —, og det er da i sin orden, at min tanke vender tilbage til denne rejse, at min tak søger min kærlige Gud og Fader for alt, hvad han på den lod mig se og nyde af stort og ædelt, smukt og kært. Ja, det var en forunderlig Guds nåde, at jeg dog endelig nåede at se min ungdoms og manddoms og alderdoms drøm igennem mere end firti år virkeliggjort! at jeg i fjor kom til at gøre den

rejse, som jeg så inderlig og længe havde sukket efter! og kom til at göre den på den smukkeste måde af alle og med min ældste sön som min trofaste og kærlige ledsager! I år havde jeg ikke kunnet gøre den eller havde dog ikke fået lov dertil. Ikke at jeg er syg, men jeg har dog været det og har endnu ikke helt kunnet få bugt med mit onde, der, medens den egentlige sygdom stod på, tog svært på mine kræfter.

Det var d. 24:de marts, at min kone og jeg toge til Svendborg for at stå fadder til en ny sönnedatter[23]). På dampskibet mellem Korsør og Svendborg pådrog jeg mig da ved egen uforsigtighed en forkølelse i en af underlivskirtlerne. De förste fjorten dage ænsede jeg det ikke ret, men derved fik sygdommen („kystitis" kalde lægerne den) tid til at udvikle sig, og i den sidste halvdel af april og det meste af maj var jeg temmelig svag. Jeg kan ikke klage over svære lidelser — da ikke i sammenligning med præsten Fr. Wexelsen i Trondhjem, der fik det samme tilfælde tre måneder tidligere —, men jeg var i længere tid så afkræftet, at jeg måtte tilbringe den meste tid på sofaen, og, da jeg endelig tog ved at gå ud, var det en ynkelig gang, jeg anstillede, stadig støttet af min kone, der ellers er den skrøbelige, men i den tid var den stærke eller dog gjorde sig stærk. Dog — Gud være lovet og priset! har jeg end ikke helt fået bugt med mit onde endnu, så er der dog kun svage efterveer tilbage.

Det var meget og alt for meget om mig selv, men jeg synes, at De nok må kunne fatte, at jeg under disse omstændigheder er dobbelt taknemlig mod Vorherre, der endnu i fjor gav mig så gode kræfter til den yndige færd, så jeg fra først til sidst kunde nyde den i fulde drag. Og jeg synes tillige, at De må kunne fatte, at, når jeg i denne stund føler trang til at vende tanken tilbage på i fjor, så kan jeg netop føle trang til en henvendelse til Dem, der blev et af de smukkeste lyspunkter på min — skal jeg kalde den pilgrimsfærd eller vikingefærd! Ti den var noget af bægge dele: med en pilgrims andagt søgte jeg vor fortids minder og dvælede ved dem; som en lystig viking drog jeg ud at erobre nye venner og nye vidder. Men bægge dele lykkedes mig, og *De* var en af de nye venner, jeg vandt: det har De selv sagt mig, og jeg er stolt deraf. Jeg

vilde knap syntes, at jeg havde været i Finland, hvis jeg ikke havde truffet og vundet Dem. Nu — længes jeg atter efter Finland og Dem. Mon også denne længsel skal blive tilfredsstillet?

Og så længes jeg efter en ting til, og den længsel har jeg större håb om at få slukket. De fortalte mig i Deres sidste brev, at De skrev på en Finlands historie; den længes jeg efter! Der skal, siger De, allerede gives en fem, seks sådanne, men jeg kender ikke en eneste af dem. Inden jeg drog til Finland, havde jeg hos finner og svenskere spurgt mig for om en Finlands historie, men alle vegne fået til svar, at en sådan fandtes ikke; hvad jeg søgte, måtte jeg finde i „boken om vårt land". Den ved De, at jeg havde læst og læst og vundet kær, inden jeg så Finland (ja, jeg har da læst den i år på ny, i det jeg har skaffet mig tredie [sidste?] udgave). Men, skönt jeg elsker „boken om vårt land", kunde jeg dog nok ønske mig en særlig Finlands historie („boken om vårt folk" kunde jeg have lyst til at kalde den), og jeg blev derfor særlig glad ved at se, at vi kunde vænte os en sådan fra Deres hånd, — så glad, at jeg, hvad dog måske ikke er rigtigt, ikke har tænkt på at skaffe mig nogen af de andre, hvis forfattere jeg ikke kendte, og mellem hvilke jeg ikke kunde vælge.

Inden jeg går videre, vil jeg dog lykønske Dem til, at den sidste maleriudstilling i Paris jo har givet Dem et stort navn[24]) til den lange række af dem, der tidligere have udbredt fædrelandets hæder. Til lykke! til lykke!

Og så vil jeg, mens jeg mindes det, fortælle Dem, at, når jeg i denne tid går fra mit arbejdsværelse ind i dagligstuen og der kan finde min kone udhvilende sig fra hendes egentlige daglige husmodergerning, så finder jeg hende næsten stadig med „Feltskærns berættelser" i hånden. Hun har tidligere i det mindste læst dem to gange igennem på svensk; nu læser hun dem i den danske oversættelse, som De var så venlig at give os til julegave. Jeg vil da sige Dem, at hun heller ikke var fremmed for Sverrigs (og Finlands) historie, da hun förste gang fik fat i „Feltskærn": Fryxells[25]) „berættelser" have stadig hørt til hendes yndlingslæsning, og dem har hun plöjet fræm og tilbage. *Jeg* holder mig mere til Geijer[26]); han er min mand!

Men, kære ven! De ønsker at høre om noget nyt, noget godt nyt, i vor bogavl. Det er des værre småt med den! Kirkelige og politiske og kirkepolitiske stridigheder have så omtrent slugt hele interessen. Der kæmpes hæftig (jeg synes næsten mere hæftig end alvårlig) for kirkelig frihed, og jeg kan følge meget langt med; ti af al tvang er tvang i trossager dog den hæsligste. Men vi have allerede en större trosfrihed, end de have i de fleste lande, og, står der end en del tilbage at ønske endnu, og er der end flere fromme og dygtige mænd, der kæmpe (stundum lidt vel hæftig, lidt vel utålmodig) for at vinde dette, så går der ved siden deraf, des værre! en fræk kamp af dem, der ville nedbryde enhvær alvårlig, enhvær åbenbaret tro. Men, som rimeligt kan være, bægge disse lejre mødes af en skare, der slet ikke vil fremad, men hellere et skridt tilbage. — Så kæmpes der om forfatningen. Jeg var selv med 1848—49 at vedtage denne, der visselig hører til de aller frieste i verden, og jeg har ikke alene virksomt deltaget i kampen, mange år för vi fik vor grundlov, jeg har også efter ævne væmet om denne, efter at vi have fået den, i over tyve år både som rigsdagsmand og rigsråd. Jeg holder på vor grundlov til det yderste, men nu kæmpes der en bitter kamp for at gå langt videre, end grundloven nogensinde tilsigtede: man kæmper efter min opfattelse ikke for frihed men töjleløshed, og man opslider sig selv og sine modstandere i denne kamp. Det går således i Danmark, tildels også i Sverrig, aller videst går man dog i Norge. Man kunde fristes til at forsage, hvis man ikke vidste, at höjt over sky sidder Han, der smiler ad de drengestreger, som vi myrer göre os vigtige med, og som tilsidst og i den belejlige stund vil vide at vende det onde til det gode. — Af al den politiske kamp, som føres hos os, går kampen om forsvarsvæsenet mest ind på mig. Vi trænge til fæstninger og til orlogsskibe, særlig — mener jeg — må vi have København befæstet både på sø- og landsiden. Der kæmpes en ædel og alvårlig kamp for at nå dette mål, der kæmpes i rigsdagen, i pressen, på folkemøder, og kæmpes år efter andet; men — det koster penge, mange penge, og de, der kæmpe for „friheden“ (det vil sige: for folketingets enemagt, for dets herredömme både over konge, regering og landsting), de ville ingen penge give til, i det mindste ikke,

för de få styrtet det nærværende „frihedsfjendske“ ministerium[27]), der nu har siddet på åttende år og i det mindste har den fortjæneste, at det har slået alle åbenbare og skjulte angreb på grundloven tilbage. Det kunde da visselig synes, som kampen var håbløs, hvis man ikke i Gud havde håb imod håb.

Men hvordan ser det ud i Finland? Nærer man endnu det samme håb til kejser Aleksander[28]) om en udvidet frihed, som man nærede i fjor? Vore blade tie så aldeles om Finland, at jeg ikke engang ved, om landdagen er samlet, eller om den först senere i årets løb skal træde sammen. I Rusland ser det jammerligt ud, men Finland er ikke Rusland, Gud være lovet! ej heller en del, en provins af Rusland.

Vor æstetik! Ja i den synes det næsten, som om Drachmann, Gjellerup, Jacobsen, Schandorph[29]) og deres lige for tiden ere enerådige eller enemælende. Og dem læser jeg ikke. Vil jeg læse fritænkeriets apoteose eller den dyriske sanseligheds apoteose eller den skamløse materialisme, så går jeg hellere (men det gør jeg heller ikke) til deres lette franske forbilleder end til de tunge danske efterligninger med al deres åndenød. Vi *have haft* en æstetisk tid, da nektaren skænkedes os i fulde guldskåler. Den synes midlertidig at være glemt; ti de få, der endnu kunne slå harpen eller lyren hos os: Ploug, Kaalund, Molbech, Richardt[30]) o. s. v., lade sjælden eller aldrig høre fra sig. Nu — efter de fede år ere de magre komne, men Gud kan lade fedmen vende tilbage igen!

I historien arbejdes der flittigere og bedre, skönt nys have vi mistet vor historieskrivnings oldermand, den lærde, skarpsindige og flittige Paludan-Müller[31]). Jeg vil ikke stanse ved de mange dygtige afhandlinger, der imellem år og dag se lyset; jeg vil kun nævne nogle af de nyere og nyeste större arbejder. Der er *A. D. Jørgensen*[32]) „Den nordiske kirkes grundlæggelse“, et ypperligt og grundigt hovedværk i en tiltalende form; *L. Helveg*[33]), „Den danske kirkes historie“ (2:den udg.), også et meget fortjænstligt, selvstændigt arbejde; *Rosenberg*[34]), „Nordboernes åndsliv“, et i sandhed banebrydende arbejde, af hvilke[t] de to bind ere udkomne og det tredie (sidste) i vænte; *Steenstrup*[35]), der allerede i tre store arbejder har givet os normannertågenes historie og nu nylig har givet os „Danelagen“. Jeg kunde hertil

lægge *Kr. Erslev*[36]), „Dronning Margrete og Kalmarunionens grundlæggelse", et lærd og grundigt arbejde, der dog tiltaler mig *noget* mindre; og jeg kunde vel nævne endnu enkelte andre værker; men disse må være nok. I hele den øvrige boglighed er jeg, sandt at sige, fremmed, og det er nærmest kun et rent tilfælde, at jeg har læst *K. Kromans*[37]) „Kortfattet tænke- og sjælelære", et mindre arbejde, som jeg mener at have haft både gavn og glæde af. *J. Thomsens*[38]) tyske bog om termokemien skal være et genialt og storslået værk, men det savner jeg i en utrolig grad forstand på.

Til slutning være De venligst hilset, kære professor Topelius! fra min sön og mig, ja — og min kone tillader sig ligeledes at sende Dem en takkehilsen. Og jeg tillader mig end videre at bede Dem bringe Deres frue og börn en venlig hilsen. Skulde De se lektor Heikel og hans frue, vilde jeg også være Dem forbunden, hvis De vilde bringe disse vore gæstevenner min söns og min hilsen og tak, — ja, og da gamle magister Schauman med. Der kunde endnu være flere finner, både fra museerne og biblioteket, jeg kunde ønske at hilse og takke, men — jeg mindes ikke deres navne, ikke engang hans, som gav mig Lönroths[39]) og Snellmans[40]) håndskrifter! — Måtte jeg nu snart se brev fra Dem igen, kære ven! og måtte De deri bringe mig *mange gode* efterretninger om Dem selv, Deres hus og Finland! Gud holde altid sin milde hånd over Dem og Deres! Gudsfred og levvel!

Deres meget hengivne

Frederik Barfod.

— ——

Björkudden 5 Aug. 1882.

Käre och högt aktade Vän!

Ja, De må tillåta mig att taga fasta på Deras vänskap, den gläder och hedrar mig, den går som en varm sommarluft genom Deras bref, såsom jag erfor den redan vid vårt korta möte. Visst hade jag skäl att uppskjuta dessa rader, ty jag har ännu

ej hunnit genomläsa Deras skrifter så, som jag önskat och ämnar göra; men det som kan göras i dag, må icke uppskjutas till morgondagen, och så tackar jag dem nu med några hastiga ord för Deras mycket kärkomna och vänliga bref af d. 27 juli. Jag tackar Dem särskildt för allt hvad de meddelat mig om Dem sjelf, — sjukdom och helsa, tankar och åsigter. Vi, som något befattat oss med historie, äro vane att betrakta massorna och det hela, men just derför uppfatta vi bättre personligheten, vi se bättre det lefvande lifvet pulsera i allt; och så må De icke undra, om jag tycker mig bättre förstå det nu lefvande Danmark, sedan jag lärt känna Dem och sedan De gifvit mig en liten öfverblick af de danska förhållanden, sedde från spetsen af ett torn. Jag önskar till Gud, att Danmark må äga mången sådan historiker, som De, hvilka icke se så långt tillbaka, att de blifvit främlingar i sitt eget tidehvarf, utan fastmera hafva nog klar blick att bedöma det nuvarande på grund af historiens erfarenhet. Det är dock Deras bästa förtjenst, käre Barfod, att De är alltigenom en folkelig man och att det nu lefvande, såsom det afdöda Danmarks hjerta klappar i Dem. Den runeskriften hoppas jag, att landsmän engång skola rista på Deras bautasten.

Nu vill jag dock berätta Dem, att jag mycket uppmärksamt studerar Deras och Nissens danska historia, dels för dess egen skull och dels som modell. De vet bäst huru vanskeligt det är att i en historia för folket förena de tre synpunkterna af lättfattlighet, lefvande åskådlighet och riktigt afpassadt urval. I allt detta har jag åtskilligt att lära af Dem, och jag tror, att icke mången har lyckats, som De, att på 208 sidor gifva sitt folks ungdom så mycket och så lifskraftigt innehåll för tanke och hjerta. Detta är just hvad våra finske författare *icke* lyckats förena. Nog ha de velat gifva *mycket,* men på det sätt, att de sammanhopa ett skelett af namn och årtal, i hvilket de hoppas, att läraren skall inblåsa lif. Godt. Jag medgifver, att det stundom kan lyckas, men hvar taga i alla skolor så sällsynta lärare? Och utan en sådan blir allt en död lexa. Jag har redan sagt Dem min åsigt om urvalet af knutpunkterna i ett folks lif, när man utstryker hela bråten af oväsendtliga data. Nu vill jag tillägga, att Deras Danmarks historia just i det rätta urvalet före-

kommer mig nära nog som ett mönsterarbete. Jag säger *nära nog,* ty jag saknar en utgångspunkt, som De visst icke förbisett, — tvärtom, De har gifvit Deras läsare mer deraf, än någon annan, — men som jag dock önskat behandlad från flera sidor. Jag menar *urtiden,* inledningen, der De sagt så mycket lärorikt om folket och illustrerat det med anslående bilder, men der De icke funnit utrymme för landet, för den naturgrund, ur hvilken folket uppvuxit och som så mäktigt bidragit att dana dess egendomliga skaplynne. Det är denna naturgrund jag velat, i nära samband med folket, framvisa i Boken om vårt land*), och jag tror att tanken är riktig, om ock utförandet lemnar mycket öfrigt att önska.

Nu kan visst sägas, att denna förstudie till historien bör folket läsa i sitt lands geografi; och jag hyser mycken aktning för Erslevs[41]) synpunkter derutinnan, likasom bland Svenskarne Agardh[42]) framhållit desamma. Men med allt detta kommer historien utan landet, i min tanke, att stå i luften. När jag läser om kjökkenmöddingarnes folk, måste jag känna hafvet och bokskogen, och när jag läser om Kjöbenhavns belägringar, måste jag känna Kjöbenhavn. Om vi nu ock måste hänvisa detaljerna till geografin, så synes mig det vara påkalladt, att i en historisk lärobok angifva det grundväsentliga af naturens inverkan på folket, förutan hvilken vi väl få plantan, men icke den jord, ur hvilken hon vuxit upp. Huru nu detta skall inpassas i en historisk lärobok, utan att inkräkta på hufvudämnet, är för närvarande mitt problem. Att inrymma naturgrunden på några få blad i början, vore väl det enklaste och lättaste, men det är icke nog; samma fråga kommer beständigt tillbaka. Jag gör ett försök, och få vi lefva, skall det vara mig kärt att få en kritik af Deras erfarna hand. Så snart får jag dock icke boken ur händerna; man förhastar sig icke i kamp med sex medtäflare. Dessutom är min förläggare Bonnier[43]) en svår björn för mig och infordrar enträget äldre förhastade löften åt annat håll.

---

*) Tredje upplagan är föga ändrad, icke derför att jag ej insett behofvet af rättelser, utan emedan jag ännu inväntar praktisk erfarenhet af bokens bruk i skolorna och ej velat förblanda olika upplagor på samma klass.

Jag förstår en gammal folkevän, som sörjer öfver att den frihet, för hvilken han kämpat i hela sitt lif, hotar att blifva en partifrihet. Republiken kan lyckas der man antingen icke besväras af en historisk tradition eller ock bygger allt från början, men i de gamla monarkierna fruktar jag att den aldrig blir annat än ett partikrig, och för Danmark, såsom för Sverige, är väl dock den konstitutionella monarkin den, som inrymmer den största verkliga friheten. Norge må experimentera, framgången är oviss, och minst är en poet[44]) den, som kan ställa sin stat på praktiska grundvalar.

Här i Finland afslöts vår landtdag i juni efter debatter om skolfrågor och jernvägar, mindre trätosam, än man befarat. Vårt s. k. nationalparti, fennomanerne, ha fått sin chef in i styrelsen (Yrjö Koskinen[45]), hvilket torde verka lugnande på ultras, men också vidga den redan befintliga klyftan mellan dem och de moderate. Af svekomanerne har en del handlöst kastat sig i armarne på Sverige, der man torde möta dem temligen kallt, medan en annan del åtnöjer sig med defensiven, berättigad nog, om dermed skulle förenas någon insigt i en ny tids och ett nytt folks rättmätiga fordringar. Vi befinna oss fortfarande i en jäsande öfvergångsperiod mellan traditionen och den nyvaknade, i flera hänseenden ännu yrvakna folkandan.

Jag hinner ej denna gång skrifva om våra literära förhållanden till tack för Deras intressanta meddelanden om Danmarks. Vill De, tid efter annan, skänka mig några rader äfven derom, skall det vara mig kärt. Till Deras goda Maka och Deras Son samt de små, som möjligen känna något om mig, ville De framföra min hjertliga helsning.

Gud skydde Dem nu och alltid.

Deras tillgifne

Z. Topelius.

P. S. Mina två yngre döttrar, Toini och Eva[46]), äro för närvarande i Kjöbenhavn för att anlita Doktor Bremer[47]) för Toinis öron. Om möjligt, skola de sjelfva framföra en helsning från mig. Deras bostad är Hovedvagtsgade 2, fröken Uttenreiter.

Min hustru sänder Dem sin aktningsfulla helsning. Sex barnabarn leka kring oss i gröngräset.

Victor Heikel njuter friheten på sin villa i Borgå skärgård.

Til Frederik Barfod[48].

Hilsen fra det höje Nord.

Björkudden 15 nov. 1882,

Z. Topelius.

Frederiksberg Allégade nr. 4 d. 7:de jan. 1883.

Kære professor Topelius!

Vi have et ordspråg, et mundhæld, eller hvad man nu vil kalde det, der skriver sig fra Johan Ludvig Heiberg[49]. Det passer, des værre! kun alt for godt til den danske folkeejendommelighed, og det lyder således: „Har det varet så længe, kan det vare dyrehavstiden med!" Det er vor stadige skødesynd at udsætte og udsætte, og — hvorfor skulde jeg da ikke også give efter for den! Strags jeg fik Deres sidste brev og deraf så, at to af Deres døtre vare her i København, besluttede jeg at søge dem op og søgte dem virkelig også op, men traf dem ikke hjemme. Så vare de så venlige at søge os op og traf os virkelig. Nu var det vort ønske, om muligt, at have dem en hel dag hos os og vise dem et eller andet, af hvad byen eller omegnen har smukt eller interessant; men — de vare allerede optagne i de förste dage, og, hvad vi tænkte at vise dem, havde de enten allerede set eller vare indbudne at se. Så, inden vi kunde få fat på dem, rejste vor svigersön og datter[50]) til Norge, og min kone og jeg måtte styre deres hus og börn, mens de vare borte. Da vi atter kom ind, stode de i færd med at hjem-

vende og vare kun en aften herude for at sige os farvel. De traf ikke min kone, men kun mig, og jeg måtte des værre være ene om at underholde dem, — des værre for dem, men ikke for mig. Ti så meget bedre lejtighed fik jeg til at se ind i et par smukke barnesjæle. De har et par yndige døtre, kære Topelius! men deres bedste ynde er i mine öjne, at de elske Finland, elske med barnlig kærlighed fader og moder, slægt og venner. Jeg kom i samtalens løb eller rettere: da vi skulde skilles, til at sige: „Det er en stor lykke at have en navnkundig fader, men det er en endnu langt större at have en brav fader!" Og de forstode mig bægge og vare straks enige med mig. Hils både Tojni og Eva så venlig fra mig! Det er prægtige piger!

Strags jeg fik Deres brev, havde jeg besluttet at svare Dem, når jeg förstst havde set Deres døtre, men — dette trak som sagt ud. Da så Deres døtre havde sagt mig farvel, var det atter min beslutning at skrive; men „har det varet så længe, kan det vare dyrehavstiden med!" Der var desuden kommet noget imellem, som optog hele min interesse og tid. Hele Danmark ligger åbent for en rovsyg fjende. Vi have ikke, hvad der ligner en fæstning, og hværken hær eller flåde have engang de nødvendige våben. Regeringen har det ene år efter det andet gjort rigsdagen forslag desangående, men den har kun landstinget med sig. I folketinget har den omtrent tre fjærdedele af stemmerne imod sig, og dette flertal har år efter andet nægtet den enhvær bevilling, som på nogen måde kunde nægtes, ja har nægtet at behandle ethvært af dens lovforslag, som ikke havde en rent stedlig interesse. Det vil således tvinge regeringen til at gå af, for selv at kunne komme til magten, skönt det næppe tæller en eneste statsmand i sine rækker, ja — når man undtager de vildledte bønder — vel i grunden kun et par mænd, der nyde almindelig agtelse. Det er en fortvivlet stilling! Harmen og skammen har lige tit farvet vore kinder. Men mændene vedbleve desuagtet at sove. Da var der endelig en fem, seks kvinder — ære være dem! — som først i september udstedte en opfordring „til danske kvinder" om ved frivillige sammenskud at skaffe nogle af de våben til veje, som rigsdagen ikke har villet bevilge. Kampen blev levende mellem

forsvarsvennerne og regeringsfjenderne, og den er stående endnu, vil vel heller ikke så snart komme til afslutning. Men min kone var en af de aller förste, der sluttede sig til bevægelsen, og måske var det derfor, at jeg af kvinderne, som ellers selv ville føre sagen igennem, hvad de göre med sejg udholdenhed og stor dygtighed, — blev undtagelsesvis bedt om at gå dem til hånde. I de fire sidste måneder har jeg ikke tænkt på stort andet. Jeg har måttet skrive bladartikler og holde foredrag både her og der, dog hidtil ikke udenfor Sælland, da det onde, af hvilket jeg blev hjemsøgt i marts, endnu ikke helt har villet slippe mig, og man har været angst for, at jeg på længere vinterrejser skulde pådrage mig en ny forkølelse. Er denne undskyldning end ingenlunde fuldt tilstrækkelig, selv når jeg tilföjer, at jeg i dette efterår og denne vinter har haft usædvanlig meget at göre som medbestyrer af foreningen til gamle svagelige lærerinders understøttelse, som medindbyder til understøttelse af et par börnehjem osv., — ti, når jeg havde passet tiden, som jeg burde, havde jeg jo vel nok fundet tid til anden brevskrivning, — så er jeg dog vis på, at De vil være kærlig og godmodig nok til at tage den for fyldest.

Nu gik min kone til sængs, men forinden sagde hun: „hils Topelius og sig ham, hvor meget hans bøger glæde mig!" Ja, De har vundet en trofast veninde i min kone, og — mellem os sagt — er hun nok værd at have til veninde. Hun blev så glad for Deres „Fra det höje Nord", af hvilken De nys var så venlig at sende os 1:ste bind; og da hun havde læst den, glædede også jeg mig ved den. Tak for denne, som for alt, hvad De ellers har skrevet og skriver! Det har iblandt andet også den egenskab, som jeg sætter höjt, at man uden angst kan give ethvært ungt menneske, ethvært barn det at læse. De sagde engang, at Ingemann havde været Deres lærer; jeg vil ikke sige, at De har lært *det* af ham, men *deri* ligner De ham, at De kan lægge Deres pen hen med den bevidsthed: jeg har glædet mange og skadet ingen med den, ti den var en gave af Gud, som jeg ikke misbrugte. — Krittisk anlagt af naturen er jeg ikke, og jeg skal derfor lade det være nok at sige om „Fra det höje Nord", at de tre smådigte i dette bind have glædet mig, særlig dog, tror jeg, „Vinsent bølgebryder". Om min

kone er enig med mig i dette sidste, fik jeg ikke spurgt hende om.

Hos os har der været en vandflod, ja, en *vand*flod af allehånde skrifter til jule- og nyårstiden. Selv de, for hvem julen ikke har anden betydning, glemme dog sjælden at give møde på julemarkedet, da de vide, at deres sager går lettest af. Som ting af större interesse skal jeg nævne: *A. D. Jörgensen* (den unge, „*ustuderede*" mand er nys bleven gehejmearkivar) „40 fortællinger af fædrelandets historie" (egentlig et veltalende og dygtigt indlæg i sagen om Sønderjylland, som bör kendes af enhvær, der vil have en selvstændig mening i denne indviklede sag); *Erslev* „Dronning Margrete" (et dygtigt arbejde, bygget på omhyggelige kildestudier, men næppe så populært, som det er lagt an på at være); *Luthers* udvalgte skrifter (med historiske indledninger af den dygtige professor F. Nielsen[51]); udgivne i anledning af Luthers forestående firehundredårsfest); samme *Fr. Nielsen* har tillige udgivet et par skrifter om (mod) frimureriet, som have vakt en stor og fortjænt opsigt; *H. L. Martensen*[52]) (Sællands nuværende biskop), „Levnedstegning" 1:ste bind (en avtobiografi, der går fra 1809 til 1839); *N. F. S. Grundtvig* „Samlede poetiske skrifter", 3:die og 4:de bind *(ikke* hans religiøse digtninger; skal i alt udgöre åtte bind og udgives med stor omhu og indledende redegörelser af hans sön Sv. Grundtvig); *Sv. Grundtvig*[53]), „Danmarks folkeviser i udvalg" (det er den utrættelige samler af vore „kæmpeviser", som her har givet os en omhyggelig og smagfuld, en genial bearbejdelse af nogle af disse); *Kr. Richardt,* „Romanser og sange, samlede" (med ypperlige tegninger af Jerndorff[54]). — Jeg kunde jo vel nok nævne endnu adskillige skrifter, som også ere en tak værd, men jeg mener dog at have nævnt dem, som jeg *nærmest* burde henlede Deres opmærksomhed på.

Og så, kære professor Topelius! Gud give i nåde Dem og alle Deres et godt og velsignet nyår! Og det i dobbelt forstand, ti i mandags løb jo det borgerlige nyår ind, og i dag åtte dage oprinder, vil Gud, Deres eget personlige nyår, da De fylder de segstifem. Gud lade også denne dag oprinde lys og klar for Dem, og skænke Dem endnu mangen lys og klar arbejdsdag! Min *arbejds*tid, frygter jeg, er snart omme, men jeg

er jo næsten også syv år ældre end De, og jeg skal aldrig klage, når Gud kun vil unde mig fræmdeles som hidtil at glæde mig over alt det skönne, han selv umiddelbart skaber og middelbart fræmbringer igennem de af ham benådede ånder! Men De, kære Topelius! skal endnu i mange år både slå harpen og føre Sages griffel til gavn og glæde for Deres nærmeste landsmænd og til gavn og glæde for alle os andre! De har et lykkeligt hjem, det kan jeg skönne af Deres døtre, og De skal længe være dette hjems lykkelige midpunkt!

Hils Deres hustru og Deres døtre så venlig! — Å, hvor jeg længes efter at gense Finland, og *De* lægger jo stadig nyt ved til denne længselsbrand; men — hvordan i verden skal det ske! Hils også gamle magister Schauman og hele Heickels els[k]værdige hus. Skulde De nogensinde se den unge Karl Munck[55]) (et bekendtskab fra Upsalatåget 1875), kan De med fuld sandhed sige ham, at jeg ingenlunde har glemt ham, skönt jeg ikke genså ham 1881.

Og så gudsfred og levvel! Vorherre være i nåde med os alle, så mange, som böje knæ for ham, og lære dem at böje de stive knæ, som ikke hidtil have gjort det!

Deres inderlig og taknæmlig hengivne

Frederik Barfod.

Björkudden 16 Mars 1883.

(Helsingfors)

Barfod

Käre Danske Vän!

De skall hafva tack för Deras kärkomna bref af 7 Januari! Gör Dem intet bekymmer, om der gå veckor, månader eller år mellan bref till mig! De har annat att tänka på, och Deras finske vän är visst icke något mönster för en regelbunden korrespondens. Men skrif, när det faller Dem lägligt, det skall glädja mig, jag sätter högt värde på några rader från Dem! Är

jag icke lycklig, som har Barfod i Danmark och Wetterbergh[56]) i Sverige och får utbyta tankar med två män, af hvilka den ene förenar i sig det bästa af Danmark, den andre det bästa af Sverige? De är Deras folks samvete, Barfod, såsom Wetterbergh Sveriges, jag tycker mig höra folken tala med edra röster. En kort tid hade jag äfven en Norrman, som i sig förkroppsligade det bästa af Norige, det var Christian Daa[57]). Han finns icke mer, jag saknar honom mycket och står nu i förtrogen brefvexling blott med en intelligent och varmhjertad lärarinna i Bergen, Dorothea Selboe[58]). Ida Velhaven[59]), dotter till skalden, en älskvärd flicka, korresponderar med mina döttrar.

Ja, De bär Danmark inom Dem, Barfod! Gud låte Dem länge få bära det och verka för fäderneslandet! Den nya tiden behöfver odelade hjertan och veteraners erfarenhet. Jag förstår huru hvarje framsteg i Danmark gläder och hvarje förvillelse smärtar Dem. Det är en jäsande, oroligt jägtande tid, i hvilken vi lefva. Öfverallt ofömöjsamhet med det goda vi ega och oklart famlande efter ett okändt bättre nytt. Hvad skola våra barn upplefva? Det borde politiskt vara en lycka att hafva ett tryck, en pression öfver sig, emedan detta tryck manar till endrägt. Danmark har öfver sig Tyskland, Finland har öfver sig Ryssland, — två jättelaviner, som hota att nedstörta öfver oss och hvilka vi blott med endrägtig kraft kunna hålla tillbaka. Men i stället att möta dem med fast förenade krafter, splittra sig våra folk i den blindaste tvedrägt. I Danmark strider man om ministère, system, parlamentarism, försvarsfrågan. Hvad äro ministère, system, parlamentarism och folketingsvälde annat än öfvergående former, — och *hvarje* form är god, när den besjälas af lagbunden frihet, men ond och andelös, när den icke gör det. Försvarsfrågan, det är något annat, den gäller folkets tillvaro. Ack, de vise patrioterne, som vilja intala oss, att Danmark och Sverige och Finland kunna med ett penndrag af Europas diplomater förskaffa sig en obeväpnad neutralitet, enkom för att bespara oss utgifter för armé och flotta! Finns då ingen historia, eller finns ingen lifserfarenhet vid våra egna portar, som lärt desse herrar, att det folk, som ej kan försvara sig, går under och är värdt att gå under? Hvarje måttligt begåfvad elev i en folkskola har läst sin historia bättre, än desse herrar i folke-

tinget och Sveriges andra kammare. Här i Finland ha vi ock vise män, som skrika mot värnepligten för att de ej vilja betala den, men jag bör tillägga till våra landtdagars heder, att en öfverväldigande majoritet voterat värnepligten i det manliga syftet, att vi ej utan fara och nesa kunna låta ryske soldater försvara våra gränser och bevaka våra fångar. Som De vet, upprinner vår tvedrägt ur andra källor. Hos oss strida språkpartierna om magten och äflas att klyfva det enda, odelbara folket i två stridande läger. Ultras rasa på båda sidor och sönderklösa hvarandra, men en center bildar sig småningom. De vet ock, att jag tillhör dem, som vilja ett finskt Finland, stödande sig på skandinavisk kultur, men utvecklande sig fritt efter eget skaplynne. Detta är icke mer en partifråga, det är en historisk nödvändighet, det är folkens naturlag, alltså framtidens programm. Och i medvetande deraf, hör jag stridens böljor brusa långt från mitt landtliga lugn, utan att derför misströsta om fäderneslandet.

Så skall De ock, käre Barfod, betrakta Danmarks tvedrägt. I dag upprör folketinget himmel och jord mot ministeren Estrup; i morgon väntas kanhända en preussisk armekorps vid kusten af Lilla Bält, och då skall Danmark åter stå upp som en man. Men det är sant nog, att mycket, som bordt göras nu, är då för sent, — och derför heder åt de danske fruer och piger, som tänka på sitt fäderneslands faror och läst sin historia bättre, än mången man!

Jag tackar Dem för Deras historik öfver dansk literatur till julen. Erslevs Margrete vill jag göra bekantskap med; jag ställer Margrete högt. Är det samme Erslev, som nyss blifvit professor vid Kjöbenhavns universitet?

Härifrån är intet nytt af större vigt att berätta. Man fortfar att samla och utgifva oväntade skatter af finsk folktradition och att rikta den unga literaturen på finska språket med öfversättningar af utlandets bästa verk på alla områden. Så utkommer nu Vebers[60]) utförliga verldshistoria med illustrationer på finska. Det är förunderligt, huru en så fåtalig publik, till stor del bönder, kan uppbära så dyra förlagsartiklar. Men vårt folk läser mycket, och folkbiblioteker med läsesalar finnas nästan öfverallt.

I vår svensk-finska literatur utgifver Castrén[61]) värdefulla

historiska öfversigter för tidrymden 1808—1830, och E. Bergh[62]) har börjat en serie af källstudier öfver Finlands styrelse och konstitutionela utveckling i nyaste tid.

Jag reviderar för närvarande 4:de upplagan af Boken om vårt land samt 7:de upplagan af Fältskärns Berättelser, illustrerad. Våra skolor behöfver en ny biblisk historia, och man har uppmanat mig att försöka. Om så sker, torde jag närmast följa Vollrath Vogts[63]) större bibelhistoria; känner De detta mycket spridda och förtjenstfulla arbete? Det gäller att vara trogen bibelordet, enkel och lättfattlig, men undvika det, som i vår tid kan såra de sedliga känslorna.

Min hustru har icke varit frisk denna vinter, och äfven annars har årets början pröfvats med sjukdomar. Vårt hopp har stått till den store Läkaren för all kroppens och själens brist, och han har underbarligen hulpit äfven oss. I öfrigt har vintern varit sträng och snörik med höga drifvor och fasta isar, som ännu qvarligga.

Gud gifve Dem bättre helsa detta år, käre Barfod! Om möjligt, flytta på landet, der är lugnare! Framför min tacksamma helsning till Deras Fru! Moder och döttrar helsa Dem kärligen härifrån.

Deras alltid tillgifne
Z. Topelius.

Mina döttrar återvände på hösten, tacksamma för mycken dem bevisad vänskap i Kjöbenhavn och med ett godt minne af Deras vänlighet emot dem.

Frederiksberg Allégade nr. 4, d. 28:de marts 1883.

Kære professor Topelius!

I dag åtte dage modtog jeg Deres sidste kære, venlige brev, og allerede i dag svarer jeg Dem. Så hurtig plejer jeg ikke at være i mine bevægelser, og De vil da nok kunne skönne, at der må være en säregen grund, der allerede i dag giver mig pennen i hånd.

Jeg vil håbe, at det i aftes har ringet ordentlig for Deres øren, så at hværken de mange mellemliggende mil have døvet klangen, ej heller de rullende, brusende bølger i Østersøen, ej heller den isbundne, træge Finskevig. Det *må* have ringet for Deres øren, og De *må* have følt en stille glæde derved, om De end ikke så lige har anet grunden. Jeg skal forklare mig noget nöjere og med det samme give Dem grunden.

Deres sidste brev kom i en underlig heldig stund, og Vorherre må sikkerlig have maget det så. Han må ikke alene have indgivet Dem, hvad De skulde skrive, men han må tillige have sörget for, at det skrevne netop kom i den rette stund, da det kunde have den fulde virkning.

Foruden mange småmøder har der i februar og marts måneder her i København været holdt fire store offentlige kvindemøder i forsvarssagen, ved hvilke denne er båren fræm af varme hjærter og veltalende læber. En upasselighed, en meget stærk forkølelse, der nu har varet på tredie måned, havde hindret mig i at overvære de tre förste af disse møder, men jeg syntes nu, at jeg nok turde overvære det fjærde (og rimeligvis sidste), som fandt sted i går aftes. (Kvinderne have nemlig været så venlige at give mig helt undtagelsesvis adgang til alle sine møder). Her talte oberst *Vaupell*[64]) först varmt om kvindernes ret til at deltage i hele fædrelandets ve og vel, om mødrenes indvirkning på sönnerne, systrenes på brødrene og hustruens på manden og skildrede os dette ved træk af vore krige, særlig de to sidste, i hvilke han jo selv havde deltaget. Derpå talte *Lovise Fenger*[65]) en datter af den præst P. A. Fenger, hvis levned jeg vistnok i fjor tillod mig at sende Dem. Hun er en lille spinkel pige, der i næste måned fylder firti år, men hun er formanden for den kvin[de]lige forsvarsforening, som hun vel nærmest selv har kaldt til live. Hun har aldrig för talt offentlig, og det kostede hende en svær kamp, inden hun besluttede sig til at træde frem for en forsamling af mange hundrede, ja tusinde mennesker; men hun gjorde det så bly og kvindelig, der var en sådan veltalenhed i det klart ordnede foredrag, en sådan ro i den flammende varme, en sådan jævnhed, stilfærdighed og inderlighed i den glødende fædrelandskærlighed, men fremfor alt en sådan guds-

frygt, en sådan klippefast tro på Vorherre, — at hun rev alle med sig. — Efter hende fik *Zakarias Topelius* ordet, og der var en stilhed i salen, mens han talte, en glæde efter at han havde talt, som jeg vanskelig vil kunne skildre Dem. De studser; De ved ikke, at De stod på St. Annaplads i aftes og førte ordet for mange, mange hundrede kvinder, unge og gamle, rige og fattige, og modtog varm tak fra dem alle. Og det gjorde De dog! Tænk Dem om, og De vil måske mindes det. Nu vel da! jeg får at komme Deres hukommelse til hjælp. Husk hvad De skrev til mig om Tyskland, som hænger ud over Danmark, og Rusland, som hænger ud over Finland, og at disse jættelaviner, som true med at knuse os, kunde kun enige folk få held til at modstå. Men desuagtet rasede der bitter strid om ministerium, om ministeriets program, om parlamentarisme, om folketingsvælde osv., alt sammen former, der kunde være gode, når Guds ånd kun hvilede over dem, men som i modsat fald vare onde. Om ethvært folks pligt at værge sig selv, da det folk, som ikke kunde og ikke vilde det, nødvendig måtte gå under og fortjænte at gå under; men at derfor også et overvældende flertal i Finlands landdage altid havde stemt for værnepligten; ti det var kun dårers dröm, at enten Finland eller Sverrig eller Danmark kunde opnå en pålidelig ubevæbnet nevtralitet ved et pennestrøg af Europas diplomater. Husk dette, og at De så endte med et: ære være de danske fruer og jomfruer, som have set Danmarks våde og læst dets historie bedre end mangen mand! Alt dette sagde De i aftes gennem min mund til Danmarks kvinder og de enkelte mænd, som vare tilstede, og fræmkaldte derved en dybt følt, en inderlig glæde, som vil våkse og bære frugt. På en sådan støtte fra det fjærne Finland havde vore kvinder ikke gjort regning. Jeg mindes knap, at man efter noget andet foredrag har således trængt sig sammen og takket mig, gamle veninder, og folk, som jeg aldrig för havde set. Men takken tilhører Dem, og Dem alene, og derfor skynder jeg mig at bringe Dem den og — at lægge min egen fattige tak til de manges.

Det var nu en frihed, jeg tog mig, men jeg gik endnu et godt stykke videre, hvad jeg må bede Dem tilgive mig: jeg meddelte Lovise Fenger en bogstavret afskrift af hin del af

Deres brev, da jeg mente, at, hvad der i en flygtig gengivelse havde glædet hende og de andre, vilde de også ønske at kunne fastholde i pålidelig form, — og da jeg agtede det for vist, at De i et sådant brug af Deres brev ikke vilde se noget egentligt misbrug, skönt jeg jo måtte — og må — indrömme, at jeg handlede egenmægtigt; men der var ingen tid til at indhente tilladelse.

Til lykke med 4:de udgave af „boken om vårt land“ og 7:de udgave af „feltskærns berættelser!“ Denne sidste bliver „illustreret“, — af hvem[66])? af finske eller svenske konstnere? Det skal være en glæde engang at få den at se! Og lykke til bibelhistorien! De spörger, om jeg kender Volrad Vogts bibelhistorie. Han udgav en sådan for omtrent 25 år siden, og den læste jeg med stor glæde og anmældte den. Den var i mine tanker en ypperlig börnebog, men, om det er den, De mener, ved jeg ikke, eller om han mulig har udgivet en anden senere.

Forfatteren til „dronning Margrete og kalmarunionens grundlæggelse“ er ganske rigtig den Erslev, som nys blev udnævnt til professor ved universitetet. Han er en ung mand, som jeg slet ikke kender, men han forekommer mig mere grundig og lærd end folkelig og åndrig. Måske kan jeg dog tage fejl. — Gehejmearkivar blev ved nyårstid A. D. Jörgensen, en mand på henved firti år, grundlærd, åndrig og höjst elskværdig. Der er det mærkelige ved ham, at han ikke har, hvad der ligner eksamen*)[67]), og at han dog nyder almindelig agtelse som forfatter. Han vilde visselig allerede i fjor være bleven professor, hvis man ikke havde bedt ham om at lade være at søge posten, da man ønskede at se ham som gehejmearkivar.

Det gör mig ondt, at det nye år skulde begynde med sygdom for Deres frue og Deres hus (for Dem selv med?); men lovet være Herren, som er stærk i de svage, og som atter bragte sundhed til veje! Min kone, som ellers fra sin ungdom har været svagelig, har i de sidste segs år haft det så mærkværdig godt, Gud være takket og lovet! I det sidste års tid er det mig, der har skrantet, og det da særlig i det sidste par måneder; men jeg fylder jo da også i næste uge, vil Gud, de 72. Min kone er $2^1/_2$ år yngre.

---

*) han er hværken student eller seminarist, men fuldstændig avtodidakt.

Et skrift, som nys er udkommet, skal jeg dog tillade mig at henlede Deres opmærksomhed på; det er: „statskirke og frikirke" af professor Fred. Nielsen, som heri har givet os vigtige og livlige bidrag til Tysklands, Hollands, Skotlands og Schweiz's kirkehistorie.

Og nu levvel, kære professor Topelius! En varm og hjærtelig hilsen sendes Dem både fra min kone, min sön og mig selv. Hils Deres frue og Deres døtre så venlig! Gud holde endnu i mange år sin hånd over Dem selv, Deres hus og dets lykke!

Gudsfred og levvel!

Deres inderlig hengivne

Frederik Barfod.

Frederiksberg Allegade nr. 4, d. 27:de april 1883.

Kære professor Topelius!

Langt tidligere, end jeg havde væntet, tillader jeg mig atter at ulejlige Dem med et brev. Men Grunden er følgende:

For omtrent fjorten dage siden modtog jeg med posten fra Helsingfors en finsk oversættelse af Grundtvigs „Historisk børnelærdom". På bogens omslag stod der, så vidt jeg kunde læse (ti navnet var noget utydeligt): „Hilsen fra I. O. Schauman" [68]). Hvis jeg har læst ret, hvad jeg mener at have gjort, var denne hilsen altså fra en af de tre upsalafarere 1843 (det första nordiske studentertåg), — den samme magister Schauman, som viste min sön og mig så stor og opofrende en venlighed under vort uforglemmelige ophold i Helsingfors. Jeg har nu skrevet ham til og takket ham, men — jeg kender ikke hans adresse i Helsingfors, heller ikke hans systersøns, lektor Heikels, og jeg frygter, at, hvis jeg uden videre sendte mit brev til „magister Schauman i Helsingfors", kunde det let komme til en fejl magister Schauman (der er mulig flere af samme navn), og jeg tör heller ikke mærke det „I. O. Schauman", da jeg des værre ikke er sikker hværken på forbogstaverne eller på slægt-

navnet. — For at komme ud af denne vånde er det, at jeg tillader mig at ulejlige Dem med disse linier, i det jeg er vis på, at De nok gör mig den tjæneste at sörge for, at brevet kommer til *den rette* magister Schauman, manden fra 1843 og 1881.

Jeg vil håbe, kære professor Topelius! at De rigtig har modtaget mit brev af 28:de marts, og at De ikke er bleven vred på mig for det brug, jeg gjorde af Deres sidste brev, og hvorom jeg i hint mit brev underrettede Dem. Man har senere haft fat på mig og bedet mig offentliggöre hint afsnit af Deres brev i „Vort Forsvar" (et blad, som særlig har helliget sig vort forsvarsvæsen og gör dette med lige så megen alvår og dygtighed som klogskab); men så besindig har jeg dog været, at jeg med bestemthed har erklæret, at jeg umulig kunde offentliggöre en linie af det (hvilket selvfølgelig måtte ske under Deres navn), uden Deres udtrykkelige samtykke. Men jeg har således ad flere veje erfaret, at Deres brev til mig har vakt en glæde og gjort en gavn, som De sikkerlig mindst tænkte på, da De skrev det. Om ikke af anden grund er jeg vis på, at De tilgiver mig, hvis De ikke for længe siden har gjort det.

Når De atter skriver mig til, kære professor Topelius! ti jeg håber atter at få brev fra Dem, — kunde De göre mig en stor tjeneste ved at lade mig vide, om den teologiske professor i Helsingfors, som på Bokholmen, i den dejlige skærgård mellem Barøsund og Ekenæs, ejer en smuk villa, et sommernöje, — om han hedder Rogberg eller Rågberg[69]). Han plejer, sagde kaptejn Anstedt, om dagen at hejse danebrog, fordi det er et *kors*banner, og jeg vilde netop nu så gærne kende hans navn. Jeg tror ikke, jeg mindes fejl, at det enten er Rogberg eller Rågberg, men min hørelse er jo, des værre, så upålidelig.

Hvordan mon det står til hos Dem i denne vår? Hos os er våren endnu en halv vinter, og vi kunne måske nok få nogle grönne buske, men næppe noget grönt træ, til pinse. Jeg kan dog mindes år — de ere rigtig nok sjældne — da skoven har været næsten helt grön på denne årstid; men i år have vi haft næsten stadig kulde med østenvind, og desuden næsten stadig tørke. Jeg tror knap, jeg kan mindes så sneløs en vinter som den sidste, og våren, der jo skulde indtræde ved jævndögn, har

heller ikke bragt sønderlig regn, hvorfor al naturen sukker og törster. Nu, Vorherre ved nok, hvad han gör, og han giver os nok den betimelige væde i sin tid. Men vi mennesker ere stadig så utålmodige, så lidet troende.

I Deres sidste brev talte De om en lille bibelhistorie, som De muligvis skrev, og som jeg ret kunde glæde mig til. Men De talte ikke noget om den lille finlandshistorie, som De jo i længere tid har syslet med, og som jeg inderlig længes efter. Jeg kender slet ingen samlet oversigt over hele Finlands historie, og, når jeg enten her hjemme eller for to år siden i Finland har spurgt om en sådan, fik jeg altid til svar, at den fandtes ikke. Jeg kender en mængde udførlige behandlinger af flere afsnit af Finlands historie, men det er den samlede oversigt, den samlede finlandshistorie, jeg savner, og som jeg så inderlig kunde glæde mig til fra den hånd, der i „Vårt land" så smukt har behandlet en mængde enkelte personer og begivenheder. Lad os dog ikke vænte for længe på den! Husk på, at jeg har fyldt mine syvtito, så jeg har efter al rimelighed ikke lang tid til at vænte på det, der skal glæde mig *hernede*.

Har De selv og Deres hus haft det bedre i den senere tid, end De havde det strags efter nyår? Jeg vil dog håbe det, så at De må være fri for den ængstelse, som sygdom giver. Hvis jeg ikke misforstod Dem, var det særlig Deres hustru, som havde været syg, men, skönt det ikke var sagt ligefræm, syntes jeg dog at kunne læse mellem linierne, at De også selv havde skrantet. Eller var det mulig nogen af døtrene? Tojni eller Eva? Gud holde sin hånd over dem alle! Sygdom er et strængt kors, sendt os som alt andet af Vorherre, men, skönt det således visselig er til vor både, have [vi] dog nok lov til at ønske og bede, at vi må blive fritagne for det, *hvis* det samme, vore sjæles frelse, også kan nås på anden måde.

Jeg blev kaldt ind til bordet og derved afbrudt i min skrivning. Så læste jeg en stund i Sven Grundtvigs „Danmarks folkeviser i udvalg". Jeg mindes ikke, om jeg tidligere har tilladt mig at henlede Deres opmærksomhed på dette ypperlige arbejde, der omfatter 23 kæmpeviser, 33 trylleviser, 14 legendeviser og 15 historiske viser. Det er den höjt fortjænte samler og udgiver af vore kæmpeviser, som har foretaget dette udvalg

med et kendskab, som kun han er i besiddelse af, og behandlet dem med en kærlighed, en troskab, en finhed, ja en genialitet, der gör hans arbejde til en sand perle i vor bogverden. Det er desuden prydet med en mængde billeder og initialer af vor geniale maler Lorens Frølich[71]). Har De endnu ikke lært det at kende, vil jeg på det varmeste anbefale Dem det. Det er 32 ark i oktav og koster i det hele segs kroner, der jo omtrent svarer til åtte finske mark.

Om vor indre politik ønsker jeg ikke at tale. De kender vel allerede det væsentlige af bladene. Det ser jammerlig ud hos os, og dog ængstes jeg mindre, ved hvad der hidtil er sket (eller ikke sket) hos os, når blot udlandet vil lade os nogle år i ro, hvad rigtig nok næsten er mere, end man tör håbe, — end jeg ængstes ved forholdene i Norge, hvor man, synes mig, er kommen dertil, at den ene af de to statsmagter må lide en ydmygelse, som ingen af dem kan tåle, som dog i grunden vil gå ud over dem bægge, i det den går ud over folk og rige. — Gud — og han alene kan det, synes mig — løse denne hårdeknude på den læmpeligste måde, så hværken kongemagten eller folkemagten får et ulivssår!

Og nu skal De være fri for mig i aften, kære professor Topelius! Må jeg bede Dem hilse Deres frue og Deres døtre så venlig. At også min kone sender sin venligste hilsen og tak, har jeg næppe nødig at tilföje, da jeg jo så tit har sagt Dem, hvad De er for hende, hvor kær De og Deres digtning er hende. Gud velsigne Dem og Deres! Levvel! Leve Finland! leve Norden!

Deres hjærtelig hengivne

Frederik Barfod.

F. B.

Björkudden 8 Maj 1883.

Käre Barfod!

De skal have tak for Deres hjertevenlige breve af d. 28 Mars og 27 April. Den gang vil den gamle finske haand ej länge töve at til gengiæld trykke den gamle danske.

Det behöfs inga långt beräknade ord för att slå an, när de komma i rätta stunden. En gång satt jag ensam vid mitt skrifbord under en af dessa tysta inre strider, som De väl känner, när en man kämpar sig till en öfvertygelse. Jag var orolig och tveksam; den ena böljan i min själ uppreste sig mot den andra. Då lekte på golfvet min lille pilt[72]), — han, som Gud sedan tog hem till sig. Han hade en bilderbok med Frälsarens bild, ville bedja mig att förklara boken och sade: „Kom till Jesus!" Något annat menade icke barnet, men för mig blefvo dessa ord en ljusstråle i mörka natten. Jag bad och blef lugn.

Så är det med oss alla, stora och små barn. Hvarje ord är ett frö i vinden. Vet De väl, käre gamle vän, hvar alla de ord, som De strött ut för Danmarks vindar, ha fattat rot? Och hvem kan säga Dem, huru långt vinden har fört dessa ord utom Danmarks gränser? Det är detta, som numera nästan ingifvit mig fruktan, hvarje gång jag skrifver för trycket. I unga år tager man sådant lätt, och dock skola vi en gång göra räkenskap för alla, alla våra ord. Till en vän må man väl skrifva utan fruktan. Och om jag sist skref till Dem det som många andra ha tänkt eller sagt bättre än jag om Danmarks nuvarande ställning, sedd i fågelperspektiv, så var det ju en skickelse, att dessa obetydliga ord vexte med situationen. Gör med dem hvad De vill!

Nu ha tingen åter skilts utan sämja och utan frukt. Jag undrar mindre, att Norige äfventyrar en inrikes fejd om makten, eller att Sverige, mätt af välfärd, drömmer om evig fred. Det som förvånar mig, det är icke att man efter 70 års hvila kifvas om taburetter eller tager en middagslur efter måltiden; det är, att man med ännu blödande sår inom mindre än 20 år hunnit glömma farorna, träta om styrmän och låta sitt land drifva utan

roder för vindarna. Det är åter Magdeburgs borgare, som inbespara sina soldaters sold, medan Tilly[73]) står framför portarna[74]).

De danska qvinnor, som — icke nu för första gången, — rest sig för fosterlandets försvar, förtjena en plats i Danmarks historia af nästa århundrades Frederik Barfod. Det är sant, att jag känner också danska qvinnor, som *icke* rest sig för denna sak — och en af mina döttrar korresponderar med fru Berg[75]), folketingsledarens intelligenta hustru, — men jag hoppas till Gud, att *Deras* danske fruer och jomfruer till sist få makten uti ett annat slags folketing. Och så länge är Danmarks sak icke förlorad. Qvinnans makt består i att kunna öfverlemna sig helt, medan vi väga skälen för och emot. I dessa dagar har jag sett ett nästan komiskt bevis på fruers och jomfruers sätt att afhugga gordiska knutar. I Helsingfors har man i många år tvistat om bästa sättet att afskaffa barns tiggeri på gatorna; man har anlitat polisen, man har omorganiserat fattigvården, man har skrifvit i tidningarna, och allt ha barnen fortfarit att tigga. Då inrättade några fruntimmer på egen bekostnad ett arbetshem för barn, och detta var intet nytt, men det nya var, att tiggarebarnen *gerna* kommo till arbetshemmet. De måste arbeta, men de fingo god mat, ordentliga kläder, vänligt bemötande, små uppmuntringar, — och med ens såg man icke mer något barn tigga på gatorna. Ja, sade herrarne, det hade vi också kunnat göra! Godt. Men hvarför gjorde de icke?

De frågar mig om Råbergh (icke Rågberg). Herman Råbergh är professor i kyrkohistorien vid vårt universitet, en man om 44 år, som förenar de annars icke ofta förenade egenskaperna af en grundlig lärdom och kristelig tro. Han har i 6 år nästan ensam redigerat vår enda tidskrift för finska kyrkan, men nödgats sluta dermed af brist på medarbetare, och kämpar en god kamp för den eviga sanningen gentemot tidens otro. De förstår då godt, hvarför han hissat dannebrogen. Är för öfrigt ett bevis på att kristendomen kan väl stå tillsammans med ett frimodigt, hurtigt och i god mening gladt sinnelag; han seglar, han fiskar om somrarna och planterar sköna fruktträd på sin lilla ö, Bockholmen. Gift med en kusin[76]) till mig, hvars syster[77]) varit med om att stifta barnens arbetshem.

I vårt land har intet af större vigt tilldragit sig, sedan jag

sist skref till Dem. Vi sända, som andra, våra deputationer till kröningen[78]), och Gud hjelpe vår Alexander och Deras Dagmar[79]) väl öfver denna utmaning af nihilisterne! Uh, — det är förskräckligt att se ett stort rike så undermineradt, icke af dynamiten, ty den är en viljelös naturkraft, men af seklernas röta! Rök! Rök! skrifver Turgenieff[80]).

På vår ensliga udde intågar våren med öppen sjö, starar och majblomster. Min hustru har sedan sju år tåligt burit ett svårt nervlidande, mot hvilket inga resor och intet läkemedel visat sig verksamt. Döttrarna äro friska, jag är så lycklig att ännu föga känna årens börda. Min finska historia ligger mig på hjertat mer än den bibliska, der så mången annan arbetat förut och kanske lyckats bättre, än jag. Det är blott på enträgna uppmaningar jag lofvat ett försök, emedan den nu i Finland begagnade läroboken anses olämplig. Jag har gjort början, men ännu ej fått klart, om jag bör fullfölja till slutet.

Jag tackar Dem för Deras upplysningar om Erslev och Grundtvigs folkeviser. Det är nog en bekantskap att göra; men Barfods verk på min hylla vilja nog upptaga en god del af min sommarledighet. Låt mig veta, hvarpå De nu arbetar! Det gläder mig, att Herren förunnar Dem kraft, och så länge må vi ju arbeta i det kall, hvartill Han utvalt oss, sina ringa tjenare.

Och nu till sist min hustrus och mina döttrars vänliga helsning, hvari jag förenar en annan till Deras goda maka!

Alltid Deras tillgifne

Z. Topelius.

Min helsning äfven till Doktor Barfod! Deras bref till *intendenten B. O. Schauman* har jag genast afsändt.

Deras unge vän Victor Heikel är frisk, bygger hus och uppfostrar förträfflige gymnaster.

Frederiksberg Allegade nr. 4, d. 12:te febr. 1884.

Kære professor Topelius!

Jeg havde lovet mig selv, at jeg vilde skrive Dem et julebrev til, og, da det ikke blev til noget, skulde det være et nyårsbrev. Först tænkte jeg på det almindelige, borgerlige nyår, og, da også dette drev over, på Deres eget private nyår, d. 14:de januar, da De fyldte de 66. Men hværken det ene eller det andet blev til noget. Dels har jeg haft meget travlt med mange ting, og dels har hele mit sind, hele mit hjærte, været således optaget, at den ene beslutning er bleven bortvejret efter den anden. — Vi havde to døtre[82]), som bægge bleve hjemkaldte til Herren, da de skulde føde den livsfrugt til verden, som Vorherre havde velsignet dem med. Nu havde vi kun en eneste datter[83]) tilbage, og for hende nærmede sig også den stund, da hun på ny skulde føde. En række ængstlige symptomer gik forud, og vi vare fulde af frygt. Da gjorde Gud i nåde al vor angst, al vor vantro til skamme, og d. 23:die desb. skænkede han vor datter en stor og kraftig sön[84]), og hun selv har det så godt, Gud være lovet og priset! som hun aldrig har haft det efter en lignende begivenhed. Men vor angst var ikke dermed ude. Så kom d. 10:de januar og gav os en stor og sund sönnedatter[85]), men også denne vor svigerdatter har det godt. — Og vi havde anden spænding. Vor ældste svigersön[86]) var overanstrængt af så meget arbejde, at jeg aldrig har kunnet fatte, hvorledes han fik tid til at udføre det, og udføre det så godt, som han gjorde. Han er höjt agtet både som officer og som landmand, kendt som sådan også i Finland, hvor han foruden Heikel har flere forbindelser. Endelig overbeviste hans kone og hans svigermoder ham om, at det var hans pligt at skåne hans helbred noget; og d. 6:te januar sålgte han sin folkehöjskole[87]), som han nu, vil Gud, skal fratræde til sommer. — Vor mellemste sön[88]) var præst i Jylland, på et sted, der var stærkt udsat for Vesterhavets storme. Det barske klima nedbrød hans helbred, og gav ham iblandt andet en polyp i struben, på stemmeristen, for hvilken han nu skal opereres. Men lægerne erklærede, at det gjaldt hans sundhed, for ikke at sige hans liv, at han blev

befordret til et mildere klima, hvor han kun fik en kirke i steden for to. Hvor nødig han end vilde forlade sin menighed, måtte han altså søge forflyttelse, og d. 2:den februar blev han befordret til et æmbede[89]) med kun en kirke, så nær ved København, at vi, hans gamle forældre, hvis Gud lader os leve, på en time eller halvanden kunne komme ud til ham. Se, alt dette har Gud gjort i et tidsrum af mindre end segs uger! Må vi da ikke være taknæmlige! Men det vil også være Dem let at fatte, at vort sind har været fuldt og stærkt optaget. — Endnu er vel ikke al vor ængstelse fjærnet: foruden at vor sön, som skal til at underkaste sig den oven omtalte operasjon, ligger endnu en svigerdatter[90]) af os på sjette uge af en indvendig svaghed, vistnok et sår på blindtarmen, men Gud, som har gjort så meget godt imod os, vil også kunne göre alt dette godt, og på hans nåde sætte vi al vor lid.

De spurgte mig i Deres sidste brev, hvad jeg nu havde under arbejde; men, kære professor Topelius! jeg havde nær sagt, at jeg ikke arbejder længer. Vil De efterse „forordene" til mine „segs forelæsninger over Nordens oldtid", vil De i dem finde grunden til min uvirksomhed. Nu arbejder jeg egentlig kun på at udfylde og rette mine „fortællinger af fædrelandets historie", ikke fordi jeg selv vænter at komme til at udgive dem oftere, ti, når der af så stor en bog er afsat 13,500 eksemplarer, må man være tilfreds; men for at mine arvinger, *hvis* der efter min død imod al formodning skulde udkomme et nyt oplag, da kunne undgå de fejl, som jeg selv har bemærket; og for at mit gennemskudte eksemplar, når det efter min død kommer til det store kongelige bibliothek, kan godtgöre efterverdenen, at jeg dog *ikke* vedblev at være blind for *alle* mine fejl. Når jeg undtager enkelte bladartikler, har jeg derfor i det sidste år kun skrevet det par småting, som jeg herved tillader mig at sende Dem, og af forordene til det ene: „dronning Karoline Amalie"[91]) vil De endda se, at jeg egentlig er bleven tvungen til at udgive denne lille bog, skönt Gud ved, at jeg elskede dronningen og velsigner hendes minde.

Nej, men derimod længes jeg efter at se fortsættelsen af *Deres* virksomhed: at se Deres Finlands historie (som jeg har tilladt mig at foreslå Dem at kalde „Vårt folk") og Deres bibel-

historie, især længes jeg umådelig efter Deres Finlands historie. De har der en så godt som helt ny mark at bryde op, og at De vil göre det med ånd og flid, med dygtighed og kærlighed, er jeg vis på. Man taler også herovre om, at vi skulle kunne vænte et nyt bind af „Feltskærns berættelser". Er dette sandt? Og hvor når kunne vi i så fald vænte det? Husk på, at jeg er gammel, så, skal der være håb om, at *jeg* skal leve at se enten det ene eller det andet af disse arbejder, eller dem alle sammen, så må de ikke lade vænte ret længe på sig. — I denne forbindelse skal jeg dog fortælle Dem, at jeg helligtrekongerssöndag var i et sælskab af mænd og kvinder, hvor der blev udbragt en skål for forfatteren af „feltskærns berættelser" og „Vårt land" samt „Ljungblommor" og så mangen en anden ypperlig digtning, og der blev tillige mindet om, at han om få dage fyldte de 66. Skålen blev modtagen med varme af alle de tilstedeværende, og det blev mig pålagt at bringe Dem hele kredsens hilsen og lykønskning. (De skulde haft den til d. 14:de, at og hvorfor De ikke fik den, ved De nu). Men ved samme lejlighed indtraf det mærkelige tilfælde, som jeg heller ikke skal forholde Dem: i det skålen skulde drikkes, rejste en höjskolelærer sig og sagde: „Jeg kender ikke „feltskærns berættelser", men for forfatteren af „Vårt land" drikker jeg af hele mit hjærte en skål, selv om han ikke havde skrevet andet og mere end denne ypperlige lille bog".

Ved juletid udgav Ploug en samling „Nye digte" og v. d. Recke[92]) en samling „Smådigte". På disse to samlinger tillader jeg mig at henlede Deres opmærksomhed. De ere utvivlsomt det bedste, vort julemarked bragte os. Ligeledes udgav Drachmann „Skyggebilleder", af hvilke man mener at kunne skönne, at en gæring er kommen til brydning hos denne utvivlsomt rigt begavede forfatter, så at vi fræmtidig skulde kunne vænte arbejder af ham, der hværken vilde krænke følelsen eller troen. Selv har jeg endnu ikke læst disse skyggebilleder, men min kone, som har læst dem, har også fattet håb, skönt hun jo endnu ikke finder den positive tro i dem. Måtte hans fornægtelse virkelig blive til tro, måtte jættens kræfter blive til en kristnet ridders, vilde vi vistnok kunne håbe på store ting af ham.

Ellers slides tiden hen hos os med teologiske og polittiske

kampe, og det er vel et spörgsmål, hvilke der ere de bitreste. Men et særsyn er det, at det teologiske og det polittiske venstre tæller med få undtagelser de selv samme kræfter, hvad da selvfølgelig også gælder det teologiske og det polittiske höjre. En undtagelse er min svåger Birkedal[93]), der er en af vort teologiske venstres førere, mens han i almindelighed regnes til det polittiske höjre, nærmest dog fordi vort forsvarsvæsens ordning er ham en livssag. Og således går det med *enkelte* andre, men de ere snart talte. Jeg selv har tidligere været regnet til det aller yderste venstre både i teologisk og polittisk forstand, men tiden er løben fra mig, og nu regnes jeg afgjort til det polittiske höjre og næsten til det teologiske höjre med, dog ikke af min kone og et par af mine börn, der endnu ere tilböjelige til at finde mig lovlig venstresindet. For mig må dog hvilket af partierne, det skal være, sejre, når kun vi se vort kære fædreland sikret ved alvårlige forsvarsværker, eller — ti „sikret", hvordan skulde man kunne tænke sig dette! — når kun jeg må se vort folk alvårlig göre sig rede til enten at stå eller falde med ære! Og hvad nu det teologiske angår, så er teologien mig intet i sammenligning med religionen; jeg siger med Jörgen Kallesen[94]): „alle dem, som ere døbte til den treenige Gud og med mig kende Kristum, Gud og mand, for sin frelser og forløser, alle dem agter jeg for börn af den hellige almindelige kirke, hvem jeg som medkristne skylder kristenkærlighed, om de end i et og andet stykke kunne fare vild".

Men hvordan står det til i Finland? Jeg læste forleden i „Dagbladet" et stykke, som var optaget af et eller andet stokholmerblad; og, skulde jeg tro dette, måtte språgstriden rase meget hæftig i Finland. Man fandt store fejl (ubilligheder, uretfærdigheder) både hos sveomanerne og fennomanerne, men mente, at disse sidste for tiden havde regeringen på sin side, og at de lidt efter lidt vare sikre på sejren. Nu — Finland er jo også finsk, og det vilde være umenneskeligt ikke at glæde sig over, at finnerne ere komne til bevidsthed som folk; men skulde de tre, fire hundred tusinde svenskere, som bo ved siden ad finnerne, åndelig udslettes, udrøddes? Kunne finner og svenskere ikke bo fredelig sammen? Kunne de förste ikke mindes, at de skylde svenskerne sin förste udvikling? Og kunne

de sidste ikke glæde sig ved, at finnerne fræmtidig kunne stå på egne ben og gå på egen hånd? Det er den ulykkelige herskesyge! — Jeg kender godt *Deres* stade, kære professor Topelius! ti jeg har læst „Vårt land“ mere end én og to gange; men jeg længes efter at kende *den almindelige* stemning; ti strid imellem svenskere og finner er russernes sejr og — frygter jeg — Finlands undergang!

Min kone sender som jeg Dem sin venligste hilsen. Lev endnu længe! virk og skriv endnu længe til glæde for Finland, for Norden, for — verden! Jeg skal, så godt jeg kan, følge Dem, så længe jeg lever, og, når Vorherre lidt för eller lidt senere hjemkalder mig, skal jeg visselig endnu hist oppe fra tilnikke Dem min tak og mit bifald. Hils også Deres frue og døtrene så venlig! Der er vel ingen af dem, der atter tænker på at gæste København? Så skulle vi dog, hvis vi leve, se at få lidt större udbytte af dem end forrige gang. Hvem der atter havde råd til at gense Finland! Jeg synes, at kræfterne savner jeg slet ikke, og umådelig lyst har jeg; det er kun de pekuniære kræfter, som svigte. Nu, Guds villie ske i dette som i alt! Gudsfred og levvel!

Deres inderlig hengivne
Frederik Barfod.

Jeg sender Dem også det medfølgende nummer af „Vort Forsvar“ [95]), for at De kan se de to små uddrag, jeg i sin tid med Deres tilladelse offentliggjorde af Deres breve.

---

21 April 1884.

Käre Barfod!

Åndtligen må jag dock skicka Dem en kärlig helsning öfver det öppna hafvet i vårluften. De ha gräs och betande hjordar nu på Seland, medan vi ha endast blå himmel och gul mark, på några ställen betäckt med snö, men också vi känna oss unga på nytt, vi måste ju behålla hoppet, om vi ock blifva gamla och grå; utan hopp kunna vi icke lefva.

Det var kärt för mig att få Deras hjertevarma bref af d. 12 Februari. Jag känner mig rik på vänskap, när gamla Danmark talar till mig genom Barfod, Sverige genom Wetterbergh, Norige genom Ida Welhaven, skaldens dotter, och Finland genom fågelsången i våra björkar. Så må nu Finland tala genom mig till Dem, och Gud gifve, att dessa fyra delar af norden alltid må mötas med samma inbördes kärlek, som vi! Det är lyckligt, att ingen af dem är en stormakt, som kan förtrampa de öfriga; alla måste försvara den svages rätt mot den starke, och alla måste söka sin ära uti att fylla den mission, hvartill de äro kallade på jorden. Hvad vore dessa fyra folk utan sin andel i mensklig kultur? Danmark och Sverige äro mensklighetens gamle vägvisare i nordens snö; Norige och Finland äro dess yngre skidlöpare. Framåt måste de alla med Guds makt, och framåt i endrägt!

De har haft många pröfningar under en kort tid, käre Barfod! Det är så godt för oss andra i vår otålighet att se Deras lugna, frimodiga förtröstan på Herrens nåd. Ofta undrar jag hvar de, som icke hafva ett fäste i Kristus, må finna Archimedes'[96]) fasta punkt på detta rullande klot. Alltsedan jag för några år sedan hörde Mendelsohns[97]) oratorium Elias, ljuda i mina öron de orden: *„Sei stille im Herrn, und warte auf Ihn!"*

Jag gläder mig med Dem, att de fått en af sönerne[98]) så nära Kjöbenhavn. Vår gode Gud gör med oss som med barnen: när de gråta, blifva de tröstade med litet konfekt.

Det gläder mig också, att De fortfarande arbetar på att förbättra Deras „Fortællinger". Det är att förbättra — jag vill ej säga Deras minnesvård i Danmark, ty De arbetar icke för egen ära, — men det arf De efterlemnar åt fäderneslandet. Och arbeta måste vi ju i vårt kall, så länge vi kunna röra en tumme! Fortfar dermed, det är ett godt arf. Om ock allt vårt arbete är ett styckeverk inför Herren, så vete vi, att Han ser blott viljan. Och efter menskligt synmått skola Deras arbeten, som nu intaga en aktad plats på min bokhylla, lefva länge i Danmark.

Fastän några år yngre har jag icke mer att säga om mina nuvarande arbeten, än De förtäljer om Deras. Jag har förstört mina goda ögon genom mycket nattarbete i yngre år och kan icke numera läsa och skrifva vid eldsljus. Under den mörka

årstiden läsa mina döttrar[99]) mest högt för oss, och nu, när jag åter vill blifva flitig, förgår mycken dyrbar tid med extra uppdrag och bidrag. Jag sänder Dem härmed ett sådant bidrag om Finlands främste talare, skalden och historikern Fredrik Cygnæus[100]), † 1881. Det var en riktbegåfvad, mycket originel personlighet af stort inflytande på sin tid, ehuru få af hans många skrifter torde hunnit till Danmark.

Nu har vårt största namn, Elias Lönnrot, sjunkit ned under tidens horizont, men skall i Finland aldrig förgätas, — och universitetet begär af mig ett poem för sin minnesfest öfver honom. Det är nu slut med våra stora namn från seklets början och inga jemnbördiga framträda i deras ställe, alltså äfven slut med mitt anlitande om festpoemer; men om och när jag skall få nöjet skicka Dem Finlands historia och Fältskärns nya berättelser, det vet endast lifvets och kraftens Herre, icke jag. Från min afsigt att omskrifva bibliska historien har jag nödgats, efter några profkapitel, afstå, emedan jag eger för liten praktisk erfarenhet i skolornas elementar-undervisning, för att kunna hoppas motsvara behofvet bättre, än de många föregångarne i samma ämne.

Vi tacka Gud för hvar fridsam dag här på vår ensliga udde, fjerran från den ofrid, som stojar i verlden. Min hustru har denna vinter varit svag och liden af svindel, men ingifvit mindre bekymmer för helsan, än förr. Den äldsta af våra döttrar[101]) lefver lycklig 4 mil härifrån i Borgå med en förträfflig man, lektor i mathematik och 6 barn; medlersta dottern[102]) är i mors ställe en snäll värdinna i hemmet, och den yngsta[103]) vistas sedan Januari i Petersburg för studier i aqvarellmålning. Sällan besöker oss här denna årstid en vän eller gäst, och ogerna reser jag stundom de två milen med häst och jernväg till staden, ty detta ensliga lugn är så oändligt välgörande efter ett lif i bruset af dagens frågor; men vi ha post alla dagar och vidsträckt korrespondens; vi lefva som tyste betraktare på afstånd af verldens gång. Det är så Herren tagit en utsliten man bort ur verldshvimlet, för att låta honom samla sina tankar i lifvets afton. Är icke detta en stor och oförtjent nåd?

Den stora språkstriden, som hos oss delat de öfre samhällslagren i två fientliga läger och mångenstädes trängt ned äfven till massorna, har med detta års början tagit ett afgörande steg

mot en fredlig lösning, sedan finska språket numera tillförsäkrats jemnlika rättigheter i skolorna, domstolarna och förvaltningen[104]). Olyckligtvis har under stridsperioden uppstått en talrik och larmande tidningspress, som lefvat af agitation, och denna press fortfar att agitera, för att fiska i grumligt vatten. Ultras å båda sidor äro icke nöjde med jemnlikheten, de göra anspråk på öfverväldet, och så fortfar striden, till ringa båtnad för ett land, som så väl skulle behöfva samlade krafter. Efter Runeberg fanns endast en man i detta land, kring hvilken alla söndrade viljor förenades i en endrägtig hyllning, och denna man var Elias Lönnrot. Äfven han är nu borta, och Finland är nu ett land utan medelpunkt, der centrifugalkrafterna hota få öfverhand. Vårt lands framtid fortfar att vara ett olöst problem; Gud styre det till endrägt och kraft; jag misströstar ej om det rättas seger.

Vid jemförelsen med Norige må Danmark skatta sig lyckligt, att det i kampen mellan folkmakt och konungamakt dock eger en fast konstitution med ett förmedlande landsting. Ett enkammarsystem är alltid en öppen port för republikanska lystnader, och dettå system i Norige skulle förr eller senare leda till republiken. Det förekommer mig, som skulle 1814 års lagstiftare ej vågat utsäga fulla meningen och derför lemnat veto i grundlagsfrågor oafgjordt för framtida tolkning i den makts intresse, som kände sig hafva öfvertaget. Men utan det absoluta veto är Norige faktiskt en republik med en president, som bär konungatitel: hvad hindrar numera stortinget att afskaffa äfven titeln? Man må ogilla konung Oskars politiska misstag i statsrådsfrågan[105]) — han litade för mycket på kungamaktens endast 70-åriga tradition bland ett sjelfständigt, svårhandterligt folk, — men hvarje vän af den konstitutionela monarkin måste beklaga ett land, som styr med fulla segel mot republiken och unionens upplösning; ty om redan i monarkin ett enkammarsystem visat sig så vådeligt, att man ej vågat experimentera dermed annorstädes, huru mycket förr skall icke i republiken ett enväldigt storting förvandlas till ett nationalkonvent och med några rösters öfvervigt trampa minoriteten under fötterna?

Redan Carl XV spådde i tiden, att „den fule skulle taga Oskars pojkar". Det mulnar nu starkt i vester, och icke minst för Sverige; men nog har man förr sett åskmoln gå öfver med

väderhvirflar. F. Cygnæus hyste samma åsigt, som doktor Stockman i Ibsens[106]) Folkefjende: emedan flertalet bland menniskor består af dumhufvuden, måste äfven majoriteterna vara sammansatta af sådana. — Förlåt denna politiska digression; Norige ligger mig på hjertat, och man kannstöper gerna ibland här på landet.

Tack för „Caroline Mathilde"[107]), som intresserar många med mig, — och tack för frambärandet af en vänlig skål! — För Ploug känner jag en varm fläkt af ungdomens sympathi alltsedan Upsala 1843. Hvad då var glödande frihetskärlek torde 1884 anses för styf konservatism, men jag vet, att han älskar sitt „yndige land" och dess frihet, hur Skandinav han än må fortfarande vara. — Med Drachman[n] har jag flyktigt sammanträffat i Florens. Det gläder mig, om denne Titan verkligen funnit fäste på den rullande klippan.

Framför min aktningsfulla helsning till Deras goda maka, som har vänskapen komma ihåg mig, och till Deras son, läkaren! Min hustru helsar Dem, min hemmavarande dotter mins Deras välvilja. Gud välsigne Dem och Deras familj!

Z. T.

Jag har framburit Deras helsning till finske vännerne Schauman och Heikel. Kärt vore att än en gång få se Dem i lifvet — här — men om ej här, så i Guds rike!

En svensk, doktor Carl von Bergen[108]), har nyss begynt föreläsa i Helsingfors öfver „framtidens kristendom", naturligtvis med en bibelkritik, som bortrensat alla bibelns grundsanningar. En del tidningar larma nu öfver att herr C. v. B. icke fått föreläsa i Universitetets *solennitetssal!* Många åhörare, lifliga applåder, säges det. Så långt ha vi nu kommit äfven här. Det är den förste offentlige otrospredikanten hos oss, — „på det att mångas tankar må varda uppenbara".

F. B.

Björkudden 17 Febr. 1885.

Käre Barfod!

De ligger mig på hjertat. Jag har ej sedan länge — sedan Febr. 1884 — hört något från Dem, och sjelf har jag varit stum sedan April samma år. Vi blifva båda gamla, ändock jag ännu är en kyckling mot Dem. Ett år är icke mycket för oss, när vi se tillbaka, men 365 dagar äro mycket, när vi se framåt, och hvar dag är en gåfva.

Jag har en kär vän i Sverige, äldre än De, 81 år, — gamle Wetterbergh i Linköping. Han skrifver ännu ibland till mig och jag till honom. De mins, att genom honom talar Sverige till mig, och genom Dem talar Danmark, men Norige talar endast med spridda röster, sedan jag miste Ludvig Daa[109]). Nu, käre Barfod, skall jag icke åter få höra Danmark tala, detta gamla, trofasta Danmark, som jag älskar och högaktar, oaktadt alla dess strider och söndringar? — Ja, det är sant, mina döttrar få nästan hvarje vecka bref från sina vänner i Kjöbenhavn, bref och litteratur, såsom de från två händer fingo afbildningar och beskrifningar om branden i Kristiansborg[110]). Och jag sjelf korresponderar stundom med P. Mariager[111]) eller Christian Barnekov[112]) eller andra, — men de berätta mig ingenting om min gamle Barfod, och huru det är, vill jag helst höra Danmark tala just genom Dem. — Jag läser i Deras bref af Febr. 1884 om både oro och hugnad i Deras familj — och Gud gifve det nu vore godt och fridsamt hos Dem. Vi ha båda vuxit från stridernas ålder; vår ålders första bön är en fridsbön. Gud höre denna bön för vårt land och oss!

Här på min ensliga udde vid hafvet har Gud låtit vår, sommar, höst och vinter härintills gå med mulna och klara dagar utan andra förändringar, än att barnabarnens antal nu blifvit sju. Helsan har varit bättre och sämre; min hustru är svag. Arbetet går vid dagsljus, men styckevis — allt vårt verk är till slut endast ett styckeverk — jag har icke utgifvit mer än en ny barnbok[113]) till julen — har varit förströdd af många uppdrag vid sidan af skriftställeriet, men återtager med den ljusare årstiden mitt histo-

riska studium, ändock det vexer mig öfver hufvudet med ständigt nya massor af material. Jag tänker ibland, att min rätta mission är dock för Guds rike hos barnen, men se, käre Barfod, just detta är af allt skriftställeri det svåraste, emedan den vuxna menniskan med sina strider och sin lifserfarenhet der skall ånyo höja sig till den enklaste objektiva åskådning af naturen och lifvet.

— Jag har varit med om att grundlägga en ny daglig tidning, „Finland", i det dubbla syftet att stå på kristlig grund gentemot den öfvermäktiga otrospressen och i politiskt hänseende vara organ för ett centerparti, under den rasande språkstriden. Anfallen med största häftighet, har denna nya organ härtills lyckats med kraft och moderation försvara sin svåra ställning och vunnit mer än 2,000 prenumeranter. — Den 28 Febr. firas Kalevalas 50:de årsdag högtidligt af alla den finska litteraturens vänner. Jag önskar, att vi då finge se Dem här bland oss, käre Barfod! Jag skulle då bättre förstå att bereda Dem plats i vårt första led, än när De senast var med om blott en del af festligheten.

Elias Lönnrot gick från oss d. 19 Mars förra året, saknad som ingen annan i vårt land. Han öfveransträngde sig med sin nya upplaga af de finska lyriska sångerna, han glömde sina 80 år. Hans begrafning firades med stor ståt på finska statens bekostnad, — han som sjelf var så enkel, att han gömde sig undan för alla ärebetygelser. Fastän sent, beder jag att härmed få tillsända Dem de minnesord jag skref öfver honom vid Universitetets sorgefest i Maj. Nej, jag vill påminna mig, att jag sände dem redan då.

Finska språket är numera vid alla domstolar likställdt med det svenska, och dermed skulle man tycka, att språkstriden vore faktiskt afslutad, men så är det icke; man strider nu om det officiela språket, oaktadt alla lagar samtidigt utkomma på båda språken med samma giltighet. Men detta är icke nog: från ulstras på båda sidor, som lefva af kriget, framkastas beständigt nya tvisteämnen. Det är å svenska sidan så påkostande att afsäga sig öfvermakten, och å den finska åter rycker man fram med fordran på öfvermakt för det finska språket. Under allt detta infinner sig ryska språket med fordran på sin andel och sin öfvermakt. De kan förstå, att vi lefva mellan tre eldar. En

af de största ryska tidningarna hitsände sin korrespondent till landtdagens öppnande, och sedan denne beljugit oss och framställt allt i den för Ryssland mest förhatliga dager, afslutar han sina korrespondenser med den fordran, att Finland med sin konstitution, sitt mynt, sin tullgräns och sin egna militär bör likställas med öfriga ryska gränsmarker. Lyckligtvis intygade Kejsaren-Storfurstens throntal vid samma tid landets blomstring och detta lilla folks lojala iakttagande af sina pligter. Men afund och folkambition äro ständigt en fara för oss, och de 100 millionerna trycka med en förkrossande tyngd på dessa fattiga 2 millioner, som endast önska att i frid få sköta sig sjelfva.

Hvad säger De, icke om Khartum, men om Gordon[114])? Skulle han hafva stupat, som troligast är, så sörjer jag, och många tusen med mig, icke hans öde, ty han föll som kristen och krigare på sin post; men jag sörjer de mångas tro, som genom hans fall lidit en svår pröfning. I honom, som så fast trodde på Guds allsmäktiga beskärm, funno otalige kristne ett stöd för sin tro, och nu säger hela det antikristliga lägret: hvar är nu Gordons, hvar är nu eder Gud?

Men ändock, ja ändock måste vi behålla vårt ankare, ty utan detta vore vi redlösa flarn på ett rullande klot. Gud faller icke med denne sin tjenare. Den tid skall komma, när vi äfven i Gordons dunkla öde upptäcka begynnelsen till nya, om ock aflägsna segrar för korsets tecken och kristen tro.

Längre vill jag ej trötta Deras gamla ögon, om jag också ej tröttar Deras varma, gamla hjerta. Låt mig dock veta, käre, högt aktade vän, om också blott med några få ord, att De lefver, att De har frid på gamla dagar, att De ännu kan älska Danmark, menskligheten och Finland här borta, samt att De får vara omgifven af de kära Gud gifvit Dem! Jag sänder Dem en vänlig helsning från Björkudden, från min hustru och mina döttrar samt beder Dem framföra denna vår helsning till Deras hustru och barn. Tack för att De ihågkommit oss, — det tror jag — och lef lycklig i vissheten om Guds oändliga nåd här nere och der ofvan!

Deras alltid tillgifne finske vän

Z. Topelius.

Frederiksberg Allégade nr. 4, d. 6:te marts 1885.

Kære professor Topelius!

Jeg blev så inderlig glad for Deres sidste brev. Jeg havde længe længtes efter at høre fra Dem, men jeg sagde stadig til mig selv, at jeg ingen ret havde til at vænte brev, da det jo var mig, der stod i brevgæld til Dem. Og så skrev De desuagtet. Tak, tak!

Men hvad var da grunden til min lange, hårdnakkede tavshed?

Jeg har i mange år arbejdet på en udførlig danmarkshistorie, som jeg har tænkt mig, skulde udgöre en femten, sejsten bind. Da jeg d. 13:de maj i fjor sad ene og grundede i min lænestol — min kone var henne at lykønske en sönnedatter[115]), hvis årsdag det var —, sagde jeg til mig selv, at der dog ingen rimelighed var for, at jeg nogensinde fik hint arbejde færdigt. Men dernæst sagde jeg: det var jo dog muligt, at Gud vilde unde dig liv og kræfter til at göre et enkelt afsnit færdigt, og — noget var dog altid bedre end intet! I denne tanke indvævede sig en anden tanke. Jeg sagde tillige: lader Gud os leve til d. 18:de maj 1885, så få vi jo et jubilæum, ti på den dag bliver det et halft hundrede år, siden du og din Emilie förste gang så hinanden, förste gang mødtes. Du skal se, at du kan göre et sådant enkelt afsnit færdigt, og så skal du på vor jubilæumsdag overraske din Emilie med det; det skal være din festensgave til hende! (Det er *förste gang*, at jeg lader denne tanke gå ud i verden; den er *min* hemmelighed lige over for alle mine nærmeste, men der skulde stærke lunger til, for at den fra Finland skulde kunne genlyde i København, så *her* kan den jo endda nok vedblive at være en hemmelighed lige til d. 18:de maj). — Men hvilket afsnit, hvilket tidsrum skal du så se at göre færdigt? Jeg havde nys læst Palméns[116]) *(hvem og hvad er Palmén?)* bog om stridighederne mellem Sten Sture og kong Hans; og denne — „tilfældighed“ kalde folk det jævnlig — gav mig svar på spörgsmålet: det måtte være tiden fra 1319 til 1536, jeg tog for mig. Jeg betænkte mig ikke et kvarter, men tog strags fat på arbejdet, på hvilket

jeg lige siden har arbejdet som en smed på sin ambolt. Jeg syntes, at det vilde være en stor nåde af Gud, om han i min alder vilde unde mig tid og kræfter til at fuldføre endnu dette arbejde; men derfor måtte alt andet lægges tilside, også min brevvæksling. Jeg kunde intet, aldeles intet andet skøtte, för jeg fik dette — sandsynligvis mit sidste — arbejde udført. — Måske De efter denne forklaring vil kunne forstå min tavshed.

Men så hændte det, at endelig d. 21:ste febr. kunde jeg se land; d. 22:den febr. modtog jeg Deres brev; og d. 23:die febr. sluttede jeg aftale med forlæggeren. Jeg har endnu kun enkelte småting tilbage, lidt pudsning af arbejdet, og efter aftale med forlæggeren bringer jeg, vil Gud, tirsdagen d. 17:de marts den förste del af mit manuskript i trykkeriet. Forlæggeren, der ikke vil have de to bind (omkring 60 ark) ud på en gang, men vil udgive dem i hæfter, har da lovet mig, at d. 17:de maj — hværken för eller senere — skal i det mindste det 1:ste hæfte være færdigt, så jeg d. 18:de om morgenen kan overrække min kone det, — hvorfor, aner *han* ikke, men *jeg* ved, at det er til tak for de femti år.

Det var en lang forklaring, men nu følger der en hel række spörgsmål: 1) findes der i noget finsk arkiv aktstykker eller andet sligt, der kunde oplyse Danmarks forhold til Finland i hine år? 2) hvor findes de i så fald? 3) vilde de være tilgængelige for „udlændinger“, såsom for mig? 4) hos hvem og hvorledes søger man om adgang? — De undres sagtens höjlig over disse spörgsmål, der synes at tyde på, at en mand, som om en måned, vil Gud, fylder de syvtifire, kunde have mod til og mod på atter at gæste Finland; men det er lige fuldt tilfældet. Jeg længes virkelig efter endnu engang at se Finland, og, kunde det tillige bringe mig et udbytte, for hvad der nu engang er min livsopgave, vilde jeg sætte alt i bevægelse for at nå mit mål. Det er nærmest de økonomiske vanskeligheder, der skulde overvindes, og de ere i sig selv store, men ville blive så meget större, som hværken min kone eller mine börn ville give mig lov til at rejse ene, men jeg må i deres öjne nødvendig have en med, som kunde passe på mig. Det er altså udgiften til to mands rejse, der skulde bringes til veje, og det vil knibe, knibe meget hårdt. Der må i god tid arbejdes

derpå, og derfor — vilde jeg være Dem yderst taknæmlig, kære professor Topelius! hvis det måtte være Dem muligt nogenlunde snart at besvare de spörgsmål, jeg har tilladt mig at göre Dem. Mulig må jeg endda slå den tand ud, — mulig bliver det mig slet ikke muligt at få dette mit ønske opfyldt, men — når man har gjort, hvad man kan, er man jo angerløs.

De omtaler forholdene i min familie. Den 10:de febr. så det næsten ud til, at vi skulde have mistet den eneste datter[117]), Gud endnu har ladet os tilbage hernede. Men hans navn være lovet! Krisen blev til liv, og nu går hun atter ud, vore gamle öjnes glæde! En lille sönnedatter vare vi meget ængstelige for, og det brev, vi fik i går morges, gav os ikke meget håb; men i denne morgenstund have [v]i atter fået brev, og også hun synes nu at være uden fare. Når man har 21 levende börnebörn, er det jo ikke så underligt, at der nu og da kan finde sygdom sted; og, når man har mistet to gifte døtre og fire börnebörn, kan det vel også tilgives, at man bliver noget ængstlig; men Guds navn være lovet og priset! Han er stærk i de svage.

„Vi ha båda vuxit från stridernas ålder". Ikke dog så ganske! Jeg har nylig ført en skarp kamp i „Berl. Tid."[118]) mod folketingets flertal, og der er vel næppe for öjeblikket noget navn i Danmark — med undtagelse af Estrups —, der i de såkaldte venstreblade bliver overdænget med mere hån end mit. Men jeg tager det med filosofisk ro, og det gör min kone med, Gud være lovet! Intet af angrebene har hidtil bragt enten hende eller mig en urolig minut. Kun et enkelt af svigerbörnene finder det noget uhyggeligt.

At De heller ikke selv er vâkset fra striden, synes mig at fremgå deraf, at De har været med at grundlægge en ny tidning, der har den ære at have bægge de krigende parter imod sig. At dog menneskene engang vilde nöjes med ret og frihed! At de vilde undlade at göre krav på overvælde! At de vilde indse, at den, der træder en anden på nakken, er lige så fuldt slave som den, der lader sig selv træde på nakken! Tyrannen og slaven ere fuldbrødre.

Elias Lönnrot gik bort! Med stor deltagelse læste jeg meddelelserne om hans død og jordefærd. Jeg genkaldte i mit minde,

da vi jordede Thorvaldsen[119]) og jordede Øhlenschlæger[120]) og jordede Grundtvig[121]). Også han havde levet for sit folk, for sin tid, for alle folk og for alle tider. Derfor skulle alle folk og alle tider takke og prise ham, men særlig dog det folk, af hvis hjærte han var udgået. Hvor gærne vilde jeg ikke have overværet hans og „Kalevalas" femtiårsfest! Men der er langt fra København til Helsingfors, særlig ved vintertid. Jeg mindedes dog dagen i stilhed med mine og fortalte dem om dens betydning. — Og tak, at De *vilde* unde mig Deres mindeord over ham. Men Deres hukommelse har rigtig nok været Dem en smule utro: De var så god at sende mig Deres mindeord over Cygnæus, som jeg læste med stor glæde — tak for dem! — men mindeordene over Lönnrot har De hidtil kun sendt mig i tankerne.

Det er længe, siden jeg havde brev fra Wetterbergh, men der er også længe, siden jeg skrev ham til. Et arbejde af ham hænger dog stadig for mine öjne, ti han er ikke alene digter: for elleve år siden udførte han (i papier maché, tror jeg det kaldes) Gripsholm slot, som han sendte mig som en vennegave, og som siden stadig har hængt på vinduesposten foran mig. Når De skriver ham til, så hils ham så kærlig og hjærtelig fra mig; han vil dog vist mindes mig endnu. — Kristian Barnekow ser jeg kun yderst sjælden; der kan gå år hen, uden at vi træffes; og P. Mariager har jeg aldrig set.

Gordons død kom som et lynslag fra klar himmel. Menneskeligheden har ikke, og har ikke haft, mange helte som ham. Men det er det store ved sådanne personligheder, at ikke alene deres liv, men også deres død er til velsignelse. Hvad han udrettede ved sit liv kunne vi nogenlunde se; hvad han udrettede ved sin død, skulle vore börn få at se. At hans og vor Gud havde en kærlig mening med den, er klart, og de skulle visselig komme til at stå til skamme, som vantro spörge: „Hvar ær nu Gordons, hvar ær nu eder Gud?" — At der i Danmark findes dem, der kunne spörge således, kan jeg tænke mig (jeg selv har dog heldigvis ikke hørt det); men, at de fandtes i Finland, troede jeg knap.

De har vel set, at vore kvinder have overrakt kongen det batteri på åtte kruppske stålkanoner, som de have bekostet. Gud

velsigne dem! Hvem der var ung nok til at kunne håbe at komme til kampe under disse kanoner! En af dagene vil De se offentliggjort en indbydelse til mændene. Der har i lang tid været arbejdet i stilhed, og indbydelsen vil nu fræmtræde med et par tusinde underskrifter og med en ret betydelig grundkapital. De kan vel vide, at det glæder mig inderlig, at en af dem, fra hvem denne tanke er udgået, og som lige fra först af har været og er et dygtigt medlem af foreningens bestyrelse, er den sön[122]), som jeg for fire år siden havde med mig i Finland. Han sætter sit alt derpå, og ved siden ad ham står der en snes varme og nidkære mænd, ældre og yngre. Det vil komme folketingets flertal svært på tværs, men jeg håber, at det skal give et godt bidrag til at klare og ordne stillingen.

Deres arbejder for börn og Deres historiske arbejder længes jeg efter at se, og ønsker Dem Guds velsignelse til Deres gerning. Hvad hedder „barnboken", som udkom sidste jul? Gid den må blive fulgt af mange! — Min kone (snart 71 $^{1}/_{2}$) har altid været noget skrøbelig, men har dog haft det ret godt i de senere år, og har det så endnu. Hun bad mig så hjærtelig hilse Dem, da hun hørte, at jeg vilde skrive. De selv og Deres arbejder have en trofast veninde i hende. Og må jeg så bede Dem hilse Deres frue og Deres døtre så hjærtelig! Gud holde stadig sin milde hånd over dem alle og over de syv börnebörn, som, det kan jeg vide, ere både bedsteforældrenes og tanternes stadige glæde. Gud lade dem våkse op til Vorherres nåde og fred! — Skulde De se lektor Heikel, hans kone og börn, er De vel også så venlig at bringe dem min hilsen, og i lige måde magister Schaumann. Kender De personlig Palmén? Ham kunde jeg ønske at göre bekendtskab med. — Og så gudsfred og levvel, kære ven! Guds nåde være rigelig over Dem.

Deres altid hengivne

Frederik Barfod.

F. Barfod.

Björkudden 14 April 1885.

Käre Danske Vän!

Jag är tacksam för Deras bref af den 4[123]) Mars och rörd af dess innehåll. De har börjat ett stort, intressant arbete och kommer mig, som är yngre, att blygas för min overksamhet. Mottag mina bästa välönskningar för detta nya verk och för den 18 Maj! Förtroendet skall bevaras.

Mitt svar på Deras frågor har dröjt, emedan jag velat gifva Dem noggrannare underrättelser om hvad i Helsingfors kan upptäckas för Danmarks historia. Jag kan icke nu göra det, såsom jag önskat, ty jag har ej haft tillfälle att rådfråga vårt univ:s manuskriptsamlingar. Men jag vill icke längre uppskjuta svaret.

För snart 30 år sedan undersökte en af våra yngre forskare, doktor *E. Grönblad*[124]), arkiverna i Reval, Riga, Kjöbenhavn och Lübeck för bidrag till finsk historia och hemförde talrika kopior, af hvilka han före sin död hann utgifva endast ett innehållsrikt band af Urkunder, der åtskilligt finnes om Finlands beröring med Danmark och Lübeck under tiden från Kristian I af Oldenburg till och med Kristian II. Detta band af *„Nya källor till Finlands Medeltids Historia"* är tryckt i Kjöbenhavn 1857, Blanco Lunds[125]) tryckeri, F. S. Muhle. — Hvar Grönblads otryckta samlingar finnas, är mig obekant, — jag skall efterfråga dem. — En annan finsk forskare, doktor I. E. Waaranen[126]), också död, har utgifvit 5 volymer „Samlingar af Urkunder i Finlands Historia", Helsingfors 1863—1878, och äfven dessa urkunder, kopierade i *Moskvas* arkiver, innehålla åtskilligt om Danmarks allianser med Ryssland, men då de endast omfatta tiden från 1600 till 1618, ligga de utom tidrymden för Deras nya forskningar. — Från de svenska arkiverna ha vi en mängd tryckta och otryckta samlingar, men dem känner De. — Vårt statsarkiv har lyckats samla en mängd otryckta urkunder rörande Finland, ännu ej katalogiserade. Der finnes troligen ett och annat, som rör Danmark under unionskrigen, men arkivet är samladt under de senaste 20 åren, jag har ej genomgått det. Universitetets äldre

samlingar förstördes till största delen genom Åbo brand 1827. Det är mycket ovisst, om det lönar mödan att De för arkiverna företager en besvärlig resa till Finland, ehuru det annars vore kärt för mig och andra att få se Dem här. Vill De, så skall jag söka få närmare kännedom om hvad här kan finnas rörande Danmark.

Dr Ernst Palmén, nyligen utnämnd professor i finsk historia, är en ung, intelligent man och har senare än jag genomforskat arkiverna. Han är visst beredvillig att lemna upplysningar.

Danmark har dessa tider varit ett samtalsämne mångenstädes äfven hos oss. Vi beklaga djupt den vådliga politiska krisen och vensterns kortsynta blindhet att ställa partiintresset högre än fäderneslandet. Venstern ropar lefve för grundloven, men ur vensterns synpunkt är det grundloven, som bär felet, emedan den likställt de båda tingen, och man skulle ju då anse det konseqvent, at venstern först yrkade på en förändring af grundloven, i stället att vilja herska emot dess bokstaf och ande. Uppstår nu ett verldskrig, som just i detta ögonblick hotar, står Danmark försvarslöst. En konflikt mellan England och Ryssland finner bränbara ämnen öfverallt och kan inom få månader antända hela Europa. Neutraliteten blir då en skön dröm och och Sundets port till Östersjön den förträffligaste förevändning för Tyskland att uppsluka Danmark. Nej, käre Barfod, De och jag bedja till Gud om verldens fred, men icke vilja vi se våra folk gå under af inre tvedrägt. Vi sympathisera här varmt med allt som i Danmark har hjerta för fäderneslandets fara. Samma störtflod öfversvämmar *båda* stränderna. Tack för Deras och alla redliga danske mäns och qvinnors uppoffringar för fäderneslandets värn i denna farliga tid.

Krigsfaran har hos oss slagit ned som en bomb midt i lustbarheter och partiträtor vid vår landtdag. Ännu insöfva vi oss i hoppet, att makternas rivalitet och roflystnad skall hejdas af det oerhörda ansvaret för ett verldskrig. Möjligt, att ännu en galgenfrist kan förunnas detta Europa, som dansar och superar i en skog af bajonetter! Men tyvär är kriget endast en tidsfråga. Kampen om Indien och kampen om kapitalet äro båda tidsfrågor, som kunna uppskjutas i dag för att i morgon åter bryta löst. Nationaliteterna äro blott en ny form för kam-

pen om makten, likasom socialismen är blott en ny association för att tillrycka sig njutningen. Der kärlekens religion icke mera är statens kitt, der faller allt sönder i sjelfviska lidelser. Upplösningen måste vara långt gången i ett land, der bönderne i 11 år skickat fritänkare och radikale till folketinget.

I lördags hade vår landtdag s. k. plenum plenorum, der alla fyra stånden gemensamt diskuterade en grundlagsfråga. Det gällde en förändring af bestämmelserna för val till borgareståndet — beloppet af census och den graderade röstskalan. Härtills har svenska partiet (högern) haft pluraliteten i adeln och borgareståndet, medan finska partiet (venstern) beherskat preste- och bondestånden, hvarför många reformer gått om intet genom två stånd mot två. Man stred nu om öfvervigten i borgareståndet, beroende på census, och diskussionen varade nästan oafbrutet från kl. 6 på aftonen till kl. 6 på morgonen, utan att man lyckades blifva ense. De ser häraf, att vi efterapa äldre nationer. Men höger och venster betyda hos oss endast sociala meningsstrider, i det att vår höger strider för den svenska talande herremannaklassens öfvervigt, medan venstern vill lyfta massorna, som tala finska, till bildning och inflytande. I rent politiska frågor är vår venster konservativ och vår höger liberal, för att ej säga radikal.

I Ryssland rör sig allt mera afunden mot vår separata ställning som en konstitutionel stat. Man lägger nu hög tull på finska fabrikater, under det att de ryska införas tullfritt till oss.

Min dotter Eva hemkom nyss från några dagar i Helsingfors, der hon hört Herman Bang[127]). Fruntimmer och ungdom öfverhölja denne Deras landsman med blommor. Han har läst om Turgenief, Ibsen och Björnson, hvarefter han skal uppträda på scenen. Min dotter påstår, att H. B. är bättre än sitt rykte och ett geni. Möjligt. Att han är kokett, är icke värre, än att d'Israeli-Beaconsfield[128]) i sin ungdom var känd som den förste sprätten i London.

Af Deras bekanta i Helsingfors delar B. O. Schauman sin tid mellan Konstföreningen och landtdagen, medan V. Heikel gör hvad han förmår för ett centralinstitut i gymnastik.

Framför min aktningsfulla helsning till Deras trogna maka och Deras barn! Jag skulle sända åt Deras barnabarn min till

julen utkomna bok [139]), men den utkommer till nästa jul på norska i Kristiania och blir då bättre förstådd. I stället sänder jag Dem mitt poem till Lönnrotsfesten, hvilket jag trodde mig hafva tillsändt Dem redan förut.

Gud vare med Dem och Deras gamla Danmark.

Trofast vänskap!

Z. Topelius.

Frederiksberg d. 25:te novb. 1885.

Gud være hos Dem og trøste Dem i Deres store savn! kære professor Topelius! Min kone læste i morges i „Berl. Tid." og fortalte mig, at Deres kære hustru var gået forud efter firti års lykkeligt samliv, og jeg kan ikke lade dagen gå hen uden at sige Dem, at Deres danske venner — og af dem har de mange — dele Deres sorg. Dette kan jeg i sandhed sige, men hvad skal jeg sige mere! ti ord ere så kolde, så tomme, især de skrevne. Havde jeg vinger, så flöj jeg nu til Björkudden, og jeg tror, at et varmt håndtryk vilde sige Dem langt mere end alle ord. Men nu sidder jeg fjærnt fra Dem, og jeg ved da intet bedre at ønske Dem, end: „Gud give Dem glæde *i* Deres sorg, ja *af* Deres sorg!" Og det kan og det vil han, den gode og kærlige Gud, ti han er netop så vidunderlig stark i de svage, i de sörgmodige, og han slipper aldrig dem, som ikke slipper ham, men holde sig fast til ham,

I et firtiårigt lykkeligt samliv våkser man således sammen, at man aldrig kan komme langt bort fra hinanden. Legemerne kunne fjæmes, skilles, men ånderne ikke — aldrig! Jeg ved nok, at, så længe vi vandre her i kødet, sukker det jordiske öje efter at se det smil, som det elsker, og øret efter at høre den stemme, som var dets glæde; men så lader Gud os i ånden så vidunderlig kærlig se og høre, hvad vi længes efter og trænge til. — Deres hustru vil omsvæve Dem ved dag og nat, og *De* vil se hende, og *De* vil høre hende, om hun end er skjult for alle andre. Hun vil stå ved siden ad Dem i Herrens

hus, og hun vil lære Dem, som ingensinde tidligere, at synge et „ære være Gud i det höje!“ Og hun vil sidde ved Deres skrivebord og styre pennen som hidtil, når den stundum kunde få lyst til at slingre. Og hun vil vedblive at være den sangbund i Deres sjæl, der lader sangen strömme let og smukt fra Deres læber, om end fræmtidig måske i en noget anden toneart. Hun vil fræmdeles, som hidtil, hjælpe Dem til at leve og arbejde for Finland, for Norden. Andre ville ikke kunne se det — og de så jo vel også hidtil kun lidt dertil —, men *De* vil vedblive at se og føle det, vedblive at takke og velsigne hende, der ved at give sig helt hen til Dem smæltede således sammen med Dem, ja smæltede således ind i Dem, at Deres jeg först derved blev til Deres nuværende jeg.

„Når døden med sin knokkelhånd
vil sønderrive hjærtebånd,
da skal det kundbart blive,
at Jesu tro
kan end slå bro
fra hist til her,
så ven blir nær
sin ven, som för i live“,

sang jeg ved en af mine døtres[130]) jordefærd, og sandheden deraf har jeg, Gud være lovet! mangfåldig erfaret ved de to døtres tidlige bortgang. Gud er så nådig, at han *aldrig* tager fra os, hvad han éngang har givet os, hvad der *virkelig* blev *vort*.

Guds fred, kære ven! Min hustru og jeg sende Dem og Deres vor vemodige, men kærlige og trofaste hilsen. Gudsfred og levvel!

Deres

Frederik Barfod.

F. B.

Björkudden 19 Juni 1886.

Käre Vän!

Det är längesedan jag tryckt Deras trofasta hand. Vinter och vår ha förgått, vårt hår har blifvit gråare, ärr har vuxit öfver blödande sår, men ännu sänder oss vår Gud en blomstrande sommar, barnaglädje och aftonfrid. Det är så ljufligt nu under blommande rönn och syren, ingen natt, ingen sorg. — — — Lofva Herren, min själ! ja, De känner den 103:de psalmen.

Har jag ej skrifvit till Dem, sedan jag fick Deras kära, goda, tröstande bref af den 25 November? Nej. Och likväl var mitt hjerta fullt af tacksamhet. *De* förstod mig som få andra, derför at vi stå på samma lifsgrund och derför att De af egen erfarenhet vet hvilken gåfva Gud gifvit en man, när han gifvit honom en god maka. Det finns ingen bättre gåfva för detta lifvet, allenast en enda, när Gud gifver sig sjelf åt oss till vårt fäste på detta rullande klot. Tack för trösten! Så skall det vara. Det finns ingen evig skilsmessa för dem, hvilkas fäste och mål är öfver vexlingens verld. Förgås, hvad är det? „Detta är segern, som öfvervinner verlden, vår tro".

Min hustru var en af de ödmjuka, de sjelfförsakande, som aldrig tänka på sig, alltid på andras lycka. Hon var mitt lifs goda engel och gick som ett godt Guds barn till de eviga fridsboningarna. Guds ris har för henne och mig alltid varit omlindadt med bomull. Tre kära döttrar och 8 blomstrande barnabarn äro qvar att hugna och glädja gamle far. Så mycken oförtjent kärlek, min Gud, och jag skulle knota!

Käre Barfod, jag hoppas, att De fått behålla Deras kära vid helsan. Jag har stundom läst Deras namn i berättelserna om Danmarks inre spörsmål för dagen, och jag visste förut, att för Dem står fäderneslandet öfver alla partier. Men det har gladt mig att se Dem i verksamhet, att se Dem inlägga ett lugnt ord i dagens hetsiga frågor, och jag sluter deraf, att De fått behålla kroppens kraft och själens spänstighet. Detta är och en god Guds gåfva, Honom till ära.

Hvad mig angår, har jag i sju månader legat slagen till

marken såsom ett rågfält efter en hagelskur, — icke sjuk, icke frisk, icke sorgsen och icke glad, endast *tom*, som man är, när man förlorat tron på framtiden och tron på sig sjelf. Jag har försökt arbeta, läsa, skrifva; det går, men à contre cœur. Vill Gud ännu låta denna förtorkade grenen grönska, så sänder han väl en frisk vind att upprätta det lutande rågaxet. Mina döttrar vilja skicka mig ut på resor — eder doktor Jürgensen[131]) tillstyrker Schweitz eller Schwartzwald. Men här är så vackert hemma, 15 af mina unga frukträn ha blommat första gången, och intet paradis i södern har något jemförligt med våra dagklara sommarnätter.

Kommer jag til Kjöbe[n]havn i slutet af juli, så söker jag upp Dem Frederiksberg, Alléegade 4. Eller tänker De på en resa hitåt norden?

Det vore så mycket att säga om både edra och våra tidsförhållanden. Gerna ville jag åter höra Danmarks röst tala med Deras tunga. Men nu slutar jag med kärlig helsning till Deras hustru och barn. Gud skydde eder alla!

Z. T.

Syrenerna på mitt bord dofta alldeles så, som när jag var 10 år gammal. Och barnabarnen i gröna gräset göra om alla de kullerbyttor, som jag gjorde förr. Intet förgås, allt lefver.

Frederiksberg d. 5:te juli 1886.

Kære professor Topelius!

Både min kone og jeg bleve inderlig glade for det venlige brev, jeg sankthansdag modtog fra Dem. I dette öjeblik har jeg atter gennemlæst det, og denne nattetime vil jeg bruge til [at] tale lidt med Dem. Hvorfor jeg ikke har svaret tidligere? Ja, jeg er vred på mig selv, men der er to ting, som have holdt mig tilbage. Först er der min „Danmarks historie fra 1319 til 1536", som har optaget al min arbejdskraft i de to sidste år, og som jeg gærne selv, hvis Gud så vilde, vilde lægge

den sidste hånd på. Skönt jeg, så vidt jeg skönner, er fuldkommen rask på sjæl og legeme, havde jeg næppe væntet, at dette skulde lykkes mig, ti jeg er jo gammel, og det har altid været min tro, at jeg intet vandrebudskab vilde få, men at det gamle ord bogstavelig skulde finde sin anvendelse på mig: „i dag rød, i morgen død". Derfor ligger der i min bordskuffe et brev til mine efterladte, skrevet for syv fjærdingår siden, hvori jeg bad dem sörge for, at hint mit arbejde kunde udkomme, skönt det hårdt trængte til at eftergås. Nu synes det dog, som Vorherre vil lade mig selv besörge det, i det mindste håber jeg at kunne blive færdig med det til sommerferien (om fjorten dage). — Dernæst var jeg ængstlig for en lille fin svigerdatter[132]) og vilde gærne se, hvordan det gik med hende; men hun bragte i går morges en lille datter[133]) til verden, vort tyvesjette barnebarn (de fire af dem har Vorherre rigtignok krævet tilbage igen); og både telegram og brev lader os håbe, at alt er gået godt. Gud være lovet og priset!

Hvorfor jeg da skriver i nat og ikke udsætter det endnu et par dage, til jeg er færdig med min bog, og til vi kunne have pålideligere efterretninger om svigerdatteren? Jo, grunden er den, at De jo i Deres brev så næsten lover os et besøg, og jeg er da angst for, at mit brev ikke skal nå Björkudden, inden De er afrejst, *hvis* jeg udsætter længere at skrive.

Det vil tilvisse være en höjtid at se Dem hos os, og på den tid ville og må min kone og jeg være hjemme, hvis ellers Gud vil tillade det. Derfor vilde vi være Dem yderst taknæmlige, hvis det måtte være Dem muligt så nogenlunde at opgive dagen, på hvilken De mener at komme til København. Derefter både ville og *kunne* vi indrette vor sommerrejse. Ja, min kones rejse bliver ikke lang; det tillader hendes helbred ikke. Hun har i det sidste år været meget skrøbelig og har i lang tid været forberedt på sin bortgang. I de sidste måneder har hun dog været en hel del bedre, men hendes kræfter ere så yderlig få. Alt, hvad hun ævner, er at tage ad jærnvejen fire mile ud i Sælland, hvor vor mellemste sön er præst. Kan hun göre dette, og vi håbe det, må vi være inderlig glade og taknæmlige. Jeg selv gör heller ingen lang udflugt. Finland måtte jeg opgive i fjor, fordi min kones aller svageste tid var netop i juni

—avgust måneder, og jeg turde bogstavelig intet öjeblik fjærne mig fra hende. Heller ikke i år tör jeg af den grund indlade mig på nogen længere rejse, ti hun kan have det ret godt i dag, og i morgen falde helt sammen. Dertil kommer, at jeg aldeles savner penge til en længere rejse og heller ikke har nogen som helst udsigt til at få dem. Jeg følger da min kone ud til vores sön, bliver der i nogle dage, og gör måske en udflugt til Fyn for at stå fadder til den lille sönnedatter, går fra Fyn måske til de nærmeste småøer, men ikke længere bort, end at jeg ved telegrafere kan kaldes hjem en hvilken som helst dag. En sådan tur, kortere eller længere, plejer jeg at göre hvær sommer (i de sidste segstiet år har jeg gjort den årlig med undtagelse af årene 1853 og 1885). Jeg finder mig så vel derefter; jeg kalder det at tage et menneskebad; og vore øer ere desuden så smilende, så natur og mennesker kappes om, hvem der mest kan opfriske.

6:te juli. — Jeg blev allerede træt kl. lidt over 1 $^1/_2$ i nat og gik i sæng. (Vi have jo ikke de lyse finske nætter). I formiddag har jeg haft et langt besøg af en svigersön. Nu skal jeg se at fortsætte og slutte.

De er „tom", kære Topelius! og arbejdet vil ikke ret gå for Dem. Ja, den følelse, den „tomhed" kender jeg så godt. Men egentlig er det ikke tomhed: hjærtet er så *fuldt* af en enkelt elsket genstand, at der foreløbig ikke er rum for andre. Man savner, — savner ved dag og nat, og derfor synes man sig selv tom og finder hele verden tom. Men savnet er dog en fylde, en fylde af kærlighed, som man endnu ikke ret er bleven herre over. Det tager tid, inden man ret føler sig hjemlig med savnet. Men tiden, eller rettere Vorherre, lærer os det dog lidt efter lidt. Vi ere alle börn, i hvor gamle vi end ere, og Vorherre ved trods nogen at opdrage sine börn, så de finde sig til rette i savnet, i den uvante arbejdssfære for kærlighed, — så der atter bliver rum for andre tanker, for andet arbejde. Savnet bliver ikke derfor mindre, ti så døde kærligheden, men det bliver mildere, og — der bliver glæde i savnet, en hidtil ukendt form af glæde, men dog en glæde, stille, mild og frugtbringende. — Kære hr. Topelius! det er ikke usandsynligt, at Deres døtre og Deres læge har ret: at De vil have godt af

en tid at skifte omgivelser, og Deres venner herovre ville modtage Dem med hjærtens kærlighed. Og de har flere venner herovre, end De aner. Det er kun nogle måneder siden, at en dreng på næppe ti år, Karl Vilhelm Ostenfeld[134]), en sön af en af mine fjærnere bekendte[135]), kom hen til mig og spurgte: „Kender De Topelius og hans feltskærerens berettelser?“ Og, da jeg svarede ham ja, kunde han ikke få nok at vide om Topelius. Af sådanne venner har De flere, og — sådanne venner, i hvor små de ere, må De sætte pris på, ti dem tilhörer fræmtiden, ja de *ere* fræmtiden.

„Der vore mycket at sæga om både edra og våra tidsförhållanden“. Ja tilvisse! Der var meget at sige. Det ser stundum så broget ud, at man kunde fristes til at fortvivle om løsningen på alle de mange gåder, hvis man ikke vidste, at tilsidst råder dog Han, uden hvis villie ingen spurv falder til jorden. „Hvad skal enden blive?“ spörger man mig tit, men jeg svarer altid: „Jeg er, Gud være lovet! ingen spåmand, men det ved jeg dog, at enden skal blive god, ja den aller bedste, så sandt som „end lever den Gamle af dage“, og man kun vil holde sig til ham“. Jeg synes også, eller er det kun en dröm? at det alt begynder så småt, *så ganske småt,* at lysne. En lykke er det for os, en stor lykke, at vi have en brav og retsindig konge. Han er intet lys, og han ved det selv, ti jeg har kendt få mennesker, der ere så beskedne som han og så gærne ville lade sig belære. Man står hvært öjeblik fare for at glemme, at det er kongen, man taler med, så beskeden, ja så ydmyg er han. Men han er dog fast, og der er kun ét, han frygter for: at bryde sit ord og derved give afkald på sin ære. Han har aflagt ed på vor grundlov, og sin ed vil han aldrig bryde, ti han er en mand af ord med en levende (en borgerlig, ikke statsmandsmæssig) samvitlighedsfølelse. Når *jeg* siger dette, har man grund til at tro mig, ti siden Danevirkes römning[136]) har jeg aldrig villet tage plads ved hans bord, i hvor tit jeg end (som rigsdagsmand) har været indbudt, og både skriftlig og mundtlig, ja under fire öjne lige over for ham selv, har jeg flere gange trådt op imod ham, og det endnu i fjor. Skulde han gå bort, er kronprinsen vistnok hans genbillede, en grundhæderlig mand, men mere begavet. — Og det er atter

en lykke, at vi have en konsejlspræsident som Estrup, der i stort og småt er et pligtmenneske, som hværken ved trusler eller lokkelser lader sig drage ud af sin vej. Med en beundringsværdig ro har han i tinget modtaget de styggeste grovheder uden nogensinde at forløbe sig, skönt han dog egentlig, så vidt jeg kender ham, har varmt blod i årerne. Ikke, at han aldrig skulde have gjort et fejlagtigt skridt som minister — hvem vilde i elleve bevægede år have kunnet undgå sligt? — men de komme dog måske mest på et par afdøde kolleger, som hellere *ikke* måtte have haft plads i hans ministerium. — Men, tager jeg ikke fejl, synes der langsomt at udvikle sig en anden stemning i det menige folk, som har været lettest at agitere, og det vilde jo da være den aller störste lykke. Jeg selv er hværken höjremand eller venstremand; jeg går med enhvær, der vil fræmme vort forsvarsvæsen og bekæmpe folketingsparlamentarismen i dens vanlige, grove betydning; og af dem findes der, Gud være lovet! folk i bægge lejre, om de end vistnok findes flest på höjre side.

Hvad synes De om vor „frivillige selvbeskatning til fædrelandets forsvar?“ Er det ikke en smuk foreteelse? Og allereder arbejdes der rask på det förste og vigtigste fort[137]) til Københavns landbefæstning. Men herom mere, når vi ses!

Om jeg nogensinde atter skal komme til Finland? — og om jeg nogensinde skal nå mine ønskers mål: at se Viborg, Saimenkanalen, Vilmanstrand og Imatra, hvori jeg blev hindret ved min söns upasselighed, da jeg for fem år siden var derovre? — Ja, det står alt i Vorherres hånd! Det synes kun lidet rimeligt, ti, selv om min alder vilde tillade mig rejsen, så — hvor skulde jeg få penge fra? Dengang havde jeg dem vid sammenskud af gode venner, men af dem er den sidste øre for længe siden gået med, og hvad der allerede er sket et par gange (ved vort sølvbryllup og da jeg fyldte de syvti), gentager sig vel næppe. Men sig Finland, at jeg elsker det. — Jeg kan dog fortælle Dem, at jeg på det nærmeste er færdig med gennemsynet af en dansk gengivelse af *alle* „Fænrik Ståls sægner“, som en yngre, mig helt ubekendt mand[138]) har udarbejdet, men om hvilken han ønskede at høre min mening. Det har været mig en velkommen og forfriskende afvæksling i

mit arbejde. Var jeg selv kun digter! og var jeg en bedre krittiker!

Og nu levvel, kære professor Topelius! Mon det skulde være Dem muligt at sige os, hvad dag vi kunne vænte Dem? De skal blive modtagen med åbne arme! Hils Deres døtre så venlig! Gud velsigne Dem, Deres börn og börnebörn! Han holde sin mildeste hånd over hele vort fælles fædreland, Norden!

Deres

Frederik Barfod.

Luzern 20 Sept. 1886.

Enligt Deras önskan vill jag underrätta, att vi afresa härifrån i morgon norrut. Men då vi ämna dröja någon dag i Heidelberg och möjligen andra orter, är icke troligt, att vi återse våra vänner i Kjöbenhavn förrän lördag eller söndag. Hotel l'Europe. Jag beder Dem icke göra [sig] något omak eller derangera Deras arbeten för vår skull. Det må vara nog att jag får trycka Deras trofasta hand. — Jag skall uppsöka Dem.

Z. T.

F. B.

Björkudden 7 Nov. 1886.

Käre Vän!

Ändtligen sänder jag Dem min helsning och min tack. Det är så mycket försummadt, när man kommer hem från en resa; det upptager tid och tankar. Men minnet af Dem, käre Barfod, kommer stadigt igen. Jag kan icke tänka på Danmark, utan att minnas allas eder vänskap, från gamle far och mor ända till yngsta barnabarn. Det kändes så godt att vara i eder familjekrets. När doktor Barfod läste bordsbönen och när jag

fick hålla liten Hulda[139]) på mitt knä, då var jag hemma i Danmark. Det var gammaldags enkelhet och tro, som jag bäst förstår. I den moderna salongen är jag alltid en främling; Gud vare tack, att Danmark ännu har ett familjelif. Jag hade velat blifva närmare bekant med Deras son, doktorn, och med Deras svärson, Lacour. Det var något flärdlöst ädelt hos dem, och det vann min aktning. Jag fick ju ej se Deras dotter, fru Lacour. Måtte hon nu vara frisk, och likaså Deras kära, trogna maka. Minnet af denna dag hos eder och af Frederik Barfods, häfdatecknarens, varma ord till Finland och till mig tillhör de hågkomster, som icke förgätas. Tack för det!

Ja, jag har icke glömt, att vi skulle säga *Du* till hvarandra. Men det danska *De* faller sig så lätt och nästan lika förtroget. Låt gå för båda, allt hur det flyter ur pennan!

Vi skulle ju se Elverhöj[140]) i Kongl. Theatret och dröjde derför två dagar öfver tiden i Kjöbenhavn. När den dagen kom, gafs en af Bournonvilles[141]) balletter, som jag icke förstår att uppskatta. Och när vi sedan kommo till Malmö, hade kurirtågen till Stockholm upphört d. 1 oktober. Vi tillbragte Mikaëlidagen hos gamle vännen Wetterbergh och hans förträffliga Hedda. Han är bruten af åren, och hypokondrist har han länge varit. Men det var mig kärt att än en gång i lifvet återse honom, likasom att återse F. Barfod. Vi äro ju alla gamla och morgondagen oviss. Snart skola vi endast stå qvar i vårt lands litteraturhistoria, och Gud allena vet, hvilka frön, af dem vi utsått, skola en dag bära frukt. Wetterbergh ämnar ännu utgifva samlade arbeten, likasom Barfod och Topelius, och det är rätt så, vi måste alla verka, medan vår dag är, med den rest af kraft som Gud vill förunna oss.

För Stockholm hade Eva och jag endast två dagar öfriga, och de tillbragtes mest med judar. Jag har många vänner i Stockholm, men fruktade för mycken vänskap och gick ombord på en finsk ångbåt d. 5 Okt. om qvällen. Båtens propell råkade i olag i Åbo; derifrån gingo vi med bantåg till närmaste station här och anlände d. 8 Oktober välbehållna till Björkudden. Resan har bekommit mig och min dotter väl.

Det är höst i Finland, ännu mörkare än i Danmark, men till dato ingen snö eller is och $+ 7^0$ vid middagstiden. Snön

är alltid välkommen i detta thusmörker; den upplyser vår långa, mörka natt och gör de våta vägarna angenämt farbara.

Tre veckor efter min hemkomst fick jag vara med om en resa, på hvilken jag önskar, att Du, käre Barfod, hade suttit vid min sida. Du skulle ha haft glädje af Finlands framsteg såsom jag skulle glädja mig åt Danmarks — en bro öfver Bälten — eller en stark befästning kring Kjöbenhavn. Vår nordligaste jernväg, den nordligaste på jordens yta, hade nyss blifvit färdig och invigdes den 29 Oktober. Vi reste den 27:de från Helsingfors, ett långt bantåg med 300 inbjudna gäster, senatorer, tjenstemän, ingeniörer, professorer och representanter från alla kommuner vid banans sträckning, upp till Uleåborg, 720 kilometer, litet öfver 70 svenska mil på 27 timmar. Äfven 30 fruntimmer voro med. Och vi reste så beqvämt som man kan resa i våra dagar äfven om natten, väl förplägade på statens bekostnad, utan bekymmer för någon utgift. Öfverallt långs vägen, i synnerhet der den nya banan började, stodo folkskaror i högtidsdrägter, jublande öfver det ovana, glada festtåget samt vid mörkrets inbrott illuminerande vid alla stationer *), än med sång, än med hurrarop. Lägg härtill, att den nya banan gick genom min födelsebygd upp till Uleåborg, der jag tillbragt min skoltid och som jag icke sett sedan 39 år, — genom glömda, för mången alldeles okända ensliga nejder uti vår högsta nord!

Och så mottogos vi festligt i Uleåborg, mina fäders stad, och inqvarterades hos gamla och nya vänner med gammaldags gästfrihet. Den 29 Okt. förklarades jernvägen öppnad för trafik. Detta skedde på den nya jernbron öfver Uleå elf, den längsta bro i Finland, Sverige, Norige och Danmark, och skedde i klart solsken under många tusendes glädjerop. Det var ett stort, gripande ögonblick, när den nya tidens mäktiga civilisationsmedel banat sig väg så nära polcirkeln. Våra höga tjenstemän glömde att prisa Gud, men detta folk, som stod rundtomkring, glömde det icke. Det var en tyst andakt före och efter talet, folksången och hurraropen. Folkmassorna iakttogo den värdigaste hållning: intet oskick och ingen drucken sågs under denna storartade fest.

---

*) När vi anlände i mörkret till tredje stationen söder om Uleåborg, stod ett praktfullt norrsken i båge öfver den vida slätten.

Sedan gaf staden Uleåborg middag, fyrverkeri och bal i ett nytt ståtligt stadshus. Våra sydfinnar kunde ej nog förvåna sig öfver att Europa fanns äfven här.

Och så reste vi d. 30 Okt. åter tillbaka de 70 milen genom vårt vidsträckta land och voro den 31:sta vid middagstiden lika beqvämt tillbaka i Helsingfors. Det var den gladaste resa jag upplefvat på äldre dagar. Om jag haft dig med, käre Barfod, skulle jag presenterat Finland för dig, väl i höstdrägt, men arbetande för sin framtid. Danmark, Sverige, Norige kunna visa tillbaka på sin historia. Vi, som lefvat i 1000 år incognito, kunna endast peka på kulturens sekularbete invid gränsen af den eviga snön och säga, förtröstande på Guds makt i de svaga: äfven vi skola lefva!

Här står för närvarande en annan stor brännande reformfråga på dagordningen. Vi vilja icke längre, att bränvinet skall förfäa vårt folk. Sedan en ständerlag numera öfverlemnat åt hvarje kommun att besluta om och på hvad sätt spritdrycker skola få säljas inom kommunen, sammanträda nu, under stark agitation för nykterheten, folkförsamlingar öfverallt för att diskutera frågan *). Några kommuner ha redan beslutit förbjuda all försäljning af spritdrycker. Andra anse detta för radikalt och ledande till lönnkrögeri, hvarföre de tillåta försäljning, men öfverallt inskränkt och strängt begränsad. Gud gifve härtill sin välsignelse, ty det gäller en lifsfråga för folkets väl. Min svärson[142]) och äldsta dotter äro brinnande af nit för den absoluta nykterheten; jag anser inskränkningen, måttligheten klokare, men enhvar må följa sin öfvertygelse.

Och nu, käre Barfod, trycker jag din och din goda makas hand med ännu ett hjertligt tack för senast! Framför samma helsning till din son, din svärson och deras familjer! Glöm icke mina unga vänner Gudrun, Emilie och Hulda samt gossarne[143])! Gud förläne eder alla helsa och frid i inbördes kärlek; önskar eder tillgifne, tacksamme

Z. Topelius.

---

*) Din finske vän lektor Heikel är en af cheferne för den absoluta nykterhetsrörelsen i Helsingfors, der 3,000 arbetare ingått i nykterhetsföreningarne.

Mina båda hemmavarande döttrar sända sin vördnadsfulla helsning — och Eva dertill en tack för den vänskap De alla bevisat henne.

Frederiksberg d. 11:te novb. 1886.

Kære Topelius!

Da jeg umulig kan beregne, hvornår dette brev kan komme dig i hænde, vil jeg betragte det nærmest som et simpelt forretningsbrev og lade mit egentlige brev gå med posten. Det vil du da rimeligvis have flere dage, forinden dette når dig.

Som du ser, følger med dette lille brev min „Danmarks historie fra 1319 til 1536". Jeg vil ønske, at du må synes nogenledes om den, men först og fræmst vil jeg ønske og bede, at du åbent og ærlig vil lade mig vide, hvad du *ikke* synes om, og hvad du *ikke* er enig med mig i. Jeg har alvårlig arbejdet på at være upartisk, men det er ikke noget let arbejde, hvor historien næsten stadig er skreven af partimænd, — hvor man har ment, at man havde höjere hensyn at tage end at give den jævne historiske sandhed. Havde Santesson[144]) levet endnu, er jeg vis på, at han strags og uforbeholdent vilde fræmdraget ethvært spörgsmål, hvorom han var uenig med mig, og af en sådan udtalelse vilde jeg haft både gavn og glæde, hvad enten jeg kunde gå ind på hans anskuelser eller ikke. Men nu er Santesson død, og nu ved jeg *udenfor* Danmark ingen anden end dig, af hvem jeg tör håbe en sådan vennetjæneste. Du må dog ikke mene, at jeg vil opfordre dig til at læse *hele* bogen, og mindst, at du skulde göre det *strags*. Ved lejlighed kan du måske læse så et parti og så et andet og give mig mere eller mindre alvårlig på hovedet, hvor jeg efter din opfattelse måtte have taget fejl. Men jeg vil bede dig at læse *både* „forordene" og „efterskriften", *inden* du tager fat på selve bogen.

Endnu følger der med dette brev to småting. De ere forholdsvis gamle, men for dig ere de nye. Den ene er et lille bitte sanghæfte fra 18:de maj 1885, den dag, på hvilken, som

du ved, der var rundet et halft hundredår, siden min kone og jeg förste gang så hinanden. Denne dag fejrede vi i börns og börnebörns — *kun* börns og börnebörns — nærværelse. Du kan tro, at det var en dejlig dag, af hvilken sangen nr. 3, skreven i den anledning, kun giver en mat genklang.

Og den anden småting er det nummer af „Fædrelandets forsvar“ [145]), som indeholder meddelelse om den fest, der fandt sted, da det förste stik til „Garderhöjsfortet“ blev taget. Det er en fest af en helt anden natur end hin hjemlige, men hvor den var dejlig! Du ved jo, at det er „den frivillige selvbeskatning“, der har begyndt at befæste København, siden regeringen ikke har kunnet få folketinget til at gå ind på befæstningsarbejdet; og det er det mest udsatte punkt af København, man förest har taget fat på at sikre, i det man foruden fortet tillige graver en kanal, som ved hjælp af søerne kan sætte en vid omkreds under vand. — Gud lade i nåde det arbejde lykkes, som har sin rod i kærlighed til fædrelandet!

Ja — et forretningsbrev er ikke længere. Jeg vil da slutte med tak, fordi du endnu engang gæstede København og gæstede også vort hus. Jeg har kun den sorg, at vor datter ikke fik dig at se, og det er hendes sorg med. Hjærtelig hilsen fra min kone! Hilsen også til dine börn! Gudsfred og levvel!

Din gamle ven

Frederik Barfod.

Frederiksberg d. 19:de novb. 1886.

Kære Topelius!

For en åtte dage siden sendte jeg dig gennem boghandelen en lille pakke, hvori der lå et „forretningsbrev“, der altså var temmelig kort, da det jo gærne kunde blive halvgammelt, inden du fik det, men hvori jeg lovede dig et udførligere brev med posten. Det er dette, jeg nu tager fat på at skrive.

Tak, kære Topelius! for dit besøg hos os både i juli og i september, og bring ligeledes din datter Eva vor tak. Når

man har nået min alder, gör man ikke regning på at gense mange venner, og da mindst de fjærntboende. Vi kunne derfor ikke noksom takke Gud, at han undte os den glæde at gense dig endnu engang. „Gense" — ja, om gensyn kan der da kun være tale för min söns og mit eget vedkommende; men de, der så dig förste gang, vare omtrent lige så glade som vi. Jeg vil ikke tale om min kone, der havde en gammel kærlighed til dig, og det samme gælder både min svåger Birkedal og min svigersön la Cour; men min svigerdatter og börnebörnene vore henrykte over dit besøg, og *hun* havde kun den sorg, at hun ikke havde kunnet göre dig opholdet lidt smukkere og bedre. Jeg sagde dig inden din afrejse, at jeg ikke kunde sige dig farvel på skibet; des mere glædede det mig, da jeg d. 29:de oktb. var hos Ploug for at lykønske ham til hans årsdag (73 år), at høre, at dog *han* havde været ved skibet; og hvad betydning mødet med dig har haft for *ham*, kan du skönne deraf, at hans kone — en mere end almindelig udviklet og åndrig, en yndig kone — har siden anskaffet sig og læst adskillige af dine arbejder, som hun ikke tidligere kendte. — (Ja, for den sag, sidder min kone også og læser dine „Valters æfventyr", ti hværken hun eller jeg kendte tidligere din „læsning för barn", för fru Brodersen[146]) (født Heikel) i tirsdags aftes gjorde mig opmærksom på dette arbejde, der efter hendes mening skulde omfatte hele segs bind. Vi kende jo des værre så lidt, så lidt, det ene folk til hvad det andet fræmbringer).

Som jeg om morgenen havde bortsendt den lille bogpakke, modtoge vi om aftenen ved tebordet dit kære brev. At jeg ikke strags efter skrev det brev, som jeg i mit „forretningsbrev" havde antydet, har sin grund deri, at jeg skulde ud til Lyngby (hvor fru Brodersen bor) at holde foredrag både mandag og tirsdag. „Holde foredrag", ja det vil sige: jeg fortalte om martsdagene 1848, den dejligste tid, vi gamle have oplevet, da man glemte både nye stridigheder og gammelt nag, både standsfordomme og alt andet, for helt at leve og arbejde for fædrelandet. Der var visselig allerede forinden et „höjre" og et „venstre", men de druknede bægge to i fællesfølelsen for fædrelandet. Jeg mener, at vor materialistiske nutid kan have særlig

godt af at stille sig hin tid for öje, og derfor taler jeg allevegne, hvor man ønsker at høre mig. Jeg opnår derved et andet öjemed, ti enhvær tilhører må betale sin billet med 50 øre, lokale, belysning og alt andet må gives frit, så at hele indtægten for sålgte billetter uden mindste afdrag tilfalder „den frivillige selvbeskatning til fædrelandets forsvar". Og dette står udtrykkelig på billetterne, så enhvær, der køber en sådan, ved i forvejen, hvad hans penge blive brugte til. Det er jo vel kun små summer, der på den måde kommer ind, hvor talen er om millioner kroner; men jeg har det håb, og det har da også vist sig ikke at være helt forfængeligt, at frivilligheden til at skrive sig selv i skat, derved skal våkse. Jeg har allerede i tre byer (Låland og Sælland) holdt sådanne foredrag, og flere har jeg i vænte, ti, så længe Gud vil, kommer jeg, hvor man kalder. Noget lignende udføres også af andre, og jeg har det håb til Gud, at vort arbejde ikke skal blive forgæves.

Med stor glæde læste jeg din skildring af Helsingfors-Uleåborgsbanens indvielse. Jeg meddelte strags et uddrag af den til „Berlingske tidende"[147]). Du er så venlig at ønske, at jeg havde siddet ved din side; ja, gid jeg havde! Da jeg for 47 år siden drog op igennem Halland og Bohus, sad jeg ved siden af Santesson, min nys afdøde hjærtensven, og han kunde ikke alene henlede min opmærksomhed på selve naturen, men tillige på ethvært punkt, til hvilket der knyttede sig historiske minder. Det var en dejlig, en nydelsesrig rejse! Og hvad vilde ikke nu en færd igennem hele Finland have været med dig ved siden! Da jeg för talte om fru Ploug, glemte jeg at tilföje, at hun især glæder sig ved dine naturskildringer. De glæde visselig også mig, men jeg tror dog, at det vilde glæde mig endnu mere, når du påviste mig selve de navnkundige steder for Finlands kampe. Jeg er nu således engang bygget, at de historiske minder fræmfor noget andet henføre mit sind. Sagtens har det således været Guds mening med mig; men hertil kommer, at den græske frihedskamp indfaldt i mine drengeår, og den fulgte den niårige dreng med ufravendt opmærksomhed. Så kom den polske frihedskamp. Så kom, hvad der lå mig endnu langt nærmere, vore to krige med Tyskland. Og stadig fik drengens, ynglingens, mandens rørelser ny næring. Ja, gid

jeg havde siddet ved din side, mens I droge hen over Finlands mindeværdige egne!

Det gjorde mig både vemodig og glad at læse om eders besøg hos Wetterbergh. Han er legemlig affældig, men han er åndelig karsk. De 82 år have nedböjet legemet, men ikke ånden. Gud være lovet, at dog den er rask! Det kan være strængt nok med legemssvagheder, men dem må man jo være forberedt på, når man bliver så gammel; jeg synes også, at *dem* må man kunne bære, når kun Gud lader ånden bevare friskheden. Det er derfor min stadige bön: lad mig lide, Herre! hvad du finder at være mig tjænligt, men, hvis det er muligt, lad mig beholde mine åndsævner, at jeg ikke skal blive for tung en byrde for mig selv og mine kære! — For en ti, tolv år siden sendte han mig Gripsholm, som han selv havde lavet, og som siden har hængt på vinduesposten foran mit skrivebord. Jeg takkede ham selvfølgelig for den smukke gave, men dermed ophørte brevvækslingen mellem os. Jeg tror dog nu, at jeg atter skal skrive ham til.

Hvad du fortæller om „afholdenheden" i Finland, har jeg ligeledes genfortalt i „Berl. Tid."[148]), men har heller ikke her nævnt min kilde. Jeg ser på det så som så. Selv nyder jeg ingen slags spiritus, uden når jeg er i sælskab. Jeg kan da selvfølgelig godt finde mig i „mådehold", men på „total afholdenhed" går jeg ikke ind. At nyde spiritus med måde er visselig en uskyldig ting og kan undertiden være gavnligt, ja nødvendigt. Desuden falder det mig ind, hvad Grundtvig svarede, da man vilde have ham til at træde ind i en sådan forening: „Nej ingenlunde, iblandt andet fordi forsvoren gerning sker aller snarest". Jeg ynder heller ikke at pålægge sig urimelige bånd, skönt — blev det nødvendigt for *folkets* skyld, *måtte* man jo göre det.

Men der var én ting, kære Topelius! som jeg savnede i dit brev: du omtaler ikke med en eneste stavelse den bog, som jeg indtil videre — indtil du selv har givet den et andet navn — har kaldt „*Vårt folk*". Du har jo længe arbejdet på den, og jeg længes sådan efter at se den og læse den. Du mindes måske, at jeg atter purrede dig for den ved middagsbordet; nu purrer jeg dig igen; og, hvis jeg ellers lever, bliver du ikke fri

for mine krav, inden jeg holder den i min hånd og i steden for de idelige krav kan bringe dig min hjærtelige tak. Husk nu, at jeg har undsagt dig, og det er fuld alvår!

Du spörger så kærlig til min kone og min datter[149]). Min kone vedbliver at have det, som da du var herinde. Det er jo ikke helt godt, men Gud være lovet og takket, at hun dog har det, som hun har det! Hun må stadig bruge opium for sit maveonde, og for at holde kræfterne vedlige må hun stadig drikke vin. Den varme, vi havde i avgust og september, gjorde hende så godt og øgede i en ikke ringe grad hendes kræfter; i fulde tre måneder har hun derfor haft det ulige bedre end i de foregående halvandet år. Vor datter er fuldkommen rask igen, Gud være lovet! Det var en for tidlig fødsel, der havde kastet hende på sygelejet, åtte dage för du hjemvendte fra Schweiz. Da jeg i söndags var hos hende, beklagede hun atter, at hun ikke havde fået den mand at se, der har været hende til så megen glæde. Du vil da nok modtage en hilsen både fra hende, min svigersön, min sön, min svigerdatter og den lille kreds af börnebörn, du så samlet om dig. At lille Hulda faldt i sövn på dit skød, var jo ikke så helt artigt, men at du havde hende på skødet, skal hun mindes hele sit liv igennem, og de andre, piger og drenge, skulle mindes dig med. At min kone sender både dig og dine døtre sin kærlige hilsen, følger af sig selv. Birkedal og Ploug har jeg ikke set i de sidste tre uger, og de vide ikke, at jeg skriver; ellers havde jeg selvfølgelig haft venlige hilsener fra dem med. Derimod vide Brodersens i Lyngby, at jeg skriver, og fra dem *skal* jeg hilse. Fru Brodersen var så ked af, at hun ikke traf jer, da hun var inde for at hilse på jer. Det er rare folk!

Og nu, kære ven! Gud velsigne dig og alle dine! Det er næppe rimeligt, at vi atter se hinanden i dette liv, men så, Gud være lovet! er der et liv efter dette! Og pennen kunne vi bruge som en svag erstatning for munden; og det ville vi! Hils nu både Eva og Tojni (gid også hun havde fulgt dig!) så hjærtelig. Viktor Heikel skrev jeg forleden til (det er igennem ham du vil modtage den lille bogpakke) og ligeledes professor Palmén. Men hils hele Finland, og sig det, at jeg elsker det — dets natur og dets stolte minder —, og at jeg længes

efter at gense det. Men til næste sommer, hvis jeg lever, vil jeg jo have fyldt de 76, og allerede deri turde der ligge en vægtig hindring for mit ønskes opfyldelse, mens en anden — jeg skammer mig ikke ved at sige det — ligger i min fattigdom. Jeg har aldrig lært, og jeg lærer aldrig, at göre penge. Dog — hvorfor tale derom! Jeg er desuagtet en lykkelig mand, velsignet på så mange måder af Herren! — Du takker mig for min skål for dig og min skål for Finland. Nu, jeg gjorde det, så godt jeg kunde, men det var sagtens jævnt nok endda. Også du udbragte en skål, men jeg hørte ikke et ord af den; min nabo måtte bagefter sige mig, hvad den gjaldt. Alle de andre vare dog så sjæleglade for den, særlig min kone. Tak, kære ven! Det er et tungt kors med min tunghørighed, men Gud ved nok, hvorfor han vilde det således. — Lev altid vel kære ven! Guds fred og nåde!

Din

Frederik Barfod.

F. B.

Björkudden 3 Januari 1887.

Käre Barfod!

Ännu har Gud gifvit oss ett år i denna förgård till hans eviga rike. Må detta år bliva välsignelserikt för Dig, gamle stridsman, för din trogna maka och för alla edra kära! Herrens kraft uppehålle eder, hans frid öfverskygge eder nu och till tidernas ände!

Är det icke förunderligt, att så många sekler förgått, sedan „verldens ljus“ nedsteg till oss som ett litet barn, och att ändock en så stor del af jorden ännu betäckes af dödens skugga? När Guds makt har mött ett så hårdnackadt motstånd, är det ej då fåvitskt att tala om menniskans egen kraft? Jag kan icke värja mig från ett vemodigt löje, när jag nu vid årsskiftet läser tidningarnas betraktelser om mensklighetens ofantliga framsteg. De tala om menniskans vexande herravälde öfver naturkrafterna,

men glömma att fråga, om hon vunnit herraväldet öfver sig sjelf. De tala om sanningens segrar i en tid, när otron fräckare än någonsin hädar Gud. De tala om folkens solidaritet och allmänna fredsförbund i en tid, när Europa står väpnadt ända till tänderna och dess ena hälft står färdig att sönderslita den andra. Ja, så talade man äfven 1787, för hundrade år sedan, det skulle vi icke förgäta. Och jordbäfningen kom och sopade bort alla vackra tal, utom det enda ord, som består, när himmel och jord förgås. Vi stå nu tätt framför en dylik kris, och han skall komma med historiens naturlagar. Frankrike skall kanske få fira sin sekularfest 1889 på ett annat sätt, än man nu föreställer sig; men nu skall krisen komma med alla den nya tidens snillrika förstörelsemedel och med alla de nya brännbara ämnen, som hopat sig sedan ett sekel tillbaka. Den sociala omstörtningen, som trängdes tillbaka efter 1789, skall nu vexa den politiska öfver hufvudet och indraga folken i härarnas kamp. Nationaliteterna skola nu inblanda i striden sitt hat och sin rivalitet, och när den allmänna tröttheten år 1915, såsom 1815, uttager sin rätt, skall Europa måhända hafva utspelt sin rol och de öfriga verldsdelarnas börja.

Käre Barfod, det är icke jag, det är historien, som förutsäger det tillkommande; du vet, att hon är „ein rückwärts gekehrter Profet". Det är icke blott du eller jag, som vänta: förkänslan af en kommande kris genomgår den tid, i hvilken vi lefva. Och i en sådan tid har Herren låtit oss gamle upplefva ännu ett årsskifte. Kanske förskonas vi från att se den nya jernåldern, fastän vi upplefvat början af dynamitens tid; våra barn skola få upplefva den; beskydde dem Gud!

Nej, jag är icke pessimist, jag erkänner, att äfven vår tid rufvar på stora tankar, men det är nedslående att icke se store män. Jag kan ej upptäcka dem, jag kortsynte; jag kan ej ens beundra Bismark[150]), der Mann von Eisen und Blut; hellre då Lesseps[151]) och Nordensköld[152]). Men hvad skola vi skriftställare säga, när den högst begåfvade af oss nu lefvande, när Ibsen nedlåter sig till sådana verk, som Gjengangere och Rosmersholm? När man kommit derhän, att icke mera känna en gräns mellan ondt och godt, då har man kommit antingen bortom kunskapens träd, eller — till djefvulens ståndpunkt. Jag förstår ej hur man kan

komma längre. Om det är „frigörelse“ att känna sig fri från alla sedliga band, då är ock den gamle draken frigjord ifrån sin kedja och rasar på jorden, „vetande att han icke lång tid hafver“. Men då må vi bedja: „Herre, behåll oss vid *din* sanning“ — sanningen gör oss frie!

Förlåt, bäste vän! Så långt har jag kommit från tidningarnes nyårsbetraktelser.

Tack för dina kärkomna bref och för Danmarks Historia 1319 till 1536! Det är en dyrbar gåfva från en sann häfdatecknare till en dilettant. Det korta dagsljuset och mina ögons svaghet vid eldsljus ha ännu ej tillåtit mig egna detta betydande historiska verk mer än ett ögonkast. Jag hoppas göra mig förtrogen dermed på våren, då jag nu får hvarje dag två minuter till skänks. En förkänsla, styrkt af bokens motto, säger mig, att detta ditt senaste — vill Gud, icke sista — arbete är ur sträng historisk synpunkt ditt bästa. Och jag kan uppskatta den möda, den omsorg, den oväld du nedlagt derpå; jag vet hvilken tid en enda rad och hvilken samvetspröfning ett enda omdöme kan kosta häfdatecknaren! Må denna bok bereda vetenskapen gagn, hvarje dansk man och qvinna en klarare inblick i fädernes lif och författaren sjelf den belöningen att hafva gifvit sitt folk ett varaktigt minne af dess förgångna tider!

Särskildt intresserar mig din uppfattning af Kristian II. Redan det, att hafva ställt denne man i hans rätta ljus, är ett problem väl värdt månget år af en häfdatecknares lif.

Dedikationen till din hustru är rörande. Mannen synes för verlden, hustrun är glömd, och dock har han så ofta henne att tacka för det bästa han förmått att verka för folk och land. Helsa henne, helsa alla de dina kärligen!

Gud har låtit oss fira en fridsam jul tillsamman med barn och barnabarn. Julgranen står ännu i det nya tidskiftet qvar med sin vårliga grönska, medan vinterdrifvorna utbreda sig rundtomkring oss. Hösten var här i Finland mycket lång, mörk, stormig och mild, så att vi först till jul fingo köra med släde.

Med det nya årets början ha metersystemet, postsparbankerna och nykterheten gjort sitt inträde i Finland. Må de alla lända till välsignelse!

Mina döttrar förena sin helsning till eder med min. Jag tillägger en helsning från barnabarnen till edra små. Gud beskydde gamla och unga! Önskar din tillgifna

Z. T.

F. Barfod.

Björkudden 30 Dec. 1887.

Käre Barfod!

Det är nu mer än ett år (Nov. 1886) sedan vi utbytt ett ord med hvarandra[153]). Jag kan icke låta ett nytt år gå in, utan att sända Dem och Deras egna en hågkomst. Ett år är så litet för de unga i kraftens morgon: för oss gamla, som räkna dagar, betyder det mycket. Jag ville så gerna veta, huru De nu ha det, ni redlige, trogne, käre vänner derborta i kongens by[154]); — hvilket mått af helsa och lycka Gud förunnat Eder, gamla och unga, och särskildt veteranen i Danmarks häfder, fosterlandsvännen, kämpen för rätt och sanning, F. Barfod. Jag längtar att än en gång höra Danmarks röst tala med Barfods läppar och med hans trogna hjerta. Skrif till mig endast två rader, att Du ännu lefver och kan arbeta för ditt land, jag begär icke mer, om din hand darrar. Sverige låter mig ännu höra sin röst genom C. A. Wetterbergh, som är äldre än Du: — hans hustru skrifver, men han dikterar. Norges röst är icke alldeles stum, men talar genom en yngre stämma, Velhavens dotter. Jag har mist Kristian Daa[155]). Från Danmark kommer också en annan yngre röst, och kommer ofta nog till vår glädje, Arnold Gamel[156]). Vi veta något när hvad der rör sig i kongens by, han är ju högerman, också han, och älskar sitt fädernesland. Men helst vill jag höra den gamla rösten tala, — han, som hemtar sin kraft af Guds kraft och af kärlekens evangelium. — Vi hade ju också Georg Brandes[157]) i Helsingfors för ett år sedan; han höll föredrag, som icke förstodos, jag var ej der, jag har intet förtroende för kosmopoliter och jude-humanister.

Finland har landtdag i Januari, för första gången med motionsrätt sedan 1772. En ny strafflag, der cellfängelset er-

sätter både dödsstraffet och Sibirien, samt den första dissenterlagen äro de vigtigaste frågorna. Dödsstraffet har ej blifvit tillämpadt sedan 1825, men nu begära några landkommuner dess återinförande. Dissenterlagen har i 15 år stått på dagordningen, men ej kunnat genomföras, emedan vi ej få vidröra grekiska kyrkan. Nu vill man lagstifta blott för protestantiske dissenters. Språkfrågan är i lag afgjord på basen af likställighet mellan svenska och finska, men partiernas ultras fortfara att kifvas om makten. Mycken splittring fortfar, och ryska pressen begagnar den att ihärdigt angripa vår konstitution.

Björkudden med barn och barnabarn står fortfarande under englavakt. Vår gemensamma jul har firats i Borgå några steg från Runebergs graf, nyåret firas här. Vi bo i Guds kärlek, och Herren är vår herde.

Och i denna kärlek nedkalle vi välsignelsen öfver det ingående nya året för våra danska vänner i deras hem, för fader och moder, för barn och barnabarn. Guds allmakts hand beskärme Eder nu och alltid!

Till häfdatecknaren må jag tillägga en önskan äfven för folkens välgång. Må gamla Danmark uppresa sig i endrägt och kraft att, rotadt i Herrens fruktan, stå emot alla den kommande tidens faror! Må likaledes Finland och dess skandinaviska bröder stå endrägtige på den eviga sanningens grund och alla folk tillvexa i Herrens kunskap. Ty utvecklingens svindlande fart antyder, att tidernas ände stundar.

Lef väl! Eder tillgifne

Z. T.

Frederiksberg d. 8:de januar 1888.

Kære Topelius!

Jeg blev både overrasket og inderlig glad, da jeg i torsdags, d. 5:te, modtog dit kærlige brev, — overrasket, ti jeg havde jo ladet bægge dine sidste breve (modtagne d. 9:de januar og d. 11:te maj[158]) ubesvarede, — og inderlig glad, fordi

jeg så, at du desuagtet ikke var vred på mig, ikke holdt dig til ordet „lige for lige!“ Tak, kære ven! og til min egen tak föjer jeg både min kones og mine börns. Jeg læste strags dit brev höjt for min kone, og hun blev glad for det ligesom jeg.

Det er bogstavelig sandt, at, mens jeg klædte mig på hin morgen, sagde jeg til mig selv: „På söndag er det, du skal skrive til Topelius!“ og — som jeg var påklædt og trådte ind i stuen, rakte min kone mig dit brev! Men — hvorfor havde jeg ikke skrevet för? og hvorfor var jeg enig med mig selv om at ville skrive „på söndag“? Jeg skal besvare bægge disse spörgsmål, men förlst det förste.

Som du ved, blev jeg i efterhøsten 1886 færdig med min „Danmarks historie fra 1319 til 1536“. Jeg lentede nu lidt — det var i den tid, du var herovre — jeg havde andre sager, jeg måtte rappe fra hånden, jeg måtte sunde mig lidt for at samle friske kræfter. Da, det var d. 3:die desb. 1886, tog jeg mod til mig og tog *for alvår* fat på „Danmarks historie fra 1536 til 1670“. — Det var, om man så vil, et dristigt skridt for en mand i min alder at tage fat på så stor en opgave. Efter al rimelighed og sandsynlighed vilde jeg komme til at forlade den, inden den endnu var fuldført. Men hertil svarede jeg: du kender jo dog ikke Guds råd, og det er ham, ikke dig, der afgör, hvor få eller mange dage, han vil lægge til dem, han allerede har givet dig. Dernæst: skulde du ikke bleve helt færdig, kunde du dog måske få *noget* færdigt, og „noget er altid bedre end intet“. Og endelig: udretter du slet intet andet, så skaffer du jo dog dig selv en sund og uskyldig glæde ved selve arbejdet. Altså tog jeg trøstig fat, og jeg kan nok sige, at jeg arbejdede med flid og alvår, og at jeg gör så endnu. Min helbred har været og er endnu, Gud være lovet og priset! med få undtagelser særdeles god, så jeg har kunnet arbejde og kan endnu arbejde med fuld kraft. Mine arbejdstider falde fra kl. 11 om formiddagen til kl. 4, fra kl. 6 til 8 om eftermiddagen, fra kl. 10 til 2 om natten. Hvad der går ud over dette, hører til undtagelserne. Kl. 2 omtrent går jeg i sæng og står atter op kl. 9 (to dage om ugen, söndag og onsdag, kl. 8), og sover i regelen til middag fra kl. 5 til 6. Således går mit liv temmelig regelmæssigt; kun om söndagen går jeg kl. 4 til

middag hos et af börnene, hvorfra jeg atter vender hjem kl. 10; og om onsdagen har jeg fået lov til at fortælle Nordens historie i et par pigeskoler[159]), hvis bestyrerinder ere mine veninder. Det har jeg nu gjort i sytten år, og det tager mig tiden fra 11 til 3. Det forfrisker mig, og jeg tror, at denne sysselsættelse med en livlig ungdom tjæner til at holde mig selv ung, i det mindste i ånd og hjærte.

Men det arbejde, jeg har for, optager mig så helt, at, selv når jeg læser en avis, en morskabsbog (i en sjælden stund) eller hvad som helst, sætter jeg det stadig i forbindelse med mit arbejde, for hvilket — jeg egentlig talt forsömmer alt andet. Jeg synes, at *netop den* gerning har Vorherre nu engang givet mig; jeg kan *måske* fuldføre den, *hvis* jeg ikke dovner; forsömmer jeg den derimod og *ikke* får den fuldført, er det *min egen* skyld, min utroskabs skyld. Jeg indser godt, at, selv om jeg passer min tid som en smed sin ambolt, vil der sandsynligvis gå endnu to, halvtredie år, inden jeg kan blive nogenledes anstændig færdig med mit arbejde, men så vidt er jeg dog kommen, at, skulde jeg dø i dag eller i morgen, ville mine efterladte *til nød,* men også kun *til nød,* kunne udgive det, som det er. Dèr har du grunden til min tavshed, en tavshed, som alle mine venner have ført klage over, men som har været mig så meget mere nødvendig, som jeg — nu må du gærne smile! — har, som mig synes, en forudfølelse af, at jeg vil blive bortkaldt i den tilstundende marts måned. Jeg har ingen åbenbaring modtaget derom; min helbredstilstand synes heller ikke at bebude det; og dog kan jeg ikke slippe tanken, kald det så en overtro, en sygelighed, eller hvad du vil. Jeg har imidlertid ikke talt til et eneste menneske derom för nu til dig, om jeg end tit har sagt, at jeg på grund af de syvtisyv næppe kan have mange dage tilbage.

Og hvorfor lovede jeg mig så selv i torsdags, inden jeg endnu havde modtaget dit brev, at jeg „på söndag" (idag) vilde skrive dig til? Ja, på den gåde har du vel allerede selv svaret. Når jeg skriver idag, håber jeg, at du skal modtage mit brev på lördag, den dag, da du fylder de syv gange ti, og det skulde da gærne bringe dig en kærlig tak fra mig selv og alle mine for hvad du i din lange virksomhed har været for os

alle, været for os længe, længe, för vi nogensinde så dit åsyn! Först takke vi Vorherre, for hvad han har givet dig at kunne og ville, og dernæst dig selv, fordi du ikke overhørte, ikke modstod Guds kald til dig, men villig fulgte det, og derved blev, hvad du blev, for dit folk, for vort folk, ja for menneskeheden! Når du modtager disse linier, vil du allerede have nået, hvad man har kaldt livets grænse, men vi ville bede Gud, at han for dit vedkommende, om han således måtte finde det godt, vil flytte grænsen længere ud, så du endnu må kunne glæde, styrke og løfte os med mangen ny og liflig frugt, hvortil Gud selv lagde frøet i din ånd og dit hjærte og i betimelig tid gav det regn og solskin. Tak for den tid, der gik! og forud tak for den, der skal komme! Vi ville ikke foreskrive Vorherre noget, ti kun han alene ved, hvor få eller hvor mange dage det er dig og os tjænligt, at han lægger til dem, han allerede af sin nåde har undt dig, men måtte dit livs aften blive yndig og mild, rig og velsignet! Og det vil den vist! Du har jo ikke alene folkets kærlighed, men du har, hvad der — jeg betænker mig ikke på at sige det — betyder endnu langt mere: du har *dit hjems* kærlighed. Visselig kunne vi til tider røres og styrkes og kvæges af medborgeres kærlighed, men, hvad der næst Guds nåde skal *bære* os, det er og bliver dog *vort hjem.* Sandt nok, hun, som du savner i dag og hvær dag, hun er midlertidig gået bort fra dig, men hun er dog ikke fjærn fra dig, usynlig svæver hun om dig ved dag og nat, og du ved, hvor hun er gået hen, og hvor du atter i Herrens belejlige time skal favne hende. Du har endnu hendes kærlighed, som hun har din. Og hvor det rørte både min kone og mig at læse: „Björkudden med barn och barnabarn står fortfarande under englavakt. Vår gemensamma jul har firats i Borgå några steg från Runebergs graf; nyåret firas hær. Vi bo i Guds kærlek, och 'Herren ær vår herde". Sandelig, ved al den juleglæde var din afdøde hustru, dine börns moder, midt imellem jer!

Vi tilbragte vor juleaften hos vor sön lægen, juledag hos vor svigersön kaptejn la Cour, nyårsaften atter hos denne og nyårsdag hos lægen. (Således går det skiftevis hvært år: hvor vi sidst vare juleaften og nyårsdag, skulle vi næste gang være juledag og nyårsaften; således har det nu gået en snes

år). Torsdagen mellem jul og nyår var derimod juletræet tændt hos os gamle, og vi havde samlet om det: to sönner og en datter, en svigersön og to svigerdøtre samt elleve af vore tyvetre börnebörn. Det var fem dejlige aftener, og julesangen lød frisk og varmt fra gamle og unge. — Siden talen er om börn og börnebörn, skal jeg dog fortælle dig en lille historie. Du mindes nok, at den aften, vi vare samlede hos vor sön, havde du hans småpiger samlede om dig, og at den mindste, Hulda, faldt i sövn på dit skød. I den anledning fandt der for nogen tid siden følgende samtale sted mellem Hulda og hendes moder: „Jeg kan godt huske den gamle digter, som jeg sov hos!" „Ja, det var jo også en rar gammel mand, der var så kærlig imod dig". „Ja, det var han rigtignok! mon han ikke snart kommer igen?" „Nej, mit barn, han bor så langt borte". „Ja men til sommer kan han da komme". „Det gör han næppe, så langt, så langt borte, som han bor". „Jeg vilde dog så gærne se ham igen! mon jeg aldrig mere skulde få ham at se? Ja, hans billede kan jeg da vel få at se!" Misforstå mig nu ikke, når jeg ligefræm fortæller dig, at jeg strags besluttede at skaffe hende dit billede, og at det skulde ske ved at bede dig selv om at sende hende det. Og — det er denne beslutning, jeg nu udfører. Men, vil du göre hendes glæde (også i fræmtiden) fuldkommen, så skriver du både dit eget og hendes navn på det. Hendes fulde navn er: Hulda Sjarlotte Ostenfeld-Barfod. — Det lille pus var i torsdags syv år, hun har altså et godt stykke til de syv gange ti, om ellers Vorherre nogensinde vil lade hende opleve dem.

Du skriver om de love, der nu skulle forelægges landdagen: en ny straffelov og en ny dissenterlov. Sellefængslet skal afløse dødsstraffen (som ikke har været udført siden 1825). Jeg er visselig ingen ven af dødsstraffen, men jeg tror ikke, at vi kunne undvære den, og på vor rigsdag har jeg både talt og stemt imod dens afskaffelse. Den anvendes også sjælden hos os, og der kan gå år på år hen, uden at det sker, men den må *kunne* udføres, da *muligheden* af dødsstraf tit er det eneste, som holder den ugudeliges hånd tilbage fra sådanne forbrydelser, som vilde medføre døden. Derfor er den også genindført de fleste steder, hvor den allerede var afskaffet. Husk på dyna-

mitmændene forleden i Chikago! Selv havde de ikke gyst tilbage for at udslukke en mængde menneskeliv, men, da det gjaldt deres eget liv, tiggede de om at beholde det. Hvis de havde ment, at der var fare for at miste det, havde de da mulig betænkt sig på at udøve forbrydelsen. Desuden, siger ikke skriften, at den, som udøser menneskens blod, ved menneskene skal også hans blod udøses. — En dissenterlov er en vanskelig lov at give, hvis man ikke (hvad jeg ubetinget skulde fororde) med *vor* grundlov vil sige: „Borgerne have ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden“.... „Ingen kan på grund af sin trosbekendelse berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder, eller unddrage sig opfyldelsen af nogen almindelig borgerpligt“. — *Troen* er en sag mellem Gud og det enkelte menneske, og over den *kan* intet andet menneske råde, *må* heller ikke *ville* det.

Vi komme nu, kl. 10 $^1/_2$ fra vor svigersön og datter. Også om söndagen ere vi skiftevis hos de to börn vi have her i byen, lige fra middag kl. 4 til almindelig sængetid. Vi have kun segs minutters gang til datteren og tolv til sönnen, og det er en stor glæde for os gamle at gæste dem, så meget mere som svigersönnen og svigerdatteren samt börnebörnene ere ikke mindre kærlige imod os end selve börnene. Til vor anden sön, præsten, komme vi på halvanden time ad jærnvejen. Til vor tredie sön, organisten i Svendborg, have vi derimod halvsjette time ad jærnvej og dampskib, og til vore afdøde døtres börn i Jylland er vejen både lang og efter vore forhold temmelig kostbar. Nu, Gud have dog hidtil været så god at lade os se dem årlig, om sommeren.

Af litterære nyheder har jeg ikke meget at meddele dig, vel iblandt andet fordi jeg ikke giver mig tid til at følge med. Præsten Schepelern[160]) har nys afsluttet „Biskop *Laubs*[161]) levned, en livsskildring i breve“ (3 bind, af hvilke F. L. Mynster[162]) for to år siden udgav 1:ste bind, men så døde). Laub var en hjærtensfrom mand, der stod i levende brevveksling med alle vore mere kendte teologer og følte varmt både for sit himmelske og sit jordiske fædreland. Hans levned er en kær bog for mange,

men jeg har ikke taget mig tid til at læse det. Professor *Fr. Nielsen* fortsætter sin „Håndbog i kirkens historie", af hvilken „oldkirken" udkom for to år siden, og af „middelalderen" er der i fjor og i år kommet to hæfter. Nielsen [er] ikke alene en ualmindelig lærd og flittig mand, men tillige en åndrig mand, hvem det er en lyst at læse. *J. Nörregaard*[163]) udgav ifjor „Bernhard Severin Ingemanns digterstilling og digterværd", som jeg har læst med stor glæde. Det samme gælder om *Fr. Rönnings*[164]) „Rationalismens tidsalder", af hvilken vi dog endnu kun have modtaget 1:ste del, som udkom i fjor. Præsten *R. Petersen*[165]), som tidligere har givet os tre ypperlige livsskildringer: „Henrik Steffens", — „Matthias Claudius og hans vennekreds", — „Georg Forster, et blad fra oplysnings- og revolutionstiden" samt leveret en udførlig „orienterende vejledning til H. C. Roedes oversættelse af Lessings „Nathan den vise", — har lige før jul givet os en udførlig skildring af „Thomas Kingo og hans samtid", som dog ikke tiltaler mig slet så meget. — Også er der begyndt at udkomme et „Dansk biografisk leksikon, som udgives af den dygtige *C. F. Bricka*[166]), men som jeg endnu, underligt nok, ikke kender meget til, uagtet man har sagt mig, at både jeg selv og flere af min slægt skulle have fundet plads i det. — Der var vistnok endnu flere ting at nævne, når jeg kun kendte dem, således et par dramatiske arbejder af *H. Drachmann,* af hvilke nok især „Der var engang — —" skal have gjort lykke, hvad dog endnu i höjere grad gælder om et par arbejder af *Gjellerup* om musernes kamp på Helikon. Jeg har ikke engang set disse to arbejder, men efter bladenes kritikker at dömme skulle de være mere end almindelig fortræffelige. Hvad der glæder mig mest, er, at både Drachmann og Gjellerup skulle fuldstændig have brudt med sin fortid. Det går tilbage med Brandes's tilhængere. Du hørte ham ikke, da han var i Helsingfors; ja, jeg har, mig vitterligt, aldrig hørt eller set ham, og tænker heller ikke at göre det.

Birkedal har holdt sit guldbryllup (4:de april), siden du var herovre, og han er endnu lige frisk og kraftig. Det samme er også Ploug, men han mistede for tretten måneder siden (6:te desb.) sin svigersön, overretssagfører Vilhelm Rode[167]), en ualmindelig dygtig og elskværdig mand på 54 år, der i en grad som

få nød alles tillid og agtelse. At min ungdomsven biskop Monrad[168]) er død, har du vist for længe siden set i bladene, måske også at en anden af mine ungdomsvenner, forhenværende minister Hall[169]), d. 1:ste desb. havde guldbryllup. Stakkel, vi sade 54 om brudebordet, men han var ikke med; han sad i et sideværelse, til hvilket dören nu og da stod åben. Som du ved, har han i åtte år været uhelbredelig legemlig syg og er nu tillige blind og meget tunghør; men hans ånd er frisk, og sit gamle lune har han endnu, kun er han mindre selvsikker.

Med vor politik står det fremdeles jammerlig til. Jeg kan ikke lide partinavnene „höjre" og „venstre" og er ikke trådt ind i noget af partierne, skönt min kone vil vide, at jeg er höjremand, hvad jeg nægter og stadig skændes med hende om. For mig er der kun to partier: forsvarsvenner og ikke-forsvarsvenner, og den eneste forening, i hvilken jeg er indtrådt, der er selvbeskatningens, i hvilken jeg endog indtrådte, inden den var fræmtrådt for dagens lys. Det, at *de fleste* selvbeskat-[nings]mænd ere såkaldte höjremænd (dog *ikke alle,* ti der findes også såkaldte venstremænd iblandt dem), det er *det* min kone hænger sin hat på, og *det,* at jeg ved Garderhöjsfortets indvielse fræmsagde et digt, og atter vid Gammelmosegårdsfortets indvielse fræmsagde et andet, har sagtens gjort, at „venstremændene" se sin fjende i mig, så meget mere, som bægge digtene gjorde en uvæntet lykke. Intet af dem var af mig beregnet på at skulle synges, og dog er der sat melodi til dem bægge, til det förste endog hele syv melodier (af hvilke dog nok kun de fire ere blevne trykte), og det synges nu så godt som til ethvært forsvarsmøde. Af de fire trykte melodier har jeg kun en ved hånden, og den er af en præst, en af mine brodersönner[170]). Den skal være ret smuk, siger man (jeg har kun flygtig hørt den en eneste gang), og derfor har jeg fået lyst til at sende din datter Eva den. Jeg håber, at hun vil være så venlig at modtage den som et minde om mig. — Jeg håber, at den skal komme hende til hænde, skönt man vil herovre påstå, at sådanne tryksager ikke skulle gå helt sikkert i Finland. Nu — skulde den ikke nå sin adresse, vilde ulykken da heller ikke være stor. — Denne mistillid bringer mig i øvrigt til at spörge: min sön lægen udgav i fjor en samling grundlovssange,

af hvilken han sendte dig et eksemplar i et åbent omslag; modtog du nogen tid dette? Modtog du det ikke, skal du dog vide, at han havde tiltænkt dig det, og at jeg opgav ham adressen.

Det er underligt med mig: også i vinter drömmer jeg om at skulle gæste Finland til sommer, *uagtet* jeg har en følelse af, at jeg næppe oplever sommeren, og *uagtet* jeg kan sige mig selv, at, selv om jeg skulde opleve den, vilde jeg dog næppe få råd til at göre rejsen, da det ikke er hvært år, at man giver mig et rejsestipendium, som da jeg fyldte de syvti. Men det skader jo aldrig at have sådanne drömme; man har altid glæden af dem. Men hils nu Finland så kærlig fra mig, först og fræmst dig selv, så dine døtre, så lektor Heikel og professor Palmén (du må gærne sige dem bægge, at jeg godt mindes, at jeg i år og dag har skyldt dem brev, og at det med Guds hjælp også skal komme, *hvis* jeg lever. Især skammer jeg mig over, at jeg *ikke* har takket prof. Palmén for hans anmærkninger ved min sidste bog, som jeg dog blev meget glad for); og endelig må du hilse gamle magister Schauman, hvis han endnu lever.

Og hermed farvel, kære ven! Gud give dig og os alle et glædeligt og velsignet nyår! Det så en tid ud til, at hele Europa skulde stå i lys lue; måtte dog ved Guds nåde den vilde brandfakkel være slukket, så den hværken skal hjemsøge eders eller vore kyster! Og det nyår, som — vil Gud — på lördag gryr for dig selv personlig, måtte det blive glædeligt, virksomt og velsignet for dig! og igennem dig for hele din slægt og — os alle! Men du skriver i dit sidste brev intet om de arbejder, du har for, intet om den bog, som *jeg* har givet navnet „*Vårt folk*", intet om det sjette bind af „Fæltskærarns berættelser", intet om „bibelhistorien" osv. Når du skriver igen, så glem ikke, hvad du har at meddele mig om disse arbejder.

Jeg vil ikke trøtte dig længer med mit skriveri. Gudsfred og levvel! Endnu engang: hils Eva og Tojna!

Din gamle ven

Frederik Barfod.

F. Barfod.

Björkudden 21 Maj 1888.

Gamle gode Vän!

Jag mottog ganska riktigt och med tack i mitt hjerta ditt kärkomna bref af d. 8 Januari på min 70:de födelsedag. Det hade ganska visst blifvit besvaradt förr, om icke en liten hake kommit emellan. Jag ville ju sända mitt kort åt lilla Hulda och hade inga sådana qvar — beställde af fotografen, men var icke nöjd med de nya korten — var fåfäng nog att finna de nya korten för gamla — och så gingo månader tysta förbi. Jag sänder nu i medföljande korsband åt Hulda ett kort, som är några år äldre i tiden och yngre i ansigtet — det kära barnet må minnas mig så. Säg henne, att när hon sof i min famn, var hon mitt barn och jag håller af henne som min egen lilla flicka. Jag skall säga dig, gamle farfar, att det är en stor ära för oss, när ett barn, som vi se första gången, somnar på vårt knä. Det är ett oskrymtadt förtroende, och det går oss till hjertat, det är så sällan vi möta ett sådant hos andra än barnen. Jag bevarar ännu ett hjertegodt intryck från din sons hem och alla de dina der. Du har rätt: när Gud vill gifva sin bästa jordiska gåfva, så gifver han oss kärleken i ett godt hem.

Vid våra år borde man ej länge uppskjuta att betala tacksamhetsskulder. H. C. Andersen[171]) hade sändt mig sina Eventyr med några varmt vänskapliga ord, och jag ville tacka honom, men det dröjde, och så kom underrättelsen, att han gått bort ur tiden. Och så blef mit dröjsmål en törntagg i samvetet.

Käre Barfod, jag hoppas till Gud, att du är vid helsan och får fullända din Danmarks historia från 1536 till 1670. Detta är en länk i den mission, till hvilken du blifvit kallad, och när du börjat ditt arbete i Hans namn, som råder öfver lifvet och döden, skall han äfven gifva dig kraften och tiden att afsluta det. Den skatt af erfarenhet i detaljen, som en gammal häfdatecknare samlat i många år, kan aldrig fullt ersättas af en yngre, hvilken får göra arbetet om från början. Icke nog, att en yngre finner historiens trådar trassliga, der den erfarne gamle redan utredt dem klara; han måste ännu lefva sig in i

de personligheter han framställer, — dem, hvilka den gamle forskaren redan har utransakat till hjertegrunden. — Menniskan står så ofta bortskymd bakom sina för häfden synliga handlingar, och dock blir utan henne historien aldrig fullt sann. — Jag har nu arbetat mig in i Sveriges Kristina, som förblifvit en gåta. Det är icke historia, det är hvad de unge målarne kalla „ett studiehufvud“ — men der börjar dock gåtan att klarna.

Jag beundrar en man, som vid din ålder kan arbeta 11 timmar på dygnet. Detta är ock en Guds gåfva. Så regelbundet har jag aldrig lefvat. Som yngre arbetade också jag inpå nätterna; nu går det ej mer, jag kan ej arbeta vid eldsljus, har derför den mörka årstiden knappt mer än 5 timmars arbetstid, den ljusare årstiden 7 à 8. Resten af dagen är jag ute eller låter mina döttrar läsa högt. Detta är följden af att i unga år anstränga ögon, som dock varit starkt byggda af Mästaren.

Jag gick till den 14 Januari så frimodig som en skolepilt. Jag tänkte: Gud har sparat en qvarlefva af de ideala makternas förkämpar under förgångna decennier; de må säga hvad de vilja, det gäller hela min tid och icke mig. Men när jag kände mig stå inför hela mitt land, en stor del af Sverige, stycken af Danmark, stycken af Norge och inför Finlands mödrar, som sände mig adresser och blommor, då kände jag mig så ringa, som aldrig förr; då tänkte jag: min Gud, behöfs det så litet för att bäras på armarna af ett folk! Motsägelsen mellan verket och priset, mellan folket och arbetaren — en bland så många — var för stor. Jag kände mig under en förkrossande tyngd, intill dess jag dagen derpå, i kyrkan, reducerades åter till mitt rätta mått, en fattig syndare inför min Gud. Se, der är vår ära, Barfod! Allt annat är dagens vind. Men kärleken må vi ju taga tacksamt emot; — *den* tynger icke, den upprättar i lifvets kamp vårt sjunkande mod.

För resten, hvad mig angår, kan jag af Guds nåd på mig tillämpa Taciti uttryck[172]) om finnarne; „rem difficillimam adsecuti sunt, ut illis ne voto quidem opus esset“. Jag har fått så mycket, att för mig återstår intet jordiskt mera att bedja om; jag beder blott om Guds rike i oss och i verlden.

Den synliga kyrkan, statskyrkan kämpar nu hos oss en hård kamp, snart för lifvet, ehuru den har folkets stora flertal

bestämdt för sig. Alla dess fogningar knaka. Må den utgå reformerad ur striden. Dissenterlagsförslaget framgick ur en kompromiss; adel och borgare sade: mer liberalt! Prester och bönder svarade: nej, mera konservativt! Lagen hänger nu på en fin tråd: utskottet föreslår att godkänna regeringens kompromissförslag, och *kanske* blir det godkändt. I alla händelser innebär det de grundvilkor du uppställer för trosfriheten: full samvetsfrihet, men de, som utgå ur statskyrkan, böra bilda egna församlingar, som icke strida mot lag och sed. — Här har uppstått en längre syftande förening för religionsfrihet, hvilken yrkar på lika rätt för atheismen, judendomen, muhamedanismen, buddhismen. Dess stadgar ha icke vunnit styrelsens sanktion.

Märkeligt är det öppna utrotningskrig, som nu föres i Sverige (kanske också i Danmark) mot kristendomen. Det är sorgligt; men hellre detta, än den smygande, hycklande otron.

Vår nya strafflag är antagen af ständerna, men der är en hake. Lagförslaget stadgar för uppsåteligt mord „dödsstraff eller lifstids tukthus". Adel och borgare svara: *endast tukthus*. Prester och borgare säga: *dödsstraff eller tukthus*. Om två stånd votera för, två emot, förfaller den nya lagen och den gamla står qvar med endast dödsstraff. Nästa vecka, då landtdagen afslutas, får man bevitna utgången. Äfven de fleste, som voterat mot dödsstraffet, ha nödgats godkänna det af politiska skäl för attentat mot kejsaren eller hans familj.

Presterne äro de mest reaktionäre vid denna landtdag. De ha bl. a. afslagit diktaregagen och qvinnans fria tillträde till universitetet. Bönderne godkände båda dessa förslag. Det senare gick igenom.

Björnstjerne Björnson[173]) med fru har varit i Helsingfors och blifvit mycket firad på några håll, men klandrad af andra för hans ställning till kristendomen. Han har talat här för likställighet mellan man och qvinna i fordran på sedligt lif, och detta har gjort, att äfven jag gått med i hyllningen. En skalds bästa verk, det är skalden sjelf; — „ett styckes förtjenst är dess mening", säger Thorild[174]); — resten må räknas till mensklig svaghet och glömmas.

Tack för allt, som du meddelar mig om Danmark och om dig sjelf! Kjöbenhavn är nu midtupp i den stora udstillingen.

Mina döttrar ville gerna till Kjöbenhavn; jag är icke så nysgirig, — jag flyr hellre från stora folksamlingar. Det är rörande vänligt, att du ännu tänker på en resa till Finland. Vi hade så litet att bjuda dig sist. — Min dotter Eva helsar och tackar kärligen för de två vackra visorna, som hon riktigt emottagit. Det är mitt fel, att hennes tack kommer så sent. Jag är ock förlägen, att jag ej förr tackat Doktor Barfod för de dikter han sände mig. Säg honom, att de äro för mig ett kärt minne af honom och Danmark. Der är i dem just det, som jag ställer högst i lifvet: Gud och fädernes land. Framför min aktningsfulla och kärliga helsning till fru Barfod och hela din familj, äfven kapten Latour och hans maka. Gud välsigne dig och eder alla!

Vänligt och trofast

Z. T..

Också vi följa med aktning och deltagande kejsar Frederik III:s[175]) öde, önskande att Gud må bevara honom för Europas fred. Alexander III[176]) har inköpt en fiskarestuga vid Kymmene elf i Finland för att der fiska laxar. Han och Dagmar besöka ju alla somrar i Juli sydfinska kusten, deltaga i folkets fiske och besöka fattiga stugor mycket enkelt och hjertligt. Den 6 Maj invigde vi Runebergs grafvård i Borgå. Der voro kransar och deputationer från hela landet. — Nu under pingsten har Björkudden hvimlat af ungdom. Mina äldre barnabarn vandrade hit från Borgå och medförde skolkamrater. Carl Ploug sände mig en dikt d. 14 Jan.[177]) Jag har sändt honom en annan tilbaka.

Danmarks försvar går dock framåt! Om tio år skall man förundra sig öfver att det någonsin kunnat möta motstånd af Danmarks egna söner!

Hermed ender, så vidt bekendt, brevvekslingen mellem Zacharias Topelius og Frederik Barfod, og det til trods for, at de bægge, som tidligere nævnt, levede en del år derefter. Gud lod dem nemlig af sin nåde ikke blot opnå støvets år, men han bevarede dem bægge udover de 80. Da Barfod $^{7}/_{4}$ 1891 fyldte 80 år, mødte Carl Ploug som ordfører for en deputation, der udtalte ønske om at lade ham male, for at dette billede engang kunde få plads på det nationalhistoriske musæum på Frederiksborg slot. Og skønt Barfod indvendte, at han slet ikke var værdig til at komme til Frederiksborg, blev det dog udført, idet maleren Siegumfeldt det følgende efterår udførte det maleri, som nu har sin plads på det nævnte musæum. Men 5 år efter ved midsommertide $^{15}/_{6}$ 1896 lukkede han sine øjne i troen på sin frelser. „Det er dejligt at være gammel", sagde han engang, „når man kun har fred med Gud og fred med sig selv, ser en flok af lykkelige børn og børnebørn omkring sig, har troen på det evige liv og — mærker stadig, hvorledes Guds engel rykker os nærmere og nærmere". I den sidste tid af sit liv måtte han holde sengen, men var fuldstændig åndsfrisk. Henimod midten af juni var det dog tydeligt, at døden nærmede sig, og hans børn og børnebørn samledes derfor hyppig om ham. Det var en gribende stund, da han som en gammel patriark, glad i troen, modtog den hellige nadver. De sidste ord, han sagde i denne verden, var: „Jeg er ikke bange for Vorherre, — hører I det børn! — jeg er ikke bange for Vorherre". Han har engang sammenfattet sit hele liv i følgende ord: „Jeg har uden egen fortjeneste levet et usigeligt lykkeligt liv, da Gud i stort og småt har været mig uendelig god og ikke mindst deri, at han har ladet mig se, at enhver sorg og skuffelse, som jeg mente at have lidt, var kun et nyt udslag af hans forbarmende nåde".

Topelius overlevede ham i knapt 2 år. Sine sidste 20 år, ligefra han tog sin afsked som professor, levede han, som allerede nævnt, på sit skønne landsted, Björkudden. Han følte sig usigelig lykkelig i sit hjem, omgivet

af børn og børnebørn, venner og kendinger. Han havde engang ($^{30}/_{12}$ 87) skrevet til Barfod:

„Björkudden med barn och barnabarn står fortfarande under englavakt. Vår gemensamma jul har firats i Borgå några steg från Runebergs graf, nyåret firas här. Vi bo i Guds kärlek, och Herren är vår herde."

Her fejredes hans 70 årige fødselsdag, og her hyldedes han i endnu højere grad, da han $^{14}/_{1}$ 98 fyldte de 80. For den almindelige bevidsthed stod han som den sidste repræsentant for den finske literære storhedstid, og man havde på følelsen, som hans navn var et værn, så længe han levede, mod de tunge tider, som truede. Sin tak bragte han gennem en i landets blade offentliggjort Aftonhälsning, hvori det bl. a. hedder:

Jag står i lifvets sena aftontimmar öfverhöljd med blommor, lagrar och vänskap från hela mitt land, från Sverige, Norge och Danmark. Huru många, många ha icke arbetat mer än jag i de goda makternas tjenst, och aldrig har en ljusstråle af allmännare erkännande belyst deras lif i skuggan . . . Mitt lifsarbete har varit styckeverk, frön i vinden. Gud allena tillkommer äran, om något af dem slagit rot . . . Jag nedlägger tacksam mina förgängliga lagrar inför Honom, som gifvit mig allt.

Denne hilsen blev den sidste. Den er dagtegnet $^{24}/_{1}$ 1898, men allerede d. 13 febr. måtte han søge sengen og d. 12:te marts udåndede han. „Ännu i det sista hade han genom fönstret i den månljusa natten därute kunnat varsna björken och stjärnan, som vinkade hän mot fadershuset".

Anmærkninger.

[1]) Johan Ludvig Runeberg (1804—77), finsk digter.

[2]) „Ljungblommor" og „Nya blad". De bærer påskriften: Till Fredr. Barfod aktningsfullt Z. Topelius. Helsingfors 1 Juli 1881. De ejes nu af meddeleren af disse breve.

[3]) Hans Peter Gote Birkedal Barfod (1843—), læge på Frederiksberg, dr. med.

[4]) Sir Walter Scott (1771—1832), skotsk digter og historisk forfatter.

[5]) Bernhard Severin Ingemann (1789—1862), dansk digter.

[6]) Autografen, der var bestemt for meddeleren af disse breve, indeholder følgende: „Strid för sanningen intill döden, så skall Herren Gud strida för dig.

Syr. 4: 28.

Björkudden 20 Juli 1881,

Z. Topelius."

Fotografiet, der også ejes af meddeleren af disse breve, bærer påskriften: Till Frederik Barfod, Kiöbenhavn, Helsning från Finland. Björkudden 20 Juli 1881. Z. Topelius.

[7]) Barfod deltog i mødet i litteratursälskapet, men ikke i festmiddagen samme dag, da han ikke havde forstået, at han var indbudt.

[8]) Frederik Nannestad Wexelsen (1818—96), norsk præst.

[9]) Lars Frederik Barfod Dornonville de la Cour (1869—), cand. mag., lærer ved Grundtvigs højskole og Landboskolen ved Lyngby.

[10]) Jørgen Carl la Cour (1838—98), kaptejn, landboskoleforstander, præsident i det kgl. da. landhusholdningsselskab, og Agate Johanne Gote Birkedal la Cour, f. Barfod (1845—).

[11]) Frans Viktor Heikel (1842—), overlærer i gymnastik ved Helsingfors universitet, professor.

[12]) Berndt Otto Schauman (1821—95), intendent ved konstföreningens samlinger i Helsingfors.

[13]) Nikolai Frederik Severin Grundtvig Gote Birkedal Barfod (1848 —), præst i Flade-Dråby på Mors 1881—84, nu i Gelsted-Rørup på Fyn.

[14]) Ledsagede hvad der hidtil var udkommet i dansk oversættelse af „Fältskärns berättelser".

[15]) Brevskriveren husker her fejl; det var d. 10:de august.

[16]) Peter Andreas Fenger (1799—1878), dansk præst.

[17]) Nikolai Frederik Severin Grundtvig (1783—1872), dansk digter, historiker og præst.

[18]) Kalle, en gave i sang til det Forenede Velgörenhedsselskabs Basar, København 1866.

En skærv i sang til basaren for Norrlændingerne, København 1867.

Palle, en gave i sang til basaren for Vesterbros asyl, København 1869.

Falle, en gave i sang til basaren for Vesterbros kirke, København 1870.

[19]) Trykt med titlerne: Vor höjtid I—VI.

[20]) Hans Andreas Rosendahl (1845—68), stud. theol., forlovet 68 med Frederik Barfods yngste datter Kristine Sjarlotte Gote Birkedal Barfod (1852—77).

[21]) Hulda Kristine Nielsen Birkedal Barfod (1850—78), gift med cand. mag. (nu professor) Poul la Cour (1846—) og ovennævnte Kristine Sjarlotte Gote Birkedal Barfod (1852—77), gift med forpagter (nu proprietair) Peter Holger Magarus Kristian la Cour (1852—).

[22]) $^{11}/_{8}$ 1841 i Fuglebjærg kirke.

[23]) Rigmor Egternak Barfod (1882—), datter af Frederik Barfods yngste søn, organist i Svendborg (nu ved Marmorkirken i Kbhvn) Ludvig Harbo Gote Birkedal Barfod (1850—).

[24]) Albert Gustaf Aristides Edelfelt (1854—1905), finsk maler. Han vandt 1882 parisersalonens medalie af 2:den klasse for sit maleri „Gudstjänst i skärgården“, der dernæst indkøbtes af den franske stat til Luxembourggalleriet i Paris.

[25]) Anders Fryxell (1795—1881), svensk historieforsker og præst, forfatter af „Berättelser ur svenska historien, til ungdomens tjenst utgifna“, 46 dele (1823—79).

[26]) Erik Gustaf Geijer (1783—1847), svensk historieskriver og digter, professor ved Upsala universitet.

[27]) Jacob Brønnum Scavenius Estrups ministerium (1875—94).

[28]) Alexander III (1845—94), kejser i Rusland og storfyrste i Finland (1881—94).

[29]) Holger Henrik Herholdt Drachmann (1846—1908), Karl Adolph Gjellerup (1857—), Jens Peter Jacobsen (1847—85), Sophus Christian Frederik Schandorph (1836—1901), danske digtere.

[30]) Carl Parmo Ploug (1813—94), Hans Vilhelm Kaalund (1818—85), Christian Knud Frederik Molbech (1821—88), Ernst Christian Richardt (1831—92), danske digtere.

[31]) Caspar Peter Paludan-Müller (1805—82), dansk historiker, professor Rostgardianus i nordisk historie ved Københavns universitet.

[32]) Adolf Ditlev Jørgensen (1820—97), dansk historiker, rigsarkivar.

[33]) Ludvig Nicolaus Helveg (1818—83), dansk præst og kirkehistoriker.

[34]) Carl Frederik Vilhelm Mathildus Rosenberg (1829—85), literaturhistoriker, docent i dansk literatur ved Københavns universitet.

[35]) Johannes Christoffer Hagemann Reinhardt Steenstrup (1844—), historiker, professor Rostgardianus ved Københavns universitet.

[36]) Kristian Sofus August Erslev (1852—), historiker, professor i historie ved Københavns universitet.

[37]) Kristian Frederik Vilhelm Kroman (1846—), professor i filosofi ved Københavns universitet.

[38]) Hans Peter Jürgen Julius Thomsen (1826—), kemiker, professor emeritus i kemi ved Kbhvns universitet, gehejmekonferentsråd.

[39]) Elias Lönnrot (1802—84), forfatter, læge, professor i finsk sprog og literatur ved Helsingfors universitet, udgiver af Kalevala og Kanteletar.

[40]) Johan Vilhelm Snellman (1806—81), forfatter, professor i sædelære og videnskabernes system, senator.

[41]) Edvard Erslev (1824—92), geografisk forfatter.

[42]) Carl Adolf Agardh (1785—1859), svensk naturforsker, statsøkonom og teolog, biskop.

[43]) Albert Bonnier (1820—1900), svensk forlagsboghandler.

[44]) Bjørnstjerne Bjørnson (1832—), norsk digter.

[45]) Georg Zachris Yrjö-Koskinen (1830—1903), finsk politiker og videnskabsmand.

[46]) Toini Mathilda Topelius (1854—) og Eva Maria Topelius (1855—), gift 1901 med den svenske maler Johan Axel Gustaf Andersson Acke (1859—).

[47]) Christian Victor Bremer (1843—), dansk læge, professor.

[48]) Ledsagede 1:ste bind af „Fra det høje Nord".

[49]) Johan Ludvig Heiberg (1791—1860), dansk digter. Citatet, der egentlig skulde hedde: „Har det allerede varet saalænge, saa kan det vare Dyrehavstiden med", skriver sig fra Recensenten og Dyret (1826).

[50]) se anmærkning 10.

[51]) Frederik Kristian Nielsen (1846—07), kirkehistoriker, professor ved Københavns universitet; død som biskop i Århus.

[52]) Hans Lassen Martensen (1804—84), Sællands biskop.

[53]) Svend Hersleb Grundtvig (1824—83), sprogmand og literaturhistoriker, docent ved Københavns universitet, udgiver af Danmarks gamle folkeviser.

[54]) August Andreas Jerndorff (1846—), kunstmaler.

[55]) Karl Otto Alexander friherre Munck (1853—), nu proprietair til Erkkylä.

[56]) Karl Anton Wetterbergh (1804—89), svensk digter; kendt under navnet „onkel Adam".

[57]) Christian Daa, skal være Ludvig Kristensen Daa (1809—77), norsk historisk forfatter, professor ved Kristiania universitet.

[58]) Dorothea Selboe, lærerinde i Bergen.

[59]) Ida Welhaven (1846—), ældste datter af digteren Johan Sebastian Cammermeyer Welhaven, lever i Kristiania.

[60]) Georg Weber (1808—88), tysk historiker, udgav 1857—80 Allgemeine Weltgeschichte i 15 bind.

[61]) Robert Castrén (1851—83), historisk forfatter, redaktør.

[62]) Johan Herman Edvard Bergh (1829—1903), jurist og historisk forfatter.

[63]) Henrik Ludvig Volrath Vogt (1817—89), overlærer ved Kristania katedralskole, bibelhistorisk forfatter.

[64]) Otto Frederik Vaupell (1823—99), officer, historisk forfatter.

[65]) Lovise Fenger (1846—), nu forstanderinde på Soldenfeldts stiftelse i København.

[66]) af den svenske maler Carl Larsson.

[67]) A. D. Jørgensen havde dog taget afgangseksamen (med udmærkelse) fra Flensborg latinskoles realklasser.

[68]) Skulde, som det fremgår af Topelius brev af 8/5 1883 være B. O. Schauman (se anm. 12).

[69]) Skulde, hvad også fremgår af Topelius brev af 9/5 83, være Råbergh (1838—), nu biskop.

[70]) Kaptejn Anstedt, skal være O. W. Andstén, fører af et dampskib mellem Helsingfors og Stockholm.

[71]) Lorens Frölich (1820—), dansk maler og tegner.

[72]) Mikael Topelius (1848—50), Topelius næstældste barn.

[73]) Johan Tserclaes Tilly (1559—1632), feltherre i trediveårskrigen.

[74]) 1631.

[75]) Maren Berg, f. Bertelsen (1836—06), gift med førstelærer på Bogø (senere folketingets formand) Christen Berg (1829—1901).

[76]) Aline Råbergh, f. von Rosenkampff (1844—1887).

[77]) Augusta von Rosenkampff (1842—).

[78]) 27:de maj 1883.

[79]) Aleksander III (1845—94), kejser af Rusland (1881—94), ægtede 1866 prinsesse Dagmar af Danmark (1847—).

[80]) Ivan Sergejevitsch Turgenjeff (1818—83), russisk digter. — Citatet er hentet fra „Røg", hvori der findes følgende linjer: „Røg, Røg!" gentog han [ɔ: Litvinov] flere Gange, . . . og pludselig forekom Alt ham som Røg — Alting, hans eget Liv, det russiske Folks Liv . . . alt Menneskeligt, men navnlig alt Russisk". (se Ivan Turgenjeff: Røg, på Dansk ved Vilhelm Møller, Kbh. 1874 s. 321).

[81]) se Anm. 12.

[82]) se Anm. 21.

[83]) se Anm. 10.

[84]) Vilhelm Birkedal Barfod Dornonville de la Cour (1883—), stud. mag.

[85]) Helga Barfred Barfod (1884—), datter af sognepræst i Flade på Mors (nu i Gelsted på Fyn) Nikolaj Frederik Severin Grundtvig Gote Birkedal Barfod (1848—), gift 1874 med Anne Marie Barfred (1850—).

[86]) se Anm. 10.

[87]) Landboskolen ved Lyngby, grundlagt 1867.

[88]) se Anm. 13.

[89]) Hjørlunde på Sælland.

[90]) Beate Ferdinandine Winther (1854—), gift med Barfods yngste søn, organist Ludvig Birkedal-Barfod (1850—), se Anm. 23.

[91]) Caroline Amalie (1796—1881), dronning af Danmark (1839—48),

formælet 1815 med prins Christian Frederik, den senere kong Christian VIII (1786—1848), konge af Danmark (1839—48). Barfods Afhandling findes trykt i Diakonissestiftelsens almanak 1884.

[92]) Ernst Frederik Vilhelm v. d. Recke (1848—), dansk digter.

[93]) Schiøller Parelius Vilhelm Birkedal (1809—1892), dansk præst, broder til Frederik Barfods hustru.

[94]) Jørgen Callisen (eller Georgius Calixtus) (1586—1656), dansk theolog.

[95]) Vort Forsvar $^{3}/_{6}$ 1883.

[96]) Archimedes (287—212 f. Chr.), græsk fysiker og matematiker.

[97]) Jacob Ludvig Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809—47), tysk komponist.

[98]) se Anm. 13.

[99]) se Anm. 46.

[100]) Fredrik Cygnæus (1807—81), professor i æstetik og moderne literatur ved universitetet i Helsingfors.

[101]) Aina Sofia Topelius (1846—), gift 1867 med filosofimagister (senere lektor) Berndt Axel Nyberg.

[102]) se Anm. 46.

[103]) se Anm. 46.

[104]) ved forordningen af 29 december 1883.

[105]) ved at nægte stortingsbeslutningen om statsrådernes adgang til stortingsforhandlingerne sanktion.

[106]) Henrik Ibsen (1828—1906), norsk digter. Der hentydes til En folkefjende 4 akt, se Semlede værker VII, 133.

[107]) Skal være Caroline Amalie; se Anm 91.

[108]) Carl Fredrik Berndt von Bergen (1838—93), svensk forfatter.

[109]) se Anm. 57.

[110]) Kristiansborg slot brændte $^{3}/_{10}$ 1884.

[111]) Peter Mariager (1827—94), dansk journalist og forfatter.

[112]) Christian Barnekow (1837—), dansk komponist.

[113]) Läsning för barn, VI: Visor och sagor.

[114]) Khartum, den tidligere hovedstad i ægyptisk Sudan. Under mahdioprøret blev den forsvaret af general Charles George Gordon (1833—85), der her fandt sin død $^{26}/_{1}$ 1885.

[115]) Gudrun Ostenfeld Barfod (1875—), datter af Barfods ældste søn, dr. med. H. P. B. Barfod, nu gift med proprietair Poul Barfod Dornonville de la Cour (1870—) til Brede ladegård ved Lyngby.

[116]) Friherre Ernst Gustaf Palmén (1849—), professor i finsk russisk og nordisk historie ved Helsingfors universitet.

[117]) se Anm. 10.

[118]) Berlingske tidende $^{21}/_{1}$ 1885 (aftennummer).

[119]) Bertel Thorvaldsen (1770—1844), dansk billedhugger; Bisættelsen fandt sted i Frue kirke $^{30}/_{3}$ 1844, begravelsen $^{6}/_{9}$ 1848 i Thorvaldsens musæums gård.

[120]) Adam Gottlob Oehlenschläger (1779—1850), dansk digter.

[121]) se Anm. 17.

122) se Anm. 3.

123) skal være *6* marts.

124) Jakob Edvard August Grönblad (1814—65), docent i historie ved Helsingfors universitet.

125) skal være Bianco Lunos trykkeri.

126) Johan Esaias Waaranen (1838—68), docent i historie ved Helsingfors universitet.

127) Herman Joachim Bang (1857—), dansk forfatter.

128) Benjamin Disraeli jarl af Beaconsfield (1804—81), engelsk statsmand og romanforfatter.

129) Läsning för barn. Den norske udgave hedder Læsning for børn. Efter Zacharias Topelius ved Nordahl Rolfsen.

130) Hulda Kristine Nielsen Birkedal Barfod la Cour (1850—78), se Anm. 21.

131) Christian Jürgensen (1846—), læge i København, professor.

132) se Anm. 90.

133) Edit Egternak Barfod (1886—), datter af Barfods yngste søn, organist Ludvig Harbo Birkedal Barfod, se Anm. 23.

134) Carl Vilhelm Skovgaard Ostenfeld (1875—), overretssagfører i Kbhvn.

135)

136) Danevirkes rømning fandt sted $^{5}/_{2}$ 1864.

137) Garderhøjfortet, nord for København.

138) Hans Rasmussen (1851—), overlærer ved borgerskolen i Sakskøbing.

139) Hulda Charlotte Ostenfeld Barfod (1881—), datter af Barfods ældste søn, dr. med H. P. B. Barford, se Anm. 3.

140) Elverhøj af J. L. Heiberg med musik af Fr. Kuhlau.

141) Antoine Auguste Bournonville (1805—79), dansk balletmester og balletkomponist.

142) se Anm. 101.

143) Dr. med. H. P. B. Barfods tre døtre Gudrun (se Anm. 115), Emilie Birkedal Ostenfeld Barfod (1878—) og Hulda (se anm. 139) og 3 sønner, Knud Ostenfeld Barfod (1869—), tandlæge i København, Olaf Ostenfeld Barfod (1871—), grosserer i København og Agner Ostenfeld Barfod (1873—), proprietair til Storgaarden ved Haslev.

144) Carl Gustaf Santesson (1819—86), svensk kirurg.

145) Fædrelandets forsvar 16 april 1886.

146) Helena (Nelly) Mathilda Brodersen, f. Heikel (1849—), gift 1874 med læge Johannes Nikolaj Brodersen i Lyngby.

147) Berglingske tidende $^{17}/_{11}$ 1886.

148) Berglingske tidende.

149) Fru Agate la Cour, se Anm. 10.

150) Otto Eduard Leopold v. Bismarck, hertug af Lauenburg (1815—1898), tysk statsmand.

151) Ferdinand, vicomte de Lesseps (1805—94), fransk kanalbygger.

152) Adolf Erik friherre Nordenskiöld (1832—1901), svensk polarforsker.

153) Brevskriveren har glemt sit brev af $^{3}/_{1}$ 1887.

154) se Anm. 57.

155) Arnold Gamél (1848—), læge i København.

156) Georg Morris Cohen Brandes (1842—), dansk æstetiker og literaturhistoriker.

157) på Borgå kirkegård.

158) Brevet fra Topelius, som Barfod modtog 11:te maj, har ikke kunnet findes.

159) Komtesse Thusnelde Moltkes pigeskole og frk Pouline Lønborgs pigeskole.

160) Georg Sophus Frederik Schepelern (1839—1900), dansk præst.

161) Hardenack Otto Conrad Laub (1805—82), dansk biskop.

162) Frederik Ludvig Mynster (1811—85), dansk forfatter og oversætter.

163) Jens Nørregaard (1838—), dr. phil., højskoleforstander.

164) Frederik Rønning (1851—), dr. phil., literaturhistoriker.

165) Richard Petersen (1838—), præst og historisk forfatter.

166) Carl Frederik Bricka (1845—1903), dr. phil., rigsarkivar.

167) Vilhelm Middelthon Rode (1832—86), overretsprokurator.

168) Ditlev Gothard Monrad (1811—87), biskop.

169) Carl Christian Hall (1812—88), dansk statsmand.

170) Gustav Oluf Valdemar Barfod (1848—), præst.

171) Hans Christian Andersen (1805—1875), digter.

172) Cornelius Tacitus (54—120), romersk historieskriver. Citatet er hentet fra Germania cap. 46.

173) Bjørnstjerne Bjørnson, se Anm. 44.

174) Thomas Thorild (1759—1808), svensk digter og filosof.

175) Frederik III (1831—88), tysk kejser (marts—juni 1888).

176) Alexander III, se Anm. 79.

Som meddelt i forordet foreligger brevene her i den form, de har fra brevskriverens hånd. Jeg har kun tilladt mig et par steder, hvor en vitterlig fejlstavning havde fundet sted, at rette denne; ellers har jeg til de mindste enkeltheder fulgt brevenes retskrivning. Måske kan der indvendes noget derimod, men jeg mener ikke desto mindre at kunne forsvare det, selvom der derved undertiden er fremkommen ulige stavemåder af samme ord. Hvad anmærkningerne angår er de udarbejdede med både finske og danske læsere for øje; desværre er de på visse punkter ikke så fyldige, som ønskeligt var, ligesom der er enkelte oplysninger, jeg ikke har kunnet give.

Timmermansorden och dess medlemmar i Finland.[1]

Af K. G. Leinberg.

Bland de talrika ordenssällskap, som uppkommo i Sverige under senare hälften af 1700-talet har Timmermansorden såväl i afseende på dess resurser, som dess omfattning, varaktighet och verksamhet varit ett af de förnämsta.

Till sitt hufvudsyfte ett välgörenhetssällskap, har denna orden mycket gamla anor. Dess uppkomst förskrifver sig från England, där drottning Elisabet skall hafva stiftat densamma och hvarifrån den spriddes till angränsande länder. Konung Gustaf II Adolf skall såsom den första *svensk* blifvit i Worms intagen i Timmermansorden, hvilken allt ännu verkar både i Tyskland, Frankrike och Holland.

I Sverige infördes Timmermansorden 1760 af förre löjtnanten i rysk tjänst Jakob Leonhard Poppe (f. i Dorpat 1719), hvilken i Amsterdam erhållit rättighet att stifta Nordiska Timmermansorden såsom en gren af den förut sedan 1500-talet i England existerande och sedermera i Frankrike, Holland och Tyskland grundade liknämnda föreningen (Order of the carpenters). Här fick den sitt säte i Stockholm, hvarest orden sedermera den $^{6}/_{3}$ 1788 för 5,633 rdr 16 sk. specie (= 22,533 kr. 33 öre) inköpte den vidsträckta egendomen Eriksberg[2]) inom Östermalms försam-

---

[1]) Enär korrekturläsningen ombesörjts efter författarens nyss timade frånfälle och stilen i manuskriptet flerstädes är svårläst, hafva sannolikt fel icke helt och hållet kunnat undvikas.

[2]) Antagligen uppkallad efter förre egaren, trädgårdsmästaren Erik Lindbom, som torde ha bott där närmare 40 år.

ling. Därå inrättades den 1 november 1796 ordens hospital till betygande af undersåtlig glädje däröfver, att Gustaf IV Adolf på denna dag blef myndig och intog sina fäders konungatron. Anstalten stiftades för sådana, som i krig och vid byggnadsarbeten blifvit blesserade eller lemlästade och tillika voro alldeles utfattiga. Hospitalets förvaltning blef anförtrodd åt en direktion, som tillika är ordens förvaltningskommitté. Den består af ordförande, som är ordens stormästare, och sju ledamöter, hvilka senare för lifstiden väljas af ordens medlemmar och af hvilka en tillika är ordens skattmästare. Inom denna orden har stormästaren rätt att utse sin efterträdare. Ordens inkomster bestå af ledamotsafgifter, testamenten och gåfvomedel, arrende för en del af ordens egendom äfvensom en årlig kyrkokollekt. Genom donationer, tomtförsäljningar och andra inkomster har detta allt ännu existerande sällskap blifvit rikast af alla ordnar i Sverige. Endast i kontanter uppges den ega minst sex miljoner kronor. Under sommaren 1906 har Timmermansorden underhandlat om sina tomters försäljning mot en köpeskilling af mer än 5,600,000 kronor, härvid dock undantagande ett större område för ordens eget behof. Köparens anbud blef dock till sist afslaget.

Till sin organisation har Timmermansorden mycken likhet med Frimurarorden. Liksom denna förbinder äfven Timmermansorden sina medlemmar att hemlighålla, hvad vid sammanträden förekomma angående reception, ceremonier, lösen, tecken o. s. v. Den senares lokala afdelningar benämnas dock ej, såsom den förras, loger, utan „Hyddor". Dess årshögtid har firats den 13 mars. Enligt den för Sverige 1903 utgifna Timmermans Ordens matrikel räknar nämnda orden 12 grader, af hvilka Guvernörs- och Riddargraderna, XII—V, då hade tillsammans 497 och Arbetsgraderna, IV—I, 871 ledamöter, hvarutöfver funnos 32 tjänande bröder, inalles således 1,400 medlemmar. 1764 hade orden räknat 100 bröder.

Icke långt efter Timmermansordens öfverkomst till Sverige uppkom en filial af densamma i Finland, nämligen

inom garnisonen på Sveaborg. Den stiftades den 20 juli 1763 af löjtnanten, friherre Carl Fredrik Leijonhjelm, som härför erhållit fullmakt från moderhyddan i Stockholm, daterad den $^{18}/_{5}$ 1763, och namngafs blott med initialerna S:t C. F. T. H.

Enligt § 5 i protokollet från Finska Historiska Samfundets sammanträde den 13 december 1871 (Hist. Arkisto IV, sid. 141) hade någon tid förut till Finlands statsarkiv från framlidne krigsrådet Carl Petter Nybergs (f. 1766, † 1847) kvarlåtenskap erhållits en handskrift med titel „S:t C. F. T. H. Skuld och Qvittence Bok, upprättad efter Qvartals Capitlets Beslut d. 29 Julij 1771“. Beträffande denna i Statsarkivet ännu befintliga handskrift, hvilken är väl inbunden i läderband och till stor del vackert präntad, uttalades vid Samfundets bemälda möte af doktor Bomansson några antaganden, som numera visat sig vara ohållbara. Såsom alldeles afgjordt angafs boken vara Frimurarebrödraskapets på Sveaborg matrikel, hvars signatur förmodades kunna uttydas såsom: „Sankt Christophers (?) Fattiga Tempel Hydda“.

Jämte det af undert:s „Bidrag till Frimureriets i Finland Historia“ (Svenska Litteratursällskapets Förhandlingar och Uppsatser 19) tydligen framgår, att någon frimurareloge icke funnits på Sveaborg, är det nu möjligt att lämna den rätta tydningen till ofvannämnda mysteriösa signatur, hvilken helt enkelt betyder: *Sankt Caroli Finska Timmermans Hydda.* Sitt namn hade denna, såsom också andra Timmermansordens filialer, efter sin stiftare.

Förenämnda matrikel, som sträcker sig från den 20 juli 1763 till och med den 21 april 1786, upptager i ordningsföljd 313 ledamöter af den Sveaborgska hyddan, men dessa äro långt ifrån alla. Däremot förvaras i Kungliga Biblioteket i Stockholm en af C. U. af Klercker upprättad fullständig förteckning öfver samma hyddas medlemmar såväl som öfver en annan i Åbo samtidigt befintlig filials ledamöter. Vid jämförande med den Klerckerska förteckningen framgår tydligen, att orsaken därtill att förstnämnda kvittensboks förande afstannat 1786 med recipierade N:o

313, varit den, att därefter under flera år framåt några nya medlemmar icke intogos i S:t Caroli hydda på Sveaborg, där sedermera N:o 314 recipierades först 1791. Doktor Bomanssons antagande på anförda ställe i Historiallinen Arkisto beträffande det totala upphörandet af den förmenta frimurarelogen vid den tidpunkt, då anteckningarna i ännämnda Skuld och Qvittence Bok upphöra, och hans förmodanden angående orsakerna härtill, äro följaktligen alldeles ohållbara.

Beträffande författaren till den i Kungl. Biblioteket förvarade fullständiga matrikeln må här nämnas, att *Carl Ulrik af Klercker,* en son till den i Fänrik Ståls Sägner med ära nämnde „gamle Klercker", var född 1778, blef sergeant vid arméns flottas finska eskader 1781, fänrik därstädes 1785, löjtnant i armén 1796 och vid flottan 1797, kapten 1808, major 1810, s. å. tillika med fadern upphöjd i friherrligt stånd, ledamot af krigsvetenskapsakademin 1815, öfverstelöjtnant 1823, därefter ännu kommendör vid kungl. maj:ts flotta samt afled i Stockholm 1828 och begrofs vid Jakobs kyrka. Han har efterlämnat en mängd personhistoriska anteckningar.

Förenämnda af Klercker upprättade matrikel, upptagande ett aflångt smalt folioband, innehåller tvenne afdelningar, den förra hänförande sig till S:t Caroli hydda på Sveaborg, den senare till S:t Axelii hydda i Åbo. Förteckningen öfver Sveaborgska hyddan, som sträcker sig intill Sveaborgs fall 1808 och sålunda omfattar inemot 45 år, upptager inalles 442 medlemmar, af hvilka den siste recipierades den 6 april 1807. Ett vida mindre antal ledamöter räknade S:t Axelii hydda i Åbo, som synes ha existerat blott en kort tid, i det att den stiftades den 22 februari 1777 och dess sista medlem, i ordningsföljden den 54:de, intogs i hyddan den 10 mars 1778.

Med den redan nämnda stiftaren af den Sveaborgska hyddan, löjtnanten friherre Carl Fredrik Leijonhjelm deltog i stiftelsen såsom „Medhjelpare" till byggnaden löjtnanten Knut Henrik Leijonhufvud och tillika med dessa tvenne

immatrikulerades, då hyddan öppnades den 20 juli 1763, sju andra medlemmar af det nya ordenssällskapet.

Såsom sin årsdag firade S:t Caroli hydda på Sveaborg den 13 mars. En tvåfaldig tideräkning synes varit antagen inom Timmermansorden, i det att åren räknades dels från syndafloden, dels från Kristi födelse. Årets månader hade säregna namn.

Liksom inom andra ordnar funnos äfven inom Timmermansordens finska afdelning särskilda successiva grader, hvilka, i början färre, i mån af den Sveaborgska hyddans utveckling ökades ända till 8, men därutöfver tillhörde de högre graderna moderhyddan i Stockholm.

Receptionsafgift erlades åtminstone till de 4 första graderna och utgjorde för första graden 26, för andra 16, för tredje 24, för fjerde 2 daler, allt silfvermynt. Af dessa belopp gingo hvarje gång 2 daler till enskild fattigkassa, hvartill sålunda hela reseptionsafgiften för 4:de graden var anslagen. Kvittenserna å receptionsafgifterna äro i ofvannämnda kvittensbok undertecknade af Eric Löfling och Joh. Chr. Stenhoff, senare af von Arbin och Kempfe. Gratis recipierades N:o 149 såsom präst och N:o 313 såsom ordens arkitekt, hvarjämte en och annan medlem på ordensdagen den 13 mars utan vidare utnämndes till närmast högre grad äfvensom någon förtjänt medlem stundom fick passera gratis genom flere grader, dock med iakttagande af att afgiften till fattigkassan erlades. Då två bröder förut voro ordensmedlemmar, recipierades den tredje brodern gratis.

Vid öfvergång till Sveaborgska hyddan från andra hyddor (Moderhyddan och S:t Georgs hyddan, bägge i Stockholm, samt S:t Axelii hydda i Åbo) mottogs recipienten i motsvarande eller ock i högre grad. Om mången finnes vid receptionen antecknadt, att han förut varit „Lärling“ eller „Gesäll“ eller „Nazir“ eller „Levit“ i S:t Georgs hydda. Vid inträdet i S:t Caroli hydda blef N:o 172 „naturaliserad“ såsom „Riddare af Svarta Bandet“ och N:o 273 såsom „Riddare af Gula Bandet“. N:o 101 naturaliserades såsom „Directeur“, N:ris 124 och 238 såsom „Öfvermästare“, N:ris 127 och 221 såsom „Mästare“, N:o 207 såsom „Gou-

verneur". Utanför ordningsgraderna ansågs den, hvilken vid intagningen mottogs såsom „Tjänstgörande Ismael" eller „Arbetande Ismaelit". Sådana voro till antalet icke få, och äfven desse upptogos i matrikeln.

Enligt matriklar, som förvaras i Timmermansordens arkiv i Stockholm och som benäget ställts till ref:s begagnande, voro den $^{13}/_{9}$ 1769 i S:t Caroli hydda på Sveaborg immatrikulerade 103 medlemmar, innefattande jämte föreståndaren 9 Riddare, 27 Öfvermästare, 17 Mästare, 11 Gesäller och 33 Lärlingar samt (utanför graderna) 5 Ismaeliter.

Den $^{9}/_{9}$ 1776 voro här immatrikulerade 220 medlemmar, sålunda graderade: 10 Riddare af Hvita Bandet, 21 Riddare af Gula Bandet, 11 Riddare af Svarta Bandet, 42 Öfvermästare, 40 Mästare, 22 Gesäller, 62 Lärlingar samt (utom graderna) 12 Ismaeliter.

Den $^{30}/_{11}$ 1791 var de immatrikulerades (såväl dödes som lefvandes) antal inalles 313, nämligen: 5 Guvernörer, 8 Riddare af Hvita Bandet och Röda korset, 21 Riddare af Gula Bandet och Dufvan, 21 Riddare af Svarta Bandet, 70 Öfvermästare, 58 Mästare, 36 Gesäller, 77 Lärlingar samt (utom graderna) 17 Tjänande. Sistnämnda förteckning är underskrifven af C. N. af Klercker, Constituerad Oldtmästare, Riddare af Dufvans orden, och kontrasignerad af Gab. Nyberg, H. T. Secreterare och Riddare af Svarta Bandet. Antalet immatrikulerade var således då ännu detsamma som matrikeln i Finlands statsarkiv upptager för den 21 april 1786.

Till och med maj månad 1798 hade immatrikulerats inalles 398 medlemmar, af hvilka nämnes främst Svenska Ordens Guvernör, öfversten Hans Wilhelm Gyllengranat samt för öfrigt: 5 Guvernörer, 9 Riddare af Hvita Bandet, 21 Riddare af Gula Bandet, 18 Riddare af Svarta Bandet, 101 Öfvermästare, 80 Mästare, 51 Gesäller, 85 Lärlingar samt (utom graderna) 27 Tjänande. — Under den tid hyddan på Sveaborg existerade, inskrefvos i densamma årligen nya medlemmar, utom under åren 1780, 1783, 1785, 1787 —1790, 1797, 1799, 1801, 1802 och 1808.

Liksom andra ordenssällskap, så saknade icke heller Timmermansorden på Sveaborg vissa utmärkelsetecken. Det enklaste synes ha varit en trekantig tjock mindre mässingsberlock med på ena sidan: en klubba, en yxa och en måttstock; på andra sidan: en såg och en linjal. Ett mera kompliceradt emblem, afsedt för ordens tredje grad, var en tjock stjärnformig mässingsplåt, med 5 à 5 ½ centimeters diameter, å hvars åtsida var en upphöjd cirkel midt på ett likformigt bredt åttauddigt Andreaskors. Inom cirkeln funnos ett vattenpass och en vinkelhake; å korsets armar voro afbildade en bila, en yxa, en såg och en passare; mellan korsändarna voro fyra kronor: den öfversta en hertiglig krona med solstrålar inunder, de tre öfriga adelskronor med en liten stjärna under hvarje. Å emblemets frånsida upptogs korsets midt af en fyrkant med tolf smärre upphöjningar, föreställande Arons sköld. I hvarje korsarm var en stjärna och mellan korsarmarna samma kronor som på åtsidan. Exemplar af hvartdera ordenstecknet finnes i Finlands etnografiska museum.

Äfven i Timmermansordens sigill ingå delvis förenämnda sinnebilder: bilan, yxan, passaren, ett (stående smalt) kors med en stjärna i ändan af hvarje korsarm och de fyra kronorna. Från 1772 hade S:t Caroli hydda på Sveaborg eget sigill.

Af ofvanstående utdrag ur matriklarna synes ock, att till 5:te, 6:te och 7:de graderna hörde såsom dekorationer olikfärgade band och att till tvenne af dessa graders band ännu hörde särskilda emblem, nämligen bilden af en dufva till sjätte graden och ett rödt kors till sjunde graden. Öfriga dekorationer äro ej bekanta. S:t Caroli hyddas funktionärer eller ämbetsmän voro till arten icke många. Såsom sådana uppgifvas följande:

Föreståndare eller Directeur:

Primus: Carl Fredrik Leijonhjelm 1763, 1764—1768.
Abraham de Frese, vice primus 1763—1764, ordinarie 1768—1771.
Secundus: Johan Mackenzie 1763—1764.

Adam Ekeblad 1769.
Jakob Alnoor 1771.
Johan Henrik Gutofski, int. 1787.
Tertius: Benedikt Gabriel von Spången 1764.
Carl Axelson 1769.
Nils Stenhoff.
Pehr Adolf Malmborg 1771.
Hans Henrik Grise, nobil. Ankarheim, int. 1787.

Oldtmästare:

Såsom sådan förekommer Carl Nathanael af Klercker 1791—1808.

Ceremonimästare:

Carl Otto Yxkull.
Carl Nathanael Klerck 1768.
Johan Magnus Blomstedt 1768.
Hans Leonhard Svedenhjelm 1771.
Carl Gustaf Brummer, int. 1787.
Adolf Fredrik Brummer 1791.
Fabian Casimir Rosvall.
Carl Edvard de Frese.

Skattmästare:

Michael von Törne.
Johan Wilhelm Palander.
Erik Olander.
Carl August Wallenstjerna.
Axel I. Thuring 1768.
Hans Wilhelm Gyllengranat.
Pehr Adolf Malmborg, int. 1769.
Carl Axelson.
Axel Gustaf Magnus von Arbin 1771.
Fredrik Georg Kempfe 1776.
Erik Löfling 1776.
Fredrik Wilhelm Jäckell 1787.
Johan Engström 1792.
Gabriel Melan 1798.
Gustaf Reinhold af Klercker 1801.

Sekreterare:

Johan Fredrik Segercrantz, vice sekreterare 1764.
Börje Michael Ulfsparre 1768.
Erik Petter Stjernsparre, vice sekreterare 1768.

Erik Olander 1768.
Carl Nathanael Klerck, adlad af Klercker, 1769.
Gabriel Nyberg.
Carl Limnell.
Carl Petter Nyberg.
Herman Henrik von Kjerting, nobiliserad Wärnhjelm.
Carl Ulrik af Klercker.

Justitiarius:

Hans Jakob Skytte 1768.
Robert Gustaf L'Eclair 1769.
Lars Starckell 1771.
Axel Gustaf Magnus von Arbin 1772—1776.
Fredrik Georg Kempfe 1776.
A. G. M. von Arbin 1779—1786.
Jakob Mallén, afsade sig 1792.
Fredrik Ulrik Schlu 1792.

Härold:

Såsom sådan omnämnes endast Carl Ulrik af Klercker 1805.

På den tiden, då det inom Sveriges rike nära nog vimlade af särskilda ordenssällskap, var det icke ovanligt, att en ledamot i ett ordenssamfund därjämte tillhörde äfven andra ordenssällskap eller annan lokalafdelning af samma samfund. Sålunda voro 31 personer under följande nummer i den Sveaborgska förteckningen tillika immatrikulerade såsom medlemmar af gillet Amore Proximi i Lovisa, nämligen N:ris 57, 60, 73, 119, 131, 142, 146, 173, 193, 198, 240, 248, 261, 293, 304, 306, 319, 321, 331, 348, 351, 359, 361, 362, 369, 376, 378, 379, 382, 389 och 416 (jfr. Sv. Litt. Sällsk:s Förhandlingar och Uppsatser 17, sidd. 324—329).

Vid ordensbrefvens affattande och måhända äfven vid andra tillfällen begagnades inom orden chifferstil. Till belysande af förhållandena torde det förtjäna att här med klar skrift återgifva trenne sådana bref, hvari dock de med chiffer tecknade *siffrorna* icke kunnat uttydas. Brefven äro utfärdade, det första och andra för medlemmen N:o 374 Fredrik Wilhelm Krogius, slutligen ledamot i Kejserliga Senaten för Finland och 1817 adlad med namnet Edelheim, † 1833. Han var första gången gift med F. M. Franzéns

syster Anna Maria, f. 1776, † 1816. Det tredje brefvet är utfärdadt för N:o 349 i förteckningen, slutligen öfversten Carl Fredrik Schulman, † 1849. Brefvens ordalydelse är följande:

1.

Alle Och en hvar Värdig Ledamot af det urgamla *Timmermans Brödralaget* vare vetterligt, at:

Herr Fält Secreteraren *Fredrik Wilhelm Krogius,* genom *Vatnet* blifvit med Oss *förenad* och uti S:t Georgii Hydda antagen, nemligen:

1792 den 20 October til Lärlinge.
1792 den 3 November til Gesäll.

Hvarföre *Bröder,* Oldtmästare, hos hvilka han kan sig anmäla, anmodas, at i alla *Chedes Hyddor,* låta honom åtnjuta de förmåner och rättigheter, som dess innehafvande Grader tilkomma. Gifvet i S:t Georgii Hydda i Stockholm, den — — — A:o fluvii 4138.

(SIGILL.)

A. Hedenberg. Gouverneur.

Johan And. Wennberg. Hyddans Secreterare.

Upvist uti S:t Caroli Hydda på Sveaborg, den 13 Mars 1793.

C. P. Nyberg.

2.

Nu Varande

Herr Protocolls Secreteraren Fredric Vilhelm Krogius, född den — — —. På dess egen fria begäran och med *Sanct Caroli Hyddas ledamöters* Samtycke, blef Han ärkänd och Adopterad såsom *Nazir i denna Hydda* den (?) i Månaden *Nissan år efter floden* (?). Den högt uplyste Fadren, Kallade Honom *vid namn* den (?) dag i Månaden *Nissan år efter floden* (?) at såsom uplyst *urimit,* arbeta *i hyddans medlersta våning på allehanda värck,* dertill bevekt af den trohet, denna Brodren städse visat, emot Samhället, och Dess flit i Arbetet; Åtnjuter således Broder — *nazir af levi* Fredric Vilhelm Krogius hädanefter alla de förmåner och rättigheter, som i *timmermans* Brödra Laget, allestädes tillfalla en sådan Broder i alla *cirkel rundningar* och *fyrkanter;* Som försäkras af *sankt caroli timmermans hydda* i Finland och Sveaborg, den dag i Månaden — — *år efter floden* (?) och anno Christi, den 10 April 1797.

C. N. af Klercker.
R: af G. Bandet.

C. P. Nyberg.

3.

Denna timmer broder Carl Fredrik von Schulman Lieutenant vid kongl. Armeens Flotta är antagen till:

Levit i sanct caroli finska hydda.
Lärlinge den 16 februarij 1792.
Gessell den 28 februarij 1793.
Mästare den 2 Aprill 1794.

Hedrad med Öfvermästare Värdigheten den 25 Augusti 1800. Åtnjuter således alt det Höga anseende i alla hyddor som en broder assvat uri och nazir af levi tillhör. Sveaborg den — — hoveth år efter floden och den 26 Augusti af Anno Christe 1800.

C. N. af Klercker.

S:t Caroli hydda på Sveaborg var i verksamhet intill fästningens fall. Mot slutet af belägringen, då Sveaborgs öde och hyddans upplösning voro att förutse, vidtogos åtgärder för det slutliga ordnandet af bemälda hyddas angelägenheter. Hvad härvid tillgjordes, framgår af referaten från hyddans två sista sammanträden, hvilka benäget mig meddelats och här återgifvas:

„Den 21 april 1808. Voro bröderna sammankallade på grund af att (sedan denna fästning nu är under belägrings tillstånd och sådana händelser möjligen kunna inträffa, hvarigenom denna hydda på ett eller annat sätt måste upplösas) bröderna ville med ordens Föreståndare rådgöra, huruledes i så fall med ordens möbler och inventarier samt ordens kassa förfaras.

Beslöts, att behållningen i Kassan skulle, sedan vissa understödsmedel för särskildt ändamål anslagits, distribueras bland dem, som under fästningens belägring blifvit olyckliga. — Möblerna och inventarierna skulle inpackas i lårar och arkivet jämte den del af ordenskassan, som låg ute i reverser, skulle tillsvidare öfverlemnas i Föreståndarens vård.“

„Den 30 april 1808 fördes sista protokollet. Däri bestämdes de ofvannämnda understödsmedlens fördelning, och skulle de öfverlemnas till Kommendanten O. Cronstedt.“

Af protokollen skall i öfrigt framgå, att hyddan under sin tillvaro utöfvade stor välgörenhet.

Jämte S:t Caroli hydda på Sveaborg existerade i Finland under en kort tid en annan filial af Timmermansorden, nämligen S:t Axelii hydda i Åbo.

Den var stiftad af och uppkallad efter presidenten i Åbo hofrätt, friherre Axel Gabriel Leijonhufvud, som förut varit under N:o 106 immatrikulerad i S:t Georgs hydda i Stockholm och under åren 1764—1765 avancerat genom 11 ordensgrader sålunda, att han i dessa varit: lärling, gesäll, mästare, öfvermästare eller verkmästare, riddare af svarta bandet, riddare af dufvan, riddare af hvita bandet och röda korset, belöningsriddare, directeur, oldtmästare med rätt att uppbygga hydda samt ordens gouverneur.

Hyddan i Åbo begynte sin verksamhet den 22 februari 1777. Under dess korta tillvaro hunno i densamma immatrikuleras inalles 54 medlemmar, utgörande hufvudsakligen i Åbo bosatta civila och militära ämbetsmän. Emellertid upphörde den att arbeta redan följande år, sedan dess sista medlem den 10:de mars 1778 hade blifvit inskrifven. Af denna hyddas minnen har till allmänhetens kännedom kommit endast den af C. U. af Klercker upprättade i Kungl. biblioteket i Stockholm förvarade medlemsförteckningen, medan hyddans handlingar skola finnas i S:t Georgs hyddas i Stockholm arkiv.

Medlemmar af S:t Caroli Hydda på Sveaborg.

1763.

1. *Leijonhjelm, Carl Fredrik,* friherre, öfverste, född 1735 i Östergötland, † 1780 i Stockholm. S:t C. F. T. H:s stiftare d. $^{30}/_{7}$ 1763.
2. *Leijonhufvud, Knut Henrik,* friherre, kammarherre, f. 1730, † 1816 i Norrköping. Medhjelpare till byggnaden, sedan secundus.
3. *de Frese, Abraham,* platsmajor på Sveaborg, f. 1725 i Vestergötland, † 1796 på Kullo gård i Borgå socken. Vice primus 1763—1764 under Leijonhjelms bortavaro. Ordinarie primus 1768. 4 gr.
4. *Mackenzie, John,* Lord af Cromartie, öfverste vid Björneborgs regemente, f. 1726 i Skottland, † 1790 i Ostindien efter att såsom generalmajor ha afgått från svensk tjänst, secundus 1763—1764. 4 gr.
5. *Skytte, Hans Jacob,* majors afsked, f. 1724, † 1793. 4 gr.
6. *Löfling, Johan Gustaf,* kapten, f. 1731, † 1780. 4 gr.
7. *Björnberg, Carl,* friherre, major, f. 1735 i Stockholm, † 1790 i Lovisa af blessyrer. 4 gr.
8. *Ulfsparre, Börje Michael,* friherre, major, f. 1726, † 1773 på Sveaborg. 6 gr.
9. *Stjernsparre, Erik Petter,* major, f. 1730, † 1802. 6 gr.

Anm. Förenämnda 9 recipierade den $^{30}/_{7}$ 1763 och deltogo sålunda i stiftelsen.

10. *Blomstedt, Johan Magnus,* kaptens afsked, f. 1731 i Skåne, † 1807 å Hitå gård i Sibbo. 4 gr.
11. *Ekeblad, Adam,* grefve, öfverstelöjtnant, f. 1740, † 1820, secundus 1769. 4 gr.
12. *Alnoor, Jakob,* kapten, f. 1738, † 1817. 6 gr.
13. *Drake, Lars Johan,* major, f. 1738, † 1791. 4 gr.
14. *Pistolekors, Otto Wilhelm,* major, f. 1737, † 1784. 5 gr.
15. *Spången, von, Bengt Gabriel,* öfverste, f. 1728, † 1802. Tertius 1764. 4 gr.
16. *Axelson, Carl,* generalmajors afsked, f. 1742, † 1795. Tertius 1769. 4 gr.
17. *Brunow, Magnus,* öfverste, f. 1736, † 1797. 5 gr.
18. *Trolle, af, Henrik,* generalamiral, f. 1730, † 1784. 5 gr.
19. *Segercrantz, Johan Fredrik,* kapten, f. 1740 i Akkas, † 1799 såsom svagsint på Själö hospital. Vice sekreterare 1764. 4 gr.
20. *Törne, von, Michael,* landshöfding, f. 1726, † 1796. 4 gr.
21. *Mellin, Gustaf Adolf,* friherre, major, f. 1730, † 1795. 2 gr.
22. *Palander, Johan Wilhelm,* fältkamrer. 4 gr.
23. *Piper, Petter Bernhard,* president i krigskollegium, f. 1723, † 1799. 3 gr.

24. *L'Eclair, Robert Gustaf,* kapten, f. 1727, † 1802. Justitiarius. 4 gr.
25. *Cronstedt, Johan Gabriel,* major, f. 1720, † 1774 på Sveaborg. 5 gr.
26. *Olander, Erik,* kamrerare, f. 1734, † 1775 på dess gård Kalliokoski. Sekreterare 1768. 5 gr.
27. *Malmström, Benjamin Casper,* öfverste afsked, f. 1731, † 1810. 4 gr.
28. *Essen, von, Alexander Magnus,* öfverste, f. 1720, † 1787. 4 gr.
29. *Fleetwood, Fredrik Ulrik,* friherre, öfverstelöjtnant, f. 1740, dödskjuten vid Svensksund 1789. 4 gr.
30. *Rijsberg, Anders,* löjtnant, 2 gr.
31. *Thuring, Axel,* kapten, † 1775 i Helsingfors. Skattmästare 1768. 4 gr.
32. *Hellenius, Fabian,* krigsråd, f. 1738, adlad: *af Enehjelm,* † 1822 på Östersundom gård. 4 gr.

1764.

33. *Boije, Bengt Axel,* friherre, kapten, f. 1734, † 1808 på Lahdentaka i Tyrwändö. 4 gr.
34. *Törne, von, Nils,* kapten, f. 1735, † 1814. 5 gr.
35. *Klerck, Carl Nathanaël,* nobil. af Klercker, friherre och general af infanteriet, f. 1734, † 1817 i Stockholm. Ceremonimästare 1768. Sekreterare 1769. Ordinarie föreståndare 1791.
36. *Pettersen, Carl Reinhold,* öfverste, f. 1739, † 1790. 3 gr.
37. *Adlerhjelm, Johan Gabriel,* kaptens afsked, f. 1735 i Fredrikshamn, † 1805. 4 gr.
38. *Stenbock, Arvid Nils,* grefve, premiermajor, f. 1738, † 1782. 3 gr.
39. *Drake, Leonhard Fredrik,* kaptens afsked, f. 1734, † 1806. 3 gr.
40. *Hising, Carl,* f. 1736 i Nyland, † . 1 gr.
41. *Yxkull, Carl Otto,* friherre, major, f. 1727 i Åbo, † 1769 i Åbo. 4 gr.
42. *Cosswa, Michael,* nobil. friherre och grefve *Anckarsvärd,* f. 1742, generallöjtnant, † 1838. 4 gr.
43. *Carlstedt, Otto,* auditör, f. 1730 i Helsingfors, † 1795 i Åbo (Ax. H. i Åbo n:o 5).
44. *Ekeblad, Claes Fredrik,* grefve, öfverste, f. 1743, † 1823. 2 gr.
45. *Ehrensvärd, Gustaf Johan,* friherre, envoyé till Berlin, f. 1746, † 1783. 4 gr.
46. *Lode, Otto Reinhold,* fänrik, f. 1740, † 1771 i Åbo. 3 gr.
47. *Pryss, Fredrik,* magister docens i Åbo, † 1767. 2 gr.

1765.

48. *Papke, Olof,* kapten, f. 1720, † 1773 på Sveaborg. 4 gr.
49. *de Frese, Carl Fredrik,* kapten, f. 1731, † 1800. 4 gr.
50. *Malmborg, Pehr Adolf,* öfverstelöjtnant, f. 1737 i Stockholm, † 1797 på Härkälä i Nyland. Skattmästare 1769. Y. d. 1771, ånyo Y. d. 1792. 4 gr.
51. *Tollstedt, Andreas,* löjtnant, f. 1724, † 1792. 2 gr.
52. *Fogel, Gustaf,* kapten, f. 1726, † 1777. 3 gr.

53. *Holst, Christoffer,* löjtnant, f. 1731 i Österbotten, † 1783? 1 gr.
54. *Leijonmarck, Sven,* kapten, f. 1726, † 1797 på Joutsiniemi i Kangasala. 4 gr.
55. *Fleetwood, Jakob Adolf,* kapten, f. 1747, † 1817. 1 gr.
56. *Jägersköld, Christian Ludvig,* major, f. 1744, † 1809 på Koikkala i Vichtis. 1 gr.
57. *Wessman, Erhard,* auditör, f. 1733, † 1796 i Helsingfors. 4 gr.
58. *Christiersson, von, Pehr,* krigsfiskal och kommendantssekreterare på Sveaborg, f. 1732, † 1783. 4 gr.

1766.

59. *Stedt, Nils,* öfverstelöjtnant, f. 1743, † 1827. 4 gr.
60. *Ramsay, Otto Wilhelm,* friherre, landshöfding i Kymmenegårds län, f. 1743, † 1806 på Esbo gård. 1 gr.
61. *Wolfradt, von, Herman Julius,* major, f. 1726, † 1777. 4 gr.
62. *Toll, Carl Gustaf,* kapten, f. 1741, † 1817. 1 gr.
63. *Rönngren, Isak,* landträntmästare, f. 1724 i Åbo, † 1806 i Wasa. 1 gr.

1767.

64. *Gyllengranat, Hans Wilhelm,* friherre, öfverste, f. 1749, † 1803. 5 gr.
65. *Kellander, Nils,* nobil. *Mannerskantz,* kommendant på Sveaborg, generallöjtnant, f. 1738, † 1809. 5 gr.
66. *Arbin, von, Axel Gustaf Magnus,* öfverste, f. 1739, † 1828. 6 gr.

1768.

67. *Stenhoff, Johan Christoffer,* tygvaktare, f. 1751, † 1772 på Sveaborg. Y. d. 1771. 6 gr.
68. *Silfversvan, Gustaf Emanuel,* kapten, f. 1739, † 1809. 6 gr.
69. *Wallenstjerna, Olof Gabriel,* öfverstelöjtnant, f. 1747, † 1810. 6 gr.
70. *Nordencreutz, Fredrik Jakob,* öfverste, f. 1723, † 1793. 4 gr.
71. *Svedenhjelm, Hans Leonhard,* öfverste, f. 1734, † 1820. 6 gr.
72. *Taube, Carl Gustaf Adolf,* löjtnant, f. 1746, † 1773, drunknade på Lappvesi vid Åland. 1 gr.

1769.

73. *Kepplér, Alexander,* borgmästare i Lovisa, f. 1731, † 1776 i Lovisa. 1 gr.
74. *Nordensköld, Adolf Gustaf,* öfverste, f. 1745, † 1820 på Frugård. 4 gr.
75. *Braun, von, Otto Magnus,* öfverstelöjtnant, f. 1749, † 1804. 1 gr.
76. *Borgh, Erik Otto,* nobil. *Adelborg,* kapten, f. 1741, † 1787. 4 gr.
77. *Gutoffski, Johan Henrik,* fänrik, f. 1744 i Helsingfors, † 1819 på Degerö. 4 gr.
78. *Hartmansdorff, von, Christoffer Aegidius,* major, f. 1742, † 1818 i Åbo. 4 gr.

79. *Kempfe, Fredrik Georg,* kapten, f. 1732, † 1805. 4 gr.
80. *Starckell, Lars,* öfverstelöjtnant, f. 1727, † 1803. Justitiarius 1771. 4 gr.
81. *Lundstedt, Gustaf,* adlad Lindestam, men ej introducerad, f. 1745, † 1805. 3 gr.
82. *Justander, Henrik Johan,* nobil. *Standerskőld,* major, f. 1733 i Lempälä, † 1809 på Wanantaka i Janakkala. 4 gr.
83. *Qvist, Bengt Bengtsson,* bergmästare, f. 1733, † 1790 i Helsingfors. 4 gr.
84. *Bredenberg, Johan Gustaf,* amiralitets kammarråd, f. 1745, † 1823. 4 gr.
85. *Birman, Erik Georg,* löjtnant, f. 1723 i Mäntsälä, † . 4 gr.
86. *Alopæus, Johan,* nobil. *Nordensvan,* landskamrerare, f. 1731, † 1811 i Tavastehus. 4 gr.
87. *Denicke, Carl Henrik,* assessor, f. 1735, † 1803. 3 gr.
88. *Winblad, Adolf Fredrik,* öfverstelöjtnant, f. 1744, † 1808. 4 gr.
89. *Nordenskőld, Otto Henrik,* friherre, vice-amiral, f. 1747 på Frugård, † 1832. 1 gr.
90. *Riddersvärd, Nils Alexander,* major, f. 1748, † 1809. 3 gr.
91. *Stråle af Sjöared, Sebastian,* kapten i holländsk tjänst, f. 1748, † 1782 i Amsterdam. 3 gr.
92. *Sundin, Zacharias,* nobil. *Segerheim,* majors afsked, f. 1735, † 1814. 3 gr.
93. *Jägerhorn af Storby, Torsten,* kapten, f. 1738 i Lojo, † 1812 på Paloniemi. 2 gr.
94. *Juringius, Petter,* kamrerare, f. 17 , † 1815. 4 gr.
95. *Nordenskőld,' Ulrik,* hofjunkare, f. 1750 på Eriksnäs, † 1810 på Frugård. 2 gr.
96. *Alm, Johan Albert,* vaktmästare vid orden, antagen till tjänande broder 1763.
97. *Norling, Petter,* antagen till tjänande 1763.
98. *Richter, Gottlieb,* antagen till tjänande 1763.
99. *Sandstedt, Johan,* antagen till tjänande 1767.
100. *Herzberg, Jakob,* målare, antagen till tjänande 1769.
101. *Falck, Lars,* brukspatron, f. 1734 eller 1737, † 1788. Naturaliserad directeur från G. H. N:o 93.
102. *Munsterhjelm, Anders Gustaf,* kapten, f. 1731 i Åbo län, † 1801 på Tavastby i Elimä. 1 gr.
103. *Wunsh, Adam Johan,* fänrik, f. 1736 i Tavastland, † . 1 gr.
104. *Riddercreutz, Gustaf,* landshöfding i Kymmenegårds län, f. 1724, † 1783 i Heinola. 3 gr.
105. *Wallenstjerna, Carl August,* öfverste, f. 1745, † 1802. 3 gr.

1770.

106. *Lode, Reinhold Johan,* öfverstelöjtnant, f. 1716 i Moskva under föräldrarnas fångenskap, † 1793 på Sundby i Nyland. 4 gr.

107. *Taube, Johan Reinhold,* major, f. 1747 i Tavastland, † 1794 på Prästkulla i Tenala. 4 gr.
108. *Armfelt, Adolf Fredrik,* friherre, kornett, f. 1747, † 1776. 1 gr.
109. *Hjerta, Axel Adam,* friherre, öfverste, f. 1749, † 1820. 3 gr.
110. *Geete, Adam,* major, f. 1741, † 1775 på Sveaborg. 3 gr.
111. *Silfverberg, Pehr Gustaf,* löjtnant, f. 1745, † utrikes. 1 gr.
112. *Ingelotz, Berndt Gustaf,* major, f. 1750, † 1812. 2 gr.
113. *Brant, Pehr Börje,* fänrik, f. 1741, † 1773 på Sveaborg.
114. *Löfling, Erik,* kamrer, f. 1735, † .
115. *Schlu, Fredrik Ulrik,* revisor, f. 1729, † 1801. 4 gr. Justitiarius 1792.
116. *Kuhlhjelm, Erik Gustaf,* kapten, f. 1725, † 1804 i Helsingfors. 4 gr.
117. *Planting-Gyllenbåga, Carl Johan,* major, f. 1721, † 1781. 1 gr.
118. *Pinello, Dominicus Julius,* öfverste, f. 1738, † 1821 i Åbo. 4 gr.

1771.

119. *Gutoffski, Gustaf,* fänrik, f. 1746 i Esbo, † 1819 på Degerö. 4 gr.
120. *Silfverskog, Sven,* regementsskrifvare, f. 1745, † 1774. 3 gr.
121. *Finne, Otto Gustaf,* kapten, f. 1726 i Savolaks, † 1812. 4 gr.
122. *Duncker, Johan Carl,* löjtnant, f. 1751, † 1806 i Helsingfors. 3 gr.
123. *Stjernschantz, Johan Gustaf,* major, f. 1749 på Kullå i Borgå socken, † 1825 på Sköldvik i Borgå socken. 4 gr.
124. *Cadov, Carl Johan,* nobil. *Dahlesköld,* lagman, f. 1736, † 1809, öfvermästare, naturaliserad från G. H.
125. *Tandefelt, Adolf,* friherre, ledamot i kejserl. senaten för Finland, f. 1747 på Koskipää i Gustaf Adolfs socken, † 1822 i Helsingfors. 2 gr.
126. *de Frese, Georg Christian,* kontre-amiral, f. 1751, † 1807. 4 gr.
127. *Blomcreutz, Didrik,* öfverste, f. 1715, † 1774. 4 gr.
128. *Grise, Hans Henrik,* nobil. *Anckarheim,* kontre-amiral, f. 1743, † 1814. 4 gr. Y. d. afsade sig 1792.
129. *Ehrensvärd, Carl August,* grefve, general-amiral, f. 1745, † 1800. 4 gr.

1772.

130. *Duse, Leonhard,* majors afsked, f. 1729, † 1799. 4 gr.
131. *Engeström, Nils,* kapten, f. 1741, † 1800 i Lovisa. 3 gr.
132. *Knorring, von, Henrik Gustaf,* öfverste, f. 1752, † 1833 på Kumo gård. 2 gr.
133. *Wadenstjerna, Carl Wilhelm,* öfverstelöjtnant, f. 1751, † 1819 på Pernasaari i Laukas. 1 gr.
134. *Hallbäck, Daniel,* bildhuggare, antagen till tjänande 1772.
135. *Komonatskij, Jakob,* betjänt, antagen till tjänande 1772.
136. *Lode, Carl Leonard,* öfverste, f. 1752 i Åbo, † 1816 på Harjula vid Kuopio. 3 gr.

1773.

137. *Gerthen, von, Carl Mauritz,* öfverste, f. 1731 i Lojo, † 1798. 4 gr.

138. *Cöhler, von, Thure Ludvig,* kapten, f. 1728, † 1792 på Hämeenkylä i Bjärnå. 1 gr.
139. *Kræmer, von, Niclas Didrik,* öfverstelöjtnant, f. 1735 i Tavastland † 1806 i Lovisa. 3 gr.
140. *Björckstedt, Nils,* löjtnant, f. 1731, † 1803. 1 gr.
141. *Nygren, Jonas,* betjänt hos n:o 49 de Frese, f. 1746, antagen till tjänande 1773.
142. *de Geer, Robert Wilhelm,* grefve, ledamot i kejserl. senaten för Finland, f. 1750, † 1820 i Helsingfors. 4 gr.
143. *Pfeiff, Johan,* friherre, öfverstelöjtnants afsked, f. 1737, † 1799. 2 gr.
144. *Kothen, von, Gustaf,* friherre, major, f. 1748, † 1808. 1 gr. Han blef för delaktighet i Anjala-förbundet 1790 dömd att halshuggas, men förskonades till behaglig tids fängelse på Landskrona fästning.
145. *Leijonstedt, Carl Johan,* grefve, generalmajor, f. 1751, † 1817. 1 gr.
146. *Lode, Carl Erik,* öfverstelöjtnant, f. 1752, † 1838. 2 gr.
147. *Forselles, af, Jakob,* majors afsked, krigsråd, f. 1753 i Lovisa, † 1835 i Lovisa. 1 gr.
148. *Ervast, Samuel,* kapten, språkmästare i Åbo, f. 1750, † 1817 å Storpoiko i Rimito. 1 gr.
149. *Kikovius, Anders,* pastor vid Österbottens regemente, kontraktsprost och kyrkoherde i Uleåborg, f. 1743 i Nykarleby, † 1807 i Uleåborg. 2 gr.

1774.

150. *Rosenqvist, Leonard,* f. på 1730-talet, major, † 1801. 4 gr.
151. *Stackelberg, Berndt Otto,* öfverstelöjtnant, f. 1745, † 1810 på Johannisberg i Vehmo. 3 gr.
152. *Brunow, Gabriel Adam,* major, f. 1740, † 1803 på Hiitis i Janakkala. 2 gr.
153. *Brummer, Carl Gustaf,* major, f. 1749 i Åbo län, † 1789, dödsskjuten vid Svensksund. 5 gr. Kapten F. W. Jæckell (se nedan N:o 264) parenterade öfver honom d. $^{9}/_{2}$ 1792.
154. *Classon, Johan Abraham,* grosshandlare i Helsingfors, f. 1747, † 1775. 3 gr.
155. *Nordensköld, Anders Johan,* major, f. 1738 i Mäntsälä, † 1796 på Hedvigsberg i Nyland. 3 gr.
156. *Wahlberg, Olof Niclas,* öfverstelöjtnant, f. 1748, † 1816 i Helsingfors. 4 gr.
157. *Bredahl, Matthias,* underlöjtnant, f. 1747, † 1774. 1 gr.
158. *Gripenberg, Johan Gustaf,* kapten, f. 1749 i Finland, † 1826 på Saaris i Sahalaks. 1 gr. Han orerade på svenska i Åbo akademi den $^{1}/_{6}$ 1772 vid Gustaf III:s kröning.
159. *Boij, Adolf Fredrik,* major, f. 1755, † 1816. 4 gr.
160. *Bethun, Petter Gustaf,* öfverstelöjtnant, f. 1733, † 1800. 4 gr.
161. *Adlerstråle, Jonas Gustaf Claes,* major, f. 1743, † 1830. 5 gr.

162. *Enhjelm, Jonas,* f. *Hellenius,* nobil. *af Enehjelm,* öfverstelöjtnants afsked, f. 1748 i Helsingfors, † 1830 i Tavastehus. 2 gr.
163. *Ramsay, Christer Wilhelm,* major, f. 1753 i Borgå socken, † 1796 på Nynäs i Heinola socken. 2 gr.
164. *Stackelberg, Berndt Wolmar,* löjtnant, f. 1753, † . 1 gr.
165. *Stackelberg, Berndt Magnus,* major, slutligen rysk ståthållare inom Finland, f. 1755 på Kustö gård, † 1815 på Walkeala gård i Walkeala socken. 1 gr.
166. *Nyberg, Gabriel,* öfverkrigskommissarie, f. 1738 på Forsby bruk i Nyland, † 1797 på Tali gård i Helsinge. 5 gr.
167. *Torcken, von, Berndt,* major, f. 1751 i Åbo län, † . 3 gr.
168. *Hageman, Adolf,* auditör, f. 1742 på Fiskars bruk, † . 1 gr.

1775.

169. *Schenbom, af, Erik Adolf,* öfverste, slutligen landshöfding, f. 1757. † 1811. 4 gr.
170. *Fieandt, von, Albrecht Fredrik,* kapten, f. 1755, † 1792 på Mörskom gård i Finland. 1 gr.
171. *Wolcker, von, Petter Johan,* underlöjtnant, f. 1740, † 1816. 4 gr.
172. *Post, von, Reinhold Ulrik,* öfverste, f. 1724, † 1790. Från G. H. N:o 84 naturaliserad såsom riddare af Svarta Bandet.

1776.

173. *Enhjelm, Pehr,* f. *Hellenius,* nobil. *af Enehjelm,* öfverstelöjtnant, f. 1743, † 1807 på Lappträsk gård nära Lovisa. 3 gr.
174. *Leijonhufvud, Axel Gabriel,* friherre, öfverste, f. 1755 på Sundsberg i Kyrkslätt, † 1826. 4 gr.
175. *Ridderstam, Carl Fredrik,* öfverstelöjtnant, f. 1739, † 1820 på Qvarnbacka i Helsinge. 4 gr.
176. *Ehrensvärd, Jakob August,* friherre, major, f. 1757, † 1778 i Toulon. 3 gr.
177. *Hallbeck, Olof,* vaktmästare, antagen till tjänande 1776.
178. *Klingfeldt, Claes Jöran,* öfverste, f. 1718, † 1811. 3 gr.
179. *Stackelberg, Berndt Otto,* friherre, fältmarskalk, f. 1703, † 1786. 3 gr.
180. *Sparre, Johan,* grefve, kommendant på Sveaborg, generallöjtnant, f. 1715, † 1791. 3 gr.
181. *Tandefelt, Johan,* major, f. 1738 i Tavastland, † 1811 på Ekenäs vid Borgå. 1 gr.
182. *Aurivillius, Måns,* nobil. *Rosén von Rosenstein,* kontre-amiral, f. 1755, † 1801. 3 gr.
183. *Gyllengranat, Arvid Gustaf,* friherre, kapten, f. 1753, † 1788. 4 gr.
184. *Cronstedt, Carl Olof,* kommendant på Sveaborg, f. 1756 på Botby, † 1820. 6 gr.
185. *de Pont, Jakob Wilhelm,* major, f. 1755 på Lachtis i Somero, † 1809. 3 gr.

186. *Bergenstråle, Johan,* generalmajors afsked, f. 1756, † 1840. 4 gr.
187. *de la Motte, Jakob Reinhold,* öfverstelöjtnant, f. 1753, † 1830 på Nissbacka i Helsinge. 4 gr.
188. *Lannerstjerna, Adolf Christian,* kapten, f. 1755, † 1782, dödsskjuten på franska flottan under ett slag i Ostindien. 1 gr.
189. *Kuhlefelt, Detlof Gustaf,* major, f. 1743, † 1791 på Hautjärvi i Mäntsälä. 1 gr.
190. *Carleson, von, Ulrik,* kapten, f. 1754, † 1783. „Föll i Dockan på Sveaborg i fyllan". 1 gr.
191. *Tandefelt, Robert,* öfverstelöjtnants afsked, f. 1746 på Koskipää i Gustaf Adolfs socken, † 1823 på Koskipää. 3 gr.
192. *Wahlberg, Lorentz,* bokhållare vid fortifikationen, f. 1745, † . 4 gr.
193. *Ehrencrona, Wilhelm Gammal,* öfverstelöjtnants afsked, f. 1752, † 1811 i Lovisa. 2 gr.
194. *Neüman, Fredrik Wilhelm,* regements fältskär, f. 1727, † 1782 på Sveaborg. 3 gr.
195. *Jönsson, Önnert,* brigadchef, f. 1754, † 1808 af blessyrer. 3 gr.
196. *Lode, Johan Wilhelm,* majors afsked, f. 1753, † 1840 på Hallis i Nykyrko socken. Han blef 1790 dömd från lifvet för det han underskrifvit Anjala-förbundet, men fick förskoning. 2 gr.
197. *Törne, von, Petter August,* kapten, f. 1754, † 1789 på Sveaborg. 4 gr.
198. *Hägerflycht, Nils Henrik,* kommendant på Svartholm, f. 1741, † 1788 på Svartholm. 2 gr.
199. *Helsingberg, Johan,* regementspastor, f. 1746 i Helsingfors, † 1812 såsom prost och kyrkoherde i Letala. 3 gr.
200. *Mjödh, Abraham,* regementspastor, f. 1744 i Nagu, † 1810 såsom kyrkoherde i Nagu. 1 gr.
201. *Alftan, Abraham Magnus,* politieborgmästare i Helsingfors, f. 1731 i Nagu, † 1787 i Helsingfors. 4 gr.
202. *Trolle, af, Georg Niclas,* löjtnant, f. 1752, † . 3 gr.
203. *Nassokin, Henrik Matthias,* kapten, f. 1740 i Nyland, † 1784 på Kervo gård i Thusby. 1 gr.
204. *Kræmer, von, Didrik,* öfverstelöjtnant, f. 1753, † 1796. 4 gr.
205. *Silfverskö1d, Pehr Christian,* krigsråd, f. 1756 i Åbo, † 1811 på Nuppurböle i Esbo. 4 gr.
206. *Forsell, Michael,* rättegångsväbel, f. 1737, antagen till tjänande 1776.
207. *Leijonhufvud, Axel Gabriel,* friherre, president i Åbo hofrätt, f. 1717 i Sättra, † 1789 på Lindö. Naturaliserad som gouverneur. S:t Axelii hyddas i Åbo stiftare.
208. *Wright, von, Nils Erik,* kapten, f. 1734 i Esbo, † 1779 genom vådlig händelse i Rantasalmi. 1 gr.
209. *Bronikowski, Fredrik Sventislaus,* fänrik, 1750, † . Naturaliserad som gesäll från S. Georgi hydda. 4 gr.

210. *Brummer, Adolf Fredrik,* öfverstelöjtnant, f. 1753 i Åbo län, † 1800 på Sveaborg. Utnämnd ceremonimästare 1791. 4 gr.
211. *Tawast, Torsten,* öfverste, f. 1752, † 1823 troligen i Leppävirta. 2 gr.
212. *Ljungberg, Axel Ulrik,* adjutant, f. 1737, † 1788 i Finland. 4 gr.
213. *Rosenblad, Nils,* generaladjutant, f. 1749, † 1827. 2 gr.
214. *Celse, von, Olof,* öfverstelöjtnant, f. 1757, † 1838. 2 gr.
215. *Hedersvärd, Magnus,* kapten, f. 1754, vistades 1804 utrikes. 3 gr.
216. *Widquist, Carl Gebhard,* bataljonspredikant, f. 1751, † 1776 på Lappo prästgård. 3 gr.
217. *Ehrenhoff, Carl Christian,* kapten, f. 1757, † 1824. 1 gr.
218. *Bennet, Stefan,* löjtnant, f. 1751, † 1810. 1 gr.
219. *Graf, Johan Gottlieb,* antagen till tjänande 1776.
220. *Kjerkman, Israel,* antagen till tjänande 1776.
221. *de Pont, Mårten Reinhold,* major, f. 1750 i Somero, † 1806 på Lachtis i Somero. 4 gr.
222. *Råbergh, Carl,* nobil. *Mannerskantz,* majors afsked, f. 1747, † 1817. 2 gr.
223. *Engström, Johan,* regementsfältskär, assessor, f. 1744 i Österbotten, † 1819 i Finland. Skattmästare 1792. 4 gr.
224. *Wetterhoff, Otto Fredrik,* brigadchef, f. 1755, † 1808 i Kalajoki. 4 gr.
225. *Wadman, Albrecht,* major, f. 1748, † 1791 i Kuopio. 1. gr.

1777.

226. *Gripenberg, Odert Albrecht,* öfverste afsked, f. 1753, † 1823 på Hofgård i Hauho. 3 gr.
227. *Grönhagen, Johan Adolf,* öfverstelöjtnant, f. 1753, † 1826 på Tianen boställe i Mouhijärvi. 1 gr.
228. *Ek, Johan Fredrik,* öfverstelöjtnant, f. 1758 i Björneborgs län, † 1820. 1 gr.
229. *Knorring, von, Carl Fredrik,* öfverstelöjtnants afsked, krigsråds titel, handlande i Åbo, men gjorde konkurs, hvarför han begaf sig till Ryssland, f. 1757, † 1810 i Heinola. 2 gr.
230. *Bergstadius, Johan,* major, f. 1752 i Tavastland, † 1809 i Luleå. 4 gr.
231. *Stenhoff, Nils,* konduktör, f. 1751 i Christinestad. † . 1 gr.
232. *Cederqvist, Gabriel,* f. 1747, antagen till tjänande 1777.
233. *Tigerstedt, Carl Ulrik,* kapten, f. 1746, † 1807 på Söderkulla i Sibbo. 1 gr.

1778.

234. *Möller, Samuel,* öfverstelöjtnants afsked, f. 1743 i Sagu, † 1815 på Nygård i Jorois. 1 gr.
235. *Jägerhorn af Spurila, Johan Anders,* öfverstelöjtnant, f. 1757, † 1825 i Borgå. 4 gr. Anjala-förbundets upphofsman.
236. *Stapelmohr, von, Herman Henrik,* major, f. 1747, † 1779 i Helsingfors. 1 gr.

237. *Piper, Carl Ulrik,* öfverstelöjtnant, f. 1753, † 1815. 1 gr.
238. *Broberg, Johan Fredrik,* öfverstelöjtnant, f. 1748, † 1790 i Nyby i Kymmenegårds län. 4 gr.
239. *Limnell, Carl,* assessor i Åbo hofrätt, kollegiiråd, f. 1750 i Åbo, † 1824. Naturaliserad som gesäll från S:t Axelii hydda i Åbo. 4 gr.
240. *Thuring, Lars Niclas,* tullförvaltare i Helsingfors, f. † 1815. Naturaliserad som gesäll från S:t Georgs hydda. 4 gr.

1779.

241. *Mallén, Jakob,* regementspastor, slutligen kontraktsprost och kyrkoherde i Uskela, f. 1745, † 1816. Justitiarius, afsade sig 1792. 4 gr.
242. *Henschen, Erasmus Gabriel,* major, f. 1756, † 3 gr.
243. *Ehrenström, Nils Fredrik,* öfverste, kommendant i Warberg, f. 1756, † 1816. 2 gr.
244. *Klerck, Gustaf Fredrik,* nobil. *af Klercker,* major, f. 1751, † 1812. 4 gr.
245. *Brummer, Johan Magnus,* fänrik, f. 1754, † . 3 gr.
246. *de Pont, Ernst Johan,* fänrik, f. 1756, † 1779 på Lachtis i Somero. 1 gr.

1781.

247. *Posse, Fredrik,* grefve, general af infanteriet, f. 1727, † 1794. 3 gr.
248. *Gripenberg, Carl Magnus,* kommendant på Svartholm, som han 1808 upgaf till ryssarne, öfverstelöjtnant i rysk tjänst, f. 1754, † 1818. 3 gr.
249. *Gripenberg, Nils Leonard,* major, f. 1758, † 1841 i Björneborg. 2 gr.
250. *Cronstedt, Hans Axel,* öfverste, f. 1760 i Helsinge, † 1851. 3 gr.
251. *Fieandt, von, Otto Carl,* öfverstelöjtnant, f. 1758, † 1825 på Kykkylä i S:t Michels socken. 1 gr.
252. *Nordensköld, Carl Fredrik,* kommissionssekreterare, f. 1756 på Eriksnäs, † 1828. 2 gr.
253. •*Holm, Carl Fredrik,* postkommissarie vid Lilla Abborfors, f. 1756 i Borgå, † 1804. 1 gr.
254. *Stjernvall, Erik Otto,* adjutant, f. 1761, † 1783. 1 gr.
255. *Sjolander, Johan Gabriel,* styrman, f. 1743, antagen till tjänande 1787.
256. *Lundstedt, Jakob,* sergeant, f. 1754, antagen till tjänande 1781.
257. *Essen, von, Odert Reinhold,* generalmajors afsked, f. 1755 i Hollola, † 1837 i Borgå. 3 gr.
258. *Linder, Adolf Johan,* auditör, f. 1749, † . 1 gr.
259. *Munck, Johan Henrik,* friherre, landshöfding i Nylands och Tavastehus län, f. 1748 på Rautakylä i S:t Michels socken, † 1817 på Hyvikylä vid Tavastehus. 4 gr.
260. *Lundeberg, Erik,* fänrik, f. 1753, † 1782 på Sveaborg. 3 gr.

261. *Printz, Henrik,* packhusöfverinspektor, f. 1750, † 1812, naturaliserad från S:t Georgs hydda. 4 gr.
262. *Warenberg, Johan Friedrich,* kapten, f. 1784, † 1804. 3 gr.
263. *Montan, Christoffer August,* löjtnant, f. 1759, † 1784. 3 gr.
264. *Jæckell, Fredrik Wilhelm,* kapten, f. 1748, † . 4 gr. Skattmästare.
265. *Möllersvärd, Henrik Johan,* kapten, f. 1756 i Mäntsälä, † 1806 på Sveaborg. 4 gr.
266. *Boij, Anders Wilhelm,* fänrik, f. 1762, † . 3 gr.
267. *Kruse, Magnus Ludvig,* kapten, f. 1738, † 1782 på Sveaborg. 1 gr.
268. *de Frese, Christian August,* platsmajor på Sveaborg, f. 1763, † 1809. 4 gr.
269. *Düben, von, Carl Johan,* friherre, major vid Tavastehus regemente, f. 1749, † 1784. 1 gr.
270. *Gyllenspets, Eskil,* adjutant, f. 1762, † 1790 af blessyrer. 3 gr.
271. *Biström, Anders,* handlande och sedan borgmästare i Helsingfors, f. 1723 i Ekenäs, † . 4 gr.
272. *Olander, Johan Gustaf,* öfverstelöjtnant, f. 1757, blef fången på Sveaborg 1808, † 1818. 4 gr.
273. *Törning, Jakob,* öfverste, f. 1739, † 1797. Naturaliserad som riddare af gula bandet.

1782.

274. *Höpken, von, Carl,* friherre, kapten, f. 1754, † 1789. 1 gr.
275. *Ramsay, Anders Henrik,* major, f. 1756, † 1795 på Warkaus. 2 gr. Genom en döf prästs förseelse kallades han i dopet Anders Henrik, i st. f. Alexander.
276. *Olivestam, Pehr Herman,* major, f. 1763, † 1812 på Dregsby nära Borgå.

1784.

277. *Muhl, Wilhelm Robert,* löjtnant, f. 1760, † 1827. 2 gr.
278. *Festin, Magnus Petter,* regementspastor, f. 1755, † 1789, dödskjuten vid Svensksund. 3 gr.
279. *Cronstedt, Erik Axel,* kapten, slutligen magasinsförvaltare, f. 1759, † 1806. 3 gr. Naturaliserad som Nazir från S:t Georgs hydda.

1786.

280. *Jägerskiöld, Carl Johan,* öfverstelöjtnants afsked, f. 1740, † 1814 på Bodom i Esbo. 4 gr.
281. *Nordenstam, Carl Johan,* öfverstelöjtnant, f. 1754, † 1823 i Helsingfors. 4 gr.
282. *de Frese, Carl Edvard,* kommendörkapten, f. 1767, † 1839. 5 gr. Sista ceremonimästaren.
283. *Aspegren, Nils,* betjänt, antagen till tjänande 1786.

284. *Klercker, af, Gustaf Reinhold,* friherre, major, f. 1769, † 1823 på Mäkkylä i Esbo. 4 gr.
285. *Brant, Johan Ludvig,* öfverste, f. 1756, † 1814. 4 gr.
286. *Wrangel, Arvid Ulrik Benedikt,* friherre, öfverstelöjtnant, f. 1764, † 1809. 2 gr.
287. *Hohenhausen, von, Carl Johan,* kapten, f. 1755, † 1789, dödskjuten vid Svensksund. 2 gr.
288. *Rehausen, von, Wolter,* kapten, f. 1749, † 1821. 2 gr.
289. *de Frese, Joachim Henrik,* kapten, f. 1764, † . 2 gr.
290. *Elfving, Pehr,* fänrik, f. 1759 i Lovisa, † . 4 gr.
291. *Bäärnhjelm, Lorentz Reinhold,* major, f. 1757, † 1818. 3 gr.
292. *Kjerting, von, Henrik,* rätteligen: Hans Georg, nobil. Wärnhjelm, öfverste, f. 1737, † 1812 i Borgå. 4 gr.
293. *Kernander, Carl Anders,* löjtnant, slutligen sjötullinspektor, f. 1752, † 1802. 2 gr.
294. *Rabbe, Nils Abraham,* lotsdirektör, f. 1763, † . 4 gr.
295. *Gericke, Baltzar Sigfrid,* regementsfältskär, f. 1755. 4 gr.
296. *Klick, Carl Henrik,* major och öfveradjutant, f. 1753, † i Ryssland. 1 gr. Måste 1788 för delaktighet i Anjala-förbundet rymma till Ryssland.
297. *Bruncrona, Abraham Mathias,* major, f. 1737, † 1816 på Storvik i Kimito. 2 gr.
298. *Düben, von, Gustaf Adolf,* friherre, kapten, f. 1753, † 1790, skjuten vid Svensksund. 1 gr.
299. *Sjöman, Anders,* fänrik, f. 1756 i Ekenäs, † . 3 gr.
300. *Nordensvan, Zacharias,* majors afsked, f. 1767, † 1823 på Kasa gård i Hausjärvi. 1 gr.
301. *Björnberg, Carl Axel,* krigsråd, f. 1758, † 1817 på Hoplaks nära Helsingfors. 4 gr.
302. *Palmfelt, Gustaf Carl,* öfverste afsked, f. 1766, † 1856 på Kandola. 3 gr.
303. *Melan, Fredrik Adolf,* kapten, f. 1768 i Esbo, † 1800. 4 gr.
304. *Nycander, Carl,* öfverste, f. 1757 i Helsingfors, † . 4 gr.
305. *Hjort, Sven Jöran,* fänrik, f. 1760, † . 4 gr.
306. *Backman, Henrik Mårten,* vice hofrättsnotarie, f. 1757 i Lovisa, † 1824. 2 gr.
307. *Hansson, Anders,* betjänt, antagen till tjänande 1786. 2 gr.
308. *Ridderborg, Carl Jakob,* major, f. 1766, † 1826. 1 gr.
309. *Wessman, Johan Jakob,* kapten, f. 1752 i Åbo, † 1817 å Joutsenlaks i Rantasalmi. 1 gr.
310. *Carlstedt, Johan,* kamrerare, f. 1755 i Helsingfors, † 1806 på Gunnarskulla i Esbo. 3 gr.
311. *Ädelberg, Erik Lorentz,* löjtnant, f. 1762, † 1788 i Lovisa af blessyrer vid Summa. 1 gr. Naturaliserad som Levit från S:t Georgs hydda.

312. *Olivestam, Matthias Gustaf,* kapten, f. 1766, † 1795. 3 gr.
313. *Gröndahl, Carl Fredrik,* ordens arkitekt, f. 1753 i Tavastland, † . 2 gr.

1791.

314. *Hedenström,* , sergeant och sprutmästare, antagen till tjänande 1791. 3 gr.
315. *Sundman, Isak,* betjänt, antagen till tjänande 1791. 3 gr.
316. *Bruselius, Johan,* betjänt, antagen till tjänande 1791. 3 gr.
317. *Christiersson, von, Carl Wilhelm,* öfverstelöjtnant, f. 1745, † 1828 i Helsingfors. 2 gr.
318. *de Besche, Wilhelm Edvard,* major, f. 1755, † 1802 på Sveaborg. 4 gr.
319. *Ulfsparre, Erik Magnus,* friherre, kapten, f. 1766, † 1809 på Harsböle i Lappträsk.
320. *Virgin, Adolf Fredrik,* öfverstelöjtnant, f. 1754, † 1815 på Turholm nära Helsingfors. 6 gr. 6:te och sista föreståndare, constituerad 1807. Befattningen mottagen af N:o 326.
321. *Modensvärd, Daniel Julius,* öfverstelöjtnant, f. 1758, † . 3 gr.
322. *Uhrlin, Johan Gabriel,* kapten, f. , † 1805 på Sveaborg. 3 gr.
323. *Spaak, Magnus Henrik,* konduktör, f. 1761 på Sveaborg, † 1825. 4 gr.
324. *Kyhle, Alexander Jakob,* major, f. 1767, † 1812. 1 gr.
325. *Spalding, Fredrik Johan,* öfverstelöjtnant, f. 1770, † . 1 gr.
326. *Cronstedt, Johan Adam,* grefve, generallöjtnant, f. 1749, † 1836. 6 gr.
327. *Lange, Carl Henrik,* öfverstelöjtnant, f. 1767, † . 3 gr.
328. *Nyberg, Carl Petter,* krigsråd, f. 1766 i Lovisa, † 1847. 4 gr.
329. *Wallenstein, Gustaf Gabriel,* major, f. 1753, † 1808. 4 gr.
330. *Sutthoff, Fredrik,* löjtnant, f. 1766, † 1815. 4 gr.

1792.

331. *Nyberg, Gustaf Gabriel,* öfverste, f. 1765, † 1834. 3 gr.
332. *Rosvall, Fabian Casimir,* löjtnant, f. 1766, † . 4 gr. Ceremonimästare.
333. *Adlercreutz, Erik Otto,* majors afsked, f. 1769, † 1817 på Råskog i Nurmijärvi. 2 gr.
334. *Berger, Johan Niclas,* kapten, f. 1763, † 1819. 4 gr.
335. *Hornstedt, Clas Fredrik,* med. d:r, amiralitets-medicus, f. 1758, † 1809 på Sveaborg. 1 gr.
336. *Norrlin, Petter,* musikdirektör, f. 1766, 1817 i Åbo. 3 gr.
337. *Norman, Carl Jakob,* sergeant, f. 1770, † . 3 gr.
338. *Pelander, Carl,* lärare vid Skeppsgoss-skolan på Sveaborg, f. 1760 i Borgå, † på Sveaborg.
339. *de Besche, Carl Ludvig,* löjtnant, f. 1759, † . 4 gr.

340. *Brodd, Pehr Gustaf,* lotsmajor, f. 1764, † . 3 gr.
341. *Spaak, Petter Abraham,* majors afsked, f. 1762 på Sveaborg, † 1815 i Åbo. 3 gr.
342. *Broberg, Johan Adolf Ulrik Jakob,* fänrik, f. 1770 i Mörskom, † . 2 gr.
343. *Grise, Pehr Paul,* fänrik, f. 1764, † . 3 gr.
344. *Govinius, Henrik Jakob,* handlande i Helsingfors, kommerseråd, f. 1753, † 1825 i Helsingfors. 2 gr.
345. *Gottsman, Erik,* löjtnant, f. 1770 i Nylands län, † . 2 gr.
346. *Nyberg, Fredrik Lorentz,* ledamot i regeringskonseljen, f. 1768 på Sveaborg, † 1831 i Helsingfors. 3 gr.
347. *Trolle, af, August Edvard,* ryttmästare, f. 1771, † 1801 i Borgå. 4 gr.
348. *Sederholm, David,* öfverste, f. 1767 i Helsingfors, † 1829. 2 gr.
349. *Schulman, Carl Fredrik,* öfverste afsked, f. 1773, † 1849 på Ilola i Borgå socken. 4 gr.
350. *Grise, Johan Gustaf,* tygvaktare på Sveaborg, f. 1768, † 1824. 4 gr.
351. *Kreuger, Johan Fredrik,* tullförvaltare i Helsingfors, f. 1753, † 1823 i Helsingfors. 3 gr.
352. *Gauffin, Johan,* styckjunkare, f. 1758, † på Sveaborg, antagen till tjänande 1792. 3 gr.
353. *Gädda, Christian Fredrik,* kavallerist, antagen till tjänande 1792. 4 gr.
354. *Reuterholm, Axel Christian,* friherre, president, f. 1753, † 1811 på Loviselund i Nyland. 4 gr.
355. *Dorph, Jakob Johan,* major, f. 1771 i Helsingfors, † 1827. 4 gr.
356. *de Carnall, Carl Henrik,* kapten, f. 1771, † 1828 i Helsingfors. 2 gr.
357. *Ridderborg, Isak Adolf,* kaptens afsked, f. 1768, † 1842. 2 gr.
358. *Conradi, Gustaf Wilhelm,* landshöfding, f. 1761, † 1846 på Gerknäs i Lojo. 3 gr.
359. *Kjerting, von, Herman Henrik,* nobil. *Wärnhjelm,* landshöfding i Wasa län, † 1830 i Åbo. 4 gr.
360. *Broberg, Fredrik Ludvig Gustaf,* fänrik, f. 1769, † . 2 gr.
361. *Elfving, Samuel,* öfverste, f. 1760 i Lovisa, † 1837. 2 gr.
362. *Nycop, Gustaf Adolf,* kamrerare, f. 1744, † 1826 i Borgå socken. 2 gr.
363. *Reuterskjöld, Carl Wilhelm,* intendent vid finska krigskommissariatet, f. 1770, † 1832 på Tervola i Birkkala. 1 gr.
364. *Melan, Gabriel,* kaptens afsked, f. 1769 i Nylands län, † . 4 gr.
365. *Elfving, Carl Birger,* löjtnant, f. 1771 på Kilo i Pojo, † . 4 gr.
366. *Gravell, Johan Fredrik,* löjtnant. 1 gr.
367. *Nycander, Gustaf Fredrik,* kamrerare, f. 1759 i Helsingfors, † 1812. 2 gr.
368. *Lagerberg, Adam Johan,* ryttmästare, f. 1764, † 1834. 2 gr.
369. *Kræmer, von, Casper Henrik,* majors afsked, f. 1764, † 1819 på Prästbacka vid Borgå. 1 gr.

370. *Ljungberg, Samuel Leonard,* nobil. *Ljungsvärd,* öfverste, postmästare, f. 1771 i Finland, † 1856. 4 gr.
371. *Lövenborg, Christoffer Mauritz Reinhold,* lagman, f. 1761, † 1831. 2 gr.
372. *Funck, Gustaf Fredrik,* nobil. *af Funck,* kommendörkapten, f. 1766, † 1831. 5 gr.
373. *Bruhn, Johan Gustaf August,* kamrerare, f. 1770, † 1800 i Åbo. 3 gr.

1793.

374. *Krogius, Fredrik Wilhelm,* nobil. *Edelheim,* ledamot i kejserl. senaten, f. 1770 i Borgå, † 1833 i Helsingfors. 3 gr.
375. *Standertskjöld, Henrik Gustaf,* major, f. 1733 i Lempälä, † 1809 på Wanantaka i Janakkala. 2 gr.

1794.

376. *Klingspor, Wilhelm Mauritz,* grefve, fältmarskalk, f. 1747, † 1814. 4 gr.
377. *Blomstedt, Johan Christian,* fänrik, f. 1775, † . 3 gr.
378. *Kurtén, Gustaf,* löjtnant, f. 1760 i Nyland, † . 1 gr.
379. *Pfeiff, Daniel Johan,* kapten, f. 1756, † 1812 på Gunnars kaptensboställe vid Gamla Karleby. 2 gr.

1795.

380. *Perander, Niclas Johan,* extra ordinarie bataljonspredikant, slutligen prost och kyrkoherde i Libelits, f. 1763, † 1831. 1 gr.
381. *Cedergren, Nils,* öfverste, f. 1754, † . 1 gr.
382. *Troil, von, Knut,* friherre, geheimeråd, f. 1760, † 1825. 1 gr.
383. *Thitz, Anders Gustaf,* målare, antagen till ordens arkitekt. 1 gr.
384. *Alrutz, Christoffer Henrik,* regementsfältskär, f. 1761, † . 3 gr.
385. *Charpentièr, Robert Carl,* öfverste, f. 1766, † 1830 i Tavastehus. 1 gr.
386. *Du Rietz, Gustaf,* kapten, f. 1768, † 1840. 1 gr.
387. *Lagerlöf, Nils,* auditör på Sveaborg, f. 1769, † . 1 gr.
388. *Klercker, af, Carl Ulrik,* kommendörkapten, f. 1778, † 1828. 6 gr.
389. *Hägerflycht, Carl Arvid,* öfverste, f. 1770, † 1822. 2 gr.

1796.

390. *Tigerstedt, Carl Magnus,* kapten, f. 1772, † 1810 på Söderkulla. 1 gr.
391. *Wallenius, Johan Fredrik,* professor i Åbo, kansliråd, f. 1765, † 1836. 1 gr.
392. *Wahlberg, Thomas,* kapten, f. 1770 i Nyland, † 1815 på Bodom i Esbo. 2 gr.
393. *Westberg, Johan Petter,* underlöjtnant, antagen till tjänande 1796, f. 1766, † 1808, sprängd i luften med kanonbåt vid Palva sund.

1798.

394. *Adlercreutz, Gustaf Magnus,* generallöjtnant, f. 1775, † 1845 på Siikajoki eller Leckö kungsgård i Vestergötland. 1 gr.
395. *Durchman, Carl Magnus,* kassör, f. 1775, † 1800, då han drunknade vid Söderkulla holme i Sibbo. 1 gr.
396. *Warenberg, Johan Fredrik,* löjtnant, f. 1767 på Sveaborg, † . 3 gr.
397. *Elg, Wilhelm,* fänrik. 3 gr.
398. *Kumlin, Anders,* betjänt, antagen till tjänande 1798.
399. *Aminoff, Berndt Jonas,* öfverstelöjtnant, f. 1775, † 1823. 1 gr.
400. *Nycander, Adolf,* fänrik, f. 1764, † 18 på Sveaborg, sköt sig. 1 gr.

1800.

401. *Enning, Albrecht Efraim,* löjtnant, f. 1778 i Helsingfors, † . 2 gr.
402. *Warenberg, Alexander,* major, f. 1775 på Sveaborg, † . 1 gr.
403. *Wirsén, Gustaf Fredrik,* nobil. *af Wirsén,* grefve, president i statskontoret, f. 1779 på Sveaborg, † 1827. 1 gr.
404. *Hoffler, Gustaf Henrik,* löjtnant, f. 1770, † . 1 gr.
405. *Arnkil, Carl Fredrik,* löjtnant f. 1769 på Kotkaniemi i Wichtis, † . 1 gr.

1803.

406. *Ehrenhjelm, Johan Henrik,* kapten, f. 1766, naturaliserad från G. H., föreståndare för 5:te o. 6:te gr., † 1807.
407. *Post, von, Stafs,* öfverstelöjtnant, slutligen generaladjutant, naturaliserad från G. H., f. 1780, † 1845.
408. *Stjernefelt, Conrad Fredrik,* kapten, naturaliserad från G. H., f. 1777, † 1833.

1804.

409. *Kyrcklund, Carl,* vaktmästare, antagen till tjänande, f. 1771. 3 gr.
410. *Mörck, Daniel,* musikant, antagen till klarinettist och tjänande.
411. *Berggren, Jonas,* musikant, antagen till valdhornist och tjänande. 4 gr.
412. *Nordin, Gustaf Gabriel,* musikant, antagen till violoncellist och tjänande. 4 gr.
413. *Eskolin, Hindrik,* musikant, antagen till trumpetare och tjänande. 4 gr.

1805.

414. *Örteen, Henrik,* advokatfiskal.
415. *Sierch, Adolf Fredrik,* handlande i Helsingfors.
416. *Hjärne, Gustaf,* geheimeråd, friherre, naturaliserad från G. H., f. 1768, † 1845.

417. *Boman, Carl Gustaf,* sergeant, antagen till renskrifvare och tjänande, f. 1775. 3 gr.
418. *Callerstedt, Svante,* kapten, f. 1777, † 1808 i Torneå.
419. *Malmborg, Fredrik,* löjtnant, f. 1779 på Sveaborg, † 1817 i Sverige. 2 gr.
420. *Lagus, Carl Georg,* kassör och postmästare, f. 1772. 2 gr.
421. *Standertskjöld, Johan Fredrik,* kapten, f. trilling 1776, † 1820 på Savijärvi i Sibbo.
422. *Gadolin, Wilhelm,* löjtnant, f. 1783 i Åbo, † 1846. 2 gr.
423. *Arbin, von, Axel Gustaf,* major och kammarherre, f. 1784 på Sveaborg, † 1856 i Stockholm. 2 gr.
424. *Blome, Henrik Johan,* justitiarie vid artilleriet, f. 1760, † 1815 på Backby i Esbo. 2 gr.
425. *Otter, von, Casten Fredrik,* friherre, öfverstelöjtnant, f. 1785, † 1861. 2 gr.
426. *Hjelmstjerna, Johan August,* major, f. 1781, † efter 1844.
427. *Schwartz, Henrik Christian,* handelsman i Helsingfors, f. 1772 i Helsingfors, † 1808. 2 gr.
428. *Warenberg, Carl Adolf,* regementscommissarie, f. 1779 på Sveaborg. 2 gr.
429. *Müller, Gottfrid Ernst Andreas,* regementsfältskär, f. 1762 i Mecklenburg, † såsom assessor och spinnhusläkare i Willmanstrand 1821.

1806.

430. *Liljehöök af Fårdala, Carl,* öfverste, f. 1754, d. 1820. 2 gr.
431. *Wiggman, Anders,* kapten, f. 1768. 2. gr.
432. *Blomstedt, Hans Reinhold,* kapten, f. 1786 i Åbo län. 2 gr.
433. *Kreuger, Johan Henrik,* underlöjtnant, f. 1782 i Lovisa.
434. *Stichaeus, Johan Fredrik,* guvernör i Tavastehus län, f. 1778, † 1853.
435. *Forselles, af, Carl Otto,* major, f. 1786, sköt sig 1819 i Åbo.
436. *Wäster, Christian,* sergeant, antagen till tjänande, f. 1774 i Nyland.
437. *Sunn, Adolf,* handlande i Helsingfors, f. 1774, † 1819 i Helsingfors.
438. *Grevillius, Carl Johan,* filos. mag. och bataljonspredikant, slutligen kyrkoherde i Kalf i Göteborgs stift, f. 1777 i Helsingfors, † 1838.
439. *Wärnhjelm, Gustaf Adolf,* öfverstelöjtnant, f. 1785, † 1856.
440. *Wolcker, von, Gustaf Henrik,* major, f. 1783.
441. *Wolcker, von, Fredrik Wilhelm,* löjtnant, f. 1781 i Helsingfors. Svagsint 1809.

1807.

442. *Kocke, Anders,* underlöjtnant, f. 1767 i Helsingfors. Fadern borgare. Recipierad 18⁶/₄07. — „Efter freden 1809 tog afsked från

svenska krigstjänsten och stannade kvar i Finland såsom rysk undersåte. Efter Helsingfors brand 1808, som ödelade större delen och den bäst bebyggda delen af staden, uppgaf han jämte många andra projekt-ritning till dess återuppbyggande, hvilket af kejsaren stadfästades, och han blef riddare af Wladimirs orden. Redan 1820 var nya staden så uppbyggd, att Finska Senaten ditflyttades från Åbo. Nu disputeras auctoratet till ritningen af andra. — Det är således icke något nytt, utan en historisk hvardagshändelse. Men märkvärdigt nog: *Den siste S:t C. F. T. H:as ledamot gjorde mästerstycket till Helsingfors stads återuppbyggande, varande dock endast lärling.* — Gift med Christina Hagberg. Tjänt som gouvernant hos N:o 82 och uppfostrat alla dess barn."

Register till förestående förteckning.

Kuhlhjelm, E. G. . . . . N:o 116
Kumlin, A. . . . . „ 398
Kurtén, G. . . . . „ 378
Kyhle, A. J. . . . . „ 324
Kyrcklund, C. . . . . . . „ 409
Lagerberg, A. J. . . . . . „ 368
Lagerlöf, N. . . . . „ 387
Lagus, C. G. . . . . „ 420
Lange, C. H. . . . . „ 327
Lannerstjerna, A. C. . . „ 188
L'Eclair, R. G. . . . . . . „ 24
Leijonhjelm, C. F. . . . „ 1
Leijonhufvud, A. G. . . „ 174
Leijonhufvud, A. G. . . „ 207
Leijonhufvud, K. H. . . „ 2
Leijonmarck, S. . . . . . „ 54
Leijonstedt, C. J. . . . . „ 145
Liljehöök, C. . . . . „ 430
Limnell, C. . . . . „ 239
Linder, A. J. . . . . „ 258
Lindestam, G. . . . . . . „ 81
Ljungberg, A. U. . . . . „ 212
Ljungberg, S. L. . . . . . „ 370
Ljungsvärd, S. L. . . . . „ 370
Lode, C. E. . . . . „ 146
Lode, C. L. . . . . „ 136
Lode, J. W. . . . . „ 196
Lode, O. R. . . . . „ 46
Lode, R. J. . . . . „ 106
Lundeberg, E. . . . . . . „ 260
Lundstedt, G. . . . . . . „ 81
Lundstedt, J. . . . . „ 256
Löfling, E. . . . . „ 114
Löfling, J. G. . . . . . . „ 6
Lövenberg, C. M. R. . . „ 371
Mackenzie, J. . . . . . . „ 4
Mallén, J. . . . . „ 241
Malmborg, F. . . . . . . „ 419
Malmborg, P. A. . . . . „ 50
Malmström, B. C. . . . . „ 27
Mannerskantz, C. . . . . „ 222
Mannerskantz, N. . . . . „ 65
Melan, F. A. . . . . „ 308
Melan, G. . . . . „ 364
Mellin, G. A. . . . . . . „ 21
Milödh, A. . . . . N:o 200
Modensvärd, D. J. . . . „ 321
Montan, C. A. . . . . . . „ 263
Muhl, W. R. . . . . „ 277
Munck, J. H. . . . . „ 259
Munsterhjelm, A. G. . . „ 102
Müller, G. E. A. . . . . „ 429
Möller, S. . . . . „ 234
Möllersvärd, H. J. . . . . „ 265
Mörck, D. . . . . „ 410
Nassokin, H. M. . . . . . „ 208
Neüman, F. W. . . . . . „ 194
Nordencreutz, F. J. . . . „ 70
Nordensköld, A. G. . . . „ 74
Nordensköld, A. J. . . „ 155
Nordensköld, C. F. . . . „ 252
Nordensköld, O. H. . . . „ 89
Nordensköld, U. . . . . . „ 95
Nordenstam, C. J. . . . . „ 281
Nordensvan, J. . . . . . . „ 86
Nordensvan, Z. . . . . . „ 300
Nordin, G. G. . . . . . . „ 412
Norling, P. . . . . „ 97
Norman, C. J. . . . . . . „ 337
Norrlin, P. . . . . „ 336
Nyberg, C. P. . . . . . . „ 328
Nyberg, F. L. . . . . . . „ 346
Nyberg, G. . . . . „ 166
Nyberg, G. G. . . . . . . „ 331
Nycander, A. . . . . „ 400
Nycander, C. . . . . „ 304
Nycander, G. F. . . . . . „ 367
Nycop, G. A. . . . . . . „ 362
Nygren, J. . . . . „ 141
Olander, E. . . . . „ 26
Olander, J. G. . . . . . . „ 272
Olivestam, M. G. . . . . „ 312
Olivestam, P. H. . . . . „ 276
von Otter, C. F. . . . . . „ 425
Palander, J. W. . . . . . „ 22
Palmfelt, G. C. . . . . . „ 302
Papke, O. . . . . „ 48
Pelander, C. . . . . „ 338
Perander, N. J. . . . . . „ 380
Pettersen, C. R. . . . . . „ 36

Tollstedt, A. . . . . N:o 51
von Torcken, B. . . . . . „ 167
von Troil, K. . . . . „ 382
af Trolle, A. E. . . . . . „ 347
af Trolle, G. N. . . . . . „ 202
af Trolle, H. . . . . „ 18
von Törne, M. . . . . . . „ 20
von Törne, N. . . . . . . „ 34
von Törne, P. A. . . . . „ 197
Törning, J. . . . . „ 273
Uhrlin, J. G. . . . . „ 322
Ulfsparre, B. M. . . . . . „ 8
Ulfsparre, E. M. . . . . . „ 319
Wadenstjerna, C. W. . . „ 133
Wadman, A. . . . . „ 225
Wahlberg, L. . . . . „ 192
Wahlberg, O. N. . . . . „ 156
Wahlberg, T. . . . . „ 392
Wallenius, J. F. . . . . . „ 391
Wallenstein, G. G. . . . „ 329
Wallenstjerna, C. A. . . „ 105
Wallenstjerna, O. G. . . „ 69
Warenberg, A. . . . . . . „ 402
Warenberg, C. A. . . . . „ 428
Warenberg, J. F. . . . . „ 262
Warenberg, J. F. . . . . N:o 396
Wessman, E. . . . . „ 57
Wessman, J. J. . . . . . „ 309
Westerberg, J. P. . . . . „ 393
Wester, C. . . . . „ 436
Wetterhoff, O. F. . . . . „ 224
Widqvist, C. G. . . . . . „ 216
Wiggman, A. . . . . „ 431
Winblad, A. F. . . . . . „ 88
Virgin, A. F. . . . . „ 320
Wirsén, G. F. . . . . . . „ 403
af Wirsén, G. F. . . . . „ 403
von Wolcker, F. W. . . „ 441
von Wolcker, G. H. . . „ 440
von Wolcker, P. J. . . . „ 171
von Wolfradt, H. J. . . . „ 61
Wrangel, A. U. . . . . . „ 286
von Wright, N. E. . . . „ 208
Wunsch, A. J. . . . . . . „ 103
Wärnhjelm, G. A. . . . . „ 439
Wärnhjelm, H. G. . . . . „ 292
Wärnhjelm, H. H. . . . . „ 359
Yxkull, C. O. . . . . . . „ 41
Ådelberg, E. L. . . . . . „ 311
Örteen, H. . . . . „ 414

Medlemmar af S:t Axelii Hydda i Åbo.

1. *Leijonhufvud, Axel Gabriel* Carlsson, friherre, f. 1717, president i Åbo hofrätt, † 1789. Medlem af S:t G. H. N:o 106 och S:t Car. H. N:o 207.
2. *Aken, von, Carl Philip,* f. 1740, assessor i Åbo hofrätt, † 1809. N:o 23 i S:t G. H., där han tidigare hunnit blifva riddare af hvita bandet och röda rosen.
3. *Lode, Johan Henrik,* f. 1739, kapten, slutligen landshöfding, † 1817. N:o 134 G. H [1]), där han förut hunnit öfvermästaregraden.
4. *Juslén, Pehr,* f. 1738, hofrättsassessor, † 1794. N:o 310, G. H., där han förut hunnit blifva gesäll, blef här mästare.
5. *Baer, Adolph Fredrik,* f. 1750, hofrätts vice notarie, † 1793. N:o 448 G. H., där han tidigare hunnit blifva gesäll, blef här mästare.

[1]) Betecknar: i S:t Georgs Hydda i Stockholm.

6. *Carlstedt, Otto,* f. 1730, assessor, auditör, † 1795. N:o 43 Car. H.[1]) där han varit lärling, blef här gesäll och mästare.
7. *Hising, Michael,* f. 1741, löjtnant, † 1808. N:o 211 G. H., där han varit lärling.
8. *Hästesko, Johan Henrik,* f. 1741, öfverstelöjtnant, slutligen öfverste, Anjala-man, halshuggen i Stockholm 1791. N:o 212 G. H.
9. *Stackelberg, Berndt Otto,* f. 1745, major, † 1810. N:o 151 Car. H.
10. *Vetterhoff, Otto Fredrik,* f. 1755, fänrik, slutligen öfverste, † 1808. N:o 224 Car. H.
11. *Ignatius, Johan,* f. 1721, vice president i hofrätten, † 1788, blef här lärling, gesäll och mästare.
12. *Baer, Anton,* f. 1750, grosshandlare i Åbo, † 1792, blef här lärling, gesäll och mästare.
13. *Montgomery, Robert* Johanson, f. 1738, öfverstelöjtnant, slutligen öfverste, † 1798, blef här lärling, gesäll och mästare.
14. *Fleming, Herman,* friherre, f. 1763, kapten, slutligen öfverste, skjuten vid Pyhäjoki 1808.
15. *Bergman, Johan Gabriel,* f. 1732, med. d:r, provincialmedicus, assessor, † 1793, blef här lärling och gesäll.
16. *Ullner, Carl,* f. 1738, borgmästare i Åbo och slutligen i Stockholm. † 1801, blef här lärling och gesäll.
17. *Zervitzkij, Fabian Conrad,* snickare i Åbo, blef här lärling och gesäll.
18. *Walheim, Anders,* f. 1740, sekreterare, slutligen assessor i Åbo hofrätt, † 1781, blef här lärling och gesäll.
19. *Loffman, Carl Gustaf,* f. 1732, auditör, assessor, † 1794, blef här lärling och gesäll.
20. *Lagerborg, Fredrik Wilhelm,* f. 1755, fänrik, sedermera öfverstelöjtnant, † 1826.
21. *Furuhjelm, Enok,* f. 1754, kornett, slutligen öfverste, † 1828. N:o 1258 G. H., blef här lärling och gesäll.
22. *Wechter, Esaias,* f. 1729, advokatfiskal i Åbo hofrätt, † 1794, blef här lärling och gesäll.
23. *Barck, Johan,* f. 1739, vice advokatfiskal, slutligen hofrättsråd, † 1808, blef här lärling och gesäll.
24. *Wallerian, Hans Henrik,* f. 1747, notarie i hofrätten, slutligen hofrättsråd, † 1810, blef här lärling och gesäll.
25. *Gaddelius, Gustaf Nils,* hette senare *Gadelli,* f. 1750, kanslist i Åbo hofrätt, slutligen hofrättsråd, † 1814, blef här lärling och gesäll.
26. *Riddersvärd, Nils Alexander,* f. 1748, löjtnant, † 1809. N:o 90 Car. H.

---

[1]) Betecknar: i S:t Caroli Hydda på Sveaborg.

27. *Smaleen, Johan,* f. 1752, kanslist i Åbo hofrätt, slutligen lagman, † 1810, blef här lärling och gesäll.
28. *Calonius, Matthias,* f. $^{27}/_{11}$ 1737, akademiesekreterare i Åbo, senare professor, slutligen prokurator och verkl. statsråd, † 1817, blef här lärling och gesäll.
29. *Taube, Fredrik Vilhelm,* f. 1736, kapten, senare major, † 1795.
30. *Pryss, Anders Johan,* f. 1752, kornett, senare kapten, adlad: Prytz, † 1824, blef här lärling och gesäll.
31. *Cedervald, Arvid von,* f. 1745, notarie i Åbo hofrätt, slutligen adlad: von Cedervald, och vice precident, † 1809, blef här lärling och gesäll.
32. *Kuhlberg, G.,* f. 1746, vice häradshöfding.
33. *Alléen, Erik G. Johan,* f. 1741, postinspektor i Åbo, † 1794, blef här lärling och gesäll.
34. *Fithie, Carl Gustaf,* f. 1738, skeppsbyggmästare, † 1782, blef här lärling och gesäll.
35. *Synnerberg, Sven Fredrik,* f. 1739, vice häradshöfding, lagman och borgmästare i Åbo, † 1804, blef här lärling och gesäll.
36. *Limnell, Carl,* f. 1750, kanslist, slutligen assessor i Åbo hofrätt, † 1824. N:o 239 Car. H., blef här lärling och gesäll; sedermera i Caroli hydda mästare och öfvermästare.
37. *Fredenskiöld, Nils,* f. Hasselbom 1731, hofrättsråd och vice landshöfding, † 1792. N:o 478 G. H., blef här lärling och gesäll.
38. *Hallenborg, Carl Arvid,* f. 1737, hofrättsråd, slutligen president i Åbo hofrätt, † 1803. N:o 956 G. H., blef här lärling och gesäll.
39. *Malm, Gustaf,* f. 1735, assessor och landssekreterare, † 1796.
40. *Mentzer, Johan Henrik,* f. 1746, justitierådman, sedermera borgmästare i Åbo, † 1803.
41. *Hallqvist, Pehr Erik,* f. 1752, extra kanslist i Åbo hofrätt, senare borgmästare i Stockholm, † 1826. N:o 577 G. H.
42. *Lizelius, Gabriel,* f. 1740, magister, kamrerare i Åbo hofrätt, slutligen justitieborgmästare i Helsingfors, kallade sig Litzell, † 1809.
43. *Hornborg, Jan,* f. 1742, vice häradshöfding, sedan borgmästare i Ekenäs, † 1814.
44. *Gerfs, Jean Erik,* f. 1747, notarie i Vasa hofrätt, senare direktör för ekonomiska departementet i Pommern, † 1808. N:o 590 G. H.
45. *Arppe, Erik Johan,* f. 1756, extra kanslist i Åbo hofrätt, senare häradshöfding i Karelens domsaga, † 1822.
46. *Sacklén, Lars Johan,* f. 1747(50?), vice notarie i Åbo hofrätt, senare häradshöfding i Vemo, † 1814.
47. *Dahlgren, Gustaf,* f. 1752, kapellan i Åbo, † 1785.
48. *Ignatius, C. Fr.,* f. 1726, politieborgmästare i Åbo, † 1786.
49. *Wibelius, Olof,* f. 1752, auskultant i Åbo hofrätt, slutligen landshöfding, adlad: *af Wibeli,* † 1823.

50. *Alanus, Erik,* f. 1745, advokatfiskal i Vasa hofrätt, assessor, † 1792.
51. *Winter, Arndt Johan,* f. 1747, vice landskamrerare, senare kammarråd, ledamot i regeringskonseljen, † 1819.
52. *Lilius, Gustaf Adolf,* notarie i Åbo hofrätt, senare häradshöfding i Masku domsaga, † 1811.
53. *Backman, Henrik Mårten,* f. 1757, vice hofrättsnotarie. N:o 306 Car. H.
54. *Holm, Carl Fredrik,* f. 1757, auditör, senare postkommissarie i Abborfors, † 1804. N:o 253 Car. H.

Register till nästföregående förteckning.

S:t C. F. T. H.

Skuld- och Qvittence Bok upprättad efter Qvartals Capitlets Beslut Den 29:de Julji 1771.

Å andra sidan: Till Minnes.

1:o Denna bok börjas med de Receptions skulder, som efter ärklände anmärkningar och Qvartals Capitlets Resolution den 29 Julii blifvit för ostridige ansedde och däremot är för alla dem, som ej funnits något skyldige å hvars och ens Conto en betalnings annotation af tillförordnade Revisorer införd och underskrifven för så många af de fyra första graderna, som hvar och en til den 29 Julji 1771 innehaft då förra räkningarne slutas.

2:o Alla Receptioner, som från samma dag förfalla, annoteras såväl i ordinarie Protocollet som i denna bok af ordens Secreterare till datum, Classe och thess hela kåstnad, samt på hvad sätt Recipienten den contenterat, hvilcket i särskilt columne utmärckes med de 3:ne ord: *Contant, Revers* eller *Gratis,* och i detta sidsta fall öfverstrykes skuld columnen och anföres om utnämnandet skildt på Ordens Dag eller af annan orsak.

3:o Då någon betalar Contant, skrifver den som giör skattmästare sysslan betalt och namnet samt den summan i Columnen, som är rätta Receptionsafgiften och hvilken han visar redo före, hvaremot

4:o De fattigas andel, som är Två daler Silfvermynt för hvarje Reception och efter Lagarne, samt sidsta Qvartals Capitlets beslut bör skiljas ifrån de andra medlen, insättes i en särskild Cassa med Iustitiariens betyg i denna bok, emedan ingen annan redo af Skattmästaren vises för desse penningar.

5:o Det kan ej fela at hvar och en som gier Reverse vil betala den, men tilfället därtill kan ej altid vara lika, och på det ett godt tilfälle utom hyddan ej må hindras blått för det at Reversen ej vore til hands, så förklaras härmed at ingen sådan Reverse, nemligen för Receptions skulder, hädanefter skall ensamt kunna förbinda dess utgifvare til at betala den, utan tvärtom, at hvarcken den eller något annat document, utom denne bok skall kunna påkalla eller binda någon til sådan slags skuld så vida å ena sidan ingen påföring kan i denne bok skie orätt, efter både Protocoll och Matrickel controllerar den, och å den andra ingen afskrifning för någon betald skuld glömmas, efter allom är tillåtit se sitt Conto och nästa sammankomst få afskrifning, om han till Skattmästaren utom hyddan betalt något, så at om glömska kunde supponeras möijelig, blefve den likväl endast Skuldenärens eget fel.

6:o Reverser för skulder äro likväl nödiga i anseende til möijelige dödsfall; de böra också återfås då de blifvit betalte, men om ock något hinder skulle möta däruti, anses en sådan Receptions Reverse

likväl såsom dödad, då Skattmästarens betyg om summans afbetalning fins i Boken.

7:o Nyttan af denne bok är för öfrigt: 1:o at den visar Skattmästarens Debet då Receptions summorna sammanräknas ifrån sista Räknings datum. 2:o Blir den en ojäfaktig verification til den behållning som ej fins contant vid hvarje räkning, då alla skulderna från början til slut sammanräknas, och 3:o Kan man prompt utan at behöfva hjelp af andra räkenskaper få se hvars och ens skuld utan omgång.

A. de Frese.

Alnoor. Joh. Chr. Stenhoff.

Ett litet bidrag till Forskåls biografi.

Af Georg Schauman.

Under en vistelse i Köpenhamn senaste sommar begagnade jag tillfället att i Rigsarkivet och i Det Store Kongelige Bibliothek leta efter nytt material till Peter Forskåls biografi. Utbytet var dock skäligen klent.

I Det Store Kongelige Bibliotheks handskriftsamling (Thott'ska samlingen) bevaras tre minnen af Forskål: 1:o ett band med Forskåls anteckningar efter Linnés föreläsningar; 2:o ett annat band anteckningar, enligt uppgift i katalogen innehållande „C. Linnæi Observanda in Floram Suam Suecicam skrefwne af Forskål", men i själfva verket innehållande Wallerii Chemicum (1757), Philosophia botanica, notiser om botanister (alfabetiskt ordnade), strödda botaniska anteckningar och Collegium zoologicum (1758); 3:o två volymer „Philotheca", ett album hvari en mängd vänner och gynnare till Forskål, inhemska och utländska, tecknat sina namn och någon sentens. Sålunda har Linné i albumet skrifvit: „Famam extendere factis. Virgil. — In perennem sui memoriam haec, Amico suo dilectissimo opponere voluit Car. Linnæus. Upsaliæ 1757, Maji 8."

Några aktstycken i Rigsarkivet gåfvo kompletterande upplysningar om Forskåls ställning och villkor i Danmark före orientresan. Forskål erhöll den 15 september 1759 från 1 januari s. å. en kunglig pension af 500 rdr dansk kurant årligen, till dess resan till Orienten skulle anträdas, äfvensom löfte om en 300 rdrs årlig lifstidspension efter lyckligen afslutad resa, hvar han än komme att bosätta sig.[1]) Samtidigt fick han dansk professors-titel.[2]) Följande år

---

[1]) *Kgl. Particulier Cammares Protocoll.*

[2]) Dessa bägge fakta äro tidigare bekanta. Endast tidpunkten är af W. Lagus (*Strödda blad,* I, s. 27) och öfriga Forskåls biografer oriktigt uppgifven (juli 1759).

erhöll Forskål ytterligare, genom kunglig resolution af den 19 juli 1760, en årlig pension af 500 rdr för hela den tid resan skulle vara.[1]) Men Forskål var ej tillfreds med blott dessa ekonomiska förmåner. Den 31 maj 1760 antecknas i Kgl. Particulier Cammarens protokoll: „Der Professor Forskål bittet allerunterthänigst um seine Bestellung als Professor". Hvad med denna anhållan åsyftades framgår däraf att Forskål fyra veckor senare utnämndes till professor i filosofi vid Köpenhamns universitet. Fullmakten är daterad Travendahl den 27 juni 1760.[2]) Denna utnämning hade blott ringa praktisk betydelse på grund af Forskåls snart förestående resa och hans sedermera under resan inträffade död, men den gaf honom full upprättelse för den förföljelse, hvartill hans djärfva *Tankar om borgerliga friheten* gifvit anledning i Sverige.

Nyssnämnda märkliga skrift, åtminstone dess första, konfiskerade upplaga (1759), är en bibliografisk sällsynthet. W. Lagus säger sig icke ha sett originalupplagan;[3]) E. G. Palmén uppger att han sett blott ett exemplar af den (sannolikt i Sverige).[4]) Nyligen har jag emellertid funnit originalupplagan af *Tankar om borgerliga friheten* äfven i vårt universitetsbibliotek, dit den kommit med den Naumann'ska samlingen af politiska ströskrifter från 1700-talet. Äfven i Köpenhamns och i Lunds universitetsbibliotek, men icke i Det Store Kongelige Bibliothek, har jag påträffat den lilla kvarto-skriften. Den såväl af Lagus som af Palmén[5]) o. a. uppgifna titeln „Tankar om borgerliga friheten, i anledning af den nu så allmänt omtalade frihetsprincipen hos Fransoserna" innehåller ett i 1792 års nya upplaga af utgifvaren inpassadt, på revolutionen syftande tillägg, som naturligtvis saknas i originalupplagan.

[1]) *Kgl. Particulier Cammares Protocoll.*
[2]) *Danske Cancellies Sjællandske aabne Breve*, n:o 321.
[3]) *Strödda blad*, I, s. 21.
[4]) *Politiska skrifter af Anders Chydenius*, s. XCIII.
[5]) *Anders Chydenius* (1903), s. 119.

Ett italienskt musikdrama från 1600-talet med nordiskt ämne och finsk skådeplats.

Af Werner Söderhjelm.

I en samling af små musikdramer från sjuttonde århundradet, hopförd af en furst Gabrielli i Rom i början af senaste sekel och nu bevarad i Vittorio-Emanuele biblioteket i denna stad, påträffade jag ett stycke med den intresserande titeln *Alfo in Finlandia.* Då det öfver hufvud är högst sällsynt att i den äldre utländska litteraturen finna någon antydan om vårt fosterland, och en pjes af detta slag, tydligen skrifven för en viss krets, väl bort hafva en alldeles speciell anledning att förlägga sin skådeplats dit, kunde det vara skäl att undersöka stycket i fråga litet närmare. Resultatet häraf var icke så mycket gifvande i fråga om kännedomen af Finland i tidens Italien, men gaf i stället ett bidrag till historien om växelverkan mellan den italienska och skandinaviska litteraturen, hvilket kan vara värdt att meddelas.

Stycket finnes icke omnämndt i något litteraturhistoriskt arbete, hvarken i de speciella verk som behandla den italienska teaterhistorien eller det italienska musikdramat under sjuttonde århundradet[1]), ej heller i Kleins vidlyftiga Geschichte des Dramas. Däremot är dess titel upptagen

---

[1]) Ett dylikt musikdrama var icke uteslutande en libretto: det bestod af omväxlande deklamationsnummer och arior.

i Allacci's stora bibliografi öfver dramatisk litteratur[1]. I norden synes man icke haft någon kännedom om detsamma: dr E. Gigas i Köpenhamn, som är en utmärkt kännare af de sydromanska ländernas litteratur och som egnat ett annat italienskt drama med näraliggande nordiskt stoff en specialstudie, har i denna icke nämnt något om musikdramat „Alfo“[2].

Dess fullständiga titel lyder som följer: „ALFO IN FINLANDIA. Drama per Musica. Dà rappresentarsi nel Teatro di S. Margherita di Trevigi l'anno 1686. Consacrato all'Illustriss. & Eccell. Sig. M. Antonio Badoaro Dignissimo Podestà e Capitano della medema città. In Trevigi M. DC. LXXXVI Per Pasqualin da Ponte“.

Författaren är anonym. Allacci, som i sin upplaga af 1755 anför titeln någorlunda fullständigt, tillägger: „Poesia d'incerto Autore“. Hade det varit någon bekantare skribent, skulle väl Allacci känt till honom. Förläggaren uppger emellertid i en till läsaren adresserad tillegnan, att stycket härrör från „en mycket lärd“ penna, hvilken för närvarande „lyser med sina dygder i ett annat luftstreck“. Han meddelar vidare, att för att lämpa denna dram efter våra dagars bruk, det har varit nödigt att i någon mån förkorta densamma, införa vissa förändringar och tillägga några arior; om därigenom något misstag insmugit sig, så bör det skrifvas på dens räkning, som velat försköna stycket, icke på dens, som gifvit det dess ursprungliga form. Man skulle af dessa ord sluta till, att det existerat ett annat, mera fullständigt och i mera rent dramatisk form affattadt stycke. Måhända har bearbetningen skett efter ett otryckt original, just för att tillmötesgå musikscenens fordringar; ett tryckt drama med samma ämne skulle vara bekant. Man kunde måhända ock tänka sig, att orden om originalet hänföra sig till källan för de i dramat framställda händel-

---

[1]) Allacci, Drammaturgia accresciuta e continuata fino all'anno 1755. Venezia 1755, s. 31.

[2]) E. Gigas, En nordisk Tragedie af en italiensk Klassiker (i samlingen Litteratur og Historie I. Kjöbenhavn 1898, s. 128 ff.).

serna, med hvilken vi senare skola göra bekantskap; dock skulle väl förläggaren i detta fall hafva uttryckt sig något annorlunda[1].

Emellertid hänvisar han i ett nytt företal (egentligen det tredje, ty allra först står en tillegnan till den höge ämbetsman, hvars namn finnes på titelbladet) till den historiska situation, från hvilken dramen tager sin utgångspunkt. Denna „Argomento" innehåller följande: Sivardo, goternas konung, har en utomordentligt skön dotter, vid namn Alvilda, hvilken dock är lika fientligt stämd mot kärleken som hon gärna följer krigets gud; begäret att utmärka sig i krigiska idrotter förmår henne att aflägga sin kvinnliga klädnad och iförd manlig rustning begifva sig ut att kryssa på „det gotiska hafvet". — Alfo, son af danskarnas konung, är förälskad i Alvilda, men har af henne blifvit afvisad, har svurit att taga henne med våld och förföljer henne med en mäktig flotta på Finska viken, uppnår henne och vinner öfver henne en dubbel seger, med vapen och med hjärtat. — En af Alvildas amazoner är Giurita, af kunglig släkt, hemma från Skåne. — En annan, som åtföljer Alvildas flotta, är Agabarto, hvilken rymt från det danska hofvet efter att hafva våldfört Signe, Alfos syster. — Förutom dessa historiska sanningar, säger företalet, föreställer man sig att Agabarto, som från det danska hofvet kommit till det gotiska för att å Alfos vägnar begära Alvildas hand, från ambassadör förvandlar sig till älskare och, glömsk af Signe, förbereder ett dubbelt förräderi: mot sin kärlek och mot sin tro; att Alfo, otålig öfver sin utskickades långa dröjsmål, med en fruktansvärd armé beger sig ut på det gotiska hafvet och närmar sig Finska vikens kuster icke långt från „den kungliga staden", i hvilken han intränger för att vinna Alvilda antingen med böner eller med våld; att Signe, ur stånd att längre uthärda sin älskades (Agabartos) frånvaro, under manlig förklädnad kommer till det gotiska hofvet och där får reda på Agabartos planer. „Allt detta utgör början till dramat, som,

---

[1]) Angående ett par dramer med nordiskt stoff, se nedan.

byggdt på dessa och andra sannolikheter, fått namnet Alfo in Finlandia".

Det är de nämnda personerna, som figurera i stycket. Därtill kommer ännu en, Tirsillo, „servo universale della corte", hvilken tydligen är afsedd att spela en roll, liknande den allt utredande betjäntens i „comedia dell'arte", men endast aflägset liknar denna typ. Vidare kören, bestående af kungens pager och bågskyttar, Alvildas pager och krigare, damer, kavaljerer och åskådare samt soldater. En skildring af sceneriet upptager tre à fyra olika skådeplatser för hvarje af de tre akterna, hvar och en ganska noga beskrifven. Två balletter försiggå, säges det, en af statyer (sic) i första akten, den andra af dvärgar i den andra. Och slutligen tillägges: „Skådeplatsen föreställes vara 'Abo, Metropoli della Finlandia'".

I den ofvan citerade inledningen äro redan hufvuddragen i handlingen betecknade. Vi kunna därför nöja oss med att ytterligare blott angifva, huru densamma genom de skilda akterna och scenerna är förd.

Den första akten, som har två olika scenförändringar, passerar först i en till hofvet hörande blomsterträdgård. Agabarto yppar för sin olyckliga älskarinna Signe-Celindo de kval, hans kärlek till Alvilda vålla honom, och Signe vill i sin förtviflan störta sig på sitt svärd. — Sivardo gör sitt bästa för att öfvertala sin dotter Alvilda att gifta sig med Alfo, men hon försäkrar att hon hundrafallt föredrager döden framför äktenskapet. Likväl går hon in på faderns förslag att låta saken afgöras förmedels en tvekamp: om Alfo blir segrare i densamma, vill hon tillhöra honom. Fåfängt frågar henne Alfo, om hon vill att han skall strida „mot sitt eget lif", och om det ej är nog, att hon läser sin seger i hans ögon. — Duellen skall försiggå på borggården, där en mängd folk samlar sig. Men just då den skall börja, svimmar Alfo af, troligen emedan han bäfvar för att träda i kamp med sin älskade. Man ser sig i alla fall nödsakad att uppskjuta afgörandet till en annan gång; den inställda duellen ersättes med en ballett, som afslutar första akten.

Den andra öppnas med en aria af Signe-Celindo, uttryckande hennes djupa förtviflan. Agabarto inträder, och äfven han utgjuter sig öfver sin olycka. Utan att ge sig tillkänna lofvar den förskjutna honom ädelmodigt att förhjälpa honom till framgång. — Också för Alfo yppar Agabarto sin olyckliga kärleks lidanden, men aktar sig för att nämna dess rätta föremål, hvilket han föreger vara Giurita; Signe ser i detta nya svek anledning till nya förbannelser — i tysthet — öfver sin otrogne älskare. Men Alfo får likväl senare af spionen Tirsillo reda på, att det är Alvilda och icke Giurita, som utgör föremålet för Agabartos låga. Alfo dröjer icke att meddela denna upptäckt åt Alvilda, framhållande, att Agabarto sträfvar att göra sig till härskare i Åbo. Alla förena sig i en gemensam känsla af vrede mot Agabarto. Giurita lyckas göra honom till fånge och för fram honom inför konungen, som i hela folkets närvaro öfverlämnar domen åt sin dotter. Denna dömer den skyldige att stängas in i palatsets mörkaste fängelsehåla och anförtror hans bevakande åt Tirsillo.

Den första scenen af tredje akten för oss till denna håla. Signe-Celindo, hvars känslor trots allt icke undergått någon förändring, kommer för att besöka fången. Hon berättar honom en historia om att Signe anländt till Åbo för att utkräfva en blodig hämnd på den svekfulle Agabarto, och när hon nått sitt mål och utverkat Agabartos död, skulle hon hafva för afsikt att gifta sig med den föregifne Celindo; emellertid har Alvilda ädelmodigt försökt utverka af Signe, det denna skulle förlåta Agabarto. Rörd sätter sig fången ned för att skrifva ett ångerfullt bref till Signe. Då yppar hon hvem hon är och faller i detsamma medvetslös ner. Agabarto begagnar sig af tillfället att rymma undan, medan Tirsillo sköter om den afsvimmade Signe. — Giurita inträder, läser Agabartos påbörjade bref och frågar den emellertid återuppvaknade Signe-Celindo hvar denna Signe befinner sig, till hvilken brefvet är ställdt. „Hon lefver i Åbo“, blir svaret. Giurita svär att döda Agabarto. — Scenen förändras; Alfo framträder inför konungen och anmäler sin afsikt att bege sig bort, emedan han icke

har något hopp att vinna hvad han åstundar — han uppger emellertid ingalunda sin föresats, utan är beredd att genomdrifva den med våld: „Jag vill att den nya Aurora skall se mig omgjordad af vapen framför Åbo", säger han till konungen. Fåfängt försöker denne lugna honom under förespegling af att allt ännu skall gå bra. — Slutscenen är, utan vidare öfvergångar, följande: Man ser stranden sköljd af Finska viken, medan solen går ner. Agabarto och Celindo äro tillsammans stadda på flykt, men Sivardo får fatt dem och fängslar dem. Åska och blixt. Solen tränger igenom molnen. I detta ögonblick uppträder Alvilda, åtföljd af Alfo, som förföljt amazonen och kufvat henne. „Det är guden Mars", säger Alvilda, „som tagit mig". Signe afslöjar sig och Sivardo sjunger en slutaria, uppmanande kedjorna att falla och Åbo att festligt fira den glada händelsen af två giftermål.

Denna dramatiska produkt är som komposition tämligen medelmåttig, och versen är skral. Den har dock ett visst företräde framför en mängd af liknande alster från samma tid. Dessa musikdramer antogo snart i Italien dels en mycket fantastisk, dels en högst anstötlig karaktär; hvad det sistnämnda beträffar, kan mot vårt stycke ingen anmärkning i fråga om det passande riktas, och dess romantik, som ju är innerst förknippad med ämnet, förefaller icke alltför djärf.

Hvad nu beträffar källorna till detta stycke, så har det redan i början af redogörelsen för detsamma framhållits, att en antydan om ett tidigare drama af samma art förekommer i en af dedikationerna. Man vore frestad på förhand taga för gifvet, att den tragedi med namnet „Alvida", som trycktes i Padua 1615 och författats af en viss Giacomo Cortone[1]), skulle hafva afgifvit stoffet till vår

[1]) Se G. Carducci, inledningen till Tarquato Tasso, Opere minori in versi, a cura di A. Solerti. III. Bologna 1895 s. LXII. Här uppges oriktigt, att stycket är tryckt 1616. — Den sällsynta volymen har från San Marco-biblioteket i Venedig godhetsfullt utlånats till biblioteket i Florens och där för min räkning excerperats af dr T. Söderhjelm.

Alfo. Men så är dock icke förhållandet. Endast några enskilda likheter kunna påpekas, måhända vittnande om ett direkt inflytande. Med afseende å dessa och då stycket dels icke alls, dels blott i förbigående omnämnts i sammanhang med ett annat, som har sin grund i nordiska förhållanden och hvarom jag strax skall tala, är det måhända skäl att här ge en kort sammanfattning af dess innehåll.

Lico är konung i Norge, och hans dotter Alvida är föremål för grefvens af Flandern, Orcano, diktan och traktan. Hon säger emellertid nej till hans giftermålsanbud, hvilket föranleder grefven att begifva sig på vidsträckta ströftåg kring världen. Under dessa hamnar han hos kalifen-konungen af Egypten, som ställer honom i spetsen för en flotta, afsedd att bekriga kungen af Algier. Men Orcano förfalskar kartor och instruktioner och använder flottan för sina egna ändamål, i det han beger sig med den till Norge för att utkräfva hämnd för sin motgång vid frieriet. Där har emellertid konungen lofvat bort sin dotter Alvida åt den danske kungen Ormondo, hvilken beger sig till det norska hofvet för att fira sitt bröllop. I en kamplek, som han inlåter sig på för att göra sin fästmö till viljes, mötes han emellertid af en till krigare förklädd dam, Odrisia, Orcanos syster, hvilken han förfört under äktenskapslöfte, då hon en gång varit på besök i Flandern; han blir af henne dödad i kampen och hon sättes in i fängelse. Men då inträffar Orcano, under det antagna namnet Arcesio, med den egyptiska flottan och bemäktigar sig staden. Han dömer den fängslade konungen af Norge, Lico, till döden och håller hos sig Alvida, försökande öfvertala henne att gifta sig med honom. Hon låtsar bifalla, och han lutar sig mot henne för att få hennes kyss, hvarvid hon biter af sig tungspetsen och spottar den honom i ansiktet. Så fort Odrisia af sin broder befriats från sin fångenskap, tager hon lifvet af Alvida, som lockat den danske kungen ifrån henne. Men det går illa också med henne och hennes broder. Flottans manskap får kännedom om det svek, Orcano bedrifvit mot sin herre,

kalifen, samt griper och dödar honom. Odrisia tänder eld på flottan, men blir, också hon, grymt aflifvad. „Och hvar och en annan", heter det i företalets resymé af innehållet, „som deltager i handlingen, ljuter på olika sätt en våldsam död".

Denna blodiga tragedi har, som man ser, icke mycket att göra med „Alfo in Finlandia". Likhetspunkterna äro dessa: en främmande furste afvisas såsom friare till en prinsessa; hon anordnar en tvekamp; en förklädd dam, som förorättats af en förnäm herre, söker upp honom under manlig förklädnad; hon ställer honom till rätta för att han nu eftersträfvar en annan kvinna. Men allt som går utöfver detta, är så olika som möjligt. Motiven i fråga äro ock så pass allmänna, att det naturligtvis icke kan på grund af dem med säkerhet påstås, att ett inflytande från den tidigare dramen på det senare sångspelet ägt rum. Ett samband tyckes erbjudas af den nordiska skådeplatsen; men vi skola strax se, att detta icke behöfver betyda någonting. Namnet Alvida-Alvilda är synbarligen också detsamma, men äfven här kan författaren till „Alfo" hafva fått sin inspiration på annat håll. Sannolikt har han dock känt till stycket „Alvida". Just historien med Odrisia och Ormondo tyckes tyda därpå.

Det förefaller, som skulle „Alvida" stå i ett närmare sammanhang med en tidigare dram, hvars handling försiggår på nordisk botten. Jag menar „Il Rè Torrismondo" af Torquato Tasso, utkommen 1587 och sammansatt af grekiska och skandinaviska element, de senare tagna ifrån Olaus Magnus' „Historia de gentibus septentrionalibus"[1]). Att Giacomo Cortone begagnat denna mycket bekanta tragedi, där den kvinnliga hufvudpersonen heter Alvilda, tyckes framgå däraf, att hans behandling af Alvidas historia icke tyder på att han skulle hafva haft någon annan källa; hade han anträffat namnet hos någon sagohistoriker, skulle han säkert tillegnat sig något annat än blott detta namn. För öfrigt figurerar hos honom liksom hos Tasso vid Alvidas

---

[1]) Se Gigas, a. a.

sida hennes amma. Men annars tyckes detta stycke, hvars förhållande till den samtida eller föregående italienska litteraturen jag nu icke har tillfälle att undersöka, icke äga några beröringspunkter med skandinaviska traditioner[1]).

Låtom oss återvända till „Alfo in Finlandia". Om det är uppenbart, att hvarken „Torrismondo", ej heller „Alvida", de två enda dramer med nordiskt stoff vi känna i den italienska litteraturen vid denna tid, tjänat som källa för vårt stycke, och om vi sålunda icke kunna komma underfund med, hvad företalet afser, när det talar om originalet till „Alfo", så är det oss så mycket lättare att konstatera, hvarifrån själfva stoffet är hämtadt. Redan namnet Alfo hänvisar på Saxo Grammaticus, och hvar och en har i innehållsanalysen genast igenkänt den så ofta återberättade och i alla möjliga poetiska former bearbetade sagan om Hagbart och Signe, hvilken också i första hand härstammar från den danske historieskrifvaren och sägenförtäljaren. Likväl förefaller det troligt, att vår författare (eller den primitiva redaktion af ämnet han säges ha följt) icke tagit sitt ämne direkt ur Saxo; man kan nämligen förutsätta att han, om detta varit fallet, gifvit episoden om Hagbart och Signe, hvilken Saxo berättar med så många rörande detaljer, ett större rum. Det är snarare skäl att antaga, att idén leder sitt ursprung från ett annat arbete, hvilket upptagit de båda sagorna, den om Alfo och Alvilda samt den om Hagbart och Signe, och hvilket både skrefs och trycktes i Italien, nämligen Johannes Magnus' berömda historia om „de gotiska och svenska konungarna", hvilken Sveriges siste katolske ärkebiskop, landsflyktig från sitt fädernesland, författade i Venedig 1540, och som af hans broder, Olaus Magnus, utgafs i Rom 1554[2]).

---

[1]) Namnet Ormondo kunde möjligen härstamma från Saxos Ormund, som, också han, kommer till en norsk konung, Ring, för att fria till dennes dotter.

[2]) Historia Joannis Magni Gothi Sedis Apostolicæ legati, Svetiæ et Gotiæ Primatis ac Archiepiscopi Upsaliensis De omnibus Gothorum Sveonumque Regibus ... opera Olai Magni Gothi fratris ... in lucem edita. Romæ 1554.

I sjunde boken af detta arbete, början från tredje kapitlet, äro följande händelser omtalade. De kungliga svenska prinsarna Heluinus, Agbartus och Amandus, finna hoflifvet förvekligande, utrusta en flotta för att hänge sig åt mera manliga idrotter samt oroa med den hela det „gotiska hafvet“. Den danske konungens söner, Algerus och Alphus, angripa dem, men de stridande partierna finna det förnuftigare att vara vänner än att vara ovänner, sluta fred och komma öfverens om att Hagbart, för att stärka de nya vänskapsbanden, en tid skall vistas vid danska hofvet. Där förälskar han sig emellertid i Signe, prinsarnas syster, hvars hand eftersträfvas af många pretendenter. En af dessa, en tysk prins, åstadkommer genom allehanda skändliga medel att en brytning äger rum mellan Hagbart och de danska prinsarna. Hagbart besegrar sina motståndare och beger sig därefter, förklädd till kvinna, åter till hofvet för att träffa Signe. Här säger sig författaren icke rätt veta, hvilken afsikten var med detta besök; visserligen, tillägger han, berättar Saxo Danicus om åtskilliga „djärfva handlingar“, som skulle ägt rum, att han våldförde konungens dotter, att han blef hängd, och att Signe, på grund af sin stora kärlek till honom, lät bränna sig jämte hela sitt hus. Det är så godt som allt hvad Johannes Magnus förtäljer om denna episod.

I sjunde kapitlet göra vi bekantskap med Alvilda, dotter till goternas konung Sivardus. Hon har allt ifrån sin ungdom varit hållen afskild från alla andra, och ingen har fått skåda hennes underbara skönhet. Hennes far har låtit henne bevakas af ormar och drakar, och hvar och en som försökt intränga till henne, har löpt den största fara. Emellertid lyckas det Alfus att besegra vidundren, och till lön för sin bedrift begär han Alvildas hand, hvilket hon själf finner mycket naturligt. Fadern är böjd att ge med sig, men modern tycker det är en skam för en kvinna att så lätt låta sig tagas af en man; hon borde snarare följa de antika kvinnornas exempel, hvilka hellre uppoffrade sitt lif än sin kyskhet. Alvilda finner att modern har rätt och lofvar att aldrig tillhöra en man. Hon utbyter sin kvinn-

liga dräkt mot en manlig och sin kvinnliga själ mot ett manligt mod, „och den, som förut var en den renaste unga kvinna, blir nu en viking och öfverträffar eller liknar männen i tapperhet". Hon beger sig med en flotta ut på det gotiska hafvet och anländer till en hamn, där vikingarna äro i begrepp att välja sig en höfding. Valet faller på Alvilda. Hennes krigiska rykte når fram till Alfo, som besluter att äga henne eller dö. Han jagar öfver alla haf, lär känna alla faror och genomgår alla kärlekens kval, tills han slutligen får tag i henne „i Finlands aflägsnaste gömslen" (in extremis Fenningiæ seu Finlandiæ recessibus) en mycket kall vinterdag; men långt ifrån att på kvinnors sätt glädjas öfver älskarens åsyn svänger hon lansen i stället för att göra kärlekstecken och försvarar sig så envist, att hon i själfva verket tyckes mera kämpa för sin dygd än för sitt lif. Alfus lyckas dock hissa fredssignalen och man åstadkommer ett möte, vid hvilket den grymma amazonen förändrar sig till den älskvärdaste brud. Af denna förening födes prinsessan Gyritha, som blir den enda telningen af den kungliga släkten.

Det har redan framhållits som en väsentlig olikhet mellan Johannes Magnus och Saxo, att den förre behandlar historien om Hagbart och Signe med iögonenfallande knapphet. En annan olikhet ligger däri, att hos Saxo Alfus, då han på det gotiska hafvet förföljer den fruktansvärde vikingen, icke har en aning om att denne är identisk med Alvilda. Hans soldater förvåna sig mycket öfver de besynnerliga formerna hos de unga hjältar, mot hvilka de kämpa, men först när Borcarus, en af Alfos vänner, lyckas slå hjälmen af Alvilda, märker man, att man har att göra med kvinnor och icke med män. Borcarus framhåller, att det är med kyssar och ej med vapen man nu bör strida, och fienderna öfvergå snart till denna åsikt. Den omständighet, att vårt stycke icke alls begagnar sig af det dramatiska motiv, som Saxo i igenkännandet erbjuder, tyckes äfven det tala för, att detsamma icke hållit sig till hans formulering af berättelsen. Det enda, som skulle hänvisa på Saxo, är att denne berättar händelserna i samma ord-

ning som „Alfo'"s författare, men, som sagdt, han ger Hagbart och Signe ett mycket större rum. Hos honom finnes icke heller Åbo nämndt, medan denna stad en gång förekommer hos Johannes Magnus, ehuru icke i sammanhang med de händelser, hvilka intressera oss; den är då kallad „civitas episcopalis"[1]). Både Saxo och Johannes voro mycket bekanta i Italien; den förres historia hade utkommit 1514 i Paris, den senares, som sagdt, fyratio år efteråt i Rom.

Hvilkendera af dessa verk än bildat källan till „Alfo in Finlandia", — jag tror, som sagdt, det varit Johannes Magnus, men det är i grunden likgiltigt — så härstammar dock i alla fall handlingen i det stycke, hvarom här varit fråga, i sista hand från Saxo, och detsamma lämnar ett bidrag till kännedomen om den gamla skandinaviska litteraturen i Italien under sextonde och sjuttonde århundradena, liksom det är ett kuriöst dokument på förhandenvaron af en om ock aflägsen kunskap om Finland i denna tids Italien.

---

[1]) I femte kapitlet af företalet, s. 10 af originalupplagan (hvilken finnes å Univ. Bibl. i Helsingfors); där ingår en geografisk skildring af Finland.

Sigfrid Porthan.

Historiæ et philosophiæ moralis lector vid Borgå gymnasium (1741—1798).

Af Ossian Grotenfelt.

I Borgå lycei bibliotek finnes en synnerligen nitidt utförd handskrift, hvars författare icke är angifven. Det lider dock intet tvifvel att *moribundus auctor,* såsom han i slutet af sin till biskop Z. Cygnæus d. ä. riktade *præfatio* kallar sig, är lektor Sigfrid Porthan, som här till eftervärlden bevarat sina otryckta *Opuscula varii argumenti.* Han anges uttryckligt såsom författare i ett bref från Cygnæus till H. G. Porthan dat. d. 27 mars 1798 [1]).

Den redan öfver 100 år gamla handskriften väckte mitt intresse icke blott genom den vackra stil, hvaruti den döende författaren sedan med darrande hand gjort ändringar och tillägg, utan ock genom dess egendomliga och tiderna belysande innehåll. Jag började därför söka upplysningar

---

[1]) I brefvet, som finnes i universitetsbibliotekets Porthan-Tengströmska samling, beröres först Sigfrid Porthans död, hvarefter Cygnæus säger:

Hans sista bevis af vänskap för mig, den omtalta dedikation af hans opera omnia, erkänner jag väl med tacksamhet, men ock med någon slags undran: ty denna vår vän ej mindre än hela världen visste, att alla vitterhetsöfningar äro arabiska för mig, och att i synnerhet Satyricum scribendi genus, som han i lifstiden mycket inclinerade till, aldrig varit mitt yrke. Imellertid blir detta en artig utväg att förvara bägges vårt minne till eftervärlden, då boken får sitt rum uti vårt gymnasii bibliotek, dit den efter min Brors gunstige löfte förväntas.

Manuskriptet omhänderhades således efter Sigfrid Porthans död af Henrik Gabriel Porthan, som öfverlämnade det till Borgå gymnasii bibliotek.

om hans andra arbeten och hans öfriga lefnadsförhållanden, hvarvid flere notiser naturligtvis stodo att vinna i domkapitlets i Borgå väl ordnade arkiv.

Sigfrid Porthan var yngre broder till den mera bekante Henrik Gabriel Porthan och son till kyrkoherden i Viitasaari Sigfrid Henrici Porthan, i dennes gifte med Kristina Juslenius, brordotter till den kände biskopen och lexikografen Daniel Juslenius. Sigfrid P. d. y. föddes i Viitasaari den 15 februari 1741. Emedan fadern kort därpå (1744) blef sinnessjuk (han dog först 1793), lämnade sönerna snart fädernehemmet.

Men att dock förhållandet mellan S. P. och det gamla hemmet äfven senare kännetecknades af varm tillgifvenhet, därpå hafva bevarats ett par bevis. Ett af dem är ett bref, skrifvet den 20 mars 1759 från fadern (som i synnerhet vår- och hösttiderna var „löyhäpäinen", men däremellan vid sina sinnens bruk) till sonen Sigfrid, hvilken för tillfället såsom magister vistades i Sibbo. Brefvet (ur Alopæiska pappren meddeladt af Ad. Neovius i Hist. Arkisto XV, p. 219 f.) är för öfrigt icke af större intresse, men det andas ödmjukt kristligt tålamod och öm kärlek till sonen. I slutet har brefskrifvaren tillagt några rader på latin, innehållande en kraftig uppmaning till arbetsamhet och dygd, ty *„nil tam alte natura constituit, quo vir eniti non possit"*.

I Borgå domkapitels protokoll af den 21 nov. 1771 finna vi, att S. P. såsom utnämnd konrektor vid Helsingfors trivialskola på ansökan erhöll tjänstledighet under påföljande vår, „emedan han för enskilda angelägenheters skull nog nödigt betarfvade att ett godt stycke af instundande vårtermin vistas uppå sin hemort".

Sin uppfostran fick S. P. hos sin morbroder, häradshöfdingen i Halikko domsaga, sedermera (efter 1758) assessorn och hofrättsrådet i Åbo Peter Juslenius. Detta framgår främst ur dedikationen i den första disputation, däri S. P. såsom respondens tog del (1756). Afhandlingen är på latin, men i den på svenska affattade dedikationen till morbrodern yttrar S. P. bl. a.: „Då jag i en ålder, som

hade de sinas hjälp mest af nöden, så godt som förlorade min käre fader, hvilken på min födslo-ort var nästan den endaste, af den jag kunnat vänta mig handledning och undervisning i de stycken, som äro egentliga grunden till en människolefnad, blef jag upptagen i min k. morbroders hus. Där har jag i snart åtta år haft att fägna mig af barnavård och omvårdnad. Med en egen son har jag haft lika förmåner samt utan omsorg tillbragt mina menlösa år.“ Häraf torde vi kunna antaga, att S. P. äfven efter faderns sjukdomsfall vistades några år i hemmet, tills han sjuårig, troligen för att börja sina bokliga studier, upptogs i morbroderns hus. Här synes han åtnjutit icke blott skydd och vård, utan äfven erhållit hemundervisning, ty ehuru P. Juslenius bodde nära Åbo, besökte S. P. icke förrän han blef student någon offentlig läroinrättning.

Äfven af den kände C. F. Mennander blef S. P. under sina uppväxtår omhuldad. Till honom är en annan dedikation (på latin) i samma disputation riktad, och däri nämner den 15-årige ynglingen Mennander såsom sin „*patronus et promotor, avunculi loco, perpetim venerandus*“. Denne var nämligen svåger till P. Juslenius, men af dedikationens allmänna fraser kan man icke vinna några närmare upplysningar om S. P:s förhållande till honom.

S. P. absolverade sina akademiska lärdomsprof vid äfven för den tiden ovanligt unga år. Detta synes berott förnämligast på en utomordentlig förmåga att tillegna sig allt det han läste och åhörde samt en viss lätthet att återgifva det han inhämtat, medan däremot omdömet och det praktiskt redande förståndet synas blifvit efter, så att han hela sitt lif igenom blef en lärd herre, som icke kunde bringa ordning i sina kunskaper och framställa dem på ett åskådligt och kortfattadt sätt. Att han tidigt inskrefs vid akademin i Åbo kan hafva berott på inflytelserika beskyddare, men att S. P. var synnerligen tidigt utvecklad framgår bl. a. däraf, att han tog alla sina steg på den akademiska lärdomsbanan förr än hans sedermera så berömde äldre broder. Efter åtnjuten hemundervisning blef han nämligen student i Åbo före fyllda 11 år den 13 dec. 1751,

magistergraden nådde han därsammastädes den 2 aug. 1757, och till docent i lärdomshistorien utnämndes han den 9 sept. 1761, medan de motsvarande åren för H. G. Porthan äro resp. 1754, 1760 och 1762.

Angående S. P:s lefnadsförhållanden under hans akademiska år äga vi ganska liten kännedom. Endast i hans handskrifna arbete „Mina tidsfördrif" (1777—78) finna vi en upplysning, som lyder: „Allt ifrån den tid jag först öfverlämnades, utan synlige uppsyningsmän och ledare, att själf se mig om i världen, vid 18 års ålder — — —". Han synes således ända till sistnämnda ålder (1759) åtnjutit förmånen af ett godt hem i morbroderns hus och således först två år efter det han blifvit magister varit tvungen att söka sin utkomst på egen hand.

Då början af hans akademiska bana var så lysande, hade man kunnat vänta, att han skulle försökt fortsätta såsom akademisk lärare. Så blef dock icke fallet, utan han valde skollärarekallet. Han vände tillbaka till det stift, där han „var inफödd", såsom han yttrar sig i det svenska företalet till sina otryckta „*Opuscula varii argumenti*", hvilka han såsom *moribundus auctor* låtit (1797) utskrifva i en synnerligen vacker handskrift och prydligt inbinda i guldsnitt samt „deponerat", såsom han säger, „i det gymnasii bibliotek, hvarvid jag såsom docens, såsom en tid interimsadjunkt och sluteligen såsom ordentlig lärare har tjänt". Likväl verkade han icke alltid i Borgå, utan också i dess grannstäder: *in tribus his oppidulis nostris Nylandicis, marxime vero Borgoæ, versabamur,* yttrar han i sin latinska till biskop Z. Cygnæus riktade *præfatio* i nyssnämnda samling.

Det synes varit på eget initiativ som S. P. lämnade akademin. Detta skedde på ett i vårt land rätt ovanligt sätt, i det han skaffade sig plats såsom enskild *magister docens* vid Borgå gymnasium. Härom finna vi upplysningar i protokollet från Borgå konsistorii sammanträde den 12 okt. 1765, däri det heter, att „lektorn Bonsdorff anmälde till konsistorii bepröfvande och godtfinnande", att S. P. „genom skrifvelse förklarat sin åstundan att flytta till

Borgå och vid gymnasien vinna samma venia docenti, som honom vid akademien förunnadt och anförtrodt varit och ännu är, såsom han sålunda hoppas njuta den merit, som med slikt göromål vinnas plägar". Konsistorium fann detta vara „enligt med praxis vid andra gymnasier i riket" och ansåg sig „så mycket mera böra hafva afseende uppå magister Porthani ansökan, som gymnasiet härstädes är ett med mindre antal lärare försedt" o. s. v. Och emedan sökanden „genom vid akademin utgifna och med heder försvarade arbeten gjort sig känd för — — skicklighet", beslöt konsistorium bifalla till hans ansökan med löfte att „hans till läroverkets förkofran ådagaläggande möda" skulle vid tjänsteansökningar inom stiftet „till vederhäftig förtjänst varda ansedd".

Såsom extra lärare kom S. P. sålunda till Borgå gymnasium, och af några anteckningar i läroverkets matrikel finna vi, att han under de första åren hufvudsakligen sysslat med privat undervisning under ferierna, egnande sig åt „den här i ansenlig myckenhet vistande ungdomen", och om man får sluta till de varierande anteckningarna, skedde detta med ganska olika resultat. Huruvida S. P. under sin första vistelse i Borgå fick tillfälle att meddela regelbunden undervisning vid gymnasiet, känna vi icke. Han kallades hela tiden *magister docens;* att han räknades till läroverkets lärarekår, framgår af att honom anförtroddes uppdraget att jämte andra orera vid gymnasiihusets invigning, hvarom mera i det följande.

Flere år fick S. P. vänta på ordinarie befattning inom stiftet. Men när han sedan 1769 ansökte att utan undergångna prof utnämnas till konrektorssysslan vid trivialskolan i Lovisa, fann konsistorium den 9 aug. s. å. bland annat, att „bemälde magister Porthan genom sina många prof (vid akademin) ådagalagt grundlig lärdom och skicklighet samt därjämte är känd för anständigt förhållande, hvartill kommer, att han i många år öfvat sig i barndomsundervisningen", hvarför konsistorium „pröfvade skäligt att uppdraga honom berörda conrectoris syssla" — utan att af honom fordra några vidare kompetensprof. Den 16 okt.

1771 blef S. P. „transporterad till en dylik beställning i Helsingfors", såsom han själf yttrar sig i en i domkapitelsarkivet i Borgå bevarad meritförteckning.

Men efter en tid kom han i tillfälle att återvända till stiftsstaden, dit hans håg hela tiden synes stått. Härom heter det i nyssnämnda meritförteckning: „År 1776, vid då rådande brist på tjänliga ämnen inom stiftet, som ville och kunde åtaga sig interimsförvaltningen af gymnasii adjunkt sysslan efter ordinarie adjunktens (J. G. Linds) antagande till ständig vicarius vid historiæ och philos. moralis lectionen under den herr lectoren Kraftman förlänade tjänstledighet, flyttade jag till följe af summe venerandi consistorii extractum protocolli af den 22 maj samma år strax efter slutad vårtermins läsning vid Helsingfors skola till Borgå och bestridde förbemälte adjunkts göromål — — i två år". Härvid skötte han under kortare tider olika lektioner. „År 1778 till början af höstterminen — — förfogade jag mig till min ordentliga station i Helsingfors tillbaka".

Efter några års vistelse i Helsingfors fick S. P. tillfälle att söka lektorstjänst vid gymnasium i Borgå. Att hans akademiska meriter därvid voro honom till fördel likasom ock hans långvariga arbete på skolbanan, faller af sig själft. De skiftande omgångarna vid dessa ansökningar kunna vi för utrymmets skull icke här närmare relatera. Vi nämna blott, att då han i början af 1782 sökte eloqventiæ lektionen, specimen härför dock fordrades af domkapitlet. Han „vann denomination genom biskopens votum decisivum", men hans energiske medsökande, den ofvan nämnde Lind, vann dock genom besvär till k. M:t sysslan, ehuru H. G. Porthan sökte genom ärkebiskop C. F. Mennander göra sitt inflytande gällande till broderns förmån. (Jfr H. G. Porthans bref till samtida p. 47, 50, 51, 53.) Men då härigenom förvaltningen af ofvan anförde Kraftmans tjänst blifvit ledig, anmälde sig S. P. till denna, och sedan k. M:ts bifall utverkats, beslöt konsistorium d. 29 nov. 1782, att S. P. „må tillträda förvaltningen af lektor Kraftmans tjänst — —, hvarpå fullmakt skulle åt honom utfärdas och

han antydas att inställa sig nästkommande Kyndelsmässotid" (vid ingången af vårterminen 1783). Likväl skötte ordinarie innehafvaren af tjänsten, Kraftman, allt ännu de därmed förenade konsistoriella åliggandena och bar upp lönen, så att S. P. fick åtnöja sig med inkomsterna från sin förra tjänst. I alla fall uppehöll han resten af tjänsten under fullt ansvar och med alla „de fördelar af tur och befordringsrätt samt lektorsfullmakt, som tjänsten åtfölja". Efter aflagd tjänsteed och hållet inträdestal tillträdde S. P. lektoratet vid gymnasiet den 11 februari sistnämnda år. Äfven konsistoriiledamot blef han dagen därpå och finna vi ur domkapitlets protokoll, hurusom äfven nu, likasom då Lind förrättade tjänsten, det egendomliga förhållandet under en följd af år ägde rum, att två personer på samma tjänst fungerade som konsistorialer, men nu var blott den ena (Kraftman) prästvigd, den andre (S. P.) laicus. I föregående fallet motiverades åtgärden i protokollet med att i följd af flere ledamöters förhinder en mängd ärenden ofta fördröjts; nu intog S. P. blott „sitt rum" i kapitlet, utan att något ovanligt därvid ansågs hafva förekommit.

Först vid lektor Kraftmans död (1791 vid 80 års ålder) kom S. P. i åtnjutande af lektorslön. Oaktadt alla dessa svårigheter kom han, helst som han var ogift, väl till rätta i sin ekonomi, ty „med arbetsamheten förenade han mycken ordentlighet i sina göromål och sin lilla hushållning", såsom hans frände M. J. Alopæus i sin Borgå gymnasii historia berättar. En bekräftelse på denna S. P:s ordentliga hushållning erhålla vi bl. a. däraf, att brodern Henrik Gabriel ännu i sitt testamente (Sv. Lit. Sälls. skrifter XXXVIII p. 301) omnämner, att han efter sin broder erhållit ett om ock „ringa arf". (Jfr. därs. p. 229.)

Knappt hade Sigfrid Porthan vunnit denna befordran, innan hans såväl andliga som kroppsliga hälsa började vackla. Biskopen i Borgå Z. Cygnæus d. ä. meddelade H. G. Porthan i bref af d. 10 oktober 1794 bekymmer väckande upplysningar om honom. Under den föregående sommaren hade hans humör varit nog oroligt och tillståndet rätt beklagligt. Såsom gäst hos regementspastorn Lindfors i

Nurmijärvi hade han blifvit „tämmeligen redig igen" och därefter befunnit sig väl af att dricka brunn i Borgå. Men sin fulla andliga kraft hade han dock icke återvunnit. Cygnæus misstänkte, att han någon gång tog en frukostsup för mycket. „I föreläsningarna för ungdomen", tillade han, „skall han ock under tiden prata för mycket ända till åtlöje"[1]).

Under de följande åren var han „plågad af hypochondre, skämd maga och obstruktion", hvartill sommaren 1797 tillstötte en sjukdom i kindbenet, hvilken snart befanns vara kräfta. Öfvertalad af Henrik Gabriel kom han till Åbo, och då han där ytterligare fick råd att söka bot i Stockholm, ombestyrde den äldre brodern med synnerlig omtanke hans öfverförande till sistnämnda ort. Där sköttes han af både Acrell och Schultzenheim, samt omhuldades af flere landsmän, särskildt M. Calonius och N. G. Schultén. I början gafs hopp om att han „kunde radicalt botas", men snart befanns åkomman obotlig, hvarför han ännu samma höst sändes tillbaka till Åbo. Vi kunna noga följa med alla dessa omgångar i S. P:s tragiska slut genom H. G. Porthans korrespondans (Sv. Lit. Sällsk. Skrifter V, p. 420—463 och XXXVIII, p. 229 f., samt LV, p. 304—335). Ur denna långa sjukdomskrönika framträder rörande vackert Henrik Gabriels ömma tillgifvenhet och omsorg för den svårt plågade brodern. I ett bref från S. P. till M. Calonius (först anf. st. p. 439) finna vi flere prof på den förres undergifna, tålmodiga sinne under „den långvariga och pinsamma ohelsan" och hans tacksamhet mot alla dem, som därunder stått honom bi. (Jfr. äfven hans bref till M. J. Alopæus i Hist. Arkisto XV, p. 220 f. samt den sistnämndes skildring i Borgå gymn. hist. p. 334 f.). Slutet blef, att S. P. „vann sin önskan att slippa sin jämmer genom en lycklig död" (broderns ord till Calonius) i Åbo den 7 mars 1798 i början af sitt 58:de åldersår.

* * *

[1]) Porthan-Tengströmska samlingen i univ. bibl.

Alopæus karaktäriserar i sitt nyss nämnda arbete sin hustrus kusin S. P. med följande ord: „I flere vetenskaper, särdeles i historien, ägde han grundliga insigter, dem han alltid, så vida hans helsa någonsin medgaf, sökte genom flitig läsning utvidga. Hans snille var väl något böjdt för satyren, men uppsåtligen ville han ej förolämpa någon. Han fruktade Gud allvarligen och var en i grunden ärlig man."

Då undertecknad önskade i det följande gifva en sammanträngd bild af S. P:s skaplynne såsom författare, synes det anförda omdömet kunna tjäna såsom lämplig utgångspunkt. S. P. framstår såsom en mycket lärd man, grundligt bevandrad särskildt i historien, i de klassiska författarne och i bibeln. Men någon böjelse för det vi kalla satir kan blott sällan förmärkas i hans skrifter. Visst framgår det ofta ur dem, att han besatt en god portion kvickhet, men den blef sällan bitter och vände sig allra minst mot andra. Vanligen riktade han sin kvickhets udd mot sig själf, och då kunde t. o. m. skarpa ord undfalla honom, särskildt när det gällde den ringa glädje han skördat af sina literära arbeten, hvilka han synes betraktat som sin vigtigaste lifsgärning. Men i allmänhet förefaller hans lynne godmodigt och hans skämt sårade helt säkert icke mången.

Med afseende å S. P:s stil är först att märka, att hans första skrifter — alla som han själf lät trycka — äro affattade på latin. Redan dessas egenskap af akademiska lärdomsprof synes bidragit till att hans stil blef höglärd och invecklad. Härtill kom, att den latinitet, som skrefs under midten af 1700-talet, var ganska dålig och fördärfvad — full af olatinska både ord, konstruktioner och uttryck. Men det värsta var, att S. P. under sina läroår icke lärt sig skrifva ens så riktig latin, som man då gemenligen skref, och oaktadt han senare förvärfvade djupare bekantskap med de klassiska auktorerna, förblef hans förmåga att behandla Ciceros språk ofullständig hela lifvet igenom. Öppenhjärtigt beklagar han sig själf häröfver i det ofvannämnda företalet till *Opuscula varii argumenti.* Äfven

brodern H. G. medger i ett bref till C. F. Mennander, att „hans latinska styl värkeligen ej är den yppersta“ (Sv. Lit. Sällsk. skrifter XXXVIII, p. 51).

Medvetandet härom synes varit ett af de viktigaste skälen till att S. P. öfversatte flere af sina latinska skrifter till svenska samt att han senare i sina högtidstal vid gymnasiet med förkärlek använde detta språk. Men hans sätt att uttrycka sig hade då redan alltför mycket tagit prägeln af latinet, hvilket språk ju den tiden ansågs vara mönstret för alla andra. Här torde förnämsta orsaken böra sökas till att äfven hans svenska stil blef synnerligen tillkonstlad, långsläpig och tung.

Ett annat lyte i S. P:s framställningssätt var, att han icke ansåg sig böra lägga något betsel på sin fantasis ostyriga pegas — för att tala i hans egen stil —, utan att han låter den ystra fålen skena af än hit, än dit utan nämnvärdt sammanhang eller reda. Äfven om detta fel var han medveten, ehuru han ej ansåg sig kunna göra något därtill, utan skjuter skulden på, såsom han yttrar sig, „en het och vild imagination, som precipiterar så hastigt idé på idé, att jag ogörligen kan så väl som jag ville undgå parentheser och hvad våra allskrifvande tyska bröder kalla *Weitschweiffigkeit,* den de väl samtligen låtsa fördöma, men dock så sällan hafva allvar med att undvika“.

Då S. P. sålunda ansåg sig icke kunna författa *nisi calente adhuc capite* och icke trodde sig böra „under mer cirklande med stilen“ låta alla sina idéer helt och hållet bortdunsta, så är det naturligt, att, då han trodde „den så kallade *furor poeticus* eller *verve poetique*“ hafva fallit på honom, han med åsidosättande af allt öfverlämnade sig åt sin „inbillade närvarande drift“, hvaraf följden flere gånger i hans lif blef, att han med sina svaga nerver „ifrån den poetiska råkade i en fysisk yra“. Härom kunna vi icke underlåta att än vidare citera några af S. P:s egendomliga uttryck: „Att uttrycka mig“, säger han i sitt förut citerade företal, „på mine egne landsmäns språk och tillika uppriktigt bekänna sanningen, var yrseln så stark, *että totisesti ihtäkin luulin innosa olevani*“. „Det förstås“, fortsätter

han, „att versådern i ett sådant tillstånd har, om jag så får lof att tala, mer diarrhé än obstruktion“ o. s. v.

Oaktadt alla dessa egenheter och brister gifva dock S. P:s skrifter en intressant bild af författarens karaktär, och de återspegla dessutom så många sidor af tidehvarfvets skaplynne, att en kort öfversikt af dem synes motiverad. Något i den riktningen torde författaren äfven själf afsett, då han beslöt sig för att öfversätta flere af sina latinska arbeten till svenska samt träffa anstalt om att hans öfversättningar och hans andra otryckta skrifter blefvo i manuskript bevarade till eftervärlden. M. J. Alopæus uttalar sig t. o. m. därhän, att tredje delen af S. P:s *Idea eruditi,* som föreligger i svenskt manuskript, „förtjänte för de många sinnrika och grundeliga tankar det innehåller att blifva allmänt bekant“. Om också detta uttalande delvis äger sitt berättigande, synas S. P:s under hans lifstid otryckta arbeten numera icke äga det allmänna intresse, att de borde i tryck utgifvas utöfver hvad som skett.

Redan som ung student uppträdde S. P. d. 11 dec. 1756 såsom respondent under A. Scarins presidium vid ventilerandet af: *Dissertatio historico-politica de adscitis ab aqvilone domesticis imperatorum Romanorum armigeris.* Seden vid dylika disputationer var denna tid, att preses författade en afhandling och att den unge respondenten tog del i dess försvar hufvudsakligen för att lära sig behandla vetenskapliga ämnen på latin. Så var naturligtvis fallet äfven med nu i fråga varande disputation. Likväl kan man af följande omständighet sluta till att S. P. med stort intresse tagit del af afhandlingens innehåll. Alopæus återgifver nämligen en anteckning, som S. P. egenhändigt gjort på ett exemplar af denna disputation, hvilket exemplar undertecknad dock icke lyckats öfverkomma. Då denna anteckning tillika är betecknande för S. P:s tillkrånglade skrifsätt och svaga latinitet, må den här inflyta i sin helhet: *Hujus dissertationis argumentum, maxima sane parte, ficulneis omnino innixum esse fundamentis, etsi iam tum perspicerem puer XV annorum, aliisque confessus essem, qui id testari adhuc possunt, in Præsidis tamen Auctori-*

tate, Patridomania omne per ævum infecti, sed in senectute tantum non delirantis, acquiescendom erat; på svenska: „Ehuru jag redan då, såsom en blott 15 års gosse, insåg, att innehållet i denna dissertation stödde sig på grundvalar af fikonträd (svaga), och ehuru jag erkänt detta för andra, hvilka ännu kunna intyga det, nödgades jag dock lita på (nöja mig med) preses' ansedda åsikt, han som väl hela sitt lif var besmittad af öfverdrifven tillgifvenhet för sitt fädernesland, men som i sin ålderdom gick däri så långt man kan gå utan att förfalla i dårskap".

Huru lifligt intryck S. P. tagit af denna första disputation, som han var med om att försvara, framgår äfven däraf, att hans egen stil sedermera företedde samma brister och fel, som framträda i denna afhandling. Den utmärkes af samma svaghet i latiniteten, som den, hvilken följde honom lifvet igenom, och innehållet företer förnämligast oförmåga att ordna tankarna och hålla fast vid ämnet, hvarför den saknar större intresse för vår tid. Det kan dock antecknas, att denna disputation omnämnes i Warmholtz' „Bibliotheca historica Sviogothica" (III, p. 214, n:o 1528) och att dess innehåll i L. Salvii Lärda Tidningar 1757, n:o 29, refereras i korthet jämte några erkännande ord i början.

Efter att sålunda hafva deltagit i en disputation *pro exercitio* utgaf S. P. ganska snart en sådan *pro gradu.* Dess offentliga försvar skedde den 25 maj 1757 under presidium af den berömde professorn P. Kalm, som tillika då var rektor för akademin. Detta arbetes titel är *Aphorismi oeconomico-politici,* åtta till antalet, upptagande blott 8 sidor in 4:o, och de äro i sanning hvad titeln anger: skilda tankar af allmän syftning utan inbördes sammanhang och utan synnerligt värde. Mest faller i ögonen den sjunde aforismen, som innehåller ett nog skarpt fördömande af samvetsfriheten, hvarom förf. kategoriskt uttalar sig: *nullam fere esse ad exitium proniorem viam contendimus.* Angående ateisternas behandling utlåter han sig lika bestämdt: *post incassum consumptas admonitiones remedium exsilio nullum forte datur salubrius.*

Efter dessa aflagda vanliga prof undergick S. P.

magisterpromotion den 2 aug. 1757, enligt hvad han i sin meritförteckning själf upplyser. Nu hade han rättighet att utgifva akademiska arbeten „på egen hand“, d. v. s. utan att någon akademisk lärare presiderade och med sin auktoritet garanterade, att författarens arbete ägde ett visst värde. Den första af S. P:s på detta sätt offentliggjorda disputationen bär den korta, men egendomliga titeln: *Disquisitio de mediis restaurandæ barbariei* och försvarades i två delar med två olika respondenter den 21 och 22 juli 1760. Följande år företog sig den mångskrifvande förf. att öfversätta sitt arbete till svenska „med åtskilliga nogare bestämmelser i meningarna“, och återfinnes det såsom sådant renskrifvet i hans ofta nämnda manuskriptsamling i Borgå under titeln: *Om medel och utvägar till ett barbaries åter införande 1761.*

Förf. säger sig här ingalunda vilja påstå, att ett dylikt barbariskt tillstånd i seder och vetenskaper nödvändigt skall förestå i Europa, men han synes likväl under betraktandet af forna och dåtida händelser hafva så införlifvat sig med tanken på dess återinträdande i en eller annan form, att hela hans arbete häraf fått en egendomlig riktning. Detta framträder redan ur den märkliga begreppsförväxlingen i arbetets titel. Man hade väntat, att förf. skulle talat om orsakerna till att barbariet möjligen kunde åter få öfverhand samt om sätten att undvika och förebygga detta. Men nu talar han hela afhandlingen igenom om „medel och utvägar“ att „återinföra“ och „befrämja“ *(restaurare, promovere)* barbariet, som om detta vore något godt, hvilket förtjänade att med vissa medel eftersträfvas och befordras! Och om några medel att undvika eller motarbeta barbariet blir det i allmänhet icke tal, utan han uppsöker förnämligast allehanda allmänna irrläror och laster, hvilkas uppträdande föregått barbariska tidehvarf och hvilka framställas icke såsom orsaker till barbari, utan såsom medel i personliga onda makters tjänst att befrämja och återföra barbariet.

De tidehvarf, då barbariet särskildt „återkommit“, äro enligt förf:s mening romerska världens förfall under kejsartiden samt påfvedömets irrläror och sedefördärf under medel-

tiden. Af intresse vore att återgifva några drag af S. P:s utfall mot *papicolae* och äfven mot senare tiders friare meningar, dem han i sin luterskt-ortodoxa trångbröstenhet fördömer; men utrymmet förbjuder detta.

Vi nämna blott, att S. P:s historiskt-filosofiska utläggningar af ämnet synas väckt en viss uppmärksamhet inom den lärda världen. Redan tre månader efter afhandlingens offentliggörande rönte den „hedern“ att recenseras i Lars Salvius' Lärda Tidningar (4—11 sept. 1760 n:ris 69—71), där utgifvaren enligt sin vana schematiskt och kort återgifver innehållet i hvarje aforism skildt för sig och enligt vanligheten också utan tillägg af någon skild mening eller kritik. Men det bästa beviset på att den i fråga varande afhandlingen ansågs äga vetenskapligt värde ligger däri, att S. P. på grund däraf följande år (den 9 sept. 1761) blef utnämnd till *historiae litterariae docens*, docent i lärdomshistorien vid Åbo akademi. Denna term betecknade då för tiden hvad vi skulle säga vetenskapernas historia. Enligt Nordisk Familjebok skall denna vetenskap vid de svenska högskolorna icke förut haft någon skild målsman, förrän den kände boksamlaren J. H. Lidén år 1765 utnämndes till docent i detta ämne vid Uppsala universitet. Finska högskolan skulle sålunda redan 4 år tidigare haft en målsman för samma ämne.

S. P. var i hela sin vetenskapliga och litterära verksamhet samlare och eklektiker, något som också låg i tidens anda. Men till att sammanställa och kritiskt behandla det material han utvalt, ägde han i allmänhet icke förmåga. Detta finna vi af de afhandlingar den flitige förf. utgaf under den återstående delen af sin akademiska bana.

Det närmast följande arbetet utgöres af *Dissertatio de Germania magna*, hvaraf första delen ventilerades den 17 sept. 1764 samt andra och tredje delarna påföljande dag. Detta arbete öfversatte han icke till svenska, men äfven det har vunnit hedern att refereras i Lärda Tidningar (1765 den 5 dec. n:o 95). I Warmholtz' Bibliotheca Historica Sviogothica (B. I. p. 45, n:o 182) förekommer likaledes

ett kortare återgifvande af innehållet, äfven detta utan tillägg af något som helst bedömande.

Såsom gränser för *Germania magna* (1—8 årh. e. Kr.) anför förf. Rhenfloden i väster, Veichsel i öster mot sarmaterna, oceanen i norr och Donau i söder. Men ur hans skildring framgår icke klart, att det just var då romarne framträngt till sistnämnda flod, som denna blef gränsfloden mellan deras område och det „stora", d. v. s. fria Germanien. Naturligt är, att förf. med största intresse talar om detta lands norra begränsning, där enligt dåtida auktorers uppfattning nordhafvet var uppfylldt med åtskilliga öar, af hvilka *Scandinavia* var den största. Då de antydda författarne räknat äfven denna till Germanien, drager S. P. den slutsatsen, att de ansett Sverige, Danmark och Norge hafva hört till *Germania magna*. Svårare har han haft att afgöra frågan, huruvida äfven de finska folken ansetts såsom germaner, hvarvid han dock synes vara benägen att besvara frågan nekande.

Såsom grundläggare af *Germania magna* nämnes Odin, hvilken ursprungligen skall bott vid det Maeotiska träsket (Asowska sjön). Härifrån skall han begifvit sig åt väster, grundlagt *Germania magna* och slutligen vid pass år 100 e. Kr. vandrat till de nordiska länderna. Genom åtskilliga konster *(magicas artes fuisse antiqui narrant)* intalade han dessa länders invånare, att han var en gud och af sina lärosatser, uppblandade med deras gamla gudadyrkan, fick han till stånd en religion, som endast tjänade till att göra folket skickligt till krig.

Vi uppehålla oss icke här vid S. P:s tankar om det etymologiska ursprunget till namnet germaner, därvid han enligt sin vana anför fleres hypoteser utan att gifva bestämdt företräde åt någon; än mindre framkommer han med någon egen åsikt. Angående den germaniska stammens ursprung säger han däremot kategoriskt, att både „Scandianer" och „Teutiscer" hafva samma upprinnelse, nämligen Scythisk. Men när vi betänka, huru oklart begreppet scyther alltid varit så i antiken som efteråt, ser det ut som S. P. här valt ett obestämdt slagord för att komma ifrån den för honom

olösliga frågan. För vår tid synes denna disputation ådagalägga, huru de där berörda vetenskaperna ännu den tiden famlade i osäkra hypotesers värld, detta lika mycket i brist på källor som på ledande forskningsmetod.

Det sista arbete, S. P. utgaf vid akademin i Åbo och tillika det sista han lät trycka, bär den tunga titeln: *Aphorismi miscellanei ad ideam eruditi pertinentia tractantes.* Denna disputation är den enda, där förf. anger sig såsom *Philos. mag. et histor. lit. docens.* De två första delarna däraf ventilerades den 16 mars 1765, den förra på f. m., den senare på e. m., med två olika respondenter. Den tredje delen af samma arbete hade S. P. också utarbetat på latin, men afhandlingen hotade att få en „redan nog stor vidlyftighet" och så kom den akademiska censuren emellan. Fakultetens dekanus gjorde nämligen vid frågan om dess tryckande vissa svårigheter, som S. P. efteråt naturligtvis kallar nycker. Dessa häfdes visserligen snart genom prokanslers (C. F. Mennanders) mellankomst. De närmare förhållandena härvid hafva icke af undertecknad kunnat uppdagas. Men denna motgång var dock anledningen till att förf. kom att tänka på att denna del kunde „beqvämligen utgöra ett apart verk", hvarför tryckningen tog uppskof. Så kom han snart bort från akademin och under ferietiderna i Borgå stift föll det honom in „år 1766 att både försvenska och ytterligare utarbeta detta stycket". Numera finnes icke den latinska affattningen i behåll, men den svenska omarbetningen ingår i den nitida samlingen i Borgå bibliotek under den särskilda titeln: *„Strödda anteckningar om lärdom, vetenskaper och upplysta tider 1766"*.

Det är i fråga om denna skrift jämte den om barbariets återställande, som S. P. äfven själf klagar öfver „den platt odugeliga latinen", som han i båda brukat. Och att döma af språket i de två latinska delarna af detta arbete har han onekligen rätt. Man vore vid läsningen ofta frestad att upprepa uttrycket: *Cicerones, fugite hinc,* hvilket förf. själf begagnar, när han återger en barbarism af en fransk författare.

Såsom arbetets titel angifver, saknar det fullständigt en sammanhållande plan och genomgående tanke. Några iakttagelser om enskilda delar däraf må det tillåtas oss att meddela.

Uti § 9 af tredje delen behandlar förf. den då mycket debatterade frågan, huruvida jordens invånare någonsin varit lyckligare under okunnighetens än under belefvenhetens inflytande. Till något positivt resultat kommer förf. icke genom sitt långa, opraktiska resonemang; men vi märka här, att S. P. visar sig rätt mycket anstucken af Rousseaus idéer, ehuru hans strängt ortodoxa religiösa åsikter leda honom till att ofta uttala sin förkastelsedom öfver den tidens franska författare. Eget nog egnar S. P. hela tre paragrafer till betraktelser öfver Salomos vishet — han om någon må väl hafva kommit nära *idea eruditi!* — ehuru förf. från sin stränga religiösa ståndpunkt synes haft svårt att förklara, huru denne vise man gjort sig skyldig till sedliga förirringar!

I sitt slutkapitel tager S. P. upp en fråga, som helt säkert stod i gemenskap med det läroämne han vid akademin föredrog, nämligen frågan, huruvida efter så många tidsåldrars vetenskapliga arbete man på hans tid „kunde med allvar tänka på en fullständig byggnad af alla mänskliga vetenskaper", eller mindre abstrakt uttryckt, huruvida en encyklopedisk sammanställning af alla vetenskaper då var utförbar. Här liksom annorstädes, menar förf., se vi dagligen olika meningar likt vädermeteorer på en gång både uppkomma, lysa och försvinna; men någon egen åsikt drager han icke fram såsom resultat af sin undersökning, på sin höjd antyder han ett tvifvel, huruvida de dåtida „böckerna" kunde utgöra tillräckligt material till byggnadens fullständiga utförande. Men ingen antydning förmärkes om att förf. haft reda på att liknande företag redan t. ex. i Frankrike påbörjats med stor framgång. I slutet hänvisar förf. till Frälsarens parabel om att byggherren först bör beräkna sina tillgångar, innan han ger sig till att bygga. Vi finna, att S. P. icke heller i denna fråga stod på höjden af sin tid, utan nöjde sig med teoretiska

resonemanger, stödda mestadels på bibelns läror, hvilka allt mera bestämde hans lifsåskådning.

Detsamma framgår med än större tydlighet ur de filosofiska meditationer, som han nedskref under sitt andra vistande i Borgå såsom t. f. gymnasiiadjunkt och hvilka han upptagit i manuskriptsamlingen i Borgå under titeln: *Mina tidsfördrif under ensamma promenader 1777 & 1778.* De utgöra en filosoferande självpröfning, där förf. öppet erkänner sina fel, men tillitsfullt sluter sig till Herrans nåd. En resignerad sinnesstämning framgår ur dessa meditationer, äfven då förf. kommer att tänka på den ringa framgång han haft med sin litterära verksamhet.

I de följande arbetena — bevarade i samma manuskriptsamling — möta vi S. P. från en intressantare sida. Han var nämligen en ofta använd festtalare, som gärna tog hvarje tillfälle i akt att enligt tidens sed med pompösa tal illustrera då förekommande festligheter. Redan såsom 19 års magister finna vi honom den 14 maj 1760 vid akademin i Åbo hålla „en vacker oration på svensk vers“ på konungens födelsedag.

Men sedan S. P. flyttat till Borgå såsom *docens gymnasii,* fick han snart ett lysande tillfälle att visa sin oratoriska och skaldeförmåga. Det under 1750-talet uppförda gymnasiihuset i Borgå skulle högtidligt invigas, men denna festlighet hade i följd af stadens svåra brand 1760 tagit uppskof, tills den högtidligen firades under två dagars tid den 29 och 30 juni 1767, hvarunder först biskop Fortelius och läroverkets rektor, teologie lektorn Peter Bonsdorff höllo hvar sitt tal på latin, och efter det andra dagen först en oration på svensk prosa hållits af gymnasiiadjunkten Peter Solitander, illustrerades festen äfven med en svensk skaldedikt, hvilket uppdrag S. P. utförde med dåtida pomp och omständlighet.

Denna festdikt från gymnasiihusets invigning har kommit till vår tid t. o. m. i två affattningar. Först har densamma bevarats i de alopæiska pappren, sådan den hölls vid självfva festen, och finnes i denna form aftryckt i Adolf Neovii „Ur Finlands historia II“ under titeln *Visheten,*

försök till skaldedikt. Sedan föranleddes förf. genom „några gynnares och vänners (bl. a. biskop Fortelii) yttrade bevågna omdöme“ till att under sin lefnad då och då „utvidga och förbättra“ dikten. S. P. yttrar i det ofta citerade företalet tvifvel om han genom detta omarbetande verkligen förbättrat detta sitt „sanningen till bekännande, framför andra ömmast älskade foster och skötebarn“. Fortsättningen af hans egendomliga, självironiska yttrande i saken förtjänar återgifvas: „Om det härvid händt mig, liksom det säges om apan, att hon af öfverdrifven kärlek just den ungen ihjälkramar, som hon mest älskar, må läsaren döma“. Lika kvickt är det latinska epigram, som ursprungligen skall afsett ett arbete, hvarpå dess författare Capellanus skall *invita Minerva* arbetat i 30 år och hvilket epigram S. P. nu fruktar skall tillämpas på hans skaldedikt. Epigrammet lyder:

Ita Capellani dudum expectata puella
Post tanta in lucem tempora prodit anus!

En nutida bedömare kan icke undgå att erkänna, det dikten icke genom dess senare utvidgande och omarbetande vunnit annat än möjligen på några ställen i formellt hänseende.

Denna storståtliga „episka“ dikt, affattad på alexandrinsk vers i sexradiga strofer, och på ett ställe afbruten med „Echo till musiquen“, d. v. s. ett lyriskt kväde, hvilket afsjöngs af gymnasister, måste öfver hufvud anses rätt mycket afspegla den tidens smak; men då densamma nyligen blifvit tryckt i sin helhet, måste vi för undvikande af alltför stor omständlighet afstå från att referera ens de mest framträdande egenheterna däri.

I sammanhang med denna S. P:s största poetiska produkt må nämnas, att han meddelat några lyriska bidrag till de första årgångarna (1771, 1773 och 1774) af broderns „Tidningar utgifna af ett sällskap i Åbo“. Redan i n:o 2 af den första årgången skrifver redaktionen: „Följande skämt, som vi erhållit till svar af en korrespondent, hvilken vi anmodat att i synnerhet biträda oss såsom poet, torde

roa våra läsare“. Härpå följa ett tiotal verser, däri förf. afböjer att meddela poesier, ty

„Jag lifvets glädjetid förnött,
Mitt snille slocknat, känslan dödt“.

Icke desto mindre har S. P. till tidningen meddelat några lyriska bidrag, i allmänhet affattade i klanderfri form. De flesta äro helt korta, epigrammatiskt-satiriska, flere utgöra efterbildningar efter franska poeter, rätt få förefalla såsom original. Alla äro affattade i tidens sedelärande ton och ingen förråder någon djupare poetisk inspiration.

Äfven i Lovisa uppträdde S. P. såsom festtalare den 29 maj 1772 med anledning af Gustaf III:s kröning äfvensom i Helsingfors den 1 dec. 1778 med anledning af kronprinsen Gustaf Adolfs födelse. Dessa båda tal, affattade på svensk prosa, hafva icke bevarats till vår tid. Samma är fallet med det installationsföredrag, som han höll vid sitt tillträde till historiæ et philosophiæ moralis lektionen vid Borgå gymnasium, och hvilket hölls på latin. Dess titel var: *De usu et præstantia studii historici, rite instituti, in tradenda philosophia morali.* Det synes sålunda hafva slutit sig nära till båda de ämnen, som hörde till lektionen.

En synnerligen åskådlig bild af lifvet och känslorna vid gymnasium i Borgå under senare delen af 1700-talet ger oss det tal, som S. P. höll vid nämnda läroanstalt, då han första gången afgick från rektoratet. Denna befattning gick då i tur bland gymnasiets ordinarie lektorer och kom S. P. under sin tjänstetid att tre gånger stå i spetsen för läroverket. Då han första gången afträdde från sysslan, synes han önskat på ett särskildt sätt illustrera högtidligheten. Därför tillrustade han ett praktfullt tal, som nu ingår i hans manuskriptsamling under titeln: *Tal vid afläggande af Rektoratet, hållit i Borgå gymnasium den 28 junii 1786.* Och detta tal icke blott prunkade af retoriska praktstycken i tidens smak — af S. P. själf kallade „Phantasie Blomster“, — utan däri voro på två ställen infogade „Echo till musiquen“, hvaraf stroferna växelvis

afsjöngos af tvenne gymnasister. Tillika hade det en rätt bastant omfattning: enligt minsta beräkning torde dess uppläsande erfordrat 1 1/2 timme, oberäknadt de däri inflätade musikaliska prestationerna, den nytillträdande rektorns edsafläggande m. m. Af de många både för talaren och tiden betecknande omständigheterna kunna vi här anföra endast följande:

Sitt första skäl till att han vid en dylik högtidlighet begagnar sitt modersmål och ej det förr allrådande latinet anger S. P. på följande raska sätt: „Är det icke en obegripelig uselhet, att ännu hellre dricka ur den grumlade bäcken, då klara källan är nära, att äta ollon, sedan säd är uppfunnen?“ Tillika bivistades akten äfven af fruntimmer och i ett tal på svenska fick talaren tillfälle att till dem rikta många haranger, som ofta förefalla rätt kvicka, men ofta äfven rätt kuriösa.

I det egentliga talet går S. P. ut från själfva skapelsen och orerar vidt och bredt i halft metafysiskt, halft „bilderspråk“, därvid ofta stora, prunkande ord få öfverskyla bristen på innehåll och reda. Talaren karaktäriserar själf, delvis ursäktande, denna hufvuddel af sitt tal såsom „blott utkastade och strödda och osammanhängande bilder“.

Större intresse förete talarens uttalanden om flere förhållanden vid Borgå gymnasium på denna tid. Men ännu allmännare betydelse får hans afslutning, däri han alluderar på den dåtida politiska situationen. Redan skildringen af krigets härjningar midt ibland en fredlig befolkning antyder den fruktan för ett krig med jätten i öster, som då genombäfvade talarens själ. Än tydligare uttalar sig S. P. i saken vid öfverlämnandet af rektorsinsignierna. Bland dessa synes äfven funnits ett sigill från gymnasiet i Wiborg, tydligen räddadt hit undan stora ofreden, ehuru det senare förkommit. Med anledning häraf och tillika med blicken fästad på gymnasiiungdomen, bland hvilken fanns representanter för „släktingarna ifrån denna och från andra sidan Abborfors“, utbrister talaren: „Här bo vi, där våra bröder och systrar. Fridens Gud afvärje ofrid! Gustafs syskonbarn, Catharina, lät efter aftal komma bröd i Gustafs

land; och hans undersåtares efterkommande skola aldrig vanära sig genom otacksamhet.“ Efter dylika böner afslutas akten med ännu ett „Echo till musiquen“, afsjunget af två gymnasister, bland hvilka, eget nog, den ena var svensk, den andra rysk undersåte. Äfven dessa verser innehålla böner för Sveriges och Rysslands regenter och tronföljare gemensamt under brinnande önskan, att freden dem emellan måtte bevaras.

Ännu en gång fick S. P. tillfälle att hålla ett högtidligt tal vid Borgå gymnasium. Detta skedde genom „den i nåder anbefallda orationen till firande af jubelfesten den 7 mars 1793“, således till minne af Uppsala möte 200 år tidigare. Då talade han „Om Guds underbara och vördnadsvärda försyn vid den uppenbarade religionens införande och vidmakthållande i världen“. Talet synes sålunda hafva nära anslutits till anledningen för festligheten och väl tillika varit ett troget uttryck för S. P:s strängt ortodoxa åsikter i religiösa frågor.

I Borgå lycei bibliotek förvaras ännu en handskrift, däri S. P. anföres såsom författare. På dess titelblad står: *Undervisning för en informator, rörande dess skyldigheter och rätta förhållande, författad af lectoren vid det kongl. gymnasium i Borgo, högvällärde Sigfrid Porthan och sedermera afskrefven af Gabriel Deutzman, civ. reg. gymn. Borg. Kangasnjemi.* Detta arbete (manuskriptet slutar för resten midt i en mening) har väl af afskrifvaren tillskrifvits S. P., men redan genom sin enkla, klara och sakliga stil skiljer det sig väsentligen från hans arbeten och härleder sig synbarligen från brodern H. G. Porthans föreläsningar för informatorer. Äfven ett par andra manuskriptanteckningar från den sistnämndes föreläsningar i olika ämnen förvaras i samma bibliotek.

Till sist böra vi nämna, att i slutet af det manuskript, där S. P. troget sökt för eftervärlden bevara sina *Opuscula varii argumenti,* förekommer en af förf. med darrande hand tecknad efterskrift *Auctor ad librum suum,* däri han på knaggliga hexametrar uttalar tvifvelsmål, huruvida hans *Aurora* („Visheten“) skall lefva och läsas af eftervärlden.

Han kan dock ej låta bli att hoppas, att denna dikt, hvarpå han i 30 år arbetat, skall vederfaras någon heder, då auktor själf icke mera finnes till, och såsom sin sista hjärtemening citerar han därför Horatii kända:

Vos exemplaria { *Ebræa* / *Græca*

Nocturna versate manu, versate diurna!

Hundraåriga minnen.

Meddelade af Reinh. Hausen.

Nedan aftryckta bref och aktstycken hafva för icke länge sedan blifvit funna å det Grotenfeltska godset Frugård uti Jorois socken, i hjärtat af Savolaks. De hafva tillhört den från „finska kriget" bekante majoren, sedermera öfversten, *Berndt Adolf Grotenfelt,* som i början af förra seklet ägde och bebodde nämnda gård och som år 1836 där äfven afled. Jämte ett antal andra handskrifter, af hufvudsakligen ekonomiskt innehåll, utgörande återstoden af en samling, hvaraf större delen, enligt uppgift, för längesedan genom okunnighet förstörts, hafva dessa papper efter lång förgätenhet nu, alldeles händelsevis, trädt i dagen liksom för att, äfven de, vid infallande sekularåminnelse bära vittne och erinra om den skickelsedigra tid, från hvilken de hafva sitt upphof.[1])

Förenämnde Grotenfelt var född 1769 och hade redan som fjortonårig yngling antagits i krigstjänst. 1784 hade han utnämnts till officer och tre år därefter befordrats till löjtnant vid Savolaks fotjägare-regemente. Vid tiden för 1808—9 års krig hade han avancerat till major vid bemälda trupp samt till chef för dess lifbataljon. I sådan egenskap kämpade han under Sandels' befäl, jämte Duncker, Malm och många andra, med tapperhet för sin fosterbygd ända till dess fiendens öfvermakt tvang den Savolaksska fördelningen att draga sig tillbaka mot norden. I Jorois kvar-

---

[1]) Handskrifterna förvaras numera i Finlands statsarkiv, dit de öfverlåtits af öfverste Grotenfelts rättsinnehafvare.

lämnade han då sin maka, född Ehrnrooth, med hvilken han i tretton år hade varit förenad och som han icke mer skulle återse, samt fem minderåriga barn.

Af ifrågavarande papper möter oss först i tiden följande af Sandels i Pulkkila den 6 maj 1808 utgifna order till major Grotenfelt. Sandels' brigad var, efter den nyss vunna segern vid Pulkkila, stadd på framtåg åt Savolaks, och det gällde nu närmast att fråntaga fienden Kuopio stad. Ordern lyder:

Jag förmodar att Herr Majoren til följe af gårdags orderne redan afsändt den till Idensalmi bestämda Commendering af 50 man med nödigt befäl för at borttaga därvarande Magazin, ehuru rapport derom ännu icke hunnit inkomma: Och äger Herr Majoren i stöd af ankomne General ordres vidare beordra af det under Herr Majorens Befäl stående Detachement 100 man med Befäl för att under Capitain Malms anförande, med hvilcken Löitnant Burman, som nu med 20 åkande Jägare härifrån afgår, kommer at åtfölja, afmarchera till Kuopio Stad och göra sig mästare af det därstädes Fiendtliga Proviant Magazin, hvarvid Befälhafvaren bör iakttaga största uppmärksamhet och genom flitige kunskapare underrätta sig om alt hvad som kan tjena till uplysnings vinnande på det Commenderingen icke måtte stöta på någon öfverlägsen Fiendtlig styrka och derigenom gå förlorad. Alla till Fienden afgående underrättelser om Commenderingens annalkande bör med största granlagenhet förekommas därigenom, at ingen tillåtes passera vägarne fram åt Kuopio. Skulle denne Trouppe vara lycklig att kunna borttaga detta Magazin, bör genom Landshöfdingens försorg så många hästar som möjeligen kunna anskaffas genast uttagas och Magazinet med största skyndsamhet hit transporteras, och får detsamma icke i något annat fall till allmogen utdelas eller förstöras om ej en öfverlägsen Fiende med säkerhet vore at befara, emedan armeen icke kan umbära något af hvad ett gynnande tillfälle kan den samma förskaffa. I händelse det skulle behöfvas, kunna 25 man af det till Idensalmi Detacherade Manskap till denne expedition användas såvida efter all uträkning det uti Idensalmi befinteliga Magazin redan vid detta Detachements ankomst bör vara borttagit och på vägen hit.

Om hästar för ofvannämnde till Kuopio afgående Detachement kunna anskaffas, vore det väl för att vinna tid, men Expedition får härigenom icke uppehållas.

Jag sänder Herr Majoren en Chef Commenderande Generalen m. m. Grefve Klingsporres till allmogen utfärdade Proclamation på Finska språket för at afskrifvas och så mycket görligt är kringdelas åt Folcket, äfvensom med befallning till Prästerskapet att nästa Söndag å Predikstolarne den samma uppläsa och kungöra.

En specifique upgift och förtekning på de fångar, pricer och byte Herr Majoren sedan sin afmarche härifrån med Detachementet borttagit af Fienden, och hvilka dels blifvit hitskickade dels äro under förväntan, bör med görligaste första till mig insändas.

Hvad Provianteringen för Trouppen vidkommer under vägen till Kuopio, har Kapitain Sahlstein lofvat dertil på et eller annan sätt vara behjelpelig; i annan händelse torde Proviant ifrån Idensalmi Magazin kunna tagas.

Pulkila den 6 Maji 1808.

Joh. Aug. Sandels.

D. W. von Fieandt.

Herr Major Grotenfelt vid Jägarne.

(Utanskrift:)

Herr Majoren Berndt Grotenfelt

Pijppo.

Ordres.

(Sandels sigill)

Företaget, klokt anlagdt, utföll efter beräkning. Den 12 maj inträngde kapten Malm med sin ringa styrka i staden, bemäktigade sig densamma med obetydlig förlust och tillfångatog större delen af den fientliga styrkan.

Den närmast följande handskriften försätter oss till den västra armén vid den tidpunkt, då lyckan höll på att för alltid vända densamma ryggen. Den är ett bref till Grotenfelt från kaptenen vid Savolaks fotjägare *Germund Fredrik Aminoff,* då gift med en syster till adressatens ännu lefvande första hustru. Hären hade just tillkämpat sig den ärofulla segern vid Alavo. Lifligt och med stolthet skildrar Aminoff förloppet af striden, hvaruti han själf föröfrigt hade ådagalagt en lysande tapperhet. Nu hade truppstyrkan dock, till följd af v. Fieandts nederlag vid Karstula nödgats draga sig tillbaka till Ruona bro. Blott trenne dagar till, och äfven denna position måste öfvergifvas. Aningar om de stundande motgångarna framträda mer än tydligt i Aminoffs rader. Han skrifver:

Lappo församling, Kortane Kapell & Ruona Bro
d. 29 augustij 1808.

Min ömt älskade kära Svåger!

Med de liffligaste känslor af glädje hade jag glädjen at emottaga dit kärkomna bref, dateradt Toivola d. 21 augusti — den 27 dennes i Högqvarteret. Tack älskade svåger som ej glömmer mig i olyckan. Måtte en Nådig Gud af sin barmhertighet förskingra alla de faror som hota oss, och låta oss i Fredens lugn råkas hos våra älskade makar och barn. Nog börjar denne tid blifva bra long; ho vet när den slutas. Åtminstone ser det svårt ut. Sker det hastigt, så sker det vist icke till vår fördel, enligt vår nu varande ställning, ty på 2:ne sidor äro vi i denna moment hotade med anfall. Trouppeme hafva så godt som i 3:ne dygn stådt under gevär, för at emottaga anfallet. Fiendens styrka åt båda sidor säges bestå af emellan 6 à 7,000:de man. *Jos nin lenä* [1]). Emellertid ser det illa ut. Vi slogo Ryssarne försvarligt hederligt den 17:de dennes; du må tro at det rykte i koftan. De sprungo sluteligen at svansen var rak. Vi Savolax Jägare voro vid avantgardet, som förstår sig siölf, och endast med desse 2:ne försvagade Batailloner drefvo vi dem ensamme 1 hel mil innan siölfva hufvud styrkan uphandt oss. 4:de Brigaden är och har varit oöfvervinnelig nästan; de äro altid främst. Men så har det svidit i skinnet. Många af våra Cammerader äro blesserade som t. exp: Lode svårt, och Gud vet om han kan hjelpas, Carl Tavast genom låret; *mutta kyllä koira havans nolä* [2]); han blir karl snart; Lieut: Berner genom högra axeln, Constituerade andr. Lieut. Collan genom låret, Sergeant Hjelman genom högra handen, och jag, sade hunden, fick mig en kula mit på högra bröstet, NB: som endast gick genom västen, slog emot byx hängslet, satt hans Nåd på rumpan i landsvägs diket. Nog var det en hederlig paff, men jag är redan så frisk at jag kan utan smärta röra mig, ehuru midt bröst ännu har något mehn, hvilket jag äfven snart tror går öfver. Nog vore det mycket att säga om denna sak, men nu är det så förbannat kort om tid. Söta svåger du skrifver att svägerskan skrifvit at jag ej skrifvit till min gumma, men vid Gud så tror jag ingen giort det flitigare än jag, och med så mycken kåstnad. Nu följer äfven ett bref till henne; Gud låte det komma fram, och jag hoppas det sker genom din anstalt, hvarom jag beder dig på det ömmaste. Det glädjefullaste i dit bref är att du siölf, din fru min svägerska och de mina må väl. Gud låte det altid höras; Hans Nåd vare deras beskydd och dit, det önskar din till grafven (som kanske är närmare än man kan tro) trogne vän och svåger

Germund.

Gud välsigne dig och vare dit beskydd — Farväl.

---

[1]) Öfversatt: *Om det är så!*

[2]) Öfversatt: *Men nog slickar hunden sitt sår!*

P: S: Anmäl min alldra ödmjukaste vördnad hos vår Chef. Hälsa alla vänner och förlåt Germunds slurveri. Hälsa Svåger Gustaf, jag vet ej hvar han fins eller om han lefver.

Annu en gång låter Aminoff höra af sig; han är då i Umeå och svårmod präglar hans rader:

Umeå den 14 Martij 1809.

Ömt älskade och vördade svåger!!!

Jag kan ej underlåta at med några rader tolka för dig den sorgliga känsla mit hjerta kände vid din afresa härifrån jemte vår älskade Chefs; det var en dyster dag för mig — dig har jag hopp at ännu kanske råka — men ej den sednare, fast alt står i den Gudomeliga försynens hand. Hvad mig beträffar, så ser det svårt ut, ty den 12:te dennes fick jag en svår attaque i mit bröst, så at jag uphostade 3:ne st. tums långa med blod öfverdragna varklunsar ifrån högra sidan af bröstet, där jag fick mitt skott vid Alavo (bedröflig syn), förebud till en snar annalkande förvandling. Laurell har förskräkt mig, men jag hoppas på den, som altid underligen vårdat mig. Kanske jag genom Hans nåd ännu får några år för att hjälpa minne olycklige barn. Älskade svåger: du ser således at ett hastigt beslut angående mitt afsked är nödvändigt. Skynda så mycket du kan på denna sak, så at jag med min sjukliga kropp ej behöfver prässa mig fram i mehnföret. Dessutom är det nödigt för oss alla att jag kommer hem till sånings tiden. Laga så att vi få ut vår lön etc. etc. etc. Här är ej särdeles roligt; inga nyheter vet jag att berätta än det som är ingen nyhet: att jag till min graf skall vara din, min kära svågers, uppricktige svåger

Germund.

Anmäl min vördnad för alla som känna mig. Skrif mig till om allt hvad du vill jag skall uträtta för dig hemma. Må väl, önskar din

G.

(Utanskrift:)

Kongl. Maijst:s Tro Mann Öfverste Lieutenanten och Riddaren af Kongl. Svärds Orden

Välborne
Herr Berndt Ad: Grotenfeldt
Stockholm.

Han fick sin önskan uppfylld, ty redan ett par veckor därefter bekom han sitt afsked ur krigstjänsten. Men följ-

derna af kontusionen öfvergåfvo honom icke; de ändade snart nog, 1816, hans lif.

Vid fortsatt genomseende af pappren återkomma vi nu till den Savolaksska brigaden. Sandels hade, efter den af skalden besjungna ärofulla striden vid Virta bro, den 29 oktober dragit sig tillbaka och tagit kvarter i Salahmi by. Ryssarne åter hade lägrat sig söder om Iisalmi, med förposter vid Virta. För att något afskräcka fienden från förföljandet, beslöt Sandels att göra en nattlig öfverrumpling å nämnda förpoststyrka. Duncker fick i uppdrag att jämte Malm utföra det äfventyrliga företaget, som ock ägde rum natten mot den 9:de november. Men försöket utföll illa, såsom framgår af nedanstående, tydligen till Sandels afgifna rapport, hvaruti man, trots förf:s försök att något öfverskyla motgången, mellan raderna tydligt läser nederlaget. Rapporten, som, oundertecknad, föreligger blott i koncept, är afgifven påtagligen af Duncker, ehuru handstilen är Grotenfelts.

Sedan jag, till följe af de till Tit. ankomne underrättelser att fienden med en betydligare styrka sökte att tournera brigadens förpost position vid Wieremä, fick befallning att med ett detachement af 2:ne batailloner infanteri, däraf 1 bataillon jägare, omkring 900 man, genom Kaupilanmäki och Svänninmäki undersöka förhållandet däraf samt att i sådant fall försvåra och förhindra dess framträngande och således förekomma den échec, som kunnat inträffa, om det lyckats fienden obemärkt framkomma, afmarcherade jag denne väg utan att förrän på andra sidan sistnämnde ställe stöta på några fienteliga troupper; mörkret, som fienden begagnade att dölja sin styrka, animerade mig att därstädes gjöra honom en starkare attaque i afsikt att coupera och taga hela dess detachement till fånga, men hvilket dock icke så väl lyckades som min tillställning genom diversion å dess rygg tycktes försäkra. Dock blef ändamålet, som endast var att tillintetgjöra fiendens dessein helt och hållet vunnet och han tillbakadrifven ända till Idensalmi kyrka med en ganska betydlig förlust: flere af dess officerare dödskutne, en myckenhet manskap såväl dödskutne som blesserade, men endast 7 man tillfångatagne, emedan den svåra vägen öfver 3 mil genom skog och ödemarker hindrade mig att medföra de flera, som blefvo tagne, hälst jag nödgades sörja för egne blesserade; och tror jag mig kunna försäkra Tit. att fiendens rörelser emot oss åtminstone för någon tid här igenom äro förekomne. Den blodiga affaire jag var tvungen i anseende till

fiendens envisa motstånd att engagera, har äfven gjort min förlust ganska stor, och kan jag icke utan de smärtsammaste känslor nämna att den, utom majoren och riddaren Malm, hvilken såsom blesserad i foten omöjeligen i brist af hästar kunde sauveras eller transporteras den omtalte svåra vägen, utan föll i fiendens händer, består uti 2:ne fångne officerare af Liv-bataillonen, hvaribland den ene blesserad, 2:ne blesserade officerare af Lif-Grenadiererne, samt 4 af Savolax regemente jemte omkring 200 man af alla corpser; och skall jag framdeles hafva äran till Tit. afgifva närmare uppgift såväl å dödskutne som blesserade manskap äfvensom uppå dem, hvilka uti denna affaire, som påstod 3:ne timmar, sig utmärkt.

Detta var den Savolaksska truppens sista strid på finsk jord. Den snart därefter slutna konventionen i Olkijoki förpassade den finska armén bortom gränsen vid Kemi, och så kom man till Torneå. Här i Torneå torde Grotenfelt fått emottaga det smärtsamma budskapet om att hans i Jorois kvarlämnade maka den 12 december gått bort från jordens oro och strid. Till sådan underrättelse kan man sluta sig af följande biljett från general Tutschkoff, hvaruti fri fram- och återfärd tillförsäkras en Grotenfelts tjänare, som, förmodligen med anledning af det timade dödsfallet, hade något att framföra till hemmet i Jorois.

Monsieur,

En conséquence de vôtre lettre du 17 Ianvier N. S., j'ai accordé à vôtre domestique la permission d'aller à Inigärd (!) dans la paroisse de Jorois, et je ne mettrai aucun obstacle à son retour à Torneo. J'ai l'honneur d'être avec une considération distinguée,

Monsieur,

Vôtre très humble et très obeissant serviteur

Tutschkoff.

Uleåborg ce $\frac{4}{23}$ Ianvier 1809.

à Monsieur le Major de Grotenfeldt.

(På kuvertet, som har brefskrifvarens stora adl. sigill:)

À Monsieur

Monsieur de Grotenfeldt
Major on Service de Sa
Majesté le Roi de Suède
à Torneo.

Bland pappren från krigstiden finnes ännu ett minne. Det är ett på våren från Umeå afsändt bref från Duncker till Grotenfelt, som, enligt det nyss meddelade senare brefvet från Aminoff, då uppehöll sig i Stockholm. Innehållet erbjuder intet af särskildt intresse; men såsom varande utan tvifvel ett af de sista minnena af hjältens hand har brefvet nogsamt sitt värde. Det lyder:

Umeå den 17 martij 1809.

Högtärade Broder!

Efter 8 dagars vistande i Burträsk fick vij ordress at marchera till Täfte, Ytterboda och Astnäs byar vid Tracten af Umeå, och där befinner vij oss nu, lika osäkra om vilcka öden som i framtiden kan möta oss, som förut. — Bästa Bror, lemna oss dehl af vad som hörs i stora verlden. — Dina Hästar skall jag dra försorg före, men däremot ber jag dig vara så god och skicka mig Elfva alnar fint mörck gråt och En $^1/_2$ aln Grönt Kläde, 8 alnar Grönt Chalong, jemte knappar till en Sortout, En Råck och Ett par Rid Byxor äfven Ett par Öfverste Ljeutenants Epoletter, kanske någon Courier eller annan resande ifrån Stockholm hitkommer och möijeligt vis kunde förmås at taga dessa saker med sig, om du perexempel talte vid klädshandlaren Backman, kanske hann hade något tilfälle få dem hit. Anmäl min vördnad för general Sandels och lätt mig altid äga det nöjet att innesluten i din venskap förblifva

min Högtärade Brors
ödmjukste
tjenare

J. Z. Duncker.

P: S: Jag är förbålt inqvet at få kläde, söta du skicka hit det snart.

Kriget var lyktadt och Finland hänvisadt till att anpassa sig i nya förhållanden. Landet hade i den humane Fabian Steinheil fått en generalguvernör, som uppriktigt hade dess väl till ögonmärke. Ett litet vackert vittnesbörd om hans goda sträfvan hafva vi i följande, allt igenom egenhändigt skrifna, till Grotenfelt ställda bref, hvilket såsom en afslutning på denna redogörelse äfven må här meddelas:

Wälborne Herr Öfverste och Riddare!

I en moment då jag är i behof af personer som genom ådagalagd skicklighet och förtjenst tillvunnit sig ej mindre hvarje enskilds än hela nationens utmärckte acktning och förtroende så fullkomligt som Herr Öfversten, har mitt val ej kunat falla på någon annan. Om de angelägnaste saker önskade jag alltså tillfälle att få tala med Eder, och hoppas därföre att Herr Öfversten ej refuserar att genast efter inhändigandet häraf, företaga en resa hit, det ädle föremål, som satt mig i nödvändighet besvära Herr Öfversten med denna resa, gjör mig öfvertygad om att den ej faller Eder besvärlig.

Med fullkomlig acktning har äran vara

Wälborne Öfverstens och Riddarens

ödmjuke tjenare

F. Steinheil.

Wiborg d. $\frac{\text{7 August}}{\text{25 Julii}}$ 1812.

Herr Öfversten och Riddaren Grotenfelt.

Meddelanden till J. L. Runeberg om händelser under finska kriget 1808—09.

Utgifna af Werner Söderhjelm.

I den Runebergska handskriftsamlingen i Borgå förvaras, såsom i de större arbetena öfver skalden är nämndt, ett antal relationer och upplysningar rörande kriget, hvilka tillställts Runeberg från olika håll. Kort efter det första samlingen af Fänrik Ståls Sägner utkommit (1848), synes redan hos deltagare i kriget tanken hafva blifvit väckt att meddela skalden minnen från dess skiften, uppenbart i afsikt att rikta hans material för en kommande del af Sägnerna. Huru tacksam Runeberg varit för detta deltagande i hans arbete, synes af hans bref till Montgomery från 1850 (Efterl. Skr. II, 301), däri han uttryckligen säger, att detsamma „på det kraftigaste“ uppmanat honom att „bjuda till“ med en fortsättning af Sägnerna. Men han ser ock saken från den rent historiska synpunkten och tillägger: „Jag menar att det skall intressera Bror i historiskt hänseende på det högsta, om vi kunde lifva de ännu skonade tappre från 1808 att samla och meddela oss legender från kriget då“. Någon lifligare verksamhet utåt i detta syfte bedref Runeberg emellertid, sin vana trogen, icke. Endast i fråga om slaget vid Siikajoki, som han för sin skildring af Adlercreutz behöfde, synes han hafva vändt sig till andra, men det förefaller, som om äfven detta skett mera därför, att tillfälle erbjöd sig (se brefvet af G. E. af Enehjelm om skaldens sammanträffande med denne och brefvet af Bremer

om dennes besök hos Runeberg i Åbo). Emellertid hafva också senare en del uppgifter och minnen tillställts Runeberg både från veteraner och andra personer, hvilka stått deltagare i kriget nära.

Svenska Litteratursällskapet har ansett lämpligt att nu, då sekelminnet af kriget är inne, offentliggöra dessa dokument och ombetrott undertecknad, som till sällskapets arkiv öfverlämnat tidigare och för annat ändamål föranstaltade afskrifter af handlingarna, att utgifva desamma. Jag aftrycker därför här nedan det mesta af samlingens innehåll, med utelämnande endast af sådant, som i sin helhet tryckts förut. Däremot upptager jag ånyo ett par afsnitt af sammanhängande meddelanden, hvilka af Strömborg meddelats i hans Biografiska anteckningar (IV, 4, s. 260—267).

I afseende å det historiska värdet må dessa relationer tala för sig själfva. Krigets skiften äro äfven i enskildheter till den grad bekanta för alla, att några kommentarier icke synts mig behöfliga, ej heller några hänvisningar till och jämförelser med andra källor. Det största värdet i uppteckningar som dessa ligger utan tvifvel i det psykologiska momentet, både det som dikterar författarens egen framställning af händelserna och det som framträder i de meddelade anekdoterna. De kunna sålunda alltid utgöra ett bidrag till „krigets inre historia", till kännedomen om de enskilda deltagarnes sinnelag och uppfattning, liksom de i små situationsbilder kunna ge belysande reflexer från det, som i stort dref och bestämde händelsernas gång, eller ock med sina vittnesbörd om de enskildas hållning tjäna som en kontrastrik förgrund mot den mörka fonden af krigets utveckling.

Jag skall här endast närmare angifva beskaffenheten af de dokument jag upptagit till publikation.

I. En samling små berättelser, nedskrifna af öfversten och chefen för finska generalstaben Christer Ludvig Jägerskiöld, hvilken som löjtnant vid Nylands dragoner deltagit i kriget. Såsom af Runebergs ofvan citerade bref framgår, i hvilket Jägerskiöld särskildt nämnes, hade denne redan

före 1850 sändt sina anteckningar till skalden. Han gjorde det visserligen icke direkt, utan genom en gemensam vän, Boije på Dregsby, till hvilken det i slutet af hans manuskript stående brefvet uppenbart är riktadt, och först senare, då han på veteranernas vägnar öfverlämnade silfverkannan till Runeberg och höll sitt ståtliga tal, torde de hafva trädt i närmare beröring med hvarandra. Jägerskiöld synes emellertid på eget initiativ hafva begynt samla uppgifter af veteraner, att döma af hans till Boije ställda rader, hvilka åtfölja det under II publicerade dokumentet. — Jägerskiöld dog 1856. (Af Strömborg har episoden om slaget vid Siikajoki och den om slaget vid Lappo aftryckts.)

II. „Prof på olika lynnen“, icke, såsom jag tidigare (Runeberg II, 325) angifvit, af Jägerskiölds hand, utan af en, som undertecknar sig „G. L. Dåvarande Brigad Adjt.“, och hvilken påtagligen är identisk med Anders Gustaf Langenskiöld, brigadadjutant vid tredje brigaden, död 1853. — Den förhoppning, Jägerskiöld uttrycker i sina aktstycket åtföljande rader till Boije, har sannolikt icke gått i fullbordan, åtminstone antyder icke något bref, att han till Runeberg skulle sändt någonting mera.

III. „Enskilte händelser“. Denna relation är icke heller, såsom jag tidigare vid ett flyktigt påseende antagit, af Jägerskiöld. Den bär icke någon underskrift, men uppgifterna häntyda med största säkerhet på, att den härrör från den af skalden besjungne von Konow.

IV. Uppgifter om krigsrörelserna i Karelen under Malm och Tiainen, affattade af en person, som säger sig vid denna tid ha „vistats“ i Karelen, utan att särskildt nämna, om han var med i kriget; ett oundertecknadt och odateradt bref, adresseradt till Runeberg, har medföljt försändelsen och aftryckes jämte de två dokumenten.

V. „Bidrag till FänrikStåls förtreffliga berättelser“. Af innehållet framgår, att dessa skildringar äro nedskrifna af f. d. styckjunkaren under kriget, sedermera kaptenen och ägaren till Jockis gård Josef Bremer eller Brehmer, såsom han senare kallade sig. Han säger sig ha affattat dem på grund af en i tidningarna intagen uppmaning.

Det kunde synas, som om denna skulle utgått från Runeberg — eftersom relationen är sänd till honom och där tydligen uttalas, att författaren nedskrifvit den med fäst afseende å Sägnerna. Någon dylik uppmaning har emellertid Runeberg aldrig utfärdat, allra minst efter det andra delen af Sägnerna redan utkommit (1860). Det är nämligen klart, att Josef Brehmers anteckningar härröra från tiden efter den 4 januari 1861, det datum, då hans broder, löjtnanten August Bremer i Halikko, aflidit. Detta dödsfall säges i anteckningarna hafva inträffat „nyligen". — Den uppmaning författaren afser, utgick från Finska Litteratursällskapet, som på sitt möte den 2 februari 1859 beslöt till landsmän rikta en uppfordran att tillvarataga och till förvar i sällskapets arkiv insända brefsamlingar och andra dokument rörande kriget (se Suomi för nämnda år, protokollet för den $^{2}/_{2}$). Någon särskild „uppmaning" utfärdades emellertid icke; sällskapet uttalade sin förhoppning att tidningsredaktionerna skulle ställa en sådan till allmänheten, men så vidt jag kan se, skedde det blott i referatet från sällskapets möte (Suometar $^{4}/_{2}$, H. T. $^{5}/_{2}$); Papperslyktan upptog dock i ett bref „till Rustika" saken till särskild behandling och anbefallde den varmt ($^{7}/_{2}$). Brehmer har efterkommit den uttalade önskan, liksom många andra (jfr t. ex. uppgifterna och reflexionerna i Papperslyktan, $^{7}/_{3}$ 1859), men han har trott sig böra ge sina meddelanden en annan adress.

VI. Tvenne bref från den förenämnde August Bremer; det ena finnes refereradt, det andra aftryckt hos Strömborg.

VII. En kort relation om slaget vid Siikajoki af veteranen, f. d. löjtnanten August Granfelt å Ryttylä, jämte därtill hörande vehikel, ett bref af Runebergs f. d. elev, pastor G. E. af Enehjelm (båda tryckta hos Strömborg, den förra dock icke fullständigt samt med något förändrad ortografi).

VIII. Ett tjänsteintyg för sergeanten Hertell jämte utdrag ur ett bref till Runeberg från hans son, kronolänsmannen Hertell.

IX. Utdrag ur ett bref från f. d. stabskaptenen G. Rosenbröijer i Björneborg († 1853, i augusti).

X. Ett bref från dr O. Rancken.

XI. Korta kronologiska anteckningar af sergeanten Adler, införda i en almanack, hvilken denne enligt å pärmen införd uppgift inköpt i Torneå den 15 december 1809 (tydligen skriffel för 1808).

Dessutom finnas i samlingen:

Afskrift af polemiken mellan J. F. Aminoff och C. J. Adlercreutz (omnämnd i Rosenbröijers bref).

C. A. Brakels Anteckningar om Döbeln, intagna i denne krigares efter hans död 1862 publicerade „Anteckningar öfver 1789—90 och 1808—09 årens fälttåg i Finland“ samt innehållande en slutmening, i hvilken författaren säger att det vore honom „oändligt kärt, om den älskvärde skalden, åt hvilken dessa anteckningar äro ämnade, kunde finna dem förtjäna något afseende. Det vore en gammal Björneborgares hyllning åt sångaren om Döbeln vid Juutas.“

Originalexemplar, såväl på svenska som på finska, af öfverbefälhafvaren Buxhövdens bekanta proklamation den $^{6}/_{18}$ februari 1808.

En afskrift af Wilhelm von Schwerins bref till sina föräldrar efter slaget vid Oravais.

I hvilken mån Runeberg användt dessa berättelser, har i biografierna antydts. Här må tilläggas att man i v. Konows skildring af slaget vid Jutas (ned. s. 373) tycker sig igenkänna ett par detaljer, som skalden upptagit i sin dikt om Döbeln, samt att han måhända ur samma relation (s. 374) har korpral Brasks figur.

Ortografin i dokumenten är öfverallt bibehållen. Endast några få interpunktionsförändringar ha företagits, där meningen annars varit oklar.

W. S.

I.

Den Högagtade Författaren af Fänrik Ståls Sägner tillegnas dessa enkla berättelser;

„De röra mången blodig dag,
„Ej segrar blott, men nederlag,
„*Hvars sår ej tid har helat.*

Om någon af dessa berättelser finnes värd att, förskönad och omklädd i Poetisk drägt, intagas bland Sägnerne, blefve det en ära för *C. L. Jegerschjöld.*

Natttåget till Kasurila, Nandelstadt. Med en ringa styrka Carelska Dragoner utgiorde Cornett Nandelstadt Dunkers efterskara, skärmytslande tappert hela natten med de förföljande Ryssarne, då sluteligen den öfverlägsna fienden blef altför efterhängsen, förlorade den käcke Nandelstadt tålamodet, befalde vändning ock choque, kastande sig i spetsen högg han inn i massan, kullred en kossack officer, sårade flere af fienden, men sårades sjelf af ett kulskott ock sju stikstygn. Fastän blödande ur så många sår återtog denne tappre krigare en förut eröfrad dragonhäst ock återvände segrande utur striden. —

Major Heribert Reuterskjöld vid Tyrvis. På isen i djup snö omringades oförmodadt af öfverlägsen styrka, så väl slutne Squadroner som spridda Kossaker, den tappre Reuterskjöld med sin Bataillon åboländingar. Ryska anföraren trodde sig lätt kunna tillfångataga eller spränga ock nedsabla en enda omringad Infanteri bataillon, som belastad med sin tross marcherat större delen af dagen i djup snö. Genom parlementair uppmanades derföre Reuterskjöld att gifva sig, med den honom egna raska glada minen svarade han, den som tror sig kunna taga mig, bör utan tvekan göra försöket; hvarpå han med bajonetten öppnade sig väg genom de omgifvande massorne — efter en aflossad generalsalfva.

Major von Hertz ovanliga skrattförmåga. Älskande excercis och ett muntert soldat-lif hade v. Hertz öfvat sina raska Nylands Jägare att på commando såsom sista tempo af gevärs excercisen gifva en skallande skrattsalfva. Under vilan före striden vid Pyhäjocki hade han med sin Bataillon uttryckt på isen, seende en Cavalleristyrka som från sjösidan, fast ännu på afstånd, rusar mot hans front ock osäker i hvad afsigt, griper honom lusten att retas med den.

Genast commenderar han Gevär för fot! gif agt att skratta! Skratta! och ett genomträngande gapskratt från 500 spända Jägare Chäftar skallar i luften. — Ryska Cavalleriet ovandt vid sådan excercis

häpnar, stadnar tvärt af i sitt lopp, genast commenderar v. Hertz lägg ann! hvarefter Ryssarne då innom skotthåll svänger om ock i fyrsprång skyndar undan. v. Hertz förböd att skjuta på dem.

En ädel själs magt öfver kroppsliga lidanden. Kapten Bruncrona hade från Ypperi till Viret sedan kl. 4 om morgonen till kl. 9 f. m. uthärdat en jemn strid, i spetsen för sitt compagni af Nylands Reg:te, under den häftigaste elden erhöll han en contussion i högra axeln, vek dock icke utur ledet, utan förde sin trouppe till dess den blef på befallning aflöst af Åboläsnka hjelpskaran. Under aflösningen blef B—a dödligen sårad af en granat hvilken afslog hans lår invid höften, ombunden så väl tiden det tillät af vapenbröders armkläden fördes han i en släda — ock man nödgades i detta tillstånd släpa honom 3 mil undan fiendens förföljande, till Brahestad; der blef han af en Läkare förbunden som ansåg sig tvungen att vid den smärtsamme sonderingen af såret anbefalla soldater hålla B—a. Vid denna befallning yttrade B—a lugnt — se här i denna plånbok finner ni bilderne af min Maka och mina tvänne små Gossar, lägg dem för min blick åskådliga, så behöfver ej soldaterne hålla mig under plågorna. Läkaren tvekade, men biföll — och fastän från det krossade lårbenet uttogos benskärfvor, som fyllde en liten ask, bibehöll dock B—a nog själsstyrka mellan afdåningarna att qväfva alla utbrott. Plånboken med de kära bilderna hade B—a dagen förut fått sig tillsänd af en älskad broder, som ur minnet med den lyckligaste likhet tecknat dem. Under gossarnes afbildning stod skrifvet *Pappa! Din ära är vår ära — Ditt efterdömme vårt enda arf.* Ord hvilka jemte Religionen ingaf den lidande Krigaren mod och styrka att lugnad uthärda de gruflígaste marter i 36 timmar, innan döden på dem gjorde ett efterlängtadt slut.

Erling. I striderne vid Viret och Pyhäjocki utmärkte sig under v. Döbelns befäl, som adjutant vid Nylands Reg:te den unga bildsköna Fänrik Erling. En granat creverade vid hans fötter, sårande honom dödligt. Liggande på snön i sin blod ock med sina lösrifna inelfvor hade Erling dock den styrkan att räcka sin värja åt Öfv. adjutanten Baron G. von Otter sägande, förkorrta mitt lidande, af en agtad vapenbroders hand vill jag dö. Den altid sansade v. Otter vägrade, förebärande Religionens bud, men tröstade äfven Erling dermed att hans plågor ej kunde blifva långvarige, uppmanande honom att hjeltemodigt ock lugnt möta sin ärofulla död bad han som ett kärt minne få behålla värjan. Knapt var den gifven och af v. Otter satt vid sidan, förr än han återvänd i striden sjelf träffades af en Muskett-kula, som ofelbart dödadt honom om ej dess lopp fått en ändrad rigtning genom ett slag mot fästet af Erlingens värja så att den utan att skada genomträngde kläderna intill skjortan. Ännu under striden visade mig v. Otter det djupa märket af kulans slag mot värjfästet. Erlings syster af de vackra

präst-döttrarna i Pyhäjocki, som under tårar lagerkrönte den än i döden sköna ynglingen.

Öfversten Bar. Fleming. Fleming, denne Finska härens Bajard, värdig att kallas dess riddare utan frugtan och utan förebråelse, (le chevallier sans peur et sans reproche) erhöll dagen af striden vid Pyhäjocki, genom mig, Brigad Chef Palmfelts ordres att mottaga befälet öfver efterskaran. Blek och dyster fann jag Fleming nyss uppstigen från det bad han som sjuk begagnat, dock redan vid första skotten till häst. På min fråga om hans hälsa och vid meddelandet af de ordres jag förde yttrade han: säg Brig. Chefen att hans ordres genast skola verkställas, att jag var sjuk och i bad — men det blef skottvexling vid våra förposter och med är jag till häst. Genast ordnade Fleming efterskaran ock ledde sjelf det tappra försvaret af hären och dess tross vid återtåget. Från sin utmärkt vackra springare blef han ett mål, en skottafla för fiendens eld; flere af befälet bad honom sitta af, men förgäfves — han träffades slutligen af en kanonkula som krossade hans ben och dödade hästen. Förd till Brahestad sökte den skicklige Bjerkén att genom amputation frälsa hans lif — men fåfängt — den ädle, fint bildade kunskapsrike mannen förlorades för hären och för sin famille, djupt saknad af båda.

Mer än dödsplågorna smärtade honom åsynen af de i staden, efter finnarnes aftåg inryckande kossakerna, hvilkas piskor han varsnade från sin dödsbädd. Fleming hade i sin ungdom med utmärkelse tjänat i Frankrike vid Reg:tet Royal Suedois; ett smickrande bevis på det vackra minne han där efterlämnat erhöll han i det oväntade besöket af Louis Philippe, denne för sina sednare politiska öden så namnkunnige konung reste som dåvarande emigrerad Duc d'Orléans incognito och under annat namn genom Finland; boende på sitt vackra Caruna väckes Fleming en natt af en honom välbekant röst — det var Öfverste Montjoi hans fordne vapenbroder som åtföljande Louis Philippe kom att omfamna sin ungdoms vän; båda dröjde flere dagar hos Fleming.

Dragon Romberg som adjutant. Före slaget vid Karstula och Lindulax begärde v. Fiandt af Ryttmästar v. Post en under officer, passande att som adjutant i behofvets stund begagnas. v. Post gaf honom Center-karlen vid Sqvadronen Romberg, dragon för Romby Rusthåll under Prästkulla gård. Tvekande mottog väl v. Fiandt karlen, men blef snart öfvertygad om hans duglighet; här behöfde v. Fiandt ej med karbasen gifva ökad fart åt buden, de fördes med blixtens hastighet, med köld och redighet äfven i de tätaste kulregnen. Där faran var störst, fann Fiandt alltid Romberg vid sin sida; han utmärkte sig såsom behjelplig att återtaga den redan förlorade kanonen, hvarvid uppstod ett verkligt blodbad. Ganska belåten med Romberg behöll v. Fiandt honom en längre tid i samma befattning — men intet äretecken, ingen belöning

erhöll Romberg — måhända ståndar för hans minne en ovanskligare ära — ty *hvad Samtiden glömde Sägnerna gömde.* — Redan uti 1788, 89 och 90 årens krig hade Romberg utmärkt sig, kämpande äfven på flottan, då blef han belönad med Svensksunds Medaillen. Prydd af detta välförtjenta hederstecken, af sin raska hållning, sin skarpa blick, sin vackra mustasch, var Rombergs hela personlighet typen för en käck dragon. Fåordig hade han för sin älskade Ryttmästare och sitt befäl blott ett med stark och djup bas-röst uttaladt: Gud bevare! för fienden blott skott och hugg; men de ordres, de rapporter han skulle framföra, fattade han hastigt och klart och meddelade tydligt; det bestämdaste lugn utmärkte denne raske krigsbuss.

Finska krigaren offrar allt, ja lifvet för det befäl han älskar. Under den ärofulla striden vid Sijkajocki skyddade Ryttmästar v. Post med sin Sqvadron härens högra flygel mot Ryska Cavalleriets anfall från sjösidan. Efter en uthållande flanqueur eld och flere anfall med blanka vapen, nödsakades v. Post att något draga sig tillbaka för den mångdubbelt öfverlägsna Ryska styrkan. Under handgemänget tröttnade v. Posts häst, som han utan vila nödgats rida nästan hela dygnet; Dragonerna Kyl och Gunnar sågo deras älskade Ryttmästare nära att af fienden upphittad fåfängt sporra sin häst för att uppnå Sqvadronen; genast omkastade desse tappre sina hästar, sprängde in bland de närmast förföljande Kossackerne och lyckades med skott och hugg uppehålla dem till dess Squadronen som saknade sin Ryttmästare saktande ridten upptog honom i sina led. Gunnar hade redan fallit genomborrad af pikstygn i denna vackra strid mot öfvermagten, då Kyls häst stupade för ett pistolskott och ryttaren sjelf sårad befinner sig till fots i djupa snön. Full af mod och litande på sin ovanliga kroppsstyrka sönderhögg han flere kossack pikar ock i stället att gifva sig värjde han sig manligen tills, vid ett krafthugg af hans väldiga arm, Sabel-klingan brast, då med förtviflans mod fattar han i en kossack pik, rycker ryttaren ur sadeln och fägtar med piken, tills han ytterligare sårad dignar och afväpnas. Mellan 2:ne Kossackers hästar tvangs han att blödande springa tills han afdånad infördes på ett Ryskt sjukhus. Af mänsklighet och af agtning för det tappra försvaret vårdades han af en läkare, som frälste hans lif. Tillfrisknad undkom han sina väktare och biträdd af allmogen lyckades han återfinna Squadronen; med den delade han farorne och äran af hela kriget, tills dess han sluteligen af den härjande fältsjukan i Torneå bortrycktes.

Den finske Romaren. Svag och nästan vacklande i sadeln, efter en långvarig sjukdom, uppnådde jag Brigaden i början af striden vid Virdois pass ock fick deltaga i den. Vid vägen å norra sidan af passet ligger en stor flat sten i skogsbrynet, där fann jag en sårad artillerist af underbefälet, hans hand var afskuten men fasthängde vid ärmen, fält-

skären var sysselsatt att afskära handen, som då jag förbired nedföll på stenen. Den sårade krigarens raska hållning tilldrog sig min uppmärksamhet, blott en lätt ryckning tillät han sig vid den smärtsamma operationen — och yttrade genast efter den -- skynda Doctor! med förbindningen, jag måste åter till min kanon. Skottvexlingens tilltagande liflighet påkallade min närvaro, jag aflägsnade mig seende den nyss förbundne krigaren återgå i striden. Som 1 adjutant vid Brigaden gaf mig affairen full sysselsättning och sorgen att genast efter vunnen seger nödgas utfärda order om återtåg, i anledning af de olyckliga striderna vid Karstula och Lindulax, hvarom tidning genom ilbud ankom natten efter vår seger, kom mig att glömma all efterfrågan om den tappre sårades öde. Hastade han fastän stympad till sin kanon, striden och segern, så hastade han troligen äfven mot döden efter sådan vanvård.

Öfverste Carl Adlercreutz. Sijkajocki. Segern vid *Sijkajocki*, minnesvärd genom den ärofulla vändningspunkt den blef för Finska hårens strider, var oss alla oväntad; hopplös fortsatte hären sitt *anbefallda* långa återtåg då Adlercreutz, under den strid som Ryssarnas häftiga förföljande orsakade, befallde mig jemte flere adjutanter att *leda* försvaret å norra sidan af åen. Under dessa fram och åter ridter fann jag Adlercreutz med spänd uppmärksamhet betrakta Ryssarnes anfallsrörelse, genom hvilken de sökande att kringå vår vänstra flygel försvagade sin Centre. Hastigt och med sin medfödda Generals-blick uppfattade han den fördel vi kunde draga af ett raskt anfall på den. I ögonblicket anbefalles den käcka Major v. Hertz att med sina jägare utgöra têten af anfalls-collonnen. Det var en herlig syn då A—*z stående* på den högsta snövallen, åskådlig för hela linien, gaf med det första hurraropet ock hviftandet med sin lösryckta halsduk tecknet till *anfall*. Med den lifligaste enthusiasm upprepades detta hurra! af oss som omgåfvo A—z och spridde sig som en löpeld genom hela linien. Stora glädjetårar rullade utför mina och mångens kinder då de stormande massorna frambröto vadande i snödrifvorne; Ryska Centern undanvräktes, fångar och tropheer togos, endast mörkret och våra egna trouppers trötthet afbröt förföljandet, som om det kunnat längre fortsättas medfört tillfånga-tagandet af hela Ryska Corpsen; så sade mig Kullneff *sjelf* vid en sednare parlementering, då jag öfver natten qvarblef hos honom i angelägna uppdrag, han erkände att hans soldater dignat af *trötthet*.

Slaget vid Lappo. — Brigad Adjutanten Carl Ramsay. Den 14 Juli i dagningen uppbröto finnarne under Gen. A—z befäl från bivouaquen vid Kauhava, genast började skottvexlingen med Ryska trouppperna under Gen. Rajefsky. Tyst och sluten red den förr så glada Ramsay vid sin hjelte-chefs v. Döbeln sida framför det tappra Björneborgs Reg:te han skulle leda i striden denna ärofulla dag. Hvad fattas Ramsen frågade, deltagande, den oftast buttre Döbeln. En hos mig

aldrig förr känd dyster aning ger alfvar ock högtidlighet åt den kommande striden, den säger mig att jag snart för sista gången fägtar vid Hr. Öfverstens sida, att jag stupar; blir det så — skall det vid Gud! ske värdigt Er ock mina käcka vapenbröder. Hör! huru skottens liflighet tilltar likt trumhvirfvelns; hvarför få vi ej aflösa förskaran? Ha! det är skönt att dö i striden för Fädernesiandet — skönt näst att segrande rädda det. Nu ilade Ramsay med v. Döbelns tillstånd att af A—z begära aflösa förskaran, men de tappre Savolax Jägare ville ej utur elden. Vi äro jägare, denna strid är vår, vika vi, då må man aflösa oss, var det i skogen ljudande svaret på Ramsays uppmaning till hvila. Fördubblad eld och skallande hurrarop följde därpå. Så fortgick striden öfver tränne Sv. mil innan det egentliga slaget vid Lappo tog sin början. Tjenstgörande 1:sta Adjutant vid 1:sta Brigaden var min plats för dagen vid hjelpskaran, jag kunde således ostörd betrakta början af slaget. Aldrig skall jag glömma den sköna imponerande synen af Lappo slagfält, som från en dominerande höjd af Kauhava vägen vid skogsbrynet på en gång öppnades för min blick. Liksom utbredd för min fot låg den solbelysta taflan af bördiga ock vidsträckta åkrar i deras yppigaste blomning, en å med sitt klara vatten, liknande ett bredt silfverband, slingrade sig genom det rika fältet omgifvande Lappo och Liuhtarla välbyggda byar — med dess åldriga vördnadsbjudande tempel, som i fridfullt lugn höjde försoningens kors öfver dagens vilda strid. Midt emot mig såg jag hela Ryska hären öfver 5,000 man stark, i full slagordning med sitt talrika Artillerie och sitt välberidna Cavallerie fördelt i midten och på flyglarne. En flerdubbel jägare-kedja låg gömd i den yppiga säden skyddande hela fiendens front med sin dolda men mördande eld. Närmast framför mig stormade de tappre Björneborgarne med Döbeln och Ramsay i spetsen vägen till Lappo storby, under hurrarop hvilka stundom öfverljudade sjelfva kanondundret ock med fälld bajonett tillbakakastades den ena Ryska skaran efter den andra. Ryslig, men upplyftande för fosterlandskänslan var denna blodiga kamp, ömsom belyst af skyhöga lågor från den nu brinnande Liuhtarla by, ömsom insvept i de svartaste rökmoln. De i sjukhusen befintliga Ryssar förtärdes där i den eld deras anförare sjelf låtit tända för att skydda sitt anade nederlag. Här rasade således döden i mångfaldiga skepnader; kanonerna dånade likt korsande åskor öfver det vida slagfältet; gevärs-elden blixtrade från flere tusende ställen utur den för vinden vaggande säden ock kulorna haglade likt störtskurer förande förödelsen i sitt sköte. Här stupade och sårades 16 officerare — och öfver hundrade soldater funno invid hvarannan sin graf. Här besannades äfven Ramsays aning, ty genomborrad af kulor föll denne oförfärade unge man efter de utmärktaste tapperhetsprof. Buren af lindrigt sårade uti en soldat kappa fördes han mig förbi utur elden. Outplånlig för mitt minne står ännu den blick han gaf mig som sin sista afskeds hälsning vid lifvets gräns; hvad den uttryckte var mer än jordisk vältalighet. Knapt lugnad, ser jag

commenderande Generalen i sporrsträck spränga fram mot min front, en ansatts af hans blodstänkta Ukrainare och han är vid min sida. Med tåradt öga, med en blick i hvilken smärta ock vrede, saknad och hämd kämpade utbröt han J—d! i dag lämna mig flere af mina mest förhoppningsfulla unga Vänner — där nere i striden ligger Blom slagen — hvar? hvar är Ramsay? Ett tecken af min hand och en blick kastad bakom fronten — var min smärtas enda stumma svar. Ilande framkom Generalen till sin ännu då lefvande älskling, några tacksamma ord, en bön att hälsa hans mor, om hon någonsin träffades, en ännu att som ett minne behålla hans bästa Tjensthäst, hvilken stod sadlad vid hans sida, var det enda Ramsay förmådde yttra. Tyst men djupt rörd kramade A—z hans hand, sporrade sin häst och återflög till striden och segren. Nu vände den döende krigaren sin skumma blick mot de honom omgifvande vapenbröderna frågande — segra vi? och vid deras enhälliga ja! flög en svag rodnad öfver det bleka anletet, lifvets sista gnista tindrade upp ur det slocknande ögat och från det flämtande bröstet frambröt ej suck, men tydligt, fast med matt stämma, de orden *då dör jag nöjd!* Med dem flydde hjelte-själen till dess ursprungliga hemvist. Så slöt denne ädle, tappre, kunskapsrike krigare sin korta, men hedrande bana. Han var den tredje sonen, som den vördnadsvärda Friherrinnan Ramsay förlorade i Fädernesландets tjenst, den äldste förgicks på hafvet med ett örloggs-skepp, den andre stupade vid Lemo, den tredje vid Lappo. Med en Romersk — nej! med en finsk qvinnas ädla patriotism bar hon dessa hårda slag utan klagan, värdigt uttryckande sin moderskänsla i den minnespenning som Fäderneslandet bort — men hon lät pregla öfver de älskade föremålen för sin saknad och sin stolthet. Där synes dessa trenne unga hjeltars bilder i skön broderlig förening efter döden så som inbördes tillgifvenhet ock lika hjeltemod dem förenade i lifvet. (Det var blott öfver de 2:ne yngre i striden fallne söneme som minnespenningen slogs, bör rättas.)

Nylands Dragoners fina hederskänsla. Kärnan af Finlands ungdom täflade att ingå vid de indelte Reg:ten — synnerligen vid Dragonerne såsom beridne och bättre aflönte; befälet och rusthållaren vid detta Reg:te hade således att välja bland det bästa och vackraste folket. Det var ock en herlig trouppe att skåda; sällan behöfdes vid något under excercisen möjligen begånget fel annat än ropet af den felandes namn förr än han rodnande ända till det hvita af ögat genast rättade misstaget fördubblande sin uppmärksamhet. Vid den sista generalmönstringen före krigets utbrott som af den åldrige Generalen Ehrnroth i Konungens stad och ställe förrättades å Lojo-malm med 1:sta Bataillon af Nylands Dragon Reg:te inträffade ett minnesvärdt bevis på den fina hederskänsla som äfven hos trouppen var rådande och hvilken uttalade sig utan att någon af befälet det anade. Efter slutad mönstring ock general-excercis frågade, enligt reglementet — Mönster-Herren troup-

pen om den utfått alt hvad Kongl. Maj:tetet och Kronan den bestod, hvarvid som vanligt ett enhälligt ja! svarades. Då uppmanade Gen. Mönster-Herren, enligt författningarne, trouppen att fritt ock öppet anmäla om i något afseende den trodde sig äga skäl till klagomål. Vid denna uppmaning såg jag ock samteliga Off. Corpsen med förvåning den högra Flygelkarlen af Ryttmästar Kuhlefeldts Squadron utrycka $^1/_2$ häst längd utur ledet, skyldra med sabeln ock yttra — Ett sorgligt uppdrag är mig af Squadronen ålagt, det att frambära vår gemensamma anklagan mot Dragonen N:o . . . . som för hemma å roten begånget snatteri är misstänkt, vi hafva utan att vilja med denna vid vår Corps så ovanliga tilldragelse bedröfva vårt älskade Befäl gjort alt för att till fullkomligt bevis leda denna sak, det har icke varit möjligt, men de mest grundade misstankar stadna dock dragonen till last — så att vi nödgas anse vår uniform fläckad, om han den längre bära får. Vi våge därföre nu uppsäga all tjenstgöring med honom, anhållande ödmjukast att han måtte utur Rullorne utstrykas. Ett allmänt deltagande, jag tillägger en viss beundran, intog hela befälet; rörd vände sig vår förträfflige Öfverste Adlercreutz till General Mönster-Herren yttrande. Lagen förbjuder att på en blott misstanke, om än aldrig så sannolik beröfva en rusthållare sin anhvärfde dragon äfvensom att brännmärka en icke inför laglig domstol förvunnen brottslig krigare genom att honom utur Rullorne utstryka. Regementets och uniformens ära förbjuder åter all laglig undersökning helst då densamma som nu synes af ett olycksbådande utslag. Jag anhåller således hos Gen. Mönst. Herren under vilkor att Officers Corpsen och jag på vår enskilta bekostnad anskaffar rusthållaren en ny dragon, att ifrågavarande karl måtte som afskedad — icke som utstruken utur Reg:tets Rullor afföras; dragonernes rätt honom dock bevarad, att om han så önskar, erhålla laglig undersökning efter det ytterligare förhör jag genast efter slutad Gen. mönstring anbefaller. Öfverstens anhållan bifölls, hela bataillon hurrade, äfven Officerarne — och vid förhöret förklarade sig den anklagade dragonen nöjd att mottaga sitt afsked utan att påyrka laga dom och ransakning, troligen innom sig vetande sig brottslig. Hvad hade ej med en sådan här kunnat uträttas om Fältmarschalkens hjärta varit lika ädelt som v. Döbelns sant och skönt afmålas — då han vid Jutas utropar — hänförd af soldatens tapperhet — *man väntar ej med dem ataque, man gör!*

Fäderneslandets försvar är medborgarens första pligt, dess vackraste minne. Vid den uppresning mot Ryska magten som under sista Finska kriget Österbottens allmoge af fosterlandskärlek på uppmaning företog, utmärkte sig särdeles bönderne Maars och Herrbåt, båda från Töjby-by i Nerpes socken. Skickliga skjälskyttar och försedde med goda bössor som säkert träffade äfven på oerhördt långa afstånd, hade de tappre redan fält mången Rysk krigare då den för bondehären så olyckliga striden den 20 Juli vid Finby föreföll. Den Svenska öfver-

befälhafvaren som manat till uppresningen lämnade i farans stund bönderne utan hjelp, utan ledning; de blefvo slagne och deras hemvist i hela trakten brände ock härjade. I denna blodiga kamp deltogo som dagens hjeltar Maars och Herrbåt, länge hade de med framgång försvarat öfvergången af Finby-å, biträdde af endast få, som slutligen minskades till tvänne vänner af dem. Striden rasade altfort slutande med bondehärens fullkomliga upplösning; nu gälde det desse få ännu stridande hjeltar, förgäfves sökte de flanquerande Kossackerna att genom häftiga anfall nalkas dem, den Rysse som närmast vågade sig föll hvarje gång för säkert skott från Maars eller Herrbåts mördande vapen hvilka *tourvis* laddade ock sköto; detta fortfor tills slutligen all amunition begagnad, blott ett enda skott fans i den sist laddade bössan — då flydde äfven de tvänne hittills kämpande vännerna lämnande Maars och Herrbåt ensamma qvar, dock innan flygten bedjande dem att begagna den frugtan de med sina dödande skott injagat för att sätta sig sjelfve i säkerhet genom reträtt i skogen. *Nej,* svarade den som ännu ägde kula i bössan, vi lämnar våra fallne bröder, vår kära hembygd — ock — dö! ännu fattas en i Kokon[1]). Då lade han bössan till ögat, tryckte af ock ropade — där föll den sista! och anföraren för Flanqueurerne *en Kosack* major tumlade af hästen, Kosackerna flydde undan, men återkommo; då åter en af frihets hjältar lade an med bössan skyndade Ryssarne undan, tills sluteligen, efter flere upprepade anfall då ingen föll — intet skott lossades — de i sporrsträck kringrände de tvänne tappre, hvilka föllo under mångfaldiga hugg ock pikstygn.

Prostinnan Carp på Sijkajocki Präst-gård! Denna fru var en af de mest gästfria och trefliga gummor, rask ock vacker för sina år, hennes man en from och Religieus gubbe. Under striden genomsköto våra batterier Sijkajockij Prästgårds caractairsbyggnad i flerfaldiga directioner, emedan dess belägenhet utgjorde centern af Ryska trouppernes position. Den beklagansvärda Präst-famillen tog sin tillflygt först i källarne, men då desse plundrades af ryske marodeurer jagades famillen åter till rummen, där i sin ångest den omsider samteligen kröp under matborden i salen; från denna otillräckliga tillflygtsort, som liknade barnens i den välkända leken Kurragömma, fägnade sig oaktadt all ångest den gästfria värdinnan att hon kunde åskåda sitt kära skåp, som förvarade de dyrbara sylter hon sjelf tillagat, såsom ännu fredadt — då inträder plötsligen en Rysk marodeur, spanar med sin rofgiriga blick skåpet, fattar geväret ock våldförande låset med bajonetten — öppnar helgedomen, klöser hål på burkarnes betäckning — ösande i sig med fulla händer deras välsmakande innehåll. Vid denna syn perlade sig

---

[1]) Med Kokon menas i Österbotten en större skock fiskar vanligen utgörande 12, de dödande skotten hvardera hjelten afskjutit voro äfven 12.

ångestsvetten i den goda Prostinnans panna, hon satt dock tyst skälfvande lika mycket för sina kära sylters fasansfulla förödelse som för de svenske kanonkulorne, tills sluteligen soldaten fattade tag i den stora burken med åkerbärs sylt, då grep henne förtviflans mod, med rullande ögon och blossande kinder rusade hon upp från sitt gömställe, fattade burken med båda händer ock rycktes om den med den vilda krigaren. Oagtadt de mest förtviflade ansträngningar skulle vår hjeltinna dock snart förlorat sin skatt — om ej en mägtigare Bundsförvandt — en 6 L℔:dig kanonkula som krossande väggen inträngde i salen tagit sitt lopp så nära den Ryske marodeuren att denne i den första förskräckelsen släppande burken rymde sin kos. Nu stod den herrliga gumman segrande och stolt med sin trophé — den kära syltburken i handen — då en Rysk Major Konskij tröstande inkom i rummet, hvilken med värjan drifvit sitt folk åter i striden från plundringen. Efter segren, då vi återintagit Präst-gården visade mig den goda gumman, leende, så väl skåpet som den notabla syltburken och den frälsande kanonkulan, hvilken befans liggande i nichen af kakelugnen i Prostens kammare, där den stadnat efter att genomträngt den andra salsväggen. Flere veckor vistades jag sedan med 1:sta Brigadens hög-qvarter å Sij—ij Pr. gård ock kan ej nog prisa den herrliga, gästfria gumman, hennes mod, hennes kärlek för hushållet gör henne måhända värd en plats bredvid de hjeltar hon så villeligen och hjertligen undfägnade.

Regements Adjutanten Aminoff vid Alavo. Under striden vid Alavo befallde Generalen Adlercreutz adjut: Aminoff att framskaffa en 6 L℔:dig kanon för att beskjuta Ryska trouppeme från en dominerande närbelägen höjd, den unga hetlefrade vid striden ännu ovande adjutanten, illfänades jemmerligen att påskynda kanonens framkomst, icke nöjd med den ifver servicen ådagalade sökte han öka farten genom den skur af slängar han egenhändigt lät hagla öfver de kanonhästar han kunde åtkomma från sin egen, härigenom befans kanonen under fyrsprångsfart innom få ögonblick kullstjelpt uti ett djupt dike; förgäfves hade det varit att afbida dess upplyftande och lagningen af det söndrade anspannet; i sin ångest öfver denna olycka fick han af sin äldre Broder Brigad Adjutanten Baron Aminoff det råd att genast ila till commenderande Generalen Adlercreutz, afbedja sitt misstag ock sin hetta. Detta kloka råd verkade, Generalen lugn ock ädel insåg att endast öfverdrifven käckhet och välmening varit i grunden orsaken till händelsen, förlät den unge krigaren befallande honom att jemte sin Broder framskaffa skyndsamt, men försigtigare en ny kanon — det skedde ögonblickligen i det den käcke och lugne Artiller. Lieutnanten Breitholtz anrykte till höjden och med väl rigtade Carteche-skott bidrog till segren.

Några dagar efter slaget och segern vid Lappo blef jag beordrad att som parlementaire åtföljd af en Trumpetare och under escorte af 4:ra Jemtlands Häst-Jägare uppsöka Ryska Hufvud-styrkan för att där öfverlämna det sedan så välkända besynnerliga brefvet till Kejs. Alexander från Gustaf-Adolph den IV, hvari konungen, hotande att till Asiens gränsor återdrifva de vilda Ryska Horder — som vågat sig innom Hans land, påkallade freden. Samma bref hade från konungens hög-qvarter blifvit sändt till den Ryska commenderande Generalen i södra Finland — men där icke mottagits, såsom misstänkt att innehålla complimenter af det hårdsmälta slag hvarmed konungen åtskilliga gånger förut trackteradt vederbörande; — alt blef dock nu såsom öfverlämnadt från Norra finska arméns Chef af Ryska Generalen mottagit — då jag vid Etseri pass — efter 2:ne dygns ridt uppnådde dess arriere Gardie. — Jemte detta uppdrag blef mig anförtrodt ett mera maktpåliggande ock svårare — det att så oförmärkt som möjligt under skydd af min parlementaire Trumpet författa en militaire Charta öfver positionen vid Alavo, som redan då ansågs af mycken vigt — och som blef det än mer, då icke långt efter det blodiga slaget vid Alavo gaf alla mod. Uppdraget lyckades mig oagtadt svårigheten i afseende å Ryska ströfvare hvilka kringsvärmande hela trakten — gåfvo eld från buskar och knutar dolde där bakom. För att åtminstone undvika misstag och anfall af patroullerande större styrka, posterade jag min Trumpetare vid den största korsvägen och mina 4:ra häst Jägare vid de smärre i det jag i sträck skyndade till point-de-vuerna där jag under korta halter från hästryggen afritade positionen. Trumpetarens oro syntes mig oagtadt elden komisk, i det han för hvarje skott vi från ströfvarne erhöllo — förgäfves bemödade sig att gifva appeller, blå-röd i synen af ansträngning kom dock inga sammanhängande toner utur instrumentet, de voro alla, som dem i Münkhausens bekanta post-horn, om ej fastfrusne dock förbryllade, tills efter eldens slut och skedd afritning jag återkom till vägskillnaden och gaf ordres om samlingsapelle för mine hästjägare; då lössluppo de herrligaste fanfarer utur trumpeten, klara, välljudande till en rikedom af toner som öfver behof trackterade såväl oss som Alavo bönder och de Ryska busk-skyttarne.

(Den militaira Chartan har jag ännu renritad — så väl det uti brådskan af mitt uppdrag kunde af mig förrättas — den vägledde sedan vid slaget — Com. Generalen Adlercreutz ock Brigad Chefen Palmfelt, till hvilken sednare jag den öfverlämnade ock som efter striden och segern, i hvilka jag af iråkad sjukdom i följd af ansträngning under en 20 mils ridt natt och dag, icke fick deltaga — återgafs mig såsom varande ett minne Palmfelt vänligen sade sig icke vilja beröfva mig. Som ett sådant torde den — om jag någonsin får den fägnaden träffa H:r Professor Runeberg — af mig få lämnas honom — såsom bevis af min högagtning. Med afseende å det deltagande han visat för detta minnesvärda krig — hoppas jag den icke försmås).

Ryska Avant-Gardets Chef Bobarickin. Vid det sista återtåget till norden utgjorde Generalen Sandels med sin Brigade arrière Gardet; af min Brigade-Chef Palmfelt begärde mig Sandels för att åtfölja hans högqvarter hvilket jag äfven ända till Torneå fullgjorde. Vi hade mot oss, såsom Chef för Ryska Avant-Gardet en särdeles utmärkt käck och fint bildad krigare Majoren Bobarickin vid Mittauer Dragon Regemente. Till honom blef jag afsänd för att tillvägabringa några angelägna öfverenskommelser för återtåget — ock erhöll som sällskap den lefnadslustige ock originela Majoren Fuchs, såsom gammal bekant med Bobarickin med hvilken han var en pratande lustig och drickande vän; samt en Trumpetare från Carelska Drag. hvilken denna gång var vår kusk i en liten släda och i djupaste snö flere gånger stjelpte oss till min stora ledsnad, som den tiden fin till växten och af lätt-retligt lynne, hvar gång fick den corpulenta gubben Fuchs ofvanpå mig i en ställning, den han fann commode nog att just ej illfänas för att förändra, såsom liggande mjukt och ledig. Framkomna genom förposterna mottog oss Bobarickin på det vänligaste, lät genast införa Toddi uti glas, höga och till bräddarne fyllda — denna läckerhet har varit mig altid i hög grad vidrig, så artigt som möjligt undanbad jag mig dessa rågade portioner och förklarade, då mina skäl ej gillades, det min Värd ej fick misstycka, om glasens mesta innehåll kom att fugta dess golf, ty i min lilla mage fanns för så mycket ingen plats — alt detta blef ansedt som ett hasslerie (sic) och således förgäfves, mitt glas förblef som de andras. Major Bobarickin var en bildad, qvick och älskvärd krigare, i sin bästa ock manligaste ålder var han en ytterlig älskare af sin métier, de mest lärorika och intressanta samtal uppstod genom honom som deltagit med de stora arméerna i många fältslag och nu med dem jemförde de af lilla kriget utropande förtjust gång efter annan *A! mes Amis! que la guerre est une belle chose!* Med sitt ena eldiga öga (det andra var bortskjutet) besåg han jemte oss den blodiga rustning som tillhört den tappre och bildade General Adjut. Furst Dolgorucki, en skyddande vän af Bobarickin ock som fallit vid hans sida för Wirta-bro — tårarne rullade utför den herrliga krigarens väderbitna kinder — ock det var ett ögonblick af helig ock agtningsfull tystnad, då vi betraktande vidrörde detta dyrbara minne. Jag bekänner att denna liflige, kunnige ej skrytande, men för äran, tapperheten ock sin fosterjord (Pålen) lågande man blef mig med hvarje ögonblick intressantare — ock som känsla föder känsla, så lyckades jag att ehuru ung ock obekant — behaga honom; min negociation blef till vårt nöje afgjord ock alt stod på den förträffligaste, bästa fot intilldess tiden för vårt afsked inföll — då vi lämnade de mest af Fuchsen väl tömde glasen, uppstego från bordet ock den bäck af Toddi upptäcktes, som flödade vid min sida ock hvilken under obevakade ögonblick danats af från mitt glas gjorda utgjutelser — då inföll en crise som kunnat blifva mig ganska obehaglig — men till lycka för friden verkade Bobarickins mine, hans tvekan emellan sårad

stolthet som värd ock löje öfver min så bestämda ordhållighet samt den finesse hvarmed jag lyckats den verkställa och sluteligen Fuchsens jemmerliga uppsyn öfver den förlorade Toddin hos mig en sådan skratt parocsysm att den convulsiviskt smittade hela mitt lilla auditorium och alt missnöje dränktes i glömskans flod — genom förnyadt klingande med fyllda glas — hvari jag som straff denna gång måste utan att lurendreja deltaga. Efter denna så lyckligt slutade scène utleddes Fuchs af betjeningen ock instoppades omsorgsfullt i släden, redan till hälften sig befinnande i Morphei armar drömmande om fulla glas. Blef Bobarickin förvånad och flat öfver Toddi-bäcken, så blef jag det icke mindre då utkommen till Fuchsen i slädan jag där saknade — trumpetaren ock det befans att han rymt — jag kan ej hindra mig att le åt minnet af den i ögonblicket af mig iagttagna raka hållning ock den Dipplomatiska phrase hvarmed jag vändande mig till Bobarickin yttrade monsieur, låt oss återgå till Edra rum — i ärans i krigslagarnas namn, hvilka hittils mellan våra stridande troupper så noga iagttagits, återfordrar jag — som parlementair min Trumpetare — ock reser ej bort förr än han blifvit mig återställd, ty om än hans mutning icke är just någon heder för mig — så är hans åtkomst på detta sätt för Er än mindre någon ära. — Bobarickin sig lik — tog saken genast en Gentilhomme, bad mig gå in, lät väcka ock inbära min domnade Reskamrat, och föranstaltade med sitt Ryska magtspråk om karlens tillrättaskaffande. Halfva natten förgick dock under väntan i interessanta samspråk, ty Trumpetaren hade sprungit långa vägar till Cossackernas qvarter. Innan vi skiljdes tog af mig Bobarickin löfte att ej låta inför ståndrätt dömma ock fussilera Rymmaren, ett löfte jag så mycket heldre gaf som jag genast föresatt mig nedtysta hela den ovanliga och förargeliga händelsen — samt därom öfverenskommit med Fuchs. Långt efteråt återsåg jag i Torneå Bobarickin vid en stor middag som af våra Generaler gafs Ryska Befälet — då gaf den ädle krigaren sig ingen ro förr än jag eftersändt ock visat honom den till nåder tagne Trumpetaren.

Min Egen Broder!

Dessa små anecdoter utan värde — sändas Dig att vid tillfälle skratta åt dem tillsammans med Din Vän Hr. Professor Runeberg. — W. Bruncrona kom för par dagar sedan till mig — och berättade mig den fägnande underrättelsen att Du ägde hälsan ock hogkommit mig med vänskapsfulla hälsningar. — Tack af hela hjertat för dem! — Som han visste, att Hr. Professor Runeberg nu lärer vara sysselsatt med att fortsätta Sägnerne, gaf han mig en sådan fart att Du måste, Egen Vän, förlåta att jag endast kluddigt ock utan alla former — som sig borde — sänder dessa rader. Jag har ej kunnat påminna mig andra anecdoter

ock icke fått någon af de åldrade gubbar som kunnat lämna bidrag. Jag sänder hvad jag minnes, mera för att visa att jag fortfarande interesserar mig för att uppfylla Prof. Runebergs önskan, än för att jag lyckats få något passande. — *Sant* är hvad jag sagt — *det kan han lita på* — men om det duger, det får han sjelf *ensam besluta* — jag har ingen särdeles opinion om någon af dessa sednare berättelser, ock vill dessutom ej vara eller blifva l'Héros (sic) de mon (sic) propre histoire! Adieu Egen Värderade Vän! Glöm ej Din tillgifne

C. L. J—d.

II.

Prof på olika lynne hos två lika tappra Finska Officerare.

I början af affairen vid Kuortane och Ruona bro d. 1. 2. Sept. 1808 blef Under Lieut. vid Finska Artilleriet Carlqvist, som tjenstgjorde vid 3:die Brigadens 6 p:d Batteri af en fiendtlig Canon kula mellan benen så svårt skadad att han ej kunde fortfara med befälet vid Canon. Under Lieut. Lind, äfven tjenstgörande vid samma Batteri, ansåg sig då böra inhemta sin Förmans Majoren sedermera Öfversten och Ridd. med Svärds Ordens stora kors Robert Charpentiers Ordres, satte sig till häst att i Brigad qvarteret träffa sin Förman, Hästen stupade, Lind blef så illa skadad att äfven han var urståndsatt vidare fortfara att sköta Canon. Charpentier hastade till Batteriet åtföljd af Lieut. sedermera Major Kurthén, Informations Officer vid Finska Artilleriet i Helsingfors, hvilcken begagnat de vid affairen i Revolax den 27 Aprill tagne Ryska Canoner (egenteligen mindre kastmaskiner), så länge den åtföljande Amunition räkte, nu var den åtgången. Pjeserna af olika Caliber med våra, altså Kurthén utan Vapen, hvarpå Charpentier sade till honom. „Carlqvist och Lind äro ur stånd att fortfara, tag Du Bror den enas plats, jag tar den andras". — Kurthén, *ovanligt kall* stälde sig vid Canon, stoppade sin Pipa, knackade eld på den under det han kikade åt Fienden, (hvarifrån Kulorna jemt rägnade) och sade „låt mig se hvilken elevation bör man taga för at nå målet". Charpentier, (het ehuru lika oförskräkt) utropade „Skjut för Tus. dj. några prof skått som jag, då får Du snart se, hvilcken elevation som fordras, tror Du att Du nu håller föreläsningar för Artill. Cadetterna i Helsingfors". Dessa tapra och skickliga Officerare, så högst olika till lynne, voro lika nitiska i sitt kall och skötte det äfven då till dess mörkret afbröt affairen.

in fidem

G. L.

Dåvarande Brigad Adjt.

Insändt till mig på begäran. — Det enda jag ännu erhållit. — Flere af mera interessant innehåll torde ankomma från samma ock annan hand. —

C. L. J—d.

III.

Enskilte händelser och utlåtelser utfalne och timade under sista Finska kriget 1808.

Under Sikajocki Batailllen i Österbotten inträffade en nästan exempellös händelse, en finsk kanonkula inträffade uti en rysk kanon, den måste tystna, mildrade blodsutjutelser, lättade vår seger.

Finska Armén återvände till Brahestad, utskickade fourerskyttar (militairisk benämning på sådana soldater som utskickas för at göra inqvartering åt eftermarscherande eller kommande trouppper), träffade qvarliggande vid vägen några skutne Ryssar af hvilkas kläder och effecter våra fourerskyttar snikne ämnade taga sig byten, varnade af en i hopen med erindran at freda dem som nu utmärkte sig varande våra fourerer in i döden, hvadan gillande kambratens bud, några upphörde.

Sikajocki Prästgård bestormas 3:ne gångår, och sedan behölls den eröfrad, då befants Prästen med hustru och barn uti byggningen sittande uppå et bord uti ett hörn af salen, genomfor en finsk kanonkula tätt förbi famillen, men icke förbi ryska kaptens ena ben, hvilken vid mit inträde låg liggande i sin blod, med ifrån hörnskåpet råffade silfverpjeser äfven fallne i råffarens blod. Prästens jublande glädje vid inkomna gråklädda officeren namnlöst, kan ej beskrifvas. Prästens namn och om det var kyrkoherden eller någon annan Prästemans läge är förgätet, men icke hela famillens med omfattande välsignelsers glädjetårar, nu funno sig friade ifrån faran, våldet och misdåd. Ryssen blef förbunden, blef frisk och lärde sig gå på krycka utan silfverpjes.

Förrädisk upptäckt. Krigsrådet Knorring, dömd att påla, förymd till Rysland, anmodade sin son adjutanten vid Björneborgs Rte utexaminerad Cadett, kunnig i fält-teckning at söka sig förat bättre öfvas till Reconocerings kontoret i H:fors, där under sin tid afcopiera Chartor om möjligt vore ända ifrån St. Michel till Hälsingfors längs efter Gränslinien och sedan skicka dem omslagne till Commendanten på Sveaborg, bevisar uttryckligen det reala anslag till fästningens öfvergång hvilket också realiserades.

Ryska styrkans med bajonets stygn trugade återtåg återlämnade äfven Brahestad högqvarteret hvilket efter vår march till Sikajocki intogs af Ryska högbefälet, Öfverste Kuljorieff ritade en stor Spåre, sinnebild utmärkande vår dåliga en Chef General Klingspåre vid sitt aftåg med inskriftion in i Spåren (nous nous Revoirs).

Före Oravais Battaillen erbjöd Kamenskij till Klingsporen Capitulation, detta emedan vår reträtt vid Jutas vore strängt afskuren; Klingspor kallade alla Chefer till Conseill, alla tvekande, Döbeln nekade tvärt, låfvade genombryta med Björneborgska bajonetter; då kan också resten af Armén följa i spåren, svarade Adlercreutz. Döbeln lät i sträkmarch skynda fram till korsvägen vid Jutas, angrep genast Ryska styrkan, befalte deployering till linie och choc, Konow i Teten svor och lydde icke, angrep uti sluten collon, fälde bajonetten med främsta Tascan spärrade in i fiendens leder hvilka skingrades uti vill flykt — seger vunnen med ringa mansspillan, vägen öppen. Döbeln gret i glädjen och kyste sin förolämpade Konow.

Under häftiga sträkmarchen till Jutas och under soltorka, hetta och damm skoskafvade soldater efterblefne skyndade fram af äran förd till striden, hade omisskände hunnit undvika stridsfaran vid framkomsten frågade sin älskade Döbeln var är vårt compagnie (missä mäjden kompagnia onn), förtjänar bemärkas.

Döbeln sjuk buren på hängmatta ifrån nära Oravais till stridsplatsen, vid Brigadens framkomst lyftades på hästen, följde tätt invid attaque Collon, de andra deployerade i språngmarch.

Då vår armé marcherade till Lappo, besatte fienden bägge sidorne med var sin Bataillon, desse drifne tillbakas af Savolax och Karelska Jägare under Öfverste Aminoffs befäl, där jag då ännu sysslolös nyfiken inträffade såsom åskådare, blef en hjerpe skjuten i hufvud af ryska kulor föll ner emellan mig och Aminoff, stoppade den uti min lilla Räntzel, öfverlämnade faina hjerpen till Klingspor, hvilken förtärde steken aptitligt såsom äfven förtjänt af fäderneslandet under Tedeums fästen.

Då Lappo bron stormades Adlerceutz främst vid min sida, hvarken stupade eller blesserades ingen enda man, ehuru under häftigaste

crosseradt kulrägn, annat än min värja afskjuten, hänger som sådan i denna dag på min vägg och skall på min kista följa mig till grafven. Efter brons hastiga öfversprång kom Bataillen in på Prästegården, vattnet uti älfven blodrödt, blandat af lik och döda hjältar, kunde ej drickas, det bultades hårt med stora stenar på källar hjärndörren där inne dricka borde finnas, där fants också kyrkoherden med sin familie och alt husfolket dolde unnan tumultet, hörde finska tungomålet, öpnade i glädjen dörren, lät såtals utbära öhl och dricka till allas förnöijelse.

Konow gaf åt corporal Brask den af honom till Konows räddning skutne Ryssens räntzel, däri fants et stort sömtråds nystan hvilket lång tid därefter utbrukat röjdes uti bottnet stämplat vitt och brokit papper. Brasken frågade sin Major, som upptäkte till corporalens stora glädje och nytta dessa pappers innehåll af 475 Rub. pap.

Kort före Kau(ha)jocki Bataillen blef jag utskickad på krigsvärf — en söndersliten hustru med skadat barn på armen upptäkte 1 1/4 mil ifrån lägret Ryssarnas ankommande till angrep, jag Embuscerade mitt folk. Ryssarne kommo, belåten gaf Eld, jag 28 kosacker och några Jägare till fånga, hela Ryska styrkan vände om och en förtviflad flykt, jag sprang i samma skogssnår där min trupp varit fördolde för at afsända en dragon med raport hvilka voro där bakom däljden, flere af de afskurne Ryssarne högg mig i kragen, en händelse oanad också obetänkt, jag sträckte ut armarne, lämnade min kappa i sticket, sjelf fri tog till qvicka fötter utan at deras skott råkade, men återfick min kappa genomskuten på en död Rysse.

IV.

Högtärade Herr Lector och Riddare!

En icke känd åldrig man, som under 1808 och 9 årens Krig wistades i Karelen, såwida intet hördts om Krigsrörelserna sagde tid från Karelen, welat från glömskan bewara åtminstone några tilldragelser därstädes, eller åtminstone lämna anledning till närmare efterforskningar i ämnet, och därföre velat lemna närlagde, ehuru högst ofullständiga anteckningar till Herr Lectorens och Riddarens djuptomfattande igenomögnande och godtfinnande, om desamma kunna lemna någon historisk upplysning om tilldragelserna därstädes.

Af herr Lectorns och Riddarens kända ädelmod, wågar insändaren hoppas och ödm. anhålla: det desse enkla anteckningars beskaffenhet (i händelse de icke wore tidsenliga) ej måtte medföra olägenheter! ty, hvarföre hafwa Kapitain, sedermera Öfwerste Lieutenanten Malms utmärkta tapperhet, rådig- och kallblodighet vid Kuopio, å Kallawesi, Karelska och Idensalmi affairerna icke (mig veterligen) blifvit almänt gorda, ehuru de blefvo under kriget särdeles omtalte, eller, kanske därmed förknippade andra händelser vålladt tystnaden? annars skulle ock Gränze-Captén, Bonden Tiilases bedrifter wäl förtjena historisk kännädom

Sluteligen anhåller den olärda insändaren, Herr Lectorns och Riddarens gunstige undseende med alla brister uti denna Correspondence. —

Anteckning om Krigsrörelserne i Karelen åren 1808 et 9.

År 1808 i Martii Månad ankom en Kurir från Kuopio Stad (Fältväbeln Hultin) med Ordres från Schiefen för Karelska Jägarene Öfversten (sedermera Landshöfdingen öfver Savolax och Karelens län) Gustaf Aminoff, att alle sagde Jägare med största skyndsamhet borde samlas i Joensu by (numera Stad) beredde att utrycka emot öfver Riksgränsen tågande Fiender; hvilket ock efter något dröismål i Joensu skedde, samt marscherade till Kuopio eller Toivola, där Brigard-schefen Sandels trupp då befann sig.

Då nu, uti hela Karelen, intet fanns annan Militair än desse Jägare, stod detta Land öppet för hvarje anfall; hvarföre ock en Sqwadron Mittauska Dragoner, anförde af Öfversten (Polkovnik) Järngross och Majoren Schiene, från Sordavala, genom Ruskiala, Pelgiervi och Tohmajervi Soknar samt Kihtelisvaara Kapell, framryckte ända till Pielis Elf och Joensu by i Kondiolax Kapell, hvarstädes denna Sqwadron stannade, och utsände särskildte poster, utmed sagde Elfvens Södra Strand; ty Bönderne (i synnerhet Pielisjervi Sokneboerne) underrättade om Fiendens ankomst, samlade sig på Norra sidan af samma Elf, beväpnade med sine Fogell byssor, Spiut m. m., hindrade Fiendens öfverkomst. Således riktades kulor åt hvarje Dragon, som visade sig vid Elfstranden, att antingen vattna sine hästar, eller annars, hvarförutom en hop af desse Bönder vågade sig öfver Elfven till Selikis by uti sistsagde Kapell (där en del af Fienden uppehöll sig,) öfverföllo dem, dödade en Officer och åtskillige Dragoner samt återvände sedan öfver Elfven. Sålunda posterade qvarstodo desse fiender ömsesides af Elfven utan något betydligt anfall emot hvarandra till emot hösten.

Imedlertid beslöto Pielis Bönderne vid anstälda sammankomster, att utsända en deputation Bönder till högsta Schiefen för Finska Trupperne, Exellensen Klingspor, att begära Manskap, Gevär och ammunition till Landets försvar, samt utvalde jemväl ibland sig en Bonde Tianen till sitt befäl och Klockaren Isac Stenius att föra deras Korrespondence

såväl med sagde högste Befälhafvare som ock andra skrifvelser vid Kungörelsens utfärdande etc:ra.

Vagten vid Pielis Elf underhölls imedlertid altjemt samt ombyttes hvarje vecka; men Exellensen Klingspor ville intet fästa något afseende vid Böndernes itererade begäran om bistånd, utan utfärdade Kungörelser till Karelska Kyrkorna af ungefährligen sådant innehåll: I hafven af mig begärdt Manskap, gevär och ammunition till Edert Lands försvar, men som jag nu intet är i tillfälle att efterkomma Eder begäran, så kunnen I som hafven starcka armar beväpna Eder med Lior, Störar och Stänger samt sålunda försvara Eder. (Detta väckte förargelse ibland allmogen).

Nu giorde Öfversten Järngross med sitt Manskap ett försök att med sin Sqvadron inrycka i Pielisjervi Soken öfver Eno Kapell, men vägen dit var af Bönderna gord obegagnelig, genom stora Furors och Granars nedfällande öfver densamma, samt nedrefvo Broarne öfver vattendragen i Eno vid Nesterinsari by, och voro sjelfva i försåt uti skogarne vid samma väg, riktande sina små kulor, mest åt Befählet; hvarföre nämnde militer-trupp var tvungen att med någon förlust i manskap återvända till Joensu.

Endteligen ankom till Joensu, den för sin särdeles tapperhet ryktbara Kapitainen, sedermera Öfverste-Lieutnanten Malm anförande ett Compagni Savolax Jägare jemte en Cornet Brandenburg och adjutanten Janne Molerus samt en 3 Pundig Kanon, så kallad Nichake, men utsände redan under sin frammarsch från Mattisenlax eller Noliakka byar i Liebelits bemälde Mollerus med 40 Jägare sjöledes, ända till Pelgjervi, i ändamål, att hindra Fiendens retrett, ty det gafs blott en Landsväg från Karelen till Sordavala etc:ra, men med återstoden af sitt Kompagni framkom Malm till Joensu, sammankallade Tiases manskap dit, försedde med vägkost och sine krigsvapen.

Men Järngross genom en Bonde Kinnunen ifrån Ninivara by, invid högqvarteret, som varit utskickad åt Kuopio, att kunskapa om ryktet vore sannt, att reguliera Finska trupper vore antågande åt Joensu, därom förvissad, retirerade med sin Sqvadron 6 mil söderut bakom Lahensilta bro i Tohmajerfvi, där ock en väg ifrån Kihtelysvara kyrka sammanstöter med Sordavala Landsvägen, fattade där posto, hälst 500:de Ryska Jägare där tillstötte med Dragonerne.

Kapten Malm, med Tianens Bönder (1,000 man minst) afmarscherade nu från Joensuu åt Sordavala och vid Lahensilta sammanstötte med Fiendens manskap, där då affairen begyntes och fortsattes först 1 $^1/_4$ mil utmed såkallade Kurikansalo ödemarken till Kurika by och vidare till och slutligen förbi Pelgijerfvi Gård, hvarvid ytterligare 500 Jägare tillstötte Fiendens styrka, då ock en häftig drabbning föreföll i närheten norrom sagde Gård; därvid Malmens Kanon omringades af Fienden, men tillbaka rycktes under Böndernes täta skott från sidorne af fältet laddades med skrot, eller drufhagel, afskiöts idkeligen så att Fienden fortsatte retretten med skyndsamhet ända till Sordavala Stad, utan att

Malm vidare förföljde den; men Molerus med sine 40 man skjöto på de retirerande uti en med Björk bevåxt däld, hvarvid Manskap och Hästar nedgordes.

Kapten Malm och Pielis Bönderne återvände sedan, den förre till Joensu och de sednare till sine hemvist, då ingen Fiende fanns i närheten; Malm uppehöll sig med sitt Kompagni där till hösten, då en Trupp 4,000 man från St. P. b. genom Sordavala framrykte till Karelen anförda af en Furste Dolgoruki, samt en Grefve Tolstoi, som adjutant, hvilka dock uppehöllo sig åtminstone 14 dagars tid 1 mil söderom Joensu samt en del af dem (efter det Malm af Brigad Schefen Sandels kallad till Toivola 1 mil öster om Kuopio återmarscherade dit), stadnade på Joensu, men hufvudstyrkan tågade norrut till sagde Toivola och Idensalmi, där sedan vid Kaupilanvirta den ryktbara träffningen skedde och Fursten blef skiuten med en Kanon Kula tvärs på medjan etc:ra.

Sedan Fientliga Arméen hunnit marschera till och förbi Tårneo bibehöllo sig ännu Pielisbönderne; men då Sjöarne böriade frysa till och de befarade att Fienden med dem kunde framtränga till Pielisjerfvi Socken, anmodade de Domhafvande i Orten, häradshöfdingen, sedermera vice Presidenten vid Wasa Hof Rätt Hendric Erwast att jemte några andre herremän i orten för högsta Befählhafvaren å Joensu återkomne Öfversten Järngross; att Bönderna i Karelen, vid i fordno anstäld Rotering i Finland, förbundit sig, (till undvikande af ordinarie Manskaps underhållande) att vid förefallande ofred utgå, en man från hvarie rök, och dessutom likaså, lefverera 4 kap. Spannemål samt litet Penningar; hvarmed de såkallade Karelska Jägarena underhöllos och därföre voro pligtige att sig så förhålla som skedde, hvilket ock af Järngross billigades med försäkran att Dem intet ondt vederfars, så framt de godvilligt återlemna Ståthållaren Furstenberg m. f. som de bårttogo från Ninivara nära Joensu, hvarom framdeles här vidare förmäles, hvilket ock lofvades och fullgordes, och hvarefter Fientliga Trupper marscherade genom Pielis Socken utan att hämnas det minsta.

Sedan i börian af kriget Kuopio Stad ömsom blef intagen af de krigförande, och därvorne Landshöfdingen Olof Wibelius föranstaltadt till det sednaste intagandet med Bönders biträde, flydde Wibelius till Sverige och beordrade all Kronobetiening åtminstone i Karelen att åtfölia sig, tillsattes af Fienden en såkallad Ståthållare uti Joensu, en som tjenadt vid Tullstaten i Sordavala, Furstenberg kallad, biträdd af en ifrån Sverige afflyttad Sederwald såsom Secreterare och en kopist Sundström, Desse bosatte hos Landtmätaren Backman på Ninivara ungifähr 1 Rysk verst från Joensu åt Sordavala.

Denne Ståthållare recqvirerade ibland annat Slagt och Fouragie till Joensu Fästning (som de det kallade) medelst Kungörelser uti kyrkorne, emot utlofvad betalning därföre; men då ingen betalning följde å den första leverencen och sednare fordrades så mycket Fouragie, att alt höö som Bönderne ägde därtill åtgått, så beslöto Bönderne att an-

moda Tiain att utskicka en Patrull att bårttaga Ståthållerskapet samt föra dem på några mils afstånd till Eno Kappelans Bohl innom Pielis området, hvilket också skedde; Patrullen anförd af en Lars Mardikainen gingo en Natt genom Skogen till Ninivara, dödade vagten och tvungo Ståthållerskapet att följa sig sammaledes genom Skogen förbi Joensu, där Fientliga Lägret då var, öfverfarlade dem vid Paihola by öfver Elfven på en Bonde Leppäses Båt och gingo de sedan vidare till Eno.

Dagen därefter, då ingen rapport till Joensu ankom kring klockan 8 från Ninivara, undersöktes förhållandet, men man viste intet hvart Ståth. försvunnit, utan Patruller utfärdades till flere håll att kunskapa om förhållandet, och en Kapten med sitt Comp. kom dem på sporen, arresterade den Bonden, hvars Båt begagnats, och framkom Kapten ända till Kondiolax kyrka och Prestegård, sedan han därförinnan velat gripa Kyrkovärden Hendric Leppänen, hvilken ridit till Pielis och anmodat Tianen till sagda åtgärd, men hvilken dock flydde undan; härmed sammanhänger väl flere af mindre betydenhet varande händelser, hvilka lemnas obemälda, dock må nämnas, att under det samma Capitain afgick åt Joensu från Kondiolax vardt Lars Mardikain med 10 à 15 Man Bönder på skogen och sklöt på truppen, där således en liten Batallie föreföll.

Hvad denne Kapten Malm, som var lång till växten, med lius skäggväxt och fåtalig, uträttade före och efter det Karelska fälttåget är för anteknaren obekant, utom det att Malm utmärkt sig vid Kuopio affairerna; det var ju Malm och Kapt. Duncer hvilka försvarte Finska Arméens flygt från Kuopio åt Idensallmi på Kallawesi Isen, särdeles tappert. Han måste väl hafva uträttadt något, då han hastig blef Major och Öfverstelieutnant under ofreden. Ryctet förmälte ock: att Malm för sine särdeles bravyrer väkt afund hos öfriga Befälet, samt just därföre (likt Uria i fordno) blifvit ensamt med sitt Kompani beordrad till Karelen, på vid pass 20 mils afstånd från öfrige Finske trupperne och sluteligen så: att han måste blifva antingen skjuten eller fången, då ock det sednare inträffade och han sedan fördes ända till St. P. b. därstädes han skall blifvit särdeles aktad och haft nåden spisa vid K. Taff.

Hvad särskildt om Tiain är bekant må här jemväl ant:s. Sedan denne Man utvaldes till Pielis Boernas anförare bestyrde han genom Kungörelser i Kyrkorna om vagthållningen tourvis vid Pielis Elf, om lilla affairen uti Selkis by, om Manskapet till Joensu och Lahensilta och till Pelgjerfvi affairerna, om Ståthållerskapets bårttagande från Ninivara genom Mardikain samt sluteligen genom Ervast om Kapitulation, men då kungörelser af Fientliga Truppernes Befälhafvare bestyrdes till Kyrkorna, hvarigenom 500 Rubel lofvades åt den som lefvande eller död skulle aflefverera Tiain på Joensu, så flydde han till Sverige, hvarstädes Konungen benådadt Tiain med Gränse-Kaptens Fullmagt, Officers Uniform och en väria som varit särdeles rar, samt 1 Cr. om dagen i tractamente, där ock Tiain uppehöll sig, tilldess en formelig fred afslöts, hvar-

efter Kapten Tiain återvände till dess hem, ett mindre hemman uti Pielisjerfvi S:n.

Närmare underrättelser om före anteknade händelser torde kunna erhållas från den orten, där de inträffadt, också kunde uti nyligen afl. Steni Sterbhus finnas hans Correspond. förvarad samt Joensu Ståthållarens och Exell. Klingspors originala Kungörelser uti kyrkorna i Kondiolax förvarade m. f. andra upplysningar.

Särskildt inträffade händelser under sista Karelska fälttåget.

Då Öfverste Järngros med sin Sqvadr. flydde från Joensu och en Mjöhl och Hafre Transport följde med, eller efter Truppen escorterad af manskap, skyndade en Bondeson från Kondiolax eller Saunawaara Haloses son, hvilken varit Kapitain Malm till mötes och erhållit en Studsare, att därmed förfölja Transporten, aflossande starkt laddade Skot på något afstånd från de transporterande, hvaröfver De, illa uppskrämde skyndsamt bårtflydt, Transport Bönderne i brådskan afskurit Remarne lösa från Transport vagnarne, hoppadt på sine Hästar och ridit genom Skogen hemm. Imedlertid hadde Ortens Bönder bårtsläpadt Hafran och Mjöhlet, såsom utan vård lämnad på Landsvägen. Orsaken, hvarföre Transport Folket illa skrämdes, var den: att De trodde de skarpa Knallarne som hördes efter Haloses Studsare vara Svenska Kanon Skot, och hadde Soldaterne yttradt Ah, Geb:t schveitski Kanuun! Samma Saunawaara Halonen hadde sedan med sitt dåd följdt den flyende Truppen till Lahensilta Bro 6 mil och sedan Fienden där stadnade lagdt sig uppå såkallade af Finnarne uppkastade Vallar eller Bröstvärn, endast några hundrade ahlnar från Fiendens Läger, med Studsaren i handen och somnadt där, samt yttradt till Postmästaren Aron Gråsten (som gått dit i afseende att observera samma Trupp i afseende att därom sända underrättelse till Malm) då Gråsten förebrådt Halonen sin djerfhet: Eipä totta Jumalaasta ne tohi tulla vaika makasin 5 wuotta tässä, sillä minäpä on ne ajanna Joelta asti tänne. (Joensu kallades där blot Joelta.) Sedan Dolgoruki genomvandradt Landet hämtades sagde Halonen om Vintern till Joensu och undergick likasom Kyrkovärden Hendrik Leppänen Bastunad där; då ock Leppänen undfallit et märkeligt uttryck därom, efter det han undergåt Bastunaden: Ah ah! Kass sepä nytt oli nen (= sen) K:n aromoa.

V.

Bidrag till Fänrik Ståls förtreffliga berättelser om 1808 & 9 års Fälttåg i Finland,

ödmjukast meddelade af en ännu lefvande Officer från berörde tider, med anledning af den i wåra Tidningar införda uppmaning.

Det är med en wiss känsla af smärta jag warsnat att Fänriken icke wid något tillfälle anfört det minsta om Finska Arméns Fält-Artilleri, som uppå ett så utmärkt sätt deltog i hvarje affair.

Ifrån Artilleri Förråderna i Helsingfors utreddes wid Krigets utbrott 16 styc. 6 Pundiga Canoner af General Fälttygmästaren Helwicks Modell som fördelades i 4 Fält Batterier. En afdelning eller 2 styc. 8 Pund. Haubitser, samt 4 styc. 3 Pund. Canoner af den såkallade Ehrnswärds Modell. Af dessa Fält Batterier fördelades ett å hwarje Brigad. Haubitz afdelningen och 3 Pund Batteriet disponerades skiftewis å Brigaderna. Dessutom fans wid Armén det såkallade Sawolax Artilleriet, bestående af 4 styc. 3 Pund. Canoner, och ifrån Förråderna i Tawastehus utreddes 6 styc. 6 Pund. och 12 styc. 3 Pund. Canoner (metall) af Ehrnswärds Modell, med full attiraile så wäl i afseende å Amunition som öfriga tillbehör som afgick med Armén i form af Transport Batterier. Fält Batterierna hade egna hästar, men dessa släpades med Kronoskjuts, först till Uleåborg, derifrån 6 Canoner afgingo till Sawolaxska Brigaden, hwarigenom denna Brigad hade icke mindre än fjorton fältpjeser att disponera, och de öfriga till Torneå, därifrån de sjöledes återfördes till Uleåborg föratt anwändas uppå Canonslupar. Före uppbrottet ifrån Tawastehus sänktes några hundrade famnar från Fästningen i sjön 6 styc. utmärkt wakra 12 Pundiga metall Canoner af betydligt wärde.

Fält Artilleriets Canoner, Amunitions och Trosswagnar ställdes wid Arméns uppbrott uppå därtill enkom construerade kälkar eller medar, så att Canonerna kunde upp och afbröstas, och således anwändas både till attaque och difanse. Redan wid detta tillfälle ådagalade Finska Artilleri Regementet en förwånande skicklighet och werksamhet, helst Ordres om denna utredning ingick försent.

Befälet wid Fält Batterierne utgjordes af

„Majoren Sund, under Lieutne Breitholts och Forsell plaseradt å 1:sta Brigaden.

„Majoren Fredr. Uggla, Lieut. Heselius och und. Lieut. Gestrin wid 2:dra Brigaden.

„Majoren Robert Charpentier, Lieut. Lind och und. Lieut. Carlqwist wid 3:dje Brigaden.

„Capitainen Gustaf Uggla, Liut. Andersin och und. Liut. Meurman å 4:de Brigaden.

Batterierne benämdes i samma nummerföljd som Brigaderna, neml. 1. 2. 3. & 4:de Batteriet.

„Haubits afdelningen Commenderades af Capit. Kurten och Officers Cadetten Finke.

„Liutenant Tausint Charpentier war befälhafware för 3 Pund. Batteriet.

„Det Sawolaxska Batteriet commenderades af Kaptenen v. Born, Liut. Oreus och und. Liut. v. Becker.

„Transport Batterierna af Majorerna Bergstadius och v. Wolcker.

Dessa Fält Batterier deltogo med den största utmärkelse i alla drabbningar och voro af Infanteri och Jägare korerne så uppskattade, att om wid någon mindre treffning med fienden, de woro frånvarande, beklagade de sig högeligen: man såg Soldatesken ofta efter affairerna springa fram och kyssa Canonerna, och säkert är, att alla dessa Officerare som wid dessa Batterier woro anstälda fullgjorde sin pligt med en förvånande skicklighet och kallblodighet, hvartill kommer, att såwäl underbefäl som trupp utgjorde en Elite af Regementet. När man besinnar de swårigheter dessa Fält Batterier hade att bekämpa, måste man tillerkänna Befälet en owillkorlig beundran; det war icke nog med att släpa dessa Canoner med sex hästars anspan genom snödrifworna under sträng köld, och ofta trampa wäg för dem, man måste äfven efter dagens mödosamma Marsch taga den sorgfälligaste wård om hästar och trupp, placera Canonerna så, att de ögonblickligen kunde till Defans anwändas emot den påträngande fienden, hwarefter man fick intaga usla och otillräckliga qwarter. Eländet och lidandet war ofta sådant, att det kunde bringa till förtwiflan, isynnerhet då den smärtande känslan grodde att nödgas som fega uslingar fly, och lemna fosterbygd, slägt och wänner till pris och sköfling åt fienden och oaktadt allt detta lemnade icke en enda hwarken af Befälet eller truppen sig efter och aldrig förspordes något maroderi. Batteri Cheferna blefwo under hela kriget oförändrade, men det öfriga Befälet omflyttades tidtals i följd af dödskjutna, bleserade och befordrade. Så till ex. ersattes efter Lappo affairen wid Major Fr. Ugglas Batteri, den dödsskjutna Liut. Gestrin med en Officer, hwars namn jag nu icke kan påminna mig, och den wid Ruona affairen så swårt bleserade Liut. Carlqwist wid Majoren Charpentiers Batteri af und. Liut. Bremer. Det war Majoren Fr. Ugglas och Rob. Charpentiers Batterier, som wid Lappo affairen så kraftigt understödde 2:dra Brigadens anfall, och med sina förtreffliga trumpet mynniga Canoner spred död och förskräckelse inom fiendens leder: det war wid detta tillfälle den oförskräkte Liut. Gestrin treffades af en Canon kula som slet honom i twenne delar, och det war här som hela den Ryska Armée fördelningen hade kunnat blifwa tagen, om Generalitet haft mod och klokhet att begagna de fördelar lokalen och den stora Reserfven (1:sta och 3:dje Brigaderna) erbjödo.

Majorerna Fr. Uggla och Rob. Charpentier erhöllo härföre Swärds Ordens Stora Kors, Liut. Heselius Swärds Orden, underbefäl och trupp Tapperhets medaillen, allt wäl förtjente, emedan de utweckladt både mod och skicklighet.

Wid Alawo affairen war det isynnerhet Majoren Rob. Charpentiers Batteri som utmärkte sig. Under Liut. Bremer, då ännu Styckjunkare, anbefalt att rycka fram å Bya åkern med en Canon, fick af sin elfwa mans Canon Servise fem dödskjutna och bleserade, sjelf contusion i armen, och af den 12 mans Canon betäckning som åtföljde honom, under Officeren v. Hausen dödskjuten, och sex man bleserade. Efter affairen omfamnades Styckjunkarn å Walplatsen af sin Chef Majorn Charpentier, och General Gripenberg tillsade honom att han samma dag skulle blifva uppförd å Officers förslag. Den Canon Styckjunkarn Brehmer wid affair förde, fick i Lavet bröstet 2:ne 12-lödiga kulor, som qwarsutto under hela fälttåget och utgjorde Batteriets heders decoration, men samma Canon hade ännu en annan utmärkelse, emedan en Canon kula hade inslagit Hörnblecket å den såkallade Föreställarn. Samma Batteri utmärkte sig å det mäst splendida sätt vid Ruona affairen, där det jämte Capitainen Kurténs Haubitser, Liut. Charpentiers 3 Pund. och Majoren Sunds 6 Pund. Batteri inpå 3:dje dygnet förswarade sig emot en öfwerlägsen fiende, demonterade de flesta af fiendens 12 Pundiga Canoner och förswarade wadet ömsesidor om Ruona bro. Här blef den oförskräckte Liut. Carlqwist svårt bleserad, och en af wåra 6 Pund. Canoners Lavetage skjutit i spilror. Äfven här fick und. Liut. Bremer en allwarlig wink af förgängligheten i det att en Canon kula gick honom så tätt öfwer hufvudet, att den borttog hans Släp. uniforms mössa, och ögonblickligen derefter afskar en kula hatten af Artilleristen n:ro 6 Malm, känd inom Batteriet för sin oförskräckthet, och märkbart nog lemnade dessa kulor ej det minsta tecken till Contusion. Ännu lefwer i Helsingfors Öfwerste Liut. Thunberg som deltog i den allwarsamma leken å Ruona backen. Att uppräkna alla de tillfällen då Artilleriet werksamt deltog i Striden, wore allt för widlyftigt, må det derföre wara sagt att aldrig hörde man wid Armén det minsta ljud om detta wapens försumlighet. De fält Batterier som voro anstälda wid 4:de eller Sandelska Brigaden woro ständigt anlitade och utmärkte sig isynnerhet Capit. Gust. Ugglas Batteri, men tywärr anwände General Sandels såwäl Artilleriet som öfriga Korpser till onödiga Folk- och tidsödande Skärmytslingar, föratt få insända granna och skrytsamma Rapporter, i hvilka han spelade den store Fälthern, då han däremot genom att begagna de stora resurcer Hans tappra och förträffliga Brigad och Landets krigiskt stämda befolkning erbjöd, kunnat uträtta underwerk. Här är icke meningen att kasta å dessa Brigad Chefer en skugga; må de och deras efterkommande njuta af all den glans Krigshistorien spridt öwer deras Stoft, men utom de otroliga strategiska fel som begicks, faller det hela Generalitetet till last, att de icke begagnade de oberäkneliga medel en Folk bewäpning erbjöd; man skulle tro, att de ej ens kände Swenska Historien än mindre andra Nationers.

De må ej åberopa en wansinnig Konungs ordres, ty Hans wanwett war redan 1807 i Pommern nogsamt bekant. Hade Landets inne-

byggare blifvit anlitade, så skulle hela den fiendtliga armén inom Sex weckor warit fördrifwen och måhända oberäkneliga fördelar betingade. Huru betedde sig wåra Generaler efter de wundna Segrarna wid Rewolax, Lappo och Alawo, jo man hvilade för att uppsätta de granna Rapporterna och lemnade fienden tid till att hemta förstärkningar och begagnade aldrig frukterna af de wundna fördelarna.

När såg man dessa Generaler och Korps Chefer i allmänhet, genom inspirerande tal wäcka mod och tillförsigt hos en ung och föga krigswan Soldatesk; allt lemnades åt slumpen.

Finska Artilleri Regementets Chef war Öfwerste Åkersten, en man som underhöll wår löjliga Fältmarskalk med kortspel, och då han sjelf hwarken wille eller dugde till att wid Armén emottaga något högre befäl, war han likgiltig för sina Officerare och sitt wapen, ehuru det utgjorde Arméns kärna. Sannolikt blefwo de, i de prunkande Rapporterna, föga nämda, och dessa Rapporter äro förnämligast den källa hwaraf författarena af denna krigshistoria öst. Ännu lefver i Swerige af detta Regementes Weteraner Öfwersten Tausint Charpentier i Stockholm och Majoren Axel Andersin i Christianstad, som måhända kunna meddela fullständigare uppgifter än författarn till dessa rader, såwida icke deras höga ålder hindrar.

De likasom de flesta af Artilleriets Officerare fattiga och obemedlade, lemnade fosterlandet och sökte sin utkomst i Swerige, där de fördelades å de tre Artilleri Regementerna, samt slutade sin lefnadsbana i snäfva omständigheter, men ärade och aktade. Den enda i Finland ännu lefwande Weteranen är f. d. Artilleri Capitainen J. Brehmer å sitt gods Jockis.

Ännu utber mig få tillägga en berättelse som står i sammanhang med det föregående.

Då kriget utbrast 1808 afreste ifrån Tykö Bruk i Bjerno Socken twenne unga män, söner till Öfwer-Direktören J. Bremer och ingingo som fri Volonterer wid armén. Den äldre August 22 år, upphan Åbo Läns Regementet, och blef anstäld som Fändrik wid den aktade Capit. Finkenbergs Compani. Den yngre Joseph 20 år, begaf sig till Helsingfors och tog tjenst som Styckjunkare wid Artilleriet. Det war med smärta de öfwergåfwo deras ålderstigne Fader, som var i behof af deras biträde, men ryktet om den fiendtliga invasionen, deras kärlek till Fosterlandet och dess förswar kunde af inga föreställningar hemmas.

Dessa bröder, af hwilka den yngre äfwen gjorde sig förtjent af befordran och blef utnämnd till Officer wid Artilleriet, deltogo i de flesta affairer wid Center Armén, och Tapperhets Medailler prydde deras bröst, som närde känslan af fullgjorda pligter, då de som krigsfångar, den yngre i följd af Kalix Convension, den äldre som swårt bleserad återwände föratt omfamna deras åldrige Fader. Den äldre blef wid Ruona affairen treffad af en Musköt kula i bröstet, buren till Wasa där han emottogs och wårdades på det ömmaste i den åldrige och hög-

aktade Landshöfding Krabbes hus, en Swåger till hans Fader, och oaktadt denna svåra bleseur uppnådde han en ålder af 74 år, samt afled nyligen å sin Egendom i Haliko.

Den yngre följde sina kamraters exempel, öfwerreste till Swerige, blef placerad i Kongl. Wendes Ridande Artilleri, deltog i de ärorika Fälttågen 1813 o. 1814, hwarunder han tjenstgjorde wid det wackra 12 Pundiga Fält Batteriet, som war Kronprinsen Carl Johans förtjusning. Han tjenade till år 1817, då han, obelåten med det enformiga Garnisons lifwet och längtande efter en widsträcktare werksamhet, tog afsked, och kom i tillfälle att i sin hembyggd se sina önskningar uppfylda.

Tillägg. 3:dje eller Charpentiers Batteri, såsom till en del demonteradt upplöstes wid retraiten från Uleåborg och såwäl Befäl som Trupp skildes med tårar ifrån sina Canoner.

2:dra eller Fredr. Ugglas Batteri föll i fiendens händer wid Kalix och 1:sta samt 4:de Batterierna blefwo fiendens rof i Luleå Gammel stad. Då underrättelsen om Kalix Conventionen ingick, hade Major Sund den oförsigtigheten att befalla å Orderna för dagen, att Artill. Officerare skulle infinna sig å Kyrktorget för att till en Baron som jag will minnas hette Kron aflemna Batterierna; genast samlades Officers Corpsen och tillsade Majoren att han må gerna sjelf infinna sig där i dylikt ändamål, men att hvarken de eller underbefäl och trupp skulle nedlåta sig till denna wanhedrande handling. Baronen åtföljd af en Comendering Kosacker fingo utföra ett wärf som icke kunde förekommas, och eder och förbannelser öfwer Conwensionen och den som warit driffjedern därtill, hörde till ordningen. Några officerare som hade tillgångar begagnade tillfället, afreste genom natten genom Westerbotten till Umeå och blefwo wi tillsagda att få återwända till wår hemort, och förseddes med Podolosna eller resepass, men inga penningar, hwarföre flere mindre bemedlade med wåld tillskansade sig hästar af Batteriernas tillhörighet föratt fortkomma.

En Armée i sitt fosterland har outtömliga resurser. Retraiten til Österbotten beröfwade den dessa och kufwade modet. En sådan Armée som den Finska, då den ännu stod i hembyggden hade, ehuru oansenlig den war, med de omförmälte tillgångarna kunnat trotsa och segra emot en tiodubbel styrka, den kan icke kringgås, emedan den gör front åt alla håll, endast menigheten anlitas. Retraiten efter segern wid Alawo och Marschen åt Wirdois och Etseri, föranledd af Karstula affairen och fruktan för att hela Arméen skulle blifwa kringränd och tagen brakte både Befäl och trupp till förtwiflan, man hörde Soldaterna förbanna Generalerne och förmärkte deras öfwerläggningar om att öfwerge Arméen och säkert är, att hade denna Armée, som ännu bestod af 1:sta, 2:dra och 3:dje Brigaderna, med ringa mansspillan och lifwad af ett okufweligt mod, fortsatt sin marsch söder ut, hade den kunnat påräkna flere tusende Bönder som förstärkning; och blifwit en skräck för en

det hela feg fiende. Skulle man antaga att denna Manöfver icke lyckats, som dock kan anses skäligen säker, hade det wäl warit bättre och ärorikare att den fått strida och falla här, än att dö som hundar i fältsjuka i trakterna af Torneå och Kalix.

Hade 4:de eller Sandelska Brigaden samtidigt med Center Arméen bildat 4 à 5 Gerillor under nödigt befäl, är lätt att förutse att den fiendtliga Arméens alla transporter och magasiner inom en kort tid blifvit förstörda, hvaraf närmaste följden blifwit återtåg, och troligen hade ej rätt många återsett Ryska gränsen.

Etseri affairen. Dagen efter Alawo slaget hade Generalitetet fått sig bekant, att en Rysk Transport bestående af 30 à 40 wagnar under betäckning af cirka 200 man afgått åt Etseri. Majoren Ehrnroth kommenderades att med 2 Compagn. af Sawolax Regem. och 1 Comp. af Tawastehus Regem. förfölja och borttaga densamma; af Artilleriet war 2:ne 3 Pund. Canoner som Commenderades af Under Liut. Smidt och en 6 Pund. Canon som fördes af Styckjunkaren Brehmer beordrade att deltaga i expeditionen. Som tiden för transportens afgång war bekant, kunde deras framskridande tämmeligen noga beräknas, hwarföre beslöts att Capit. Borgenström som Commenderade Tawastehus Comp. skulle taga en omwäg och med anskaffade båtar fara öfwer Etseri Sjö, kringgå Transporten, då den öfriga styrkan efter beräkning skulle samtidigt anfalla. Genom Spejare fick Majoren weta war Transporten för tillfället befann sig, hwarföre gjordes halt, föratt bereda Borgenströms trupp tid att framkomma, men denna halt blef så långwarig, att en hwar hade full anledning befara att Borgenströms Compani som dessutom ej war synnerligen starkt kunde blifwa ett offer, hwarföre den största otålighet sluteligen utbrast hos både Befäl och trupp, så att Majoren E. som ännu wille fördröja anfallet blef twungen att börja anrycka, detta skedde, men wi hade icke framryckt mer än $^1/_4$:dels mil, då wi hörde wår General Marsch slås å trumma. Alla förwånades och kunde icke fatta sammanhanget, men snart wisade det sig, att Borgenström med sitt Compagni hade öfwerrumplat Transportens Betäckning, tagit icke allenast den, utan äfven 90 man fångar. Ofelbart hade detta misslyckats, om ett dugligare Befäl hade anfört Transporten. De öfriga af den Ryska Betäckningen hade undkommit i skogen. Nu som wanligt uppsattes öfwer detta storwerk en Prunkande Rapport, och Majoren Ehrnroth fick Swärds Ordens stora Kors!!!

Otyg. Den åldrige och aktningswärde Generalen af Klercker åtföljde Arméen utan all befallning följd af sin Generalska och talrik betjening. Generalen Aminoff war äfwen en fullkomligt Öfverflödig Person, till dessas antal kan ytterligare räknas Öfwerstarna v. Platen, Åkersten, Majorerna Bergstadius och v. Wolcker med flere, hvilka icke

allenast åtnjöto en dryg aflöning, utan reste före Arméen och upptogo de bästa Qwarteren, och hwilka alla hade utan afsaknad kunnat lemnas efter eller sändas öfver Qwarken till Swerige.

VI.

Kalfsnäs uti Kimito den 20 Mars 1857.

Högtärade Herr Professor och Riddare!

Händelsevis underrättad om Herr Professorns visstande uti Åbo (ty jag hade icke läsit Tidningarna, om Herrarnas sammanträde) waknade minnet af förflutna dagar, och den Tacksamhet jag så otroliga gånger personligen önskat frambära den stora Författaren till Fänriks Ståhl sägner.

Detta lyckades nu för mig, då jag derjämte tog mig friheten yttra några händelser, som enskildt rörde min person, och hvilka kunna anses för skråderi, men som jag uti min enfald ansåg höra till saken.

Scenen wid Alavo, bör Landshöfdingen Stjernschantz med säkerhet kunna rappellera sig. Han Tjenstgjorde då som Stabs Adjutant, wid Generalitetet, och de andra anhåller jag ödmjukast, att få rättfärdiga mig, genom bilaggde 3:ne brefver[1]), samt derjämte uppgifva, att jag under Finnska kriget gorde 22 Fältwakter, samt Frisk och rask deltog uti Drabbningarna wid *Kalajocki, Pyhäjocki, Sikajocki, Lappo, Alavo och Ruona.*

Raporterne ifrån Arméen till Konungen, har jag aldrig läsit, men förmodar, att jag uti dem är upptagen, då jag så Tidigt erhöll Guld Medaillen för Tapperhet uti Fält.

Wid Ruona säges jag och min Compagnie kamrat Fänrik Lindström wara upptagne såsom dödskutne.

Fändrik Lindström, hade bland subaltern Corpsen, troligen de största förtjenster wid hela Arméen. Han förbjöds därföre att Commenderas på Fältwagt, af ordsak, att han altid genast, utan Ordres, attaquerade Fienden.

Honom war ämnat ett Panddeer Compagnie, men han stupade före utnämningen wid Ruona.

Efter den blodiga drabbningen wid Ruona, qvarstodo vid Haliko Compagnie, där jag och Lindström tjente, endast 18 Mann, alla öfriga hade stupat för kula, och Compagniet upphörde då, till Namn och Nummer.

---

[1]) Dessa bref återställdes sedermera af Runeberg till Bremer.

Bland hela Nummerären af Åbo Läns Rusthålls Bataillon qvarstå för närvarande endast jag och soldaten Björn som släpade och bar mig ifrån Slagt-Fältet, tills jag sluteligen blef förbunden med min Blod-drängta skjorta, och som sådan, buren 11 ½ mil till Wasa, som upptog 9 Dygn.

Björn njuter Pension af mig. Han kann ännu Presenteras, som en wärdig afbild af 1808 års soldater.

Nu har jag tröttat Herr Professorns tålamod, och anhåller att med djupaste Högaktning få den äran Framhärda — — —

Dicterat af Löjtnanten wid f. d. Åbo Läns Regimente August Bremer (den 21 jan. 1858).

Beträffande de affärer jag deltagit uti, skulle jag ännu för fyra år tillbaka kunnat bestämdt uppgifva många händelser. I bland corpser, hvilka deltogo uti Siikajoki affären woro, 1:sta, 2:dra, 3:dje och 4:de Brigaden; Elimä Companie occuperade mynningen af elfven, de öfriga voro dragne längs med elfven åt Revolax. Chefen för Elimä companie *von Hertzen, Löjtnant Calonius* (förtjenar mycken uppmärksamhet) och *Fänrik Heineman* (= Heideman) voro i mina ögon de tappraste. Hertzen lät först attaquera, och kort derefter 1:sta Brigaden, en större fiendtlig trupp, som avancerade utefter elfven, en del på skidor. Comando „Gör er färdig! fyr!" fällde ögonblickligen en stor del af fienden, de öfverblefne försökte klättra sig upp på elfstranden, men sjönko tillbaka i snön; von Hertzen tog många till fånga.

Jag anser Adlercreutz vara den största hjelten ibland Finlands försvarare; i hans ådror rann äkta finskt blod, han gick altid framåt.

VII.

Högtärade Bror!

Vid det sista glada samqvämet hos Bergmästaren Tengström (i början af Oktober) fick jag af bror i uppdrag att af gamle farbror Granfelt på Ryttylä begära närmare upplysningar om slaget vid Siikajoki. Detta har jag fullgjort, ehuru icke med den påföld jag önskat och hoppats. Björneborgs Regementet, vid hvilket Farbror tjenade, tyckes af hosgående korta relation icke ha deltagit i sjelfva affären, hvilken omständighet i förening med den långa tid, som sen dess förflutit, sätta honom ur stånd att lämna de önskade upplysningarna. Icke heller är det honom bekant, om min far var med vid detta tillfälle, — hvarom Bror benäget tillsporde mig. — Fastän således hufvudfrågorna blifvit

obesvarade, och den berättelse Farbror afgifvit icke torde gagna något för Brors ändamål, bifogar jag densamma dock; och får jag som ursäkt för dröjsmålet meddela, att den kom mig tillhanda först i slutet af sista veckan.

Hvad jag af gamla krigares berättelser sjelf med säkerhet kommer ihåg är, att Majoren (sedermera Öfversten) vid Nylands Jägare von Hertzen var en af de mest framstående personligheterna vid Siikajoki, hvilket jemväl de skriftliga uppsatserna tyckas bekräfta. För öfrigt känner jag om honom, att han var en het och häftig menniska och icke egde någon egentlig bildning.

Kort relation om f. d. Björneborgs Regementes deltagande i Affairen vid Sikajoki den 18:de April 1808.

Den mäst fullständiga och tillika påliteligaste beskrifning öfver slaget vid Siikajoki (så vidt jag kunnat inhämta) finnes införd i framlidne Grefve Björnstjernas anteckningar och dess 12:te kapitel, till hvilket jag tager mig friheten att hänvisa.

Hvad särskilt Björneborgs Regementes delaktighet i striden vidkommer, anser jag detsammas bestämmelse, som då utgjorde Södra Arméns arriergarde, egentligen warit, så vidt möjligt, uppehålla Fienden under fortsatt retrait sålunda: att krono magazinet i Sikajoki måtte hinna uttömmas, och de förut afmarcherade Troupperne återkomma i behörig tid, för att hindra Ryssarne bemägtiga sig wår tross och magazinets räddade innehåll, men derjämte söka undvika den öfverflygling Fienden, medelst massor af Cavalleri och med skidor försedde Jägare, på obanad väg, öfver isen från Brahestad, sökte verkställa för att afskära Regementets återtåg. Detta lyckades äfven efter önskan, under wår nya Brigad Chef Öfverste von Döbelns ledning, med ganska måttlig förlust af manskap. Sedermera beslöt, då nyligen blefne, General-Adjutanten Adlercreutz, med afseende å Fiendens felaktiga manövrering, att gå anfallsvis tillväga; hvaremot wårt Regemente, som omkring fem timmars tid underhållit striden, fick befallning att retirera på wägen till Karinkanda, hvarigenom delaktighet uti sjelfva segern denna gång blef Brigaden beröfvad. Förestående recit är alt hvad jag numera efter 49 ½ års förlopp kan erinra mig.

(Brefskrifvaren uppräknar härefter en hel mängd officerare vid bataljonen och tillägger:)

Emedan jag ej noga minnes samteliga Soubalterne Officerare vid Regementet, nämner jag icke dem jag påminner mig, utan får endast anmärka, att alla, till Öfver-Befälets tillfredsställelse upfylde sina skyldigheter, så väl vid denna affair som under hela krigs tiden.

Ryttylä den 8 november 1857.

August Granfelt.

VIII.

På begäran medelas Sergenten Thomas Hertell det förståndiga och väl förtjenta loford, at han under förflutna Kriget upfört sig som en sann Hjelte. Fången genom Sveaborgs fästnings Olyckeliga Öfvergång, bröt han sina Bojor, och giorde under sin flyckt, en Rysk Capitain och Soldat till fångar; samt genom sin drift anskaffade dem till Sälvo. Och då Bönderne i Närpes klagade sig öfver en hård medfart, medelst sine Canoners Borttagande, plundring och oärhörda röfningar, anmanade jag mig sjelf, at på Sergeant Hertells enträgna begäran beordra honom med 25 man bönder till Närpis en Väg af 7. mihl genom fiendens swåraste Recognoseringar. Och sedan han bekommit 50 Bönders förstärkning blifvo fienden slagen och återtog han 2:ne 3 ȣ:de Canoner vid Finby samt bibehöll platzen. Hvarföre jag på dessa grunder af Militairisk drift och skickelighet, anmälte Sergeanten Herteli till Tapperhets Medaille. Sedan commenderades han till Malax Landtvärns Corps, under Herr Löjtnanten Jacobsson befäl — Nyttjades till Information vid Landtvärnets Exercerande — samt vid de svåraste recognoseringar, altid Commenderad, dem han med en fullständig Kunskap och drift förrättade, hvilcket alt jag så väl genom Löjtnant Jacobsson, som sjelf åsyna vittne kan bestyrka — mig är äfven bekant, en ytterligare Bravour och skicklighet, då han uti Christinestad hadde befället öfver därvarande Förråd, som med all soiun bestrides — och vid Rettraitten från Kimo bruk sauverade han genom sin Industrie hela Trossen, hvilcken i annor händelse hadde varit uti fiendens händer — Och har jag äfven sjelf varit närvarande, Då Brigade Chefen, Herr Majoren och Riddaren Gyllenbögel, till uppmuntran för sine förtjenster låfvat honom att blifva befordrat till Officer. —

Jag kan således med största skäl Recommendera en sådan Yngling, Och jag är Öfvertygad, at fädernestandet i farans stund skall i honom finna, en man som fullgjordt sin medborgares plickt — Och en Tapper krigares Skyldigheter.

Stockholm den 4 December 1810.

Fredrick Ridderhjerta
Capitaine i Armén
f. d. Chef för Nerpes Landtvärns Bataillon.

(nedanför ett intyg af Öfverstelöjtn. A. Gyllenbögel att vittnesbördet har sin riktighet).

(Bref från kronolänsmannen Hertell).

(Brefskrifvaren har fått veta att vittnesbördet om fadern genom magister Pesonius mottagits af Runeberg, samt meddelar ytterligare en episod):

Händelsen — passerad antingen i Malax eller Nerpis — bestod deruti, att medan min far, under en skärmytsling, med böndernas skjälbössa ihjälskutit en rysk major, tagit dennes häst och dermed ridit längs med en åstrand, omgifven på ena sidan af kärr och mossor, hade fyra fullt beväpnade kossacker derunder omringat honom, så att ingen undanflykt, om han också velat, varit möjlig; hvarför han beslöt att slå sig igenom, då en af kossackerne från sidan ville sticka honom med sin pik, men han värjde försöket, och slog derjämte piken af, samt i och med detsamma tillfogade ett slag i hufvudet på den som varit framför honom, så att han genast föll liflös från hästen; deremot skulle den eftersta kossacken jemväl tilldela gubben slikt hugg i hufvudet, men äfven denna gång värjde han hugget, så att kossackens sabel, som slintat långsmed värjan, endast klufvit ett af fars fingrar. — Sedermera var vägen öppen. — Afsigten med min fars färd till berörde åstrand var att recognoscera fienden, ty han jemte bönderne hade der uppkastat batterier, ehuruväl endast med trädkanoner bestyckade. Vid ett annat tillfälle hade min far allena slagits med nio kossacker, men då hade han varit i ett rum, dit han icke släppt in dem genom dörren. — — — (Hertell deltog i alla kampanjer till 1814, då han blef blesserad i hufvudskålen; blessyren blef aldrig fullständigt läkt.).

IX.

Högädle och Widtberömde Herr Professor och Ordens Ledamot!

Genom en frägdad krigare och landsmans för ej längesedan timade död, blef jag anmodad utaf en bland den aflidnes arfvingar att genomgå Veteranens efterlemnade handlingar, hvaribland fanns: „En af honom under 1808 års krig förd dagbok, Concept till rapporter, Ett utslag undertecknadt af Hertig Carl, hvarigenom Veteranen, som commenderat en Fri-corps ådömdes att till Svenska Kronan återbetala priset för en del af det belopp bränvin som åt manskapet vid hans corps under kriget blifvit utdeladt och i följd hvaraf den dymedelst differerande summan sedermera, till all blygd, afdrogs ifrån Veteranens då innestående lön, Handlingar (Ordres m. m.) inkomne till Commendants expeditionen i Torneå, i hvilken stad ifrågavarande Krigare i egenskap af Commendant sednast tjenat, Äfven påfanns ett respass för *en viss* — — —

Baron A — (sedermera upphöjd i Grefligt stånd m. m.) undertecknadt af Grefve Schuvaloff." — I dagboken finnes äfven till fälttåget icke hörande anteckningar, men slutet deri kastar en otvifvelaktig skugga på nämnde Barons minne. — Sagde Barons correspondence med General A—z, och Grefve Schuvaloffs (på fransyska), härjades af lågorna här bland annat — — — — den sorgligt minnesvärda 22 sistlidne Maji, i förbigående sagt vill jag minnas att de 2:ne förstnämndes skriftvexling är införd såväl i Stockholms posten som ock i Åbo tidning för 1810. — I den händelse att Herr Professorn önskar genomögna nämnde efterlemnade handlingar i original, så har jag redan gjort mig förvissad om att de kunna erhållas, endast de sedan benäget återställas. — Af det aktade och minnesvärda f. d. Björneborgs Regementet lefva inom denna församling endast Löjtnant Lagermark och Soldaterna Pamp och Björn, sedan soldaten Swala under sistlidne December månad genom qväfning af en kött bit afled, enligt de 2:ne sistnämndes uppgifter har jag i korthet antecknadt tilldragelser ifrån sista Finska kriget, jag skall ej dröja att äfven erhålla Pamps uppgift, och om jag då vågar hoppas att dessa anspråkslösa anteckningar skulle bevärdigas af Herr Professorn med, om än huru ringa, uppmärksamhet, så skola de med största nöje bifogas till sednast nämnde handlingar.

Med fullkomligaste högaktning har äran framhärda, Högädle och Widtberömde Herr Professorn och Ordens Ledamotens

ödmjukaste tjenare

G. Rosenbröijer.

Björneborg den 12 Febr. 1853.

X.

Högvördige och Widtberömde Herr Professor m. m.!

I sanning kunde en ursäkt behöfvas, för att jag, ehuru okänd för Herr Professorn, tar mig friheten besvära med en skrifvelse. Denna ursäkt ligger i utgifvandet af Fänrik Ståls Sägner, för hvars andra häftes publicerande och de njutningsfulla stunder, det skänkt äfven mig jag hvarken kan eller vill försöka annat än kort om godt nedlägga den varmaste tacksägelse.

Emedlertid kan jag, med önskan och hopp om ännu flera nya häften, ej underlåta, att för Herr Professorn omtala några drag från 1808 —1809 års krig, hvilka, ehuru kanske alltför obetydliga att afgifva stoff till några „sägner", äro mig så kära, att jag måste få framlägga dem, så mycket hellre, som möjligen få mera känna dem. En del torde dock nog vara bekanta, och möjliga misstag i nedanstående uppgifter i södern,

der händelserna tilldragit sig, lätt kunna kontrolleras. Med en ytterligare anhållan, att ej anses alltför pretentiös, till saken.

Man har berättat för mig, att bland garnisonen på Sveaborg 1808 fanns en major Engeström, bror till ministern, hvilken hade varit en fiende till kapitulation. För att derföre undvika all fara från hans sida, skall han blifvit utsänd på isen mot ryssarna under sådana förhållanden, att han borde bli tillfångatagen. Detta hade ock inträffat. Efter tillfångatagandet hade han fått uppehålla sig å sitt boställe i Nyland, men trifdes icke overksam för eget land, omgifven af fiender. Han beslöt derföre rymma till Sverige. Men innan han verkställde beslutet, inkom han en natt i sin enda (moderlösa?) nästan fullvexta dotters rum, beväpnad med en pistol i afsigt att skjuta henne, på det hon, ensam lemnad, icke skulle falla ett offer för ryssarnas lockelser och lustar. Flickan, ännu i sednare tider, utmärkt genom sin smärta, resliga hållning, vackra ansigte, varma, känsliga hjerta, (jag har på hennes äldre dagar egt hennes bekantskap), upplyst om fadrens afsigt, kunde beveka honom att afstå från sin föresats blott genom att heligt lofva, att hon skulle hålla hvarje slags kärleksförbindelse med ryssar långt ifrån sig. Efter denna afgifna ed hade fadren med tungt hjerta, dock lugnare, hemligen begifvit sig till Sverige och skall 1813 stupat (?) i kriget mot Napoleon. Dottren höll sitt löfte; hon uppfostrades i Finland hos slägtingar, hade många tillbedjare, men hennes beroende ställning förmådde henne ändtligen att framför andra gifva sin hand åt en henne mycket olik man (landssekret., sedermera kammarrådet Henr. Gylling). Motsatsen mellan dessa karakterer gjorde sammanlefnaden mellan den litterärt bildade, slutligen kanske sjukligt känsliga, men ädelt tänkande Karolina E. och hennes prosaiskt materielle man ej rätt lycklig. Dock är jag fullt öfvertygad att ingen fläck vidlåder *hennes* trohet. Om öfriga förhållanden kunna säkert andra ge bättre upplysningar.

Under första tiderna, Finland lydde under Ryssland, hade i Åbo en borgare Ahlgren på något sätt ej varit ryssarna rätt i lag. Kommendanten, gener. Sassanoff lät hårdhändt gripa mannen, föra honom om bord på ett örlogsfartyg, piska och ej frigifva honom. Det berättades för den frimodige epikurén, landshöfd. Knut v. Troil, som genast gick upp till kommendanten och fordrade Åbo-borgarens lösgifvande m. m. Svaret gafs på ett likgiltigt och öfverlägset sätt af kommendanten, som tyckte saken ej förtjena något afseende. Troil åberopade landets lag, löstog sin värja och nedlade den på bordet inför kommendanten med förklaring, att han skulle anse sig densamma beröfvad, så länge hans fordran ej uppfylldes. Detta jemte hotelsen att klaga hos Majestätet verkade. Mannen ställdes på fri fot. För att blidka Troil sände kommendanten honom till skänks en präktig ridhäst. Troil mottog den, men, icke viljande veta af något, som kunde likna sig till mutor, öfverräckte han genast sitt guldur att framföras till kommendanten såsom återskänk. Gatpojkarna hade om denna kommendant sjungit någon

qvasi-rysk visa, hvari åtminstone förekommit: „Kommandant Sassonoff bolschoj Durakoff".

Då kejsar Alexander om våren 1809 från Borgå-landtdag reste till Åbo, mottogs han vid Bjerno-kyrka och prestgård (närmaste sådana emot länegränsen belägna) af landsh. Troil, som skulle beledsaga honom genom sitt län, likasom Tavastehus- och Nylands läns landsh. genom sitt. Troil hade mottagit kejsaren med ett frimodigt tal på franska, hvari han bland annat yttrat, „att Finland var vandt att styras af utmärkta regenter, af Carlar och Gustafver, att det väntade, att icke nu behöfva lyda en mindre duglig, att dess anspråk på sina styresmäns vilja och förmåga voro stora". Talet hade blifvit nådigt upptaget och berömmes af en närvarande som ypperligt. Såsom dekorerande biomständigheter vid tillfället må nämnas, att Sprengtporten, som anländt före kejsaren och under väntan sällskapat med Troil på prestgården, för att upplysa H. M. om orsaken till den stora, högtidsklädda folkmängdens närvaro, (hästombytet skedde långfredagen, då folket kom ur kyrkan) hofmannalikt yttrat, „att Finska folket firade en dubbel högtid i dag: minnet af Kristi lidande och död samt af Alexanders ankomst". Dervid hade fru Grunér (systerdotter till Anjalaförbundets hufvudmans, Hästeskos. enka och maka till en obetydlig Anjalit, kaptenen med afsked G.) osmakligt smickrande infallit, „att Kristi lidandes fest årligen återvänder, Kejsarens ankomst icke, denna vore således en dyrbarare högtid". Gumman kan dock ursäktas dermed, att hon ville inleda nådeansökan för sin son, underofficer, som, tagen på Sveaborg, vistades i rysk fångenskap. Kejsaren lät en adjutant anteckna hans namn och några veckor sednare var han hemma. Med resmössan i handen gick kejsaren omkring frågande, om ingen annan af närvarande invånare kunde tala franska eller tyska, men bugande och förlägna nekade alla; prosten kunde dock något tyska och hans son, 18 årig, student, som några terminer förut öfvat sig för lekt. Danée, talade och förstod försvarligt båda språken. Icke ens Troils adjutant, jägmästaren Bodén kunde kommunicera sig med kejsaren, och Troil hade genast efter talet satt sig i sin släde och rest förut att visa väg.

I fall Sprengtporten (enligt professor Cygnæus: „det största snille, Finland frambragt") någonsin skall få sin sång, torde följande få gälla hvad det kan, och att det skulle kunna gälla något, vore för mannens karakter önskvärdt. Vid ofvannämnda tillfälle, då Sprengtporten och Troil, väntande på kejsarens ankomst, gingo opp och ned i salen på Bjerno-prestgård, samtalade de på franska, hvarvid den förre omtalt de artigheter, kejsaren bevisat åtskilliga fruntimmer under denna resa. Vidare hade Sprengtporten yttrat, „att han (S.) nu vunnit sitt lefnadsmål, ty Finland och dess folk vore fritt". Var yttrandet icke uppriktigt menadt, så skedde detta åtminstone ej för vittnets (nämnde students, min Faders) skull, hvilken var inne för att se till, om något behöfdes, och hvilken, såsom af samtalets innehåll för öfrigt nogsamt märktes, icke

misstänktes för att förstå något deraf. Sprengtporten omtalas som temligen storvext, axelbred, med militärisk hållning och raskt, ledigt sätt att uttrycka sig.

Ännu ett drag från samma ort, af samma vittne om en rysse. D. 7 juni 1808 hade general Uschakoff, en gammal man, som talat något svenska, inqvarterats. Han hade fattat tycke för sagesmannen under sin nära 3 veckor långa vistelse på stället, erbjudit honom att följa sig till Moskwa och lofvat honom pengar till återresan, om han ej trifdes. Af resan blef intet. Generalens öfverste, Bistram, talte franska, var en glad man, berättade med mycken berömmelse om Ryssland och tullade på sitt hurtiga vis generalens skänk i sagde sal, då hunger eller törst i den sednares frånvaro förmådde honom att, kanske lika mycket för tidsfördrif, syna dess innehåll. Efter Uschakoffs tidigare afresa flyttade Bistram från närmaste grannskap till prestgården. Då han ändtligen med trupp skulle afmarschera, kunde det erforderliga qvittot eller intyget från kyrkoherden, att inga oafhjelpta klagomål öfver militären funnos, icke gifvas, ty man hade klagat från trakten, att får blifvit stulna af soldaterna, m. m. Bistram hade truppen uppställd på kyrkbacken och fordrade otåligt, att intyget skulle gifvas. Sagesmannen förde underhandlingen mellan sin far och öfversten och återkom slutligen med ett intyg, men som icke kunde innehålla, hvad B. fordrade. Uppbragt sönderref B. inför fronten intyget och kringströdde bitarna, förklarande, att han nogsamt kunde undvara det, och tilläggande till sagesmannen, som eljest genom sin glädtighet och raskhet varit hans gunstling: „vet ni, att jag kan låta prygla upp er här inför fronten;" hvartill han fick som svar: „jag vet väl, att öfverste B. har makt att göra så, men jag vet ock, att öfverste B. *aldrig kan* nedlåta sig till en sådan uselhet". Något slagen återtog den eljest chevalereske, häftige öfversten: „bort fort, visa er aldrig för mina ögon", och tågade så bort med sin trupp.

För att ej blifva tråkigare än hittills, går jag att sluta, dock på förhand bedjande om tillgift, ifall jag i framtiden icke skulle kunna afhålla mig från att ytterligare anföra i hithörande ämnen. För Zidéns närmaste man, den förståndige veteranen Matts Mattsson Salm å Fäboda torp har jag till hans stora nöje genomgått nu Fänr. Stål h. II. — Tillåtes mig en bön, så vore den, att Hr Professorn ville med en „sägen" ihågkomma major Malm. — Med djupaste högaktning Högvördige och Vidtberömde Herr Professorns

ödmjukaste tjenare

Oskar Rancken.

Jakobstad d. 10 januari 1861.

XI.

Dag Bok För Per Reinh: Adler.

Februari 1808. den 12 samlas Compagniet i Orihvesi kyrkby — den 13 marchertes till Mälkilä — den 14. till Vuorentaka by — Rastade Compagniet den 15. 16. 17. 18 och 19, den 20. marcherte Lif-Batallon till Tantila, den 21 till Åkerois, den 22 till Mörsköm, den 23. till Kuskåski, den 24. afair i Kuskoski, hvarifvån Bataillon Retirerte iill Mörskom, äfven blef Herr Öfverste Löitnanten Stiernvall fången i Kuskåski, den 27 marhetes till Åkeråis, den 28. till Kantaka, den 29 till Huilula och till Tantila — Marsi Månad den 1. och 2. marcherades till Syrjentaka, den 3. till Hauho kyrkby, den 4. tillbakas till Syrjentaka, den 5. och 6. Rastades därstädes, den 7. om aftonen åter till Hauho kyrkby, den 8. till Ånkala, den 9. till Tammerfors, samt blef där atakerad af Ryska Cosacker den 11., hvarefter Retirerades till Sarkila, den 12. till Ikarlis kyrkby, den 13. Rastades därstädes — den 14. till Läytäle, den 15. till Linna i Ikarlis, den 16. till Koskul i Jalasjervi, den 17. till Jokipi hvarest Rastades den 18., den 19. marcherades genom Kurika till Ilmola kyrkby, den 20. 21. och 22. Rastades, den 23. fortsattes marchen till Säijnejoki, den 24. genom Nurmois till Lappo — den 26. till Vuosikoski, den 27 till Nykarleby, den 28. till Norrby i Pedersöre Soken, den 29. till GamlaCarleby, den 30. och 31. Rastades där, ÖfversteLeutnantens Bataillon sammanstötte samt Åbo T:hus och Nylans Regementerne. Aprill Månad — den 1. marchertes ifrån GamlaCarleby till Maringas by, Rastades den 2., den 3. marherades till Lohto, den 4. till Kalajoki, den 5. till Pyhäjoki, den 6. 7. Rastades därstädes, den 8. marcherades till Piehengi, den 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. Rastades därstädes, den 16 hadde 3:die Brigaden Afair med Ryssen i Pyhejoki som börjades kl. 3. om morgonen och slutades kl. 12., uti denna afair förlorade Öfverste Flemming Benet samt Capitain Brunkrona Låret, Adiutanten vid Nylands Regementet B: A: Erling dödskuten jemte flere andra, i en summa 13. offc. förlorades i denna afaire med döda och Blecerade. under detta dato om afton marcherade Lif-Batallon till Salo kyrkby, den 17. ankom en Rysk Parlamanter till armen, den 18. marcherades ifr Salo till Sikajoki, hvarest Ryssen atacerade redan under vägen och sama dag afair, den 19. till Lumijoki, Rastades den 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. och 30. Maij månad — den 1. hölls Tideum öfver Sikajoki Slaget, den 2. marchertes till Patjoki, samma dag hadde 5:te Brigaden afair, samt jorde 1. ÖfversteLeut: 7. Soubaltner, 2:ne Fanor, 2:ne Kanor, 21. Cosacker, 400. man till pris, af samma dag 200. Lass allahanda slags varor samt 1 Köpman med 8. lass allahanda goda varor, den 8. Hade 4:de Brigaden afair med Ryssen samt tog hela hans magasin och 5. Kanoner, den 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. samt Juni den 1. 2. 3. 4. Rastades i Patjoki, äfven var jag be-

sväradt med Batailons Proviatering, den 5 marhertes till Pyhäjoki, den 6. Raumo, Rastades den 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16., den 17. marchertes till Maringais, den 18. till GamlaCarleby, Rastades den 19., den 20. och 21. till Sundby, den 22. Rastades, den 23 kl. 10. efter mid. till NyCarleby, den 24. förrmidd: gorde 2:dra Brigaden anfall på Ny-Carleby — Rastades den 25. 26. 27. 28., den 29. marchertes till Ny-Carleby Gästgifvaregården, Rastades den 30. samt den 1. Julij 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9., den 10. marchertes till Jepo Möllar backen, den 11. 12. och 13. marchertes till Kauhava kyrkby, den 14. kl. 6. om morgonen i lappo atacerade 1:ta 2:dra 3:die 4:de Brigaderne Ryssen lite gunstit(?) kl. 4. efter middagen bestårmade 2:dra Brigaden fiändens förskansningar, samt slutade slaget kl. 9. efter m: Rastades därstädes den 15. 16. 17. 18. 19. 20. 23., d. 24. Bröt LifBattailon up och marcherades till Nurmo kyrka den 25. till Ilmola kyrkby, den 26. till Kauhajoki, den 27 till Pändanen i Kahaj, den 28. till Bötom där vi stannade och afsände en fältvagt på $^1/_2$ mils afstånd, som blef atacerad af Ryssen strax af en styrka stor af 5000:de man och bestormade vagten med stor nit och förskingrade vår fältvagt, af Österbottens Regemente Capitain Syneberg samt en stor del af hwarje Batailon fångne, hvarefter vagten och hela 2:dra Batailonen Retirerte samt $^1/_4$ mils väg tog vi emot et litet tag åter marchertes 2.$^1/_4$ mil och marchertes till en stor måsa et behagligt ställe, där vi med et gåt handlag 2:ne timmar tog emot fiänden, den 30. därifrån Reti. vi till Kurika Kyrka, förlusten var i detta slag ansenlig men af dem återkom helften, Sergeant Asplund blef armen afskuten och dog strax därpå — Capitain Hård blef äfven blecerad i vänstra låret af et druhagell skått, Rastades i Kurika Kapell den 30. och 31.; den 2:dra Augusti marchertes til Kauhajoki kyrkby, Rastades därstädes den 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9., den 10. började afair med fiänden vid Kauhajoki Kyrka, började kl. 5. för. m: och slutades kl. 8. ef. m. Rastades den 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. samt hölt Tacksägelse för det Hurtiga slaget d. 17, den 20. marchertes kl. 11. efterm. till Lapfierd, Rastades därstädes den 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. den 29., atakerte fiänden samt blef förföigd af Finska Gåssarne 2:ne mil til Ömåsa, Rastades den 30. 31., den 1. September blef jag Commenderad med 15. man 1. Corporal till lettermåsa den 4:de fick jag Ordres af herr General Schwederin at inställa mig till Batailon som låg på fem mils afstånd vid Paljaka måsen, den 6 marchetes till Lapfierd, den 7. till Nerpis varest Batterier giordes, den 8. till Pörtom, den 9. till Helsingby i Vasa Soken, den 10. till Lillkyrö, den 11. till Vörö Sokn, den 12. till Oravais Kapell, den 13. till Jutas, samma dag afair med fiänden, Rastades, den 14. 15. marcherte den armen som låg i Närpis till NyCarleby, den 16. till Sundby, samma dag inrymde Ryssen NyCarleby, den 17. til Abbors, den 18 Rastades, den 19. till Bläderholm, den 20. Rastades — som Beredskap vid Åssebron, den 21. till Kronoby, 22. till Korpelax i GamlaCarleby Soken, Rastades den 23. 24. 25. 26. och d. 27 utgorde LifBat. fältvagt vid ån under GamlaCarleby,

Rastades den 28. och 29. marchertes till Raumo Rastades den 30. samt 1. October, den 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9., d. 10. marchertes till Kalajoki, Rastades den 11., den 12. till Tyngö, Rastades den 13. 14. 15., den 16. paradertes för herr Öfversten Wetterhof, och sköts 2:ne Salvor för dess afleden hädanfärd, då jag äfven hadde vid paraderingen 5:te Pluton, Rastades den 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. och den 31. marchertes till Kalajoki Bron, den 1 November på fältvagt vid Sipola ån, samma dag Refs 1. hemmand ner vid samma ån, under samma tid parlamantertes af Ryska sidan 3:ne gångor, Rastades den 4. 5. 6. och sammadag atacerte fiänden oss i Kalajoki, Reterertes till Pyhäjoki, Rastades den 8. 9. 10. 11., den 12. atacerte Fiänden Fältvagten, den 13. på vagt, den 14. Reterertes från Pyhäjoki till Salois, Rastades 15. 16., den 17. till Sikajoki, den 18 till Revolax, Rastades den 19. 20., 21. marchertes till Lumijoki, den 22 till Limangå — den 23. och 24. till Haukipudas, genom Uleborg, den 25 till Ijoki, den 26. och 27. till Kuivanjemi — den 28. till Simonkylä, den 29. till Mussaniemi, den 30. till Kemi Joki, den 1. Decemb. och 2. till Torneå Soken och Mattila by Ruijo Hemman, Rastades den 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23., den 24. marchertes till Kockola by, den 7:de dennes bevistade jag Öfver Torneå marknaden samt Julafton kom vi kl. 6. till Kockola by och Kaupi Eriks gård där vi kantonerte tils följande dag — 1809. den 17 Januari dog Soldaten N:o 92 Graf — den 14 Februari blef jag Befodrat till Sergeants Caracter — samt Soldaten Hiort Befodrat till 5:te Corporals lön — Trettondags Kväln blef jag siuk och låg 3 veckor på Sjukhuset — den 21 Februari Dog Corpral Qvist — den 26. gick mitt Bref af till Kourehniemi dateradt den 11 dennes, den 20. Martij Bröt 2:dra Brigaden up och marcherte till Haparanda, den 21. till Nickala, den 22 till Sangis, där jag åt gröt till 1:sta målet på Svänska sidan, den 23 till Kalix kyrkby, samma natt kl. 11. NB: — Curen(?) den 25. ankom 1. Rysk General till Kalix där den där liggande armé var tvungen att kapitulera och dagen därpå utkom sådane ordres att all fiäntelighet uphöra och alla vagter indragas — den 28. bröt up från Kalix Kyrkby och marchertes hem åt til till Börjelsby, den 29. till Sangis, den 30. till Nickala, den 31. till Laivaniemi, hvarunder marchen i Torneå Stad paraderte för oss de där liggande Ryska Granadeur Regemente och Jägare Granadeur, med fult spel och öppen fana hvarest Brigaden stannade på Elfven, samt lemnades tillstånd att få gå up till staden och bese därvarande Ryska Musiqven, den 1 aprill Rastades på Laivaniemi, den 2. marchertes till Kemi Södra sidan om ån, samt vid Kemi kyrkan under brinnande gudstienst afleverade andra Brigaden fanorne och beväringen åt Ryssen....

(Det öfriga utgöres af data rörande återfärden till hemorten).

Tillkännagifvande.

Personer, som önska inträda i Svenska litteratursällskapet, kunna anmäla sig hos Sällskapets skattmästare, direktör Sigfr. Kullhem, å Brandförsäkrings-aktiebolaget Fennia, Unionsgatan 25. Sällskapets medlemmar fördelas i tre kategorier: „stiftande medlemmar“, hvilka inbetala 200 mark eller därutöfver, „ständiga medlemmar“, hvilka en gång för alla erlägga 100 mark, samt „års-medlemmar“, hvilka betala 10 mark årligen i tolf års tid, hvarefter de öfver-föras till ständiga medlemmar. Ständiga medlemmar och årsmedlemmar kunna öfvergå till stiftare genom att i enlighet med en därför uppgjord tariff inbe-tala differensen mellan stiftareafgiften 200 mark och det som de tidigare erlagt till Sällskapet. Stiftande medlemmar äga rätt att erhålla samtliga utkommande tomer af Sällskapets skrifter. Ständiga medlemmar och årsmedlemmar få alla Förhandlingar och Uppsatser, men af de öfriga skrifterna blott de mera popu-lära; dock kunna de för halfva priset tillösa sig äfven de andra skrifterna. Nyinträdande stiftande medlemmar erhålla ännu gratis några få förut utkomna tomer, af hvilka ett större antal exemplar finnes i arkivet. Rekvisitioner adresseras till Sällskapets arkivarie, lektor Elis Lagerblad, Helsingfors, Västra hamngatan 2.

Med Svenska litteratursällskapet i Uppsala har öfverenskommelse ingåtts, att i detsamma mot erläggande af endast half afgift eller kr. 2: 75, postporto inberäknadt, kunna inträda medlemmar af Svenska litteratursällskapet i Fin-land, hvilka därigenom blifva delaktiga af det i Sverige verkande Sällskapets skrifter. Också äga medlemmarna af bägge Litteratursällskapen rätt att för halfva priset tillösa sig de båda Sällskapens äldre skrifter, ifall det återstående lagret sådant medgifver. Ständiga medlemmar af Uppsalasällskapet kunna Litteratursällskapets i Finland medlemmar blifva, om de så önska, mot en afgift en gång för alla af 50 kronor. Inträdessökande äga anmäla sig hos lektor Lagerblad.

